

Städtebauliche Modernisierung unter Berücksichtigung traditioneller Architektur und historischen Städtebaus im Iran

Vom Fachbereich Architektur
der Technischen Universität Darmstadt

zur Erlangung der Würde eines
Doktor-Ingenieurs (Dr.-Ing.)

Genehmigte Dissertation
von Dipl. -Ing. Arash Noohi Tehrani
aus Tehran, Iran

Erstreferent: Prof. Markus Gasser

Korreferenten: Prof. Julian Wekel

Tag der Einreichung: 01.12.2014

Tag der mündlichen Prüfung: 04.12.2014

Darmstadt 2015

D17

Das vorliegende Exemplar beinhaltet eine Deutsche Kurzfassung meiner Dissertation und eine Ausführliche Persische Fassung, die ich im Februar 2009 an der TU Darmstadt angefangen und im Dezember 2014 verteidigt habe.

Zusammenfassung:

- in Deutsch, 76 Seiten
- konzentriert sich vor allem auf die Kapitel
- Die in der ausführlichen Fassung behandelten Kapitel 3 wurden hier nicht zusammengefasst. Das Kapitel 3 zeigt ausführliche strukturelle Untersuchungen der Stadt Yazd.

"Die hier aufgeführten Seitenzahlen zu Bildverweisen, Anmerkungen und Literaturangaben beziehen sich auf die ausführliche Fassung"

Ausführliche Fassung:

- In Persisch, 300 Seiten

Arbeitsfassung:

- in Deutsch, 306 Seiten
- Es enthält einige Kapitel zusätzlich, welche für die Erforschung wichtig waren, hier aber in der Zusammenfassung nicht aufgenommen worden sind.

Mit bestem Dank an Prof. Markus Gasser für die vielfältige Unterstützung bei dieser Arbeit.

Inhaltsverzeichnis	Seite
VORWORT	1
ZIEL DER STUDIE	1
FORSCHUNGSMETHODE	2
TEIL 1.	4
STADTENTWICKLUNG IN IRAN.....	4
HAUPTFAKTOREN, WELCHE DIE UMWANDLUNG IRANISCHER STÄDTE PRÄGEN:	5
WAS KÖNNEN WIR AUS DER VERGANGENHEIT LERNEN?	6
WAS MÜSSEN STADTPLANER UND ARCHITEKTEN LEISTEN?.....	6
TEIL 2 UND TEIL 3.	7
DIE TRADITIONELLEN STÄDTE DES IRAN, DIE HISTORISCHE STADT YAZD	7
UND STUDIEN ZUR STADTSTRUKTUR YAZD	7
STRUKTUR DER STADT	12
A. DIE GRUNDSÄTZE DER STADT YAZD BASIEREN AUF NATÜRLICHEN UND AUF KULTURELLEN FAKTOREN.	15
B. FORM UND STRUKTUR	15
C. STADTPLANUNG	15
D. ENTWURFPRINZIPIEN	16
A. GRUNDSÄTZE	17
B. FORM UND STRUKTUR.....	17
C. STÄDTISCHE PLANUNG.....	18
D. ENTWURFPRINZIPIEN	18
1. URBANE GESTALTUNGSPRINZIPIEN IM ÖFFENTLICHEN RÄUME	18
2. GESTALTUNGSPRINZIPIEN IM PRIVATEN RAUM	19
TEIL 4.	21
GRUNDSÄTZE UND ENTWURFSMETHODEN NEUER STÄDTE	21
STRUKTURELLE MERKMALE DER IRANISCHEN STÄDTE	21
NEUE STADT SHOUSHTAR	21
BEISPIELE GESTALTUNGSEIGENSCHAFTEN	22
A- EBENE STADT / STADTBILD.....	22
BEISPIELE FUNKTIONALE ORGANISATION & ERSCHLIESSUNG	23
B. WOHNGBIETE	23
ANMERKUNG ZUR METHODE:.....	24
ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	25
A. STADTENTWICKLUNG BEI NEUEN STÄDTEN/STADTTHEILEN	25

ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	26
A. STADTENTWICKLUNG BEI HISTORISCHEN STÄDTEN/STADTTEILEN.....	26
ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	27
B. STRUKTUR & ERSCHLIEßUNG BEI NEUEN STÄDTEN/STADTTEILEN.....	27
B. STRUKTUR & ERSCHLIEßUNG HISTORISCHER STÄDTE/STADTTEILE.....	28
C. SOZIALRÄUMLICHES BEI NEUEN STÄDTEN/STADTTEILEN.....	28
C. SOZIALRÄUMLICHES BEI HISTORISCHEN STÄDTEN/STADTTEILEN	29
ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	29
D. ENTWURFSREGELN BEI NEUEN STÄDTEN/STADTTEILEN	29
D. ENTWURFSREGELN BEI HISTORISCHEN STÄDTEN/STADTTEILEN	30
ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	31
E. WOHNEN/DETAILS BEI NEUEN STÄDTEN/STADTTEILEN	31
ENTWURFSGRUNDSÄTZE BEI NEUEN STÄDTEN IM VERGLEICH ZU HISTORISCHEN STÄDTEN (EXEMPLARISCHE AUSWAHL).....	32
E. WOHNEN/DETAILS HISTORISCHER STÄDTE/STADTTEILE	32
GENERELLE SCHLUSSFOLGERUNGEN	33
A AUF EBENE DER STADTPLANUNG.....	33
B AUF EBENE DER (STADT-)ARCHITEKTUR	34
C. AUF EBENE DER GESELLSCHAFT („RÄUME UND FUNKTIONEN FÜR DAS ZUSAMMENLEBEN“)	35
TEIL 5.	37
ABSCHLIEßENDE EMPFEHLUNGEN, ALLGEMEINE ASPEKTE	37
KONKRETE ANLEITUNGEN.....	38
PLANUNG VON RICHTLINIEN.....	39
ÜBERSICHTEN.....	41
ALTERNATIVE ENTWURFSVORSCHLÄGE FÜR NEUE STÄDTE IM IRAN.....	41
FAZIT.....	45
FUSSNOTEN.....	45
BIBLIOGRAPHIE.....	50
ABBILDUNGEN.....	56
GLOSSAR	68
LEBENS LAUF	76

Vorwort

Die internationale Urbanisierung in der zweiten Hälfte des 20. Jh. trifft auch den Iran und zeigt sich vor allem im Hervorkommen neuer Städte und Stadtteile - diese

- ohne jedes spezifische Element iranischer Kultur und
- ohne Verbindung zu ihrer reichen Architektur und städtebaulichen Vergangenheit.

Historische Stadtzentren - Zeugen der Vergangenheit - verschwinden langsam aufgrund moderner Transformationsprozessen und mangelnden Sanierungsprogrammen.

Abgesehen von wenigen Beispielen berücksichtigen neue Entwicklungskonzepte die **Potentiale historischer Strukturen** nicht.

Die Lebensqualität in den neuen Vorstädten scheint teilweise von sozialen und kulturellen Bedürfnissen abzuweichen. Die Suche nach **neuen geschichtsbasierten Wohnformen und Quartierorganisationen** werden mit Sicherheit an Bedeutung gewinnen.

Ziel der Studie

Die grundlegende Hypothese dieser Forschungsarbeit ist, dass zahlreiche traditionelle Prinzipien der iranischen Stadt große Potentiale für qualitätsvolle neue Stadtorganisation und Stadtformen haben.

Ziel ist deshalb vorerst, die traditionellen aber auch neuen soziokulturellen Identitäten zu verstehen und damit den speziellen Lebensbedürfnissen des täglichen Lebens neuen Raum zu verschaffen.

Diese Arbeit beschäftigt sich deshalb mit **zeitlos-traditionellen** und **mit intelligenten modernen Stadtstrukturen sowie mit Entwurfsmethoden, welche eine weiterführende qualitätsvolle Synthese ermöglichen.**

Dabei sollen folgende Fragen beantwortet werden:

- Welche Eigenschaften besitzen traditionelle Städte und Quartiere (Entwurf, Funktion, Lebensqualität)?
- Welche Eigenschaften (Qualitäten und Defizite) besitzen moderne iranische Städte?
- Wie können „Qualitätsbringende Entwurfsprinzipien“ eruiert werden?
- Wie werden diese Entwurfsprinzipien und -methoden in moderner Stadtplanung aktiviert?

Forschungsmethode

_ Analyse der **historischen Typologien und Morphologien** (anhand ausgewählter Städte – nicht umfassend!)

_ Einschätzung der Eignung dieser historischen Strukturen für mögliche Lebensbedürfnisse verschiedener iranischer Bevölkerungsteile.

_ Analyse von einerseits **problematischen und andererseits überzeugenden neuen Siedlungsentwicklungen**

_ Einschätzung der Eignung dieser zeitgenössischen Strukturen für Lebensbedürfnisse verschiedener iranischer Bevölkerungsteile.

_ Versuch einer qualifizierten Gegenüberstellung der **Lebensqualitäten in bestehenden historischen und in neuen Stadtquartieren**.

Die Auseinandersetzung mit „Lebensqualität“ wird möglichst sorgfältig geführt - der Versuch der Gegenüberstellung kann allerdings nur als eine Interpretation verstanden werden – denn Lebensqualität wird erstens teilweise subjektiv empfunden und folgt bei unterschiedlichen Bevölkerungsgruppen differenzierten Mustern.

Diese Arbeit ist aber keinesfalls als „stadtsoziologische Studie“ zu verstehen.

Basierend auf diesen drei Schritten werden diejenigen Stadtgestaltungsmethoden und Entwurfsprinzipien ausgewählt, welche in der modernen und auch in der traditionellen Stadt offensichtlich zu erhöhter Lebensqualität führen und geführt haben.

Gleichzeitig wurde neben dem **Katalog der überzeugenden Beispiele** auch eine Sammlung von problematischen Elementen angelegt.

Die strukturellen Änderungen der Städte Irans in den letzten Jahrzehnten brachten eine Reduzierung, ja eine Verarmung der städtischen Qualität. Erhaltungsbemühungen und Sanierung der bedeutenden Altstädte überzeugen nur partiell. Bedauerlicherweise werden uniforme moderne Gestaltungsprinzipien auch für die Transformation der Altstädte angewendet. Damit bahnt sich immer mehr ein bedeutender Verlust an Baukultur – und damit einhergehend auch an Reichtum des urbanen Lebens an.

Hauptfaktoren, welche die Umwandlung iranischer Städte prägen:

- Der Mangel an Gesetzen und Vorschriften zum Schutz der Städte, Siedlungen, Stadtbezirke und -teile, Dörfer, Bürger usw.
- Die fast unbeschränkten Möglichkeiten und Befugnisse, insbesondere hinsichtlich der Qualität, die nach dem Prinzip des Eigentumsrechts und aufgrund (mangelnder und sehr offen gehaltenen) Bauvorschriften gewährt werden.
- Das Erben von Grundstücken samt der Rechte und Ansprüche im Rahmen des Eigentumsrechts hat zahlreiche komplizierte Probleme verursacht, u. a. die Teilung von Grundstücken und Bauwerken, rücksichtsloser Verkauf von geerbtem Besitz, Unentschlossenheit der neuen Besitzer, das Haus zu nutzen (womit Häuser in kurzer Zeit erheblich Schaden nehmen und folgend unbewohnbar werden).

Was können wir aus der Vergangenheit lernen?

In wenigen Worten: Die Defizite der modernen Massen-Stadt sind evident:

- _ Uniformität, Einheitsbrei und Phantasielosigkeit
- _ Banalisierte räumliche Qualität, mangelnder Quartiercharakter und damit schlechte Verortung.
- _ Die Reichhaltigkeit der Kombinatorik zahlreicher historischer Raum-Nutzungs-Elemente fehlt.

Was den modernen Städten fehlt, ist kulturelle Identität - wenn man so will „die positive Realität der historischen Stadt“.

Um geschichtsbezogene aber neu-interpretierte Identitäten aufbauen zu können, müssen die Qualitäten der historischen Stadt untersucht und verstanden werden. Es braucht Erfindungsgeist, wie die historischen urbanen Qualitäten einerseits im Bestand, aber auch bei zeitgenössischem Bauen angewendet werden können.

Was müssen Stadtplaner und Architekten leisten?

Das „Wieder-Anwenden“ von traditionellen Mustern kann natürlich nicht die alleinige Lösung sein. Es müssen auch neue „urbane Elemente“ entworfen werden, die Identität und Reichhaltigkeit unterstützen.

Deshalb wurden auch die Qualitäten zahlreicher iranischer Neugründungen untersucht.

Stadtplaner und Architekten müssen in diesem Sinn ein „vielfältigeres Repertoire“ entwickeln und anwenden.

Teil 2 und Teil 3.

Die traditionellen Städte des Iran, die Historische Stadt Yazd

Und Studien zur Stadtstruktur Yazd

Topographie, Wasserversorgung und Handelsrouten waren maßgebliche Rahmenbedingungen für die Entstehung von Siedlungen im Iran.

Die Analyse der städtischen Typologien und deren Morphologie zeigt, dass die traditionelle iranische Stadt vielschichtige Antworten auf unterschiedliche Lebensbereiche gibt; auf das religiöse Leben, die wirtschaftliche Tätigkeit, auf kulturelle Aktivitäten aber auch auf den Alltag.

Beeindruckend sind die elementaren aber intelligenten bautechnischen Antworten auf die rauen klimatischen Bedingungen. Hier finden wir auf allen Ebenen höchst ausgeklügelte „einfache Technik“ - beispielsweise um den direkten Einfluss der Sonnenstrahlung zu minimieren, der Heftigkeit der schädlichen und unangenehmen Winde zu entgehen oder um die Verwendung von Schatten, Wind und Wasser zu optimieren.

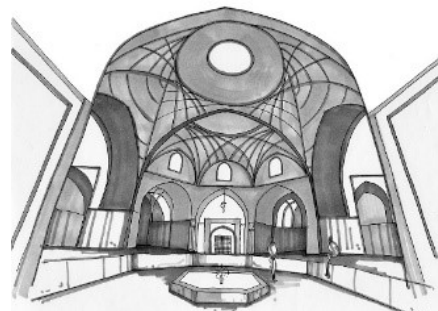
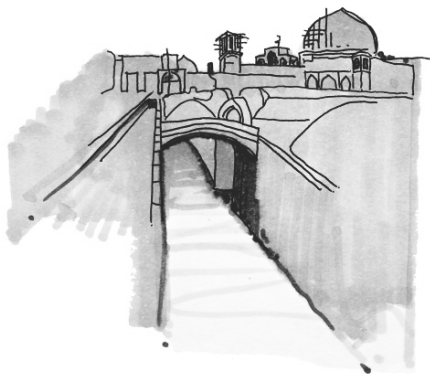

Abb. 2.65 Gebrauch von Hellfarbige Baumaterialien, Ein Blick auf Yuzdaran Moschee. Geländer und Sonnenschutze, die zum Teil intakt sind. Kuppel von Ziyayieh Schule. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 2.62 Architektonische Elemente, (Foto aus Stadt Yazd). Quelle: Autor.

Abb. 2.58 Gedeckten und halb überdachte Durchgänge, Garage Naji Straße, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 5.76 Moallemi Haus, Kong Haffen. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Die Rolle der islamischen Religion schlägt sich in der Morphologie der iranischen Stadt ausgesprochen stark nieder. Der Islam, zusammen mit den Umweltfaktoren (Klima, Wasser, Hitze, Winde), hat die Herstellung der räumlichen Muster traditioneller Städte maßgeblich beeinflusst.

Der Einfluss der islamischen Werte (abgesehen von den städtebaulichen Elementen wie Moschee und Hosseinieh) zeigt sich in der Form und Struktur der Wohngebiete in den traditionellen Städten, zum Beispiel in der Verhinderung eines direkten Kontaktes zwischen privaten und öffentlichen Räumen.

Der Wunsch nach Privatleben und Ruhe hat den Entwurf bestimmter Räume geprägt, die als eine Sperre zwischen privaten und öffentlichen Plätzen auftreten.

Abb. 5.50 Garten von Mortaz Haus, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 2.10 Jame Moschee in Yazd., Quelle: Autor, Handzeichnung.

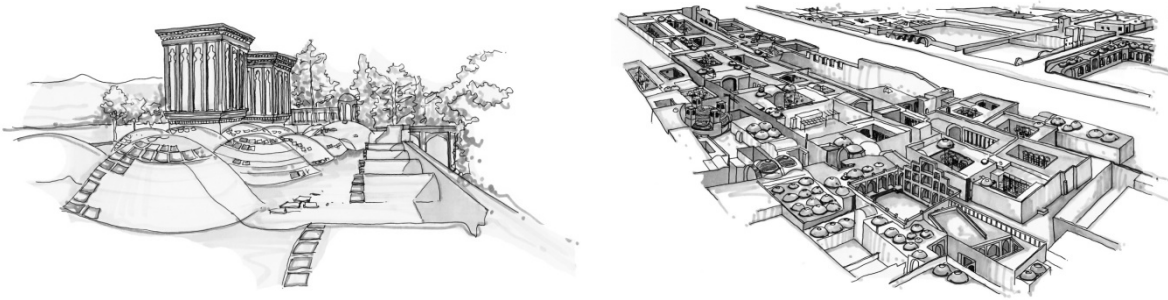

Abb. 5.52 Das Grabmal von Shah Nematollah Vali, Stadt Mahan. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 2.21 Seyed-e Gole Sorkh Straße. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Im Gegensatz zur Tendenz gegenwärtiger Planer haben traditionelle Architekten die Städte für die Menschen entworfen – dies mit hohem Respekt vor den kulturellen Werten und sozialen Gewohnheiten der Einwohner. Um in diesem Sinne ein funktionierendes Lebensumfeld zur Verfügung zu stellen, haben sie zahlreiche stadträumliche und architektonische Elemente geschaffen.

Es sind dies einerseits Elemente mit trennender Wirkung, nämlich Grenzen, Filter und komplexe Übergänge - und es sind andererseits Elemente mit verbindender, sozialer Wirkung – wie Bazare, Nachbarschaftszentren und Plätze sowie spezielle Orte wie Moscheen, Medressen, Hamams et cetera.

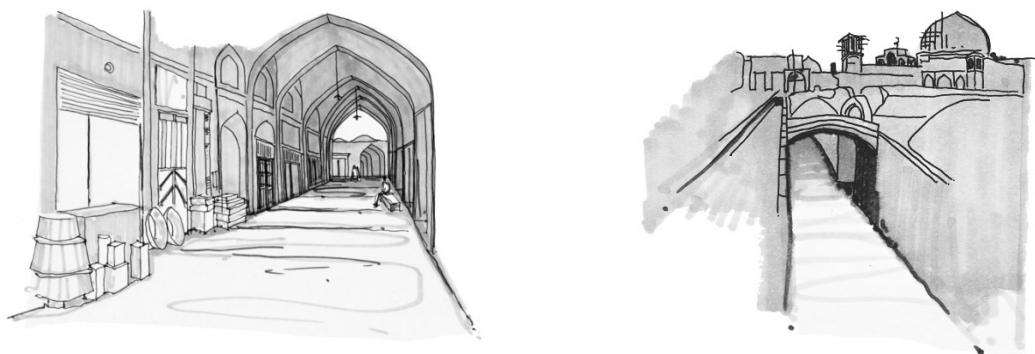
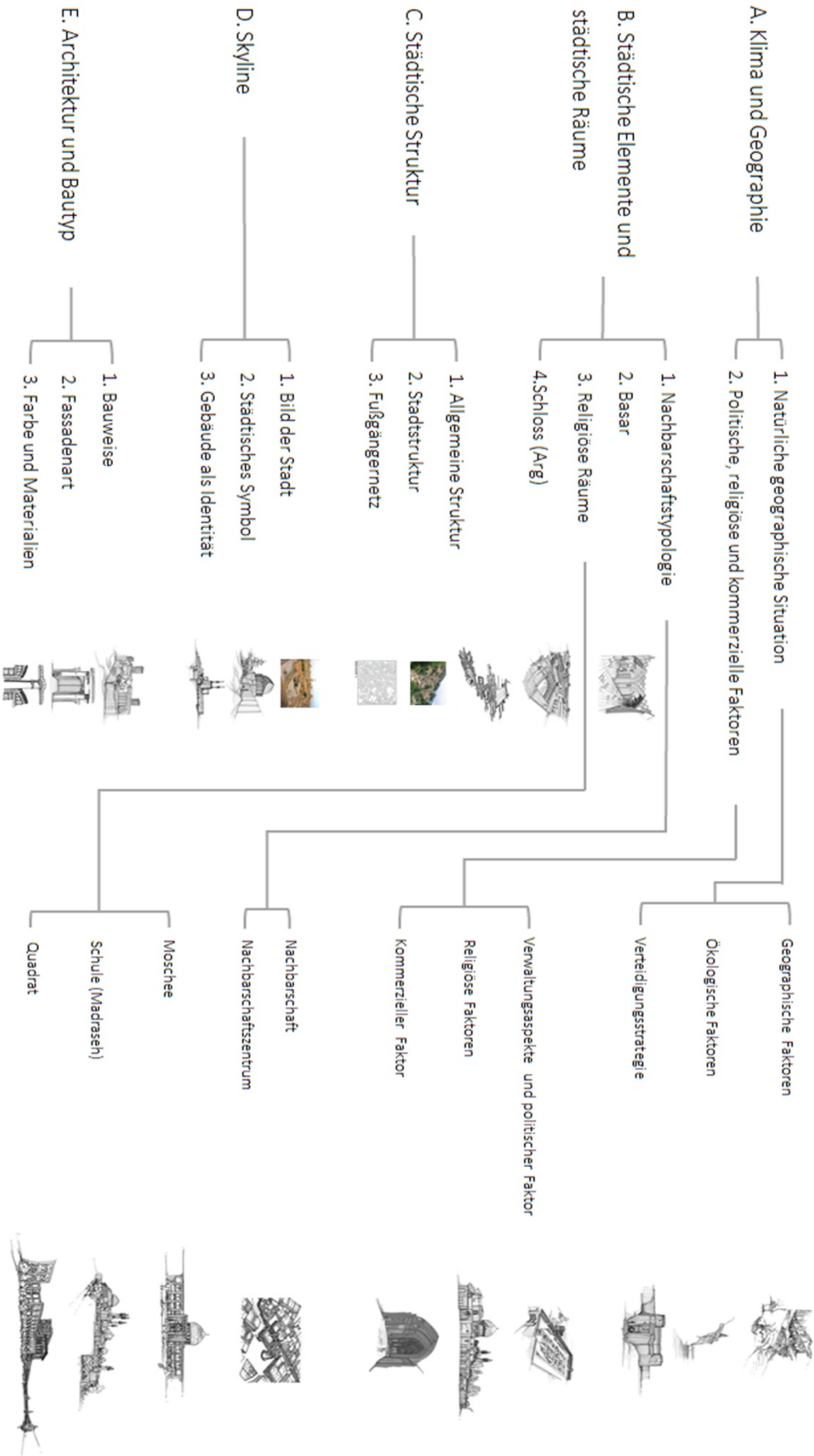

Abb. 2.55 Entwerfen von Basaren tiefer als Boden Niveau, Bazar e Khan, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 2.26 Ein Blick auf Yuzdaran Moschee. Geländer und Sonnenschutze, die zum Teil intakt sind. Kuppel von Ziyayieh Schule. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Wichtige Faktoren und Elemente beim Aufbau traditioneller Städte im Iran

Struktur der Stadt

In der ausführlichen Originalfassung wird die Stadt Yazd auf 100 Seiten analysiert und vertieft dargestellt. An dieser Stelle wird nur eine kompakte Kurzfassung dargelegt.

Heute weist die Stadt Yazd zwei unterschiedliche Stadtteile auf:

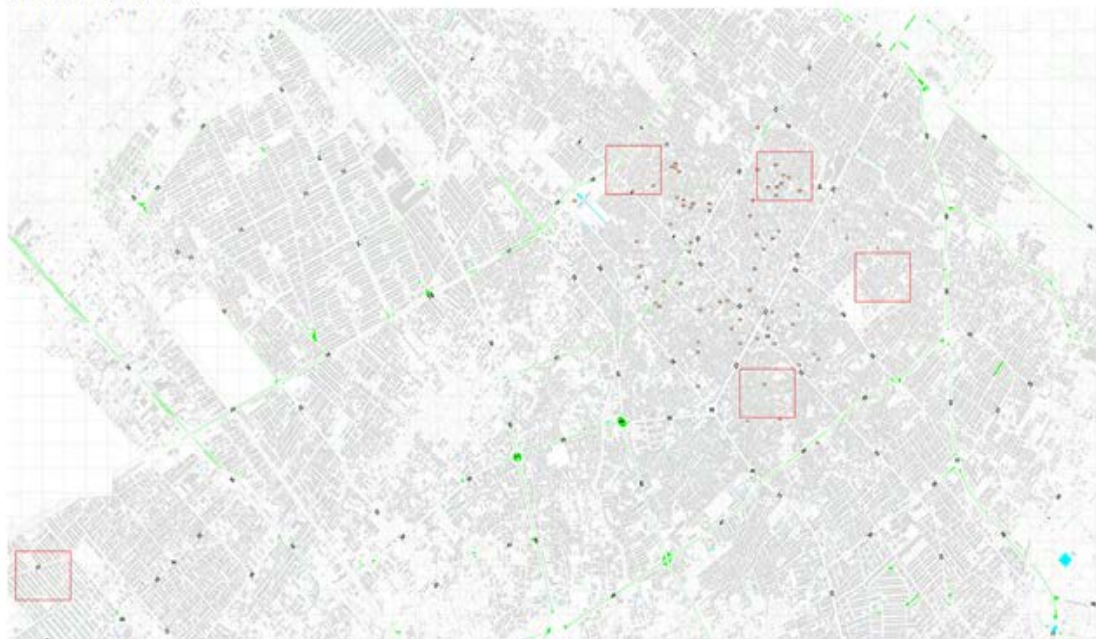
- _ Die historische Stadt mit organischen, rhythmischen und kompositorischen Strukturen.
- _ Und die neuen modernen Entwicklungsgebiete mit uniformen und stereotypen Anlagen.

Die Altstadt von Yazd hat 7 Hauptbezirke und 42 Unterbezirke.

Hinweis: Nach einer Statistik aus dem Jahr 2001 beträgt die Bevölkerungszahl der Provinz über 750.000, davon sind 65 % Stadtbewohner. Die Stadt Yazd hat über 350.000 Einwohner, sie ist ein Ort für Zuwanderer aus den ländlichen Gebieten der Region.

Unten: Neuer GIS-Plan der Stadt (erstellt vom Autor)

Neuer GIS-Plan der Stadt

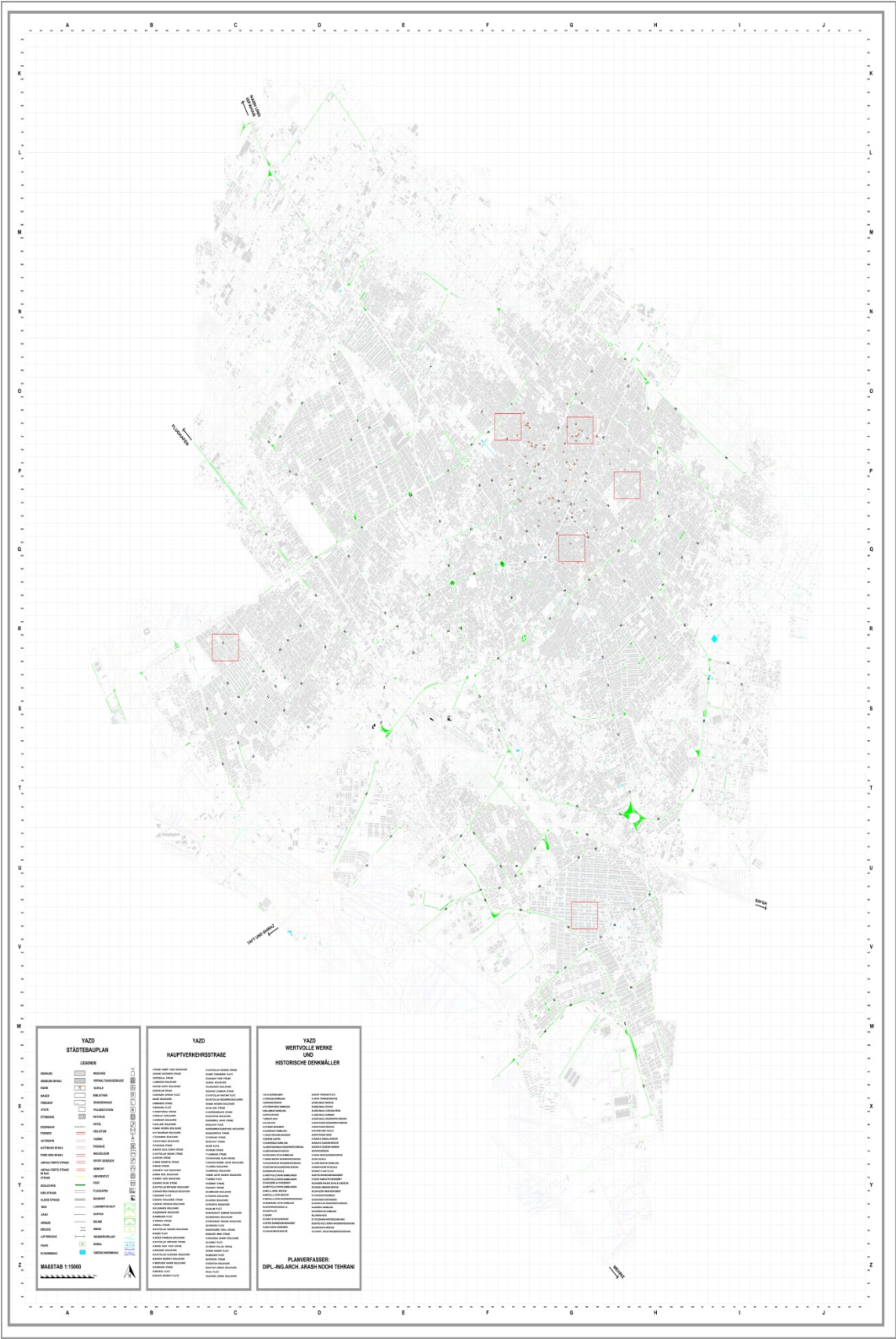

Abb. 3.89 – 3.94 Studien zur Stadtstruktur in Yazd, Sechs Untersuchungsgebiete – Historisch (Fahadan, Shesh Badgir), Übergang (Gonbad-e Sabz), Modern (Azadshahr, Safaiieh). Quelle: Autor, CAD Zeichnung.

Schlussfolgerungen

Die historische Seite von Yazd hat eine besondere Identität durch ihre Form und Struktur, die sich über eine lange Zeit entwickelt haben. Yazd ist repräsentativ für alle historischen Städte in zentralen Teil des Iran. Die traditionelle Stadtgestaltungsprinzipien und -methoden sind:

A. Die Grundsätze der Stadt Yazd basieren auf natürlichen und auf kulturellen Faktoren.

- Die Nachbarschaftstopologie
- Das Nachbarschaftszentrum
- Relation und Gleichgewicht zwischen leerem, halbvollem und vollem Raum.
- Urbane Symbole als wichtigste kulturelle Elemente innerhalb des städtischen Gewebes.

B. Form und Struktur

- Historische Zitadellen hat basierend auf den Anforderungen für Fortschritt und Kommunikation Entwickelt.
- Historische Zitadellen beigetragen mitwirken bei Service-Centern.
- Die historische Mitte umfasste geschlossene Nachbarschaften und ein komplexes Fußgängernetz innerhalb der ganzen Stadt.
- Das Stadtgefüge hat die klimatischen Probleme in Angriff genommen, ein geeignetes Ökosystem unter Nutzung der natürlichen und vom Menschen geschaffenen Potenziale.

C. Stadtplanung

- Yazd historischer Kern ist während einer langen Zeit abhängig von kulturellen Eigenschaften gewesen, die offensichtlich die Form der Stadt maßgeblich beeinflusst haben.
- Die Stadtentwicklung hat den soziokulturellen, ökonomischen und politischen Notwendigkeiten der Menschen entsprochen.

D. Entwurfprinzipien

- Klimatisches Gleichgewicht mittels des unterirdischen Wasserkanalsystems
- Schutz vor den sandigen Winden der Wüste und Schaffung von Luftzirkulation mit Hilfe der grünen Gürtel um die Stadt
- Überdachte Gassen, die Schatten liefern
- Tiefe Höfe innerhalb der Wohngebäude
- Grünflächen, die Schatten spenden
- Vorhallen
- Hohe Decken und Bogenwände
- Baumaterial mit hellen Farben und niedriger Wärmekapazität
- Unregelmäßiges Entwurf von Alleen, um Umlauf von ungünstigen Winden innerhalb der Stadt zu verhindern.

Dieses Kapitel umfasst eine Übersicht über das vorliegende Wissen zur traditionellen Stadtentwicklung (Stadtplanung) und zur Architektur im zentralen Teil des. Für die gegenwärtige Situation der Städte wie Yazd ergibt sich folgende Frage:

Schätzen wir die traditionellen Eigenschaften dieser Städte, die ihre Wurzeln in der Kultur dieses Landes haben, und weisen ihnen einen respektvollen Platz in unseren modernen Städte zu oder ersetzen wir sie durch neu und moderne Ansätze, die klimatische und kulturelle Unterschiede ignorieren?

Architekten, Stadtplaner und Verkehrsingenieure sollten mehr Verantwortung gegenüber diesen Städten zeigen. Architekten und Planer können städtische Konzepte für die Städte der Zukunft entwerfen, allerdings hängt die Annahme solcher Konzepte und ihre physikalischen, räumlichen und wirtschaftlichen Eigenschaften von den Bewohnern ab. Um die Qualitäten und den Wert der traditionellen Lebensart und der Bereitstellung einer lebendigen Umwelt zu zeigen, werden die speziellen städtischen Entwurfsgrundregeln und die -methoden der Stadt Yazd erforscht und aufgezeigt.

A. Grundsätze

- Nachbarschaftstypologie: Aufteilung von Wohngebieten in Nachbarschaften stellt einen Versuch dar, ein System für die Stadtentwicklung zur Verfügung zu stellen. Nachbarschaftszentrum: Dieses System unterstützt nicht nur das soziale Zusammenleben sondern auch eine geeignete Verteilung der städtischen Dienstleistungen in den Quartieren.
- Verteilung und Interaktionen in einem Gleichgewicht: zwischen wenig genutzten und stark belebten Räumen. Hier sind komplexe rhythmische Anordnungen und Verteilungen zu finden (man könnte auch von „organischer Entwicklung sprechen).
- Besondere Orte in der Stadt: Bauwerke und Freiräume haben symbolischen Charakter. Ihre formale Ausprägung ist phänomenal kultiviert, womit sie eine starke Bildhaftigkeit aufweisen und für die Bewohner eine klare Verortung bieten.

B. Form und Struktur

- Historische Zitadellen haben sich langsam aber kontinuierlich basierend auf den Anforderungen für Fortschritt und Verbindungswege entwickelt. Die historische Stadt (Altstadt) ist in Vierteln unterteilt, welche mit einem umfassenden Netzwerk von Fußgängerzonen intensiv verknüpft sind.
- Historische Zitadellen haben entlang ihrer Entwicklungen kulturelle und städtische Dienstleistungen und Versorgung mittels Nachbarschaftszentren zur Verfügung gestellt.
- Die traditionellen Entwurfsmethoden haben auch Alt-Stadt ermöglicht, bei welcher klimatische Probleme intelligent gelöst wurden, basierend auf einem funktionierenden Ökosystem. Es wurden alle vorhandenen natürlichen und künstlichen Potenziale verwendet. Damit ist die

traditionelle iranische Altstadt ein Musterbeispiel für intelligente „Low-Tech“ Systeme.

C. Städtische Planung

- Yazds historischen Teile basiert intensiv auf kulturellen Merkmalen. Die einheitliche und doch vielfältige Form der Stadt ist konsequent in diesen Merkmalen begründet.

- Das Erbauen von Stadt und Kultur-Struktur stehen in wechselseitiger Beziehung. Diese gegenseitigen Bindung hat ihr die Identität gegeben. Die kulturellen Bindungen können zwar bei allen historischen Städten erkannt werden. - im Iran sind sie aber ausserordentlich prägnant.

- Die räumlichen Strukturen der alten Stadt Yazd ist aber nicht nur durch kulturelle Bindungen geprägt, sondern auch durch sehr spezifische soziale, wirtschaftliche und politische Werte der Menschen.

- Städtebauliche und architektonische Elemente sind demnach als Antwort auf das gesamte soziale, kulturelle und wirtschaftliche Verhalten der Bewohner konzipiert worden.

D. Entwurfprinzipien

1. Urbane Gestaltungsprinzipien im öffentlichen Räume

- Existenz von unterirdischen Wasserkanälen (Qanat System) hat den Städten in den trockenen Zonen erstens die Wasserversorgung und zweitens ein klimatisches Gleichgewicht in der Stadt ermöglicht (Kühlung über Wasserverdunstung).

- Das Entwerfen von gedeckten und tiefgelegten (unter Bodenniveau) Basaren ermöglicht ein kühleres Mikroklima. Auch hier handelt es sich um

eine einfache lokale Technik für die traditionellen Städte im heißen und trockenen Klima.

- Planung von Gärten / Parks im Stadtinneren und Grünanlagen / Grüngürtel um die Stadt herum haben den Städten geholfen, die störende Wirkung von sandigen Winden zu reduzieren und die heftige Winde zu mäßigen, ohne dass die notwendige Luftzirkulation unterbunden wird.

- Mit hohem Ummauerungen werden beeindruckende Räume definiert. Die Einfriedungen dienen auch dem Sicherheitsgefühl.

- Um die Menschen vor der brennenden Sonne im Sommer und den kalten Winden im Winter zu schützen, wurden die Gassen in Form von überdachten und halb überdachten Durchgängen entworfen.

- Um die Zirkulation der sandigen Wüstenwinde in den Städten zu verhindern, sind Gassen und Durchgänge in unregelmäßiger Form entworfen worden.

2. Gestaltungsprinzipien im privaten Raum

- Verwendung von lokalen Techniken zur Bereitstellung eines angenehmen Mikroklimas im Inneren der Gebäude: tiefer-gelegte Höfe sind eine besondere Praxis in der Stadt Yazd.

- Bäume als wichtige Entwurfelemente zur Schaffung von Schatten in offenen und privaten Räumen.

- Spezielle architektonische Elemente wie Vorhallen schaffen eine wohltuende Atmosphäre bei den traditionellen Höfen.

- In heißen und trockenen Klimazonen schafft Wasser ein kühleres Mikroklima innerhalb der Häuser und Wohnungen.

- Hohe Decken und bogenförmige Wände reduzieren die Hitze und unterstützen die Luftzirkulation innerhalb geschlossener Räume.
- Baumaterialien in hellen Farben mit niedriger Wärmekapazität verringern den Effekt der Sonne und mäßigen das Mikroklima im Gebäudeinneren.

Teil 4.

GRUNDSÄTZE UND ENTWURFSMETHODEN NEUER STÄDTE

Strukturelle Merkmale der iranischen Städte

Stadt und urbanes Leben sind in der iranischen Kultur hoch entwickelte Systeme; hier leben unterschiedlichste Menschen mit ausdifferenzierten Kulturen zusammen. In den modernen Städten herrscht trotz massiver Veränderungen ein intensives Verhältnis zwischen Menschen und der urbanen Vergangenheit. Menschen, die auf Architektur und städtische Elemente ihre Umgebung achtgeben, respektieren auch das Bild ihrer Stadt. Jedes Gebäude, das in der Vergangenheit errichtet wurde, drückt die Beziehungen zwischen den Menschen und ihrer Umwelt aus. Häuser wurden mit vor Ort vorhandenen Baumaterialien errichtet. Jede Stadt erhielt dadurch ihre individuellen Merkmale. Die Identität der traditionellen Häuser basiert auf lokalen Umweltfaktoren sowie auf sozialen und kulturellen Beziehungen.

Es gibt nur wenige schriftliche Dokumente über traditionelle iranische Architektur und Stadtplanung. Deshalb müssen wir uns auf Eigenschaften und der traditionellen Methoden der städtischen Struktur konzentrieren.

Neue Stadt Shoushtar

Das Projekt Shoushtar war ein Versuch alte Grundsätze des Städtebaus und der iranischen Architektur mit den neuesten Technologien und unkomplizierten geometrischen Mustern zu verknüpfen. Ein hervorragendes, ja außergewöhnliches Projekt.

Es wurde diskutiert, ob es sich um ein postmodernes Projekt oder ein komplett unabhängiges Einzelwerk handle.

Planungsphase : 1973 - 1978

Planer/Architekten: Kamran Diba

Im Folgenden werden von den unzähligen untersuchten Elementen nur Beispiele gezeigt. Es ist nicht möglich, die ganze Bandbreite von Bausteinen zu erläutern.

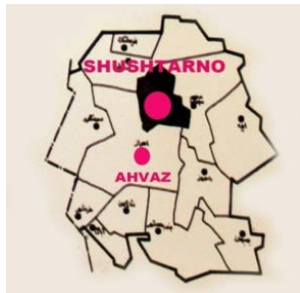

Abb. 4.67 Allgemeinen Lageplan, die neue Stadt wird entlang einem zentralen Dorn geplant, der zu der alten Stadt führt. Quelle: Neue Stadt Shushtar, Kamran Diba & Feriar Javaherian, (S. 18).

Abb. 4.69 Shushtar, neuer Stadtplan. Quelle: Neue Stadt Shushtar, Kamran Diba & Feriar Javaherian, (S. 21).

Abb. 4.70 Gesamte Lageplan der Phase 1 Konstruktion, in neue Shushtar. Quelle: Neue Stadt Shushtar, Kamran Diba & Feriar Javaherian, (S. 23).

Abb. 4.71 Ein Teil der Phase 1 im Detail. Quelle: Neue Stadt Shushtar, Kamran Diba & Feriar Javaherian, (S. 25).

Beispiele Gestaltungseigenschaften

A- Ebene Stadt / Stadtbild

- Rückgrat Erschliessung: Ost-West-Fußgänger-Boulevard als wichtigste neue städtische Achse – gedacht als Ersatz des traditionellen Basars (Fussgängerzone!).
- Fein-Erschliessung: Sekundärzugänge in die Wohngebiete in Form von schmalen Gassen. Dies ist auch eine Referenz an historische lokale Architektur und an die architektonischen Antworten auf klimatischen Bedingungen dieser Region.

- Stadtbild Architektur: Einsatz heimischer Mauerwerke bei Außenfassaden von öffentlichen und privaten Gebäuden (teilweise verputzt), dies als Referenz an die „historische Materialeinheit“.
- Stadtbild öffentlicher Raum/Freiräume: Gebrauch von lokalen Baumaterialien beim Pflastern von Straßen und Alleen. Referenz an die historische Gestaltungstradition – Antwort auf Situation „Mikroklima“.

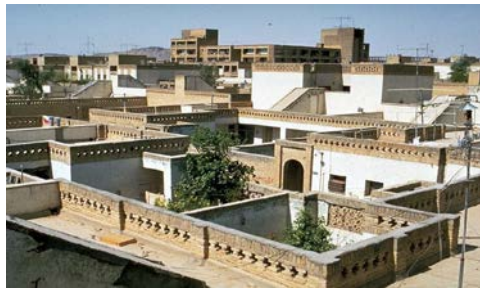

Abb. 4.83 Zugang zu einem Wohnkomplex durch halböffentliche Gang-Gebäude. Quelle: Autor.

Abb. 4.87 Hof als das wichtigste kulturelle Element des Privatlebens. Quelle: Autor.

Abb. 4.79 Enge Gassen mit hoher Mauer kompatibel zu heißen und trockenen Klima der Region. Quelle: Autor.

Abb. 4.80- 4.81 Qualität des einheimischen Mauerwerks an Außenwänden von Gebäuden. Quelle: Autor.

Beispiele funktionale Organisation & Erschliessung

B. Wohngebiete

- Trennung des Automobils von internen Wohnfeldern.

Gemeinschaftszonen der Siedlungen sind autofrei!

- Halbprivate Räume als Mehrzweckräume.
- Entwurf des Fußgängersystems in Sackgassenalleen (historische Referenz).
- Gebrauch von halböffentlichen Gängen in Gebäuden, um halbprivate Tätigkeiten vom öffentlichen Leben zu trennen (Konzepte der Nachbarschaften).

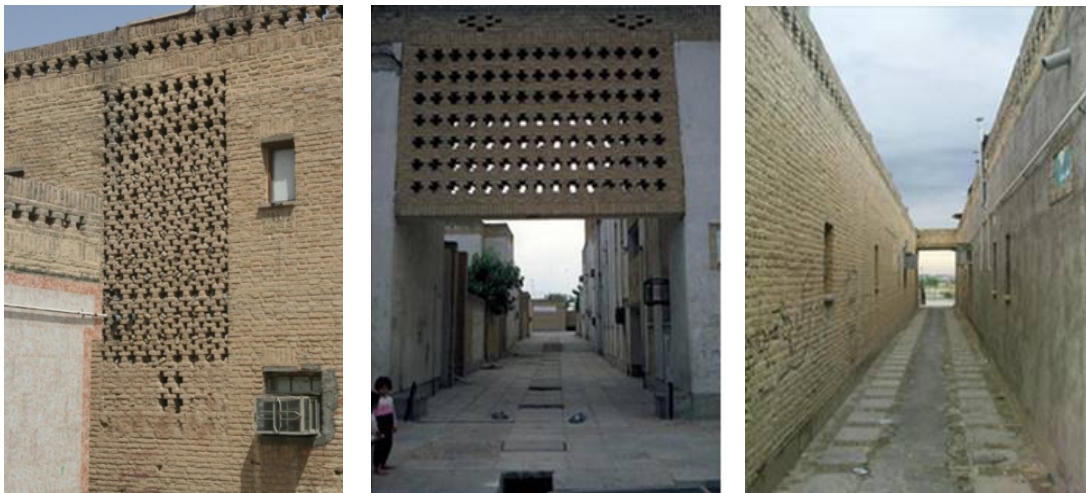

Abb. 4.84 - 4.85 Gebrauch von kulturellen Symbolen zur Betonung der Eingang zu halbprivaten Räumen Und Privater von Wohnungseinheiten durch Fußgängerwege. Quelle: Autor.

Anmerkung zur Methode:

Studie und Vergleich von Bausteinen und Entwurfsgrundregeln - der historischen und der neuen Stadt

Mangelnde Qualität, Einheitsbrei (wenn man so will: „fehlende kulturelle Identität“) bei vielen Neugründungen – dies ist vorab erörtert worden. Die neue Stadt Shushtar ist allerdings anders – sie ist ein weitgehend überzeugendes Beispiel modernen iranischen Städtebaus mit starken Referenzen an Qualitäten der historischen Städte.

Dies führte zum Entschluss, dass nicht nur eine der beliebigen neuen Städte sondern auch das Qualitätsbeispiel Shushtar zur „**Vergleichenden Studie**“ mit der herausragenden Substanz der historischen Städte beigezogen werden soll.

Folgende Darstellungen zeigen einen Ausschnitt aus der (umfassenden) vergleichenden Studie. Thematisch wurden unterschiedliche Ebenen der Stadtentwicklung und des Stadt-Entwerfens untersucht (hier ohne Wertungen dargestellt):

Grundregeln _ der Stadtentwicklung/-planung

_ bei Formen/Strukturen

*_ des Entwerfens auf urbaner Ebene und im Bereich
der privaten Räume*

Diese vergleichende Studie kann bestenfalls ein **Wegweiser** sein; für die Auswahl qualitätsbringender Entwurfsgrundsätze, für den Einsatz von Bausteinen und Strukturen in Stadt, Quartier und Siedlung.

Es geht auch wesentlich darum, ein **Sensorium für urbane Qualitäten** aufzubauen.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

A. Stadtentwicklung bei neuen Städten/Stadtteilen

- Stadtentwicklung auf der Grundlage von Nord-Süd-, Ost-West-Orientierung / Orthogonale Raster-Stadt

- Ignorieren der notwendigen Trennung von Wohngebieten und Transport-Routen

- Rand der Hauptstraßen wie bei den modernen Nachbarschaftsmitten

- Moderne Plätze als städtische Symbole
- Religiöse Elemente als ein Objekt der Identität und als städtische Sehenswürdigkeiten
- Persönliche Entwurfsideen irritieren das Bild und stören/schwächen die Identität

Abb. 5.1 Stadtplan Auf Rasterbasis, Safaiieh Viertel, Stadt Yazd, Quelle: Autor, CAD Zeichnung. Abb. 5.2 Eine Straße in Stadt Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.3 Eine Straße in Stadt Kerman. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.4 Moderne Platz in Stadt Qazvin. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.5 Historische Viertel im Stadt Sabzevar. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.6 Eine Straße in Süd Tehran. Quelle: Autor,

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

A. Stadtentwicklung bei historischen Städten/Stadtteilen

- Zentrale Ost-West-Fußgänger-Prachts-Passage als die Hauptstadtachse / Weiches Stadtgewebe

Unterteilung von Wohngebieten in Häuserblocks

- Zentraler Marktplatz für den täglichen Einkauf
= Sozialer Treffpunkt

- Räume /Bauwerke für Religion sind
= Symbol in der Stadt

- Hohe Hauptgebäude / Türme / Minarette
= Identität & Orientierung
- Kulturelle und klimatische Faktoren als Grundlage
für die Identität und das Image der Stadt

Abb. 5.7 Yuzdaran Weg. Quelle : Autor, CAD Zeichnung. Abb. 5.8 Gogad Karawanserei in Gogad, Gogad ist eine Stadt in den zentral Bezirk von Golpayegan, Isfahan Provinz, Iran. Handzeichnung ,Quelle: Autor. Abb. 5.9 Das Grabmal von Shah Nematollah e Vali, Stadt Mahan. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.10 Minarett von Ali v Haruniyeh, Stadt Isfahan. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

B. Struktur & Erschließung bei neuen Städten/Stadtteilen

- Rasterförmige Stadtplan und Blockgebäuden und breite Straßen ohne Rücksicht auf klimatische Verhältnisse
- Breite und offene Stadtstruktur mit geraden Straßen und Alleen / Zeilen und Reihen
- Zugang mit Automobil ist Entwurfsgrundsatz: So werden intime Gassen zu normalen Straßen.
- Aber auch: Teilweise Reduktion des Autoverkehrs in den Wohngebieten

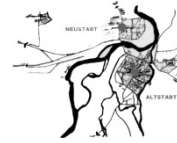
- (Verbessert gemeinschaftliche Kontakte)

Abb. 5.11 Kargar Boulevard im neuen Stadt Viertel Yazd. Quelle: Autor, CAD Zeichnung. Abb. 5.12 Stadtstruktur von neuen Stadt Viertel Azadshahr, Yazd. Quelle: Autor, CAD Zeichnung. Abb. 5.13 Straßen schnitt, Stadt Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.14 Wohnkomplex in Nord Iran. Quelle: Autor, Handzeichnung.

B. Struktur & Erschließung historischer Städte/Stadtteile

Erweiterungen der Altstädte sind Raum-strukturelle

Fortsetzungen der historischen Stadt.

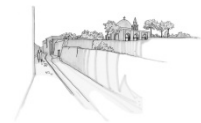

- Dichte städtische Struktur mit schmalen Gassen und Alleen.

Morphologie: Cluster, Gruppen, Blöcke

- Kaum motorisierter Verkehr im Stadt-Inneren.

Langsamverkehr ermöglicht Gemeinschaftsleben

- Differenzierte Übergänge mit Zonen, Filtern, Grenzen:

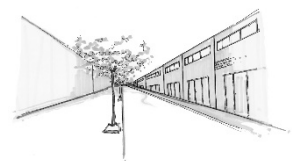
Gemeinschaften stehen in Wechselwirkung

Abb. 5.15 Form und struktureller Anschluss. Quelle: Neue Stadt Shushtar, Kamran Diba & Feriar Javaherian, (S. 2). (Überarbeitete Version von Autor). Abb. 5.16 Yazd Nachbarschaftszentrum und Anschluss Räume. Quelle: Hossein Soltanzadeh, Geschichte der Stadt und Urbanism in Iran, (S. 202). (Handzeichnung; Überarbeitete Version von Autor). Abb. 5.17 Historische Viertel Jolfa, Stadt Isfahan, Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.18 Garage Naji Straße, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

C. Sozialräumliches bei neuen Städten/Stadtteilen

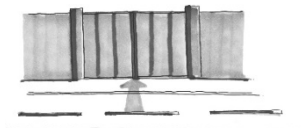
- Kultur der Differenzierung und Stärkung von
Privat und Gemeinschaftlich hat wenig Bedeutung

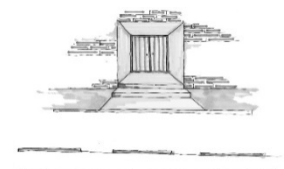
Beispiel 1: Direkter Kontakt des privaten Raums
mit öffentlichen Bereichen

Beispiel 2: Mangelnde Übergänge zwischen privatem
und öffentlichen Raum führt zu liebloser Abgrenzung

Beispiel 3: Öffnungen von privaten Räumen auf

öffentliche Platz bleibt immer geschlossen

- Verwechslung oder falsche Wertung von öffentlichen und halbprivaten sozialen Funktionen

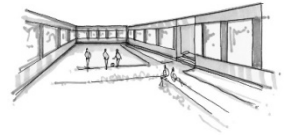

Abb. 5.19 Straße im Stadtzentrum, Teheran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.20 Straße im Stadtzentrum, Teheran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.21 Hauseingang, Stadt Teheran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.22 Hauseingang, Stadt Kerman. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.23 Wohnkomplex in Teheran. Quelle: Autor, Handzeichnung.

C. Sozialräumliches bei historischen Städten/Stadtteilen

Gesellschaftlicher Wandel

- Offener Bereich zwischen Häusern als halbprivater Raum
- Sackgassen um:
  - halbprivate Räume zu schaffen
  - Privatsphäre zu ermöglichen und Identitätsbildung der

Bewohner zu unterstützen

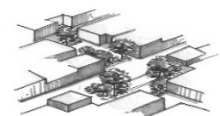
Abb. 5.24 Jamaleh Stadtviertel in Isfahan. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.25 Straße im Yazds historische Viertel Fahadan. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.26 Baum als Hauptentwurf Element, Neu Shushtar. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.27 Nutzung von historische Bauelemente in Neu Shushtar. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

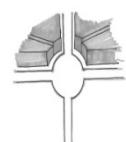
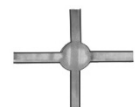
D. Entwurfsregeln bei neuen Städten/Stadtteilen

Gebrauch der Grünanlagen als wichtiges städtisches

Entwurfswerkzeug

- Entwurf des offenen Raumes in der Form des Platzes:
  - A. ohne beeinflussende Elemente
  - B. Gebäude als das beeinflussende Elemente

- Konzept, sich sicher in religiösen Räumen zu fühlen
- Wände von Hochhäusern als Schutz von klimatische Bedingungen in der modernen Fußgängerzone
- Bäume, um Mikroklima zu verbessern
- Vorgefertigte Baumaterialien für die moderne Unterkunft
- Pflasterung der Gassen mit lokalen Baumaterialien, um Harmonie mit Umwelt zu erzielen
- Mangel an kultureller Harmonie in den Fassaden der Gebäude.

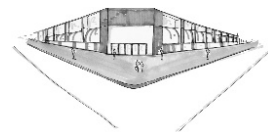

Abb. 5.28 Grüns als wichtiges städtisches Entwurfswerkzeug. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.29 Schematische Darstellung von Offenen Raum in der Form des Platzes. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.30 Schematische Darstellung von Offenen Raum in der Form des Platzes. Quelle: Autor, Handzeichnung.

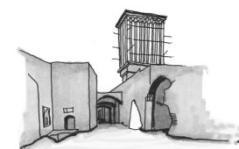
Abb. 5.31 Kleine Gasse, Stadt Isfahan. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.32 Eine Viertel in Nord Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.33 Eine Straße in Stadt Shahrood. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Abb. 5.34 Einkaufszentrum im West Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.35 Neue Stadtviertel in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.36 Straßenansicht in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

D. Entwurfsregeln bei historischen Städten/Stadtteilen

- Gebrauch von vorhandenen natürlichen Ressourcen als städtisches Entwurfswerkzeug

- Angenehme und sichere Atmosphäre im öffentlichen

Raum - durch:

Traditionelle charaktervolle und sehr gepflegte Stadthäuser

Vegetation (Bäume) als positiv beeinflussendes Element

Angenehm ausdifferenzierte Proportionierung der Räume

- Gut definierte Räume vermitteln Sicherheit im öffentlichen Raum
- Hohe Wände an den Fußgängerwegen, um vor Hitze zu schützen (Schmale Durchgänge, enge Gassen, überdeckte Gassen)
- Halböffentliche Gänge in Gebäuden als besondere Raumkultur
- Gewölbter Zugang von Häusern als kulturelles Symbol (dies hat auch klimatische Funktion)
- Lokale Bautechnik, einheimisches Material = Einheitlichkeit in Form (Backstein-/Ziegelerarbeit und Fayence/Holz sowie Naturstein)

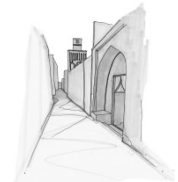
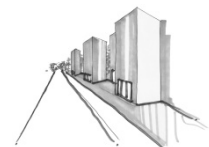

Abb. 5.37 Fekri Haus , Lengeh Hafen. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.38 Hosseinieh Vaght o Saat, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.39 Garage Naji Straße, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.40 Yuzdaran Weg und Bazar. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.41 Schmale Gasse im Historische Viertel Fahadan, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.42 Shahlaies Hauseingang, Stadt Kermanshah. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

E. Wohnen/Details bei neuen Städten/Stadtteilen

- Hochhauswohnungen als die vorherrschende Form der Unterkunft
- Innenhof als ein kulturelles Element und privater Raum

- Dach ohne spezielle Form und Funktion
- Normaler Ziegel als das nützlichste dekorative Element für Innenfassaden
- Moderne Bausteine bei Außenfassaden von Gebäuden
- Wasser als wichtiges Entwurfselement für die Verbesserung des Mikroklimas in den privaten Räumen
- Baum als ein ästhetisches, klimatisches und als „Kultur-Symbol“

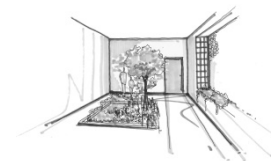
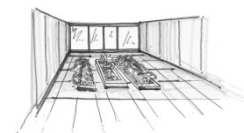
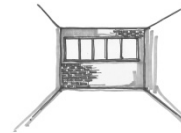
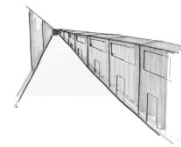
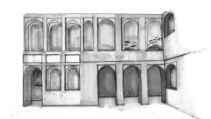

Abb. 5.43 Wohnsiedlung in Nord Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.44 Hausgarten in altes Haus in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.45 Wohnsiedlung in Tehran. Quelle : Autor, Handzeichnung. Abb. 5.46 Ziegel Ansicht eines Hausgarten in Tehran. Quelle : Autor, Handzeichnung. Abb. 5.47 Haus mit Stein Ansicht in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.48 Hausgarten in altes Haus in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.49 Hausgarten in altes Haus in Tehran. Quelle: Autor, Handzeichnung.

Entwurfsgrundsätze bei neuen Städten im Vergleich zu historischen Städten (exemplarische Auswahl)

E. Wohnen/Details historischer Städte/Stadtteile

- Hof als offener Raum zum Himmel
- Hohe und gewölbte Wände, ermöglicht Luftzirkulation
- Dachterrasse mit Abschirmungswänden, um Privatsphäre zu ermöglichen

- Baumaterialien von heller Farbe für Innenfassaden, um Hitzereflexion zu verringern
- Lokales Materials, um Höfe zu pflastern und das Mikroklima innerhalb der privaten Räume zu verbessern
- Wasser als wichtiges Entwurfselement, um das Mikroklima in den Innenräumen zu verbessern
- Gärten als offene Räume zu Mehrfunktionszwecken

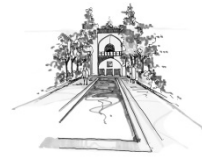
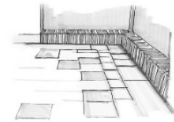

Abb. 5.50 Garten von Mortaz Haus, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.51 Lariha Haus, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.52 Das Grabmal von Shah Nematollah Vali, Stadt Mahan. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.53 Bessere Luftzirkulation durch hoher und gewölbter Wände, Stadt Yazd. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.54 Pflastern von Hoff, Stadt Nain. Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.55 Lariha Haus, Stadt Yazd, Quelle: Autor, Handzeichnung. Abb. 5.56 Fin Garten in Kashan. Handzeichnung, Quelle: Autor.

Generelle Schlussfolgerungen

Die vergleichende Studie historischer und moderner Städte/Stadtteile und die (möglichst objektive) Wertung von städtebaulichen bis hin zu architektonischen und funktionalen Elementen zeigen, dass **zahlreiche historische Struktur- und Raumqualitäten** sich auch im modernen Städtebau bewähren – wenn sie denn angewendet würden.

Man erkennt auch, dass zahlreiche **moderne Städte an Verarmung und Banalisierung** ihrer Struktur- und Raumqualitäten leiden.

Es kommen kaum neue qualitätsbringende Elemente hinzu.

A Auf Ebene der Stadtplanung

müssen grundsätzliche und zeitlose (unvergängliche) Qualitätsregeln eingefordert werden:

- Die städtebauliche Abstimmung auf **Topographie** – welche zu differenzierten und vielfältigeren Stadtstrukturen führt.
- **Lokales Klima, Ökologie, regionale Materialien** – wo ein intelligenter Einsatz zu Einsparungen bei Kosten und Energie führt.
- **Umdenken bei Mobilität:** Hier sollte die Entflechtung von motorisiertem individuellem Verkehr (MIV) und Langsam Verkehr (LV = Fussgänger und Fahrräder) im Wohnquartier vermehrt angestrebt werden (garantiert mehr Wohnqualität als die direkte Auto-Zufahrt).
- **Vielfalt an Stadträumen und Funktionen:** Die reichhaltige Palette der historischen Stadt soll (neuinterpretiert) angewendet werden.

Aus Sicht der Stadtplanung geht es hier um Etablierung von Quartier-Netzen (entgegen der banalen Aneinanderreihung von Häusern)

B Auf Ebene der (Stadt-)Architektur

geht es ebenfalls um einfache, zeitlose aber absolut bewährte Qualitäten:

Die physische Erscheinung der historischen Stadt widerspiegelt die traditionsreiche Gesellschaft und die reichhaltigen kulturellen Werte. Ein Wandel hin zu zeitgenössischen Bauformen kann nur dann überzeugen, wenn neue Stadtarchitektur ebenbürtige Qualitäten anbieten kann oder die historischen Vorgaben neu interpretiert und intelligent transformiert werden:

- **Vielfalt der urbanen Funktionen (Gebäudetypen)** sind eine bereichernde Vorlage für Neuinterpretation und Erfindungen.

Dies bedeutet eben nicht, dass historische Gebäude eins-zu-eins kopiert werden, sondern dass ihre Qualitäten transformiert werden.

Neue Architektur muss zwingend im Dialog zum historischen Bauen stehen.

- **Siedlung – Wohnhaus – Wohnung:** Auch hier gilt es, die reichhaltigen und qualitätsvollen historischen Quartier- und Siedlungs-strukturen zu pflegen oder intelligent weiterzuentwickeln (Fortschritt mit Bezug zur Historie).
- **Privatheit – Öffentlichkeit:** Nach wie vor ist die räumliche Organisation in *private – halböffentliche – gemeinschaftliche/öffentliche Felder* eine von vielen erwünschte Qualität.
- **Erhalt und intelligente Transformation** des Bestandes ist von großer Bedeutung.

C. Auf Ebene der Gesellschaft („Räume und Funktionen für das Zusammenleben“)

Vielleicht könnte man von einem „Sozialen Funktionalismus“ reden: Urbane Räume und Bauwerke sollten soziale und kulturelle Bedürfnisse und Tätigkeiten der Menschen berücksichtigen. Städtische Räume sind immer auch Sozialräume, welche die kulturellen Werte einer Gesellschaft repräsentieren und Kommunikation ermöglichen. Fehlen diese Räume, wird ein soziales Leben erschwert.

Mit diesem Kriterium (‘Soziales urbanes Leben’) erscheinen oben genannte Elemente (Ebene Stadtplanung und Ebene Stadtarchitektur) nochmals in einem anderen Licht – hierzu einige Beispiele:

- **Vielfalt der urbanen Funktionen und Gebäudetypen (Stadtelemente)** dienen auch dem sozialen urbanen Leben.
- **Mobilität - Langsam verkehr:** Dient nicht nur der besseren Wohnqualität sondern auch der sozialen Stadtkultur.

- **Siedlung-Wohnhaus-Wohnung (privat-öffentlich):** Gesicherte Privatsphäre ermöglicht und unterstützt das öffentliche soziale Leben.
- **Erhalt & Transformation:** Dient nicht nur der Denkmalpflege, sondern auch dem Erhalt traditionellen sozialen Reichtums.

Struktur und Gestalt urbaner Freiräume beeinflussen die Sozialstruktur und die Kommunikationsmöglichkeiten der Bewohner.

Bewusste und sorgfältig geplante Stadträume garantieren zwar noch nicht ein soziales Leben, aber sie ermöglichen und unterstützen es.

Mittels dieser Aspekte können passende Entwurfsmethoden und Grundsätze bei Planung und Gestaltung von neuen Städten selektioniert werden. Im folgenden Kapitel werden abschließend **Entwurfsmethoden und Entwurfsregeln** vorgeschlagen, welche sich in den historischen und in den neuen Städten bewährt haben – es geht um „**zeitlos sich bewährende Strukturen und Elemente**“.

Teil 5.

Abschließende Empfehlungen, Allgemeine Aspekte

In jedem Entwicklungsprogramm - ob Gebietssanierung oder Neuplanung - sollten die folgende allgemeine Aspekte als Leitlinien berücksichtigt werden:

- Planung für „gutes Wohnen/die Bewohner“ und nicht für den Autoverkehr. Wachstum soll nicht Priorität haben, sondern Lebensqualität.
- Planung sollte alle Einkommensgruppen berücksichtigen und nicht Wohlhabende von Geringverdienern separieren (keine Gentrifizierung). Es ist dabei aber notwendig zu erkennen, dass in jeder Gesellschaft unterschiedlich Standards gelebt werden. Hierbei müssen unterschiedliche soziokulturelle Faktoren erkannt und planerisch umgesetzt werden.
- Fakten sollten die Basis jedes Entscheidungsprozesses sein (Fakten = Raumqualität, Klimafaktoren, Funktionalität, Ökonomie ...)
- Planer und Architekten sollten sich mit Technologien vertraut machen, welche in den Dienst der Bewohner gestellt werden können.
- Beim Entwurf moderner Siedlungen sollten traditionelle Methoden und Prinzipien Anwendung finden, wobei hier intelligente Neuinterpretationen und Transformationen gefragt sind – da ja Geschichte nicht einfach kopiert werden kann.

Abb. 5.60 Sanierung der Fassaden von Wohnungen mit lokalen Baustoffen, um das Bild der traditionellen Architektur in 'Jamaleh' - Nachbarschaft in Isfahan zu bewahren. Quelle: Autor.

Abb. 5.61 Neubau mit lokalen Baustoffen, die historische Kontinuität in 'Jamaleh' Nachbarschaft, Stadt Isfahan zu bewahren. Quelle: Autor

Konkrete Anleitungen

Die wichtigsten Aktivitäten zu der Wiederbelebung des historischen Erscheinungsbildes und die Anpassung der traditionellen Struktur an das moderne Leben sind:

- Restaurierung der alten noch bestehenden Teile.
- Neugestaltung der historischen Struktur basierend auf seinem traditionellen Erscheinungsbild.
- Einheit der Außenfassade durch Einsatz von traditionellen Baustoffen und lokaler Architektur.
- Bau von neuen Gebäuden mit Bezug auf traditionelle Qualitäten und Bauformen – für historische Kontinuität im Gebiet.
- Verbesserung und Wiederaufleben der Nachbarschaften – insbesondere des Basars in traditioneller Form.
- Verwendung von regionalen und lokalen Materialien (z.B. Steine zur Befestigung der Wege, z.B. Backstein und Lehm im Hausbau).
- Bereitstellen von Zugriffe auf bestehende öffentliche Ruinen nach Sanierung oder Umwandlung.

Abb. 5.57 Wiederherstellung der Stadtmauer von Yazd. Quelle: Rathaus Yazd.

Abb. 5.62 - 5.63 Rekonstruktion der Nachbarschaft Basar in Bezug auf seiner traditionellen Form in 'Jamaleh' Nachbarschaft in Stadt Isfahan. Quelle: Autor

- Bereitstellung von kulturellen Angeboten durch die Wiederverwendung ungenutzter Räume (z.B. Hamam zu Bibliothek).
- Umwandeln von Ruine-Bereichen (welche nicht rekonstruiert werden können) zu Grünflächen.
- Reparatur und Wiederverwendung von alten Stadtelementen (aktive Denkmalpflege und Strukturerhalt).
- Sanierung und Verbesserung der traditionellen Häuser für neue Aktivitäten. Wiederverwendung von einigen großen Häusern in der Altstadt von Yazd. Eine Gruppe von zusammenhängenden Häusern wird als Schule der Architektur oder als Büro verwendet, dies ist eine erfinderische und angemessene Nutzung für architektonische Strukturen, die andernfalls dem Verfall überlassen worden wären.
- Bereitstellung von Parkplätzen durch die Verwendung von Ruinen und öffentlichen Räumen – dies nur an strategisch sinnvollen Lagen (Verkehrsplanung – Koordination von ÖV, MIV und LV).

Abb. 5.64 – 5.65 Ein neuer Funktionen für wenig genutzte traditionelle Gebäude. Ändern eines alten öffentlichen Bads zur Restaurant, in Fahadan Viertel, Stadt Yazd. Quelle: Autor

Abb. 5.66 Entwicklung von Ruine Bereiche zu Parks und Gärten. Die ruinierte Hintergrund von historischen Platz 'Naqshe Jahan' in Stadt Isfahan im Jahr 1981. Quelle: Rathaus Isfahan.

Planung von Richtlinien

- Neue Städte sollten als Teil nationaler und regionaler Programme koordiniert und geplant werden.
- Es ist zu prüfen, welche Richtlinien nationale Gültigkeit haben und welche regional ausdifferenziert werden müssen.
- Bedarf an Infrastruktur sollte vor jeder Planungsaktion klar sein.

- Jede neue Stadt sollte als autarke Einheit geplant werden.
- Um mehr Wert auf qualitative Aspekte der Planung und Gestaltung zu legen, sollten alle beteiligten Ebenen (Verwaltung, Planer, Architekten aber auch die Bürger) ein besseres Verständnis von den kulturellen Werten und Lebensweisen der zukünftigen Bewohner haben.
- Entwurfsmethoden und Prinzipien der neuen Stadt sollten im Hinblick auf kulturelle Faktoren und Entwurfsmerkmale der Region erarbeitet werden.
- Qualitätsvoller Wohnungsbau kann durch die Kombination moderner Architektur, traditionellen und neuinterpretierten historischen Elementen bereitgestellt werden.
- Öffentliche Verkehrsmittel sind wichtig bei der Gestaltung der neuen Städte. Sie müssen geplant und in Bezug auf die städtischen öffentlichen und halböffentlichen Räume entwickelt werden.
- Verdichtete Ansammlung von Häusern sollte mit guter Verkehrsanbindung und für Fußgänger mit einer Vielzahl von Räumen und Aktivitäten gestaltet sein.
- Die Bewegung von Menschen, nicht die von Fahrzeugen, muss Priorität in der städtischen Verkehrsplanung haben.
- Straßen sollten auf verschiedenste Weise verwendet werden.
- Öffentliche Verkehrsmittel und Fußgängerwege durch den urbanen Raum müssen erstellt sein, bevor Bewohner einziehen.
- Straßen und Fußwege sind die Hauptelemente der öffentlichen und halbprivaten Räume der Stadt.
- Die halböffentliche Umgebung und Übergangsräume müssen besser verstanden und sollten in die fortschreitende Stadtplanung integriert werden.

- Kulturelle und ökologische Aspekte sind wichtig, wenn Bautypen und Baumaterial ausgewählt werden.

Abb. 5.68 Reparatur und Wiederverwendung der traditionellen urbanen Elemente ist ein Versuch, um wieder die historische Identität zurück zu bringen. Ganj Ali Khan Basar in Stadt Kerman. Quelle: Autor

Abb. 5.69– 5.70 Revitalisierung eines traditionellen Hauses in der Altstadt von Yazd und Wiederverwendung als Architekturschule ist ein Versuch, zu renovieren und verbessern von wertvollen traditionellen Häusern für neue Aktivitäten. Quelle: Autor.

Übersichten

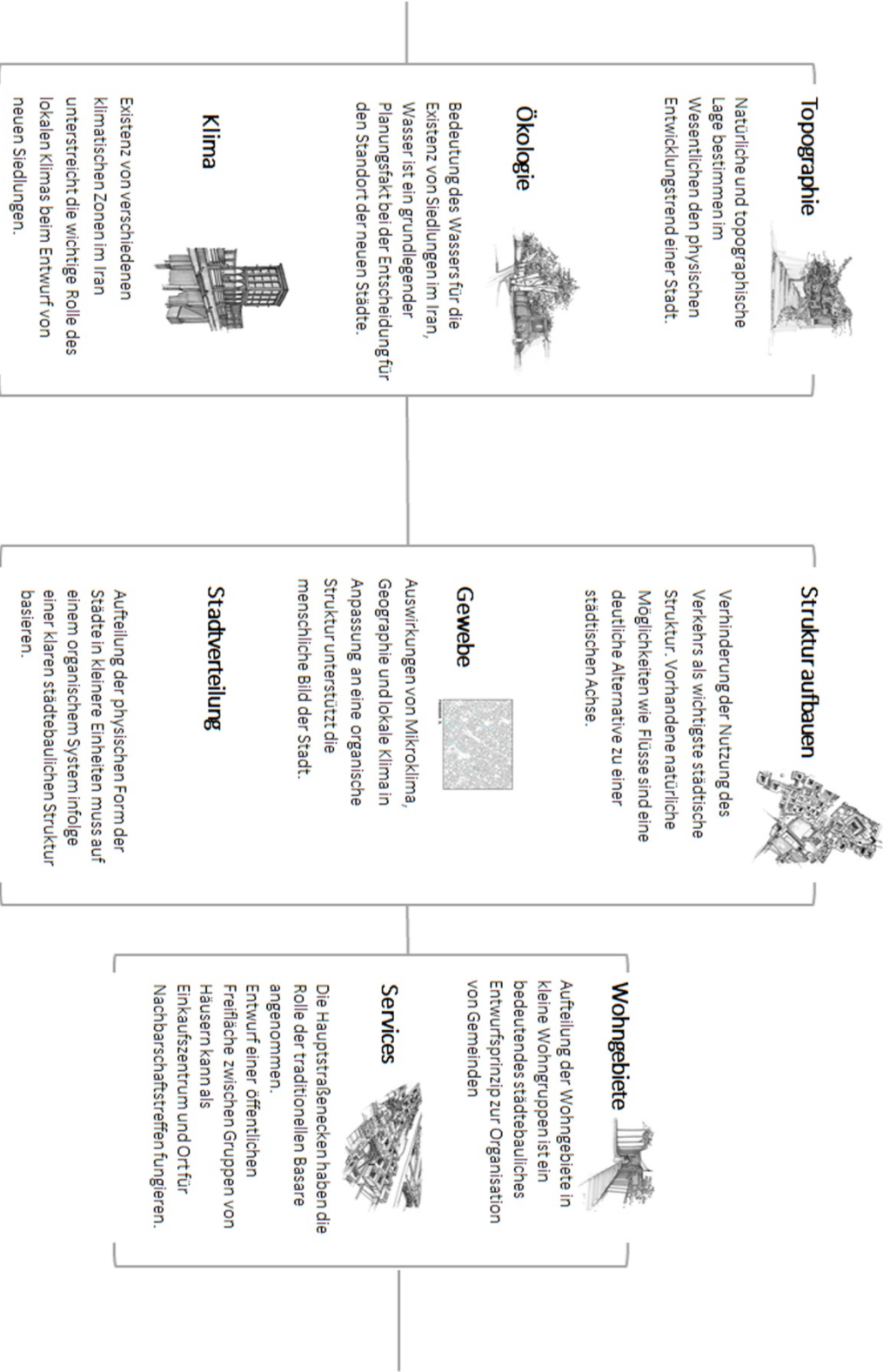
Alternative Entwurfsvorschläge für neue Städte im Iran

- Das Schema zeigt die die oben beschriebenen „Abschließenden Empfehlungen“ in einer Übersicht.
- Dabei werden hier nicht alle erwähnten Elemente aufgezeigt, sondern nur einige wichtige Icons - für besseren Überblick.
- Da auch iranische Städte unterschiedlich konstituiert sind (es gibt nicht „DIE historische Stadt“) – muss dieses theoretische Schema ja nach Ort angepasst werden.
- Diese Form der Übersicht dient zur Identifizierung und Anwendung von „zeitlosen urbanen Qualitäten“.

Hinweis 1: Der Aufbau dieses Schemas zeigt auch Unterschiede zu vielen europäischen Städten (z.B. Sackgassen & Stammbaum-Erschliessung)

Hinweis 2: Ebene C «Soziofunktionale Aspekte» hat eine andere Wertigkeit als die Ebenen A (Planung) und B (Stadtarchitektur)

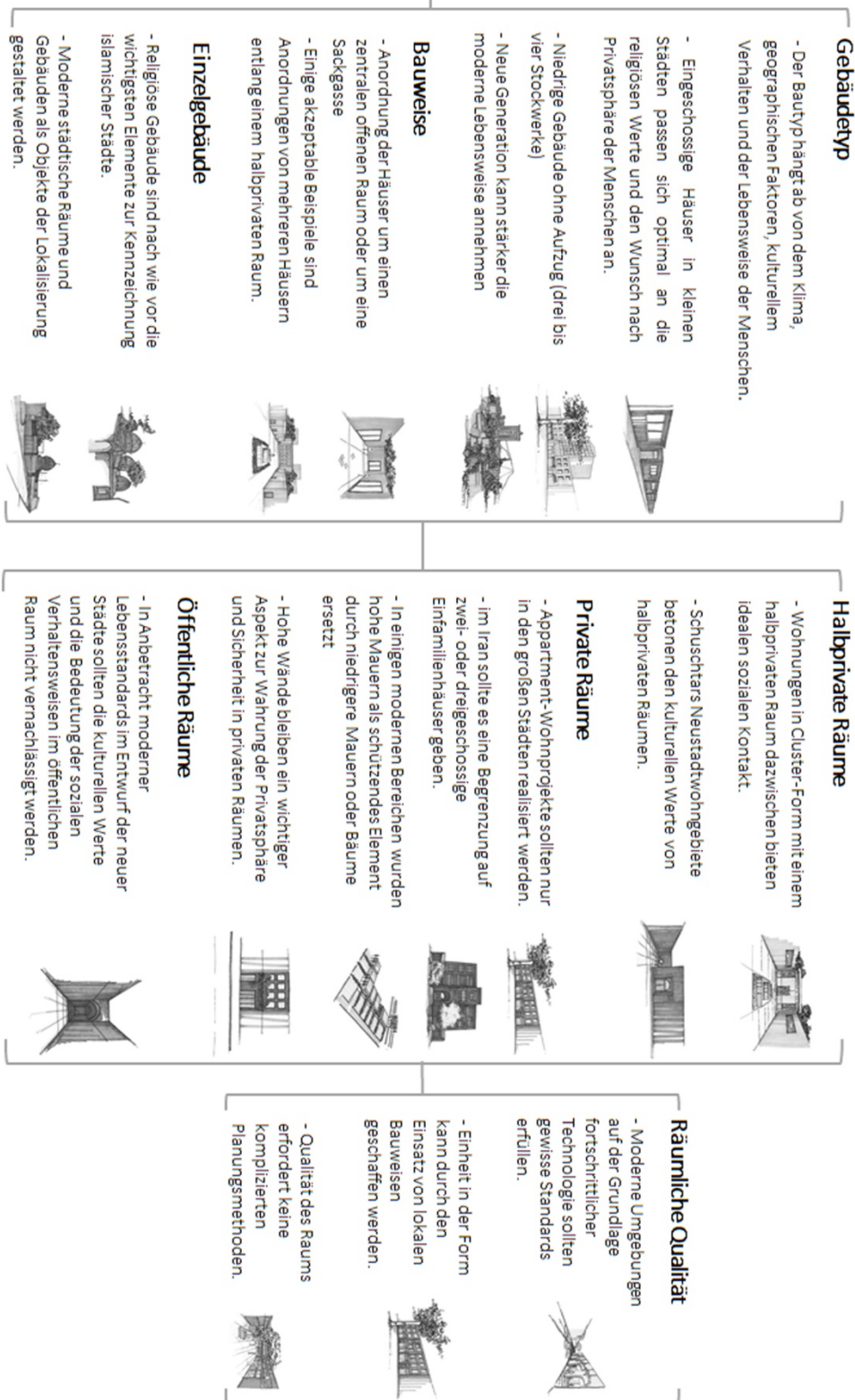
A. Planungsaspekte

Erscheinungsbild

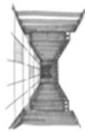

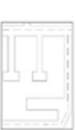

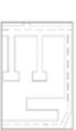

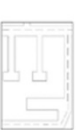

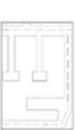

B. Städtisch-architektonischer Aspekt

Erscheinungsbild

C. Sozialfunktioneller Aspekt

Städtebauliche Elemente	<p>Die Funktion jeder Stadt bestimmt ihre physische Struktur, ihr Transportsystem und sogar die Sozialstruktur der Bewohner.</p> <p>Verschiedene städtische Elemente helfen die Stadt mehr Aktivitäten zu anziehen und diverse städtische Räume produzieren.</p> <p>Die Verwendung von Grünanlagen und Wasser, vor allem in heiß-trockenen Gebieten, ist nicht nur klimatisch von Relevanz, sondern auch symbolisch.</p> <p>Bäume sind wichtige städtische Entwurfselemente innerhalb der Städte und rund um die Städte herum.</p> <p>Grüngürtel hauptsächlich in Wüstenstädten schützen den physischen Körper der Stadt gegen sandige Winde der Wüste.</p> <p>Fußgängernetzwerke</p> <p>Die Form eines Fußgängernetzwerks in jeder Stadt spiegelt die soziale Struktur und die kulturellen Werte der Menschen wider. Werden die Rolle und Funktion dieses wichtigen Elements im Leben der modernen Städte ignoriert, führt das zu Einschränkungen der halbprivaten und öffentlichen Aktivitäten.</p>	
Städtische Räume	<ul style="list-style-type: none"> - Abgesehen von einzelnen wichtigen Objekten sollte der ganze Raum eine eigene Qualität haben. - In der neuen Städten ist die Konzentration der Planer und Architekten spürbar, städtische Räume mit besonderer Qualität und lokaler Identität zu entwerfen. - Städtische Räume, unabhängig von ihrer Bedeutung, sollten soziale Qualität haben.	
Soziale Kommunikation	<ul style="list-style-type: none"> - lokale Geschäfte die einzige Möglichkeit für den täglichen sozialen Kontakt. - Die Gestaltung von Wohnungen rund um einen offenen Raum oder an einer Sackgasse erhöht die Möglichkeit des sozialen Kontakts. - In der neuen Stadt Alavi, Jede Wohngruppe verfügt über einen Hauptzugang von der Straße aus und über einen sekundären Zugang über ein halbgeschlossenes Gebiet. Die Bewohner haben somit bessere soziale Kontakte. - Segregation des Verkehrssystems aus internen gemeinschaftlichen Leben unterstützt die Rolle der Fußgänger netze im sozialen Kommunikationssystem einer Stadt.	
Soziale Struktur	<ul style="list-style-type: none"> - Geeignete Entwurfstrategien sollten versuchen, Gruppen mit niedrigem Einkommen zu integrieren. - Ähnliche Häuserarten mit unterschiedlichen Größen können z. B. verschiedene soziale Klassen nebeneinander unterbringen.	
Soziale Räume	<ul style="list-style-type: none"> - Verwendung von lokalen architektonischen Elementen in der Gestaltung von modernen Räumen. Geeignete Entwurfskonzepte verringern die Unterschiede zwischen modernen und vorhandenen Umgebungen in einer Region. - Entwurf der Neustadt von Shushar basiert auf einer respektvollen Haltung gegenüber den lokalen Methoden. - Jede Region hat ihre eigenen besonderen städtebaulichen Merkmale, die ihre Identität ausdrücken. - Ein Beispiel ist die neue Stadt Shushar: einheimisches Mauerwerk in der Fassade von Gebäuden oder Pflastergassen mit lokalen Baustoffen demonstrieren den Entwurfscharakter und unterstreichen die Identität der Region.	

Fazit

Erscheinungsbild – Charakter der historischen und der neuen Stadt

- Das Bild einer Stadt basiert nicht nur auf seiner physischen Struktur oder seinem architektonischen Erscheinungsbild, es ist eine Kombination aller Faktoren, die untersucht wurden.
- Neue Städte sollten nicht nur Massenunterkünfte bieten, sondern auch angenehme und komfortable Umgebungen zur Verfügung stellen.
- Verwendung der iranischen traditionellen Ansätze und mit Hilfe von geeigneten modernen Bauweisen können effiziente Standards für neue Städte entwickelt werden.
- Es gibt auch die Notwendigkeit, mehr konstruktive Beziehungen zu den zukünftigen Bewohnern solcher Orte aufzubauen.
- Das Bild einer neuen Stadt oder eines restaurierten städtischen Teils sollte sich nicht von den vorhandenen Bereichen abgrenzen.
- Harmonie zwischen dem Entwurf neuer Städte und dem der historischen Stadt ist das Schlüsselement: Kontinuität zwischen alt und neu.

"Quellenangaben und Literaturverzeichnis der ausführlichen Fassung (Anm. Die Seitenzahlen beziehen sich auf die ausführliche Fassung)"

Anmerkung: Fußnoten, Quellenangaben und Literaturangaben werden hier bewusst von der organalen, umfassenden Arbeit dargelegt; sie sollen einen Einblick in die komplexe und intensiv referenzierte und reich bebilderte Arbeit geben.

FUSSNOTEN

Teil 1

1. " Geschichte der Stadt und Städtebau in Iran "; Jahanshah Pakzad; Armanshahr Verlag; Tehran, 2012.
2. " Klima und Architektur "; Morteza Kasmaei; Iran Wohnungsbau Gesellschaft; Tehran, 1993.
3. " Regierung & Entwicklung von Teheran (1925-1941) "; Mohsen Habibi; Ökologie Zeitschrift; Nr. 15 ;Tehran, 1989.
4. " Historische Hindernisse für das Wachstum des Kapitalismus in Iran: Die Kadscharen "; Ahmad Ashraf; Zamineh Verlag, 1980, Seite 102.
5. " Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran,1994, Seite 82.
6. " Urbanisierung in Iran "; Farrokh Hessamian, Giti Etemad, Mohammadreza Haeri ; Agah Verlag; Tehran, 2009, Seite 118.
7. " Urbanisierung in Iran "; Farrokh Hessamian, Giti Etemad, Mohammadreza Haeri ; Agah Verlag; Tehran, 2009, Seite 124.
8. " Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran,1994, Seite 64.
9. " Ursachen für das Scheitern der Städtisch umfassenden Pläne in Architektur & Städtebau "; Javad Hamedi Hagh; Architektur und Städtebau Zeitschrift; Nr. 6; Tehran, 1989, Seite 44.
10. " Anerkennung der Konzept der Identität im städtischen öffentlichen Raum "; Seyed Abdolhadi Daneshpour; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 2000, Seite 312.
11. " Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran,1994, Seite 26-43.
12. " Pläne und Programme des Städtebau "; Mostafa Behzadfar; Shahr Verlag; Tehran, 2011, Seite 57-66.
13. " Beginn der Urbanisierung in Iran "; Yousef Majid Zadeh; Nashre Daneshgahi Verlag; Tehran, 1989, Seite 32
14. " Ursachen für das Scheitern der Städtisch umfassenden Pläne in Architektur & Städtebau "; Javad Hamedi Hagh; Architektur und Städtebau Zeitschrift; Nr. 6; Tehran, 1989, Seite 49.
15. " Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran,1994, Seite 388-393.
16. " Stadtentwicklung und Stadtplanung in Iran "; Sadeddin Roshdieh ; Innenministerium; Tehran, 2010, Seite 117-125.
17. " Planung der neue Städte "; Keramatollah Ziaari; Samt Verlag; Tehran, 2010, Seite 431-437
18. " Die rasante Entwicklung der Urbanisierung in Iran "; Firouz Tofigh; Abadi Zeitschrift; Nr. 9 , Tehran, 1993, Seite 69-72.
19. " Stadtentwicklung und Stadtplanung in Iran "; Sadeddin Roshdieh ; Innenministerium; Tehran, 2010, Seite 127.
20. " Einführung in die Zeitgenössische Städtebau im Iran (1963- 2003) "; Mohammad Ali Kamrava; Zeitschrift für bildende Kunst; Nr. 8, Tehran, 2000, Seite 57.
21. " Städtische Form in der arabischen Welt, in Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca.,ORL ETHZ Institute für Ort, Regional-und Landes Planung, ETH Zürich, ORL-Schriften, 46/2000, Seite 176-177.
22. " Urbanisierung aus der Perspektive der Stadt-und Regionalplanung "; Amt für Regional Planung; Touraj Daneshvar; Tehran, 1977, Seite 238.
23. " Städtische Form in der arabischen Welt, in Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca.,ORL ETHZ Institute für Ort, Regional-und Landes Planung, ETH Zürich, ORL-Schriften, 46/2000, Seite 190.
24. " Planung und Tradition: in Richtung Integration"; D. Hamer, Robert Freestone, Stadtplanung in einer sich verändernden Welt, das zwanzigste Jahrhundert Erfahrung, London 2000, Seite 201.

25. "Teheran, "Portrait einer Stadt im Wandel "; H. Alemi, in "Zeitgenössische iranische Architektur auf der Suche nach einer neuen Identität", Umweltgerechter Entwurf (IEDRC), Rom 1996, Seite 31.
26. "Sozioökonomische Entwicklung der Irans Regionen und urbanen Systemen "; Mohammad Hamsi; Zentrum für Bildung und Forschung in Landesplanung; Organisation für Plan und Budget; Tehran, 1974, Seite 112.
27. "Städtische Form in der arabischen Welt, in Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca., ORL ETHZ Institute für Ort, Regional-und Landes Planung, ETH Zürich, ORL-Schriften, 46/2000, Seite 330.
28. "Einführung in die Zeitgenössische Städtebau im Iran (1963- 2003) "; Mohammad Ali Kamrava; Zeitschrift für bildende Kunst; Nr. 8, Tehran, 2000, Seite 91.
29. "Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1994, Seite 541-545.
30. "Städtische Form in der arabischen Welt, Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca; ORL ETHZ Institut für Ort-, Regional-und Landes Planung; ETH Zürich, ORL-Schriften 46/2000, Seite 23. 31. Ebd. Page 340.
31. "Städtische Form in der arabischen Welt, in Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca., ORL ETHZ Institute für Ort, Regional-und Landes Planung, ETH Zürich, ORL-Schriften, 46/2000, Seite 23.
32. "Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1994, Seite 549.

Teil 2

1. "Die Planung für Renovierung des historischen Stadtteils von Yazd "; Hossein Kalantari, Hossein Hataminezhad; Faragostar Verlag; Tehran, 2006, Seite 7-9.
2. "Touristische Handbuch Provinz Yazd "; Mohammadreza Seyed Hosseini; Verlegt bei der Organisation für Tourismus der Provinz Yazd; 2002, Seite 5.
3. "Natürliches Bild Stadt Yazd im Zusammenhang mit Wüsten Probleme "; Ataollah Ghobadian; Jondi Shapour Universität Verlag; Ahvaz, 1985, Seite 12.
4. "Die Planung für Renovierung des historischen Stadtteils von Yazd "; Hossein Kalantari, Hossein Hataminezhad; Faragostar Verlag; Tehran, 2006, Seite 5.
5. "Eine Forshung von Organisation für Kulturerbe Stadt Yazd", Die Organisation von Wohnungsbau und Stadtentwicklung Stadt Yazd, Rathaus von Historisches Viertel der Stadt Yazd, 1998.
6. "Neue Geschichte von Yazd", Ahmad Kateb; 1956, Seite 4.
7. "Historische Geographie von Iran", Vasily Vladimirovich Bartold, 1953, Seite 185.
8. "Die Geschichte von Yazd", Jafar Ibn Mohamad Ibn Hassan Jafari, und Bemühungen von Iraj Afshar, Elmi Farhangi Verlag, Tehran, 2005, Seite 37.
9. "Städtebau und Architektur in heißen und Trockener Klimazonen des Iran", Mahmoud Tavasoli, Vierte Ausgabe, Zentrum für urbane Studien und Architektur des Iran, Tehran, 1981, Seite 22 , 23.
10. "Neue Geschichte von Yazd", Ahmad Kateb, Amirkabir Verlag, 2007, Seite 121 und 122.
11. Verfasser, Basierend auf Umfragen im Historischen Gebiet Stadt Yazd.
12. "Wiederherstellungsplan der historischen Struktur der Stadt Yazd", Hossein Kalantari Khalilabad, 1999, Seite 103.
13. "Wiederherstellungsplan der historischen Struktur der Stadt Yazd", Hossein Kalantari Khalilabad, 1999, Seite 103.
14. "Historische Viertel Stadt Yazd "; Mohammad Hassan Khademzadeh; Organisation für Kultur Erbe Yazd; Tehran, 2009, Seite 17.

Teil 4

1. "Geschichte der Stadt und Städtebau in Iran "; Jahanshah Pakzad; Armanshahr Verlag; Tehran, 2012, Seite 23.
2. "Geschichte der Stadt und Städtebau in Iran "; Jahanshah Pakzad; Armanshahr Verlag; Tehran, 2012, Seite 131.
3. "Geschichte der Architektur und Wohnen "; Mohammad Hassan Ebrahimi; Zentrum für Wohnbauforschung; Tehran, 1982, Seite 59.
4. "Wiederbelebung von historischen Gebäuden und Städten "; Mansour Falamaky; Tehran Universität; Tehran, 2003, Seite 123.

5. " Von Venedig nach Schiras, ein Versuch auf städtische Restaurierung "; Mansour Falamaky; Noghereh Verlag; Tehran, 1978, Seite 191.
6. " Städtische Restaurierung in Iran "; Mansour Falamaky; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1989, Seite 169.
7. " Von Venedig nach Schiras, ein Versuch auf städtische Restaurierung "; Mansour Falamaky; Noghereh Verlag; Tehran, 1978, Seite 135.
8. " Prinzipien im Städtebau Entwurf und Wohnraumentwicklung im Iran "; Mahmoud Tawassoli; Zentrum für Studien der Architektur und Stadtentwicklung; Tehran, 1986, Seite 123.
9. " Neue Städte, Neue Kultur im Leben "; Ministerium für Wohnungsbau und der Stadtentwicklung; J Zare; Tehran, 1990, Seite 163.
10. " Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran "; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1994, Seite 220.
11. " Kombination der traditionellen und modernen Architektur im Entwurf der zukünftigen neuen Städte "; Etela - an der Zeitung, Nr. 20064; Tehran, 1993, Seite 5.
12. " Kombination der traditionellen und modernen Architektur im Entwurf der zukünftigen neuen Städte "; Etela - an der Zeitung, Nr. 20064; Tehran, 1993, Seite 6.
13. " neue Städte, neue Kultur der Urbanität "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991, Seite 4.
14. " Bericht über die Shahinshahr Stadt "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1993.
15. " Kleine Städte, Ein weiterer Ansatz in der regionalen Entwicklung; Zohreh Fanni; Innen Ministerium; Tehran, 2003, Seite 8.
16. " neue Städte, neue Kultur der Urbanität "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991, Seite 35.
17. " Stadtentwicklung und Stadtplanung in Iran "; Sadeddin Roshdieh ; Innenministerium; Tehran, 2010, Seite 69.
18. " Die zweite Generation der Neue Städte "; Nahid Sajjadian, Mandana Masoudirad; Mojtaba Rashid Nahal; - - Verlag; Tehran, 2004, Seite 24.
19. " Perspektive über den Prozess der Ausarbeitung der detaillierten Pläne in Städtebau "; Aufbereitung und Stadtplanungsgesellschaft Verlag; Tehran, 2001, Seite 129.
20. " Bericht über die Hashtgerd Stadt "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1987.
21. " Bericht über die Andisheh Stadt "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1989.
22. " Bericht über die Pardis Stadt, Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung "; Tehran, 1989.
23. " Ein Blick auf neue Iranische Städte "; Morteza Talachian; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2005, Seite 45-55.
24. " Bericht über die Parand Stadt, Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung "; Tehran, 1989.
25. " Ein Blick auf neue Iranische Städte "; Morteza Talachian; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2005, Seite 159.
26. " Bericht über die Stadt Golbahar "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1990.
27. " Ein Blick auf neue Iranische Städte "; Morteza Talachian; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2005, Seite 70.
28. " Bericht über die Stadt Binaloud "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991.
29. " Ein Blick auf neue Iranische Städte "; Morteza Talachian; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2005, Seite 149.
30. " Bericht über die Stadt Baharestan "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1989.
31. " Bericht über die Stadt Majlesi "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1985.
32. " Bericht über die Stadt Pouladshahr "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1994.

33. " Bericht über die Stadt Sahand "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991.
34. " Bericht über die Stadt Mohajeran "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1990.
35. " Bericht über die Stadt Aalishahr "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1985.
36. " Bericht über die Stadt Sadra "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 2003.
37. " Bericht über die Stadt Neu Shoushtar "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1970.
38. " Neue Stadt Shushtar "; Kamran Diba & Feriar Javaherian; Memar Zeitschrift; Nr. 36; Tehran, 2005.
39. " Neue Shushtar Von gestern bis heute "; Sanaz Haeri; Memar Zeitschrift; Nr. 44; Tehran, 2007, Seite 26-29.
40. " Ein Entwurf von Ingenieurbüro D.A.Z "; Nader Takmil Homayoun; Kunst und Architektur Zeitschrift; Tehran, 2009, Seite 25-27.

Teil 5

1. " Ein Entwurf von Ingenieurbüro D.A.Z "; Nader Takmil Homayoun; Kunst und Architektur Zeitschrift; Tehran, 2009, Seite 58.
2. " Ein Entwurf von Ingenieurbüro D.A.Z "; Nader Takmil Homayoun; Kunst und Architektur Zeitschrift; Tehran, 2009, Seite 59.
3. " Shahestane Pahlavi: Schritte in Richtung einer neuen iranischen Zentrum"; J. Robertson, Aga Khan Preis für Architektur: In Richtung eine Architektur im Geiste des Islam, Philadelphia, 1978 (Erste Ausgabe), 1980 (Zweite Ausgabe), Seite 44.
4. " Stadtentwicklung und Stadtplanung in Iran "; Sadeddin Roshdieh ; Innenministerium; Tehran, 2010, Seite 25.
5. " Städtische Restaurierung in Iran "; Mansour Falamaky; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1989, Seite 159.
6. " Städtische Form in der arabischen Welt, in Vergangenheit und Gegenwart "; Stefano Bianca., ORL ETHZ Institute für Ort, Regional-und Landes Planung, ETH Zürich, ORL-Schriften, 46/2000, Seite 332,339.
7. " Organisation von städtischen Räumen in Iran "; Mansour Falamaky; Architektur und Städtebau Zeitschrift; Nr. 5; Tehran, 1989, Seite 83.
8. " Shahestane Pahlavi: Schritte in Richtung einer neuen iranischen Zentrum"; J. Robertson, Aga Khan Preis für Architektur: In Richtung eine Architektur im Geiste des Islam, Philadelphia, 1978 (Erste Ausgabe), 1980 (Zweite Ausgabe), Seite 44.
9. " Shahestane Pahlavi: Schritte in Richtung einer neuen iranischen Zentrum"; J. Robertson, Aga Khan Preis für Architektur: In Richtung eine Architektur im Geiste des Islam, Philadelphia, 1978 (Erste Ausgabe), 1980 (Zweite Ausgabe).

BIBLIOGRAPHIE

1. "Klima und Architektur"; Morteza Kasmaei; Iran Wohnungsbau Gesellschaft; Tehran, 1993.
2. "Klima Entwurf"; Vahid Ghobadian; Tehran Universität; Tehran, 2005.
3. "Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1994.
4. "Alt Teheran"; Jafar Shahri; Moein Verlag; Tehran, 1992.
5. "Identität der Stadt, Ein blick auf die Identität Der Teheran"; Dr. Mostafa Behzadfar; Institut der Stadtverlag, Tehran, 2007.
6. "Erforschung der Safaviden Straße"; Saeid Golestani, Somayeh Sharifzadeh; Baagh-e Nazar Zeitschrift; Nr. 17; Sommer 2011.
7. "Geschichte der Stadt und Urbanism in Iran"; Hossein Soltanzadeh; Chahar Tagh Verlag; Tehran, 2011.
8. "Iranische Städte: Bildung und Entwicklung"; Masoud Kheirabadi; Bildung und Entwicklung; USA, 1993.
9. "Qanat in Iran"; Mohammadreza Haeri; Büro von Kulturforschungen; Tehran, 2007.
10. "Stadtvierteln in Iran"; Mohammad Ali Khaaksaari; Institut für Geist und Kulturwissenschaften; Tehran, 2009.
11. "Iranische Städte- Sabzevār"; Alireza Arianpour; Jahad Daneshgahi Verlag, 1989.
12. "Historische Hindernisse für das Wachstum des Kapitalismus in Iran: Die Kadscharen"; Ahmad Ashraf; Zamineh Verlag, 1980.
13. "Urbanisierung und Urbanisation in Iran "; Mehdi Amini; Universität Tehran; Tehran, 1971.
14. "Bevölkerungsdichte und räumliche Mobilität in Teheran" Mehdi Amini; Universität für bildende Künste Tehran; Tehran, 1970.
15. "Teheraner Demographie, Von Tehrans Tendenz bis Urbanisation"; Mehdi Amini; Kunst und Architektur Zeitschrift; Nr. 22; Tehran, 1974.
16. "Faktoren und Ursachen der Marginalisierung von Iranische Städte"; M. Entezari; Bau Zeitschrift; Nr. 8; Tehran, 1990.
17. "Was wissen wir von Teheran?"; H. Bakhtari; Saeb Verlag; Tehran, 1967.
18. "Irans Wirtschaft"; Julian Barrier; Rechnungslegung und Wirtschaftsprüfung Forschungszentrum; Tehran, 1984.
19. "Städtisch umfassende Pläne"; Sirous Bawar; Universität Tehran; Tehran, 1974.
20. "Irans Architektur, Städtebau und Urbanisierung im Laufe der Zeit"; Taghavinezhad Deylami; Yasavoli Verlag; Tehran, 1987.
21. "Kunst und Kulturgeschichte der Stadt Isfahan"; Abdollah Jabalameli; Irans Architektur und Kunst Zeitschrift; Nr. 2; Tehran, 1987.
22. "Ursachen für das Scheitern der Städtisch umfassenden Pläne in Architektur & Städtebau"; Javad Hamedi Hagh; Architektur und Städtebau Zeitschrift; Nr. 6; Tehran, 1989.
23. "Regierung & Entwicklung von Teheran (1925-1941)"; Mohsen Habibi; Ökologie Zeitschrift; Nr. 15 ;Tehran, 1989.

24. "Urbanisierung in Iran"; Farrokh Hessamian, Giti Etemad, Mohammadreza Haeri ; Agah Verlag; Tehran, 2009.
25. "Geschichte der Gründung und Entwicklung der Rathäuser"; Fazlollah Hashemi; Jahrbuch für Rathäuser; Tehran, 1955.
26. "Sozioökonomische Entwicklung der Irans Regionen und urbanen Systemen"; Mohammad Hamsi; Zentrum für Bildung und Forschung in Landesplanung; Organisation für Plan und Budget; Tehran, 1974.
27. "Anerkennung der Konzept der Identität im städtischen öffentlichen Raum"; Seyed Abdolhadi Daneshpour; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 2000.
28. "Zwei Hundertjährige Hauptstadt Teheran" Ingenieurberatung Organisation in Teheran "; Shahriar Adl; Tehran, 1998.
29. "Kognitive Verhaltens Krisen in den Stadtraum"; Razieh Rezazadeh; Shahrdariha Zeitschrift; Nr. 1; Tehran, 2001.
30. "Kommunikations Einfluss auf die Qualität des städtischen Lebens"; Reza Sirous Sabri; Soffeh Zeitschrift; Nr. 30; Tehran, 2000.
31. "Einführung in die Zeitgenössische Städtebau im Iran (1963- 2003)"; Mohammad Ali Kamrava; Zeitschrift für bildende Kunst; Nr. 8, Tehran, 2000.
32. "Urbanisierung aus der Perspektive der Stadt-und Regionalplanung"; Amt für Regional Planung; Touraj Daneshvar; Tehran, 1977.
33. "Iranische Städte: Bildung und Entwicklung"; Masoud Kheirabadi; Bildung und Entwicklung; USA, 1993.
34. "Geschichte der Stadt und Urbanism in Iran"; Hossein Soltanzadeh; Chahar Tagh Verlag; Tehran, 2011.
35. "Analytische Merkmale der Stadtplanung in Iran"; Nasser Mashhadizadeh Dehaghani; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1994.
36. "Iranischer Bazar. Esfandiar Biglari"; Kunst und Architektur Zeitschrift; Nr. 33,34; Tehran, 1976.
37. "Moschee in Irans Architektur. (In der islamischen Zeit)"; Mohammad Karim Pirnia; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1977.
38. "Struktur der Traditionellen Städte in Iran" ; Jahanshah Pakzad; Traffic Zeitschrift; Nr. 21; Tehran, 2003.
39. "Von Venedig nach Schiras, ein Versuch auf städtische Restaurierung"; Mansour Falamaky; Noghreh Verlag; Tehran, 1978.
40. "Geschichte der Stadt und Städtebau in Iran"; Jahanshah Pakzad; Armanshahr Verlag; Tehran, 2012.
41. "Geschichte der Schule in Iran"; Hossein Soltanzadeh; Agaah Verlag, 1985.
42. "Der Prozess der Bildung von religiösen Zentren in Iran"; Hossein Soltanzadeh; Chahar Tagh Verlag; Tehran, 2001.
43. "Naiin, Historische Jahrtausend Stadt"; Hossein Soltanzadeh; Büro von Kulturforschungen; Tehran, 2011.
44. "Geographie Gilan" ; Ministerium für Bildung; Tehran, 2000.
45. "Studien zur Masoule"; Abolghasem Fazeli; Masterarbeit; Tehran, 1973.
46. "Geschichte der Architektur und Wohnen"; Mohammad Hassan Ebrahimi; Zentrum für Wohnbauforschung; Tehran, 1982.
47. "Denkmäler von Yazd"; Iraj Afshar; Gemeinschafts Tätigkeit im kulturellen Werte; Tehran, 1995.
48. "Lehmbau und nachhaltige Architektur in Iran"; Reza Kasaii; Mojarrad Verlag; Tehran, 1984.

49. "Einführung in die Islamische Architektur"; Mohammad karim Pirnia; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1992.
50. "Einleitende Persische Wohnarchitektur (Typologie Exzentrisch)"; Gholamhossein Memarian; Soroushe Danesh Verlag; Tehran, 2008.
51. "Einleitende Persische Wohnarchitektur (Typologie introvertiert)"; Gholamhossein Memarian; Soroushe Danesh Verlag; Tehran, 2008.
52. "Die Planung für Renovierung des historischen Stadtteils von Yazd"; Hossein Kalantari, Hossein Hataminezhad; Faragostar Verlag; Tehran, 2006.
53. "Die Struktur und Architektur der Städte in den Trockengebieten Irans"; Mahmoud Tavassoli; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1981.
54. "Klima Entwurf" Vahid Ghobadian; Tehran Universität; Tehran, 2005.
55. "Natürliches Bild Stadt Yazd im Zusammenhang mit Wüsten Probleme"; Ataollah Ghobadian; Jondi Shapour Universität Verlag; Ahvaz, 1985.
56. "Geographie der Stadt Yazd (Natürlich, Human, Wirtschaftlich)"; Aliakbar Parhizkar; Bachelorarbeit; Isfahan Universität; Isfahan, 1976.
57. "Das Iranische Zentrum für Statistik"; Das statistische Jahrbuch der Provinz Yazd; Yazd, 2000.
58. "Urban Entwurf des historischen Stadtteils von Yazd"; Mahmoud Tawassoli, Mansour Barkeshlou; Zentrum für Studien der Architektur und Stadtentwicklung; Tehran, 1989.
59. "Neue Geschichte der Stadt Yazd "; Ahmad Kateb; -Verlag; Tehran, 1956.
60. "Kennzeichnung der Natürlichen Geographie Irans"; Abbas Jafari; Gitashenasi Verlag; Tehran, 1987.
61. "Stadtplanung Methoden" Zohreh Daneshpour; Shahid Beheshti Universität Verlag; Tehran, 1996.
62. "Gesamtplan Stadt Yazd"; Universität für bildende Künste Tehran; 1974.
63. "Detaillierten Entwurf Stadt Yazd"; Universität für bildende Künste Tehran; 1976.
64. "Geschichte von Yazd"; Iraj Afshar ; Nashre Ketab Verlag; Tehran, 1964.
65. "Eine Beschreibung nach durchgeführter Umfrage der in der Altstadt von Yazd bewohnen Familien"; Hossein Kalantari; Yazd, 1998.
66. "Eine Forschungsarbeit von der Organisation für Kulturerbe der Provinz Yazd, Organisation für Wohn- und Städtebau der Provinz Yazd und dem Verwaltungsamt des historischen Stadtteils von Yazd "; Hossein Kalantari; Yazd, 1998.
67. "Touristische Handbuch Provinz Yazd"; Mohammadreza Seyed Hosseini; Verlegt bei der Organisation für Tourismus der Provinz Yazd; 2002.
68. "Ganjnameh, Häuser von Yazd"; Kambiz Haji Ghasemi; Forschung und Dokumentationszentrum von Shahid Beheshti Universität; Nr. 14; Teheran, 2004.
69. "Ganjnameh, Bazar"; Kambiz Haji Ghasemi; Forschung und Dokumentationszentrum von Shahid Beheshti Universität; Nr. 9; Teheran, 2005.
70. "Historische Viertel Stadt Yazd."; Mohammad Hassan Khademzadeh; Organisation für Kultur Erbe Yazd; Tehran, 2009.
71. "Badgir, Symbol Der Iranische Architektur"; Mahnaz Mahmoudi; Yazda Verlag; Tehran, 2009.
72. "Prinzipien im Städtebau Entwurf und Wohnraumentwicklung im Iran"; Mahmoud Tawassoli; Zentrum für Studien der Architektur und Stadtentwicklung; Tehran, 1986.
73. "Städtische Restaurierung in Iran"; Mansour Falamaky; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1989.
74. "Wiederbelebung von historischen Gebäuden und Städten"; Mansour Falamaky; Tehran Universität; Tehran, 2003.

75. "Organisation von städtischen Räumen in Iran"; Mansour Falamaky; Architektur und Städtebau Zeitschrift; Nr. 5; Tehran, 1989.
76. "Enzyklopädie der Architektur und Städtebau"; Seyed Abolghasem Seyed Sadr; Azadeh Verlag; Tehran, 2002.
77. "Hosseinieh, Tekieh, Mosalla in Iranische Architektur(Islamischer Zeit)"; Mahmoud Tawassoli; Jahad Daneshgahi; Tehran, 1981.
78. "Perspektive auf Stadtvierteln Iran"; Amir Shakibamanesh; Institut für Geist und Kulturwissenschaften; Tehran, 2009.
79. "Theoretische Perspektive auf die Bedeutung von Wissenschaft und Logik der alte Stadtgefüge"; Jamal Mohammadi; Mashhad Seminare; Mashhad, 1997.
80. "Nachbarschafts-Einheit"; Jahanshah Pakzad; Soffeh Zeitschrift; Nr. 1; Tehran, 1990.
81. "Architektur in heißen und trockenen Klimazonen"; Mahmoud Tawassoli; Marvi Verlag; Tehran, 1974.
82. "Struktur der Traditionellen Städte in Iran"; Jahanshah Pakzad; Traffic Zeitschrift; Nr. 21; Tehran, 2003.
83. "Architektur, Stadtplanung und Städtebau der Iran durch die Zeit"; M. Deilamy; Tehran, 1988.
84. "Bericht über die Hashtgerd Stadt"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1987.
85. "Bericht über die Andisheh Stadt"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1989.
86. "Bericht über die Pardis Stadt, Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung"; Tehran, 1989.
87. "Bericht über die Parand Stadt, Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung"; Tehran, 1989.
88. "Bericht über die Stadt Golbahar"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1990.
89. "Bericht über die Stadt Binaloud"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991.
90. "Bericht über die Stadt Baharestan"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1989.
91. "Bericht über die Stadt Majlesi"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1985.
92. "Bericht über die Stadt Pouladshahr"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1994
93. "Bericht über die Stadt Sahand"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991.
94. "Bericht über die Stadt Mohajeran"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1990.
95. "Bericht über die Stadt Aalishahr"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1985.
96. "Bericht über die Stadt Sadra "; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 2003.
97. "Bericht über die Stadt Neu Shoushtar"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1970.
98. "Neue Städte, Neue Kultur im Leben"; Ministerium für Wohnungsbau und der Stadtentwicklung; J Zare; Tehran, 1990.

99. "Ein Blick auf neue Iranische Städte"; Morteza Talachian; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2005.
100. "Neue Stadt Shushtar"; Kamran Diba & Feriar Javaherian; Memar Zeitschrift; Nr. 36; Tehran, 2005.
101. "Ein Entwurf von Ingenieurbüro D.A.Z."; Nader Takmil Homayoun; Kunst und Architektur Zeitschrift; Tehran, 2009.
102. "Neue Shushtar Von gestern bis heute" Sanaz Haeri; Memar Zeitschrift; Nr. 44; Tehran, 2007.
103. "Bürgerrechte und Städtebau Regeln"; Fazlollah Hashemi ; Zentrum für Studien der Architektur und Stadtentwicklung, Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1988.
104. "Kombination der traditionellen und modernen Architektur im Entwurf der zukünftigen neuen Städte"; Etela - an der Zeitung, Nr. 20064; Tehran, 1993.
105. "Atlas von Städtebau und Stadtentwicklung "; Organisation der Vermessung Iran; Tehran, 2012.
106. "Städtische Dichte: die Prinzipien und Kriterien des städtischen Dichte"; Mohammad Mehdi Azizi; Tehran Universität, 2003.
107. "Stadtentwicklung und Stadtplanung in Iran"; Sadeddin Roshdieh; Innenministerium; Tehran, 2010.
108. "Neue Klassifizierung von Städten und städtischen Gebieten in Bezug auf Funktion und Struktur"; Sedighe Bahrami; Abadi Zeitschrift; Tehran, 2009.
109. "Planung der neue Städte"; Keramatollah Ziaari; Samt Verlag; Tehran, 2010.
110. "Stadtgestaltung Richtlinien"; Reza Rezaei; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 2006.
111. "Die zweite Generation der Neue Städte"; Nahid Sajjadian, Mandana Masoudirad; Mojtaba Rashid Nahal; - - Verlag; Tehran, 2004.
112. "Internationale Konferenz zur Neue Städte"; Reza Karbalaii Nouri, Farzaneh Riahi Dahkordi; Maani Verlag; Tehran, 2005.
113. "Analyse von städtischen Räumen"; Seyed Hossein Bahreini; Tehran Universität; Tehran, 2007.
114. "Die rasante Entwicklung der Urbanisierung in Iran"; Firouz Tofigh; Abadi Zeitschrift; Nr. 9 , Tehran, 1993.
115. "Raumordnung, Teheran"; Karim Hosseinzadeh Dalir; Samt Verlag; Tehran, 2001.
116. "Stadtgestaltung Prozess"; Seyed Hossein Bahreini; Tehran Universität; Tehran, 2003.
117. "Einführung in die Grundlagen der Stadtplanung"; Mohammad Soleimani; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1997.
118. "Perspektive über den Prozess der Ausarbeitung der detaillierten Pläne in Städtebau"; Aufbereitung und Stadtplanungsgesellschaft Verlag; Tehran, 1996.
119. "Stadtgeographie Iran"; Asghar Nazarian; Payam e Nour Verlag; Tehran, 2002.
120. "Strategische Planung und Stadtentwicklung, (Jüngste Erfahrungen die Welt und seinen Platz in Iran)"; Javad Mehdi Zadeh Und Kollege; Abteilung für Planung und Architektur von Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 2003.
121. "Grundsätze der Raumordnung"; Seyed Hassan Massoumi Ashkouri; Soumee Sara Verlag, Tehran, 1991.
122. "Artikels über Stadt und Stadtplanung"; Manouchehr Mozayyeni; Tehran Universität; Tehran, 1994.
123. "Wege zum Erreichen des Stadtentwicklungsprojekte"; Sharmand Beratende Ingenieure Verlag; Tehran, 1999.
124. "Verhaltensmuster der Stadtplanung in Iran"; Innenministerium; Tehran, 1990.
125. "Die Entstehung einer Großstadt, Tehran"; Ali Madanipour, Hamid Zar azvand ; Stadtplanungsprozess Verlag; Tehran , 2003.

126. "Iranische Städte "; Mohammad Yousef Kiani; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1987.
127. "Kleine Städte, Ein weiterer Ansatz in der regionalen Entwicklung; Zohreh Fanni; Innen Ministerium; Tehran, 2003.
128. "neue Städte, neue Kultur der Urbanität"; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Tehran, 1991.
129. "Pläne und Programme des Städtebau"; Mostafa Behzadfar; Shahr Verlag; Tehran, 2011.
130. "Die Kunst der Erneuerung urbane Struktur mit vier Fallstudien"; Mahmoud Tawassoli; Mahmoud Tawassoli Verlag; Tehran, 2009.
131. "Die Beziehung des Stadtgestaltung"; Mahmoud Tawassoli; Bildende Kunst, Universität Tehran; Nr. 14; Tehran , 2002.
132. "Karawanserei in Iranische Architektur, (In der islamischen Zeit)"; Mohammad Yousef Kiani; Jahad Daneshgahi Verlag; Tehran, 1987.
133. "Beginn der Urbanisierung in Iran"; Yousef Majid Zadeh; Nashre Daneshgahi Verlag; Tehran, 1989.
134. "Städte und ihre Probleme"; Ahmad Mojtahedi; Mashaal Verlag; Isfahan, 1960.
135. "Farabi und Prozess der Bürgerschaft in Iran"; Mansour Falamaky; Noghereh Verlag; Tehran, 1989.
136. "Isfahan ein Stadt für Fußgänger"; Nasrin Faghih; Kunst und Menschen Zeitschrift; Nr. 152; Tehran, 1975.
137. "Die Analyse der regionalen Merkmale in Iran"; Asghar Tala minaii; Universität Tehran Verlag; Tehran ,1974.
138. "Urbanisierung in Iran und Planung für die Stadtentwicklung"; Mahmoud Alizadeh; Bildende Kunst, Universität Tehran Verlag; Tehran ,1960.
139. "Straßennetzwerk in traditionelle Städtebau Iran"; Esmaeil Shieh; Teil 1, Verkehrs Zeitschrift; Nr. 26; Tehran , 1988.
140. "Straßennetzwerk in traditionelle Städtebau Iran"; Esmaeil Shieh; Teil 2, Verkehrs Zeitschrift; Nr. 47; Tehran , 1988.
141. "Grundsätze der Stadtplanung in Umwelt"; Fachbereich Architektur der Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1988.
142. "Einführung in die Stadtplanung"; Esmaeil Shieh; Universität für Wissenschaft und Technologie; Tehran, 1980.
143. "Anreize zur Erhaltung und Wiederherstellung der traditionellen Gewebe"; Bahram Salehi; Architektur und Städtebau; Nr. 1; Tehran, 1988.
144. "Übersicht der Urbanisierung in Teheran, Iran"; Mohammad Hossein Semsar; Nationalen Luftfahrtbehörden Verlag; Tehran , 1986.
145. "Lage der neuen Städte im städtischen System"; Ahmad Saeid nia; Ministerium für Wohnungsbau und Stadtentwicklung; Neue Städte Entwicklungsgesellschaft; Tehran, 1990.
146. "Einheimische und Traditionelle Architektur Süd Iran"; Mohammad Javad Rad; Kunst Und Menschen Zeitschrift; Nr. 158; Tehran, 1975.
147. "Menschen und Urbanisierung"; UNESCO Zeitschrift; Tehran, 1987.
148. "Iranische Idealstadt"; Hojattollah Aseel; Nashre Ney Verlag; Tehran, 1992.
149. "Einführung in die Stadtsoziologie"; Hossein Adibi; Tehran, 1977.
150. "Aufbau der traditionelle Architektur Konzepte und Städtebau"; Nader Ardalan ; Architektur und Kunst Zeitschrift; Nr. 2 ; Tehran, 1987.

Abbildungen

Abbildungen	Seite
Abb. 1.1 die provinzen des iran mit ihren hauptstädten. Quelle: geographische organisation irans, (überarbeitete version von autor).	5
Abb. 1.2 die physiographie iran. Quelle: geographische organisation irans, (überarbeitete version von autor).	5
Abb. 1.3 die gesamtbevölkerung und die städtische bevölkerung in den jahren 1921 bis 1941 (bevölkerung in tausend). Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 29), (überarbeitete version von autor).	9
Abb. 1.4 die wachstumsrate der bevölkerung und urbanisierung zwischen 1956 und 1986. (bevölkerung in tausend). Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 30), (überarbeitete version von autor).	9
Abb. 1.5 graph des städtische und ländliche bevölkerungswachstums iran in den jahren 1921 bis 1986. Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 31), (überarbeitete version von autor).	9
Abb. 1.6 entwicklung der städtischen und ländlichen bevölkerung in den jahren 1956-1986. Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 33), (überarbeitete version von autor).	10
Abb. 1.7 bevölkerungsentwicklung zwischen 1956 und 1986, in bezug auf die anzahl von stadtgebieten und der bevölkerung (in tausend). Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 42), (überarbeitete version von autor).	12
Abb. 1.8 tabelle von 20 größten städten iran in 1365 und ihre bevölkerungszahl nach vier volkszählungen im zeitraum 1956-1986. Quelle: analytische merkmale der stadtplanung in iran, nasser mashhadizadeh dehaghani, (s. 160), (überarbeitete version von autor).	13
Abb. 1.9 luftbild von ein viertel in zentrum von teheran um 1921. Quelle: jafar shahri, alt teheran, (s. 239).	15
Abb. 1.10 bau der neuen straßen in teheran in 1937. Quelle: identität der stadt, ein blick auf die identität der teheran, dr. Mostafa behzadfar, (s. 225), (überarbeitete version von autor).	15
Abb. 1.11 die neugestaltung von stadt hamadān 1931. Quelle: erforschung der safaviden straße, saeid golestani, somayeh sharifzadeh , (s. 161), (überarbeitete version von autor)	18
Abb. 1.12 entwicklung der stadt salmas von 1930 bis 2000. Quelle: rathaus salmas, (überarbeitete version von autor).	19
Abb. 1.13 anpassung von neuem gewebe teheran mit stadtzentrum. Quelle: identität der stadt, ein blick auf die identität der teheran, dr. Mostafa behzadfar, (s. 226). (überarbeitete version von autor).	20
Abb. 1.14 traditionelle sabzevār struktur der stadt im jahr 1920. Quelle: hossein soltanzadeh, geschichte der stadt und urbanismus in iran. (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).	26
Abb. 1.15 sabzevār stadt nach der umsetzung ihrer umfassenden plan im jahr 1980, das dach der traditionellen basar ist abgerissen und erweitert, um die wichtigsten straßen der modernen stadt. Quelle: autor.	26
Abb. 2.1 geografische lage provinz yazd. Quelle: rathaus yazd. (überarbeitete version von autor).	37
Abb. 2.2 geografische lage der stadt yazd. Quelle: rathaus yazd. (überarbeitete version von autor).	37
Abb. 2.3 natürliche eigenschaften der stadt yazd. Quelle: rathaus yazd. (überarbeitete version von autor).	38
Abb. 2.4 historischer bezirk der stadt. Quelle: rathaus yazd. (überarbeitete version von autor).	40
Abb. 2.5 straßen netzwerk der stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnen von google.	41
Abb. 2.6 straße netzwerk von historischen viertel. Quelle: autor, cad zeichnen von google earth.	41

Abb. 2.7 entwicklung und erweiterung des historischen gewebes der stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.....	42
Abb. 2.8 alte gewebegebiet und altes stadtzentrum yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	43
Abb. 2.9 mauern und tore der stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.....	44
Abb. 2.10 hauptviertel der historischen gewebe stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	45
Abb. 2.11 landes einsatzbereich von fahadan viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung. ..	46
Abb. 2.12 landanwendungen von godal-e mosala viertel viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.....	47
Abb. 2.13 landanwendungen von shesh badgir viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	48
Abb. 2.14 landanwendungen von gazorgah viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	49
Abb. 2.15 landanwendungen von sheykhdad viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung....	50
Abb. 2.16 landanwendungen von dolat abad viertels im stadt yazd, quelle: autor, cad zeichnung..	51
Abb. 2.17 landanwendungen von gonbad-e sabz viertels im stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	52
Abb. 2.18 unterviertels von historischen gewebe der stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	57
Abb. 2.19 wertvolle werke und historische denkmäler. Quelle: autor, cad zeichnung.	58
Abb. 2.20 yazds wertvolle wege. Quelle : autor, cad zeichnung.	59
Abb. 2.21 seyed-e gole sorkh straße. Quelle: autor, handzeichnung.	60
Abb. 2.22 yuzdaran weg. Quelle : autor, cad zeichnung.....	60
Abb. 2.23 yuzdaran weg und bazar. Quelle: autor, handzeichnung.	61
Abb. 2.24 ein blick von nordseite zu fahadan. Quelle: autor, handzeichnung.	61
Abb. 2.25 yuzdaran weg, laufweg auf der linken seite, badgir (windfänger) von lariha haus im fahadan nachbarschaft. Quelle: autor, handzeichnung.....	61
Abb. 2.26 ein blick auf yuzdaran moschee. Geländer und sonnenschutze, die zum teil intakt sind. Kuppel von ziyayieh schule. Quelle: autor, handzeichnung.	61
Abb. 2.27 die aus der beschreibung der altstadt yazd gezogene zusammenfassung. Quelle : autor...	62
Abb. 2.28 fahadan nachbarschaftszentrum und zwei wohnanlage. Quelle : autor, cad zeichnung.	63
Abb. 2.29 luft bild – fahadan viertel. Quelle: rathaus yazd.	64
Abb. 2.30 luft bild – godal-e mosala viertel. Quelle: rathaus yazd.	64
Abb. 2.31 luft bild – shesh badgir viertel. Quelle: rathaus yazd.	64
Abb. 2.32 luft bild – gazorgah viertel. Quelle: rathaus yazd.	64
Abb. 2.33 luft bild – sheykhdad viertel. Quelle: rathaus yazd.	65
Abb. 2.34 luft bild – gonbad-e sabz viertel. Quelle: rathaus yazd.	65
Abb. 2.35 luft bild – dolat abad viertel. Quelle: rathaus yazd.	65
Abb. 2.36 yazd bazar, bank e shahi, quelle : autor.	66
Abb. 2.37 yazd bazar, bank e shahi. Quelle: ganjnameh, bazar, kambiz haji ghasemi, (s. 70). (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).	67
Abb. 2.38 yazd bazar, bank e shahi. Quelle: ganjnameh, bazar, kambiz haji ghasemi, (s. 71). (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).	67
Abb. 2.39 räumliche beziehung zwischen den elementen, jame moschee-komplex, bazar. Quelle: autor, handzeichnung.	68
Abb. 2.40 lariha haus im fahadan viertel. Quelle: autor.	70
Abb. 2.41 lariha haus im fahadan viertel , axonometrie, plan des erdgeschoss und untergeschoss, quelle: ganjnameh, häuser von yazd, kambiz haji ghasemi, (s. 122). (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).....	71
Abb. 2.42 lariha haus im fahadan viertel, schnitt, quelle: ganjnameh, häuser von yazd, kambiz haji ghasemi, (s. 123). (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).	72
Abb. 2.43 lariha haus im fahadan viertel, schnitt, quelle: ganjnameh, häuser von yazd, kambiz haji ghasemi, (s. 123). (cad zeichnung; überarbeitete version von autor).	72
Abb. 2.44 nachbarschaftstypologie. Quelle: autor, cad zeichnung.	84
Abb. 2.45 relation und das gleichgewicht zwischen leer, halbe und ganze räum, straße auf die hinterseite von jame mosche, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.....	84
Abb. 2.46 städtische symbole , amir chakhmagh, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	85
Abb. 2.47 historische zitadelle. Quelle: autor, cad zeichnung.	85
Abb. 2.48 geteilte stadt durch das fußgängernetz. Quelle: autor, cad zeichnung.....	85

Abb. 2.49 die traditionellen entwurfs methoden zu behebung klimatische probleme. Yuzdaran weg, laufweg auf der linken seite, badgir (windfänger) von lariha haus im fahadan nachbarschaft. Quelle: autor, handzeichnung.	86
C. Städtische planung.....	86
Abb. 2.50 einfluss von kulturellen eigenschaften (foto aus stadt yazd). Quelle: autor.	86
Abb. 2.51 die gegenseitige beziehung zwischen kultur und struktur , hosseinieh vaght o saat, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	86
Abb. 2.52 manifestierung von sozialen, kulturellen und wirtschaftlich-politischen werte der menschen, mohammad ali khan bazar, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	87
Abb. 2.53 konzipierung von städtebauliche und architektonische elemente als antwort zu sozialen und kulturellen verhaltens der bewohner, schmale gasse im historische viertel fahadan, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	87
Abb. 2.54 existenz von unterirdischen wasserkanälen (qanat system), schematische darstellung von grundwasserkanal. Quelle: autor.....	88
Abb. 2.55 entwerfen von basaren tiefer als boden niveau, bazar e khan, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.....	88
Abb. 2.56 planung von gärten, und grünanlagen. Quelle: autor, handzeichnung, stadt yazd.	88
Abb. 2.57 sicherheitsgefühl in den offenen räumen durch hohe wände, mortaz haus, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	88
Abb. 2.58 gedeckten und halb überdachte durchgänge, garage naji straße, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.....	89
Abb. 2.59 unregelmäßigkeit von gassen und durchgänge, schmale gasse, die am khan platz endet, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	89
Abb. 2.60 verwendung von lokalen techniken, garten von mortaz haus, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.....	89
Abb. 2.61 bereitstellung von schatten im offenen und private räume, (foto aus stadt yazd). Quelle: autor.	90
Abb. 2.62 architektonische elemente, (foto aus stadt yazd). Quelle: autor.....	90
Abb. 2.63 bereitstellung von einem mikroklimatischen klima innerhalb der wohnung durch wasser, lariha haus, stadt yazd, quelle: autor, handzeichnung.	90
Abb. 2.64 verwendung von hoher decken und bogen förmige wände, lariha haus, stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	91
Abb. 2.65 gebrauch von hellfarbige baumaterialien, ein blick auf yuzdaran moschee. Geländer und sonnenschutz, die zum teil intakt sind. Kuppel von ziyayieh schule. Quelle: autor, handzeichnung.	91
Abb. 3.1 studien zur stadtstruktur in yazd, freiräume, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159).....	94
Abb. 3.2 studien zur stadtstruktur, freiräume, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.....	95
Abb. 3.3 studien zur stadtstruktur, freiräume, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	95
Abb. 3.4 studien zur stadtstruktur, freiräume, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	95
Abb. 3.5 studien zur stadtstruktur, freiräume, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.....	96
Abb. 3.6 studien zur stadtstruktur, freiräume, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle : autor, cad zeichnung.	96
Abb. 3.7 studien zur stadtstruktur, freiräume, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	96
Abb. 3.8 studien zur stadtstruktur in yazd, massenverteilung, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz) , modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	97
Abb. 3.9 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, ungerichtete volumen, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.....	98

Abb. 3.10 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, gerichtete und ungerichtete volumen, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	98
Abb. 3.11 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, gerichtete volumen, neubaubgebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	98
Abb. 3.12 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, ungerichtete volumen, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	99
Abb. 3.13 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, gerichtete und ungerichtete volumen, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	99
Abb. 3.14 studien zur stadtstruktur, massenverteilung, ungerichtete volumen, neubaubgebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	99
Abb. 3.15 studien zur stadtstruktur in yazd, straßen und wege, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz) , modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	100
Abb. 3.16 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, ungerichtete erschließung, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	101
Abb. 3.17 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, gerichtete und ungerichtete erschließung, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	101
Abb. 3.18 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, gerichtete erschließung, neubaubgebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	101
Abb. 3.19 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, ungerichtete erschließung, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	102
Abb. 3.20 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, gerichtete und ungerichtete erschließung, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	102
Abb. 3.21 studien zur stadtstruktur, straßen und wege, gerichtete erschließung, neubaubgebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	102
Abb. 3.22 studien zur stadtstruktur in yazd, parzellierung, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	103
Abb. 3.23 studien zur stadtstruktur, parzellierung, unregelmäßige parzellierung, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	104
Abb. 3.24 studien zur stadtstruktur, parzellierung, regelmäßig und unregelmäßige parzellierung, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	104
Abb. 3.25 studien zur stadtstruktur, parzellierung, orthogonale parzellierung, neubaubgebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	104
Abb. 3.26 studien zur stadtstruktur, parzellierung, unregelmäßige parzellierung, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	105
Abb. 3.27 studien zur stadtstruktur, parzellierung, regelmäßig und unregelmäßige parzellierung, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	105
Abb. 3.28 studien zur stadtstruktur, parzellierung, orthogonale parzellierung, neubaubgebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	105
Abb. 3.29 studien zur stadtstruktur in yazd, dichte, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	106
Abb. 3.30 studien zur stadtstruktur, dichte, höhe dichte, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	107
Abb. 3.31 studien zur stadtstruktur, dichte, gemischte dichte, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	107
Abb. 3.33 studien zur stadtstruktur, dichte, höhe dichte, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	108
Abb. 3.34 studien zur stadtstruktur, dichte, gemischte dichte, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	108
Abb. 3.35 studien zur stadtstruktur, dichte, mittlere dichte, neubaubgebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	108
Abb. 3.36 studien zur stadtstruktur in yazd, orientierung, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	109

Abb. 3.37 studien zur stadtstruktur, orientierung, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.....	110
Abb. 3.38 studien zur stadtstruktur, orientierung, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.....	110
Abb. 3.39 studien zur stadtstruktur, orientierung, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	110
Abb. 3.40 studien zur stadtstruktur, orientierung, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.....	111
Abb. 3.41 studien zur stadtstruktur, orientierung, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.....	111
Abb. 3.42 studien zur stadtstruktur, orientierung, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	111
Abb. 3.43 studien zur stadtstruktur in yazd, rasterung, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159).....	112
Abb. 3.44 studien zur stadtstruktur, rasterung, ungerichtete struktur, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	113
Abb. 3.45 studien zur stadtstruktur, rasterung, ungleichmäßige rasterung, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	113
Abb. 3.46 studien zur stadtstruktur, rasterung, gleichmäßige rasterung, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	114
Abb. 3.47 studien zur stadtstruktur, rasterung, ungerichtete struktur, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	114
Abb. 3.48 studien zur stadtstruktur, rasterung, ungleichmäßige rasterung, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.....	115
Abb. 3.49 studien zur stadtstruktur, rasterung, gleichmäßige rasterung, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	115
Abb. 3.51 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, heterogene struktur, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.....	117
Abb. 3.52 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, heterogene struktur, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.....	117
Abb. 3.53 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, homogene struktur, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	117
Abb. 3.54 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, heterogene struktur, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.....	118
Abb. 3.55 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, heterogene struktur, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.....	118
Abb. 3.56 studien zur stadtstruktur, gebäude struktur, homogene struktur, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.....	118
Abb. 3.58 studien zur stadtstruktur in yazd, ausrichtung , geteilte volumen, historische viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	119
Abb. 3.57 studien zur stadtstruktur in yazd, ausrichtung , geteilte volumen, neubaugebiete. Quelle: autor, cad zeichnung.....	119
Abb. 3.59 studien zur stadtstruktur in yazd, nachbarschaft, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159).....	120
Abb. 3.60 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, unterschiedliche abgrenzung mit nachbarn, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	121
Abb. 3.61 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, unterschiedliche abgrenzung mit nachbarn, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	121
Abb. 3.62 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, einheitliche abgrenzung mit nachbarn, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	121
Abb. 3.63 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, unterschiedliche abgrenzung mit nachbarn, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	122
Abb. 3.64 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, unterschiedliche abgrenzung mit nachbarn, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	122

Abb. 3.65 studien zur stadtstruktur, nachbarschaft, einheitliche abgrenzung mit nachbarn, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	122
Abb. 3.66 studien zur stadtstruktur in yazd, gebäude abstand, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle: autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	123
Abb. 3.67 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	124
Abb. 3.68 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	124
Abb. 3.69 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	124
Abb. 3.70 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	125
Abb. 3.71 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	125
Abb. 3.72 studien zur stadtstruktur, gebäude abstand, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	125
Abb. 3.73 studien zur stadtstruktur in yazd, positionieren, sechs untersuchungsgebiete – historisch (fahadan, shesh badgir), übergang (gonbad-e sabz), modern (azadshahr, safaiieh). Quelle : autor, cad zeichnung. (siehe abbildung 3.154 bis 3.159)	126
Abb. 3.74 studien zur stadtstruktur, positionieren, schmaler / breiter zugang, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	127
Abb. 3.75 studien zur stadtstruktur, positionieren, schmaler / breiter zugang, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	127
Abb. 3.76 studien zur stadtstruktur, positionieren, orthogonale unterteilung, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	127
Abb. 3.77 studien zur stadtstruktur, positionieren, schmaler / breiter zugang, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	128
Abb. 3.78 studien zur stadtstruktur, positionieren, schmaler / breiter zugang, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	128
Abb. 3.79 studien zur stadtstruktur, positionieren, orthogonale unterteilung, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	128
Abb. 3.80 studien zur stadtstruktur in yazd, positionierung rund um grundstück. Quelle: autor, cad zeichnung.	129
Abb. 3.81 studien zur stadtstruktur, positionierung rund um grundstück, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	129
Abb. 3.82 studien zur stadtstruktur, positionierung rund um grundstück, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	129
Abb. 3.83 studien zur stadtstruktur in yazd, exzentrische positionierung. Quelle: autor, cad zeichnung.	130
Abb. 3.84 studien zur stadtstruktur, exzentrische positionierung, neubaugebiet azadshahr viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	130
Abb. 3.85 studien zur stadtstruktur, exzentrische positionierung, neubaugebiet safaiieh viertel. Quelle: autor, cad zeichnung.	130
Abb. 3.86 studien zur stadtstruktur in yazd, gemischte positionierung. Quelle: autor, cad zeichnung.	131
Abb. 3.87 studien zur stadtstruktur, gemischte positionierung, übergang zwischen historisch und neu viertel gonbad-e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	131
Abb. 3.88 studien zur stadtstruktur, gemischte positionierung, übergang zwischen historisch und neu viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	131
Abb. 3.89 untersuchte gebiet in yazd, historische viertel fahadan. Quelle: autor, cad zeichnung.	132
Abb. 3.90 untersuchte gebiete in yazd, historische viertel shesh badgir. Quelle: autor, cad zeichnung.	132
Abb. 3.91 untersuchte gebiete in yazd, übergangs viertel gonbad e sabz. Quelle: autor, cad zeichnung.	133

Abb. 3.92 untersuchte gebiete in yazd, übergangs viertel sheykhdad. Quelle: autor, cad zeichnung.	133
Abb. 3.93 untersuchte gebiete in yazd, moderne viertel azadshahr. Quelle: autor, cad zeichnung.	134
Abb. 3.94 untersuchte gebiete in yazd, moderne viertel safaiieh. Quelle: autor, cad zeichnung.	134
Abb. 4.1 lage und verbindungsnetz der neu stadt hashtgerd. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	149
Abb. 4.2 land entwicklung, standort der phase 1 bis phase 4. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	151
Abb. 4.3 neu erbaute wohnsiedlung. Quelle: autor.	151
Abb. 4.4 blick auf hauptstraße. Quelle: autor.	151
Abb. 4.5 blick auf hauptstraße und zentrale platz. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	151
Abb. 4.6 wohnnachbarschaft in der hashtgerd neuer stadt. Quelle: autor.	151
Abb. 4.7 gesamtplan von neustadt hashtgerd. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 36). (überarbeitete version von autor).	152
Abb. 4.8 wohngebiet in hashtgerd neue stadt. Quelle: autor.	152
Abb. 4.9 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt andisheh (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 42). (überarbeitete version von autor).	155
Abb. 4.10 lage und verbindungsnetz der neue stadt andisheh. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	156
Abb. 4.11 aufbau in der andisheh neue stadt. Quelle: autor.	156
Abb. 4.12 lage und verbindungsnetz der stadt pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	157
Abb. 4.13 land entwicklung, standort der phase 1 bis phase 9, quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	157
Abb. 4.14 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt pardis. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 48). (überarbeitete version von autor).	158
Abb. 4.15 skyline von pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	159
Abb. 4.16 skyline von pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	159
Abb. 4.17 skyline von pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	159
Abb. 4.18 skyline von pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	159
Abb. 4.19 blick über die dächer von pardis. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	160
Abb. 4.20 blick über die dächer. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	160
Abb. 4.21 wohnnachbarschaft in der neuen stadt pardis. Quelle: autor.	160
Abb. 4.22 lage und verbindungsnetz der neue stadt parand. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	161
Abb. 4.23 gesamtplan von neustadt parand . (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 54). (überarbeitete version von autor).	162
Abb. 4.24 land entwicklung, standort der phase 1 bis phase 5. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	163
Abb. 4.25 reihenhäuser in parand. Quelle: autor.	163
Abb. 4.26 wohngebiet in neue stadt parand. Quelle: autor.	163
Abb. 4.27 lage der neue stadt golbahar in bereich mashhad. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	166
Abb. 4.28 allgemeine struktur der neue stadt golbahar. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 64). (überarbeitete version von autor).	168
Abb. 4.29 luftbild von golbahar. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	169
Abb. 4.30 ansicht zu wohnsiedlung. Quelle: autor.	169
Abb. 4.31 kleine park in stadtzentrum. Quelle: autor.	169
Abb. 4.32 wohnnachbarschaft in der neuen stadt golbahar. Quelle: autor.	169
Abb. 4.33 lage der neue stadt binalud in bereich mashhad. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	170
Abb. 4.34 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt binalud. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 70). (überarbeitete version von autor).	171

Abb. 4.35 wohnnachbarschaft in der neuen stadt binalud. Quelle: autor.	173
Abb. 4.36 kleine park in stadtzentrum. Quelle: autor.	173
Abb. 4.37 wohnnachbarschaft in der neuen stadt binalud. Quelle: autor.	173
Abb. 4.38 land entwicklung, standort der phase 1 bis phase 3. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	175
Abb. 4.39 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neuen stadt baharestan. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 84). (überarbeitete version von autor).	176
Abb. 4.40 blick auf hauptstraße. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	177
Abb. 4.41 dachlandschaft in der neuen stadt baharestan. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	177
Abb. 4.42 wohnnachbarschaft in der neuen stadt baharestan. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	177
Abb. 4.43 neugebauer wohnsiedlung. Quelle: autor.	177
Abb. 4.44 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt majlesi, (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 90). (überarbeitete version von autor).	179
Abb. 4.45 blick auf hauptstraße und zentrale platz. Quelle: autor.	180
Abb. 4.46 skyline von majlesi. Quelle: autor.	180
Abb. 4.47 dachlandschaft in der neuen stadt majlesi. Quelle: autor.	180
Abb. 4.48 neugebauer wohnsiedlung. Quelle: autor.	180
Abb. 4.49 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt puladshah. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 96). (überarbeitete version von autor).	183
Abb. 4.50 blick auf hauptstraße. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	184
Abb. 4.51 wohnnachbarschaft in der pouladshahr. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	184
Abb. 4.52 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt sahand, (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 76). (überarbeitete version von autor).	185
Abb. 4.53 neugebauer wohnsiedlung. Quelle: autor. Abb. 4.54 moderne hochhäuser. Quelle: autor.	186
Abb. 4.55 wohngebiet in neue stadt sahand. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	187
Abb. 4.56 lage der neue stadt mohajeran in bereich mashhad. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft, (überarbeitete version von autor).	188
Abb. 4.57 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt mohajeran, (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 102). (überarbeitete version von autor).	190
Abb. 4.58 kleine stadt am rande berg. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	191
Abb. 4.59 blick auf hauptstraße und zentrale platz. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	191
Abb. 4.60 luftbild von mohajeran. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	191
Abb. 4.61 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt aalishahr, (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 108). (überarbeitete version von autor).	193
Abb. 4.62 allgemeines konzept für den entwicklung und die räumliche organisation der neue stadt sadra. (siehe abbildung 4.117). Quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 114). (überarbeitete version von autor).	195
Abb. 4.63 luftbild von sadra. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	197
Abb. 4.64 skyline von sadra. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	197
Abb. 4.65 dachlandschaften in der neuen stadt sadra. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	197
Abb. 4.66 anordnung von viertel auf der basis von raster. Quelle: neue stadtentwicklungsgesellschaft.	197
Abb. 4.67 allgemeinen lageplan, die neue stadt wird entlang einem zentralen dorn geplant, der zu der alten stadt führt. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 18).	204
Abb. 4.68 vereinheitlichter strukturplan, der die alte und neue gemeinden und umgebung zeigt. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 20).	204

Abb. 4.69 shushtar, neuer stadtplan. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 21).	205
Abb. 4.70 gesamte lageplan der phase 1 konstruktion, in neue shushtar. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 23).	205
Abb. 4.71 ein teil der phase 1 im detail. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 25).	205
Abb. 4.72 textur der alten und der neuen stadt shushtar. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 25).	206
Abb. 4.73 der hauptplatz von neuer stadt, als verbindungsstelle zwischen alt und neu. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 264)	207
Abb. 4.74 innere straßen ansicht. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 27)	207
Abb. 4.75 unterschiede im straßenniveau. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 28)	207
Abb. 4.76 der platz des marktplatzes als städtische symbol und identifikationspunkt. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 29)	207
Abb. 4.77 marktplatz mit seinen hohen wänden, repräsentant der traditionellen architektur. Quelle: autor.	207
Abb. 4.78 pflasterung des zugangs zu den wohngebieten mit lokalen materialien. Quelle: autor.	208
Abb. 4.79 enge gassen mit hoher mauer kompatibel zu heißen und trockenen klima der region. Quelle: autor.	208
Abb. 4.80- 4.81 qualität des einheimischen mauerwerks an außenwänden von gebäuden. Quelle: autor.	208
Abb. 4.82 plan einer wohngruppe mit dem fußgängersystem. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 27)	209
Abb. 4.83 zugang zu einem wohnkomplex durch halböffentliche gang-gebäude. Quelle: autor.	209
Abb. 4.84 - 4.85 zugang gebrauch von kulturellen symbolen zur betonung der eingang zu halbprivaten räumen und privater von wohnungseinheiten durch fußgängerwege. Quelle: autor.	210
Abb. 4.86 moderne neue stadt von shushtar mit traditionellem bild. Wichtige aspekte der gestaltung von dächern als dachterrassen. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 32).	210
Abb. 4.87 hof als das wichtigste kulturelle element des privatlebens. Quelle: autor.	210
Abb. 4.88 gebrauch des traditionellen und lokalen backsteinbaus für dach terrassen und fassaden mit baumaterialien aus hellen farben. Quelle: autor.	211
Abb. 4.89 der rechteckige platz in einer nachbarschaft. Quelle: autor.	211
Abb. 4.90 modernes entwicklungssystem in raster, stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	213
Abb. 4.91 moschee als ein wichtiges wahrzeichen, neue stadt parand. Quelle: autor.	213
Abb. 4.92 eine moderne straße, neue stadt baharestan. Quelle: autor.	213
Abb. 4.93 ansicht von ein haus im neu shushtar. Quelle: autor.	214
Abb. 4.94 blick auf hauptstraße und zentrale platz im stadt majlesi. Quelle: autor.	214
Abb. 4.95 ein moderner hauszugang mit dem direkten kontakt zum öffentlichen raum im neuen shushtar. Quelle: autor.	214
Abb. 4.96 ein moderner hauszugang mit dem indirekten kontakt zum öffentlichen raum im baharestan. Quelle: autor.	214
Abb. 4.97 die grüne mauer um stadt, neue stadt majlesi. Quelle: autor.	215
Abb. 4.98 das raumverhältnis einer modernen allee in pardis neue stadt, quelle: autor.	215
Abb. 4.99 ein typisches haus in shahin shahr neustadt. Quelle: autor.	215
Abb. 4.100 teilung der stadt in introvertierte wohnungseinheiten, neue stadt shushtar. Quelle: autor, cad zeichnung.	216
Abb. 4.101 die hauptachsen der stadt verbinden wohngebiete zusammen. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian. (s. 31)	216
Abb. 4.102 das zentrale gebäude als städtisches wahrzeichen. Quelle: autor.	217
Abb. 4.103 form und struktureller anschluss. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 2). (überarbeitete version von autor).	217
Abb. 4.104 dichte struktur der shushtar neue stadt. Quelle: autor.	217

Abb. 4.105 fußgängerraum zwischen wohnungsräumen in unterkunft gruppen, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	218
Abb. 4.106 bewussten entwurf von halbprivaten räumen, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	218
Abb. 4.107 entwerfen der eingänge hinsichtlich des soziokulturellen verhaltens, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	218
Abb. 4.108 fußgängerweg zwischen häusern als ein halbeingebauter raum, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	219
Abb. 4.109 eingebauter raum des marktplatzes, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	219
Abb. 4.110 standort der neuen und der alten stadt in bezug auf die topographie des gebiets. Quelle: neue stadt shushtar, kamran diba & feriar javaherian, (s. 2) (überarbeitete version von autor).	219
Abb. 4.111 ein typisches durchgang in shushtar neue stadt. Quelle: autor.	220
Abb. 4.112 halböffentliche gänge in gebäuden als kulturelle elemente, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	220
Abb. 4.113 hof, symbol des privatlebens, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	220
Abb. 4.114 gewölbte eingang, symbol der lokalen architektur, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	220
Abb. 4.115 baum, eine klimatische entwurfswerkzeug, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	221
Abb. 4.116 identität der einheimischen fassade, neue stadt shushtar. Quelle: autor.	221
Abb. 4.117 kartenlegende von neustädte (seite 296-347), quelle: ein blick auf neue iranische städte, morteza talachian, (s. 116). (überarbeitete version von autor).	227
Abb. 5.1 stadtplan auf rasterbasis, safaiieh viertel, stadt yazd, quelle: autor, cad zeichnung. Abb. 5.2 eine straße in stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.3 eine straße in stadt kerman. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.4 moderne platz in stadt qazvin. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.5 historische viertel im stadt sabzevar. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.6 eine straße in süd tehran. Quelle: autor, ...	230
Handzeichnung.	231
Abb. 5.11 kargar boulevard im neuen stadt viertel yazd. Quelle: autor, cad zeichnung. Abb. 5.12 stadtstruktur von neuen stadt viertel azadshahr, yazd. Quelle: autor, cad zeichnung. Abb. 5.13 straßen schnitt, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.14 wohnkomplex in nord iran. Quelle: autor, handzeichnung.	232
Abb. 5.19 straße im stadtzentrum, teheran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.20 straße im stadtzentrum, teheran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.21 hauseingang, stadt teheran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.22 hauseingang, stadt kerman. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.23 wohnkomplex in teheran. Quelle: autor, handzeichnung.	233
Abb. 5.28 grüns als wichtiges städtisches entwurfswerkzeug. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.29 schematische darstellung von offenen raum in der form des platzes. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.30 schematische darstellung von offenen raum in der form des platzes. Quelle: autor, handzeichnung.	234
Abb. 5.31 kleine gasse, stadt isfahan. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.32 eine viertel in nord tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.33 eine straße in stadt shahrood. Quelle: autor, handzeichnung.	234
Abb. 5.34 einkaufszentrum im west tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.35 neue stadtviertel in tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.36 straßenansicht in tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	235
Abb. 5.43 wohnsiedlung in nord tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.44 hausgarten in altes haus in tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.45 wohnsiedlung in tehran. Quelle : autor, handzeichnung. Abb. 5.46 ziegel ansicht eines hausgarten in tehran. Quelle : autor, handzeichnung. Abb. 5.47 haus mit stein ansicht in tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.48 hausgarten in altes haus in tehran. Quelle: autor, handzeichnung. Abb. 5.49 hausgarten in altes haus in tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	236
Abb. 5.57 wiederherstellung der stadtmauer von yazd. Quelle: rathaus yazd.	245
Abb. 5.58 neugestaltung der teil der historischen struktur der stadt yazd. Quelle: autor.	245
Abb. 5.59 neugestaltung des historischen bereich hinter naqshe jahan platz in stadt isfahan. Quelle: autor.	246
Abb. 5.60 sanierung der fassaden von wohnungen mit lokalen baustoffen, um das bild der traditionellen architektur in 'jamaleh' - nachbarschaft in isfahan zu bewahren. Quelle: autor.	246

Abb. 5.61 neubau mit lokalen baustoffen, die historische kontinuierität in 'jamaleh' nachbarschaft, stadt isfahan zu bewahren. Quelle: autor	246
Abb. 5.62 - 5.63 rekonstruktion der nachbarschaft basar in bezug auf seiner traditionellen form in 'jamaleh' nachbarschaft in stadt isfahan. Quelle: autor	246
Abb. 5.64 – 5.65 ein neuer funktionen für wenig genutzte traditionelle gebäude. Ändern eines alten öffentlichen bads zur restaurant, in fahadan viertel, stadt yazd. Quelle: autor	246
Abb. 5.66 entwicklung von ruine bereiche zu parks und gärten. Die ruinierte hintergrund von historischen platz 'naqshe jahan' in stadt isfahan im jahr 1981. Quelle: rathaus isfahan.	247
Abb. 5.67 hintergrund des 'naqshe jahan' platzes in isfahan im jahr 1995. Die zerstörten gebiete sind zum erholungspark entwickelt. Quelle: rathaus isfahan.	247
Abb. 5.68 reparatur und wiederverwendung der traditionellen urbanen elemente ist ein versuch, um wieder die historische identität zurück zu bringen. Ganj ali khan basar in stadt kerman. Quelle: autor	247
Abb. 5.69– 5.70 revitalisierung eines traditionellen hauses in der altstadt von yazd und wiederverwendung als architekturenschule ist ein versuch, zu renovieren und verbessern von wertvollen traditionellen häusern für neue aktivitäten. Quelle: autor.	247
Abb. 5.71 die vorgeschlagenen theoretischen rahmen für unvergänglichen prinzipien und entwurfs methoden der traditionellen iranischen städte. Quelle: autor.....	249
Abb. 5.72 die vorgeschlagenen theoretischen rahmen für unvergänglichen prinzipien und entwurfs methoden der traditionellen iranischen städte. Quelle: autor.....	250
Abb. 5.73 die vorgeschlagenen theoretischen rahmen für unvergänglichen prinzipien und entwurfs methoden der traditionellen iranischen städte. Quelle: autor.....	251
Abb. 5.74 treppenaufgang, stadt masoule. Quelle: autor, handzeichnung.	252
Abb. 5.75 kleines dorf, stadt hamedan. Quelle: autor, handzeichnung.	252
Abb. 5.76 moallemi haus, kong haffen. Quelle: autor, handzeichnung.....	253
Abb. 5.77 die zweite brücke von stadt dezfoul. Quelle: autor, handzeichnung.	253
Abb. 5.78 fahadan viertel, stadt yazd. Quelle: autor, cad zeichnung.	254
Abb. 5.79 ein altes weg, stadt taft. Quelle: autor, handzeichnung.	254
Abb. 5.80 eine schmale sackgasse, stadt kerman. Quelle : autor, handzeichnung.	255
Abb. 5.81 darb e no viertel, stadt gorgan. Quelle: autor, handzeichnung.....	255
Abb. 5.82 unternehmen häuser im süden des iran, stadt abadan. Quelle: autor, handzeichnung.	256
Abb. 5.83 reihenhäuser und die kleine geschäfte, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	256
Abb. 5.84 pastor turm, stadt hamedan. Quelle: autor, handzeichnung.	257
Abb. 5.85 kleinhäuser um den platz, südteil von stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	257
Abb. 5.86 kleine sackgasse süd tehran. Quelle: autor, handzeichnung.....	257
Abb. 5.87 halbprivater raum und die nachbarschaft, stadt kerman. Quelle: autor, handzeichnung.	258
Abb. 5.88 moshtagh ali shah grabmal, stadt kerman. Quelle: autor, handzeichnung.....	258
Abb. 5.89 mosche, stadt behbahan. Quelle: autor, handzeichnung.....	258
Abb. 5.90 eine stadtviertel, stadt semnan. Quelle: autor, handzeichnung.	259
Abb. 5.91 cluster förmige haus mit einem halbprivaten raum dazwischen, stadt kerman. Quelle: autor, handzeichnung.	259
Abb. 5.92 ansicht von straßen eingang, stadt neu shushtar. Quelle: autor, handzeichnung.	259
Abb. 5.93 reihenhäuser, stadtzentrum von tehran. Quelle: autor, handzeichnung.....	260
Abb. 5.94 geschossige einfamilienhäuser, neu stadt shoushtar. Quelle: autor, handzeichnung.	260
Abb. 5.95 klein häuser, stadt lahijan. Quelle: autor, handzeichnung.	260
Abb. 5.96 hausansicht, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	261
Abb. 5.97 öffentliche räume in nachbarschaft, stadt sabzevar. Quelle: autor, handzeichnung.....	261
Abb. 5.98 überdachte <i>gasse</i> , stadt neu shushtar. Quelle: autor, handzeichnung.....	262
Abb. 5.99 einkaufspassage, nord tehran. Quelle: autor, handzeichnung.....	262
Abb. 5.100 straßen ansicht, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.....	263
Abb. 5.101 innenhof eine einkaufszentrum, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	263
Abb. 5.102 erhöhung der raum qualität durch verwendung einfache entwurfselemente. Quelle: autor, handzeichnung.	263
Abb. 5.103 bazar, shazdeh hossein straße, stadt hamedan. Quelle: autor, handzeichnung.	264
Abb. 5.104 das alte haus in süd tehran, udla jan viertel. Quelle: autor, handzeichnung.	264
Abb. 5.105 klein hauser in süd tehran und die grüne landschaft. Quelle: autor, handzeichnung.....	264

Abb. 5.106 hajie viertel, stadt hamedan. Quelle: autor, handzeichnung.	265
Abb. 5.107 sachgasse, neu shushtar. Quelle: autor, handzeichnung.	265
Abb. 5.108 eine straße in neu stadt alavi. Quelle: autor, handzeichnung.	266
Abb. 5.109 kleine gasse in neu stadt, alavi. Quelle: autor, handzeichnung.	266
Abb. 5.110 soziale qualität von raume, süd tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	266
Abb. 5.111 lokale geschäfte in ein stadtviertel, tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	267
Abb. 5.112 halböffentliche raum, stadtviertel von isfahan. Quelle: autor, handzeichnung.	267
Abb. 5.113 transportsystem, der neuen stadt alavi. Quelle: autor, cad zeichnung.	267
Abb. 5.114 überdachte eingang straße, neu shushtar. Quelle: autor, handzeichnung.	267
Abb. 5.115 kleine bazar in der nähe von laleh park, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	268
Abb. 5.116 häusern mit unterschiedlichen größen, stadt tehran. Quelle: autor, handzeichnung.	268
Abb. 5.117 ein modernes haus, inspiriert von badgir (windfänger), stadt yazd. Quelle: autor, handzeichnung.	269
Abb. 5.118 verwendung von lokalen entwurfsmethoden, shushtar neu stadt. Quelle: autor, handzeichnung.	269
Abb. 5.119 minarett von ali v haruniyeh, stadt isfahan. Quelle: autor, handzeichnung.	269
Abb. 5.120 bodenaufbau, neu shushtar. Quelle: autor, handzeichnung.	270

GLOSSAR

Aarg: Befestigte Zitadelle. teilweise auch Regierungssitz

Abdar - Khaneh: Besonderen Raum, in dem Tee, Obst, Säfte, Wasserleitungen usw. hergestellt werden.

Abjad: Das alphabetische Zahlensystem der Araber.

Amir: Befehlshaber oder Gouverneur.

Andaruni: Zentrler, privater Raum eines grossen Houses, v.a. für Frauen (vergl. biruni).

Atashgah: Zoroastrier: Raum für das heilige, ewige Feuer. atash-gah = feuer-haus.

Bazar: Persisch, Markt.

Bazarcheh: Ein kleiner Basar.

Bad-gir: Ein massiv gebauter Turm, der von den untersten Räumen eines Gebäudes bis über das Dach hinausreicht und Luftstrom ins Gebäude führt.

Bala: oben

Balkon: Balkon

Bagh: Garten, Park

Behesht: Wörtlich = Paradies, wird oft für Palaste und Gärten angewendet

Biruni: Außen Hof - Ein reserviertes Teil des Hauses für die Gäste.

Bini: Lagerraum.

Biyaban: draussen, (...in der) Wüste

Bimarestan: Persisches Wort für Krankenhaus.

Boland: hoch, lang

Chahar - soffeh: Kreuzförmiger Raum, der von eines Kuppel-bedeckten Hauptraums und vier Abschnitte im taq-o tavizeh Weise darum umfasst ist.

Chador: Persisch "Schleier".

Charbagh oder Chahar Bagh: Ein Layout im persischen Garten ist. Der vierseitige Garten gliedert sich in vier kleinere Teile durch Gehwege oder fließendes Wasser. Auf Persisch "Chār" bedeutet "vier" und "Bagh" 'Garten'.

Chahar - taqi: Ein Quadrat-basierten Bereich, die durch einen vierteiligen Gewölbe abgedeckt.

Cheghem: Ein Raum, die mehrere Räume miteinander verbindet,(Anschlussraum).

Chelleh - khaneh: Ein Platz innerhalb eines khaneqah oder ein religiöses Gebäude, das für die Meditation und Nachtwache gemeint wird.

Chahar suq: Chahar= vier und suq (arab.) =bazar: Kreuzung zweier Bazarstrassen.

Chane: Haus.

Chai: tsai, tschai, tschayi... = tee. Wörtlich meint dieses Wort „Bach“

Dar: Tür

-dari: Wohn-Raum mit definierter Anzahl Fenstern!

-do-dari: Raum mit zwei grossen Fenstern zum Hof.

-seh-dari: Raum mit drei...

-pani-dori: Raum mit fünf...

-haft-dari: Raum mit sieben...

Dakhmeh: Regionale Bezeichnung (Provinz Yazd) für die Tume des Schweigens.

Darvazeh: Stadttor

Darwish: Ein freiwillig Armer, ein Sufi (arabisch: faqir). Derwische pflegen die eigene Erscheinung: Bart, langes Haar, dunkler Mantel plus diverse Accessoires (Ketten, Schalen für Spenden, Tierfell, Gebetsteppich...).

Dej: Burg

Deh: Dorf

Dezh: Festung, Fliehburg ausserhalb der Stadt .

Divan – khaneh: Der Ort, wo staatliche, administrative und gerichtliche Aufgaben durchgeführt wurden.

Dja: Platt, Ort

Dokkan: Laden, Geschäft (auch: „maghaze")

Dokhtar: Tochter. Wird häufig als Orts- oder Gebäudenamen verwendet.

Dobarikheh: Zweifenstriges Zimmer.

Doroshkeh - khaneh: Raum wo Pferdekutschen aufbewahrt werden.

Dokebeh: Zwei Zimmer.

Eivan: Ein überdachter halboffener Raum in der Regel auf drei Seiten geschlossen und offen auf die vierte, die am Rande der einen Hof erscheint.

Eivancheh: Kleiner eivan.

Emamzadeh: Mausoleum; Grabstätte eines Imams oder einer ranghohen religiöser Persönlichkeit.

Fardis: Persisch; ummauerter Garten. Lateinisch Paradisus, griechisch Parádeisos; arabisch al-firdaus .

Falakeh: In der Fars die Bezeichnung für einen runden Platz (vergl. meydan).

Fratadara: Iroastrisch: Feuerpriester.

Gariv: Die, üblichen zylindrischen, Stengel einer Kuppel.

Gereh - chini: Wörtlich "Knoten". Geometrisches Muster; regelmäßiges Gitter, wiederholend erweiterbare geometrische Muster – Glasmalerei wurde im 12. Jahrhundert im Iran eingeführt. Im 12. Jahrhundert. Während der Safawiden (1501 bis 1720) wurde seine Verwendung häufiger. Künstler aus Schiraz und Isfahan wurden Meister in der Kunst. Zwei Arten von Glasmalerei Arbeit wurde gemeinsam im Iran: Gereh-Chini (dekorative Holz Lattice) und Orosi-Sazi (Schärpe-Stil).

Ghassal - khaneh: Eine Struktur, wo eine Leiche vor der Bestattung gewaschen wird.

Ghasr: Wüstenpalast.

Gholf: Schloss.

Gonbad: Überkuppeltes Ein-Raum-Bauwerk; zB Mausoleum.

Gonbad - khaneh: Einen großen, hohen Raum unter einer Kuppel, in der Regel in einem religiösen Gebäude.

Godal – baghcheh oder Baghchal: Baghchal wurde in der traditionellen iranischen Architektur Iran im zentralen Innenhof des Hauses und eine Etage tiefer von Erdgeschoss gebaut. Beispiel diese Art von Architektur ist im trockenen Wüste Klima, z. B. in Kashan, Nain und Yazd zu sehen.

Goldasteh: Der Goldasteh ist hölzerner Ausruf- und Aussichts-Sitz an einem Moscheehof. Von ihm aus wird gepredigt.

Hashti: Wichtigster Raum des Eingangs, befindet sich normalerweise hinter der sar-dar (Eingang Bogen).

Hasht o nim-Hasht: Das Quadrat mit ebenso abgeschrägten Ecken, das als ein halbregelmäßiges Achteck erscheint.

Hadith: Die gesprochenen Traditionen zurückzuführen auf Prophet Mohammad (Friede sei mit ihm).

Hadsch: Wallfahrt nach Mekka zur Kaaba (= Würfelförmiges Bauwerk aus Stein), die jeder Muslim wenigstens einmal in seinem Leben unternehmen soll.

Hadschi: Ehrentitel für jemanden, der einen Hadsch unternommen hat.

Hayat: Persisch, Hof.

Halal: Das Zulässige und Gestattete.

Haft - rang: Ziegel, die mit einer Reihe von Mustern und Farben gemalt werden, bevor sie abgefeuert werden.

Hammam: Badehaus; Waschen ist kulturell und religiös ritualisiert. Hammams befinden sich an zentralen Orten: Quartiermittelpunkte, beim Bazar...

Haram: Saal der Moschee.

Haram: Arabisch „verboten“, der in islamischen Ländern den Frauen und Kindern

vorgehaltener, sonst nur dem Haus Herrn zugänglicher Teil des Hauses, besonders am Hof des türkischen Sultans und in den wohlhabenden Schichten.

Hedschra– (higra): Auswanderung Mohammads im Jahre 622 von Mekka nach Medina, Beginn der islamischen Zeitrechnung.

Hose - khaneh: Eine überdachte Fläche mit einem zentralen Pool, in der Regel erhöht und beleuchtet durch die Decke.

Hojreh: Wohnzellen der → Medrese.

HUSAINIYA: Öffentlicher von Arkaden gesäumter Platz im schiitischen Iran, wo die Festlichkeiten zum Gedenken am Todestag Husains im Monat Muharram stattfinden.

Islam: Arabisch „Ergebung“, von Mohammed zwischen 622 und 632 in Medina gestiftete monotheistische Weltreligion; ihre Anhänger bezeichnen sich als Moslems. Seinem Wesen nach ist der Islam eine Offenbarungsreligion, gekennzeichnet durch die unbedingte Ergebung in den Willen Gottes (Islam), wie er im Koran, dem heiligen Buch des Islam, niedergelegt ist.

Imam: Der Vorbeter beim islamischen Gebet. Nach schiitischer Auffassung der Nachfolger der Propheten Mohammad.

Imamzadeh: Eigentlich Name für die Nachkommen eines Imams. Zugleich aber Bezeichnung für die Grabstätte oder das Mausoleum für Imamzadehs.

Iwan: Offene Halle (zB. gegen den Moschee-Hof) mit einem Tonnengewölbe oder mit „halber Kuppel“ überdeckt.

jame: Eine große Moschee, in der Regel ein in eine Stadt, für die Gemeinschaft Gebet und Freitag Gebet Dienstleistungen.

Jarehkeh: Untere Zimmer.

Jelo - khan: Ein offener Raum, vor dem Eingangsportal des Gebäudes.

Kafikeh: Obre Zimmer.

Kar - bandi: Allgemeiner Begriff für alle Arten von Decke Dekoration, einschließlich Rasmi-Bandi, Kasseh-Sazi, Moqarnas, etc.

Kafsh - kan: Zwischenraum, durch den die geschlossenen Räume des Hauses zugegriffen wird.

Karawan: Die Karawanne; durch unbewohntes Gebiet ziehende Grupe.

Karwansara – Karawanserei: Etappen-Unterkunft für Karawannen. Zwangsläufig nach Nutzungen organisiert: Befestigt zur Sicherheit der Reisenden, Innenhof, Ställe für die Transporttiere, meist unterschiedliche Klassen von Übernachtungsmöglichkeiten, kleine Moschee.

Kakh: Palast, palastartiger Bau

Kalif: Oberhaupt einer islamischen Gemeinde (ursprünglich Nachkomme des Propheten).

Kebakhaneh: Das Haus.

Khanaqah: Klosterähnliche Anlage, in denen sich Derwische oder Sufimeister mit ihren Familien versammelten oder lebten.

Khaneh: Haus, Wohnstatt

Khiaban: Strasse

Khorshidi: Halbrunde kompartimentierten Abschnitt über Türen.

Khaneqah: Der Ort, wo Sufis Leben oder versammeln um zu beten und ihre Rituale durchführen.

Khotbeh: Das Freitagsgebet, das vom Menbar aus gesprochen wurde. Wenn es der Kalif nicht selbst sprach, wurde stets sein Name erwähnt.

Kufic: Der früheste Stil der Kalligraphie, der Heilige Koran, mit charakteristischen Winkel- und würdevolle Linien aufgezeichnet.

Kuh: Berg

Kutsche: Gasse

Makke: Mekka

Manzel: Wohnung

Mahaleh: Stadtteilgruppierungen.

Mahtabi: Dachlosen Raum über den Hoff. Seine umgebenden Wänden sind konfrontiert, mit das Aussehen einer dachlosen Eivan, In der Regel wird dieser Raum auf drei Seiten geschlossen mit Blick auf Freiflächen und auf dem vierten Seiten.

Mashhad: Mausoleum oder heilige Stätte. Stadt in Nordwesten Irans.

Masjed: Plural Masagid; Moschee, wörtlich Platz, an dem man sich niederwirft.

Masjed-e Jameh: Freitagsmoschee.

Madreseh: Koranschule; mit einer Stiftung ausgestattete theologische Schule, die Studentenwohnungen, einen Gebetssaal und manchmal Lehrsäle enthielt. Wahrscheinlich wurde sie im 10. Jahrhundert von den Gaznawiden eingeführt, die damit die Schiiten bekämpfen wollten. Zum gleichen Zweck wurde sie von den persischen und türkischen Seldschuken übernommen. Später auch in Syrien.

Madras: Geschlossener oder halboffener Raum einer Medresse, in welchem theologischer Unterricht gehalten wird (ein Seminarraum).

Maqsura: Loge des Herrschers in der Moschee, nahe beim Mihrab, meist mit reichgeschnitzten Holzschranken abgeschirmt und mit einer Kuppel versehen.

Mazif: ein Zimmer oder eine Struktur, in denen Gäste untergebracht sind.

Mambar: Kanzel, die zuerst von Mohamed in Medina verwendet wurde und die später in allen Freitagsmoscheen rechts vom → Mihrab ihren Platz hatte. Von ihr wurde die → Hutba verlesen. Nach und nach wurde sie in allen Moscheen üblich.

Mehekeh: Mittlere Zimmer.

Mefragh: Die Öffnung am Dachhaus.

Mehrab: Nische in der → Qibla-Wand der Moschee; sie zeigt die Richtung an, in der Mekka liegt und erscheint erstmals im frühen 8. Jh. im Neubau der Moschee in Medina. Vielleicht ägyptisch-christlichen Ursprungs.

Meydan: Persisch "offener Platz" → Aspres → Registan- (rechteckiger) Platz (vergl. falakeh)

Minarett: Turm der Moschee. Vom Minarett ruft der Muezin die Gläubigen zum Gebet.

Minar: Turm → Minarett.

Minbar: Kleine, schlanke Treppe in Holz oder Stein, reichverziert mit Predigersitz zuoberst („Treppen-Kanzel").

Moslem: Anhänger des Islam; der sich Gott ergeben hat.

Moaazen: Gebetsrufer, der die Moslems fünfmal täglich vom → Minarett herab zum Gebet auffordert.

Mossala: Persisch Namasgah; ein gewöhnlich nicht überdachter Bezirk vor den Stadtmauern, der als Gebetsstätte diente. In Persien wird es zur Bezeichnung eines Begräbnisplatzes oder Friedhofes verwendet.

Mo`arraq: eine Art von Dekoration aus der Gegenüberstellung von winzigen Fragmenten verschiedener Materialien (oft Fliesen) gewonnen.

Moqarnas: eine Art von Kar-Bandi, bestehend aus nebeneinander angeordneten dreidimensionalen Elementen.

Mohaddeth: Wer studiert hat und erzählt Hadith (die gesprochenen Traditionen zugeschrieben Propheten Mohammed).

Mosalla: Religiöser Versammlungsplatz im Freien.

Mullah: Islamischer Würdenträger (bei den Schiiten unterer Ordnung).

Naqareh - khaneh: Eine halboffene Raum über öffentliche Strukturen, aus denen ein Nagarehlkama (Perkussion/Wind Instrument) am Sonnenaufgang oder am Sonnenuntergang gespielt wird.

Nama: Persisch "Fassade".

Namazgah: Persisch → Musalla.

Nakhl: Blattförmiges Holzgestell, von Männern an Prozessionen getragen.

Nameh: Brief. Schriftensammlung zu einem Thema.

Nastaliq: Kalligraphie der arab. Schrift aus dem 15.Jh. mit starker Neigung von rechts nach links und langgestreckten Endformen (s. auch tholth)

Nurgir: Oblicht einer Halle

Orosi: Großes Holzfenster aus getönten Glas-Mosaiken, das eine komplette Seite eines Zimmers bedeckt.

Ordus: Königliche Wüstenlager der persischen Fürsten.

Pandjere: Fenster

Pardeh: Persisch Schleier oder Vorhang.

Pashan: Wc.

Pelle: Treppe

Pilehkeh: Große Zimmer.

Pillared eivan: Halboffene Säulen Raum in der Regel mit Blick auf die geschlossene Räume.

Pol: Brücke

Polband: Brückendamm

Poscht: hinten, Rückseite

Qanat: Ein persisches Bewässerungssystem besteht von vielfachen Brunnen, die durch einen unterirdischen Kanal verbunden sind, der das Wasser der unterirdischen Schichten zur Oberfläche des Bodens leitet.

Qasideh: eine Art der persischen Dichtung verwendet, um Lob oder Elegie zum Ausdruck bringen.

Qasr: Pabst, Schloss mit Burgen- oder Zitadellencharakter für Herrscher.

Qaysar: Kaiser (kaysariye = kaiserlich).

Qatar - bandi: 1) ein linear zusammengesetzt moqarnas, 2) die Herstellung einer Reihe von moqarnas.

Qebleh: Wand der Moschee; Richtung auf die Kaaba in Mekka, auf die das Gebet verrichtet werden müsse; nach einer Anordnung Mohameds aus dem Jahre 624.

Qows-e kalil: Flache drei-geteilte Bogen.

Rabat: (rabat) Karawanserei ausserhalb grosser Städte, wobei der Begriff Karawanserei für alle Handelsunterkünfte gebraucht wird. Vergleiche auch „timche" (Karwanserie im Bazar).

Rah: Weg

Rasmi-bandi: Eine Art von geometrisch gestalteter Überdachung, bestehend aus einem geometrischen Gitter von in der Regelnicht-belasteten schneidenden Kurven.

Ravaq: 1) eine einlagige langgestreckte halboffene Pfeilerhalle angrenzenden Raum einen offenen Bereich, in der Regel von der linearen Wiederholung identischer Chahar-taqis erhalten 2) eine geschlossene Umgebung des Gonbad-Khaneh in einigen öffentlichen Gebäuden, insbesondere Mausoleen.

Restoran: Restaurant

Riwaq: Überwölbte Gänge in einer Moschee

Rokekeh: Kleine Zimmer.

Rud: Fluss

Rudkaneh: Wohnstadt des Flusses = „trockenes Flussbett“ (s. Shiraz).

Sarai: „Ort“; Karawan-sarai = Ort für die Karawanne

Sardab: Kellergeschoss- Zelle, kleiner fensterloser Raum (deren es zahlreiche in Wohnhäusern gibt)

Sardabeh: Erdgeschoss

Sahn: Hof oder öffentlicher Raum.

Saqqa - khaneh: ein Schauplatz, wo Wasser für den durstigen Passanten versorgt wird, und der selig betrachtet wird.

Schiiten: Anhänger Alis, die an die Nachfolge von zwölf oder mehr Imame glauben und die Rechtmäßigkeit der omayyadischen und abbasidischen Kalifate bestreiten.

Seyyed: Herr, Stammesführer. Vorislamischer Titel, später sheikh. Nach dem 9. / 10. Jh. wurden Nachfahren des Propheten Enkels Hossein ehrenvoll seyzed genannt. Sie tragen den grünen Turban.

Sebarikeh: Dreifenstriges Zimmer.

Sharbat - khaneh: Stauraum, wo Getränke aufbewahrt werden.

Shah - neshin: Platz an der Spitze der Empfangssaal mit Blick auf das Fenster, wo Würdenträger sitzen.

Shabestan: Winterhalle - Ein hypostyle Gebet-Saal in einer Moschee, bestehend aus ähnlichem chahartaqis.

Sharestan: das Hauptgebiet einer Stadt, die außerhalb der Zitadelle und innerhalb der Befestigungen ist.

Shahr: Stadt

Shaik: (arab.) Ältester, Oberhaupt des Stammes, Titel wie seyzed.

Sim - gel: Zusammengesetzter Schlamm, mit dem die Fassaden des Hauses verkleidet wird.

Soffeh: Ein Dachlose Plattform über die Hofebene und in der Regel befindet sich vor geschlossenen Räumen. Dieser Begriff wird auch im Sinne einer Eivan verwendet.

Someh: Winter Zimmer.

Soffeh: Dachlose Plattform liegend über den Hof, in der Regel vor den geschlossenen Räumen des Hauses.

Spolie: Vom lat. Spolium = Beute; Bauteile, die aus ihrem ursprünglichen Bauzusammenhang herausgenommen und in einem anderen verbaut wurden.

Stable: Mit Stall bezeichnet man meist ein zur separaten Unterbringung von Haustieren dienendes Gebäude oder Gebäudeteil eines landwirtschaftlichen Betriebes. (Stall)

Sunniten: Der orthodoxe Teil der Moslems. Sie erkannten neben dem Koran und der von den Gläubigen bewahrten Tradition die omayyadischen und abbasidischen Kalifate als rechtmäßig an.

Sufismus: Islamischer Mystizismus

Sultan: (arab.) ursprünglich militärisch-politischer Führer, später Fürst, König, unabhängiger islamischer Herrscher.

Sultaniyeh: Stadt des Herrschers.

Taq: Bogen-Durchgang

Taq - o - tavizeh: Eine Art Dachdeckung, der als Träger funktioniert.

Tabageh: Etage, Geschoss

Tappeh/tepe: (pers.)Siedlungshügel (arab.: tell)

Talar: Gewöhnlich aus Holz bestehende Säulenvorhalle vorislamischen persischen Ursprungs, die unter den Timuriden und Safawiden üblich war- Rezeption Hall.

Talarcheh: eine kleine Halle.

Tavileh: Stall.

Tekieh: Ummauerte Hofanlage mit (Gebets-)Sitznischen, manchmal auch freistehende Nischen-Wand auf einen Platz. In Freiraum werden die Passionsspiele zu Ehren Imam Hossein gehalten.

Tholth: Charakteristische Kalligraphie der arabischen Schrift seit dem 9.Jh. mit senkrecht stehenden sowie verschlungenen Buchstaben (s. auch nastaliq).

Timche: Karawanserei im Bazar mit speziellem Raumangebot Lager-, Verwaltungs-und Handelsroume.

Torbat – khaneh: ein Grab oder Begräbnis-Kammer.

Torreh: Dach-Rand, der die Fassade gegen den Regen bewahrt.

Wesir: (wazir) Leiter der Staatsverwaltung, Minister

Worud: Einfahrt, Eingang

Yazd i - bandi: Eine Art von Überdachung. eine Art von Kar-Bandi visuell an der Grenze zwischen Rasmi-Bandi und Moqarnas.

Zar': Längeneinheit = 104 cm

Zarih: ein vergittertes hölzernes oder metallisches Zimmer in dem ein Grab einer großen Person ist.

Zartoshti: Zarathustrier

Zendan: Gefängnis

Ziarat - nameh: Die Gebete, die beim Besuch der Grabstätte eines heiligen Person gesagt wird.

Zikkurat: Stufentempel in Pyramidenform; auf der obersten Stufe steht der Tempelbau.

Zir: unten

Zurkhaneh: „Haus der Kraft“; In ihnen treffen sich Athleten zu rituellen Übungen.

Lebenslauf

Persönliche Daten:

Name: Noohi Tehrani, Arash
Geboren: 31.08.1976 in Tehran – Iran
Familienstand: Ledig
Staatsangehörigkeit : Iranisch – Deutsch

Ausbildung:

2000 – 2002 Sprachkurs im Sprachzentrum an der Bauhaus Universität Weimar
2002 Abschluss: DSH
2002 – 2006 Studium der Architektur an der Bauhaus Universität Weimar
2006 Abschluss: Vordiplom
2006 – 2009 Studium der Architektur an RWTH Aachen
2009 Abschluss: Diplom Ingenieur Architekt
2009 – 2014 Promotion an der TU Darmstadt, Fachbereich Architektur
Mündliche Prüfung: Dezember 2014

Berufliche Tätigkeit:

Seit 2009 Tätigkeit in verschiedenen Büros in Frankfurt am Main

مدرن سازی شهری با توجه به معماری سنتی و شهرسازی تاریخی در ایران

از دانشکده معماری دانشگاه صنعتی دارمشتات جهت اخذ مدرک

دکترای مهندسی

ارائه شده توسط مهندس آرش نوحی تهرانی از ایران، تهران

استاد راهنما: پروفسور مارکوس گاسر

استاد مشاور: پروفسور یولیان وکل

تاریخ شروع مقطع دکتری: فوریه ۲۰۰۹

آزمون شفاهی دکتری: ۴ دسامبر ۲۰۱۴

فهرست

۱	مقدمه
۳	فصل ۱. شهرسازی در ایران
۳۵	فصل ۲. شهر تاریخی یزد
۹۱	فصل ۳. مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد
۱۳۳	فصل ۴. اصول و روشهای طراحی شهرهای جدید
۲۲۵	فصل ۵. نتیجه گیری و پیشنهادات
۲۷۰	پاورقی
۲۷۴	فهرست مراجع
۲۷۹	فهرست تصاویر
۲۹۱	واژه نامه
۳۰۰	رزومه

فهرست

مقدمه	۱
هدف تحقیق	۱
روش تحقیق	۲
فصل ۱. شهرسازی در ایران	۳
۱.۱ موقعیت جغرافیایی	۳
۱.۲ موقعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران	۵
۱.۲.۱ دوره پیش از انقلاب تا سال ۱۳۵۸	۵
۱.۲.۲ مقطع زمانی پس از انقلاب ۱۳۵۸-۱۳۸۹	۷
۱.۳ شهر سازی قبل و بعد از دوران انقلاب	۷
۱.۴ شهر، جزئیات ساخت، مقررات	۱۳
۱.۴.۱ بازسازی، تغییرات و موانع طرح ریزی در ایران در خلال سال های ۱۳۲۰-۱۳۰۰	۱۴
۱.۴.۲ مرحله حیاتی اصلاح شهرها در خلال سال های ۱۳۴۶-۱۳۲۰	۱۷
۱.۴.۳ برنامه های مدرن پس از بازسازی سال ۱۳۴۵	۲۲
۱.۴.۴ مدرنیزاسیون (نوگرایی)	۲۴
۱.۵ جمع بندی	۲۹
۱.۶ نتیجه گیری: چه چیزی از گذشته می توانیم بیاموزیم؟	۳۲
فصل ۲. شهر تاریخی یزد	۳۵
۲.۱ مقدمه	۳۵
۲.۱.۱ بررسی وضعیت فعلی	۳۶
۲.۲ اطلاعات عمومی در مورد این شهر	۳۶
۲.۲.۱ موقعیت	۳۶
۲.۲.۲ آب و هوا	۳۷
۲.۲.۴ تحول تاریخی	۳۸
۲.۲.۵ بافت شهر	۳۸
۲.۲.۶ جمعیت	۳۸
۲.۳ مراکز تاریخی	۳۹
۲.۳.۱ بافت و طبیعت	۳۹
۲.۳.۲ روند توسعه مناطق شهر و گسترش ساختمانهای با ارزش	۳۹

۳۹.....	۲.۳.۳ توصیف بخشهای تاریخی شهر
۴۰.....	۲.۳.۴ شکل گیری هسته اولیه شهر
۵۳.....	۲.۳.۵ تحول و گسترش تاریخی شهر
۵۵.....	۲.۳.۶ تقسیم بخش قدیمی تاریخی شهر به مناطق و نواحی
۵۵.....	۲.۳.۷ تعیین ویژگیهای ارزشمند
۵۶.....	۲.۳.۸ گذرگاه ها یا خیابانهای معروف
۵۶.....	۲.۳.۹ مناطق مسکونی
۵۶.....	۲.۳.۱۰ مجموعه ویژگیهای مراکز محله
۶۶.....	۲.۳.۱۱ وضعیت اقتصادی، بازار
۶۸.....	۲.۳.۱۲ ساختمانهای مجزا
۶۹.....	۲.۳.۱۳ شبکه معابر شهری
۶۹.....	۲.۳.۱۴ معماری
۷۳.....	۲.۳.۱۵ معماری و محیط
۷۳.....	۲.۳.۱۶ فضا، سبیلها و نمادهای شهری
۷۳.....	۲.۳.۱۷ مصالح
۷۴.....	۲.۳.۱۸ شکل ساختمان
۷۴.....	۲.۳.۱۹ سرویس و تعمیر
۷۴.....	۲.۳.۲۰ باغها، باغچه ها و باغهای عمیق
۷۵.....	۲.۴ تحلیل فضاهای عمومی
۷۵.....	۲.۴.۱ فضاهای خصوصی
۷۶.....	۲.۴.۲ فضاهای عمومی و نیمه خصوصی
۷۶.....	۲.۴.۳ میدان، کارکرد و روابط مکانی
۷۷.....	۳.۲.۴ فعالیتهای فرهنگی
۷۷.....	۲.۴.۴.۱ فعالیتهای روزمره
۷۹.....	۲.۴.۴.۲ فعالیتهای فرهنگی عمومی
۸۰.....	۲.۵ توسعه جدید شهر
۸۱.....	۲.۶ طراحی شهری و برنامه های حفاظتی
۸۱.....	۲.۷ جمع بندی و نتیجه گیریها
۸۳.....	۲.۸ نتیجه گیری ها
۹۱.....	فصل ۳. مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد
۹۱.....	۳.۱ مقدمه
۹۲.....	۳.۱.۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر، فضاهای آزاد
۹۵.....	۳.۱.۲ مطالعات در مورد ساختار شهر، توزیع انبوه
۹۸.....	۳.۱.۳ مطالعات در مورد بافت شهر، خیابان ها و راه ها
۱۰۱.....	۳.۱.۴ مطالعات در مورد بافت شهر، قطعه بندی
۱۰۴.....	۳.۱.۵ مطالعات در مورد بافت شهر، آمار مساحت
۱۰۷.....	۳.۱.۶ مطالعات در مورد بافت شهر، راستا

۳.۱.۷	مطالعات در مورد بافت شهر، لبه های ساختمان	۱۱۰
۳.۱.۸	مطالعات در مورد ساختار، جهت های ساختمان	۱۱۳
۳.۱.۹	راستا، حجم های تقسیم شده	۱۱۶
۳.۱.۱۰	مطالعات در مورد بافت شهر، محله	۱۱۷
۳.۱.۱۱	مطالعات در مورد بافت شهر، فاصله ساختمان ها	۱۲۰
۳.۱.۱۲	مطالعات در مورد بافت شهر، استقرار	۱۲۳
فصل ۴	اصول و روشهای طراحی شهرهای جدید	۱۳۳
۴.۱	مقدمه	۱۳۳
۴.۲	ویژگی های ساختاری شهرهای ایرانی	۱۳۴
۴.۳	گسست سنت	۱۳۴
۴.۴	روندهای طراحی شهری جدید	۱۳۵
۴.۵	فعالیت های طراحی شهری مدرن	۱۳۶
۴.۶	شهر جدید در سیستم طراحی شهری ایرانی	۱۳۸
۴.۷	تیپولوژی و مکان یابی شهرهای جدید	۱۳۹
۴.۸	شبکه های ارتباطی شهرهای جدید	۱۴۲
۴.۹	نمونه هایی از شهرهای جدید در ایران	۱۴۶
۴.۹.۱	شهرهای جدید در ناحیه تهران	۱۴۶
۴.۹.۱.۱	هشتگرد	۱۴۶
۴.۹.۱.۲	اندیشه	۱۴۹
۴.۹.۱.۳	پردیس	۱۵۲
۴.۹.۱.۴	پرند	۱۵۷
۴.۹.۲	شهرهای جدید در ناحیه مشهد	۱۵۹
۴.۹.۲.۱	گلبهار	۱۶۰
۴.۹.۳	شهرهای جدید در ناحیه اصفهان	۱۶۹
۴.۹.۳.۱	بهارستان	۱۷۰
۴.۹.۳.۲	مجلسی	۱۷۴
۴.۹.۳.۳	پولاد شهر	۱۷۷
۴.۹.۴	شهرهای جدید در ناحیه تبریز	۱۸۰
۴.۹.۴.۱	سهند	۱۸۰
۴.۹.۵	شهرهای جدید در استان مرکزی	۱۸۴
۴.۹.۵.۱	مهاجران	۱۸۴
۴.۹.۶	شهرهای جدید در استان بوشهر	۱۸۸
۴.۹.۶.۱	عالیشهر	۱۸۸
۴.۹.۷	شهرهای جدید در استان فارس	۱۹۰
۴.۹.۷.۱	صدرا	۱۹۰
۴.۹.۸	شهرهای جدید در استان خوزستان	۱۹۴
۴.۹.۸.۱	شوشتر	۱۹۴

۴.۱۰	ویژگیهای ساماندهی	۲۰۲
۴.۱۱	تحلیل ویژگیها و قواعد اساسی طراحی شهرهای جدید	۲۰۸
۴.۱۱.۱	شهرهای جدید در مناطق تهران، مشهد، اصفهان و تبریز	۲۰۹
۴.۱۱.۱.۱	ویژگیهای کلی	۲۰۹
۴.۱۱.۱.۲	قواعد اساسی طراحی	۲۰۹
۴.۱۲	شوشتر	۲۱۲
۴.۱۲.۱	ویژگیهای کلی	۲۱۲
۴.۱۲.۲	قواعد اساسی طراحی	۲۱۳
۴.۱۳	جمع بندی	۲۱۸
۴.۱۴	نتیجه گیری	۲۱۹
۴.۱۴.۱	نقش شهرهای جدید در توسعه ملی و منطقه ای	۲۲۰
۴.۱۴.۲	تامین مالی و زیرساخت لازم	۲۲۰
۴.۱۴.۳	شهرهای جدید و کلانشهرهای تاریخی	۲۲۱
۴.۱۴.۴	کیفیت طراحی و هویت فرهنگی	۲۲۱
۴.۱۴.۵	نقش کارشناسان در ایجاد یک محیط زندگی پویا	۲۲۲
۵	نتیجه گیری و پیشنهادات	۲۲۵
۵.۱	مقدمه	۲۲۵
۵.۲	اصول طراحی در شهرهای جدید در مقایسه با شهرهای تاریخی (انتخاب نمونه)	۲۲۶
۵.۳	نتیجه گیری	۲۳۴
۵.۴	مشاهدات کلی	۲۳۵
۵.۵	راه هایی در جهت محیط مناسب برای ارگهای تاریخی	۲۳۶
۵.۶	تاملاتی در مورد مراکز تاریخی	۲۳۷
۵.۶.۱	طرح ریزی محیط	۲۳۷
۵.۷	محیط فیزیکی	۲۳۹
۵.۷.۱	نمونه هایی از بازسازی و نوسازیهای اخیر در شهرهای تاریخی در بخش مرکزی ایران	۲۴۰
۵.۸.۱	طرح ریزی خط مشی ها	۲۴۴
۵.۸.۲	پیشنهادهای طراحی جایگزین برای شهرهای جدید در ایران	۲۴۴
۵.۹	نتیجه گیری	۲۶۶
پاورقی		۲۷۰
فهرست مراجع		۲۷۴
فهرست تصاویر		۲۷۹
واژه نامه		۲۹۱
رزومه		۳۰۰

مقدمه

شهر گرایی بین المللی در نیمه دوم قرن بیستم ایران را نیز متأثر از خود نمود و به خصوص در پیدایش شهرها و مناطق شهری جدید به صورت زیر نمود یافت

- بدون هر گونه عنصر خاص فرهنگ ایرانی
- بدون ارتباط با معماری غنی و پیشینه شهر سازی ایرانی

مراکز شهری تاریخی به عنوان شاهدان گذشته به دلیل تحولات مدرن و فقدان برنامه‌های بازسازی به تدریج محو می‌شوند.

صرف نظر از موارد معدود، طرح‌های توسعه جدید پتانسیل‌های ساختارهای تاریخی را مورد توجه قرار نمی‌دهند. به نظر می‌رسد که کیفیت زندگی در حومه شهرها متفاوت از نیازهای اجتماعی و فرهنگی است. جستجو در پی اشکال سکونت جدید و مبتنی بر تاریخ و ساختارهای سکونتگاه‌ها اهمیت می‌یابند.

هدف تحقیق

فرضیه اساسی این کار تحقیقاتی عبارت از آن است که اصول سنتی شهر ایرانی از پتانسیل عظیمی برای اشکال جدید و بسیار با کیفیت شهر برخوردار است.

همچنین هدف این تحقیق درک هویت‌های فرهنگی-اجتماعی سنتی و البته جدید و در نتیجه خلق فضایی تازه برای نیازهای خاص زندگی روزمره می‌باشد.

این کار به روش‌های طراحی سنتی مستقل از زمان و روش‌های طراحی مدرن تکمیلی می‌پردازد.

در عین حال باید به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

- شهرها و اقامتگاه‌ها سنتی از چه ویژگی‌هایی برخوردارند؟ (طرح، کارکرد، کیفیت زندگی)
- شهرهای مدرن ایرانی از چه ویژگی‌هایی (کیفیت‌ها و نقایص) برخوردارند؟
- «اصول طراحی با کیفیت کننده» چگونه قابل تعیین می‌باشند؟
- این اصول و روش‌های طراحی در طراحی مدرن شهر چگونه فعال می‌گردند؟

روش تحقیق

- تحلیل مجموع ویژگی‌های خاص و ساختار شناسی تاریخی (به کمک شهرهای برگزیده- نه به طور جامع!)
  - ارزیابی مناسب بودن این ساختارهای تاریخی برای اقتضائات زندگی مردم امروز ایران.
  - تحلیل تحولات مشکل آفرین و قانع کننده اقامت گزینی جدید.
  - ارزیابی مناسب بودن این ساختارهای معاصر برای اقتضائات زندگی مردم امروز ایران.
  - تلاش در جهت مقایسه کیفی کیفیت‌های زندگی در محل استقرار فعلی، تاریخی و جدید شهر.
- پرداختن به «کیفیت زندگی» حتی الامکان با احتیاط صورت می‌گیرد. البته تلاش در جهت مقایسه فقط به عنوان یک تفسیر قابل درک می‌باشد، زیرا کیفیت زندگی تا حدی به طور فردی درک می‌گردد. بر اساس این سه گام آن دسته از روش‌های ساماندهی شهر و اصول طراحی انتخاب می‌شوند که در شهر مدرن و نیز در شهر سنتی آشکارا منجر به افزایش کیفیت زندگی شده و می‌شوند.
- همزمان علاوه بر فهرست موارد مجاب کننده، مجموعه‌ای از عناصر مشکل ساز نیز برشمرده می‌شوند.

فصل ۱. شهرسازی در ایران

از اوایل قرن بیستم مناطق شهری ایران تحول اجتماعی و اقتصادی عظیمی را تجربه کردند. دلایل اصلی این امر تغییرات سیاسی در ایران در این مقطع زمانی است. این فصل بر آن است که وضعیت دیپلماتیک، اقتصادی و اجتماعی ایران را قبل و بعد از انقلاب بررسی نماید. این فصل تحول مناطق شهری را بر اساس تغییرات سیاسی و تحول اقتصادی-اجتماعی ایران در قرن بیستم تحلیل می‌نماید. تمرکز اصلی این مطالعه بر شهرهای تاریخی بزرگ می‌باشد.

۱.۱ موقعیت جغرافیایی

ایران با مساحت ۱/۶ میلیون کیلومتر مربع در مکان هجدهم بزرگترین کشورهای جهان قرار دارد. مساحت این کشور معادل مساحت کل کشورهای انگلیس، فرانسه، اسپانیا و آلمان است. ایران در منطقه خاور میانه قرار دارد و از شمال به ارمنستان، آذربایجان، ترکمنستان و دریای خزر، از شرق به افغانستان و پاکستان، از غرب به ترکیه و عراق، از جنوب به خلیج فارس و خلیج عمان محدود می‌گردد. بر اساس آمار سال ۱۳۹۰ ایران حدود ۷۶.۰۹۱.۰۰۰ جمعیت دارد که عمدتاً به خاطر ویژگی‌های جغرافیایی این کشور به صورت نامنظم در این کشور توزیع شده است. با وجود آن که این عامل در سال‌های اخیر اهمیت خود را از دست داده است، همچنان عمده ترین عامل توزیع نامتوازن جمعیت در این کشور می‌باشد. در مقایسه با شرق ایران، غرب این کشور از آب و هوای مطلوب‌تری برخوردار بوده و پر جمعیت تر است. موقعیت جغرافیایی به عنوان یک معیار همراه با میانگین تراکم جمعیت، و به عبارت دقیق تر با تقسیم این کشور به مناطق پر جمعیت و کم جمعیت دارای اهمیت می‌باشد. به این ترتیب بخش شرقی این کشور در مقایسه با بخش غربی تراکم جمعیت اندکی دارد. کمبود آب به دلیل بارش‌های اندک، بیابان-

های نمک و مناطق بیابانی، کمبود زمین کشاورزی حاصلخیز و اقلیم خشک از دلایل اصلی تراکم جمعیت اندک این منطقه محسوب می‌گردند.

پرجمعیت ترین استان ایران، تهران است که طبق آمار سال ۱۹۹۱ دارای حدود ۳۷۰ نفر جمعیت در هر کیلومتر مربع می‌باشد.

ایران کشور بزرگی است و از ویژگی‌های جغرافیایی خاص و مناطق آب و هوایی مختلف برخوردار است. با نگاهی به آب و هوای شهرهای مختلف ایران، حتی شهرهایی که در عرض جغرافیایی یکسان قرار دارند، از جمله تبریز، نطنز، گلپایگان و خرم‌آباد، این تفاوت آشکار می‌گردد. در حالی که میانگین بارش‌ها در برخی از شهرهای جنوبی به سختی از ۴۰ میلیمتر فراتر می‌رود، میزان بارش‌ها در شهرهای غربی بیش از ۶۰۰ میلیمتر است. با توجه به سایر عوامل آب و هوایی، از جمله دما و رطوبت، این تفاوت حتی در مناطق مختلف این کشور قابل مشاهده می‌باشد. ایران سرزمین نسبتاً مرتفعی است. این کشور به طور متوسط ۱۰۰۰ متر بالاتر از سطح دریا قرار دارد. این قلمروی مرتفع از غرب و جنوب غربی توسط کوه‌های بلند و موازی از عراق که که سرزمینی پست و خشک می‌باشد، جدا می‌گردد، از شمال و شمال شرقی توسط رشته‌کوه‌های به مراتب بلند تر از قفقاز، مناطق دریای خزر و بیابان‌های خشک ترکمنستان، از شرق و جنوب شرقی توسط رشته کوه‌های با ارتفاع کمتر که مانند رشته کوه‌های شمالی و غربی آن چنان زنجیر وار به یکدیگر متصل نیستند، از کشورهای همسایه شرقی.^۱

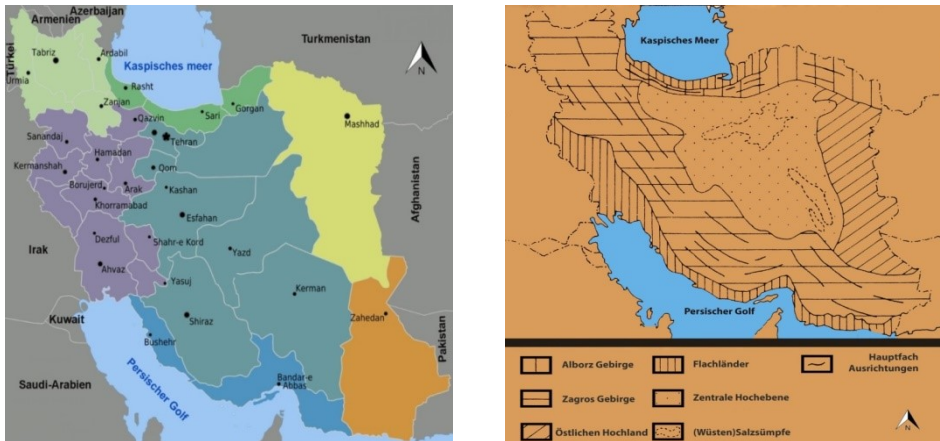
در امتداد ساحل خلیج عمان و خلیج فارس باز هم چند کوه موازی وجود دارد که به تدریج مرتفع تر می‌شوند، تا این که در حومه کرمان و شمال غربی استان فارس به نقطه اوج خود رسیده و به رشته کوه زاگرس متصل می‌شوند.

رشته کوه‌های شمالی و غربی و رشته کوه‌های مرکزی و شرقی با دره‌های عمیق و نواحی مسطح خود در مجموع کمتر از دو سوم کل مساحت ایران را در بر می‌گیرند. بقیه مساحت شامل مناطق پست و با ارتفاع کمتر می‌باشد که مثلی را تشکیل می‌دهند که راس‌های آن شهرهای بم، سبزوار و قم هستند. این مجموعاً سه منطقه در مناطق مرزی ایران که این کشور را از کشورهای همسایه خود جدا می‌سازند و مناطق پست در مرکز ایران موجب پیدایش کلیه سامانه‌های هواشناسی در مرکز ایران شده و این سامانه‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهند. این عامل نه تنها میزان متوسط بارش‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه علاوه بر این از دقت پیش بینی آب و هوا می‌کاهد (به طور مثال در منطقه مشابهی قرار دارد). به دلیل توزیع نامنظم رشته کوه‌ها در ایران ممکن است در یک فصل سرد سال در یک منطقه معین برف زیادی ببارد، در حالی که در منطقه مجاور آن که از آخرین ایستگاه هواشناسی کمتر از ۱۰۰ کیلومتر فاصله دارد، فقط باران ببارد.

کلیه سامانه‌های هواشناسی که به ایران می‌رسند، ممکن است تحت تاثیر این رشته کوه‌ها، به خصوص رشته کوه‌های غربی (زاگرس) و شمالی (البرز) از نظر بارش ضعیف تر یا قوی تر باشند. علاوه بر این این رشته کوه‌ها در تغییر جهت سامانه‌های هواشناسی نقش مهمی ایفا می‌کنند، به طوری که موجب تنوع شرایط آب و هوایی ایران

^۱ «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»، جهان‌شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمانشهر؛ تهران، ۲۰۱۲.

می‌شوند. همچنین این رشته کوه‌ها مسئول آب و هوای متفاوت این کشور نسبت به سایر کشورهای واقع در عرض جغرافیایی یکسان با ایران هستند.^۲

تصویر ۱.۱ نقشه استانهای ایران همراه با مراکز استانها، منبع: مرکز جغرافیایی ایران، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۱.۲ ، نقشه جغرافیایی ایران، منبع: مرکز جغرافیایی ایران، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

۱.۲ موقعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران

۱.۲.۱ دوره پیش از انقلاب تا سال ۱۳۵۸

چنانچه موقعیت اقتصادی ایران پس از سلسله صفویان به صورت واقع گرایانه مورد مشاهده و بررسی قرار گیرد، مشخص می‌گردد که ایران از نظر بنیه اقتصادی ضعیف و ناتوان بود.

این وضعیت به تدریج وخیم تر شد و در زمان سلسله قاجار به پایین ترین نقطه رسید. پادشاهان قاجار برای تامین هزینه و مخارج دربار خود و پرداخت دیون به کشورهای استعمارگر روسیه و انگلستان امتیازهای مختلفی اعطا کردند، به طوری که این دو کشور بر سر این امتیازات با یکدیگر رقابت می‌نمودند.

تقسیم ایران از نظر جغرافیایی توسط این کشورهای استعمارگر، وضع نظام تعرفه برای کالاها و اجناس خارجی وارداتی، تعمیق دخالت و تاثیر قدرت‌های بزرگ، پیشرفت‌های این کشورها از نظر فناوری و در نهایت صنایع داخلی توسعه نیافته، بی ثباتی سیاسی ایران را تشدید کرده بودند.

ایران با سیاست گمرکی فرصت‌های پیشرفت و توسعه اقتصادی را از دست می‌داد. در سال ۱۲۹۹ رضا خان از طریق کودتا به قدرت رسید. افزایش میزان تجارت خارجی هم از نظر ارزش و هم از نظر حجم و افزایش اهمیت نفت خام در سیاست صادراتی ایران از جمله مهمترین تغییرات در این دوره بودند.^۳

^۲ «آب و هوا و معماری»؛ مرتضی کسمایی؛ ایران مسکن سازی جامعه؛ تهران، ۱۳۷۲.

^۳ «دولت و توسعه تهران (۱۳۲۰-۱۳۰۴)»؛ محسن حبیبی؛ نشریه اکولوژی؛ شماره ۱۵؛ تهران ۱۳۶۸

در این دوره سرمایه گذاری‌های قابل ملاحظه‌ای جهت احداث، گسترش و مرمت راه‌های شوسه و آسفالت کردن راه‌های روستایی به طول ۱۳۰۰۰ کیلومتر که شهرهای اصلی را به شهرهای کوچک تر متصل می‌ساختند، صورت گرفت. علاوه بر این به جای بزرگراه شرق به غرب، شبکه راه آهن شمال به جنوب احداث شد. هزینه این اقدامات از طریق درآمدهای حاصل از نفت خام، گمرک، مالیات‌های غیر مستقیم و مالیات بر درآمد تامین می‌شد. علاوه بر این کشاورزی نقش مهمی در اقتصاد ایران ایفا می‌نمود. علاوه بر تولید مواد غذایی برای مصرف کنندگان داخلی، محصولات کشاورزی مانند تنباکو، تریاک، پنبه و خشکبار، بخش اعظم صادرات محصولات غیر نفتی را تشکیل می‌داد.

با افزایش نیاز بین المللی به نفت خام، این بخش اقتصادی اهمیت بیشتری یافت به طوری که در تقسیم کار در جهان، نقش ایران به یک کشور صادر کننده نفت خام تغییر یافت. این امر به وابستگی عمیق روز افزون تدریجی اقتصاد ایران به خارج منجر شد. در زمان رضا خان دولت به عنوان یگانه ارگانی که در آن تصمیمات اتخاذ می‌گردید، تلقی می‌شد. محل استقرار ارگان‌های نظامی و ارگان‌های اداری در تهران بود. سرمایه گذاری‌ها توسط دولت عمدتاً در بخش صنعت صورت می‌گرفت. در سال ۱۳۲۰ رضا خان سرنگون شد. با سرنگونی وی عصر نیمه مدرن پایان یافت. پس از جنگ جهانی دوم و پس از قدرت گرفتن محمد رضا پهلوی نفت خام در اقتصاد ایران اهمیت بیشتری یافت. پیشرفت و توسعه تنها معطوف به رهایی کشور از وضعیت بد اقتصادی بود. در سال ۱۳۲۵ طراحی برنامه منظم برای اقتصاد به موضوع اصلی بحث‌ها بدل شد. نیروهای متخصص خارجی به ایران دعوت شده و طراحی اقتصادی کشور به آنان واگذار شد.^۴

در سال ۱۳۵۱ بهای نفت چهار برابر شد. با افزایش درآمد کشور از محل فروش نفت خام و سر ریز شدن این پول به جامعه تقاضا افزایش یافت. البته عرضه نتوانست با تقاضا برابری نماید. در نتیجه واردات افزایش یافت. قدرت‌های بزرگ از یک سو توانستند با افزایش صادرات نفت خام نیازهای خود را تامین نمایند، از سوی دیگر آن‌ها توانستند با فروش کالاهای مصرفی به ایران پول خود را دوباره به دست آورند. در برنامه اقتصادی پنجم و در نتیجه افزایش سودهای حاصل از ساخت و سازهای جدید، شرکت‌های ساختمانی فعال تر شدند. این شرکت‌ها زمین‌ها را احتکار کردند. زمین به عنوان کالا محسوب می‌شد و موجب مشکلات قابل ملاحظه‌ای در شهرسازی گردید. در نتیجه سیاست اقتصادی دولت، روستائیان روانه شهرها شدند. تولید کالاهای کشاورزی اهمیت خود را از دست داد. با افزایش درآمد در ساخت و ساز در شهرها و احتکار زمین‌ها و غیره تقاضا برای مواد غذایی و سایر کالاهای مصرفی و لوکس افزایش یافت. این تقاضا واردات کالاها به کشور را شتاب بخشید. با تحول در عادات مصرف، رویه‌های اقتصادی و فرهنگی نیز تغییر یافتند.^۵

^۴ «موانع تاریخی رشد کاپیتالیسم در ایران: قاجارها»؛ احمد اشرف؛ انتشارات زمینه، ۱۳۵۹، صفحه ۱۰۲.

^۵ «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۸۲.

۱.۲.۲ مقطع زمانی پس از انقلاب ۱۳۸۹-۱۳۵۸

در سال‌های اولیه پس از انقلاب میزان واردات کالاهای مصرفی به ایران افزایش یافت و موجب بروز مشکلات اقتصادی شد. این مشکلات از یک سو در سیاست اقتصادی دولت زمان قبل از انقلاب و در پنج برنامه اقتصادی ریشه داشت و از سوی دیگر ناشی از فقدان نظارت و طرح ریزی اقتصادی بود. اولین برنامه جامع اقتصادی برای سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۶۲ پس از انقلاب تنظیم گردید. این برنامه اهداف جالب و مفیدی را تعقیب می‌کرد، از جمله جلوگیری از گسترش بی ضابطه شهرها از طریق کنترل مهاجرت به شهرها، مقابله با تمرکز فعالیت‌های مختلف در تهران و کلانشهرها و نیز تهیه برنامه‌های مناسب برای ساخت مسکن. این اهداف به طور کامل قابل تحقق نبود. به خاطر جنگ امکان درک دقیق وضعیت اقتصادی ایران و برنامه ریزی برای آینده میسر نشد. بودجه کشور صرف تامین هزینه جنگ شد.^۶

به دلیل پنج برنامه اقتصادی قبل از انقلاب و اولین برنامه اقتصادی پس از انقلاب، نیروهای کار در سه بخش اقتصادی به زیان کشاورزی و به نفع خدمات مشغول به کار گردیدند. صنعت وابسته در این بین نقش واسطه را ایفا می‌نمود. هنگامی که نفت خام هنوز نقش اساسی در اقتصاد ایران نداشت، بخش اعظم جمعیت در کشاورزی مشغول به کار بودند. با افزایش میزان صادرات و افزایش بهای نفت، پس از آن که ایران به اقتصاد جهانی نزدیک شد و در تقسیم کار بین المللی نقش صادر کننده نفت خام را پذیرفت، به تدریج سهم کشاورزی با واردات توسط صنعت و صنعت مونتاژ وابسته به نفع صنعت در تصویر کلی اقتصاد کاهش یافت. ساختار نظام اقتصادی مبتنی بر کشاورزی با یک برنامه اصولی تغییر نکرد. همچنین کارخانجات صنایع سنگین نیز تاسیس نشد. در نهایت بخش عمده اقتصاد توسط شاخه خدمات اشغال گردید.^۷

۱.۳ شهر سازی قبل و بعد از دوران انقلاب

مناسبات سیاسی ایجاد شده میان ایران و کشورهای اروپایی در زمان صفویان و قاجار، توسط حکومت پهلوی به طور قابل ملاحظه‌ای تعمیق گردید. شیوه زندگی شهرنشینان مطابق سبک زندگی شهرنشینان اروپا و آمریکا شد. با گسترش آداب و رسوم تجاری، اقتصادی، سیاسی، اداری و اجتماعی آن‌ها در ایران نه تنها سبک زندگی شهرنشینان متحول گردید، بلکه مبنای اصولی شیوه زندگی شهری نیز دستخوش تحول شد. به این ترتیب رابطه و نسبت قبلی بین شهر و روستا از بین رفت. ساختار اجتماعی و اقتصادی روستا شدیداً تکان خورد. مهاجرت روستائیان به شهرها و تحول جمعیت متعاقب آن گسترش شهرها را به دنبال داشت.^۸

با قدرت گرفتن رضا خان تمدن وارد مرحله جدیدی شد. ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و اداری دولت-های سابق به طور اساسی دستخوش تغییر شدند. رابطه میان شهر و روستا دچار تحول شد و تمدن شکل جدیدی

^۶ «شهرگرایی در ایران»؛ فرخ حسامیان، گیتی اعتماد، محمد رضا حائری؛ انتشارات آگاه؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۱۸

^۷ «شهرگرایی در ایران»؛ فرخ حسامیان، گیتی اعتماد، محمد رضا حائری؛ انتشارات آگاه؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۲۴

^۸ «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۶۴.

به خود گرفت، به طوری که شیوه آن نیز شکل تازه‌ای پیدا کرد. تحولاتی که موجب تغییرات در جامعه ایران شدند، متأثر از چند عامل بودند. خواسته‌های استعمارگرایانه و تغییر الگوهای استعمارگرایانه تغییر شکل جامعه ایرانی را اجتناب ناپذیر ساختند. علاوه بر این جامعه ایران نتوانست از حرکت جدید صنعت و اقتصاد غرب مصون بماند.^۹

بر اساس تمدن و شهرسازی غربی و به دلیل افزایش تعداد خودروها در خیابان‌ها، شهرها نیز باید از نو ساماندهی می‌شدند. کارخانجات صنعتی که تحول نیمه مدرن تازه‌ای را نوید می‌دادند، تاسیس گردیدند. تغییر شکل ساختار سیاسی و اداری کشور در تغییرات سمت‌ها و جایگاه‌های دولتی نمود یافت. این کشور از نو به استان‌ها تقسیم شد و سازمان‌های جدید متعدد بر اساس الگوی غربی به وجود آمدند. این تغییرات ابتدا عمدتاً در شهرها صورت گرفت، زیرا شهرها از امکانات لازم برای انجام تغییرات برخوردار بودند. تعیین محل‌های مناسب برای این تغییرات اندک از یک سو به تنوع کشور بستگی داشت و از سوی دیگر امکان انجام این تغییرات در همه مناطق کشور وجود نداشت. همچنین مطالبه سیاسی و وضعیت نظامی و اداری کلانشهرها نیز این نوع حاکمیت متمرکز را ضروری می‌نمود. به این ترتیب شکل زندگی و شهرسازی در کلانشهرها با ویژگی‌های جدید به وجود آمد.^{۱۰}

به تدریج این نوع تمدن و شهرسازی به سایر شهرها گسترش یافت. در این بین عوامل معین نقش مهمی ایفا نمودند و این پدیده را تسریع نمودند. اولین سرشماری دولتی رسمی در ایران در سال ۱۳۳۵ انجام شد و تصویر دقیقی از تحول جمعیت، به خصوص شهرنشینان را ترسیم نمود. در اولین سرشماری که در سال ۱۲۵۱ به دستور وزیر علوم وقت در استان‌ها انجام شد، جمعیت ایران حدوداً ۱۱/۵ میلیون تخمین تخمین زده شد. از کل جمعیت حدود ۱۳ درصد شهرنشین و ۸۷ درصد روستائین و عشایر بودند. در سال ۱۲۷۷ و ۱۳۰۹ به ترتیب ۲۰۱ و ۳۰۲ میلیون شهرنشین ثبت گردید. بر اساس آمار مذکور در سال ۱۳۰۰ از کل جمعیت ۹۰۷۰۷۰۰۰ نفری ۲۰۷۱۸۰۰۰ نفر، یعنی ۲۸ درصد جمعیت، شهرنشین بودند. پس از ۳۰ سال، در سال ۱۳۳۰ شهرنشینان ۳۰/۴ درصد جمعیت را تشکیل می‌دادند. بر این اساس سهم آن‌ها فقط ۲/۴ درصد یعنی به تعداد ۳۲۱۰۰۰ نفر افزایش یافت. بر اساس جداول آماری و نرخ‌های رشد جمعیت در چهار دوره سرشماری، تعداد جمعیت در سال ۱۳۳۵ در مجموع ۱۸۰۹۵۵۰۰۰ نفر بود. از این تعداد ۳۱/۴ درصد شهرنشین بودند. در سال‌های ۱۳۴۴، ۱۳۵۵ و ۱۳۶۶ تعداد شهرنشین‌ها به ترتیب ۹۰۷۹۴۰۰۰ (۳۸ درصد)، ۱۵۰۸۵۵۰۰۰ (۴۷ درصد) و ۲۶۰۸۴۵۰۰۰ نفر (۵۹/۲۱ درصد) از کل جمعیت را شامل می‌شد.

در چهار دوره سرشماری تعداد روستائین کاهش یافت. تعداد روستائینان از ۶۸/۴ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۶۲ درصد، در سال ۱۳۵۵ به ۵۳ درصد و در نهایت در سال ۱۳۶۵ به ۴۵/۷۱ درصد کاهش یافت. این دو پدیده و افزایش تعداد جمعیت در مقطع زمانی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۰۰ در تصویر ۵ مشخص می‌باشد. یعنی ۲۰۸۹۱۰۰۰ نفر. در مقطع زمانی ۱۳۶۵-۱۳۳۵ ایران شاهد کاهش جمعیت روستائینان به میزان ۱۵/۶ درصد بود. نسبت روستائینان به شهرنشینان از ۴۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۶۱ درصد در سال ۱۳۴۵ و به ۸۹ درصد در سال

^۹ «دلائل شکست برنامه‌های جامع شهری در معماری و شهرسازی»؛ جواد حامدی حق؛ نشریه معماری و شهرسازی؛ شماره ۶؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۴۴

^{۱۰} «پذیرش طرح هویت در فضای عمومی شهری»؛ سید عبداللهی دانش پور؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ، صفحه ۳۱۲

۱۳۵۵ افزایش یافت و در نهایت به ۱۱۹ درصد در سال ۱۳۶۵ رسید و این آمار افزایش سریع تعداد شهرنشینان را تایید می‌کند.

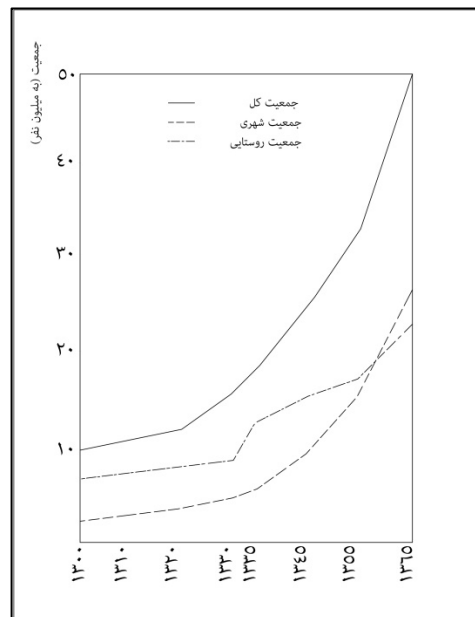
تصویر ۴ نشان می‌دهد که در سال ۱۳۳۵ از مجموع ۱۸.۹۵۵.۰۰۰ جمعیت کشور، سهم شهر یا روستانشینان ۵.۹۵۴.۰۰۰ و ۱۳.۰۱۰.۰۰۰ بود که معادل نسبت ۳۱/۴ به ۶۸/۴ درصد می‌باشد. در این سال تعداد روستانشینان در مقایسه با تعداد شهرنشینان دو برابر بود. در سال ۱۳۶۵، ۵۴/۲۹ درصد جمعیت شهرنشین و ۵۴/۷۱ درصد روستانشین بود. این رقم معادل افزایش ۲۲/۸۹ درصدی می‌باشد.

سال	کل جمعیت کشور	جمعیت شهری	
		تعداد	درصد شهرنشینی
۱۳۰۰	۹۷۰۷	۲۷۱۸	۲۸/۰
۱۳۱۰	۱۱۱۸۵	۳۲۱۰	۲۸/۷
۱۳۲۰	۱۲۸۳۳	۳۷۷۳	۲۹/۴
۱۳۳۰	۱۶۲۳۵	۴۹۳۶	۳۰/۴

تصویر ۱.۳ جمعیت کل و شهری کشور بین سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ (به هزار نفر). منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۲۹، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

سال	جمعیت	نرخ رشد سالانه (درصد)			۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵	۱۳۳۵
		۶۵-۵۵	۵۵-۴۵	۴۵-۳۵				
جمعیت شهری	۵۹۵۴	۵/۳۶	۴/۹	۵/۱	۲۶۸۴۵	۱۵۸۵۵	۹۷۹۴	۵۹۵۴
جمعیت روستایی	۱۳۰۰۱	۲/۳۶	۱/۱	۵/۱	۲۲۶۰۰	۱۷۸۵۳	۱۵۹۹۴	۱۳۰۰۱
نسبت جمعیت شهری به کل جمعیت	۳۱/۴	۱/۴۴	۲/۱۲	۱/۹	۵۴/۲۹	۴۷	۳۸	۳۱/۴
نسبت جمعیت روستایی به کل جمعیت	۶۸/۴	۱/۵	۱/۶	۱	۴۵/۷۱	۵۳	۶۲	۶۸/۴
جمعیت کل کشور	۱۸۹۵۵	۳/۹	۲/۷	۳/۱	۴۹۴۴۵	۳۳۷۰۸	۲۵۷۸۸	۱۸۹۵۵
نسبت جمعیت شهری به روستایی	۴۶٪	۲/۹	۲/۸	۲/۹	٪۱۱۹	٪۸۹	٪۶۱	٪۴۶

تصویر ۱.۴ میزان و روند رشد جمعیت شهری و شهرنشینی بین سالهای ۱۳۳۵-۶۵ (جمعیت به هزار نفر). منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۰، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۱.۵ نمودار رشد جمعیت کل، شهری و روستایی ایران بین سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۶۵. منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۱، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴ تحول سریع در جمعیت شهری و روستایی را اثبات می‌کند. بر اساس این جدول می‌توان محاسبه نمود که بین دو سرشماری سال ۱۳۳۵ و ۱۳۴۵ با افزایش تعداد جمعیت به میزان در مجموع ۶۸۳۳۰۰۰ نفر، حدود ۳۸۴۰۰۰۰ نفر در شهرها و حدود ۲۹۹۳۰۰۰ نفر در روستاها سکونت داشتند. نسبت افزایش خالص شهرنشینان، نشان دهنده رشد ۵۶/۲ درصدی می‌باشد. این نسبت در سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ به ۷۵/۵ افزایش یافت.

علاوه بر کاهش کمی تعداد روستانشینان به نفع افزایش شهرنشینان لازم بود پیامدهای کیفی این پدیده، یعنی اختلال شدید ساختار کیفی جمعیت روستایی و از دست رفتن توانمندی‌های روستاها مد نظر قرار گیرد.

در واقع افراد مهاجرت کرده از روستاها در سن بر عهده گرفتن یک فعالیت در شهر بودند. این پدیده در فاصله زمانی ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ نیز تداوم یافت. از مجموع ۱۵۳۳۷۰۰۰ جمعیت ایران حدود ۱۰۹۹۰۰۰۰ نفر یعنی ۶۹/۸۴ درصد شهرنشین و ۴۷۴۷۰۰۰ روستا نشین بودند. این رقم معادل ۳۰/۱۶ درصد نرخ رشد خالص روستانشینان در این دهه است. این ارقام نشان دهنده کاهش از ۴۳/۸ درصد فاصله زمانی ۱۳۴۵-۱۳۵۵ در مقایسه با ۲۳/۵ درصد در سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۲۵ می‌باشد.

در این جا باید سهم مهاجران جنگ زده و مهاجران افغانی و عراقی در افزایش میزان شهرنشینان و در ناکامی تلاش دولت در مهار مهاجرت داخلی مد نظر قرار گیرد. جنگ در آن زمان مهمترین عامل ناکامی تلاش دولت در تامین امکانات زندگی کافی در روستاها محسوب می‌شد. با این وجود تعداد جمعیت شهری افزایش سریع را تجربه کرد.

سال مشخصات	افزایش خالص جمعیت			نسبت افزایش خالص جمعیت	
	کل کشور	مناطق شهری	مناطق روستایی	مناطق شهری	مناطق روستایی
۱۳۴۵-۱۳۳۵	۶۸۳۳	۳۸۴۰	۲۹۹۳	۵۶/۲	۴۳/۸
۱۳۵۵-۱۳۴۵	۷۹۲۰	۶۰۶۱	۱۸۵۹	۷۶/۵	۲۴/۵
۱۳۶۵-۱۳۵۵	۱۵۷۳۷	۱۰۹۹۰	۴۷۴۷	۶۹/۸۴	۳۰/۱۶

تصویر ۱۶. تحول جمعیت روستایی و شهری در سالهای ۱۳۳۵-۶۵. منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۳، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

در سال ۱۳۶۵ تعداد شهرنشینان ۱/۶۹ برابر سال ۱۳۵۵، ۲/۷۴ برابر سال ۱۳۴۴ و در نهایت ۴/۵۴ برابر سال ۱۳۳۵ بود. نسبت رشد شهرنشینان به رشد روستائینشان در مقایسه سال ۱۳۶۵ با ۱۳۳۵، ۸۸/۱ درصد به ۳۱/۹ درصد بود. این نسبت‌ها تنها در صورتی صحیح می‌باشد که نرخ رشد جمعیت در سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵، ۱۰۰ درصد فرض شود.^{۱۱}

در سال ۱۳۶۵ با وجود رشد سریع تعداد شهرنشینان در استان‌های مختلف نکته‌ای عجیب قابل مشاهده بود: در استان خوزستان به دلیل جنگ تعداد شهرنشینان کاهش یافت. استان‌های دیگری نیز بودند که در اثر جنگ متحمل خسارات شده بودند. با این وجود تعداد شهرنشینان کاهش نیافت. شهرنشینانی که به طور مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر جنگ و پیامدهای آن قرار گرفته و به عبارت دقیق تر از جنگ و پیامدهای آن لطمه خورده بودند، توانستند به سایر شهرهای همان استان مهاجرت نمایند. به این ترتیب در برخی شهرها تراکم جمعیت کاهش یافت و برخی شهرها نیز با رشد مواجه شدند. البته این آمار انحراف زیادی از میزان معیار نشان نمی‌دهد. در حالی که برخی شهرها مانند آبادان و خرمشهر از سال ۱۳۸۸ تقریباً کل جمعیت خود را از دست داده بودند، تعداد ساکنان شهرهای مجاور منطقه آن‌ها تقریباً دو برابر شد (بندر ماهشهر: ۱۶۴/۳ درصد در ۱۰ سال). شمار جمعیت دهلران در استان ایلام از ۵۲.۲۹۵ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۲۲.۵۷۹ نفر در سال ۱۳۶۵ افزایش یافت. تعداد شهرنشینان بدره در این مدت سه برابر شد و از ۳۲.۵۸۲ شهرنشین به ۹۸.۴۵۰ نفر افزایش یافت. مشابه این امر در استان کردستان اتفاق افتاد. تعداد شهرنشینان در قصر شیرین در سال ۱۳۴۵ حدود ۱۰۱.۸۰۲ نفر بود که به ۱۰۷.۰۰۰ نفر افزایش یافت. همچنین شمار جمعیت در کرمانشاه که در سال ۱۳۴۵ حدود ۵۶۸.۹۶۳ نفر بود، تا سال ۱۳۶۵ به ۹۳۹.۰۴۶ نفر افزایش یافت. جنگ، همان طور که پیش تر ذکر شد، به عنوان عامل موثر در افزایش شمار جمعیت شهرهای مجاور مناطق جنگ‌زده تلقی می‌گردد. هنگام جنگ بیش از ۲ میلیون نفر مجبور به ترک زادگاه خود و مهاجرت به شهرهای مجاور شدند.

همچنین افزایش شمار جمعیت استان خراسان و سیستان و بلوچستان به دلیل مهاجرت افغانه به شهرهای زاهدان و مشهد بود. افزایش تعداد ساکنان شهر را نمی‌توان با کلانشهرها و امکانات آن‌ها مرتبط دانست. چه بسا این

^{۱۱} «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهری در ایران»، ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳ صفحه ۴۳-۲۳.

افزایش به دلیل وضعیت بد زندگی هم میهنان باشد و اجبار به پناه بردن به شهرها به همین دلیل به وجود آمده بود.

تصویر ۱.۷ مشخص می‌سازد که تهران به عنوان تنها کلانشهر ایران در سال ۱۳۳۵ با بیش از ۱ میلیون جمعیت، بیشترین شهرنشینان را داشت. به دنبال آن سایر شهرها بودند که حدود ۱۰۰.۰۰۰ تا ۲۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت داشتند، در مجموع ۸ درصد شهرنشینان که در این شهرها سکونت داشتند. لازم به ذکر است که در ایران در سال ۱۳۵۵ هیچ شهر بزرگی با جمعیت بیش از ۵۰۰.۰۰۰ تا ۱.۰۰۰.۰۰۰ وجود نداشت. در سال ۱۳۴۵ تهران با نرخ رشد ۴/۹ درصد در دهه گذشته همچنان بزرگترین شهر ایران بود. بالاترین نرخ رشد در این زمان متعلق به شهرهایی با ۲۵۰.۰۰۰ تا ۵۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت بود. این شهرها با افزایش ۱.۲۳۵.۰۰۰ ساکنان از سال ۱۳۴۵-۱۳۳۵ رشد ۱۱/۸ درصدی را تجربه کردند. در این دهه تعداد شهرنشینان همچنان افزایش یافت. شهرهای با جمعیت ۵۰۰.۰۰۰ تا ۱.۰۰۰.۰۰۰ نفر از این امر مستثنی بودند. در این زمان شهرهای با ۲۵۰.۰۰۰ تا ۵۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت، افزایش ۲ تا ۵ درصدی را تجربه کردند. در مجموع نرخ رشد متوسط دهک پنجم، هفتم و نهم جامعه بیش از نرخ میانگین رشد متوسط سایر شهرها از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵ بود.

در سال ۱۳۴۵ دهک اول شهرنشینان به نفع افزایش شمار جمعیت سایر شهرها شاهد رشد میانگین منفی ۱۱/۸- درصدی و کاهش ۵۲.۰۰۰ نفری ساکنان بودند. در پنج منطقه شهری این رشد کمتر از ۵۰۰۰ نفر بود. همچنین دهک هفتم ساکنان شهر، یعنی شهرهای با ۱۰۰.۰۰۰ تا ۲۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت، رشد منفی متوسط ۲/۸- درصدی را تجربه کردند. در حد فاصل سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ دهک ششم و هفتم ساکنان شهر بالاترین رشد جمعیت را تجربه کردند. در این دوره سه شهر با جمعیت ۲۵۰.۰۰۰ تا ۵۰۰.۰۰۰ نفر وجود داشت که از نظر توزیع جمعیت ساکنان شهر جایگاه سوم را تصاحب کرده بودند. در این دهه تهران با افزایش ساکنان شهر به میزان ۱.۸۱۰.۰۰۰ نفر تنها شهر میلیونی بود که در آن حدود ۲۸/۶ درصد کل شهرنشینان ایران سکونت داشتند.

دوره های سرشماری	۱۳۳۵				۱۳۴۵				۱۳۵۵				۱۳۶۵			
	تعداد نقاط شهری	جمعیت	توزیع درصد	متوسط رشد (۴۵-۳۵)	تعداد نقاط شهری	جمعیت	توزیع درصد	متوسط رشد (۵۵-۴۵)	تعداد نقاط شهری	جمعیت	توزیع درصد	متوسط رشد (۶۵-۵۵)	تعداد نقاط شهری	جمعیت	توزیع درصد	متوسط رشد (۷۵-۶۵)
کمتر از ۵ هزار	۱۳	۴۷	۰/۸	۲۱	۷۵	۰/۸	۴/۷	۶	۲۳	۰/۱	۱۱/۸	۸۴	۲۵۸	۱	۲۴	
۵ تا ۱۰ هزار	۹۰	۶۲۴	۱۰/۴	۱۱۸	۷۹۵	۸/۱	۳/۴	۱۶۸	۱۱۵۷	۷/۳	۳/۸	۱۱۳	۸۳۳	۳/۱	-۲/۲	
۱۰ تا ۲۵ هزار	۵۶	۸۷۷	۱۴/۶	۷۲	۱۱۰۲	۱۱/۳	۲/۳	۱۰۹	۱۶۴۹	۱۰/۴	۱/۴	۴	۲۳۰۰	۸/۶	۳/۳	
۲۵ تا ۵۰ هزار	۲۲	۷۶۵	۱۲/۸	۳۰	۱۰۸۱	۱۱/۰	۳/۴	۵۰	۱۵۴۰	۹/۷	۳/۵	۶۷	۲۳۲۰	۸/۶	۴	
۵۰ تا ۱۰۰ هزار	۹	۶۳۳	۱۰/۶	۱۵	۱۰۶۸	۱۰/۹	۵/۲	۲۲	۱۵۳۲	۹/۷	۳/۶	۴۶	۳۱۵۵	۱۱/۷	۷/۲	
۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار	۶	۹۹۴	۱۶/۶	۸	۱۱۶۸	۱۱/۹	۱/۶	۱۵	۲۱۵۳	۱۲/۶	۲/۱	۳۶	۴۰۳۸	۱۵	۶/۲	
۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار	۲	۵۴۵	۹/۱	۵	۱۷۸۰	۱۸/۳	۱۱/۸	۴	۱۳۴۵	۸/۵	۲/۸	۷	۱۹۴۴	۷/۲	۳/۶	
۵۰۰ تا یک میلیون	-	-	-	-	-	-	-	۳	۱۹۲۸	۱۲/۱	-	۶	۴۴۹۰	۱۶/۷	۸/۶	
یک میلیون و بیشتر	۱	۱۵۱۲	۲۵/۲	۱	۲۷۲۰	۳۷/۸	۵/۸	۱	۴۵۳۰	۲۸/۶	۵/۱	۲	۷۵۰۶	۲۷/۹۶	۵	
جمع	۱۵۸۵۵	۱۰۰	۱۰۰	۲۷۰	۹۷۹۰	۱۰۰	۴/۹	۱	۱۵۸۵۵	۱۰۰/۰	۴/۸	۴۹۶	۳۶۸۴۴	۲۷/۹۶	۵/۲	

تصویر ۱.۷ تحول جمعیت شهری بین سالهای ۱۳۳۵ تا ۶۵، بر حسب تعداد نقاط شهری و جمعیت (به هزار نفر). منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۴۲، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

در سال ۱۳۶۵ شهرهای رده اول (یعنی شهرهای با کمتر از ۵۰۰۰ نفر جمعیت) پس از رشد منفی متوسط ۱۱/۸- درصدی در دهه گذشته، یعنی ۱۳۶۵-۱۳۵۵ رشد عجیب ۲۴ درصدی را تجربه کردند. شهرهای دارای ۵۰۰۰ تا ۱۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت در این زمان دارای رشد منفی متوسط ۳/۲- بوده و شمار مناطق شهری به ۵۵ نقطه کاهش یافت. البته تعداد شهرهای رده دوم از نظر شمار جمعیت به ۷۸، شهرهای رده سوم به ۳۶، شهرهای رده

چهارم به ۲۲، شهرهای رده پنجم به ۲۴، شهرهای رده ششم به ۱۱، شهرهای رده هفتم به ۳ و شهرهای رده نهم، یعنی شهرهای میلیونی به ۱ شهر افزایش یافت. در سال ۱۳۶۵ نقاط شهری ایران در مقایسه با سال ۱۳۵۵ به ۱۲۳ نقطه یا شهر افزایش یافت.

در دوره‌های زمانی مذکور تعداد شهرهای دارای بیش از ۱۰۰.۰۰۰ جمعیت در سال ۱۳۳۵ حدود ۴۰/۹ درصد، در سال ۱۳۴۵ حدود ۵۷/۹ درصد، در سال ۱۳۵۵ حدود ۶۲/۸ درصد و در سال ۱۳۶۵ حدود ۶۶/۹ درصد افزایش یافت. تعداد این شهرها در سال ۱۳۳۵ ۹ شهر، در سال ۱۳۴۵ ۱۴ شهر، در سال ۱۳۵۵ ۲۳ شهر و در سال ۱۳۶۵ ۴۱ شهر بود. به دلیل تعداد کل شهرها در چهار سرشماری، آمار نشان می‌دهد که شهرنشینان در نواحی خاصی از شهر سکونت داشتند. علاوه بر این توزیع نامنظم جمعیت در ایران و عدم رعایت سلسله مراتب شهری بسیار قابل توجه بود.^{۱۲}

۱.۴ شهر، جزئیات ساخت، مقررات

پیش از آن که طراحی شهر به عنوان ضرورت اجتماعی و تعهد خاص برای دولت و نواحی شهری به رسمیت شناخته شود، این دانش خاص جدید و اطلاعات موضوعی حرفه‌ای قبلاً وجود داشتند، البته از آن‌ها بهره‌گیری نشده بود. به دلیل افزایش جمعیت و بهبود فناوری، ارتباطات و فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی امروزه در بسیاری از کشورها کارکرد طراحی فراتر از تعیین حدود شهر می‌باشد. ساز و کار طراحی شهر و توسعه محیط زندگی توجه بیشتری به خود جلب نموده‌اند.^{۱۳}

شهر	سال				دوره های سرشماری			
	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵
تهران	۱۵۶۰۹۳۴	۲۷۱۹۷۳۰	۴۵۳۰۲۲۳	۶۰۴۲۵۸۴				
مشهد	۲۴۱۹۸۹	۴۰۹۶۱۶	۶۶۷۷۷۰	۱۴۶۳۵۰۸				
اصفهان	۲۵۴۷۰۸	۴۲۴۰۴۵	۶۶۱۵۱۰	۹۸۶۷۵۳				
تبریز	۲۸۹۹۹۶	۴۰۳۴۱۳	۵۹۷۸۷۶	۹۷۱۴۸۲				
شیراز	۱۷۰۶۵۹	۳۶۹۸۶۵	۴۲۵۸۱۳	۸۴۸۲۸۹				
اهواز	۱۲۰۰۹۸	۲۰۶۳۷۵	۳۳۴۳۹۹	۵۷۹۸۲۶				
باختران	۱۲۵۴۳۹	۱۸۷۹۳۰	۲۹۰۶۰۰	۵۶۰۵۱۴				
قم	۹۶۴۹۹	۱۳۴۲۹۲	۲۴۷۳۱۹	۵۴۳۱۳۹				
ارومیه	۶۷۱۰۵	۱۱۰۷۴۹	۱۶۴۴۱۹	۳۰۰۷۴۶				
رشت	۱۰۹۴۹۱	۱۴۳۵۵۷	۱۸۸۹۵۷	۲۹۰۸۹۷				
اردبیل	۶۵۷۴۲	۸۳۹۵۶	۱۴۷۸۶۵	۲۸۱۹۷۳				
زاهدان	۱۷۴۹۵	۳۹۷۳۲	۹۳۷۴۰	۲۸۱۹۲۳				
کرج	۱۴۵۳۶	۴۴۲۴۳	۱۳۷۹۳۶	۳۷۵۱۰۰				
همدان	۹۹۹۰۹	۱۲۴۱۶۷	۱۶۰۷۸۵	۳۷۲۴۹۹				
اراک	۵۸۹۹۸	۷۱۹۳۵	۱۱۶۸۳۲	۳۶۵۳۴۹				
کرمان	۶۲۱۵۷	۸۵۴۰۴	۱۴۰۷۶۱	۲۵۷۲۸۴				
قزوین	۶۶۴۲۰	۸۸۱۰۶	۱۳۹۲۵۸	۲۴۸۵۹۱				
یزد	۶۳۵۰۱	۹۳۲۴۱	۱۳۵۹۳۵	۲۳۰۴۸۳				
زنجان	۴۷۱۵۹	۵۸۷۱۴	۱۰۰۳۵۱	۲۱۵۳۶۱				

تصویر ۱.۸ رده بندی جمعیتی ۲۰ شهر بزرگ کشور در سال ۱۳۶۵ و جمعیت آنها طی چهار دوره سرشماری ۱۳۳۵-۶۵. منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۱۶۰، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

^{۱۲} «طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی»؛ مصطفی بهزادفر؛ انتشارات شهر؛ تهران، ۱۳۹۰، صفحه ۶۶-۵۷.

^{۱۳} «شروع شهر گرایی در ایران»؛ یوسف مجید زاده؛ انتشارات نشر دانشگاهی؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۳۲.

قوانین و مقررات طراحی شهر در کشورهای در حال توسعه به خصوص از نیمه دوم قرن بیستم وجود دارد. اولین مقررات طراحی شهری در ایران در واقع قانون توسعه معابر و خیابان‌ها در آبان سال ۱۳۱۲ بود که در مرداد ۱۳۲۰ اصلاح گردید. قدرت مبالغه آمیز این قانون در ترویج طرح‌های بزرگ خیلی اندک بود. اقدامات طرح ریزی جامع، ساز و کارها و قوانین ابلاغ شده خاص برای برنامه‌های طراحی شهری در سال ۱۳۴۵ آغاز شد.^{۱۴}

۱.۴.۱. بازسازی، تغییرات و موانع طرح ریزی در ایران در خلال سال‌های ۱۳۲۰-۱۳۰۰

با به قدرت رسیدن رضا خان تغییرات ظاهری شدید شهرها انجام گرفت. این تغییرات از سال ۱۳۱۰ شروع و تا سال ۱۳۲۰ ادامه یافته و با شروع جنگ جهانی دوم نا تمام باقی ماند. از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰ اغلب شهرهای ایران چنین تحولی را که نه دقیقاً برنامه ریزی شده بود و نه مبنایی داشت، تجربه کردند. تغییراتی که بر مبنای قانون بازسازی و نوسازی شهرها به بلدی‌ها محول شده بود، تعریض خیابان‌ها و معابر باریک که الگوی (مربعی) شبکه مانند را به شهر تحمیل نموده و محور اصلی شهر را تشکیل می‌دادند، و نیز بازسازی محله‌ها و نواحی قدیمی، ایجاد میادین و ساختمان‌های بزرگ را نیز در بر می‌گرفتند. اغلب ساختمان‌های جدید ساختمان‌های دولتی و اداری، ساختمان‌های کلانتری، بانک و راه آهن بودند. در مجموع می‌توان با قاطعیت گفت که تحول شهرها در این زمان یک حرکت نوگرایی واقعی بود.

در این زمان قوانین موثر و مقررات ساماندهی امور شهرها و مقررات بازسازی و نوسازی تصویب نشده بود. همچنین هیچ گونه مقررات و ساز و کار متناسب با ادامه این فعالیت‌ها مقرر نگردیده بود. بخش عمده اقدامات اتخاذ شده مبتنی بر قدرت اجرایی ارگان‌های دولتی و دولت مرکزی بود. به همین دلیل این اقدامات پس از سال ۱۳۲۰ قابل تداوم نبود.

تغییرات ساختاری مذکور در شهرهای مختلف ایران موجب از بین رفتن ساختار مناطق مسکونی و بازارها که به عنوان مرکز اقتصاد ایران تلقی می‌شدند، و نیز از بین رفتن ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و سنتی گردید. در اثر این تغییرات محصولات کارخانه‌ها نیز عرضه می‌گردیدند. این کالاها به کمک ماشین آلات اتوماتیک تولید می‌شد. خودروها خیابان‌های قدیمی و کوچه‌های تنگ را اشغال کرده بودند. در اثر این تغییرات شهرها کارکرد سنتی خود را از دست داده بودند. این امر تخریب برخی ساختمان‌ها و اماکن با ارزش را به دنبال داشت. این ساختمان‌ها که هنوز مفید و کارآمد بودند، قابلیت رقابت با ساختمان‌های مرن اروپایی را داشتند.

با این تغییرات در زمان رضا خان جامعه‌ای بر اساس الگوی غربی شکل گرفت. این تغییرات با قوانین متناسب مورد پشتیبانی قرار می‌گرفت. به صورت تئوری طرح ریزی از طریق مدیریت شهری پشتیبانی می‌گردید. تصویب قوانین محدود به قوانین بهره برداری اراضی، صدور جواز ساخت جهت نظارت و حفاظت از محیط زیست و آموزش نیروهای متخصص جهت اجرای طرح‌های شهری به منظور بهره برداری از اراضی شد. در عمل اقدامات موثر چندانی توسط ادارات دولتی مربوطه که مسئولیت توسعه شهری را بر عهده داشتند، صورت نگرفت. طراحی شهر به

^{۱۴} «دلایل شکست برنامه‌های جامع شهری در معماری و شهرسازی»؛ جواد حامدی حق؛ نشریه معماری و شهرسازی؛ شماره ۶؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۴۹.

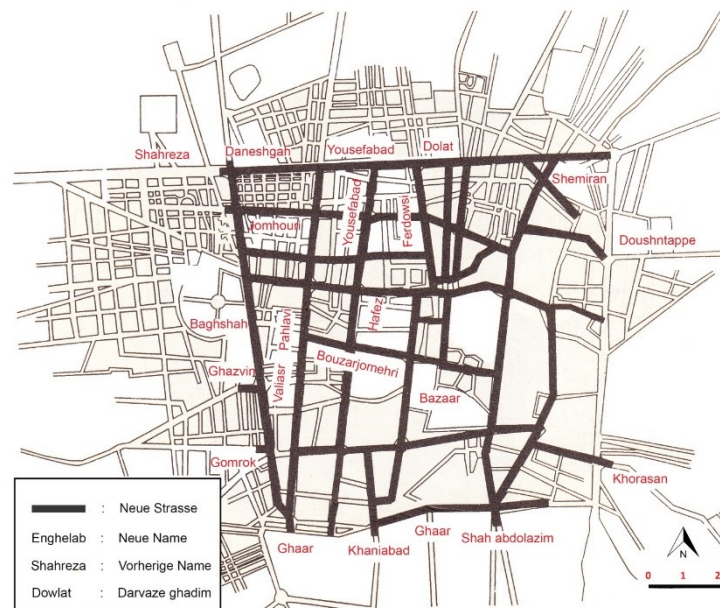
عنوان ساز و کار عملی جهت نظارت و کنترل رشد و در واقع بدون لحاظ نمودن رشد جمعیت سریع، مهاجرت کشاورزان و روستائیان به شهرها و سکونت آن‌ها در حاشیه شهرها و نیز احتکار زمین که به دشواری قابل کنترل بود و در برخی نواحی شهری مشکل ساز شده بود، تلقی می‌شد.

اغلب تغییرات در تهران صورت گرفت. زمین‌های واقع در حاشیه تهران به کسانی واگذار شده بود که دور آن‌ها دیوار کشی کرده و منتظر می‌ماندند تا سرمایه گذاران بزرگ این املاک را از آن‌ها بخرند. این مساله به عنوان مبنای احتکار زمین و تبدیل آن به وسیله کسب سود در آینده تلقی گردید. بر اساس طرح جامع سال ۱۳۱۶ تهران به شبکه‌ای از خیابان‌ها و صرفا برای حمل و نقل تبدیل شد.

تصویر ۱.۹ عکس هوایی از یک محله در تهران سال ۱۳۰۰. منبع: تهران قدیم، جعفر شهری، صفحه ۲۳۹.

دژ تهران تخریب شد و به جای دیوار قطور آن و استحکامات هشت ضلعی، خیابان‌های عریض احداث گردید. در منطقه قدیمی شهر به تدریج محله‌های مختلف تغییر کردند و تحول اکولوژیک قابل مشاهده گردید. به جای اغلب ساختمان‌ها قدیمی که قبلاً تخریب شده بودند، ساختمان‌های جدید بر اساس الگوی غربی بنا شد. برای اولین بار فرد با تخریب بخش‌های قدیمی شهر و سر برآوردن بخش‌های مدرن جدید مواجه شده بود، چیزی که اکنون به طور فزاینده چشم انداز تهران را مشخص می‌نمود.

تصویر ۱۰۱۰ ایجاد خیابان های جدید در تهران در سال ۱۳۱۶. منبع: تهران پایتخت دویست ساله زیر نظر شهرداری عدل و برنار اورکاد، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران و انجمن ایران شناسی فرانسه در ایران، صفحه ۲۲۵، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

سایر شهرهای ایران نیز کما بیش متأثر از این پدیده بودند. آن‌ها نیز باید این فرایندهای تغییر را تجربه می‌کردند. تحول شهرهای ایران از یک سو مبتنی بر تغییرات فیزیکی مرحله شروع دولت سلسله پهلوی بر اساس الگوی کشورهای غربی بود و از سوی دیگر باید با توجه به عوامل اغلب غیر قابل پیش بینی که بر شهرها تأثیر می‌گذاشتند، به آن نگریسته شود. این عوامل به جنبه‌های جغرافیایی، حقوقی، معماری شهری، فرهنگی اجتماعی، اداری، اقتصادی و مالی قابل تقسیم می‌باشد.

ساختار شهری قدیمی که چارچوب بومی و متشکل خود را تا زمان ظهور جنبش جدید شهر سازی مدرن حفظ نموده بود، باید با نوآوری‌ها تحول درونی و بیرونی شدیدی را تجربه می‌نمود. مهمترین عامل تخریب ساختارهای شهری قدیمی خودروها بودند که نواحی قدیمی را به تصرف خود درآورده بودند. برای تردد خودروها باید خیابان‌های جدید احداث می‌شد. با وجود آن که امکان ممانعت از ورود خودرو به بخش‌های قدیمی شهر وجود نداشت، بخش‌های قدیمی شهر فرصت اندکی برای تطبیق خود با وضعیت جدید داشتند. احداث سریع، حساب نشده و بدون برنامه خیابان و نیز خودروهای فراوان در خیابان‌ها، به هم پیوستگی و سازگاری هماهنگ بخش‌های شهر که بر آمده از رابطه اجتماعی و اقتصادی ساکنان بخش‌های شهر بود، از بین برد و از دست رفتن کارکردهای قدیمی را به دنبال داشت.

واکنش ساختار قدیمی بخش‌های شهر به خودروها با واکنش کشورهای صنعتی غربی متفاوت بود. ساختار قدیمی این شهرها به مرور زمان و به دلیل نیازهای جدید در نتیجه بروز وضعیت‌های جدید و نیز به دلیل تحول درونی

آن‌ها تغییر یافت. علاوه بر این شهرهای قدیمی ایران در مقایسه با شهرهای غربی از ساختار پیچیده با کوچه‌ها و معابر تنگ برخوردار بودند که برای مقاصد تاریخی و اجتماعی و نیز مقاصد دفاعی بنا گردیدند.

این خیابان‌ها و معابر که عمدتاً با یکدیگر تلاقی داشتند و به خارج شهر منتهی می‌گردیدند، با تحمیل ساختار جدید کارکرد قدیمی خود را از دست دادند. این پدیده هنگامی که احداث خیابان به صورت شبکه مانند در سایر شهرهای ایران عملی گردید، به صورت تشدید یافته بروز پیدا کرد. این اقدامات که در آن زمان جهت حصول تردد روان در بخش‌های قدیمی شهر با جایگزین نمودن کوچه‌های تنگ با خیابان‌های عریض انجام شدند، و نیز برنامه‌های مدرنیزه کردن، نوسازی و بازسازی شهرهای قدیمی امروزه همچنان عملی می‌گردند.

تغییر ساختار بخش‌های قدیمی شهر با خیابان‌های عریض و ساخته شده بر اساس الگوی غربی اشتباه بود. تصمیم شهرداری برای احداث خیابان‌ها و بزرگراه‌های عریض در مناطق قدیمی شهر به عنوان واکنش به معابر و خیابان‌های تنگ و غیر قابل عبور قابل درک می‌باشد. علاوه بر این احداث خیابان‌ها و بزرگراه‌های جدید و عریض بار مالی قابل ملاحظه‌ای بر دوش شهرداری تحمیل می‌نماید.

ادارات مربوطه و شهرداری به جای ساخت خیابان‌های کوچک متعدد که با طبیعت بخش‌های قدیمی شهر تناسب دارد، در دهه‌های اخیر ساختار قدیمی شهرها را با خیابان‌های مستقیم عریض منحل نموده‌اند. این دیدگاه هنوز هم در طراحی خیابان‌های جدید در بخش‌های قدیمی شهر غالب می‌باشد. از بیم آن که بخش‌های جدید شهر زمانی با مشکلات بخش‌های قدیمی مواجه گردند، خیابان‌ها و بزرگراه‌های عریض همچنان احداث می‌گردند.

به دلیل اشتیاق به خیابان‌های عریض و شهرسازی مدرن اغلب شهرهای ایران متأثر از این پدیده بودند. در برخی شهرها مانند بوشهر و دزفول این موج شهرسازی آهسته تر گسترش یافته و در شهرهای دیگر مانند تهران، تبریز و اصفهان این موج به سرعت پیش می‌رود. در اصفهان محوطه عابر پیاده بخش‌های قدیمی شهر تخریب شده و با خیابان‌های مناسب برای تردد جایگزین گردیدند. شبکه‌های خیابان‌های جدید نه تنها ساختار قدیمی، سنتی، اجتماعی و معماری شهر را تخریب نمودند، بلکه علاوه بر آن بخش قدیمی ارزشمند شهر را با مشکلات ترافیکی سنگین مواجه ساختند.^{۱۵}

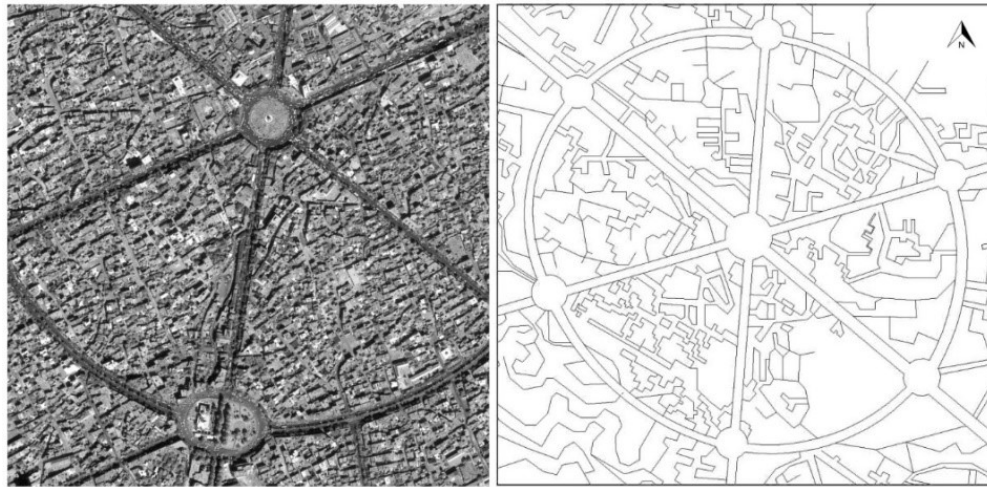
۱.۴.۲ مرحله حیاتی اصلاح شهرها در خلال سال‌های ۱۳۴۶-۱۳۲۰

در سال ۱۳۱۲ اولین قوانین در مورد شهرسازی به صورت فوق العاده ساده و احتمالاً بدون مطالعات مفصل قوانین مشابه سایر کشورها توسط مجلس تصویب شد: قوانین احداث خیابان‌ها و معابر. در تیرماه ۱۳۲۰ این قانون تحت عنوان «قانون توسعه و گسترش خیابان‌ها» اصلاح شد.

با درگیر شدن ایران در جنگ جهانی دوم در شهریور ۱۳۲۰ پروژه‌های شهرسازی متوقف یا نیمه کاره رها شد. تحولات صورت گرفته تا سال ۱۳۲۰ را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

^{۱۵} «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهری در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳ صفحه ۳۹۳-۳۸۸

- احداث خیابان‌های عریض و میادین که قرار بود نیازهای آن زمان را برطرف سازند، در مرکز شهرها به خصوص در بخش‌های قدیمی شهر بدون توجه به الزامات شهرسازی و گسترش آن‌ها
  - احداث خیابان‌های طویل (موسوم به خیابان کمربندی) حول شهر که عمدتاً از شمال به جنوب یا از شرق به غرب جریان داشتند و گاهی نیز قوسی شکل بودند. درون این فضا عمدتاً خدمات شهری ارائه می‌گردید.
  - تخریب بخش‌های غیر قابل بازسازی و گورستان‌ها که در مرکز شهر قرار داشتند و تبدیل آن به فضاهای سبز
  - درخواست بازسازی نمای خانه‌ها، به خصوص خانه‌هایی که در مجاورت خیابان‌های جدید الاحداث یا تعریض شده قرار داشتند.
  - تهیه طرح خیابان‌هایی که در مناطقی که هنوز ساخت و ساز نشده یا در چارچوب محدوده جغرافیایی شهر که قرار بود در میان مدت ساخته شود، قرار داشتند.
  - توسعه و اصلاح خیابان‌ها و معابر در بخش‌ها و نواحی قدیمی شهر که هنوز برای سکونت مناسب بودند، با هدف ابقا و حفظ این مناطق شهر.
- پروژه‌های اجرا شده در زمان رضا خان محدود و منحصر به تغییراتی بودند که بدون توجه به پیامدهای اقتصادی و اجتماعی آن‌ها اجرا می‌گردیدند و در پی مدرنیزاسیون بودند. هدف این تغییرات تغییر ساختار شهرها بر اساس الگوی غربی بود. شهرهایی که از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰ بنا یا احداث شدند، از جمله سلماس (شاهپور سابق) در سال ۱۲۹۹، شهر نوسازی شده همدان که از یک میدان اصلی و شش خیابان منشعب از این میدان تشکیل شده بود و توسط شهرساز آلمانی کارل فریش طراحی و در سال ۱۳۱۰ به مرحله اجرا در آمد.
- با وجود آن که این پروژه‌ها با شروع جنگ جهانی دوم متوقف شدند، اما در سال‌های بعد و پس از روی کار آمدن محمد رضا شاه از سر گرفته شدند. تغییر ساختار شهرها از این زمان به بعد در چارچوب پروژه‌های عمرانی انجام می‌شد. با شروع مرحله جدید شهرسازی به تدریج یک شهر جدید به دور شهر قدیمی احداث می‌شد. مرکز تاریخی شهر یا ساختار تاریخی شهر، این منطقه را که منطقه میانی نیز نامیده می‌شد، با توسعه تدریجی احاطه می‌کرد. برخی شهرها با وجود آن که ویژگی‌های یکسانی داشتند و تغییر ساختارهای مشابهی را از سر گذرانده بودند، این تحولات را دیر تجربه کردند.
- همزمان با شکل‌گیری منطقه میانی شهر، نواحی شهری قدیمی نیز از نظر ساختاری تغییر کردند. خیابان‌های جدید اولین تاسیسات شهرسازی جدید بودند. سپس خیابان‌ها تغییر شکل داده و ساختمان‌های جدید ساخته شدند. با این وجود مناطق قدیمی از این تغییرات مصون ماندند.

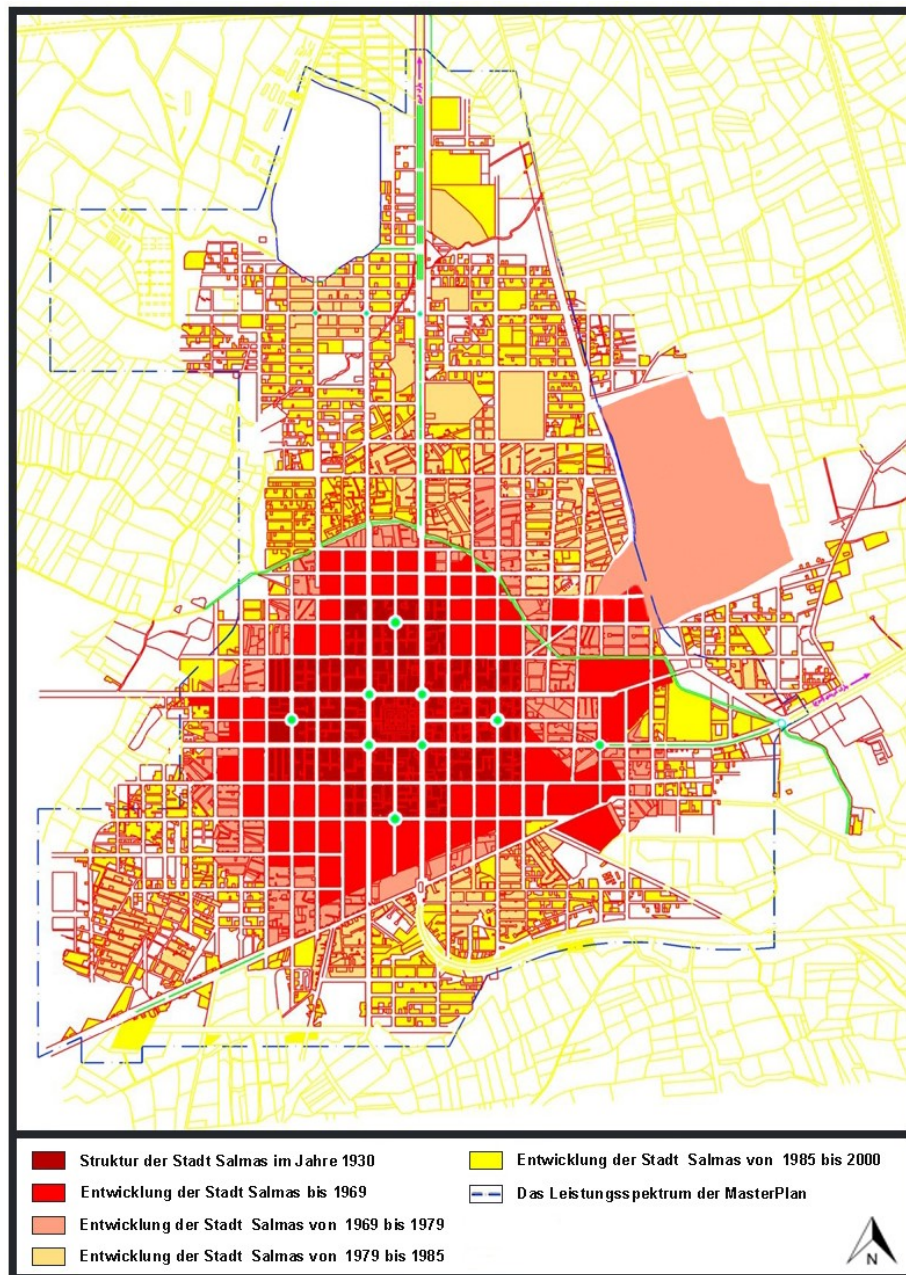

تصویر ۱.۱۱. نوسازی شهر همدان سال ۱۳۱۰. منبع: کنکاشی در ویژگی های خیابان صفوی، سعید گلستانی وسمیه شریف زاده، صفحه ۱۶۱، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

مرحله تخریب مناطق قدیمی شهر با احداث میادین در مرکز شهرها و احداث خیابانها بر اساس الگوی صلیبی شکل (+) شروع شد. این خیابانها اغلب در امتداد خیابانهای شهری و به عنوان مسیرهای مواصلاتی شبکه حمل و نقل کشور ساخته می شدند. منطقه میانی نیز گسترش یافت. توازن زیست محیطی موجود بین زیرساخت شهری و باغها و مزارع که تا مرحله آخر هنوز وجود داشت، در این مرحله برقرار ماند. ضرباهنگ ایجاد مناطق میانی شهر خیلی سریع نبود. زیرا این مرحله برای به وجود آمدن مناطق میانی قدیمی قرن ها طول کشید.

این طرحهای شهری و طرحهای بعدی که به بخش سوم ضمیمه شده اند، و طرحهای ضمیمه شده به این بخش به برخی شهرهای ایران و تأثیرات پروژه های عمرانی مخرب مربوط می شود.

از جمله ویژگی های مناطق میانی شهر در درون یک شهر، عرض کوچه ها، برخی ویژگی های خیابانها، کاشت درختان در حاشیه مسیر عابر پیاده می باشد. در مناطق میانی شهر، شرکتها و ادارات مدرن نیز تاسیس می شدند. درمقایسه با معابر و خیابانهای تنگ شهر قدیمی، طرح این مناطق نشان دهنده نظم ظاهری بود.

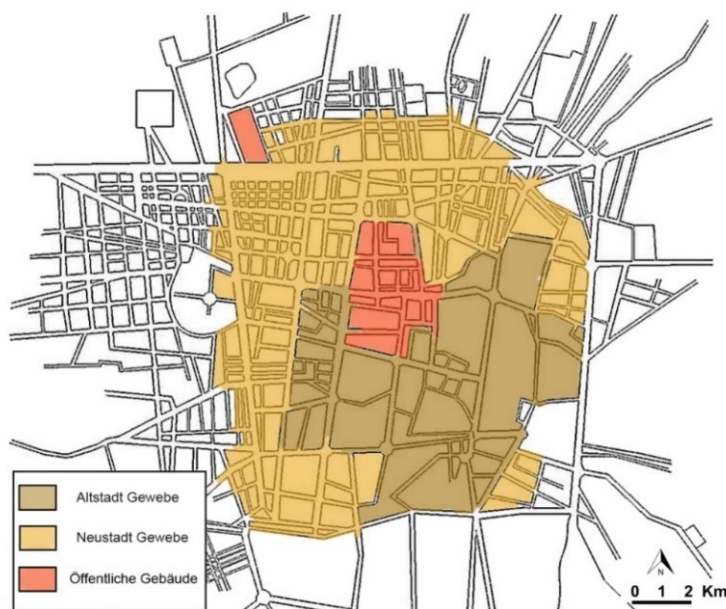
تصویر ۱.۱۲ روند رشد شهر سلماس بین سالهای ۱۳۰۸-۱۳۷۹. منبع: شهرداری سلماس، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

بسیاری از ویژگی‌های این نوع معماری و شهرسازی به ویژگی‌های مناطق قدیمی شباهت داشتند، اما از مصالح ساختمانی جدید استفاده می‌شد. این منطقه اغلب در رشد نیمه ارگانیک خود به دلیل گودال‌های طولی آبیاری و توزیع مزارع و باغ‌ها شکل می‌گرفت. در این مرحله در مناطق خارج شهری کارخانجات، پادگان‌ها، ایستگاه‌های قطار و فرودگاه احداث می‌گردید. در کلانشهرهای این کشور مانند تهران، در این مرحله گرایش‌های معماری مدرن غرب قابل مشاهده بود.

از سال ۱۳۳۰ در ایران تغییرات ساختاری متعددی صورت گرفت. این تغییرات در ارتباط با همزیستی جامعه شناختی و اقتصادی و در چارچوب عضویت ایران در سرمایه داری (کاپیتالیسم) بین المللی قابل مشاهده می باشد. بسیاری از خیابان ها بنا به خواست بورژوازی تازه شکل گرفته احداث شد. افزایش خودروها در خیابان ها فعالیت تجاری در خیابان ها را رونق داد که در مقایسه با بازار حمل و توزیع کالا را در پی داشت. این امر تبعاتی نیز برای شهرسازی داشت.

در حالی که در شمال تهران ساختمان های جدید برخوردار از برق و آب لوله کشی و خیابان های آسفالت شده احداث گردیدند، جنوب تهران از این موهبت ها برخوردار نبود. ساکنان فقیر شهر در نواحی جنوبی شهر مجبور بودند در کوچه های تنگ و خانه های کوچک بدون لوله کشی آب و فاضلاب زندگی کنند. احداث خیابان ها و مراکز تجاری و نیز توزیع محصولات کارخانجات از اهمیت بازار کاست. به این ترتیب نظم موجود در نواحی مختل شد. ویژگی های مذهبی و ساختاری این شهر کارکرد اصلی خود را از دست دادند. مناطق مسکونی بدون توجه به موسسات آموزشی عمومی و خصوصی دیگر و نهادهای خدمت رسان احداث و گسترش یافتند.

با این تغییرات سریع که توسط طراحان و مدیران شهری بی تجربه و نا آگاه صورت گرفتند، شهرهایی ساخته یا احداث شد که اغلب قادر به تامین نیازهای ساکنان خود نبودند. اصلاحات ارضی سال ۱۳۴۱ موجب تحولات بسیاری - در روستاها و در شهرها و نیز در رابطه میان این دو در مناطق شهری گردید.

تصویر ۱.۱۳ تطبیق بافت جدید شهری با مرکز تهران سال ۱۳۲۰. منبع: تهران پایتخت دویست ساله زیر نظر شهرداری عدل و برنار اورکاد، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران و انجمن ایران شناسی فرانسه در ایران، صفحه ۲۲۶، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

نیروهای کار ارزان روستاها در خدمت محصول سرمایه داری قرار گرفتند. به دلیل گسترش فرهنگ مصرف گرا و سر ریز شدن پول بین کشاورزان، سرمایه داری توانست حتی در روستاها نیز پا بگیرد. واژه «مناطق شهری» مفهوم خود را به واسطه گسترش محصولات آماده در روستاها و شهرها از دست داد.

در حالی که شاخه‌های صنعت از نیروهای کار اشباع شدند، مازاد نیروهای کار در شاخه غیرمولد خدمات مشغول به کار شدند. بسیاری از این نیروها در شهر یا حاشیه شهر ساکن شدند. شهرها مملو از مهاجران جویای کار شد. سرمایه گذاران داخلی و خارجی از این وضعیت بهره برداری کردند. سرمایه داری شدید تر از قبل در ایران پا گرفت. مالکان عمده زمین‌ها در روستاها سرمایه‌های خود را با خود به شهر آوردند و آن را در فعالیت‌های مختلف مانند تجارت، صنعت فیلم، هتلداری، احتکار زمین سرمایه گذاری کرده و دیگر در فعالیت‌های روستا مشارکت نمودند. در نتیجه پیدایش صنعت مونتاژ در شهرها نیروهای کار فاقد شغل از روستاها روانه شهرها شدند. پروژه-های شهرسازی اولیه حکومت پهلوی که خیابان‌های شبکه مانند را به شهرها تحمیل نمود، به تدریج به قوانین رایج شهرسازی و تلاش‌های در جهت بازسازی تبدیل شدند. هنگامی که بخش‌های قدیمی شهر با ساختمان‌های تاریخی و از نظر معماری با ارزش خود تخریب شد و فرهنگ غالب بر سبک زندگی شهری تاثیر خود را از دست داد، شهرداران تصمیم گرفتند برای کلانشهرها طرح جامع تفصیلی و برای شهرهای کوچک طرح‌های هادی شهر را طراحی نمایند. طرح‌های استاندارد که به شیوه یکسان در همه شهرهای ایران اجرا می‌گردیدند، خالی از اشکال نبود. علاوه بر این این طرح‌ها نتوانستند به نتیجه رضایت بخش منجر شوند، زیرا این طرح‌ها در چارچوب برنامه طرح ریزی شده تهیه و اجرا می‌شدند. در نتیجه رشد شدید جمعیت شهرنشینان و نیاز به فضاهای گسترده جدید برای ساکنان جدید، شهرها و شهرک‌های جدید تاسیس گردیدند.^{۱۶}

۱.۴.۳ برنامه‌های مدرن پس از بازسازی سال ۱۳۴۵

در اوایل دهه ۶۰ میلادی با هدف تقویت تغییرات و تحولات وضعیت اجتماعی و اقتصادی کشور، یک منطقه جدید دور منطقه قدیمی ساخته شد. پروژه‌های عمرانی در شهرها، از جمله راه سازی، آسفالت کردن کوچه‌ها و معابر، لوله کشی آب، احداث ساختمان‌ها و تاسیس ادارات و دفاتر جدید، احداث فضاهای سبز و پارک‌ها موجب فعال شدن بخش خصوصی در امور عمرانی شد. افزایش مهاجرت به شهرها به نوبه خود می‌توانست علت افزایش شمار جمعیت و تسریع فعالیت‌های عمرانی در شهرها باشد. احداث خانه‌های آپارتمانی، کارخانجات و کارخانه‌های صنعتی، احتکار شدید زمین، رشد طبقه اجتماعی پایین در شهرها و بی خانمانی ناشی از آن و حاشیه نشینی از جمله مشخصه‌های دیگر این دوران می‌باشند.

با توسعه سریع شهرها و افزایش شهرنشینان، بخش زیادی از زمین اطراف شهرها جهت احداث ساختمان‌ها مورد استفاده قرار گرفت. به این ترتیب توازن موجود میان مساحت شهرها و باغ‌ها و مزارع به هم خورد.

با توسعه شهرها مسیرهای مواصلاتی و خیابان‌های جدید درون شهر ساخته شده و نیز خیابان‌ها و عابر موجود تعریض گردیدند. مناطق مسکونی در امتداد خیابان‌ها احداث گردیده و شهرها به تدریج یک ساختار غیر منسجم و

^{۱۶} «شهرسازی و طراحی شهر در ایران»؛ سعد الدین رشیدی؛ وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۱۲۵-۱۱۷.

فاقد هماهنگی را به وجود آوردند. وحدت ساختاری شهرها از بین رفت و برخی مناطق کلانشهرها به شهرهای کوچک و شهرک‌های واقع در حاشیه شهرها تبدیل شدند. این تحولات بدون یک طرح اصولی و بدون هر گونه کنترل و نظارت صورت گرفتند. پروژه‌های شهرسازی نتوانستند با رشد سریع جمعیت همگام شوند. به همین دلیل مشاغل تجاری و خدماتی در مرکز شهر واقع شدند. این مناطق که عمدتاً در بخش قدیمی شهر واقع شده بودند، به این ترتیب به شدت تحت فشار قرار گرفته و به تدریج مستهلک و تخریب گردیدند.

تخلف از قوانین شهرسازی و بازسازی شهر از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۵ گسترش غیر معمول شهرها را شتاب بخشید، افزایش ساکنان شهر با فقدان نظارت و کنترل دولتی توأم گردید. بسیاری از مناطق مسکونی جدید خارج از محدوده‌های قانونی شهر احداث گردیدند. این مناطق پس از چند سال به حریم قانونی شهر اضافه شده و ادارات مربوطه و شهرداری ملزم به ارائه خدمات شهری به آن‌ها گردیدند. به این ترتیب مشکلات شهرها و نیز تعهدات و وظایف سازمان‌ها و ادارات شهری مربوطه بیش از قبل افزایش یافت.

شدیدترین فعالیت‌های ساخت و ساز، قبل از انقلاب در سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۵۱ صورت گرفت. در این زمان یک شاخه اقتصادی قدرتمند، متشکل از پیمانکاران ساختمانی، شرکت‌های ساختمانی و سرمایه‌گذاران با ساخت مجتمع‌های مسکونی و خانه‌های آپارتمانی رونق گرفت. علاوه بر این پس از انقلاب به دلیل فقدان نظارت و کنترل دولتی بر امور ساختمانی و احداث غیر اصولی ساختمان‌ها موجب گسترش غیر معمول شهرها گردید. مهاجرت روستائینان به شهرها که قصد خرید یک قطعه زمین در شهرها را داشتند، موجب پیدایش مناطقی در حاشیه شهرها گردید.

با افزایش تعداد ساکنان شهر و مهاجرت سریع روستائینان نیاز به مسکن و خدمات شهری افزایش یافت. همچنین زمین‌ها به طور قابل ملاحظه‌ای گران شدند. مهاجران فقیر که در جستجوی سرپناهی بودند، مجبور شدند در مناطق شهری نامطلوب داخل و خارج شهر سکونت نمایند. بسیاری از آن‌ها پشت دروازه‌های شهر اقامت گزیدند و در آنجا آبادی‌های هماهنگ نشده به وجود آوردند. علاوه بر این باید کارگران و کارمندان کارخانجات و ادارات متعدد که در ایران احداث و راه اندازی گردیده‌اند، در جایی اسکان داده شوند. به همین دلیل ساخت شهرک‌ها در نزدیکی شهرها مورد تشویق قرار گرفت. این شهرهای مسکونی که قبل از دهه ۷۰ میلادی تاسیس گردیدند، در واقع شهرهای خوابگاهی بوده و به کلانشهر وابسته بودند. این شهرها باید نیازهای خود را از کلانشهر تأمین می‌نمودند و در عین حال باری بر دوش هر کلانشهر بودند. توسعه شهرها در این زمان به موازات گسترش مسیرهای مواصلاتی صورت گرفت، به طوری که طرح‌های شهری خطی-شعاعی شکل طراحی گردیدند.

این نوع شهرسازی که از سال ۱۳۵۹ تا اوایل سال‌های ۱۳۶۹ ادامه داشت، شامل شهرک‌های مختلف در حاشیه کلانشهرها می‌باشد. شهرهای مسکونی و شهرک‌های واقع در حومه تهران که قبلاً موجود بوده و یا جدید الاحداث بودند، در سه دسته قابل طبقه‌بندی می‌باشند: (۱) شهرک‌هایی که فاقد امکانات زندگی هستند. (۲) شهرک‌هایی که با تغییر ساختار روستاها و مناطق در حاشیه تهران به وجود آمده بودند و برای آن‌ها هیچ گونه امکانات و تاسیسات لازم برای یک شهر پیش بینی نشده است. (۳) شهرک‌هایی که در اثر توسعه سریع و بدون طرح ریزی روستاها به وجود آمده بودند و شکل و ساختار اولیه و روستایی خود را همچنان حفظ کرده‌اند. بسیاری از این شهرک‌ها برای

کارمندان و کارگران شرکت‌ها و کارخانجات در تهران ساخته شدند. این شهرک‌ها اغلب بدون یک طرح معین ساخته شده و از هیچ پتانسیلی برخوردار نمی‌باشند. این شهرک‌ها فقط محل‌های مسکونی متراکمی برای سکنه آن‌ها بودند. شهرک‌های شهر مانند و در نزدیکی تهران و در حومه کرج جزء این دسته محسوب می‌گردند. رشد سریع این شهرها، ساخت وسازهای بدون طرح و برنامه و اقامت مهاجران مشکلات عمده‌ای ایجاد نموده است. از جمه این مشکلات فقدان هماهنگی میان فضاهای ساخته شده، گسترش تعارض اجتماعی و روحی به دلیل مواجهه فرهنگ‌ها و سنت‌ها و غیره.^{۱۷}

۱.۴.۴ مدرنیزاسیون (نوگرایی)

برخلاف شهرهای شرقی توسعه شهرهای اروپایی در قرن اخیر با ارتقای فناوری و سرمایه قرین بوده است. از نظر کشورهای شرقی، واردات فناوری‌های پیشرفته در مقایسه فرایند اقتباس بوده نه انطباق. عدم شباهت بین پذیرش فناوری‌های پیشرفته غربی و انطباق آن با سبک زندگی ایرانی فرایندی بودند که به مدرنیته جعلی در این کشورها منجر گردیده است. این فرایند بدون زیرساخت اقتصادی لازم و بدون پیش زمینه فرهنگی و اجتماعی آغاز شد.

در جوامع مسلمان دارای سنت‌های مذهبی شدید، نبرد میان ایده‌های دنیوی مدرن و انطباق اجتماعی همیشه مانعی برای مدرنیته رادیکال خواهد بود. این کشورها تحت فشار و تاثیر کشورهای اروپایی به وجود آمده‌اند. البته آن‌ها به توسعه دست نیافته‌اند، بلکه «پیشرفت بیمار» نصیب آن‌ها شده است. مناطق شهری این پیامدهای شوم را منعکس می‌سازند. تمرکز جمعیت شناختی که با انباشت سرمایه فناوری‌های جدید مرتبط می‌باشد، شهرهای بزرگ اروپایی را که جمعیت آن‌ها از چند صد هزار به چند میلیون نفر در مدت چند دهه افزایش یافته است، دستخوش تغییر می‌سازند. لازم به ذکر است که بسیاری از شهرهای اروپایی در حدود اواخر قرن ۱۹ شاهد فرایندهای مدرنیزاسیون گسترده با تاثیرات آشکار و اغلب فاجعه بار بر میراث ساخته شده توسط خودشان بوده‌اند. یک نمونه قابل ذکر شهر وین و برچیدن حصارهای قدیمی شهر برای ساخت جاده کمربندی می‌باشد.^{۱۸}

در دهه ۱۹۵۰ میلادی اغلب کشورهای دنیای عرب و اسلام، استقلال سیاسی خود را یا از طریق اقدامات انقلابی یا توافقات مسالمت آمیز اعاده نمودند. اما مشکل آن است که وحدت سیاسی خود به خود توأم با استقلال فرهنگی نیست. دلیل اصلی این امر، میراث استعماری در برخی کشورهای مسلمان بود. این ملت‌ها کما بیش مجبور به ادامه دادن الگوهای اقتصادی خود هستند که وابسته به ساختار تجارت بین المللی شده بودند. با غلبه ارزش‌های غربی، تصویری منفی از سنت‌های فرهنگی ترسیم می‌گردند. در نتیجه این امر پتانسیل خلاقانه فرایند شهری شدن سنتی متوقف گردید.^{۱۹}

با تاسیس سلسله پهلوی در سال ۱۳۰۴ یک نقطه عطف اساسی، توصیف کننده فرایند مدرنیزاسیون در ایران بود. مدرنیزاسیون بر مبنای دو تلاش مختلف برای انطباق صورت گرفت. تمایل شاه به نوگرایی و نیز به تجملات در

^{۱۷} «طراحی شهرهای جدید»؛ کرامت ا. زیاری؛ انتشارات سمت؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۴۳۷-۴۳۱

^{۱۸} «تحول سریع شهرگرایی در ایران»؛ فیروز توفیق؛ نشریه آبادی؛ شماره ۹، تهران، ۱۳۷۱، صفحه ۶۹-۷۲.

^{۱۹} «شهرسازی و طراحی شهر در ایران»؛ سعد الدین رشیدی؛ وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۱۲۷

ساختمان‌ها و بناهای بزرگ نمود می‌یابد، در انعکاس اشکال معماری «هخامنشی» و «ساسانی» که در این بناها مورد استفاده قرار گرفتند تا شور و اشتیاق باستان شناسان و معماران اروپایی را که این گرایش و جریان را محقق ساختند، برانگیزند. انطباق دوم توسط گروهی از معماران صورت گرفت که به پاریس، وین و لندن مسافرت کردند و در ایران زبان معماری جدیدی را معرفی کرده‌اند که کلیه پیوندها و پیوستگی با گذشته را گسسته است.^{۲۰}

شروع مدرنیته اروپایی در کشور در حال توسعه‌ای مانند ایران منجر به یک حرکت عظیم جمعیتی بین مناطق روستایی و شهرها به خصوص به سمت تهران شد. در این شرایط مهاجران از شهرهای کوچک و روستاها فرهنگ روستایی خود را با خود به کلانشهرها بردند. این انتظار و توقع نامعقولی است که جوامع روستایی که به تازگی شهری شده‌اند در چند سال بتوانند با موفقیت خود را در مدل صنعتی شدن غربی بگنجانند. گسترش شهرک‌های اقماری در حومه کلانشهرها با این هدف صورت می‌گیرد که ویژگی اصلی مدرنیزاسیون در حومه شهری تهران و سایر کلانشهرها باشد. شکل‌گیری حومه شهر پس از جنگ جهانی دوم در قلمروی تهران بر ایجاد اقامتگاه‌هایی متمرکز گردید تا برای مهاجرانی که به تهران آمدند تا کار یا زندگی بهتری برای خود فراهم کنند، سرپناهی فراهم کنند. توسعه شهران چنان سریع پیش رفت که کاربرد تاسیسات عمومی و زیر ساخت‌ها نتوانست با ضرورت‌های عرصه‌های جدید تداوم یابد. این تا حدی مشخص می‌سازد که چرا تا این حد تاسیسات اندک در این سالن خواب یعنی حومه شهر یافت می‌شوند.

مناطق قدیمی تخریب شدند و مناطق جدید با طرح‌های مختلف بنا گردیدند. اواسط قرن بیستم زمان فعالیت بولدوزر در مرکز شهرهای تاریخی بود. نه تنها مناطق تاریخی به تدریج ناپدید می‌شدند، بلکه حتی اسامی خیابان‌های اصلی و جاهای دیدنی تغییر کردند و با این کار حافظه تاریخی عمومی شهرها از بین رفت.

استفانو بیانکا در کتابش با عنوان «شیوه شهرگرایی در دنیای عرب» در مورد نوگرایی این کشورها در قرن بیستم می‌نویسد: «هرچند ممکن است این مساله‌ای متناقض باشد، اما کشورهای عربی اغلب میراث شهری سنتی و کل مراکز تاریخی خود را در مدت زمان کوتاه با ثروت و فشار ناشی از آن تخریب کرده‌اند. سایر کشورها و شهرها با فقر دست و پنجه نرم می‌کنند و از بی پولی رنج می‌برند تا اقامتگاه تاریخی خود را برقرار نگه دارند و از اساسی ترین امکانات بهره می‌گیرند تا بخشی از میراث شهری خود را که هنوز وجود دارد، حفظ نمایند»^{۲۱}

در اواسط این قرن تمرکز سرمایه و انباشت سرمایه گذارخصوصی و عمومی در تهران، این شهر را تغییر داد و به یک قطب (متروپل) تبدیل کرد. در سال‌های دهه ۱۹۶۰ میلادی، تحت فشار نرخ مهاجرت بالا از سایر مناطق به تهران، دولت پیش از انقلاب تصمیم گرفت که توزیع مهاجران به سایر کلانشهرها را تشویق و حمایت نماید. طرح‌های تولید برای ۹ کلانشهر که در واقع به مدت ۲۵ سال مراکز اصلی تاریخی ایران بودند، آماده بود. پیش زمینه این طرح‌ها قرار بود شهر اصفهان باشد و سایر کلانشهرها مانند تبریز، مشهد و شیراز به عنوان قطب‌های رشد برای گسترش صنعت در آینده، به این امید که این طرح‌ها با افزایش فرصت‌های شغلی مهاجران شهرهای کوچک و

^{۲۰} «درآمدی بر شهرسازی معاصر در ایران (۱۳۴۲-۱۳۸۲)»؛ محمد علی کامروا؛ نشریه هنر تجسمی؛ شماره ۸، تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۵۷.

^{۲۱} «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور ارلتس، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۱۶۷-۱۷۷.

مناطق روستایی را که در غیر این صورت به تهران مهاجرت می‌کردند، جذب نمایند. در واقع هدف آن کاستن از نابرابری میان مناطق نبود، بلکه کاستن از فشار بر روی تهران بود.^{۲۲}

کمبود امکانات مالی بخش دولتی بسیاری از شهرهای کوچک را از این تحول نجات داد. شهرهای کوچک طرح‌های جامع را دریافت نکردند، بلکه طرح‌های فیزیکی به آن‌ها داده شد که خیابان‌های عریض مدرن را مستقیماً به بافت تاریخی تمیز هدایت می‌نمودند. با وجود این که این شهرها در یک دوره کوتاه تب نوگرایی بخشی از بافت ارزشمند خود را از دست دادند، اما لطافت فیزیکی و فرهنگی در این شهرها مانند شهرهای تاریخی بزرگ آن چنان گسترده نیست. مورد شهر سنتی «سبزوار» در منطقه اصلی ایران یک مثال جالب برای این امر است (تصویر ۱۰۱۵-۱۰۱۴).

در همه شهرهای ایران پس از نوگرایی خانواده بزرگ تاریخی جایگزین خانواده مرکزی شد. شکل جدید خانه که در محیط‌های شهری به وجود آمد، خیلی غیر معمول بود. البته نیاز به دنج و راحت بودن باقی ماند. خانه جدید مانند گذشته توسط دیوارهای بلند محصور گردید. حیاط به عنوان سمبل فرهنگی و محدوده‌ای که زنان می‌توانستند بدون آن که دیده شوند در آن تردد داشته باشند، باقی ماند. با وجود آن که در منازل کلانشهرها مجتمع‌های ساختمانی مدرن در زمین وسیع ساخته می‌شدند، زندگی خصوصی به عنوان اولویت در ساخت شهرک‌ها حفظ شد. در بسیاری از کشورهای عربی شهرک‌ها به صورت «بسته‌های» کامل احداث می‌شوند، بدون اذعان به این واقعیت که اشکال فیزیکی این پروژه‌ها از یک ایدئولوژی بیگانه با شرایط زیست محیطی و رفتاری مختلف به وجود آمده‌اند.

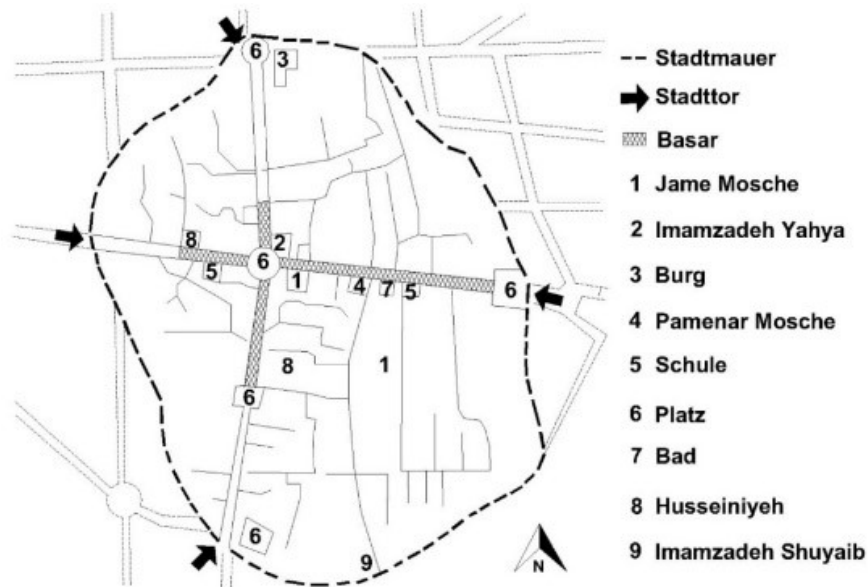
بناها بر مبنای عادات سنتی و محلی مجدداً مورد ارزیابی قرار نگرفتند، بلکه صرفاً متناسب با بافت فیزیکی بودند که این نیازها و امکانات را در غرب پذیرفته بودند.^{۲۳}

ویژگی‌های سنتی شهرهای تاریخی، مانند دیوارها، دروازه‌ها و راه‌های باریک که بهترین وسیله محافظت از بدن در برابر تاثیر تردد خودرو بودند، ارزش خود را از دست دادند. در طرح‌های جدید بهره‌برداری از سطح، نقش المان‌های شهری نادیده گرفته شد. مهمترین پتانسیل المان‌های شهری، برای آن که نقش مرکز امکانات مشاع و محوطه عمومی را ایفا نمایند، در طراحی شهرهای مدرن نقشی نداشت.

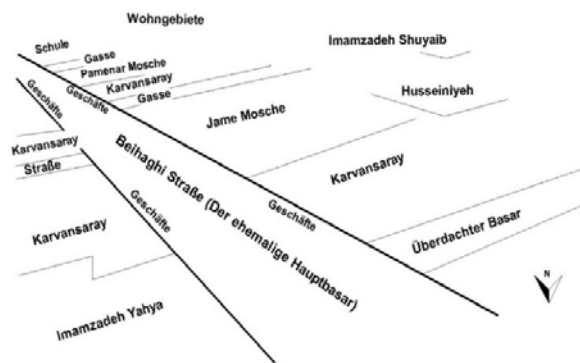
دیوید همر در مقاله خود با عنوان «طراحی و میراث فرهنگی» فرایند نوگرایی در مناطق شهری در قرن بیستم را توصیف می‌نماید. آن گونه که وی شرح می‌دهد در آغاز این قرن در بازسازی مراکز شهری، رابطه میان میراث فرهنگی و طراحی از مسائل اساسی بودند. اشتباه طراحی شهری جدید این تصور بود که هسته‌های شهر قدیمی می‌توانستند باز شوند تا مسیرهای مواصلاتی مدرن ایجاد گردند. در اواخر این قرن پس از آن که آسیب‌های شدید به میراث فرهنگی وارد شده بود، تحقق این نظریه شروع شد.

^{۲۲} «شهرگرایی از منظر طراحی شهر و منطقه»؛ اداره طراحی منطقه‌ای؛ تورج دانشور، تهران، ۱۳۵۶، صفحه ۲۳۸.

^{۲۳} «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، مؤسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریتریا، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۱۹۰.

تصویر ۱.۱۴ ساختار سنتی شهر سبزوار در سال ۱۲۹۹. منبع: تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران، حسین سلطانزاده. نسخه اصلاح شده از نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۱.۱۵ شهر سبزوار پس از اجرای طرح جامع آن در سال ۱۳۵۹، منبع: نویسنده

طراحان طرح سرگرمی و گذران اوقات فراغت را تهیه نمودند. تئاتر و مناطق هنری که در آن‌ها محیط‌های تاریخی و محافظت از بافت‌های تاریخی نقش اساسی ایفا می‌نمایند. در حال حاضر در بسیاری از شهرهای اروپایی، بخش اعظم این کارکردها به هسته‌های تاریخی محول گردد. محافظت و ارتقای میراث فرهنگی بالاترین اولویت را می‌-

یابند. از زمان آغاز نیمه دوم این قرن، این دیدگاه نسبت به نوگرایی تغییر نمود. احیا جایگزین تخریب گردید، حفظ قدمت اهمیت یافت و استراتژی‌های طراحی جایگزین مطالبه و درخواست گردید.^{۲۴}

همایون عالمی مراحل تحول تهران از سال ۱۲۲۹ تا ۱۳۷۳ را تشریح می‌نماید. وی وضعیت شهر تهران پس از نوگرایی را به صورت زیر خلاصه و جمع بندی می‌کند: پس از جنگ جهانی دوم، تهران توازن میان جمعیت در حال افزایش و فراهم بودن فضاهای عمومی، بین مشارکت اجتماعی و زندگی خصوصی، بین حمل و نقل و تردد، بین کارکرد یک ساختمان و ظاهر آن از دست داد. در چند کلمه آن چه از دست رفته بود تعادل بین نوگرایی و تاریخ بود. فضاهای باز ایجاد گردیدند. روستاهای حومه این شهر در این متروپل در حال گسترش مدفون گردیدند، به این ترتیب ویژگی اولیه و انسجام اجتماعی این شهر از بین رفت. از بین رفتن آشکار فرهنگ و عادات سنتی با بی توجهی و اهمال در محافظت از ساختار موجود شهر که دارای ظاهر قدیمی و کهنه می‌باشد. ساختمان‌های عمومی که نماد تهران بودند، تخریب شدند تا توسط ساختمان‌های جدید احتمالا با کارایی بیشتر جایگزین گردند اما این ساختمان‌ها فاقد ریشه‌های تاریخی و فرهنگی هستند. این از دست رفتن پیوندهای تاریخی در شهر از حس هویت ملی می‌کاهد. فقدان هویت مشترک یا تعلق خاطر چیزی است که جامعه ایرانی از آن رنج می‌برد.^{۲۵}

«امروزه شهرهای مدرن و سایر عناصر فرهنگی در محیط فیزیکی مدام بی شکل تر می‌شوند، زیرا آن‌ها فاقد اصول و مبانی طراحی می‌باشند. البته تا زمانی که فرایند طراحی با پذیرش واقعیت‌هایی نظیر اهمیت حریم خصوصی در جامعه مسلمان هدایت نگردد، هیچ یک از این اصول رعایت نخواهد شد و هیچ اقدامی صورت نخواهد گرفت.

در حالی که در غیر این صورت برای ایجاد محیط‌های جدید رضایت بخش، ما بهترین‌ها را از میان نمادها و تصاویر قدیمی و پر انرژی و مکان‌های منحصر به فرد و بی بدیل را از دست می‌دهیم. ساختمان‌ها و بسیاری از بناهای یادبود، شواهد گویای سبک زندگی سنتی انسان‌هاست که مورد غفلت قرار گرفته یا به طور کامل تخریب شده است و ما به عنوان یک جامعه مدرن قادر به فراهم کردن جایگزین مدرن آن نیستیم.^{۲۶}

در نیمه دوم قرن ۱۹ بسیاری از مراکز قدیمی شهرهای سنتی ایرانی تخریب شده و از طریق برنامه‌های توسعه جدید با هدف «خدمت به محله‌های فقیرنشین» جایگزین گردیدند. طرح شهر مدرن به نوگرایان اجازه داده است که شهرهای تاریخی را که اغلب پس از نیمه اول این قرن هنوز بازسازی نشده‌اند، تخریب نمایند. در کلانشهرها طرح‌های سنتی با شیوه و استاندارد زندگی اروپایی جایگزین می‌گردند. آنچه بر مشکل می‌افزاید تصمیم برخی معماران و طراحان است که به جای آن که میراث فرهنگی خود را ارج بنهند، زمان زیادی را صرف مطالعه غرب می‌نمایند. با وجود آن که فرایند مدرنیزاسیون هنوز خاتمه نیافته است، وضعیت بغرنج شهرهای تاریخی و جنبه کمی طرح سامانه طراحی مدرن، توجه معماران و طراحان را به این مشکل معطوف می‌سازد. بازنگری نقادانه

^{۲۴} «طراحی و سنت: در راستای همگرایی»، د. همر، روبرت فری استون، طراحی شهری در دنیای در حال تغییر، تجربه قرن بیستم، لندن ۱۳۸۹، صفحه ۲۰۱.

^{۲۵} «تهران، سیمای یک شهر در حال تحول»، ه. عالمی، در: «معماری ایرانی معاصر در جستجوی یک هویت جدید»، طراحی متناسب با محیط زیست (IEDRC)، رم ۱۳۷۵، صفحه ۳۱.

^{۲۶} توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق ایران و سیستم‌های شهری؛ محمد همسی؛ مرکز آموزش و تحقیقات در طراحی کشوری؛ سازمان برنامه و بودجه؛ تهران، ۱۳۵۳، صفحه ۱۱۲.

موفقیت‌ها و ناکامی‌های طراحی شهری مدرن در قرن بیستم نشان می‌دهد که جوامع مدرن به سختی به خود اجازه می‌دهند که ارزش‌های ساختارهای شهری دوره قبل از صنعتی شدن را انکار نمایند. این مساله به خصوص در مورد جوامع موسوم به جهان سوم صدق می‌کند که از بسیاری جهات به ریشه‌های تاریخی خود و منابع اجتماعی و فکری مربوطه سیار نزدیک‌تر هستند.^{۲۷}

البته متوقف ساختن روند فعلی و درک نقش سازنده طراحی شهری غیر ممکن است. متخصصان و جامعه قادر به حل این مشکلات پیچیده و گسترده و ایجاد محیط‌هایی هستند که کیفیت زندگی افراد را بهبود می‌بخشند. البته برای تحقق این امر باید در وهله نخست شرایط حاکم بر فرهنگ شهری کنونی آشکار و مشخص گردند. باید مسئولیت کلیه بخش‌های شهر، محیط زیست کالا کارآمد و توازنی که چنین سیستمی اقتضا می‌کند، تقبل گردد.^{۲۸}

در سال‌های اخیر هویت فرهنگی و تنوع خلاقانه در مرکز توجه قرار گرفته و سوالات در سطح بین‌المللی و در خصوص ایران افزایش یافته است. طرح «شهر مدرن» تغییر کرده است. سردرگمی، بی‌ریشه و اصالت بودن و احساس بیگانگی نسبت به جامعه، کیفیت زندگی در شهرهای مدرن را زیر سؤال برده است. و به خصوص «پیوستگی تاریخی» و یاد گرفتن از گذشته به عنوان پسرفت تلقی نمی‌گردد، بلکه تلاشی است در جهت پیوند زدن گذشته، حال و آینده. استراتژی‌هایی تدوین می‌گردد که گنجاندن ارزش‌های سنتی و فرهنگی را در سیستم طراحی شهری مدرن امکان‌پذیر می‌سازند. اکنون روشن شدن این مساله باقی می‌ماند که بهره‌گیری از میراث شهری و معماری در ایجاد شرایط کلی با معیار انسانی چگونه قابل تحقق می‌باشد.

۱.۵ جمع‌بندی

تغییرات ساختاری شهرهای ایران در دهه‌های اخیر موجب کاهش کیفیت شهر و افزایش نابسامانی در ساخت و ساز و نوسازی بخش قدیمی شهر گردید. این پدیده در مناطق جدید خارج شهر کاملاً طبیعی و معمول است. تغییرات نظم ساختاری، تراکم و ارتفاع ساختمان‌ها ممکن است تأثیر مشابهی داشته باشد.

چنانچه این تغییرات بافت درونی یک شهر را در بر گیرند و بافت‌های قدیمی شهرها را تخریب نمایند، ممکن است منجر به از بین رفتن هویت و وحدت ساختاری شهر گردد. این تغییرات بقای شهرها را تهدید کرده و ممکن است کل تمدن یک گذشته هزارساله و نیز تصورات ارزشی فرهنگی مرتبط با آن را که در قامت شهرها تجلی می‌یابند، نابود سازد. یک مثال در این مورد احداث خانه‌های آپارتمانی در مرکز شهر می‌باشد - به عبارت دقیق‌تر بدون توجه به ارتفاع بناهای مجاور، امری که در دو دهه اخیر در تهران اتفاق افتاده است. ساختمانهای پنج و شش طبقه در کنار خانه‌های سرامیکی دو و سه طبقه قدیمی در مناطق میانی شهر ساخته می‌شوند. این نوع ساخت و ساز ممکن است به هویت فرهنگی و ساختاری یک شهر به شدت لطمه بزند.

^{۲۷} «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریتریا، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۳۳۰.

^{۲۸} «درآمدی بر شهرسازی معاصر در ایران (۱۳۸۲-۱۳۴۲)»؛ محمد علی کامروا؛ مجله هنر تجسمی؛ شماره ۸، تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۹۱.

صرف نظر از ارتفاع نابرابر ساختمان‌های جدید ممکن است تصورات ارزشی ساختاری نواحی شهر توسط عوامل دیگر تهدید شوند. تصویر ظاهری یک شهر و نواحی و مناطق آن مبتنی بر نسبت متوازن میان حجم و گستره یک ساختمان و محیط آن، کیفیت چشم انداز، هماهنگی رنگ‌های مورد استفاده و مصالح ساختمانی و سبک معماری می‌باشد. به همین دلیل ممکن است ساختمان‌هایی که از نظر حجم و ارتفاع، فضاهای خالی و پر و غیره با بافت ناحیه یا منطقه شهری مربوطه همخوانی نداشته باشند، این توازن و هماهنگی را به هم بزنند. البته در تخریب ساختارهای قدیمی یک شهر تنها یک عامل دخیل نیست، بلکه عوامل متعدد در آن نقش دارند. به عنوان دلیل این وضعیت می‌توان سه عامل اصلی را ذکر کرد: (۱) قوانین و مقررات توسعه و گسترش شهری (۲) شیوه اتخاذ تصمیمات و (۳) سازمان‌های اجرایی جهت نظارت و کنترل. قوانین و مقررات توسعه و گسترش شهرها را می‌توان به عنوان عامل اصلی تلقی نمود. یافتن یک راهکار تازه برای مشکلات شهری و کارآمدی آن‌ها در حل این مشکلات در رفع تدریجی مشکلات شهری اهمیت اساسی دارد.

البته این قوانین قدیمی بوده و از نظر کیفی نامناسب می‌باشند. الزامات سنتی در همه زمینه‌ها، به خصوص در چارچوب شهرسازی ممکن است در طی زمان به دلیل قابل تغییر بودن عوامل آن‌ها کیفیت خود را حفظ نکنند.

به عبارت دیگر قوانین قدیمی که ساز و کار توسعه و گسترش شهری را تعیین کرده و توأم با تخریب و اقدامات نامناسب می‌باشند، قادر به بهبود کیفیت و ویژگی شهری نمی‌باشند. روش‌های نامناسب برای رفع مشکلات ممکن است خود مشکل ساز شده و امور را پیچیده تر ساخته و کیفیت را تهدید نمایند. تاثیر این پدیده در توسعه شهری در مناطق خارج شهر ممکن است مخرب نباشد، اما تاثیر آن بر توسعه درون شهری بناهای موجود و فضاهایی که هنوز ساخته نشده است، بسیار پیچیده می‌باشد. توسعه بناهای موجود و فضاهای هنوز ساخته نشده درون شهر به دو جنبه مختلف قابل تقسیم می‌باشد. در حالت اول باید ساختمان‌های موجود و بافت شهری همچنان توسعه یابند. در حالت دوم باید مکان‌های خالی درون فضاهایی که ساخته شده و درون مناطق شهری ایجاد گردند که طبیعتاً در چارچوب کوچکتر انجام می‌گردد.

نبود مقررات شهری مناسب جهت ارتقای کیفیت محیط زیست موجب سردرگمی می‌شود. یافتن راهکار برای مشکلات موجود در زمینه طراحی شهری ممکن است موجب بهبود وضعیت موجود و انطباق ساخت و سازهای غیر معمول با بافت‌های شهری ارزشمند موجود و هویت سازی یک شهر شود. به همین دلیل ممکن است طرح جامع شهر جهت توسعه و گسترش یک شهر فقط تا حدودی و فقط در موارد معین مفید باشد. تعریض خیابان‌های شهر نباید به یکباره بلکه به تدریج صورت گیرد. در عین حال ممکن است برخی خیابان‌ها و برخی فضاهای شهری تحت تاثیر پروژه جدید واقع شوند، در حالی که برخی دیگر از مناطق شهر در وضعیت سابق خود باقی بمانند.

به این ترتیب ممکن است برای مدت زمان طولانی وضعیت نابسامانی به چهره شهر لطمه بزند. علاوه بر این تعریض خیابان‌های موجود موضوعی است که باید به طور مجزا مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد. همچنین نمی‌توان ساده انگارانه و بدون تاملات کافی تصمیم گرفت.

علاوه بر این در طی زمان در مقررات اجرایی پروژه‌ها نقایص و موانع مشهود می‌گردند. این مقررات ایه و اصول امور ساخت و ساز می‌باشند. مقررات دارای نقص که در اولین طرح جامع تفصیلی تصویب شده‌اند، در طرح‌های شهری

جامع بعدی بدون تغییر تکرار شدند. مقررات مذکور باید شکل و گستره بناها، تراکم خانه‌های ساخته شده و ساختمان‌های مجاور این بناها را کنترل نمایند. این مقررات باید به دلیل دامنه تاثیر گسترده همیشه به روز شده و با الزامات جدید انطباق یابند. از آنجا که این بخش از قوانین و مقررات برای توسعه شهرها اهمیت اساسی دارد، لازم است بر اساس کیفیت و ارزش‌های ساختاری مناطق شهر تصویب گردند. به دلیل تنوع الزامات، مقررات، ایده‌ها، امکانات، محدودیت‌ها و غیره می‌توان امور ساخت و ساز را بر اساس یک استاندارد مشخص اجرا نمود. روش تشخیص کیفیت و و شیوه اجرای توسعه شهری بر اساس یک الگوی سازگار با محیط زیست از جمله یافته‌های طرح شهری می‌باشد.

عامل بعدی شیوه تصمیم‌گیری در مورد امور شهری است. شناخت امکانات موجود و بالقوه در اتخاذ تصمیمات توسط ادارات ذیربط نقش اساسی دارد. این تصمیمات باید همیشه در چارچوب آگاهی‌های کیفی و کمی اتخاذ گردند. به همین دلیل شهرداری باید از اطلاعات کافی در مورد شهرهای مربوطه برخوردار باشد تا مصوباتش موجب نابودی محیط زیست شهری نگردد. تصمیمات اتخاذ شده فقط مبتنی بر آگاهی‌ها در مورد اداره شهر نمی‌باشند، بلکه بسیاری از عوامل دیگر نیز اثر گذار می‌باشند. به طور مثال ممکن است تصمیمات به دلایل سیاسی یا اقتصادی اتخاذ گردند. در هر صورت این تصمیمات نباید هیچ گونه تاثیر منفی بر بافت شهری داشته باشند. عامل سوم سازمان‌هایی هستند که باید کنترل و نظارت را اعمال نمایند. مشاهده و بررسی سیستماتیک امور شهری ایجاد یک ساختار جدید با هدف رفع مشکلات تازه بروز کرده و تحقق سازگاری بیشتر با محیط زیست را ضروری می‌سازد. ایجاد سازمان‌های اجرایی جدید جهت عملی ساختن اهداف کیفی و تحقق بدون نقص برنامه‌ها در مناطق و نواحی شهری ضروری می‌باشد. مشکل دقیقا همین جاست. زیرا سازمان‌های ذیربط به ابعاد کیفی توسعه توجه نمی‌کنند. به همین دلیل شهرداران ذیربط فقط به کمک طرح‌های متناسب که در آن‌ها کیفیت محیط زیست دقیقا تشریح می‌گردد، و به واسطه تجربه و آگاهی کافی قادر به تحقق یکایک طرح‌ها در چارچوب طرح کیفی همه جانبه هستند. بنابراین هدف این سازمان‌ها مدیریت یکایک طرح‌های توسعه در چارچوب توسعه و طرح‌های کیفی شهری می‌باشد. افراد متخصص فنی در تحقق این اهداف نقش مهمی ایفا می‌نمایند. تیمی متشکل از طراحان مجرب تحصیلکرده شهرسازی که قادر به درک توسعه و گسترش شهرها می‌باشند، جهت تحقق این اهداف غیر قابل اجتناب می‌باشد. در برخی کشورها باید تیم‌هایی متشکل از طراحان شهر، اصطلاحا هیات بازنگری، وظیفه و مصوبات در مورد توسعه و گسترش شهر را انجام دهد. این هیات باید طرح‌ها را دوباره مورد بررسی قرار دهد. برای هر طرح شهری یک هیات بازنگری تشکیل می‌شود که تطبیق طرح مربوطه با طرح‌های توسعه کیفی را مورد بررسی قرار می‌دهد. منظور این نیست که توسعه شهر بر اساس نظر و سلیقه شهرداران یا هیات بازنگری صورت می‌گیرد. مشارکت مردم و مورد توجه قرار دادن نظرات و علائق آن‌ها اهمیت اساسی دارد. نیروهای متخصص فنی باید تلاش نمایند تا خواسته‌ها و علائق ساکنان شهر را محقق سازند. همان طور که یک دکوراتور خواسته‌های مشتریان خود را مد نظر قرار می‌دهد، شهرداران نیز باید خواسته‌ها و نظرات ساکنان شهر را مد نظر قرار داده و تامین نمایند. با وجود این که این امر یک چالش محسوب می‌گردد، باید تاسیسات شهری ساخته شده متناسب با خواسته‌های شهروندان باشد. آن‌ها باید در این فضاها احساس راحتی نمایند. خط مشی‌های رایج و طراحی شهر،

خواسته‌ها و سلايق شهروندان و نیز بهره برداری بهينه از فضاها بايد عوامل اصلي تعريف يا شكل دهی به فضاهاي شهری باشد - یعنی با لحاظ نمودن معيارهاي کیفی.

در ذیل مقایسه راهکار بین ایران و کشورهای اروپایی صورت می‌گیرد:

در حال حاضر جستجوی خط مشی‌ها و استراتژی‌هایی که متناسب با وضعیت فعلی شهرها و نیازهای شهروندان باشد، از وظایف اصلی طراحان شهر و شهرداران محسوب می‌شود. ساخت سریع و بدون تامل دقیق راه‌ها و افزایش خودروها در خیابان‌ها ارتباط دیرینه میان مناطق و بخش‌های شهر را که مبتنی بر شرایط اقتصادی و اجتماعی می‌باشد، مختل نموده است که این مساله منجر به آن شده است که بافت قدیمی شهرها کارکرد معمول خود را از دست بدهد.

البته می‌توان با قاطعیت گفت که واکنش شهرهای ایرانی به افزایش خودروها و تصویر ظاهری در حال تحقق سبک زندگی غربی یا اروپایی با واکنش بخش قدیمی شهر در کشورهای صنعتی غربی متفاوت است. بخش‌های قدیمی شهر در این کشورها به مرور زمان و به دلیل اقتضات جدید با این وضعیت متفاوت سازگاری پیدا کرده است. علاوه بر این شهرهای ایرانی ساختار پیچیده‌تری دارند. خیابان‌ها و کوچه‌های شهرهای ایرانی باریک تر از خیابان‌های کشورهای غربی هستند. ریشه این مساله در وضعیت تاریخی، اجتماعی و آب و هوایی این کشور می‌باشد.

شهرهای اروپایی قدیمی از قرن‌ها پیش دارای قوانین و مقررات متناسبی هستند که ساز و کار شهرسازی را مشخص می‌نمایند. در عصر صنعت این شهرها صرفا باید با وضعیت جدید سازگار می‌گردیدند- یعنی این شهرها به روز شدند.

در مقابل شهرهای ایرانی به قوانین جدید نیاز دارند و تشکیل تیم‌های جدید ضرورت داشت، زیرا آن‌ها با مقررات و اداره شهر بیگانه بودند. عوامل اصلی که بر تحول شهرهای ایرانی تاثیر گذار بودند، عبارتند از:

- فقدان قانون و مقررات جهت حفاظت از شهرها، شهرک‌ها، نواحی و بخش‌های شهر، روستاها، شهروندان و غیره.
- امکانات و مجوزهای تقریبا نامحدود، به خصوص از نظر کیفیت که بر اساس اصل حق مالکیت و بر مبنای مقررات ساخت و ساز اعطاء می‌گردند.
- به ارث بردن زمین‌ها به همراه حقوق و مطالبات در چارچوب حق مالکیت مشکلات پیچیده بسیاری ایجاد نموده است، از جمله تقسیم زمین‌ها و بناهای معماری، فروش بی ملاحظه ملک به ارث برده، عدم تصمیم گیری قطعی مالکان جدید در استفاده از خانه که موجب می‌شود خانه غیر قابل سکونت شود و غیره^{۲۹}

۱.۶ نتیجه گیری: چه چیزی از گذشته می‌توانیم بیاموزیم؟

تضاد میان عصر مدرن و ارزش‌های فرهنگی اثرات منفی زیادی بر بخش‌های تاریخی شهرهای سنتی ایرانی که به تدریج محو گردیدند، داشت. تحولات جدید بر همه شهرها تاثیر گذار بود. در بسیاری از این شهرها هسته تاریخی قبلا ویران شد، تنها بنای یادبودی بر جای ماند که توسط تحولات جدید احاطه گردیده است. البته علیرغم همه

^{۲۹} «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»، ناصر مشهدی زاده دهقانی، دانشگاه علوم و فناوری، تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۵۴۵-۵۴۱.

تغییرات اقتصادی و اجتماعی، این مراکز تاریخی پیوندی ناگسستنی با مسیر زندگی ملت دارد، به طوری که تحول فناوری قادر نیست آن را به طور کامل نابود نماید. این بخش‌ها همواره جزئی از مفهوم زندگی شهرها بوده و به عنوان نمایندگان فرهنگی ملت باقی می‌مانند.

به طور خلاصه آنچه شهرهای مدرن فاقد آن می‌باشند، روح و هویت فرهنگی است. و تنها راه برای اعاده روح و هویت لازم به آن‌ها عبارت از این است که واقعیت شهرهای تاریخی را درک نماییم. این واقعیت‌ها ارزش‌های فرهنگی و شیوه‌های زندگی اجتماعی هستند که محیط‌ها در طی قرن‌ها به آن‌ها شکل داده‌اند. ارزش‌های فرهنگی ویژگی‌هایی هستند که برای برپا نمودن و حفظ شهرها در گذر زمان ضروری می‌باشند، اما کدام قالب زندگی شهری می‌تواند از طریق این ارزش‌ها ایجاد گردد؟

بیانکا می‌گوید: «سنت زنجیره‌ای از حقیقت، بصیرت و دانشی است از طریق نسل‌ها منتقل و تکرار می‌گردد. پیوند لایه‌های متوالی حقایق اولیه موقت که آن را به وجود آورده‌اند.»^{۳۰}

دین اسلام تعدادی از کشورهای آسیا و آفریقا را در بر گرفته است. و با وجود آن که این کشورها دارای ریشه‌های مذهبی یکسان بوده‌اند، از نظر فرهنگی متفاوت هستند. ارزش‌های فرهنگی تنها اصولی هستند که که جوامع را از یکدیگر متمایز می‌سازند. به منظور انطباق فرایندهای مدرنیزاسیون با ارزش‌های فرهنگی، هر جامعه باید یک طرح مدرنیته را برای خود تعریف نماید. اما تعریف مدرنیته در ارتباط با هویت فرهنگی نباید از منافع فناوری مدرن چشم پوشی نماید. نوآوری‌ها مهم بوده و باید در یک نظام فرهنگی گنجانده شوند. این نقش معماران و طراحان است که با بهره‌گیری از دانش خود در شکل دادن به شهرها باید آن را ایفا نمایند. در نیمه دوم قرن گذشته برخی معماران و طراحان مبتکر مانند حسن فتحی تلاش کردند با اثر معماری خود ثابت کنند که لحاظ نمودن اصول طراحی سنتی در اقامتگاه‌های مناسب و دارای قیمت مناسب در بستر طراحی مدرن امکان پذیر می‌باشد. شهرهای تاریخی هر کشور کتاب‌های گشوده‌ای هستند که تاریخ آن شهرها را حکایت می‌کنند. در واقع این شهرها تامل یکپارچه اشتیاق‌های مادرزادی انسان‌ها هستند. برای عبرت آموختن از گذشته، احترام و درک فلسفه‌ای که در ساختار شهرهای تاریخی نهفته است، غیر قابل چشم پوشی است. احیای بافت مکانی ابزار کمکی ضروری برای یادگیری چگونگی طراحی شهرهای آینده می‌باشد. با انتقال طرح مدرنیزاسیون اروپایی به کشورهای شرقی و توجیه اقتصادی توسعه شهر تلاش می‌شود که فرهنگ از توسعه جدا شود.

در نتیجه در طرح مدرن طراحی شهر، بازسازی مناطق تاریخی همیشه متکی بر توجیهات اقتصادی بوده است. اما برای دستیابی به استراتژی‌های طراحی مناسب باید خلاء میان طراحی و حفظ نظم درونی کاهش یابد. واقعیت برگرفته از گذشته آن است که ارزش‌های طراحی شهری، درک کیفیت فرم و مکان‌ها چیزهایی هستند که ما باید از گذشته بیاموزیم، اما این چیزی نیست که مستقیماً قابل تبدیل به سیستم طراحی جدید باشد. ما باید بتوانیم سازماندهی مکانی و اصول را در تجلی مدرنیته اشکال گذشته بگنجانیم. انتخاب استراتژی‌های مناسب در طراحی

^{۳۰} «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریتریا، ETH زوریخ، نشریه

حوزه‌های شهری مدرن، از ریسک انتقال‌های سطحی یا وابستگی به ایدئولوژی‌های خارجی اجتناب خواهد نمود و در نهایت سیستم جدید سودمندی از توصیه‌های فرهنگی به وجود خواهد آورد.

بیانکا معتقد است که بازسازی شهرهای تاریخی تلاشی برای حفظ ارزش‌هایی است که با ابزارها قابل اندازه‌گیری نبوده و در راستای تمدن‌های مدرن می‌باشند، اما کدام یک برای وضعیت فکری، عاطفی و فیزیکی انسان‌ها می‌باشد.^{۳۱}

پیوند زدن حال و آینده به این معنا نیست که اصول طراحی شهری قدیمی و المان‌ها را عیناً اخذ نموده و بدون درک ارزش‌های در حال پنهان شدن در ماورای آن محیط جدیدی ایجاد نماییم. تقلید کردن آن هدفی نیست که تلاش ما مصروف آن شده باشد. رد عوض قواعد اصلی باید درک شوند تا با سیستم طراحی شهری مدرن انطباق یابند. در یک شهر تاریخی رفتار و اقدامات، افراد و محیط پیرامون آن‌ها در یک جهان ارزش‌های در حال تغییر، نظام‌های اقتصادی و تفاوت‌های اجتماعی تعیین کننده است، نه قالب و ساختار فیزیکی. حفظ این میراث باید بر مبنای یک درک عالمانه و فلسفی از علائق انسانی مهم در بستر جغرافیایی و اجتماعی موجود استوار بوده و در راستای حفظ ظواهر نباشد.^{۳۲}

به منظور پشتیبانی از این استدلال در دو فصل بعد، این اثر بافت و المان‌های اصلی و اصول طراحی شهرهای سنتی ایرانی را مورد مطالعه و بررسی قرار خواهد داد. هدف این دو بخش درک ویژگی‌های خاص این شهرها و تعیین این مساله است که کدام اصول پایدار و ارزش‌های فرهنگی نقش مهمی در ایجاد محیط پیرامون خود دارد.

^{۳۱} «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریلتس، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۲۳.

^{۳۲} «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۵۴۹.

فصل ۲. شهر تاریخی یزد

۲.۱ مقدمه

این فصل اصول طراحی و روش‌های معماری سنتی و سیستم طراحی در شهرهای تاریخی واقع در مرکز ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. این تحلیل یک چارچوب مناسب برای طرح ریزی و ساماندهی شهرهای جدید و شهرک‌های آینده به وجود خواهد آورد. شهر یزد به عنوان مبنای این تلاش تحقیقاتی انتخاب می‌شود، زیرا این شهر یکی از معدود شهرهای تاریخی در این محدوده است که تا حد زیادی شکل و قالب اولیه خود را حفظ نموده است. هدف این تحقیق در ابتدا آن بود که ثابت نماید که تخریب و کاسته شدن از اهمیت و ارزش بافت تاریخی شهر، تنها در نتیجه فرسایش مصالح ساختمانی نبود، بلکه متأثر از تعداد زیادی عوامل فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد. برای شهر تاریخی مانند یزد احتمالاً مهمترین جنبه تاریخ آن می‌باشد. از آنجا که میراث ساختاری و فرهنگی اجتماعی با یکدیگر ارتباط تنگاتنگ دارند، عبرت گرفتن از پیشینیان امکان پذیر می‌باشد. به همین دلیل ضروری است که تاریخ شهر را به عنوان یک بخش مهم تحقیق مد نظر قرار دهیم.

ما بر حسب تجربه این مساله را درک می‌کنیم که در مواجهه با مناطق تاریخی، کسب آگاهی کامل در مورد شیوه زندگی افراد و مشکلات موجود در این ناحیه از یک سو و احترام قائل شدن برای مناطق تاریخی و زندگی در شهر قدیمی از سوی دیگر بهترین و کامل ترین آموزش برای ما با توجه به درک بهتر افرادی که هدف طرح ریزی بودند، می‌باشد. جهت دستیابی به این هدف، زندگی در ناحیه مورد مطالعه و ارتباط تنگاتنگ با ساکنان آن ناحیه اولین و اساسی ترین گام بود. گام دوم درک اهمیت این مساله بود که در یک شهر تاریخی مانند یزد، بافت شهر مجموعه‌ای از سیستم‌های مختلف بود که از میان آن‌ها هر یک دارای ویژگی‌های خاص منحصر به فرد بود. صرف نظر از جمع آوری اطلاعات مهم از منابع مختلف ضروری بود که هر یک از ساختمان‌ها مورد تحقیق و بررسی قرار بگیرند.

۲.۱.۱ بررسی وضعیت فعلی

از نظر تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و دانشگاهی تعهدات ملی مهمی بر دوش شهر یزد قرار داده شده است. وضعیت جغرافیایی این شهر و اهمیت آن موجب شد که شاهراه‌های مهم متعددی از درون شهر گذشته و ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی این شهر را تحت تاثیر قرار دهند. تحولات در این شهر همیشه با گسترش جغرافیایی این شهر و افزایش میزان جمعیت توأم بود. بدیهی است که بافت تاریخی این شهر نیز تحت تاثیر این تحولات واقع شد، به همین دلیل ضروری است این بافت را بازسازی نماییم. به منظور تشریح دقیق بافت تاریخی این شهر، تحقیق جامع تخصصی غیر قابل اجتناب می‌باشد. در گام اول تاریخ و فرایندهای توسعه این شهر به عنوان یک جنبه مهم مورد بررسی قرار گرفت. سپس ویژگی‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و تاریخی این شهر و محله‌های آن تحلیل شد. نسبت متقابل میان بافت تاریخی این شهر و حومه آن نیز مورد توجه قرار گرفت.

۲.۲ اطلاعات عمومی در مورد این شهر

۲.۲.۱ موقعیت

استان یزد با مساحت ۱۳۱۰۵۵۱ کیلومتر مربع در مرکز ایران واقع شده و با استان کرمان، خراسان، اصفهان و فارس همسایه می‌باشد. موقعیت جغرافیایی این استان در مجاورت راه‌های شمال به جنوب این کشور و امکانات و تاسیسات زیربنایی آن، جایگاه و اهمیت خاصی برای این استان فراهم می‌نمایند.

شهر یزد با مساحت ۲۳۹۷ کیلومتر مربع در یک دره خشک وسیع میان رشته‌کوه‌های شیرکوه و خرائق واقع شده است. در سمت شمال شهر اردکان، در شرق شهر بافق، در سمت جنوب غربی شهر تفت و استان فارس و در سمت غرب استان اصفهان قرار دارد. این شهر از دو قسمت تشکیل شده است: مرکز و زارچ. زارچ شامل یزد، حمیدیه، شاهدهیه و روستاهای فجر، فهرج، الله آباد و محمد آباد می‌گردد. این شهر در ارتفاع ۱۲۰۰ متر بالاتر از سطح دریا واقع شده و دارای آب و هوای خشک با تابستان خشک داغ و زمستان خشک سرد است. در سال ۱۳۷۵ یزد دارای ۳۷۰۴۷۸۱ نفر جمعیت بود، ۹۰ درصد ساکن شهر و ۱۰ درصد در روستا زندگی می‌کردند. در گذشته شهر یزد مرکز منطقه اداری اصلی^۱ یزد بود که جزء استان اصفهان بود. پیش از آن یزد جزء استان فارس بود. این شهر در موقعیت ۳۱°۵۴'۱۵" عرض شمالی و ۵۴°۲۴'۴۵" طول شرقی در وسط جلگه مرکزی قرار دارد.^۱

«یزد روی جلگه یزد-اردکان قرار دارد و توسط کوه‌های پراکنده «خرانق» در شرق و شمال شرقی، شیرکوه در غرب و جنوب غربی و بیابان سیاهکوه در شمال محدود می‌شد.»^۲

^۱ «طرح ریزی برای بازسازی بخش تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری؛ حسین حاتمی نژاد؛ انتشارات فراگستر؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۹-۷.

^۲ «راهنمای گردشگری استان یزد»؛ محمد رضا سید حسینی؛ چاپ توسط سازمان گردشگری استان یزد؛ ۱۳۸۱، صفحه ۵.

۲.۲.۳ وضعیت زیست بوم (اکولوژیک)

آب و هوای بسیار گرم و خشک دور از دریا، باران بسیار اندک و عدم وجود آب در کوه‌ها موجب خشکی این منطقه گردیده است. یزد شهری خشک و بدون آب یا رودخانه جاری می‌باشد. دوره بارش کوتاه و شدید است. این نوع بارش‌ها معمولاً موجب سیل شده و اهمیت اندکی برای کشاورزی این منطقه دارند. ارتفاع آب زیرزمینی بسیار پایین است. منابع آب موجود در این شهر قابل شناسایی نبوده و فقط به صورت فصلی موجود هستند. اغلب این کانال‌ها امروز خشک شده است. برای حفر این کانال‌ها وجود کارشناسان ضروری است. امروزه این کارشناسان شغل‌های دیگری داشته یا دیگر قادر به اشتغال نیستند. به همین دلیل کالاهایی که هنوز کار می‌کنند، کاملاً خشک شده‌اند کل مساحتی که هنوز قابل استفاده و موجود می‌باشد کمتر از یک هکتار است. باغ‌ها اغلب خشک شده یا در وضعیت نامطلوب قرار دارند. نواحی سبز دور تا دور شهر همیشه به صورت کمربند یا مانع بین شهر و بیابان عمل کرده‌اند. امروزه این سد طبیعی کارایی خود را از دست داده است. خشکی و کانال‌های آب زیرزمینی موجب کاهش ظرفیت‌های طبیعی و کشاورزی این منطقه شده‌اند.

۲.۲.۴ تحول تاریخی

یزد در واقع نقطه تلاقی دو مسیر بسیار مهم شرقی-غربی و شمالی-جنوبی در ناحیه مرکزی ایران است. یزد در دره شکل گرفته است، مهمترین گذرگاه اصلی کاروان‌ها از صافهان به سمت شرق یا شمال میانی ایران. با وجود موقعیت جغرافیایی عالی این شهر، کمبود آب در یزد مانع از زندگی معمولی و رشد عادی شده است. امروزه یزد به عنوان شهری اداری در شبکه ارتباطی اصلی بخش میانی ایران محسوب می‌گردد. البته این شهر کارکرد سابق خود را از دست داده است، زیرا سیستم‌های حمل و نقل سریع اهمیت این شهر را کاهش داده‌اند.

۲.۲.۵ بافت شهر

این روزها شهر یزد شامل دو شهر کوچک می‌شود که نقاط مشترک اندکی با یکدیگر دارند. در یک سو شهری تاریخی با توسعه ارگانیک و متوازن قرار دارد. در سوی دیگر منطقه در حال توسعه جدید با طرح ریزی و استاندارد‌های طراحی مدرن قرار دارد. منطقه در حال توسعه جدید از برنامه طرح ریزی شده شهر تاریخی تبعیت نمی‌کند. با وجود پیوندهای فرهنگی و اجتماعی که هنوز به شدت بارز می‌باشند، فرم فیزیکی موفقیت خود را از دست داده و توسعه غیر متوازن و بی روح را تجربه کرده است.

۲.۲.۶ جمعیت

بر اساس آمار سال ۱۳۸۰ شمار جمعیت این استان بیش از ۷۵۰۰۰۰ نفر بوده که از این میان ۶۵ درصد شهرنشین هستند. شهر یزد بیش از ۳۵۰۰۰۰ نفر جمعیت دارد، این شهر مکانی برای مهاجران مناطق روستایی این ناحیه می‌باشد.^۴

^۴ «طرح ریزی برای بازسازی بخش تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری؛ حسین حاتمی نژاد؛ انتشارات فراگستر؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۵.

۲.۳ مراکز تاریخی

۲.۳.۱ بافت و طبیعت

مرکز تاریخی یزد یک مجموعه‌ای منسجم و پیوسته را تشکیل می‌دهد. این شهر به دلیل بافت متوازن خود با آب و هوای بسیار گرم و خشک هماهنگی و تناسب دارد. رنگ یکی از مهمترین معیارهای این بافت آجری خشک شده در اثر نور خورشید بوده و عنصری اساسی در توازن بصری و تصویر ظاهری این شهر است. این شهر از خاک سر بر آورده است و یک نسبت فیزیولوژیک بین بافت شهر و محیط خشن اطراف این شهر ایجاد نموده است. شهرهای تاریخی مانند یزد با آب و هوا و محیط بسیار شبیدار سازگار شده‌اند، این بافت‌ها از هر ویژگی کیفی که زندگی ساکنان شهر را بهبود بخشد، بهره برداری می‌کنند. شیوه ساخت، حیاط‌های درونی و باغ‌های گود، سقف‌های بلند، دیوارهای ضخیم، نظم سلسله مراتبی در محوطه ورودی خانه‌ها، باغراه‌ها، خانه‌های دارای بهار خواب در پشت بام، جریان‌های آب داخل شهر و موقعیت شهر در رابطه با بیابان موید بهره‌برداری بهینه از شرایط محیط زیست و استفاده موثر از ظرفیت‌های طبیعی موجود است. توسعه متوازن مبتنی بر ویژگی‌های اقلیمی خاص این ناحیه است. هر نظریه طرح ریزی در اقلیم بسیار گرم و خشک باید مبتنی بر این شرایط طبیعی خاص باشد. توسعه این شهر در امتداد کانال‌های آب زیرزمینی و سیستم اکولوژیک خاص به واسطه عناصر طراحی و معماری موجب تعادل شده و هزینه انرژی در این اقلیم داغ و خشک را کاهش می‌دهد. بسیاری از برنامه‌های طرح ریزی ساده دیگر جزء با ارزشی از طراحی شهری بومی می‌باشند که بایر به صورت جداگانه مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند.

۲.۳.۲ روند توسعه مناطق شهر و گسترش ساختمان‌های با ارزش

در بین شهرهای باستانی ایران، «شهرهای نمونه» زیادی وجود دارند که در روند توسعه خود مقررات خاص شهرسازی و جنبه‌های کارآمدی را رعایت کرده‌اند. از بین شهرهای سنتی ایران یزد اهمیت ویژه‌ای دارد. در این اثر یزد به عنوان شهری با بافت تاریخی عمیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. ناحیه تاریخی شهر یزد در طرح توسعه این شهر جایگاه ویژه‌ای دارد. این ناحیه محل تلاقی شاهراه‌های تجاری و منطقه‌ای است. با توسعه تدریجی این شهر و نواحی مسکونی، بخش تاریخی این شهر به مرکز شهر تبدیل گردید. در این فصل به کمک اسناد و طرح‌های تاریخی شیوه ساماندهی، توسعه و تقسیم این شهر به مناطق بررسی می‌گردد.

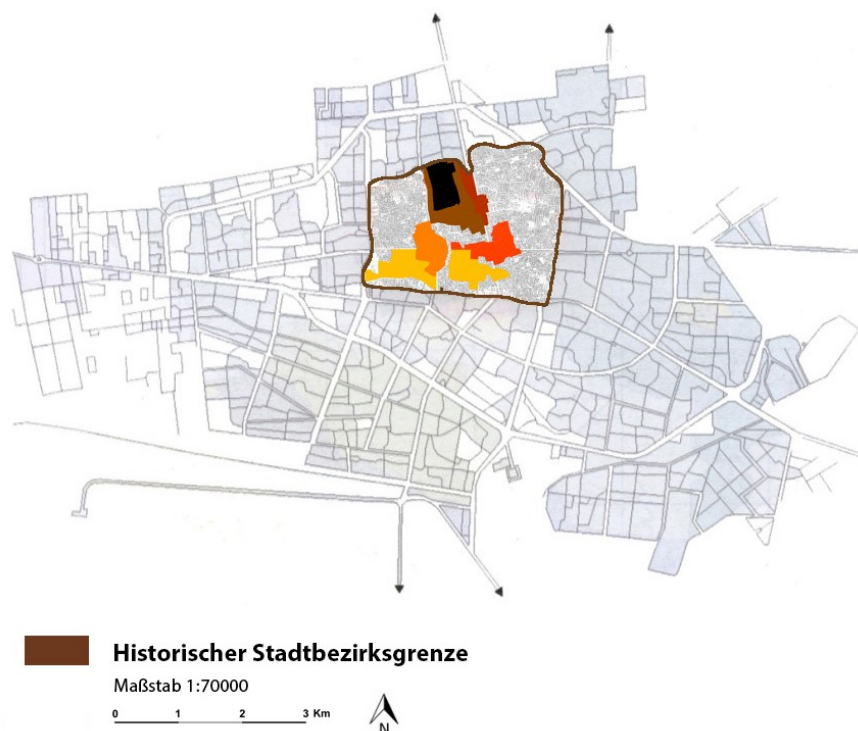
۲.۳.۳ توصیف بخش‌های تاریخی شهر

بخش تاریخی شهر یا بخش قدیمی شامل بخش‌های قدیمی و مهم شهر بین خیابان ۱۰ فروردین و خیابان شهید رجایی در سمت جنوب، بلوار دولت آباد و شهید سعیدی در سمت غرب، بلوار بسیج و دهه فجر در سمت شرق و خیابان فهادان و خیابان ۱۰ متری بعثت و خیابان سراج در سمت شمال، که بر اساس توافق صورت گرفته بین دفتر

بازسازی بخش قدیمی شهر، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان مسکن و شهرسازی استان یزد، ارگان اداری منطقه تاریخی شهر یزد و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان یزد، به دلیل ارزش‌های تاریخی فرهنگی آن به عنوان محله تاریخی نامیده شد.^۵

۲.۳.۴ شکل گیری هسته اولیه شهر

بخش قدیمی تاریخی شهر یزد در جلگه کویر واقع شده و از شمال شرق و جنوب غرب توسط دو کوه خرائق و تفت محدود می‌گردد. شاهراه منطقه‌ای شرق به غرب و اتصال آن به چند جاده فرعی جنوب، موقعیت مناسبی به یزد می‌بخشد. همچنین جاری شدن آب از رشته کوه جنوبی به سمت شهر امکان اسکان در این شهر را فراهم نمود. به این ترتیب هسته شهر شکل گرفت.

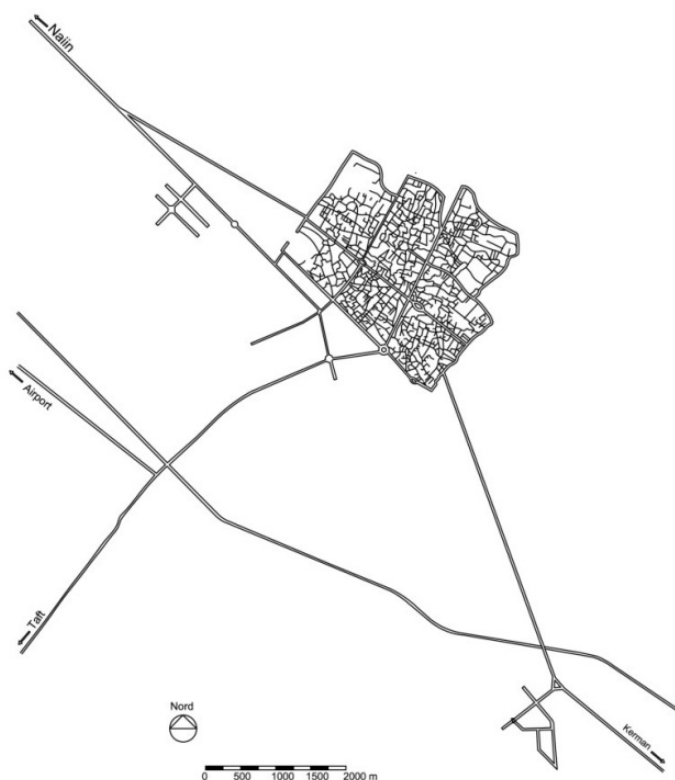
تصویر ۲.۴ منطقه تاریخی شهر یزد، منبع: شهرداری یزد. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

^۵ «تحقیقی از سازمان میراث فرهنگی شهر یزد»، سازمان مسکن و شهرسازی شهر یزد، شهرداری محله تاریخی شهر یزد، ۱۳۷۷.

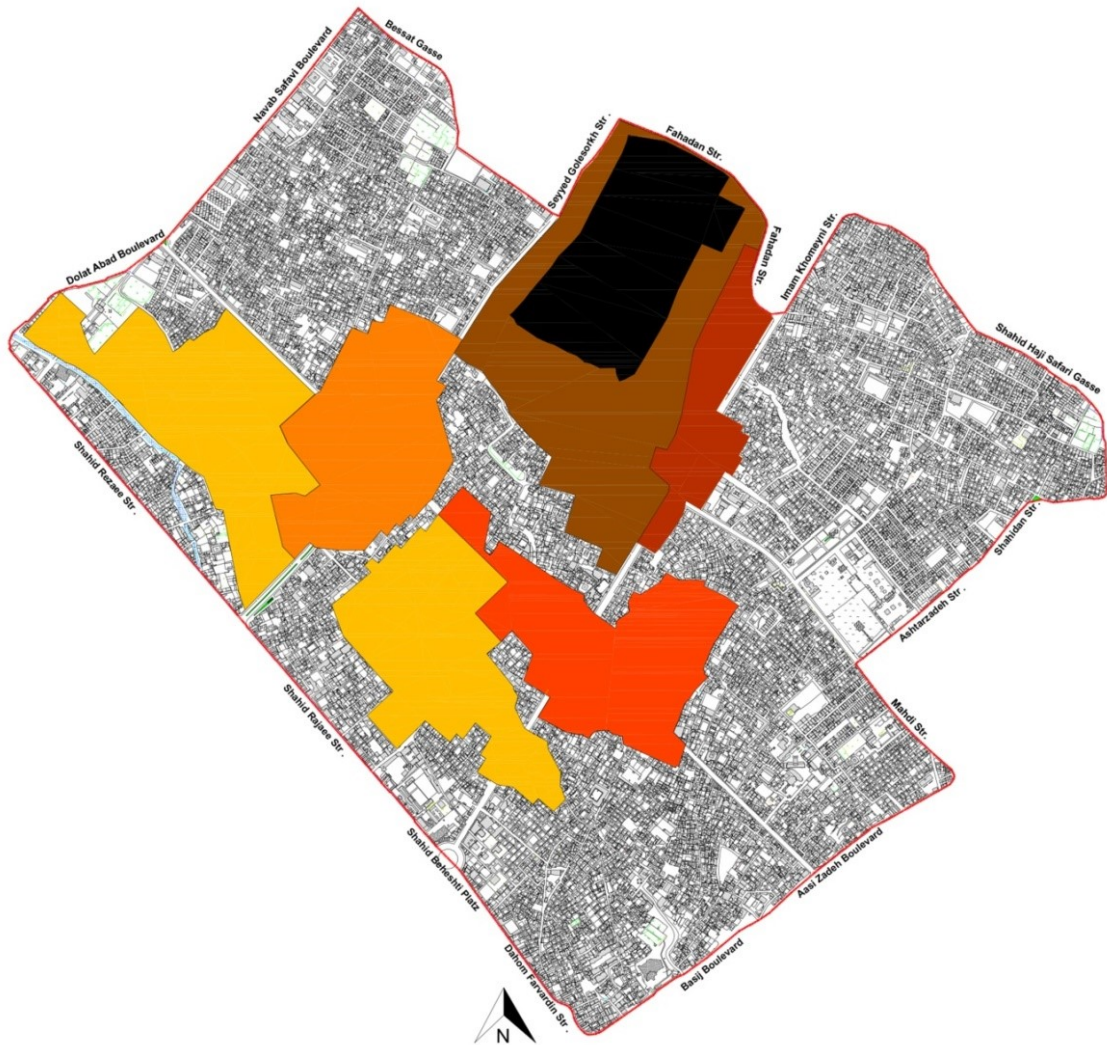

تصویر ۲.۵ شبکه خیابانهای شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد از گوگل ارت.

تصویر ۲.۶ شبکه خیابانهای منطقه تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد از گوگل ارت.

Entwicklung und Erweiterung des historischen Gewebes der Stadt Yazd

Maßstab 1:21000

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

- Vorislamische Periode
- Vergrößerung während Al Kakoyeh Periode (fünften Jahrhundert)
- Vergrößerung während Atabakan e Yazd Periode
- Vergrößerung während Gurkani Periode (Achten Jahrhundert AH)
- Vergrößerung während Safavieh Periode
- Ende des Ghajar Periode und Anfang Zands Periode
- Vergrößerung während Pahlavi Periode

تصویر ۲.۷ سیر تحول و گسترش بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Alte Gewebegebiet und altes Stadtzentrum Yazd

Maßstab 1:21000

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

- Alte Burg Stadt
- Altes Stadtzentrum
- Grenze des Historischen Gewebes

تصویر ۲.۸ محدوده بافت قدیم و مرکز شهر قدیمی یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Mauern und Tore der Stadt Yazd

Maßstab 1:21000

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

- Mauern der Historischen Altstadt von Yazd
- Tore der Stadt Yazd
- Historische Bereich der Stadt Yazd

تصویر ۲.۹ دیوار و دروازه های شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Hauptviertel der Historischen Gewebe Stadt Yazd

Maßstab 1:21000

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

تصویر ۲۰۱۰ محلات اصلی بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Landanwendungen von Fahadan Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Flachgebiet und Ruinen	Sport
Gewerbe	Schule-Mädchen	Werke und historische Denkmäler	Klinik
Verwaltungs	Gymnasium-Mädchen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	
Dienstleistungen	Sonnenschirm	Religious	

تصویر ۲.۱۱ کاربرد اراضی محله فهادان در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

Landanwendungen von Godal-e Mosalla Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Flachgebiet und Ruinen	Sport
Gewerbe	Schule-Mädchen	Werke und historische Denkmäler	Klinik
Verwaltungs	Mittelschule-Jungen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	
Dienstleistungen	Mittelschule-Mädchen	Schulische und berufliche Zentren	
Religious	Kulturell	Sonnenschirm	

تصویر ۲.۱۲ کاربرد اراضی محله گودال مصلی در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

Landanwendungen von Shesh Badgir Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Mädchen	Flachgebiet und Ruinen	Sport
Gewerbe	Mittelschule-Jungen	Werke und historische Denkmäler	Klinik
Verwaltungs	Gymnasium-Mädchen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	Kulturell
Dienstleistungen	Religious	Industrie und Werkstätten	Sonnenschirm

تصویر ۲.۱۳ کاربرد اراضی محله شش بادگیر در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Landanwendungen von Gazorgah Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Gymnasium-Mädchen	Sport
Gewerbe	Schule-Mädchen	Flachgebiet und Ruinen	Klinik
Verwaltungen	Mittelschule-Jungen	Werke und historische Denkmäler	Religious
Dienstleistungen	Mittelschule-Mädchen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	Industrie und Werkstätten
Kulturell	Gymnasium-Jungen	Schulische und berufliche Zentren	Sonnenschirm

تصویر ۲.۱۴ کاربرد اراضی محله گازرگاه در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Landanwendungen von Sheikhdad Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Gymnasium-Mädchen	Sport
Gewerbe	Schule-Mädchen	Flachgebiet und Ruinen	Klinik
Verwaltungs	Mittelschule-Jungen	Werke und historische Denkmäler	Sonnenschirm
Dienstleistungen	Mittelschule-Mädchen	Städtlicher grüner Raum und Nachbarschaft	
Kulturell	Gymnasium-Jungen	Religious	

تصویر ۲.۱۵ کاربرد اراضی محله شیخداد در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

Landanwendungen von Dolat Abad Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Flachgebiet und Ruinen	Sport
Gewerbe	Schule-Mädchen	Werke und historische Denkmäler	Klinik
Verwaltungs	Mittelschule-Jungen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	
Dienstleistungen	Gymnasium-Mädchen	Religious	
Kulturell	Gymnasium-Jungen	Sonnenschirm	

تصویر ۲۰۱۶ کاربرد اراضی محله دولت آباد در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Landanwendungen von Gonbad-e Sabz Viertel

Maßstab 1:11000

0 50 100 150 m

Wohnen	Schule-Jungen	Flachgebiet und Ruinen	Klinik
Gewerbe	Schule-Mädchen	Werke und historische Denkmäler	Friedhof
Verwaltungs	Mittelschule-Jungen	Städtischer grüner Raum und Nachbarschaft	Sonnenschirm
Dienstleistungen	Mittelschule-Mädchen	Schulische und berufliche Zentren	
Kulturell	Religious	Sport	

تصویر ۲.۱۷ کاربرد اراضی محله گنبد سبز در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

۲.۳.۵ تحول و گسترش تاریخی شهر

یزد به دلیل فرم اولیه و موقعیت جغرافیایی به صورت قلعه بنا شده بود و به تدریج با ایجاد منطقه مسکونی در سمت جنوب قلعه (کهندژ) به شهر تبدیل شد. روند توسعه این شهر تا امروز به هفت دوره تقسیم می‌شود.

دوران پیش از اسلام

«حریم این شهر در دوران پیش از اسلام فقط محدود به بخش تاریخی شهر نبود، بلکه چند منطقه مسکونی نیز در جاده ری-کرمان به وجود آمد. یزد نقش محافظ مناطق مسکونی را ایفا می‌کرد.^۶»

«در زمان هخامنشیان یزد دارای خیابان‌های خوب، اداره راه سازی و اداره پست بود و نقش تجاری مهمی بر عهده داشت.^۷»

در زمان ساسانیان بخش تاریخی شهر گسترش یافت و در نهایت توسط مسلمانان تصرف شد. بخش تاریخی شهر در دوران پیش از اسلام محدود به ناحیه فهادان بود.

کاکوئی‌ها (آل کاکوئی)

از نیمه دوم قرن اول هجری قبایل عرب بسیاری به ایران مهاجرت کردند و در محله اعراب منطقه فهادان سکونت گزیدند. در قرن چهارم هجری گروه‌هایی از علویان به یزد مهاجرت کرده و در منطقه فهادان در محله حسینیان ساکن شدند. در قرن ۴۴۳ هجری این شهر توسط کاکوئی‌ها گسترش یافت، این شهر حول مرکز شهر و در سمت جنوب گسترش پیدا کرد.

«علاء الدوله کاکوئی و پیروانش یک خندق، سنگر و برج‌هایی دور شهر احداث کردند. چهار دروازه فولادی به نام-های مهریجر، مالمیر، شاهی و کوشکنو ساخته شد.^۸»

سلغوریان (اتابکان)

با گسترش شهر در سمت جنوب، جاده اصلی شرق به غرب (گذر یوزداران) به مرکز شهر تبدیل شد و در مسیر پرتدد به تدریج مراکز فرهنگی ساخته شد. علاوه بر این شهر در سمت شرق گسترش یافت.

«در زمان آل مظفر، قرن هشتم هجری، چند منطقه مسکونی در حومه شهر (در سمت شرق) ساخته شد. بناهای کاربردی، از جمله بناهای مذهبی (مسجد، تکیه، محل اجتماع، آرامگاه)، فرهنگی (مدرسه)، خدماتی (گرمابه، آب انبار، کاروانسرا)، تجاری (بازار)، در این دوران ساخته شد.^۹»

^۶ «تاریخ جدید یزد»؛ احمد کاتب؛ ۱۳۳۵، صفحه ۴.

^۷ «جغرافیای تاریخی ایران»؛ وسیلی ولادیمیروویچ بارتولد؛ ۱۳۳۲، صفحه ۱۸۵.

^۸ «تاریخ یزد»؛ جعفر ابن محمد بن حسن جعفری و مساعی ایرج افشار، انتشارات علمی فرهنگی، تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۳۷.

^۹ «شهر سازی و معماری در مناطق اقلیمی داغ و خشک ایران»؛ محمود توسلی، چاپ چهارم، مرکز مطالعات شهری و معماری ایران، تهران، ۱۳۶۱، صفحه ۲۲، ۲۳.

امپراطوری مغول (گورکانیان)

در این دوران شهر یزد در سمت جنوب گسترش یافت و مناطقی داخل حصار اولیه شهر ساخته شدند. به همین دلیل مرکز شهر جدید در سمت جنوب این شهر، و به عبارت دیگر به مجاورت خیابان‌های فرعی که به شهر منتهی می‌شدند، انتقال یافت. در مرکز شهر مسجد جامع، مدرسه، گرمابه، بازار، آب انبار، حرم سید رکن الدین، میدان وقت الساعه قرار داشتند. همچنین یک مجموعه اداری در سمت شرق بنا گردید. علاوه بر خیابان شرق به غرب، در این دوره جاده مهم شمال به جنوب بخش جدید شهر را به بخش قدیمی متصل می‌ساخت.

«ساختمان مصلی، مسجد ریگ و مجموعه اداری امیر چخماق در نزدیکی دروازه مهریز قرار داشتند. این امر موجب توسعه بعدی مرکز شهر در دوران‌های بعد شد».^{۱۰}

صفویان

احداث مجموعه امیر چخماق، ساختمان مصلی و مسجد ریگ در سمت جنوب شهر و در نزدیکی دروازه و در مجاورت جاده اصلی به سمت شهرهای مجاور موجب شدند که مرکز شهر فوق العاده پر جمعیت شود. این امر پایه و اساس گسترش بعدی شهر و ایجاد یک منطقه جدید، یعنی محله شاه طهماسب است که از تکیه، مسجد، مدرسه و بازار تشکیل شده بود. علاوه بر این بین دو میدان اصلی (امیر چخماق و شاه طهماسب) یک راسته خرید و فروش پر رونق به وجود آمد.

سلسله زند و قاجاریان

در این زمان شهر از جنوب و جنوب شرقی گسترش یافت. ساختمان‌های دیگری در محور شرقی-غربی بین تکیه امیر چخماق و شاه طهماسب ساخته شدند. این ساختمان‌ها شامل بازار خان، مدرسه خان، قیصریه و میدان خان بوده و در نزدیکی ساختمان قدیمی بنا گردیدند. در زمان قاجاریان تاسیسات شهری عمدتاً شامل ساختمان‌های تجاری مانند مجموعه تجاری وکیل، مجموعه سادات و بازار پنجعلی و نیز موسسات مذهبی بودند که در حومه و بین عناصر موجود بنا گردیدند.

پهلوی تا زمان معاصر

در دوره پهلوی تا امروز شهر از سمت جنوب و غرب گسترش یافت. خیابان‌های جدید بافت محله تاریخی را تغییر دادند. به خصوص احداث خیابان شرق به غرب قائم بافت محله قدیمی را کاملاً از بین برد.

موسسات خدماتی عمومی بدون نظم مشخص در شهر پراکنده شدند. ادارات و سازمان‌های عمومی، موسسات آموزشی و ساختمان‌های مذهبی و غیره در مجاورت خیابان‌های جدید الاحداث قرار داشتند. فقط یک مرکز فعالیت‌های خدماتی، موسسات آموزشی، بیمارستان‌ها و موسسات تفریحی در ناحیه جنوبی شهر در مجاورت بزرگراه دور شهر واقع شده بود. همچنین دو مکان مهم، یعنی راه آهن و ایستگاه اتوبوس در این مرکز قرار داشتند.

^{۱۰} «تاریخ جدید یزد»؛ احمد کاتب، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۶، صفحه ۱۲۱ و ۱۲۲

به دلیل گسترش فعالیت‌های خاص در شهر، مراکز کارخانجات و کارگاه‌ها در نواحی مختلف حاشیه شهر بنا گردیدند. از بین این مراکز یک منطقه صنعتی در شمال غربی شهر در حاشیه جاده تهران، مرکز صنعتی در منطق شمال شرقی شهر، یک ناحیه صنعتی در منطقه جنوب غربی و یک مجتمع صنعتی دیگر در سمت جنوب شهر قرار داشتند. علاوه بر این کارگاه‌های پراکنده در سطح شهر نیز وجود داشت.

۲.۳.۶ تقسیم بخش قدیمی تاریخی شهر به مناطق و نواحی

بخش قدیمی شهر یزد دارای ۷ ناحیه اصلی و ۴۲ ناحیه فرعی می‌باشد. در نواحی فرعی اقشار اجتماعی مختلف، افراد فعال در مشاغل مختلف و نیز پیروان ادیان مختلف سکونت دارند. مناسبات اجتماعی و اقتصادی تنگاتنگ، شیوه زندگی بومی و نیز فعالیت کسب و کار بر طرح توسعه اجتماعی تاثیر گذارند، به طوری که کارخانه داران ثروتمند و نیز افراد فقیر در یک ناحیه در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند و یا دو ناحیه یکی برای ثروتمندان و یکی برای فقیران کاملاً در کنار یکدیگر قرار دارند. خانه‌های افراد ثروتمند به آسانی قابل تشخیص بوده و در مجاورت خیابان‌های اصلی یا تقاطع‌ها قرار دارند.

« با گسترش این شهر در زمان پهلوی، تغییرات ساختاری اقتصادی و اجتماعی و نیز جابجایی جمعیت، بخش قدیمی تاریخی شهر تغییر کرده است. نظام ارزش‌های اجتماعی موجود در بخش قدیمی شهر به تدریج از بین رفته است. خانواده‌های مرفه و صاحبان واقعی این ناحیه این منقه شهری را ترک کرده و آن را به افراد غریبه واگذار می‌کنند. به همین دلیل رابطه معمول میان همسایه‌ها و نظم اجتماعی این ناحیه پایان یافته است. همچنین خیابان‌های جدید بافت قدیمی و شناخته شده شهر را متحول ساخته و نواحی فرعی که از زمان رضا خان باقی مانده‌اند، در معرض نابودی هستند. در حال حاضر هفت ناحیه وجود دارد: فهادان، گودال مصلی، شش بادگیر، گازرگاه، شیخ داد، دولت آباد و گنبد سبز».^{۱۱}

۲.۳.۷ تعیین ویژگی‌های ارزشمند

در محله قدیمی تاریخی ساختمان‌هایی وجود دارد که از دید معماران و تاریخ از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشند. برخی از آن‌ها شاهکار هنر اسلامی-ایرانی هستند. ساختمان‌های با ارزش در محله قدیمی شامل مساجد، تکیه‌ها، ابنیه مقدس، آب انبارها، موزه‌ها، مدارس و باغ‌ها هستند که به دلیل ویژگی‌های تاریخی و معماری و گردشگری اهمیت دارند. تعداد این ساختمان‌ها در محله تاریخی بیش از ۱۰۰ ساختمان است. برخی از آن‌ها در پیوسته‌ها تشریح می‌گردند.

«این ساختمان‌ها به عنوان ویژگی‌های خاص یزد تلقی شده و معرف این شهر فرهنگی تاریخی می‌باشند. ساختمان‌های تکمیل شده محله قدیمی به این شهر هماهنگی بسیار مطلوبی می‌بخشند. بسیاری از ساختمان‌های ارزشمند (بازارها، خانه‌ها، گرمابه‌ها، آب انبارها، مساجد، تکایا) همواره بر جایگاه ممتاز این شهر تاریخی و شکوه آن

^{۱۱} مولف، بر اساس پرس و جو در منطقه تاریخی شهر یزد.

دلالت دارند. این شرایط یونسکو را بر آن داشت تا در سال ۱۳۵۰ یزد را به عنوان شهر تاریخی جهان تحسین نماید.^{۱۲}

۲.۳.۸ گذرگاه‌ها یا خیابان‌های معروف

گذرگاه‌های برجسته شامل شبکه‌های حمل و نقلی اصلی، محوطه‌های عابر پیاده و خیابان‌هاست که محله‌ها را به یکدیگر متصل می‌کرد.

«مهمترین خیابان «یوزداران» بود که خیابان‌های جنوبی را به فهادان متصل می‌نماید. گذرگاه‌ها یا خیابان‌هایی که نواحی مجاور را به یکدیگر متصل نموده است، از منظر تاریخی دارای اهمیت ویژه می‌باشند.^{۱۳}

۲.۳.۹ مناطق مسکونی

در قرن ۱۶ میلادی یزد به شدت توسعه پیدا کرد. ساختمان‌های مسکونی جدید و برخی تاسیسات عمومی مانند حمام‌ها و آب انبارها احداث گردیدند. مهمترین مرحله توسعه شهر در قرن نوزدهم میلادی به وقوع پیوست. تقسیم مناطق مسکونی که مبتنی بر نظام محله هستند، در این دوره توسعه یافت.

۲.۳.۱۰ مجموعه ویژگی‌های مراکز محله

امروزه سایت تاریخی به هفت محله تقسیم می‌گردد. مهمترین محلات عبارتند از فهندان، گودال مصلی، شش بادگیر، گازرگاه، شیخ داد، دولت آباد و گنبد سبز. هر محله دارای هویت فرهنگی خاص خود می‌باشد. مهمترین عنصر مرتبط کننده این محدوده‌ها بازار است که در واقع مهمترین عنصر پیوند دهنده این محله‌ها می‌باشد.

مراکز دینی مبنای این تقسیم بندی می‌باشند. مساجد، فضاهای باز، آب انبارها، گرمابه عمومی و سایر عناصر شهری برای هر محله خودآگاهی نسبی ایجاد می‌نمودند و در عین حال هر محله خدمات عمومی ارائه می‌داد.

آرایش تاسیسات شهری در یک مرکز محله یکی از اصول شهرسازی سلسله صفویان است که در قرن پانزدهم و شانزدهم در ایران حکومت می‌کرد. در زمان حکومت این سلسله طراحی شهری به میزان قابل ملاحظه‌ای توسعه یافت. شهر اصفهان شاهکار این مقطع زمانی است. مرکز محله به شکل یک مربع با امکانات و خدمات خاص طراحی گردید. یک فضای باز عمومی برای مراسم مذهبی مرکز این مربع می‌باشد. به دلیل موقعیت مرکزی فضای باز مذهبی دسترسی مطلوبی به شبکه مواصلاتی وجود دارد. معمولا هر یک از این فضاها در وسط دارای دسترسی اختصاصی به سمت بیرون شهر و یک مسیر مستقیم به سمت بازار می‌باشد.

^{۱۲} « طرح بازسازی بافت تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری خلیل آباد، ۱۳۷۸، صفحه ۱۰۳

^{۱۳} « طرح بازسازی بافت تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری خلیل آباد، ۱۳۷۸، صفحه ۱۰۳

Unterviertel der Historischen Gewebe Stadt Yazd

Maßstab 1:21000

0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

1 Koushk-e no	12 Darolshafa	23 Markaz-e Shahr-e Ghadim	34 Gazorgah
2 Fahadan	13 Abolmaali	24 Hashem Khan	35 Sarbaz
3 Shah Abolghasem	14 Sajjadih	25 Godal-e Mosalla	36 Pir borj
4 Bazar-e no	15 Sheykhdad	26 Godal-e Abbasi	37 Malambar
5 Vaght va Saat	16 Bagh-e Gandom	27 Khajeh Khazar	38 Jouye Horhor
6 Shazdeh Abolghasem	17 Sarcham	28 Amir Chakhmagh	39 Sarsang
7 Shahr-e ghaleh-ie Ghadim	18 Takht-e Ostad	29 Nazarkadeh	40 Malambar
8 Gheysar	19 Meydan-e Shah Tahmasb	30 Lord Asiyab	41 Yaghoubi
9 Do menar	20 Chahar Menar	31 Zartoshtiha	42 Ab-e Shour
10 Darvazeh Shahi	21 Bagh-e Sandal	32 Tal	
11 Sarbalak	22 Dolat Abad	33 Salsabil	

تصویر ۲.۱۸ زیر محلات بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

Yazd Wertvolle Werke und Historische Denkmäler

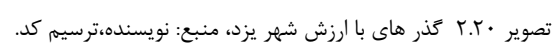
Maßstab 1:21000

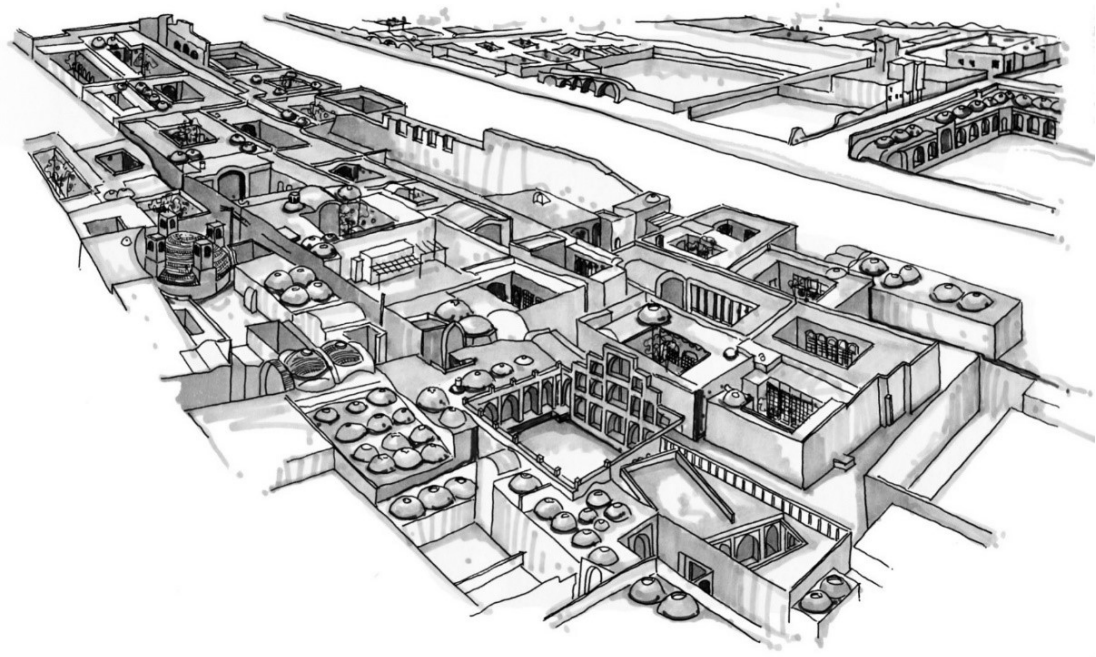
0 0.2 0.4 0.6 0.8 1 Km

1 Alte Burgmauern	18 Hosseinieh Sahlebne Ali	35 Abolmaali Hammam	52 Kusanku Hosseinieh
2 Yaghoubi Sammlung	19 Wertvolle Wohn Sammlungen	36 Abolmaali Jame Mosche	53 Lariha Haus
3 Sar Sang Mosche	20 Imamzadeh Jafar Sammlung	37 Abolmaali Caravan Serai	54 Eskandar Gefängnis
4 Seyyed Fathedin Reza Sammlung	21 Mulla Ismail Mosche	38 Abolmaali Wasserspeicherung	55 Fahadan Hosseinieh
5 Malambar Sammlung	22 Khan Platz	39 Bagh-e Gandom Hammam	56 Davazdah Imam Monument
6 Shahedbaz Sammlung	23 Stadtmarkt Sammlung	40 Bagh-e Gandom Mosche	57 Chehel Mehrab Mosche
7 Gazorgah Sammlung	24 Iranshahr Schule	41 Jame Mosche Sammlung	58 shahabeddin-e Ghasem Taraz Schule und Mosche
8 Haus von Khan Bahador	25 Dolatabad Garten Sammlung	42 Hoseiniyan Sammlung	59 Shah Kamaliyeh Monument
9 Moeins Garten	26 Shah Tahmasb Platz	43 Chahar fasl Wertvolle Häuser	60 Imam Khomeyni Schule
10 Shesh Badgir Wasserspeicherung	27 Seyyed Shamseddin Monument	44 Arabha Sammlung	61 Fatemeh Monument
11 Amir Chakhmagh Wasserspeicherung	28 Chahar Menar Mosche	45 Youzdaran Historischen Weg	62 Alaie Haus
12 Rostam Gir Wasserspeicherung	29 Moltakiyeh Hosseinieh	46 Khanevadeh Schule	63 Akhavan Haus
13 Panjeh Karan Wasserspeicherung	30 Takht-e ostad Hosseinieh	47 Sheykhdad Grab	64 Semsar Haus
14 Gholamali Siyah Sammlung	31 Bagh-e Sandal Mosche	48 Sheykhdad Wasserspeicherung	65 Hoz Schule
15 Godal mosalla Mosche	32 Shah Abolghasem Mosche	49 Sheykhdad Mosche	66 Amir Chakhmagh Mosche
16 Mosalla Atigh Wasserspeicherung	33 Shah Tahmasb Mosche	50 Kufeh Mosche	67 Safdar Khan Mosalla
17 Mosalla Atigh Hosseinieh	34 Abolmaali Schule	51 Sarcham Wasserspeicherung	

تصویر ۲.۱۹ آثار و ابنیه تاریخی با ارزش شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

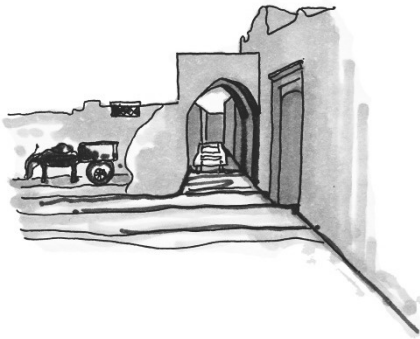
تصویر ۲.۲۱ خیابان سید گل سرخ، منبع: نویسنده، طراحی دست.

تصویر ۲.۲۲ گذر یوزداران، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۲.۲۳ گذر یوزداران و بازار، منبع: نویسنده، طراحی دست.

تصویر ۲.۲۴ نمایی از فهادان از سمت شمال، منبع: نویسنده، طراحی دست.

تصویر ۲.۲۵ گذر یوزداران، مسیر پیاده در سمت چپ، بادگیر خانه لاریها در محله فهادان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

تصویر ۲.۲۶ نمایی از مسجد یوزداران، نرده ها و سایه بانها که قابل استفاده هستند. گنبد مدرسه ضیاییه. ، منبع: نویسنده، طراحی دست.

جدول زیر این اطلاعات اساسی را جمع بندی می‌نماید:

شیوه پیدایش	محلّه قدیمی در موقعیت مناسب دارای شیب و دسترسی مطلوب قرار دارد.
روند توسعه محلّه قدیمی تاریخی	محلّه قدیمی تاریخی در مرکز شهر و به عبارت دیگر از سمت جنوب بین خیابان دهم فروردین و خیابان رجایی، از سمت غرب بلوار دولت آباد و شهید سعیدی، از سمت شرق بلوار بسیج و دهه فجر، از سمت شمال خیابان فهادان، خیابان بعثت دهم و سراج. حومه محلّه قدیمی تاریخی توسط دفتر بازسازی محلّه قدیمی و دفتر طراحی شهری وزارت مسکن و شهرسازی، ارگان اداری محلّه تاریخی و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به اتفاق مقرر و تعیین شده است.
ناحیه اصلی و ناحیه فرعی شهر	محلّه قدیمی تاریخی شامل ۷ ناحیه و ۴۲ ناحیه فرعی می‌باشد.
ویژگی‌های مهم	در این محلّه قدیمی تاریخی بیش از ۱۰۰ مکان و ساختمان و نیز گذرگاه‌های مهم از نظر تاریخی وجود دارد. مهمترین آن‌ها گذر یوزداران است.

تصویر ۲.۲۷. نتایج حاصل از معرفی بافت تاریخی شهر یزد. منبع: نویسنده.

تصویر ۲.۲۸ مرکز محله فهادان و دو خانه مسکونی. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

تصویر ۲.۲۹ عکس هوایی - محله فهادان. منبع: شهرداری یزد.

تصویر ۲.۳۰ عکس هوایی - محله گودال مصلی. منبع: شهرداری یزد.

تصویر ۲.۳۱ عکس هوایی - محله شش بادگیر. منبع: شهرداری یزد.

تصویر ۲.۳۲ عکس هوایی - محله گازرگاه. منبع: شهرداری یزد.

تصویر ۲.۳۳ عکس هوایی - محله شیخداد. منبع: شهرداری یزد.

تصویر ۲.۳۴ عکس هوایی - محله گنبد سبز. منبع: شهرداری یزد.

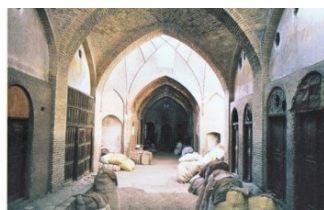
تصویر ۲.۳۵ عکس هوایی - محله دولت آباد. منبع: شهرداری یزد.

۲.۳.۱۱ وضعیت اقتصادی، بازار

یزد یکی از مهمترین تولیدکنندگان فرش در ایران و تولیدات آن به خاطر زیبایی و کیفیت کالا سهم عمده‌ای در صادرات کشور دارد. بازار یزد مرکز اصلی این فعالیت اقتصادی بود.

بازار یزد در واقع مانند همه شهرهای تاریخی دیگر، محور اصلی و یکی از مهمترین عناصر این شهر است. احداث یک بازار جدید موجب کاهش فعالیت‌های بازار قدیمی شد، زیرا بازار جدید قادر بود به جوابگویی به نیازهای محیط خود بود.

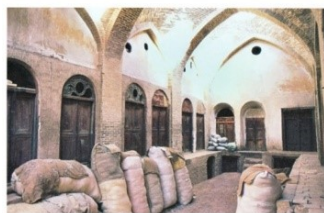
تحولات جدید در شهر توانست اغلب فعالیت‌های اقتصادی را جذب نماید. برخی فعالیت‌های از بازار قدیمی به مناطق جدید منتقل شد و بازار قدیم بیش از پیش کارکرد فرهنگی-اقتصادی خود را از دست داد. از بین رفتن بازار به عنوان مهمترین عنصر ساختاری ارگ‌ها بر کل بدنه مرکز تاریخی تاثیر می‌گذارد. کاهش خدمات و تولید و نیز انتقال این فعالیت‌ها به مکان‌های دیگر آغاز فروپاشی بازار است. احیای این فعالیت‌ها که بر آمده از بازار می‌باشند، می‌تواند موجب گسترش تاثیر و نفوذ بازار بر همه بخش‌های شهر گردد. تجدید ساختار اقتصادی و احیای بازار می‌تواند اقتصاد پراکنده و از بین رفته ارگ‌ها را بهبود بخشیده و بر کل محیط پیرامون خود تاثیر بگذارد.

Tymchh (Passage) und den angrenzenden Flur

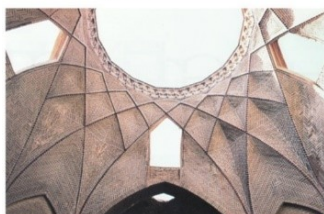
Eingang

Ost Korridor Tymchh

Korridor

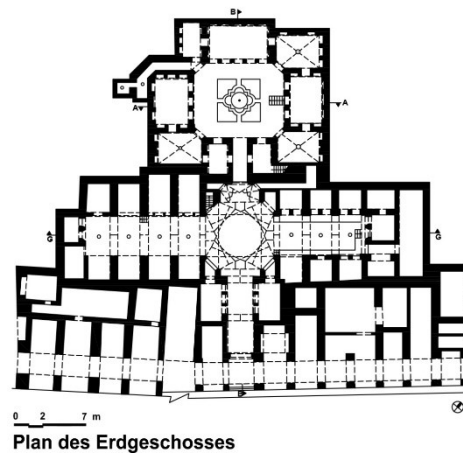
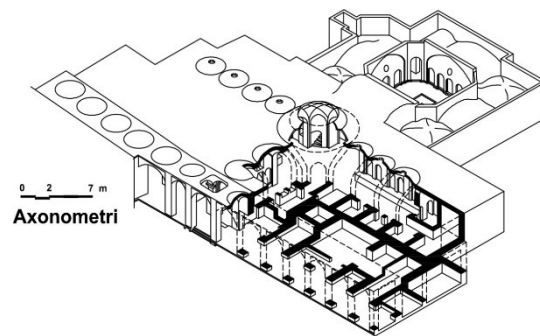

Ein Teil des Daches Tymchh

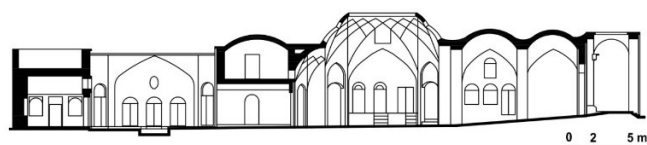
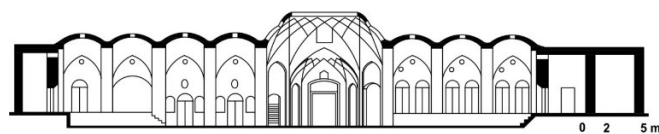
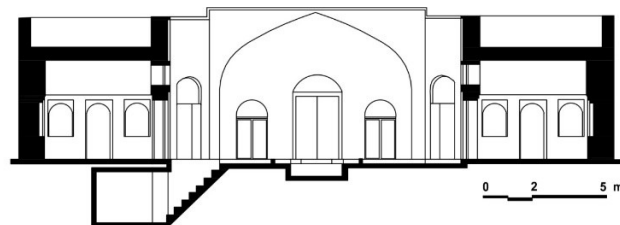

Tymchh

تصویر ۲.۳۶ بازار یزد، بانک شاهی، منبع: نویسنده.

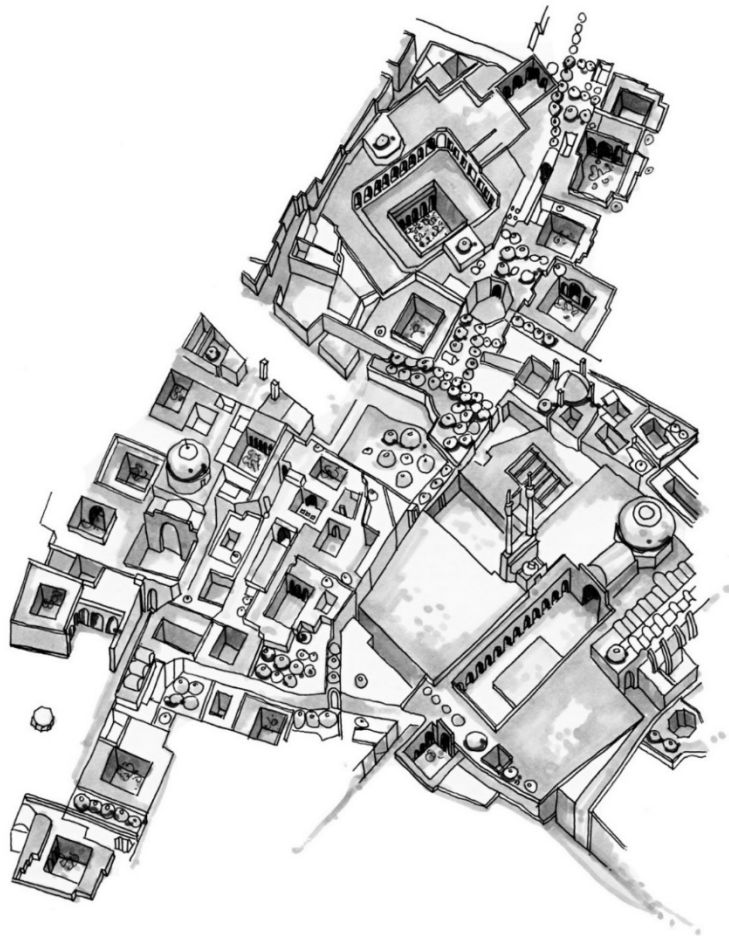
تصویر ۲.۳۷ بازار یزد، بانک شاهی. منبع: گنجنامه، بازار، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۷۰، ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده).

تصویر ۲.۳۸ بازار یزد، بانک شاهی. منبع: گنجنامه، بازار، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۷۱، ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده).

۲.۳.۱۲ ساختمان‌های مجزا

ساختمان‌های مجزا به دلیل ارتفاع خاص آن عنصری موثر در تشکیل خط افق شهری است. صرف نظر از گنبدهای فضا‌های باز مذهبی مانند حسینیه و بادگیرهای مخازن آبی، مهمترین عناصر بصری گنبدها و مناره مسجد جامع، مجموعه امیر چخماق و باغ دولت آباد هستند. نقش آن‌ها به عنوان عناصر ارتباطی تعیین کننده است. این ساختمان‌ها، خواه در پلان شهری (مسجد جامع) یا در پلان محله (حسینیه) به عنوان نماد جهت یابی هستند. این ساختمان‌ها به عنوان عنصر ارتباطی اصلی در شهرهای قدیمی ایران احداث گردیدند.

تصویر ۲.۳۹ ارتباط فضایی بین عناصر مجموعه مسجد جامع، بازار. منبع: نویسنده، طراحی دست

برنامه‌های طراحی شهری جدید از احداث ساختمان‌های بلند که عناصر شهرهای سنتی را پنهان ساخته و موجب تغییراتی در توازن عناصر شهری می‌گردند، حمایت می‌کنند.

۲.۳.۱۳ شبکه معابر شهری

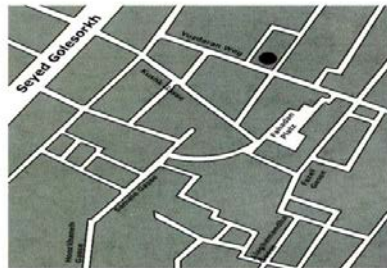
شبکه معابر سنتی یزد در این آب و هوا فوق العاده است. آرایش‌های فضایی و روابط، تفاوت‌ها در ارتباط سلسله مراتبی و سادگی، مهمترین ویژگی‌های این شبکه هستند. بازار به عنوان یکی از عناصر مهم نقش اساسی در این ساختار تاریخی متوازن دارد. هر عنصر در این شبکه از کارایی خاصی برخوردار است. پل‌ها، ورودی‌ها، بلوک‌های ساختمانی، باغراه‌های باریک و عریض و ورودی خانه‌ها، معانی مختلفی را بیان می‌کنند. تا شروع قرن بیستم شبکه معابر شهر به طور متوازن توسعه یافت. در سال‌های بعد خیابان‌های جدید که به وجود آمدند تا حمل و نقل مدرن را امکان پذیر سازند، با شبکه معابر موجود تضاد دارند. خیابان‌های جدید الاحداث شبکه معابر این منطقه تاریخی را در برخی مکان‌ها انتخاب و برخی محله‌ها را تقسیم می‌نماید. مداخلات در شبکه تاریخی مانند شبکه موجود در یزد باید با احتیاط صورت گیرد تا از آسیب وارد کردن به این سیستم سنتی جلوگیری شود. شبکه مواصلاتی نقش تعیین کننده‌ای در رابطه با شهر دارد. دستکاری در تصویر سنتی شهر تاثیر منفی بر ارتباط و نیز بر کارکردهای فرهنگی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی شهر دارد. پیش از اتخاذ تدابیر باید پیامدهای تلفیق یک سیستم ارتباطی جدید با سیستم قدیمی سنجیده شوند. تاثیر این اقدامات طراحی شهری باید در مورد پروژه‌های آبی با دقت مورد تامل و ارزیابی قرار گیرد.

۲.۳.۱۴ معماری

ساختمان‌ها در یزد معمولا دارای ویژگی خاصی می‌باشند که آن‌ها را از ساختمان‌های دیگر در مناطق اقلیمی داغ و خشک متمایز می‌سازد، و موقعیت آن‌ها، آرایش آن‌ها و سازمان کاربردی مشخص می‌سازد. ویژگی معماری برجسته در چنین اقلیمی سادگی در فرم است. خانه‌ها دارای سقف‌های ساده گنبدی شکل آجری، حیاط اندرونی و حداقل یک محوطه ورودی جا دار هستند. ساختار ساختمان‌های عمومی مانند گرمابه‌ها، مخازن آب، حسینیه و مساجد از نظر فرم موجود متفاوت است. هر ساختمان دارای زیبایی و سادگی خاص خود است.

این ساختمان‌ها فاقد دکوراسیون بوده و نوع فرم آن‌ها این ساختمان‌ها را ساختمان‌های عادی متمایز می‌سازد. بافت تاریخی یزد به طور کلی، مصالح ساختمانی، رنگ و حجم در ایجاد هارمونی در محیط تاثیر گذارند. مهمترین عناصر (المان‌ها) حسینیه، آب انبار، گنبد حرم‌ها، مساجد و مناره مسجد جامع هستند. ساختار و بافت محتوای درون محلات بسیار ساده است. گنبدها و مناره‌ها در مکان‌های مذهبی نشان دهنده توزیع فیزیکی محلات در خط افق شهر هستند. ساختار ساختمان‌ها از نمای بیرون حس ارگانیک را منتقل می‌کند، هر ساختمان دارای نظم هندسی خاص خود می‌باشد.

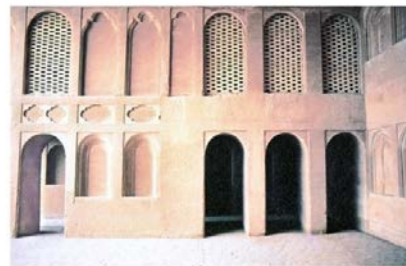
Fahadan Viertel , Yuzdaran Weg

Südwestliche Seite des großen Hofes

südlichen Ecke der Haupthof

Großartiges eivan des Haupthofes

Nordöstlichen und nordwestlichen Seiten

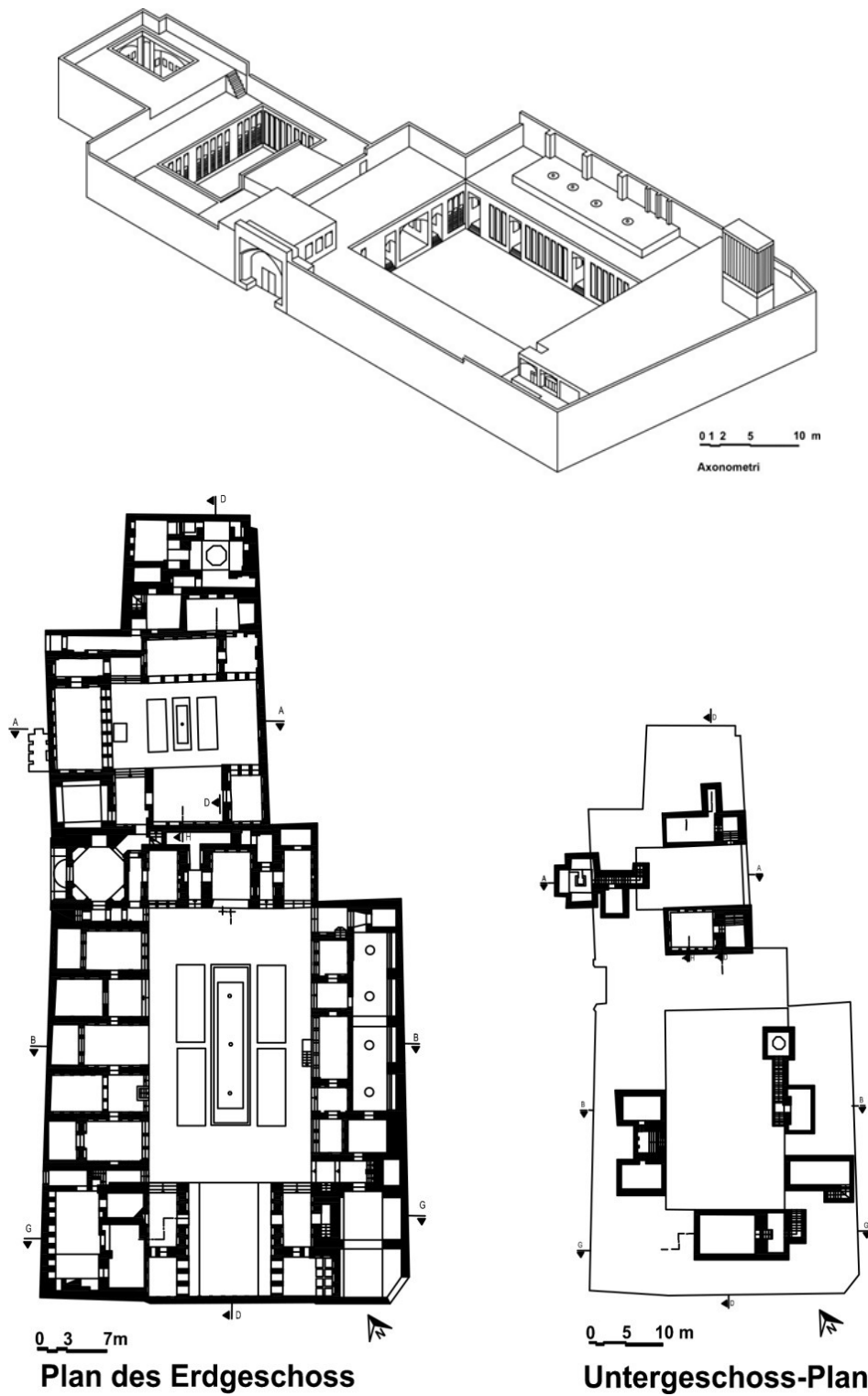

Panj-daryi (Fünf Tüten) der Haupthof

تصویر ۲۴۰ خانه لاریها در محله فهادان. منبع: نویسنده

یک مثال خوب در این زمینه لری خانه (محل استقرار فعلی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری یزد) با دو حیاط دارای محورهای اصلی موازی می‌باشد. تالار ورودی در قسمت غربی قرار دارد و توسط دو در به بخش درونی و بیرونی خانه مرتبط است. با وجود محور اصلی افقی حیاط نسبت به محور تالار و اتاق زمستانی مقابل، این محور دارای یک کارکرد اساسی جهت تعیین محور اصلی تالار و اتاق زمستانی می‌باشد. ویژگی‌های مهم دیگر این خانه عبارتند از:

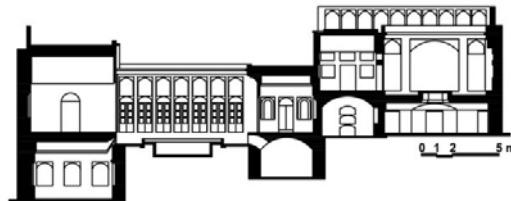
هفت فضا در بخش‌های شرقی و غربی: دو راهرو، دو اتاق سه در، سه اتاق دارای صفا، تالار بزرگ و بادگیر در فضای مجاور. تزئینات متنوع در قسمت‌های مختلف و اجزای خانه استفاده می‌شود. در این خانه تغییراتی که در فواصل زمانی مختلف در عناصر و جلوه بصری خانه انجام شد، قابل رویت می‌باشند.

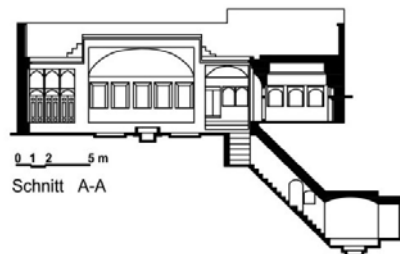
تصویر ۲.۴۱ خانه لاریها در محله فهادان، آکزنومتریک، پلان طبقه همکف و زیرزمین، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۲. ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده).

Schnitt D-D

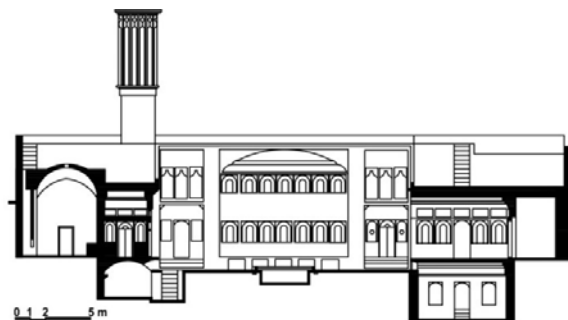

Schnitt E-E

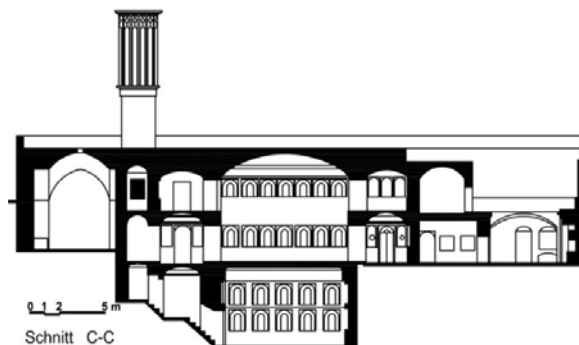

Schnitt A-A

تصویر ۲.۴۲ خانه لاریها در محله فهادان، مقطع، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۳. ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده)

Schnitt B-B

Schnitt C-C

تصویر ۲.۴۳ خانه لاریها در محله فهادان، مقطع، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۳. ترسیم اکد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده).

۲.۳.۱۵ معماری و محیط

جدا از خیابان‌های جدید که با مناطق محیط خود همخوانی ندارند، مکان‌های باز و سلسله مراتبی بافت تاریخی با ویژگی‌های محیط‌های خاص خود تناسب دارند و این ویژگی‌ها به این ترتیب هویت کارکردی در اقلیم داغ و خشک را محقق می‌سازند. بلوک ساختمانی اصلی محله از دو جور محوطه ورودی بزرگ و دارای عمق زیاد جهت تشکیل سایه و و چند منفذ برای گردش هوا تشکیل می‌گردد. مکان‌هایی نیز برای استراحت کوتاه وجود دارد. کوچه‌های بلند در امتداد گردش هوا بوده و گذرگاه‌های مسقف در زمان بسیار گرم سال پناهی در برابر گرما می‌باشند. انطباق معماری سنتی با محیط داغ و خشک به ساده‌ترین شکل در هر گوشه از این ارگ آشکار می‌باشد. این شهر سنتی توانست با گرما و خشکی این اقلیم به کمک ابزارهای غیر مکانیکی و امکانات موجود مقابله نماید. پایون‌ها، حوض‌های کوچک در خانه‌ها و در بیرون آن‌ها، حیاط‌ها، درختان، مصالح ساختمانی محلی و ظرفیت گرمایی آن‌ها، گردش آب و هوا درون ساختمان‌ها، باغ‌ها و حیاط‌های دارای عمق زیاد، سقف‌های بلند گنبدی، تراس‌های متعدد، استفاده از رنگ‌های روشن در ساختمان‌ها و بسیاری از ویژگی‌های تکنیکی دیگر راهکارهای ساده و غیر مکانیکی محلی محسوب می‌شوند. امروزه این راهکارهای ساده، مقرون به صرفه و مستقل فراموش شده‌اند و معماری ما در چنین شهرهایی به سیستم‌های انرژی و مکانیکی وابسته تر می‌شود که برای کشوری مانند ایران در نظر گرفته نشده است. فشار اقتصادی شدید گرمای محیط را به صورت پایدار افزایش می‌دهد.

۲.۳.۱۶ فضا، سمبل‌ها و نمادهای شهری

فضا در ناحیه مسکونی مساله‌ای مرتبط با نقش و کارکرد می‌باشد. هر فضا از هویت خاص برخوردار می‌باشد. در یزد فضای مرکز محله با برآمدگی و ارتفاع ساختمان‌ها آشکار می‌گردد، این‌ها عناصری مانند ورودی‌های مسقف، بادگیر خانه‌ها و ساختمان‌های عمومی، گنبدها و مناره‌های مساجد و حرم‌ها هستند. بازار دارای ورودی‌های مختلف بوده و تعدادی مغازه را در بر می‌گیرد. وسعت متفاوت مراکز محله، به خصوص سازماندهی فضایی عناصر، همه این موارد به مراکز هویت خاصی می‌بخشد. در یزد عناصر شهری قالب در خط افق، مکان‌های مذهبی، گنبدها و مناره‌ها هستند. وجود این نمادهای شهری حرکت در شهر را آسان می‌سازند. بقای این نمادهای شهری حرکت در شهر را آسان می‌سازد. تصاویر گویا توسط افراد شناسایی می‌گردند. این پذیرش و تایید، بخشی از زندگی فرهنگی افراد در مراکز تاریخی می‌باشد.

۲.۳.۱۷ مصالح

رنگ ساختمان‌ها و وحدت در شکل رابطه بین شهر و محیط آن را نشان می‌دهند. سنگ‌های معمولی و خشک شده در برابر آفتاب دو مصالح ساختمانی سنتی هستند که تا امروزه نیز بدون آن که تغییرات زیادی در آن‌ها صورت گرفته باشد، وجود دارند. ساختمان‌های مسکونی معمولاً از آجر خشک شده در برابر آفتاب ساخته می‌شوند و در ساخت ساختمان‌های عمومی مانند بازار، مسجد، آب انبار، گرمابه، حسینیه این دو مصالح مورد استفاده قرار گرفتند. در ساختمان‌های عمومی سنگ‌های معمولی اغلب در نما یا برای پوشش گنبدها و مناره‌ها به کار می‌روند.

نمای ساختمان‌های مسکونی سنتی از درون و بیرون اغلب جهت زینت با کاهگل پوشیده می‌شوند. این سادگی مصالح ساختمانی و رنگ یکپارچه، هماهنگی با محیط را ایجاد نموده است. مصالح ساختمانی مدرن، به خصوص آجر و فولاد معمولی می‌باشند.

۲.۳.۱۸ شکل ساختمان

مهاجرت افراد از مناطق تاریخی به مناطق توسعه یافته جدید بیشترین تاثیر را بر استفاده از مصالح سنتی، شکل و معماری سنتی داشته است.

معماری سنتی، با وجود ویژگی‌ها و ارزش‌های خاص آن‌ها هیچ جایگاهی در زندگی مدرن این شهر ندارد. هشتی به عنوان فضای ورودی اصلی نیمه خصوصی بیشتر خانه‌ها و حیاط‌های داخلی مرکزی با وجود اهمیت آن به عنوان عنصر طراحی اصلی ارزش خود را از دست داده است. در شکل و معماری مدرن ساختمان، طرح‌های فرهنگی تغییر می‌یابند. هشتی به عنوان مانع اصلی فیزیکی بین فضای خصوصی و عمومی حذف گردیده و حیاط اصلی از طریق فضای ورودی جایگزین می‌گردد. این طرح ساختمانی مدرن از جنوب تا مرکز ایران با وجود تفاوت‌های آب و هوایی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۲.۳.۱۹ سرویس و تعمیر

تا اواسط قرن ۲۰ تعمیر و سرویس کلیه ساختمان‌ها در یزد بر اساس روش‌های سنتی کلی صورت گرفته است. البته تغییرات فرهنگی و اقتصادی علاوه بر کمبود خدمات و مهاجرت ساکنان از مناطق تاریخی، این خانه‌ها را به اقامتگاه‌های افراد با درآمد پایین تبدیل کرده است.

خانه‌های سنتی به دلیل ابعاد و شکل نیازمند سرویس و تعمیر دائمی هستند. تغییرات اساسی در تکنیک‌های معماری، تغییرات در مصالح، استفاده از ماشین آلات، جذب نیروهای کار در شهرهای بزرگ، کوچ اجباری نیروهای کار از مناطق تاریخی و شهرهای کوچک و از دست رفتن توانمندی‌های سنتی تکنیک‌های قدیمی تعمیر و سرویس ساختمان‌های تاریخی را از بین برد. تعمیرات شامل ساختمان‌های تاریخی و فرهنگی ثبت شده می‌شود. این اقدامات توانست ساختمان‌های عمومی بسیاری را نجات داده و امید افرادی که در محله تاریخی زندگی می‌کنند، افزایش می‌دهد.

۲.۳.۲۰ باغ‌ها، باغچه‌ها و باغ‌های عمیق

فضاهای سبز، باغ‌ها و باغچه‌ها عناصر مهم داخل شهر هستند. البته بسیاری از این باغ‌های با ارزش خشک شده است، برخی از روی اهمال و سهل انگاری یا به دلیل مهاجرت مالکان. باغ‌ها عناصر فرهنگی غیر قابل اجتناب شهرها در مناطق داغ و خشک می‌باشند. علاوه بر باغ‌های معمولی و کوچک، باغ‌های عمیق اجزای معماری مرکزی یزد و سایر شهرها در بخش مرکزی ایران هستند. این ابزار طراحی داخلی نقش اساسی در تهویه منازل ایفا می‌کند.

این باغ‌های خاص فقط در مناطق بیابانی یافت می‌شوند. باغ‌های عمیق پایین تر از سطح زمین قرار داشته و با وجود آن که مانند باغ‌های معمولی به نظر می‌رسند، شکل و ساختار بسیار پیچیده‌ای دارند. این باغ‌ها نه تنها سایه ایجاد می‌کنند، بلکه به تصفیه هوا نیز کمک می‌کنند. مجرا یا کانال‌های آب که عملاً به همه خانه‌ها وارد می‌شوند، از باغ‌های عمیق گذشته و همزمان درخت‌ها را آبیاری می‌کنند. آب از طریق تبخیر گرما را جذب کرده و در نتیجه یک اقلیم محلی معتدل ایجاد می‌کند. گردش هوای خنک از درون ساختمان‌ها در روزهای داغ و خشک تابستان بسیار مطبوع است. باغ‌ها و فضاهای سبز دور شهر به صورت فیلتر میان بیابان و شهر عمل می‌کنند. آن‌ها هوای پر گرد و غبار بیابان‌ها را پیش از آن که از شهر عبور کند، لطیف و خنک می‌سازند. فراهم کردن چنین سیستم اکولوژیک ایجاد شده توسط انسان‌ها از طریق سازگاری با بیابان‌ها باید به عنوان یک استراتژی سودمند با توجه به طبیعت خشن این منطقه مورد توجه قرار گیرد. این استراتژی می‌تواند به دلیل سادگی و مقرون به صرفه بودن در ساماندهی شهرهای مدرن و در ارتباط با بازسازی و مرمت این شهرهای تاریخی در این بخش و سایر بخش‌های کشور مورد بهره برداری قرار گیرد.

۲.۴ تحلیل فضاهای عمومی

فضاهای آزاد عمومی جذاب ترین سطوح شهرهای تاریخی در مناطق بسیار داغ و خشک را نشان می‌دهند. فضاهای عمومی در محدوده‌های تاریخی مبتنی بر ساختار و آرایش سلسله مراتبی هستند: بخش مرکزی شهر، خیابان‌های اصلی، کوچه‌هایی که به وسط محله منتهی می‌شوند، کوچه‌های فرعی، هشتی خانه‌ها، سرسراه‌های ورودی و حیاط-های داخلی. این سلسله مراتب حرکتی از فضای عمومی به فضای خصوصی می‌باشد. نیازهای افراد و نقش این فضاها نظم و ترکیب آن‌ها را تعیین می‌کنند. ورودی‌های اصلی و خیابان‌ها عریض تر بوده و کوچه‌ها که به خانه‌ها منتهی می‌شوند بسیار باریک هستند. در این سیستم سلسله مراتبی مهمترین فضاهای شهری، فضاهای مسقف نیمه خصوصی بین گروه خانه‌ها، هشتی و میدان مرکزی محله می‌باشد. فضای مرکزی محله نشان دهنده آشکار طراحی شهری در مقطعی از زمان است که توسط افراد مورد استفاده قرار گرفت.

۲.۴.۱ فضاهای خصوصی

فضاهای باز عمومی دارای دو ویژگی اصلی می‌باشند. این فضاها در ارتباط با خانه‌ها نقش فضای کاربردی فعال را ایفا می‌کنند. حیاط داخلی دربرگیرنده آشپزخانه ثانویه، فعالیت‌های روزمره، بازی کودکان و راهکاری برای مواجهه با این اقلیم داغ و خشک و بهبود جو داخل خانه‌ها است. حیاط داخلی فضایی خصوصی است که یک عنصر حیاتی و اساسی در اقلیم داغ و خشک به شمار می‌رود. این فضای خصوصی سنتی با جدارهای بلند پیرامون خود در واقع یک فضای باز برای حرکت اعضای خانواده و عمدتاً بانوان است. زندگی خصوصی در این فضا به آنان اجازه می‌دهد که بدون آن که توسط افراد غریبه دیده شوند، رفت و آمد کرده و کارکنند.

۲.۴.۲ فضاهای عمومی و نیمه خصوصی

سیستم طراحی سنتی شهرهای تاریخی در ایران هرگز امکان و اجازه دسترسی مستقیم به مکان‌های عمومی و خصوصی را نداده است. همواره تفکیک محترمانه‌ای بین این دو فضا وجود داشته است. این تفکیک ممکن بود اشکال متفاوتی داشته باشد، هشتی و ورودی‌های مسقف رایج‌ترین اشکال هستند. ترکیب فضاهای عمومی و نیمه عمومی دربرگیرنده یک سیستم سلسله مراتبی می‌باشد که از دروازه شهر آغاز و به سرسرای ورودی خانه‌ها ختم می‌شود. سیستم عابر پیاده سنتی شهر مهمترین بخش این سیستم است. پس از ورود به بازار از طریق دروازه، دسترسی سریع و مستقیم به وسط محله امکان پذیر است. صرف نظر از این دسترسی، دسترسی‌های دیگری وجود دارند که مبتنی بر تقسیم سلسله مراتبی بوده و به عنوان مسیر دسترسی درجه دوم ارزیابی شده و مراکز به هم پیوسته محله را به یکدیگر متصل می‌سازد. گروه سوم، دسترسی‌ها به دروازه‌های خارج از شهر هستند.

این ساختار فضایی که با کوچه‌های بن بست و هشتی‌ها (سرسرای ورودی سنتی به چند خانه) خاتمه می‌یابد، امکان دسترسی خصوصی و نیمه خصوصی به این شبکه را فراهم می‌نماید. درب‌ها در ایران به طور سنتی بخش‌های نیمه خصوصی و خصوصی این شبکه را از فضای عمومی تفکیک می‌نمایند. در ب خانه‌ها یا ورودی هشتی‌ها، این سدها (موانع) هستند. چنین شبکه‌ای ممکن است امروزه حفظ شده و دست کم در شهرهای کوچک که در آن‌ها خیابان‌های عریض مدرن هنوز جایگاهی ندارند، بازسازی شوند. با وجود آن که این سیستم ساده معنی و مفهوم خود را از دست داده است، هنوز هم ممکن است به عنوان یک تشکیلات فرهنگی تاریخی بازسازی شود. ارتباطات مستمر با بازار از هر قسمت از شهر به توسعه رابطه اجتماعی بسیار غنی کمک نموده‌اند. آسیب‌ها به شبکه عابر پیاده ناشی از احداث خیابان‌های جدید هستند که شرایط تاریخی و پیوندهای اجتماعی سنتی را تحت تاثیر قرار داده‌اند. هر نوع درستکاری و مداخله در فضاهای باز موجود یا ایجاد میدان‌های جدید باید با توجه به شرایط اقلیمی و معیارهای معماری صورت گیرد.

۲.۴.۳ میدان، کارکرد و روابط مکانی

میدان مهمترین فضای عمومی در هر محله است. هر هفت محله شهر دارای میدانی هستند که توسط موسسات فرهنگی و عناصر خدماتی احاطه شده است. این میدانی اغلب در وسط محله‌ها واقع شده است. در بسیاری از مراسم از قبیل تجمعات مذهبی، اعیاد و سیاسی، میدان مرکز و محل تجمع است. در واقع هیچ فضای باز دیگری برای چنین مراسمی وجود ندارد. علاوه بر این کارکردها میدان محلی برای فعالیت‌های اوقات فراغت، محل بازی کودکان و بسیاری فعالیت‌های دیگر است و ساکنان شهر آن را وارد زندگی روزمره خود کرده یا از آن در فرصت‌های خاص بهره می‌گیرند.

این میدان‌ها از طریق شبکه عابر پیاده که هنگام مراسم و جشنواره‌ها به طور کامل مورد استفاده قرار می‌گیرد، به یکدیگر متصل هستند. این حرکات در روابط مکانی و فرهنگی اجتماعی مناطق تاریخی که هنوز وجود دارند و احتمالاً نیرومندترین پدیده‌ها جهت حفظ ارگ‌های سنتی هستند، نمود می‌یابند. این مراکز در ارتباط با شهر و محله‌های آن به عنوان مهمترین عناصر فرهنگی و اجتماعی عمل می‌کنند. بسیاری از مراسم اجتماعی دوره پیش از

اسلام هنوز در این مراکز انجام شده و افراد را از مناطق جدید جذب می‌نمایند. با وجود نیروهای جذب کننده مناطق جدی، هیچ جایگزین مکانی برای چنین فضاهای باز ساده‌ای که هزاران سال مناسبات اجتماعی و فرهنگی سنتی افرادی را نشان می‌دهند که در این مجموعه ساده زندگی می‌کردند، وجود ندارد.

۳.۲.۴ فعالیت‌های فرهنگی

از فضاهای خصوصی که مبتنی بر روابط خانوادگی، شرایط آب و هوایی و شیوه زندگی فرهنگی و اجتماعی هستند تا میدان‌های عمومی که شکل آن‌ها تابع کارکرد آن‌ها در رابطه با فعالیت‌های فرهنگی کلی افراد می‌باشد، فرهنگ و جامعه‌ای سر بر می‌آورد که خاص خلق و خو و روحیه ایرانی است.

فعالیت‌های فرهنگی به دو مقوله اصلی قابل تقسیم می‌باشند: فعالیت‌هایی که درون خانه‌ها اتفاق می‌افتند و فعالیت‌هایی که خارج از فضاهای خصوصی به وقوع می‌پیوندند. آنچه که در یک خانه ایرانی رخ می‌دهد، بخش جالبی از رفتار فرهنگی این افراد می‌باشد، اما نگرانی از فعالیت‌های فرهنگی خارج از فضاهای خصوصی است.

فعالیت‌های عمومی در شهرهای سنتی به دو گروه اصلی قابل تقسیم می‌باشد: فعالیت‌های روزمره مانند رفتن به سر کار، رفتن کودکان به مدرسه، امکانات خرید خانم‌های خانه دار و فعالیت‌های هفتگی مانند رفتن به گرمابه‌های عمومی. علاوه بر این فعالیت‌های فرهنگی وجود دارد که در مناسبت‌های خاص در یک زمان خاص سال، در ماه رمضان یا محرم برگزار می‌شوند. همچنین مراسمی مانند عید نوروز و بسیاری از فعالیت‌های مذهبی و ملی دیگر که افراد را در فضاهای عمومی گرد هم می‌آورند، در این بستر قابل ذکر هستند.

۲.۴.۴.۱ فعالیت‌های روزمره

در شهرهای سنتی فعالیت‌ها نه در خارج از خانه‌ها، بلکه مستقیماً از جلوی در خانه‌ها شروع می‌شوند، اما در حد فاصل فضای خصوصی و عمومی فضای نیمه خصوصی دیگری وجود دارد که از دنج و راحتی منازل محافظت کرده و مانعی در برابر افراد بیگانه می‌باشد. در نتیجه فعالیت‌های کلی در این فضای نیمه خصوصی آغاز می‌شود که هشتی نامیده می‌شود. هشتی یک مکان پوشیده نسبتاً کوچک است که تا سه یا چهار خانه را در بر می‌گیرد. خانه‌هایی که دارای هشتی مشترک هستند، در رابطه اجتماعی خاصی با یکدیگر و عمدتاً در ارتباط روزمره با زنان خانه دار و کودکان قرار دارند.

در یک جامعه اسلامی مانند ایران زنان به صورت سنتی و فرهنگی اجازه ندارند خود را به افراد بیگانه نشان دهند. به همین دلیل آن‌ها جایی به جز چهاردیواری متعلق به خودشان ندارند. آن‌ها اجازه ندارند که کار کرده یا به محله‌های دیگر بروند. آن‌ها می‌توانستند محله خود را فقط در کنار همسران خود ترک کنند. تحت این شرایط فعالیت‌های روزانه زنان خانه دار عملاً به قلمروی خانه و وسط محله محدود می‌شود. لازم به ذکر است که در ماه‌های مقدس زنان برای فعالیت مشترک در امور فرهنگی و مذهبی در محله آزاد تر بودند.

مردان خانه را برای رفتن به سر کار ترک می‌کنند و کودکان به مدرسه می‌روند. در این هنگام فعالیت‌های روزمره برای زنان آغاز می‌شوند. پس از آن که آن‌ها کار خانه را انجام دادند، معمولاً خانه را ترک می‌کنند تا به وسط محله

بروند. تا امروز این طی مسیر کوتاه بخش اصلی فعالیت‌های روزمره آن‌ها می‌باشد. هدف فقط بر سر پیاده روی عادی به قصد خرید نیست، بلکه هدف دیدن زنان دیگر، صحبت کردن و کسب آخرین اخبار و لذت بردن از زمان است. فضاها طوری متناسب گردیده است که بیشترین بهره‌وری ممکن را برای افراد داشته باشد. در اقلیم خشک، با زمستان یخبندان و تابستان داغ، بازار سرپوشیده، هشتی یا گذر سایه امکان این فعالیت‌های اجتماعی را فراهم می‌سازند.

گرمابه‌های عمومی سنتی در ایران به دوش‌های خصوصی و محوطه‌های عمومی دارای دوش و استخر تقسیم می‌گردند. در این محوطه گروهی از زنان یا مردان می‌توانستند با هم حمام کنند. حمام‌های عمومی معمولاً به دلایل بهداشتی به دو فضای مردانه و زنانه تقسیم می‌شوند. در صورتی که این فضاها کوچک بودند، شیفتهای مختلف تعیین می‌شد.

برای زنان حمام عمومی نه تنها برای شستن خود مفید بود، بلکه آن‌ها همچنین می‌توانستند با دیگران ملاقات کرده و در نتیجه کودکان می‌توانستند بازی کنند. معمولاً حمام چهار یا پنج ساعت طول می‌کشید. اغلب ازدواج‌ها در جامعه سنتی ایران از گرمابه‌های عمومی شروع می‌شد. مرسوم بود که مادر داماد یا دوستان او به دنبال یک دختر مناسب می‌گشتند. بهترین مکان برای تشکیل جلسه خانوادگی حمام عمومی بود.

امروزه این سنت به ندرت اتفاق می‌افتد. این سنت همچنان در جوامع کشاورزی و در شهرهای سنتی کوچک که ارتباط زیادی با زندگی مدرن نداشتند، وجود دارد. با وجود آن که حمام عمومی در شهرهای تاریخی همچنان وجود دارد، اهمیت خود را به عنوان بخشی از فعالیت روزانه یا هفتگی افراد از دست داده است. فعالیت‌های روزمره مردان شامل رفتن به سر کار می‌شود. آن‌ها معمولاً یا در کار کشاورزی در خارج از شهر مشغولند یا درون محدوده بازار به عنوان مهمترین محور اشتغال دارند. به همین دلیل مسیر روزمره مردان بیشتر یک پیاده روی بود.

ظهرها پس از نماز در مسجد محل، مردان به خانه بر می‌گشتند تا ناهار خورده و استراحت نمایند. بعد از ظهر آن‌ها بر می‌گشتند تا دوباره کار خود را از سر بگیرند. این حرکت از گذر سر پوشیده، نیمه مسقف و رو باز خسته کننده نیست، بلکه در واقع خیلی مطبوع بود. ساماندهی شبکه عابر پیاده در شهرهای سنتی با ضرورت این مسیرهای کوتاه متناسب گردیده است. صرف نظر از زیبایی این دالان‌ها از نظر شکل ساده آن‌ها، آن‌ها موجب راحتی و رفع خستگی فیزیکی افراد، صرف نظر از آن که کدام فصل سال بود، می‌شدند. کارآمدی و کارایی این فضاها با توجه به آب و هوا قابل انکار نیست.

بخش دوم فعالیت‌های روزمره در شب شروع می‌شد. فضاها باز در مراکز محله مهمترین مکان برای این فعالیت‌ها بودند. سکوهایی واقع در سایه حسینییه با سقف‌های گنبدی شکل آن راحت ترین مکان برای مردان برای نشستن و صحبت کردن هستند. این کار نوعی دیدار روزانه همسایه بود. پیش از آن که تلویزیون ساخته شود تا کودکان و بزرگسالان را در خانه نگهدارد، این فعالیت شبانه خوشایندترین بخش زندگی روزمره بود. در تابستان پس از غروب خورشید این نشست برگزار می‌شد. در فضای باز وسط محله مردان مشغول صحبت، چای خوردن و معامله کردن بودند و کودکان بدون هر گونه مزاحمتی بازی می‌کردند. از سوی دیگر زن‌ها که نمی‌توانستند در فعالیت‌های همسر

خود شرکت کنند، در جمع‌های کوچک مقابل خانه‌های خود روی سکوهایی کوچک می‌نشستند تا از آخرین ساعات روز بهره ببرند.

شهرها دستخوش تحولات اساسی گردیده‌اند. تغییرات فرهنگی به زنان آزادی داده‌اند تا در خارج از خانه کار کنند. وضعیت اقتصادی به افراد امکان داده است به استانداردهای زندگی بالاتر دست یابند. با این وجود آنچه که تغییر نکرده و بر جای مانده است، همان باورهای اجتماعی و فرهنگی و رفتار افراد است. در شهر جدید افراد تلاش کرده‌اند محله سنتی (نظام محله) را با شیوه زندگی خود جبران نمایند. در زمستان به خاطر سرما روابط عمومی و اجتماعی کاهش می‌یابد، اما از بهار تا پاییز، زمانی که آب و هوا مجال آن را می‌دهد، فعالیت‌های بیرون خانه آغاز می‌شوند.

فضاهای سنتی مطلوب که برای این فعالیت‌های اجتماعی معین شده بودند، دیگر وجود ندارند، البته در آنجا فضاهای دیگر رد اشکال جدید شکل گرفته‌اند. در تابستان مردم سعی می‌کنند در زمان‌های بسیار گرم روز در خانه بمانند، زیرا گذر باریک یا سایه داری با دیوارهای بلند یا مناطق مسقف وجود ندارد که آن‌ها را از آفتاب سوزان محافظت نموده و محیط عابر پیاده راحت و مطلوبی را فراهم نماید.

زندگی واقعی در شهر از عصر، هنگامی که شدت تابش آفتاب کم می‌شود، شروع می‌شود. افراد از سر کار بر می‌گردند، زمان تفریح فرا می‌رسد. در ایران به صورت سنتی به دلایل بسیار مختلف معمولاً مغازه‌ها در شب تا دیر وقت باز هستند. بازارها استثنا هستند. آن‌ها مقررات خودشان را دارند. به همین دلیل برای افرادی که قصد خرید رفتن را دارند، عصر زمان مطلوبی است. رد این زمان از روز مردم از خانه‌ها خارج می‌شوند. آن‌ها بیرون می‌روند و در پارک‌ها که سایه هستند می‌نشینند. به خاطر آب نما هوا خیلی خنک تر از درون خانه‌های مدرن است. گاهی گروهی از زنان مقابل یک خانه جمع می‌شوند، آن‌ها می‌شینند و با یکدیگر صحبت می‌کنند.

در این شب‌ها زمان هیچ نقشی ندارد. تا زمانی که افراد احساس راحتی می‌کنند، بیرون از خانه می‌مانند. گاهی مردان به همسرانشان ملحق می‌شوند. کودکان در نزدیکی خانه والدینشان با یکدیگر بازی می‌کنند. در صورتی که در یک شهر جدید پارک‌ها از فضای کافی برخوردار نباشند، افراد در تابستان در میدان بزرگ شهر جمع می‌شوند تا فعالیت‌های خارج از خانه را از سر بگیرند. در این نوع آب و هوا فعالیت‌های فرهنگی خارج از خانه مردم در طول سال قابل انجام می‌باشد. طراحان شهر نمی‌توانند نیاز واقعی افراد را نادیده بگیرند. این عادات و فعالیت‌های فرهنگی باید نقطه آغاز هر برنامه شهرسازی باشند.

۲.۴.۴.۲ فعالیت‌های فرهنگی عمومی

در ایران مراسمی وجود دارند که مبتنی بر مصادف شدن مراسم کهن ایرانی با عناصر فرهنگ اسلامی هستند. مناسبت‌های خاصی وجود دارد که در زمان‌های مختلف سال در سراسر کشور برگزار می‌گردند. این مراسم مذهبی مبتنی بر باور ایرانی‌ها می‌باشد. با وجود آن که جامعه ایرانی در نیمه قرن گذشته تحول قابل توجهی را از سر گذرانده است، این مراسم مذهبی جزء لاینفک فرهنگ ایرانی باقی خواهد ماند.

- مراسم سال نو

ایرانی‌ها در این مراسم فرهنگی سهیم هستند، حتی با وجود آن که دین در این مراسم نقشی ندارد. سال نو در ایران با بهار آغاز می‌شود. این مراسم در واقع یک ماه جلوتر آغاز شده و حداقل چند هفته پس از سال نو ادامه یافته و تا حدودی شامل فعالیت‌های بیرون از خانه و عمدتاً فعالیت‌های درون خانه می‌باشد. این باور که سال نو باید با چیزی نو آغاز شود، موجب می‌شود که افراد لباس نو و هدایا بخرند.

- مراسم‌های مذهبی

این مراسم دارای ریشه اسلامی است که اکثریت افراد به آن تعلق دارند. این مراسم مورد احترام سایر اقلیت‌ها می‌باشد. رایج ترین فعالیت‌های مذهبی، صرف نظر از عبادات روزانه که در مساجد محل برگزار می‌گردند، نمازهای جمعه در مساجد جامع هستند. ایرانی‌ها مسلمان شیعه هستند و بر اساس اعتقاد آن‌ها مراسم بیشتری نسبت به سایر کشورهای مسلمان وجود دارد. مراسم مذهبی دقیقاً همانند عزاداری اهمیت دارند. این مراسم اغلب فعالیت‌های بیرون خانه هستند و افراد سعی می‌کنند از هر مراسمی دیدن کنند. فضاهای عمومی برای این مراسم مورد استفاده قرار می‌گیرند. در شهرهای مدرن این آیین‌ها زنده بوده و همچنان اهمیت دارند، اما فاقد فضاهای لازم هستند.

جالب است که ارگ‌های قدیمی و محله قدیمی آن تنها مکان‌هایی هستند که افراد را هنگام این مراسم مذهبی گرد هم می‌آورد. به نظر می‌رسد که ویرانه‌های قدیمی تنها مکان واقعی برای این فعالیت‌های فرهنگی هستند. درک ریشه‌های سنتی ویژگی‌های فرهنگی و مکانی خط مشی سودمندی برای بهبود و اصلاح شهرک‌های جدید و طراحی محیط‌های زنده آینده می‌باشد. مهمترین مراسم مذهبی در ماه رمضان و ماه محرم و صفر برگزار می‌شوند.

۲.۵ توسعه جدید شهر

توسعه متوازن شهر تا اوایل سال‌های قرن بیستم ادامه یافت. حتی با وجود آن که بافت شهر درون حصارهای شهر با ضرورت مکانی خانه‌ها همخوانی ندارد، این شهر در راستای مورد انتظار توسعه یافت. اولین اقدام شهرسازی که آغاز تخلیه مراکز تاریخی از بخش خدمات بود، همزمان با توسعه خیابان جدید (امروزه خیابان مرکزی شهر می‌باشد) و توزیع مجدد خدمات شهری اتفاق افتاد. این خیابان از بخش جنوبی این مکان تاریخی عبور کرده و دو بلوک در دو خروجی اصلی شهر را در بر می‌گیرد. با بهره برداری از خیابان‌های جدید توسعه متوازن سنتی این شهر تضعیف گردید. در سال‌های بعد به دلیل فعالیت‌های کسب و کار جدید در امتداد این خیابان‌ها، بازار قدیمی به تدریج اهمیت خود را از دست داد.

در این زمان توسعه دو بعدی شهر آغاز شد. با احداث خیابان‌ها و میادین جدید توسعه اساسی شروع شد که هیچ نظام محله خاصی را در بر نمی‌گیرد. علاوه بر این مراکز تاریخی وجود دارند که باید به خیابان‌های مرکزی این شهر متصل گردند. این ترکیب غیر معمول در این بخش شهر، شکل خاصی یافت که آشکار می‌باشد.

پیدایش خیابان‌های جدید، اغلب در خلال سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۳ مبتنی بر برنامه‌های نامناسبی است که نتایج آن بسیار زیانبار می‌باشد. در نتیجه خیابان‌های جدید بیشتری طراحی گردیدند که از میان این مرکز تاریخی با

هدف فراهم کردن دسترسی بهتر عبور می‌کردند. به عنوان پیامد این امر بناهای یادبود تاریخی بسیاری تخریب گردیدند. محله‌ها ویران شدند و بقایای بازار قدیمی به خیابان‌های جدید نقل مکان کردند. مغازه‌های کوچک در مراکز محله‌ها تخلیه گردید و افراد از مرکز تاریخی به محله جدید منتقل شدند. خیابان‌های جدید توسط ساختمان‌هایی محصور گردیدند که ارتفاع آن‌ها از ارتفاع ابنیه تاریخی تجاوز می‌کند. ساختار خیابان کمربندی روند توسعه آتی شهر را تعیین نمود. ویژگی ساختاری شهر جدید با این مرکز تاریخی سازگار نمی‌باشد. ریشه‌های این نوع طراحی شهری مدرن در فرهنگ نا آشنا و بیگانه بدون هرگونه ارتباط با فرهنگ طراحی غنی شهر یزد می‌باشد. توسعه بخش جدید شهر ترکیبی از رشد خطی مستقیم و شعاعی است که هیچ شباهتی به این منطقه تاریخی ندارد. شبکه جدید از ایده محله‌ها با مراکز محل هیچ گونه پشتیبانی و حمایت نکرده و هیچ گونه تقارن خاصی در آرایش خیابان‌ها وجود ندارد. این شهر جدید، شهری بدون هویت است که از هیچ طرح توسعه سودمندی برخوردار نبوده و از نظر خدمات، معیارهای فیزیکی، جنبه فرهنگی و اقتصادی شهری وابسته می‌باشد.

۲.۶ طراحی شهری و برنامه‌های حفاظتی

در شهر یزد هیچ گونه مقررات ساخت و ساز و طراحی وجود ندارد که مبتنی بر معیارهای فرهنگی، اقلیمی و جغرافیایی باشند. معیارهای طراحی و ضوابط فعلی نتیجه تحلیل متناسب شهر یزد نبوده و شهر را در یک وضعیت نابسامانی قرار داده‌اند. تنها سازمان فعال «بنیاد حفاظت از ابنیه تاریخی» است که ساختمان‌های تاریخی را ثبت، حفظ و مرمت کرده و مراکز محله را احیا می‌کند. علاوه بر این بنیاد از ساختمان‌هایی که تا حد مشخصی تاثیر مثبت بر ساخت شهری و ظاهر آن دارند، حفاظت می‌نماید.

۲.۷ جمع بندی و نتیجه‌گیری‌ها

یکی از مشکلات عمده که اغلب شهرهای ایرانی سنتی با آن دست به گریبان هستند، نظام و سیاست اقتصادی این کشور به طور کلی می‌باشد. در چارچوب سیاست جدید دولت، یزد مرکز استانی به همین نام و مرکز صنعتی و سیاسی این منطقه است. این تصمیم موجب مهاجرت از شهرهای دیگر این منطقه به یزد شده و بر وضعیت اقتصادی نواحی دیگر تاثیر منفی بر جای گذاشته است. تاثیر چنین برنامه‌هایی تحول پایدار مهاجرت افراد و عمدتاً از خانواده‌های مرفه به شهر یزد بوده است. این مهاجرت موجب عدم توازن توزیع جمعیت با همه تبعات اقتصادی و اجتماعی آن بوده است.^{۱۴}

تاثیر فرهنگی کشورهای غربی در دهه‌های اخیر چه از صورت معنوی یا مادی، پذیرش الگوهای ناآشنا و گسست با گذشته منجر به بحران عمیقی شده‌اند که هر یک از بخش‌های شهرهای تاریخی را متاثر از خود ساخته‌اند. تاثیر فرهنگی غرب و از خود بیگانگی ناشی از آن به این معنا می‌باشد که افراد گاهی در مورد کشور خود اطلاعات کمتری نسبت به شهرهای واقع در خارج کشور دارند. با وجود تحولات اجتماعی و فرهنگی، رابطه میان افراد و مراکز تاریخی هنوز شدید بوده و اغلب مراسم مذهبی فرهنگی و سنتی قدیمی هنوز در این محدوده‌ها برگزار می‌-

^{۱۴} «محله تاریخی شهر یزد»؛ محمد حسن خادم زاده؛ سازمان میراث فرهنگی یزد، تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۷.

گردند. این رابطه آنچنان نیرومند می‌باشد که برخی افراد به خاطر مراسم مذهبی صدها کیلومتر را پشت سر می‌گذارند تا این مراسم را در یزد تجربه کنند. امروزه افرادی که در نواحی جدید در حال توسعه یزد شهر یزد زندگی می‌کنند، این کمبود پیوندهای فرهنگی و فکری را چه از نظر میراث عظیم یا بافت اجتماعی آن احساس می‌کنند.

آن‌ها سعی می‌کنند با بازدید از مراسم فرهنگی و مذهبی در این سایت تاریخی، از این قطع ریشه‌ها و پیوندها مصون بمانند. این شهر تاریخی به صورت متوازن شکل گرفته و همراه با وضعیت سیاسی و طبیعی این منطقه توسعه یافته است. توسعه این شهر و تقسیم آن به محله که همراه با مراکز محله می‌باشد، به این شهر ویژگی‌های خاصی بخشیده است. با وجود آن که مرکز تاریخی شهر یزد یک مجموعه ساختمان است، فضاهایی مانند مرکز محله، مراکز مذهبی مانند مساجد، حسینیه و بازار را در مقیاس وسیع به صورت یک مجموعه بصری پیوند می‌دهند. شبکه عابر پیاده یکی از مهمترین ویژگی‌های بخش تاریخی شهر می‌باشد. این شبکه نماد سازمان فرهنگی این جامعه کوچک می‌باشد، سازمانی که در هزار سال به وجود آمده و بر ویژگی این شهر تاثیر گذار بوده است. شبکه عابر پیاده مرکز تاریخی شامل کوچه‌های قدیمی باریک می‌باشد. این کوچه‌ها در اوایل قرن بیستم سازماندهی شده و این مرکز تاریخی را به خیابان‌های شهری مهم متصل می‌سازد. دومین گروه خیابان‌ها باغراهایی هستند که به صورت متوازن حول این شهر تاریخی به وجود آمدند.

این خیابان‌ها خیابان‌های ماشین رو نیستند، زیرا به این منظور طراحی نشده‌اند. از سوی دیگر خیابان‌هایی که باید دسترسی به مراکز تاریخی را فراهم می‌ساختند، ناموفق بوده‌اند. عبور خیابان‌های جدید از مراکز تاریخی در اغلب شهرها و مناطق اقلیمی داغ و خشک طراحی گردیدند. به طور کلی می‌توان گفت که این نوع خیابان‌ها به مناطق تاریخی لطمه زده و مطابق انتظار عمل نمی‌کنند. معمولاً مراکز تاریخی فقط بخش کوچکی از شهرها را در بر می‌گیرند. ساخت جاده کمربندی حول یک مرکز تاریخی دسترسی مناسب را امکان پذیر ساخته و حرکت وسیله نقلیه حول کل این منطقه را توزیع می‌نماید. در نتیجه ضرورت توسعه و تعریض کوچه‌های موجود کاهش می‌یابد. این اقدام صدمات کمتری به شبکه عابر پیاده شهر وارد ساخته و تردد وسیله نقلیه در نزدیکی آن را کاهش می‌دهد. این شهر به اندازه کافی کوچک می‌باشد که بتواند دسترسی مطلوبی برای عابران پیاده فراهم نماید، اما توسعه جدید قادر به حل مشکل دسترسی ساکنان نمی‌باشد. تحولات جدید دارای گستره وسیع و شبکه غیر ضروری برای تردد وسائط نقلیه در وضعیتی که شهر تحت فشار ترافیک قرار ندارد، می‌باشند.

بازار شهر نقش مهمی در در شبکه عابر پیاده این منطقه تاریخی ایفا می‌نماید. افراد از این بازارها برای دسترسی سریع به این شهر بهره می‌گیرند. بازار به دلیل محافظت در برابر حرارت به عنوان پیاده راه اصلی در هنگام تابستان و زمستان مناسب می‌باشد. تجزیه و تحلیل مناطق تاریخی ثابت می‌کند که انتقال فعالیت‌های تجاری از بازار به خیابان‌های جدید، اهمیت و نقش بازارها را تضعیف کرده است. کاهش وابستگی به بازار قدیمی نتیجه ناتوانی آن در انطباق با تحولات مدرن نیست، بلکه فعالیت بازارهای جدید، موجب رشد فعالیت‌های اقتصادی شده است که در جهت مقابل منافع بازارهای قدیمی عمل می‌کنند. بازار قدیمی جذابیت خود را از دست می‌دهد. دلایل این امر ممکن است تغییرات ارزش‌های فرهنگی، ارتباطات، دسته بندی اجتماعی و فقدان علاقه به ماندن در محل‌های تاریخی باشد.

با وجود ارائه کلیه خدمات، مناطق جدید در حال توسعه از ویژگی‌های کیفی محله برخوردار نیستند. فقدان هویت فرهنگی و سیستم خاص محله منجر به جدایی میان بخش جدید و قدیم در درون شهر شده‌اند. ساختمان‌های جدید فاقد ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی بوده و ساختمان‌های تاریخی منزوی می‌گردند.

از یک سو یک شهر با تمام ویژگی‌های یک جامعه مدرن مصرف‌گرا بدون فرهنگ خاص وجود دارد و از سوی دیگر شهری دارای هویت فرهنگی با اتکا به منابع خود اما تحت شرایط فقیرانه وجود دارد. افرادی که به دلیل منافع فرهنگی و اجتماعی ترجیح می‌دادند که در محله تاریخی سکونت داشته باشند، باید این محله را ترک می‌کردند. توسعه مراکز محله می‌توانست با توجه به نیازهای فرهنگی افراد به طور موثر محقق گردد.

۲.۸ نتیجه گیری‌ها

سایت تاریخی یزد به خاطر شکل و ساختار خود که در طی مدت زمان طولانی شکل گرفته است، دارای هویت خاصی می‌باشد. یزد معرف همه شهرهای تاریخی در بخش مرکزی ایران است. اصول و روش‌های سازماندهی سنتی شهر عبارتند از:

الف) مبانی شهر یزد مبتنی بر عوامل طبیعی و فرهنگی است.

- تیپولوژی محله
- مرکز محله
- نسبت و توازن بین فضای خالی، نیمه پر و پر
- نمادهای شهری به عنوان مهمترین عناصر فرهنگی در بافت شهر

ب) فرم و ساختار

- ارگ‌های تاریخی بر مبنای الزامات پیشرفت و ارتباط شکل گرفته است.
- ارگ‌های تاریخی در مراکز خدماتی تاثیر گذار می‌باشند.
- میانه تاریخی شامل محله‌های بسته و شبکه عابر پیاده پیچیده در کل شهر می‌گردید.
- مجموعه شهر مشکلات اقلیمی را در دستور کار قرار داد، سیستم اکولوژیک مناسب جهت بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی و ایجاد شده توسط انسان

ج) طراحی شهر

- هسته مرکزی شهر در مدت زمانی طولانی وابسته به ویژگی‌های فرهنگی بود که به طور آشکار فرم شهر را به طور اساسی تحت تاثیر قرار داده‌اند.
- توسعه شهر متناسب با ضرورت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی افراد بوده است.

(د) اصول طراحی

- توازن اقلیمی به وسیله سیستم کانال آب زیرزمینی
  - محافظت در برابر بادهای شنی بیابانها و ایجاد گردش هوا به کمک کمربند سبز حول شهر
  - کوچه‌های مسقف که سایه ایجاد می‌کنند
  - حیاط‌های عمیق درون ساختمان‌های مسکونی
  - فضاهای سبز که سایه ایجاد می‌کنند
  - تالارهای ورودی
  - سقف‌های بلند و دیوارهای قوسی شکل
  - مصالح ساختمانی دارای رنگ‌های روشن و ظرفیت گرمایی پایین
  - طراحی نامنظم باغراه‌ها تا از وزش گردبادهای نامطلوب درون شهر جلوگیری نماید.
- این فصل حاوی نگاهی کلی است که در مورد طراحی شهری و معماری شهر سنتی در بخش مرکزی ایران از نظر علم و دانش وجود دارد. برای وضعیت فعلی شهرهایی مانند یزد پرسش زیر مطرح می‌گردد:
- آیا ما ویژگی‌های سنتی این شهرها را که ریشه در فرهنگ این کشور دارند ارج می‌نهمیم و جایگاهی ارزشمند در شهرهای مدرن خود برای آنها قائل می‌شویم یا آنها را با نظریات جدید و مدرن که تفاوت‌های فرهنگی و اقلیمی را نادیده می‌گیرند، جایگزین می‌نماییم؟
- معماران، طراحان شهر و مهندسان حمل و نقل باید مسئولیت بیشتری در قبال این شهرها نشان دهند. معماران و طراحان می‌توانند طرح‌هایی برای شهرهای آینده ابداع نمایند، اما پذیرش این طرح‌ها و ویژگی‌های فیزیکی و مکانی و اقتصادی آنها به ساکنان شهر بستگی دارد. به منظور نشان دادن کیفیت و ارزش نوع زندگی سنتی و فراهم کردن یک محیط زیست زنده اصول و روش‌های طراحی شهری خاص شهر یزد تشریح می‌گردند.

(الف) اصول

- تیپولوژی محله: تقسیم مناطق مسکونی به محله تلاشی است در جهت عرضه یک سیستم برای طراحی شهری. مرکز محله: این سیستم به توزیع مناسب خدمات شهری کمک نموده است.

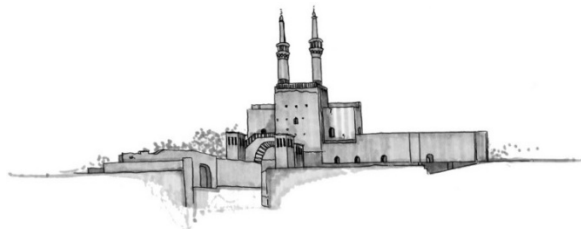
تصویر ۲.۴۴ گونه شناسی محله. منبع: نویسنده. ترسیم کد

- نسبت و توازن بین فضاهای خالی، نیمه پر و پر، موجب توسعه متوازن و ریتمیک می‌گردد.

تصویر ۲۴۵ ارتباط و تعادل بین فضای خالی، نیمه خالی و پر، خیابان پشت مسجد جامع، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست

- نمادهای شهری به عنوان مهمترین جلوه‌های ظاهری شهرها و فرهنگ نشان دهنده تحول تصویر و درک افراد از محیط خود می‌باشند.

تصویر ۲۴۶ نمادهای شهری، امیر چخماق، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست

ب) فرم و ساختار

- ارگ‌های تاریخی به طور پیوسته بر مبنای الزامات پیشرفت و مسیرهای مواصلاتی شکل گرفته‌اند. شهر قدیمی در محلات با شبکه جامعی از محوطه‌های عابر پیاده کل شهر تقسیم شده است.

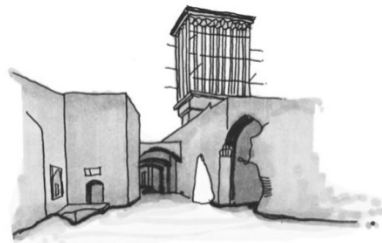
تصویر ۲۴۷ ارگ‌های تاریخی. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- ارگ‌های تاریخی در طی مراحل شکل‌گیری و توسعه خود خدمات فرهنگی و شهری را از احداث مراکز محله عرضه نموده‌اند.

تصویر ۲۴۸ تقسیم شهری توسط شبکه‌های عابر پیاده. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

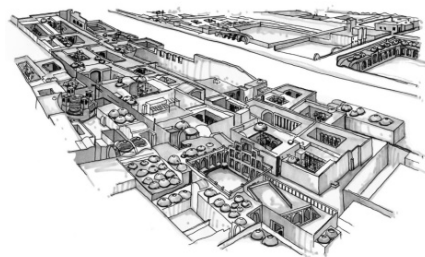
- روش‌های طراحی سنتی امکان رفع معضلات اقلیمی شهر قدیمی و ایجاد اکوسیستم کارآمد را فراهم نموده‌اند. این روش‌ها کلیه پتانسیل‌های طبیعی و مصنوعی موجود را مورد استفاده قرار داده‌اند.

تصویر ۲.۴۹ روش طراحی سنتی برای حل مشکلات اقلیمی. گذر یوزداران، مسیر پیاده در سمت چپ، بادگیر خانه لاریها در محله فهادان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

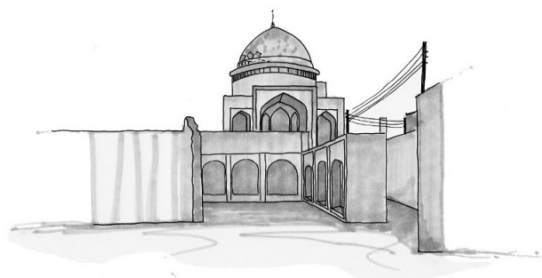
ج) طراحی شهری

- بخش‌های تاریخی یزد مبتنی بر ویژگی‌های فرهنگی بوده است که طبیعتاً به شدت بر فرم و شکل شهر تاثیر گذار بوده است.

تصویر ۲.۵۰ تاثیر ویژگیهای فرهنگی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- شیوه عمل آن و رابطه فرهنگی-ساختاری دو جانبه می‌باشد. این پیوند متقابل به این شهر هویتی بخشیده است که ناشی از ساختار شهرسازی می‌باشد.

تصویر ۲.۵۱ رابطه متقابل بین فرهنگ و ساختار، حسینیه وقت و ساعت، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- شهر قدیمی یزد ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی افراد را در ساختار مکانی آن‌ها نشان داده است.

تصویر ۲.۵۲ تجلی ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و اقتصادی انسان، بازار محمد علی خان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست

- عناصر شهرسازی و معماری به عنوان پاسخ و واکنش به رفتارهای فرهنگی و اجتماعی ساکنان شهر طراحی گردیده‌اند.

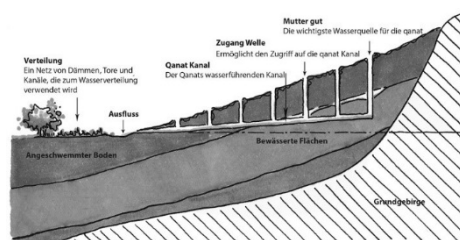

تصویر ۲.۵۳ طراحی عناصر شهری و معماری در پاسخ به رفتار اجتماعی و فرهنگی ساکنان، کوچه باریک در محله تاریخی فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

(د) اصول طراحی

۱. اصول ساماندهی شهری در فضاهای عمومی

- وجود کانال‌های آب زیرزمینی (سیستم قنات) به شهرهای واقع در نواحی خشک امکان داده تا توازن اقلیمی در شهر را برقرار نمایند.

تصویر ۲.۵۴ وجود کانال‌های آب زیر زمینی (سیستم قنات)، طرح کلی قنات. منبع: نویسنده

- طراحی بازار زیر سطح زمین از آب و هوای محلی خنک تر بهره گرفته و تکنیک محلی ساده شهرهای سنتی در اقلیم داغ و خشک محسوب می‌گردد.

تصویر ۲.۵۵ طراحی بازار پایین تر از سطح زمین، بازار خان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- طراحی باغ‌ها در درون شهر و فضاهای سبز حول شهر به شهرها در کاهش بادهای شنی و تعدیل گردش هوا کمک نموده است.

تصویر ۲.۵۶ طراحی باغ‌ها و فضاهای سبز. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- دیوارهای بلند پیرامون فضاهای باز، فضاهای راحتی فراهم نموده و احساس امنیت ایجاد می‌نمایند.

تصویر ۲.۵۷ احساس امنیت در فضای باز با ایجاد دیوارهای بلند.

- جهت محافظت از افراد در برابر آفتاب سوزان در تابستان و بادهای سرد در زمستان، کوچه‌ها به شکل گذرهای مسقف و نیمه مسقف طراحی گردیدند.

تصویر ۲.۵۸ گذرهای مسقف و نیمه مسقف، خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

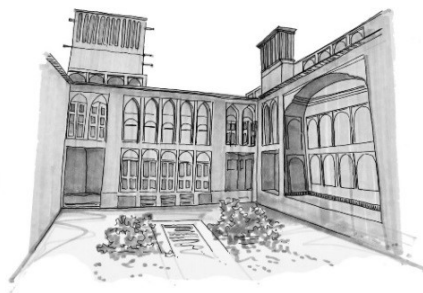
- به منظور جلوگیری از وزش گردبادهای شنی نامطلوب بیابانها در شهرها، کوچه‌ها و گذرها به شکل نامنظم طراحی گردیده‌اند.

تصویر ۲.۵۹ بی نظمی در ساختار کوچه‌ها و معابر. کوچه ای باریک که به میدان خان ختم می شود، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست

۲. اصول ساماندهی در فضای خصوصی

- استفاده از تکنیک‌های بومی جهت فراهم نمودن آب و هوای محلی مطلوب در درون ساختمان‌ها: حیاط‌های عمیق روش طراحی خاص شهر یزد محسوب می‌گردند.

تصویر ۲.۶۰ استفاده از تکنیک‌های بومی، حیاط خانه مرتاض، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- درختان عنصر طراحی مهمی جهت ایجاد سایه در فضاهای باز و خصوصی هستند.

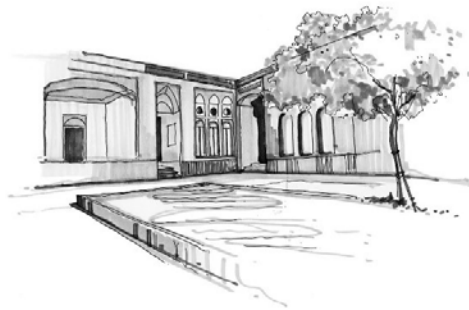
تصویر ۲.۶۱ فراهم کردن سایه در فضاهای باز و خصوصی، (عکس از شهر یزد). منبع: نویسنده.

- عناصر معماری خاص مانند تالارهای ورودی جو خوشایندی در حیاطهای سنتی ایجاد می‌کنند.

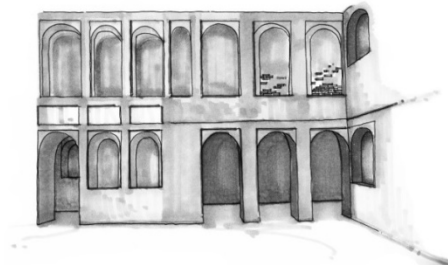
تصویر ۲.۶۲ عناصر معماری، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- در مناطق اقلیمی داغ و خشک، آب یک اقلیم محلی درون منازل ایجاد می‌کند.

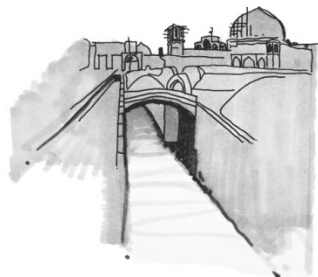
تصویر ۲.۶۳ ایجاد اقلیم محلی درون منازل بوسیله آب، خانه لاریها، شهر یزد، منبع: نویسنده، طراحی دست.

- سقف‌های بلند و دیوارهای قوسی شکل گرما را کاهش داده و به گردش هوا درون فضاهای بسته کمک می‌کنند.

تصویر ۲.۶۴ استفاده از سقف‌های بلند و دیوارهای قوسی شکل، خانه لاریها، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- مصالح ساختمانی به رنگ‌های روشن با ظرفیت گرمایی اندک اثر خورشید را کاهش داده و آب و هوای محلی داخل ساختمان را تعدیل می‌نمایند.

تصویر ۲.۶۵ مصرف مصالح ساختمانی به رنگ‌های روشن، نمایی از مسجد یوزداران، نرده ها و سایه بانها که قابل استفاده هستند. گنبد

مدرسه ضیاییه. منبع: نویسنده، طراحی دست

فصل ۳. مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد

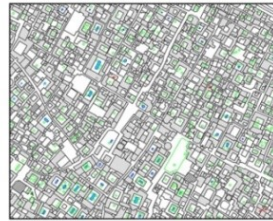
۳.۱ مقدمه

وضعیت‌ها، عناصر و ساختارهای یکسان در اثر تحقیقی من به صورت جداگانه مورد مشاهده و بررسی قرار می‌گیرند. این یکپارچه سازی شهر در سطوح متفاوت صورت می‌گیرد، شهر به عنوان کلیت، وضعیت‌های فضای بیرونی، عناصر موجود در ساختمان‌ها و ساختار فضای درونی. به این ترتیب توصیفاتی فراهم می‌گردند که ویژگی‌های خاص شهر را به خوبی مشخص می‌سازند. من اثر خود را به صورت سیستم جعبه قطعات جهت تجهیز مناطق نوسازی شده نمی‌دانم. بلکه این توصیفات باید به عنوان پیشنهاد جهت مواجهه با وضعیت‌ها و عناصر خاص شهر در سطوح معیارهای بسیار متفاوت تلقی شود. کپی پوستر مانند عناصر سنتی و ساختارهای توسعه یافته طی قرن‌ها مانع از فرصت‌های توسعه محله‌ها شده و تصویر خوش آب و رنگ زمانی را که مدت‌ها سپری شده است، ایجاد می‌نماید. تحقیق من باید از طریق درک ساختار سنتی تعبیرهای جدید و تحولاتی را برانگیزد.

۳.۱.۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر، فضاهای آزاد

SHEYKHDAD ▲

FAHADAN ▲

GONBAD-E SABZ ▲

SHESH BADGIR ▲

AZADSHAHR ▲

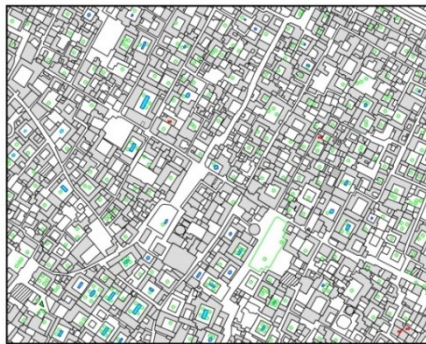

SAFAIEH ▲

تصویر ۳.۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴).

منطقه تاریخی فهادان

- ساخت و ساز انبوه خانه حیاط دار
- فضاهای آزاد از طریق مسیرهای مواصلاتی باریک و عریض تقسیم می گردند.
- مسیرهای مواصلاتی بدون قاعده می باشند.
- مشاهده غیر ممکن می باشد.
- دسترسی: کوچه های اصلی و فرعی

تصویر ۳.۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

گذر از میان محله تاریخی و جدید - محله گنبد سبز

- فضاهای آزاد حجم ها را تا حدودی به صورت یکنواخت و تا حدی به صورت نامنظم در بر می گیرد.
- دسترسی به مناطق جدید هر دو ردیف و در مناطق قدیمی در کوچه های اصلی و فرعی

تصویر ۳.۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

منطقه نوسازی شده - محله آزاد شهر

- ساختار ردیفی، فضاهای آزاد حجم ها را به صورت یکنواخت احاطه می نمایند.
- امکان مشاهده فقط در یک راستا میسر می باشد.
- دسترسی هر دو ردیف

تصویر ۳.۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

محله تاریخی شش بادگیر

- ساخت و ساز انبوه خانه حیاط دار
- فضاهای آزاد از طریق مسیرهای مواصلاتی باریک و عریض تقسیم می گردند.
- مسیرهای مواصلاتی بدون قاعده می باشند.
- مشاهده غیر ممکن می باشد.
- دسترسی: کوچه های اصلی و فرعی

SHESH BADGIR

تصویر ۳.۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

گذر از میان محله تاریخی و جدید - محله شیخداد

- فضاهای آزاد حجمها را تا حدودی به صورت یکنواخت و تا حدی به صورت نامنظم در بر می گیرد.
- دسترسی به مناطق جدید هر دو ردیف و در مناطق قدیمی در کوچه های اصلی و فرعی

SHEYKHDAD

تصویر ۳.۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

منطقه نوساز - محله صفائییه

- فضاهای آزاد حجمها را به طور یکنواخت احاطه می کنند.
- مشاهده فقط در یک راستا امکان پذیر می باشد.
- بلوک های کوچک با هر یک دو ردیف، ۵ تا ۷ خانه

SAFAIEH

تصویر ۳.۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه جدید صفائییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

۳.۱.۲ مطالعات در مورد ساختار شهر، توزیع انبوه

SHEYKHDAD

FAHADAN

GONBAD-E SABZ

SHESH BADGIR

AZADSHAHR

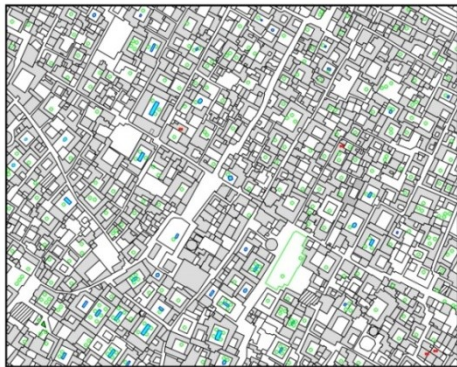

SAFAIEH

تصویر ۳.۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم اتوکد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

حجم‌های غیر جهت دار

- حجم‌های قرار گرفته در فضا به صورت نامنظم
- جهت گیری غیر یکسان فضای آزاد

FAHADAN

تصویر ۳.۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های غیرجهت دار ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

حجم‌های غیر جهت دار و جهت دار

- حجم‌ها در نواحی جدید به صورت منظم و بازتولید شده در فضا وجود دارند.
- حجم‌ها در نواحی تاریخی نامنظم و بازتولید شده در فضا می‌باشند. به این ترتیب جهت گیری عمودی می‌باشد.

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳.۱۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار و غیرجهت دار ، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

حجم‌های جهت دار

- حجم‌ها به صورت منظم و بازتولید شده در فضا وجود دارند. به این ترتیب جهت گیری عمودی می‌باشد.
- جهت گیری جنوب غربی

AZADSHAHR

تصویر ۳.۱۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار ، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SHESH BADGIR ▲

تصویر ۳.۱۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های غیرجهت دار ، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

حجم های غیر جهت دار

- حجم های قرار گرفته در فضا به صورت نامنظم
- جهت گیری غیر یکسان فضای آزاد

SHEYKHDAD ▲

تصویر ۳.۱۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار و غیرجهت دار ، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

حجم های جهت دار و غیر جهت دار

- حجم ها در مناطق جدید به صورت منظم و بازتولید شده در فضا قرار دارند.
- در ناحیه تاریخی حجم ها به صورت غیر منظم و بازتولید شده در فضا وجود دارند. به این ترتیب جهت گیری عمودی می باشد.

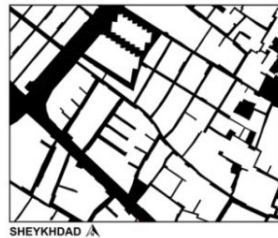
SAFAIEH ▲

تصویر ۳.۱۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار ، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد

حجم های جهت دار

- حجم ها به صورت منظم و بازتولید شده در فضا وجود دارند. به این ترتیب جهت گیری عمودی می باشد.
- جهت گیری شمالی جنوبی

۳.۱.۳ مطالعات در مورد بافت شهر، خیابان‌ها و راه‌ها

SHEYKHDAH

FAHADAN

GONBAD-E SABZ

SHESH BADGIR

AZADSHAHR

SAFAIIEH

تصویر ۳.۱۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم اتوکد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

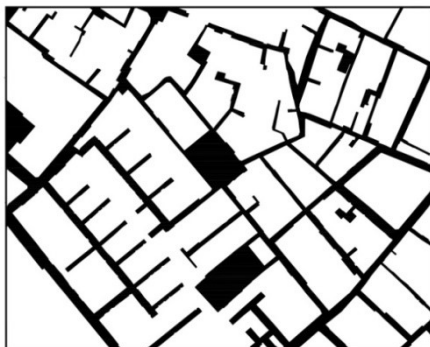

FAHADAN

تصویر ۳.۱۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی غیر جهت دار ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

دسترسی غیر جهت دار:

- ارتباطات مستقیم بین نقاط مهم موجب رشد شبکه‌ای از راه‌ها می‌گردند.

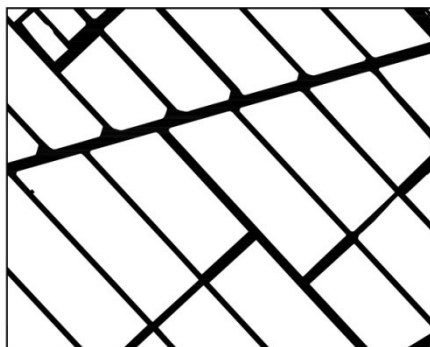

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳.۱۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی جهت دار و غیر جهت دار ، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

دسترسی جهت دار و غیر جهت دار:

- در بخش تاریخی ارتباطات مستقیم بین نقاط مهم موجب رشد شبکه‌ای از راه‌ها می‌گردد.
- در ناحیه جدید راه‌ها در امتداد و عمود بر خطوط ارتفاع قرار دارند

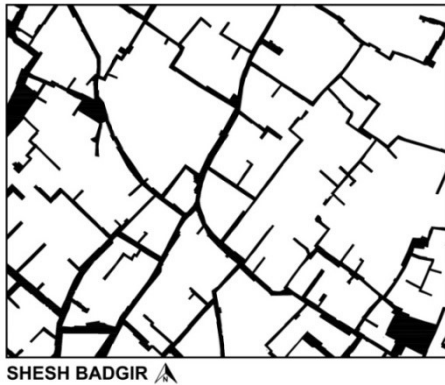

AZADSHAHR

تصویر ۳.۱۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی جهت دار ، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد

دسترسی جهت دار:

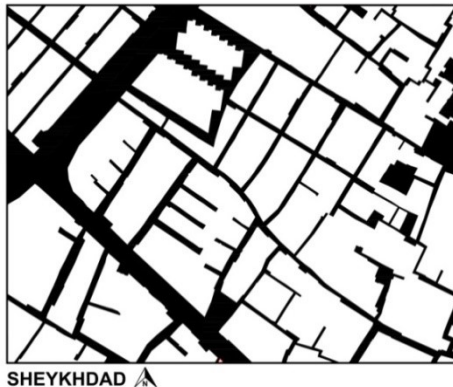
- راه‌ها در امتداد و عمود بر خطوط ارتفاع قرار دارند.

دسترسی غیر جهت دار:

- ارتباطات مستقیم بین نقاط مهم موجب رشد شبکه‌ای از راه‌ها می‌گردد.

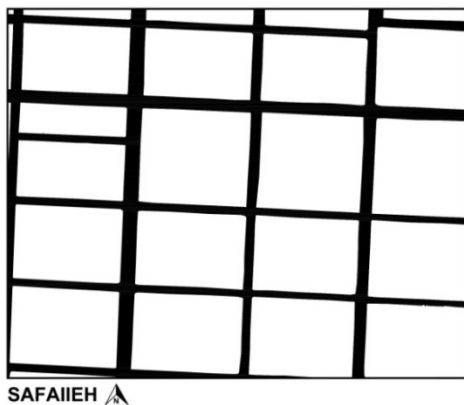
تصویر ۳.۱۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی غیر جهت دار ، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

دسترسی جهت دارد و غیر جهت دار:

- در بخش تاریخی ارتباطات مستقیم بین نقاط مهم موجب رشد شبکه‌ای از راه‌ها می‌گردد.
- در ناحیه جدید راه‌ها در امتداد و عمود بر خطوط ارتفاع قرار دارند

تصویر ۳.۲۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی جهت دار و غیر جهت دار ، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

دسترسی جهت دار:

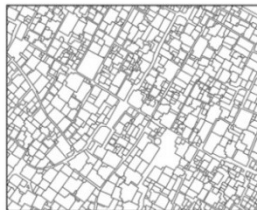
- راه‌ها در امتداد و عمود بر خطوط ارتفاع قرار دارند.

تصویر ۳.۲۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان‌ها و راه‌ها ، دسترسی جهت دار ، منطقه جدید صفاپیه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

۳.۱.۴ مطالعات در مورد بافت شهر، قطعه بندی

SHEYKHDAD

FAHADAN

GONBAD-E SABZ

SHESH BADGIR

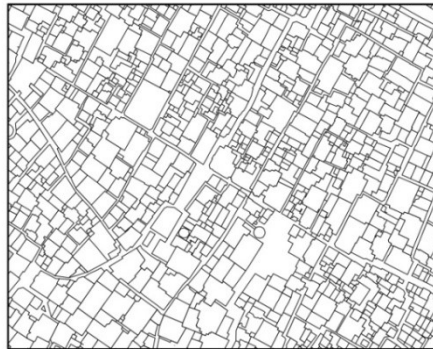
AZADSHAHR

SAFAIIEH

تصویر ۳.۲۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعة شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

FAHADAN

تصویر ۳.۲۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی نا منظم ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

قطعه بندی نامنظم

- قطعه بندی های نامنظم نشان دهنده سهم الارث های متفاوت می باشند.
- بهره برداری های متفاوت از ابعاد مختلف زمین قابل تشخیص می باشد.

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳.۲۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی منظم و نا منظم ، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

قطعه بندی منظم و نامنظم:

- در ناحیه جدید نسبت های مشابهی وجود دارد.
- زمین ها عمود بر محور دسترسی هستند، در ناحیه تاریخی تقسیم بندی های نابرابر نشان دهنده سهم الارث های مختلف هستند.
- بهره برداری های متفاوت از ابعاد مختلف زمین قابل تشخیص می باشد.

AZADSHAHR

تصویر ۳.۲۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی عمودی ، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

قطعه بندی عمودی:

- نسبت های مشابه، زمین ها عمود بر محور دسترسی هستند.

SESH BADGIR ▲

تصویر ۳.۲۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی نا منظم ، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

قطعه بندی نامنظم:

- قطعه بندی های نامنظم نشان دهنده سهم الارث های متفاوت می باشند.
- بهره برداری های متفاوت از ابعاد مختلف زمین قابل تشخیص می باشد.

SHEYKH DAD ▲

تصویر ۳.۲۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی منظم و نا منظم ، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

قطعه بندی منظم و نامنظم:

- در ناحیه جدید نسبت های مشابهی وجود دارد.
- زمین ها عمود بر محور دسترسی هستند، در ناحیه تاریخی تقسیم بندی های نابرابر نشان دهنده سهم الارث های مختلف هستند.
- بهره برداری های متفاوت از ابعاد مختلف زمین قابل تشخیص می باشد

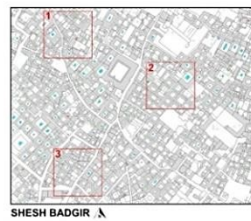
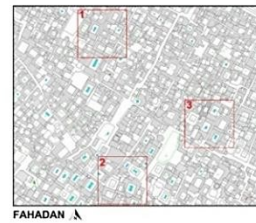
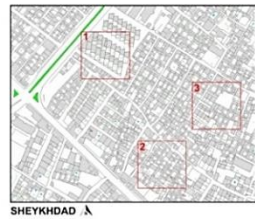
SAFAIIEH ▲

تصویر ۳.۲۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی ، قطعه بندی عمودی ، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

قطعه بندی عمودی

- نسبت های مشابه، نسبت های مشابه، زمین ها عمود بر محور دسترسی هستند

۳.۱.۵ مطالعات در مورد بافت شهر، آمار مساحت

تصویر ۳.۲۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاپیه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

تراکم بالا

زمین‌ها بیش از ۷۰ درصد ساخته شده‌اند.

۱. ۷۲٪
۲. ۷۰٪
۳. ۶۹٪

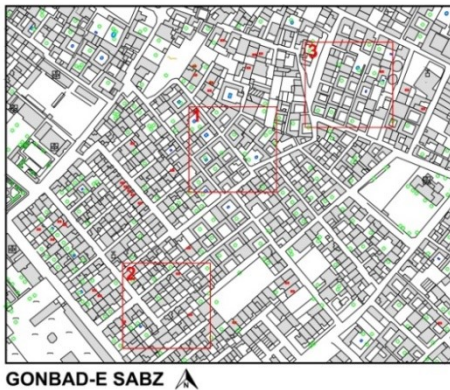

تصویر ۳.۳۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم بالا، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تراکم مختلف

زمین‌ها بیش از ۶۵ درصد ساخته شده‌اند.

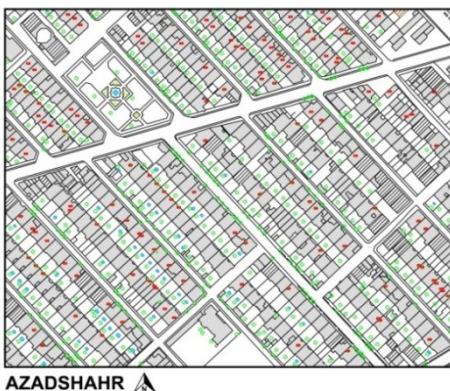
۱. ۶۵٪
۲. ۷۰٪
۳. ۶۰٪

تصویر ۳.۳۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم مختلف، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تراکم متوسط

زمین‌ها بیش از ۵۰ درصد ساخته شده‌اند.

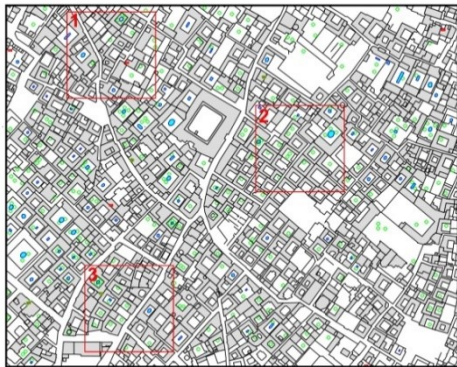

تصویر ۳.۳۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم متوسط، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تراکم بالا

زمین‌ها بیش از ۷۱ درصد ساخته شده‌اند.

- ۱. ۷۵٪
- ۲. ۷۰٪
- ۳. ۶۸٪

SHESH BADGIR

تصویر ۳.۳۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم بالا، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

تراکم مختلف

زمین‌ها بیش از ۵۹ درصد ساخته شده‌اند.

- ۱. ۵۵٪
- ۲. ۶۲٪
- ۳. ۶۰٪

SHEYKHDAD

تصویر ۳.۳۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم مختلف، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

تراکم متوسط

زمین‌ها بیش از ۵۲ درصد ساخته شده‌اند.

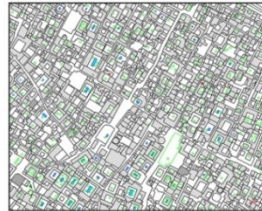
SAFAIEH

تصویر ۳.۳۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم متوسط، منطقه جدید صفاویه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

۳.۱.۶ مطالعات در مورد بافت شهر، راستا

SHEYKHDAD

FAHADAN

GONBAD-E SABZ

SHESH BADGIR

AZADSHAHR

SAFAIEH

تصویر ۳.۳۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

SHEYKHDA

تصویر ۳.۳۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳.۳۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

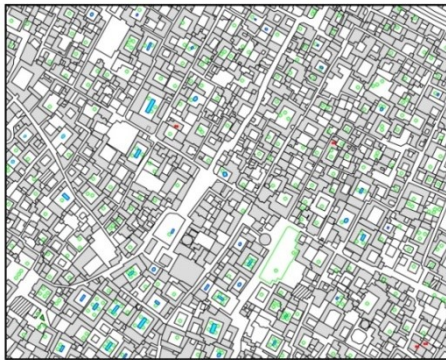
ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

AZADSHAHR

تصویر ۳.۳۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

FAHADAN

تصویر ۳.۴۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

SHESH BADGIR

تصویر ۳.۴۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

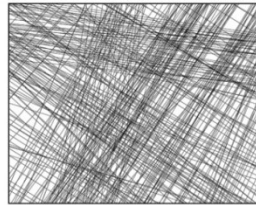

SAFAIEH

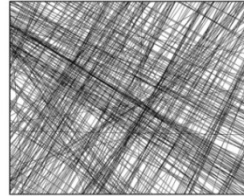
تصویر ۳.۴۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختمان‌ها بلاواسطه در مجاورت دسترسی قرار دارند.
کلیه حجم‌ها دور از خیابان واقع شده‌اند.

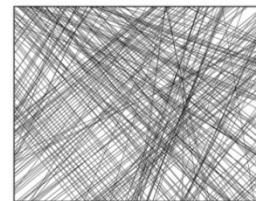
۳.۱.۷ مطالعات در مورد بافت شهر، لبه‌های ساختمان

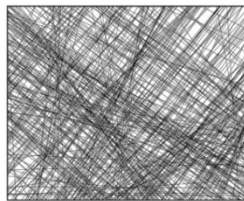
SHEYKHDAH

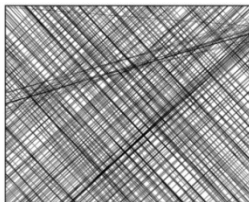
FAHADAN

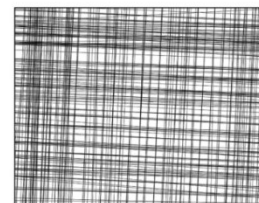
GONBAD-E SABZ

SHESH BADGIR

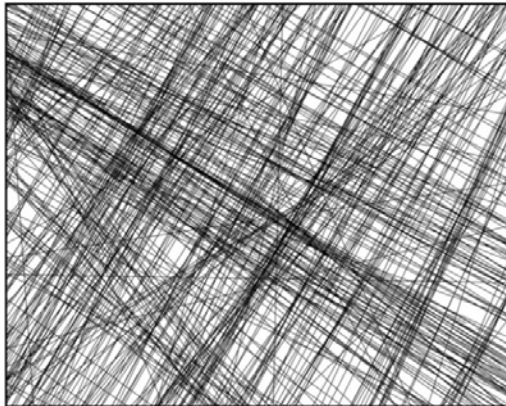

AZADSHAHR

SAFAIEH

تصویر ۳.۴۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

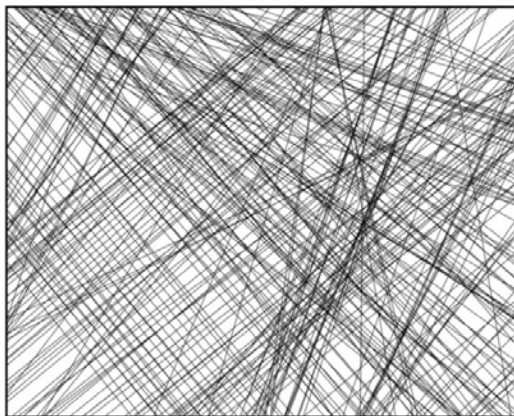
FAHADAN

تصویر ۳.۴۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، ساختار غیرجهت دار، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختار غیر جهت دار

فضاهای آزاد و محورهای ساختمان خوانا نیستند، لبه-های فضا و ردیف‌ها به وجود نمی‌آیند. یک شکل فضایی ناهمگون به وجود می‌آید. ساخت و ساز انبوه قابل تشخیص می‌باشد.

ساختار غیر جهت دار

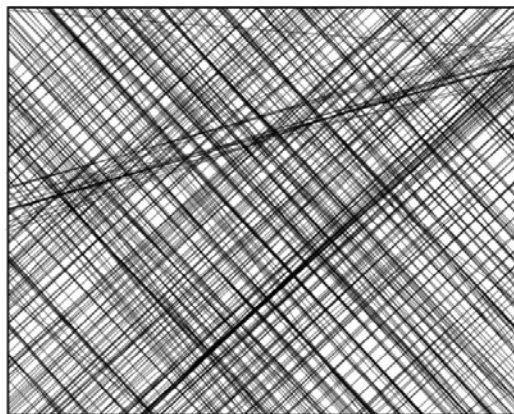
GONBAD-E SABZ

تصویر ۳.۴۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه غیر یکنواخت، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

ساختار جهت دار غیر جهت دار

فضاهای آزاد و محورهای ساختمان خوانا نیستند، لبه-های فضا و ردیف‌ها به وجود نمی‌آیند. یک شکل فضایی ناهمگون به وجود می‌آید. ساخت و ساز انبوه قابل تشخیص می‌باشد.

شبکه غیر یکنواخت

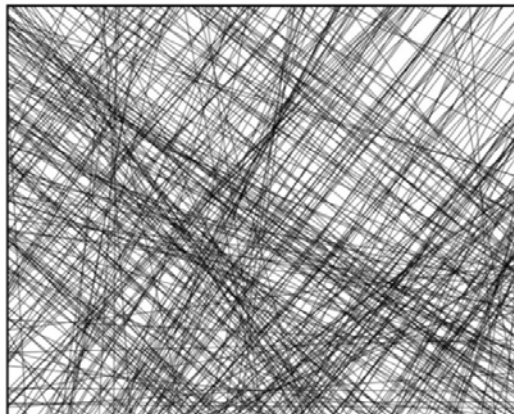
AZADSHAHR

تصویر ۳.۴۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه یکنواخت، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد.

شبکه یکنواخت

لبه‌های حجم‌ها موازی با یکدیگر ردیف‌های ممتد را تشکیل می‌دهند. فضاهای آزاد و حجم ساختمان‌ها با یکدیگر تلفیق شده‌اند.

شبکه یکنواخت

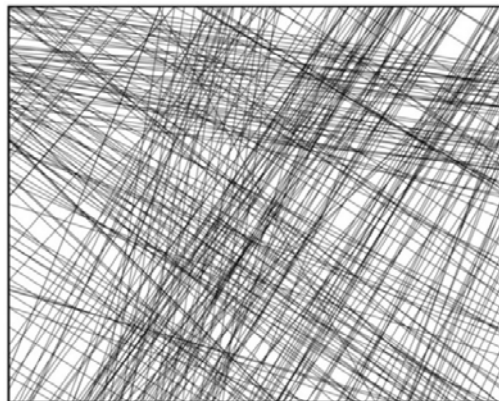
SHESH BADGIR ▲

تصویر ۳.۴۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، ساختار غیرجهت دار، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

شبکه جهت دار - غیر جهت دار

فضاهای آزاد و محورهای ساختمان خوانا نیستند، لبه-های فضا و ردیف‌ها به وجود نمی‌آیند. یک شکل فضایی ناهمگون به وجود می‌آید. ساخت و ساز انبوه قابل تشخیص می‌باشد.

ساختار غیر جهت دار

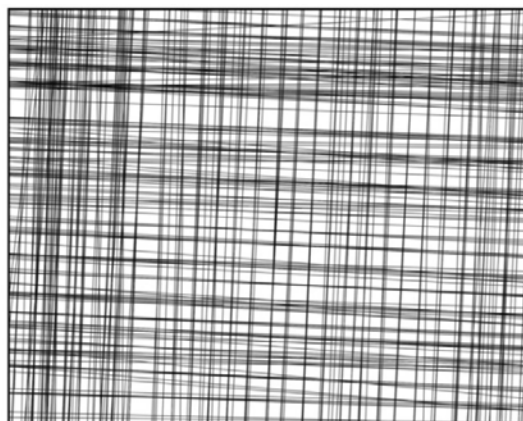
SHEYKHDAD ▲

تصویر ۳.۴۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه غیر یکنواخت، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

-ساختار غیر جهت دار

فضاهای آزاد و محورهای ساختمان خوانا نیستند، لبه-های فضا و ردیف‌ها به وجود نمی‌آیند. یک شکل فضایی ناهمگون به وجود می‌آید. ساخت و ساز انبوه قابل تشخیص می‌باشد.

شبکه غیر یکنواخت

SAFAIIEH ▲

تصویر ۳.۴۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه یکنواخت، منطقه جدیدصفاپیه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

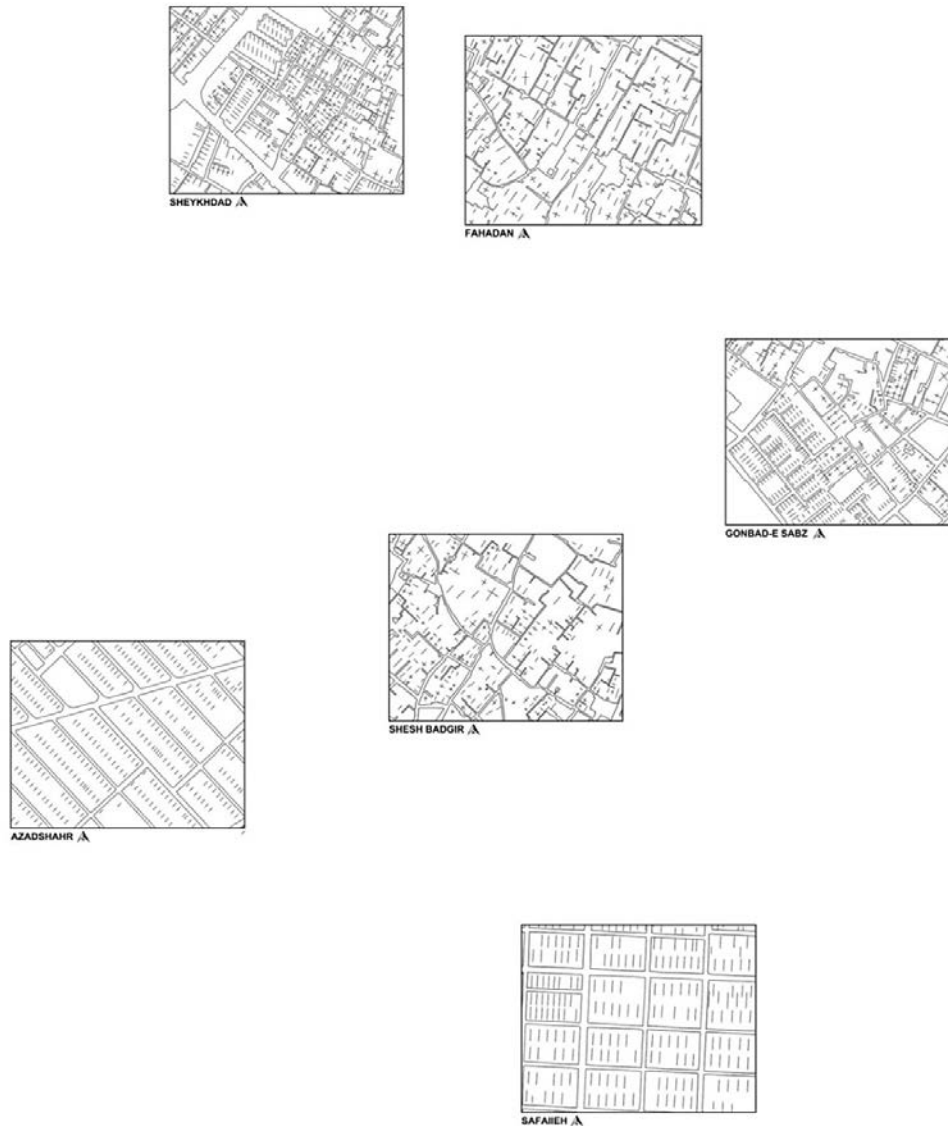
شبکه دقیق

لبه‌های حجم‌ها موازی با یکدیگر ردیف‌های ممتد را تشکیل می‌دهند فضاهای آزاد وسیع و ردیف ساختمان‌ها به تناوب قرار دارند.

شبکه یکنواخت

۳.۱.۸ مطالعات در مورد ساختار، جهت‌های ساختمان

تصویر ۳.۵۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

ساختار ناهمگون

- دلیل جهت گیری و روابط مشخص نمی باشد.

FAHADAN ▲

تصویر ۳.۵۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار ناهمگون، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ساختار ناهمگون

- به علت دوره ساخت متفاوت حجم های غیر
جهت دار، موازی و نیز عمود بر دسترسی
وجود دارند.

GONBAD-E SABZ ▲

تصویر ۳.۵۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار ناهمگون، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ساختار همگون

- ساختمان ها موازی با دسترسی توسعه می-
یابند.
- در جاهایی با تغییر جهت دسترسی
ساختمان ها نیز واکنش نشان می دهند.

AZADSHAHR ▲

تصویر ۳.۵۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار همگون، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SESH BADGIR ▲

تصویر ۳.۵۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار ناهمگون، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ساختار ناهمگون

- دلیل جهت گیری و روابط مشخص نمی باشد.

SHEYKH DAD ▲

تصویر ۳.۵۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار ناهمگون، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ساختار ناهمگون

- به علت دوره ساخت متفاوت حجم های غیر
جهت دار، موازی و نیز عمود بر دسترسی
وجود دارند.

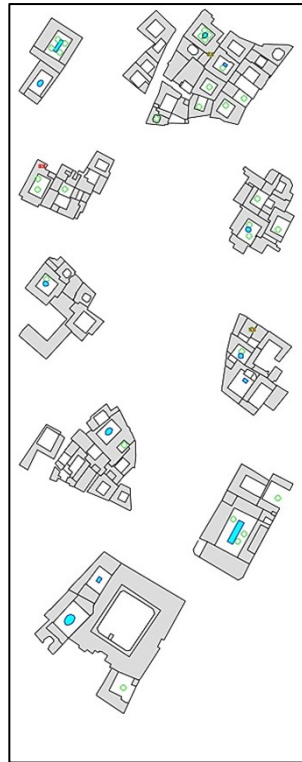
SAFAIIEH ▲

تصویر ۳.۵۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان
ساختار همگون، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

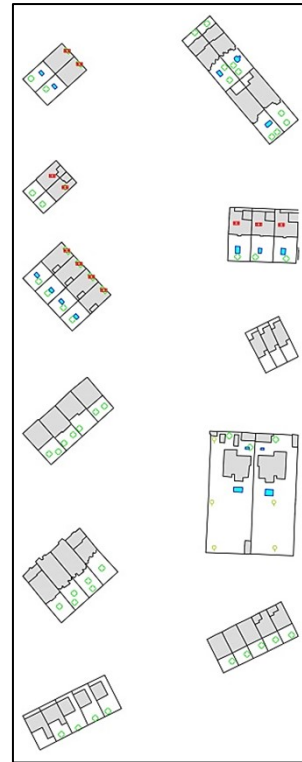
ساختار همگون

- ساختمان ها موازی با دسترسی توسعه می-
یابند.
- در جاهایی با تغییر جهت دسترسی
ساختمان ها نیز واکنش نشان می دهند.

۳.۱.۹ راستا، حجم‌های تقسیم شده

تصویر ۳.۵۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، راستا، حجم‌های تقسیم شده، مناطق تاریخی. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۵۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، راستا، حجم‌های تقسیم شده، مناطق جدید. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

محله تاریخی

تقسیم بندی غیر متقارن

ساختمان‌ها اغلب به طور غیر متقارن تقسیم شده و از جهات مختلف دسترسی وجود دارد، ساختمان‌ها چند وجهی در راستای فضای پیرامون قرار دارند.

به هر طرف یک زمین تعلق می‌گیرد.

سه حجم متفاوت: ابعاد کوچک، ابعاد متوسط و ابعاد بزرگ

مناطق نوساز

تقسیم بندی متقارن

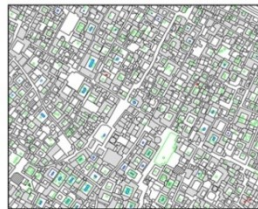
بخش‌های با محور متقارن فضاها

جهت دسترسی‌ها ویژگی مناطق نوساز را نشان می‌دهند.

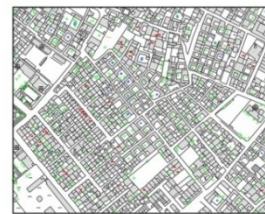
۳.۱.۱۰ مطالعات در مورد بافت شهر، محله

SHEYKHDAD ▲

FAHADAN ▲

GONBAD-E SABZ ▲

SHESH BADGIR ▲

AZADSHAHR ▲

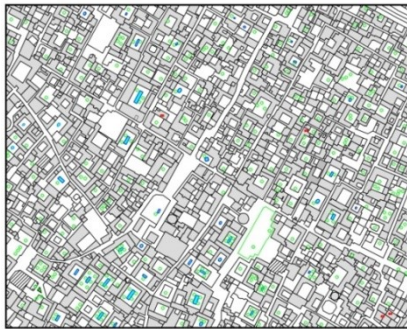
SAFAIEH ▲

تصویر ۳.۵۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

تفکیک متمایز از خانه مجاور

- به دلیل تنوع شکل زمین‌ها تفکیک ناهمگون از خانه مجاور صورت می‌گیرد. گاهی حداقل تماس چشمی بین همسایه‌ها وجود دارد.

تصویر ۳.۶۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تفکیک متمایز از خانه مجاور

- فاصله‌های مختلف و زاویه حجم‌ها نسبت به یکدیگر ویژگی‌های فضای بیرونی متفاوتی به وجود می‌آورند.
- نواحی چسبیده به هم و خصوصی پیرامون خانه‌ها (خاکستری) و نیز مسیرهای گذر نیمه عمومی در فضاهای میانی باقیمانده

تصویر ۳.۶۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تفکیک یکپارچه از خانه مجاور

- به دلیل شکل یکنواخت زمین‌ها، تفکیک همگون از محله به وجود آمده است، اندکی تماس چشمی با همسایه مستقیم در یک ردیف خانه‌ها

تصویر ۳.۶۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک یکپارچه از خانه های مجاور، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تفکیک متمایز از خانه مجاور

- به دلیل تنوع شکل زمین‌ها تفکیک ناهمگون از خانه مجاور صورت می‌گیرد. گاهی حداقل تماس چشمی بین همسایه‌ها وجود دارد.

SHESH BADGIR

تصویر ۳.۶۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تفکیک متمایز از خانه مجاور

- فاصله‌های مختلف و زاویه حجم‌ها نسبت به یکدیگر ویژگی‌های فضای بیرونی متفاوتی به وجود می‌آورند.
- نواحی چسبیده به هم و خصوصی پیرامون خانه‌ها (خاکستری) و نیز مسیرهای گذر نیمه عمومی در فضاهای میانی باقیمانده

SHEYKHDAD

تصویر ۳.۶۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه گذارشیکداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تفکیک یکپارچه از خانه مجاور

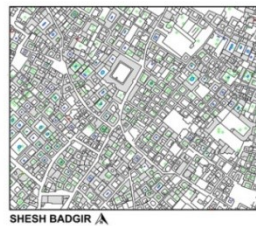
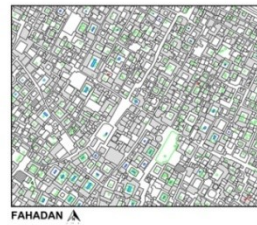
- به دلیل شکل یکنواخت زمین‌ها، تفکیک همگون از محله به وجود آمده است، اندکی تماس چشمی با همسایه مستقیم در یک ردیف خانه‌ها

SAFAIEH

تصویر ۳.۶۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک یکپارچه از خانه های مجاور، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

۳.۱.۱۱ مطالعات در مورد بافت شهر، فاصله ساختمان‌ها

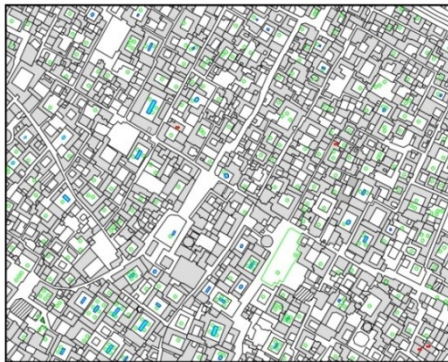

تصویر ۳.۶۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

عریضی و باریکی

- سیستم پر از فاصله‌های کم و زیاد، کوچه‌های باریک و عریض تا کوچه‌های کوچک فوق العاده تنگ
- حیاط‌ها اغلب خصوصی، بخشی نیمه عمومی

FAHADAN

تصویر ۳۶۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

عریضی و باریکی

- سیستم پر از فاصله‌های کم و زیاد، کوچه‌های باریک و عریض تا کوچه‌های کوچک فوق العاده تنگ
- حیاط‌ها اغلب خصوصی، بخشی نیمه عمومی

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳۶۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ردیف‌های ساختمان

پیوندهای اندک

- شکل فضایی ساده ساخت ردیفی
- سرها اغلب متمایز از مشاغل و مغازه‌ها ستند.

AZADSHAHR

تصویر ۳۶۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

عریضی و باریکی

- سیستم پر از فاصله‌های کم و زیاد، کوچه‌های باریک و عریض تا کوچه‌های کوچک فوق العاده تنگ
- حیاط‌ها اغلب خصوصی، بخشی نیمه عمومی

SHESH BADGIR

تصویر ۳.۷۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

عریضی و باریکی

- سیستم پر از فاصله‌های کم و زیاد، کوچه‌های باریک و عریض تا کوچه‌های کوچک فوق العاده تنگ
- حیاط‌ها اغلب خصوصی، بخشی نیمه عمومی

SHEYKHDAD

تصویر ۳.۷۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه گذارشیکداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

ردیف‌های ساختمان

پیوندهای اندک

- شکل فضایی ساده ساخت ردیفی
- سرها اغلب متمایز از مشاغل و مغازه‌ها ستند.

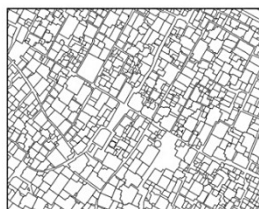
SAFAIEH

تصویر ۳.۷۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان‌ها، تفکیک متمایز از خانه‌های مجاور، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

۳.۱.۱۲ مطالعات در مورد بافت شهر، استقرار

SHEYKHODAD ▲

FAHADAN ▲

GONBAD-E SABZ ▲

SHESH BADGIR ▲

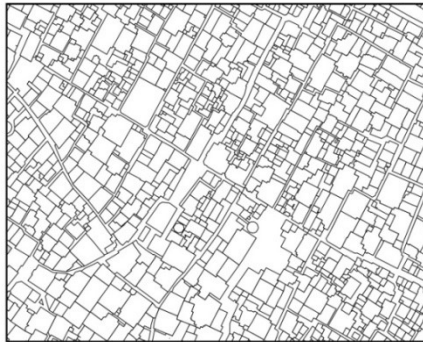
AZADSHAHR ▲

SAFAIIEH ▲

تصویر ۳.۷۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)

FAHADAN ▲

دسترسی باریک/عریض

تصویر ۳.۷۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

GONBAD-E SABZ ▲

دسترسی باریک/عریض

تصویر ۳.۷۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

AZADSHAHR ▲

تقسیم بندی عمودی

تصویر ۳.۷۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، تقسیم بندی عمودی، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SHESH BADGIR ▲

دسترسی باریک/عریض

تصویر ۳.۷۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SHEYKHDAD ▲

دسترسی باریک/عریض

تصویر ۳.۷۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SAFAIEH ▲

تقسیم بندی عمودی

تصویر ۳.۷۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، تقسیم بندی عمودی، منطقه جدید صفاپیه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۸۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

- پیرامون زمین بر اساس اصول خانه حیاط دار قرار دارد. محدوده زمین ساخته شده است.
- ساختمان محصور در همه جهات یا در سه جهت به دلیل کوچکی می باشد.

FAHADAN

تصویر ۳.۸۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

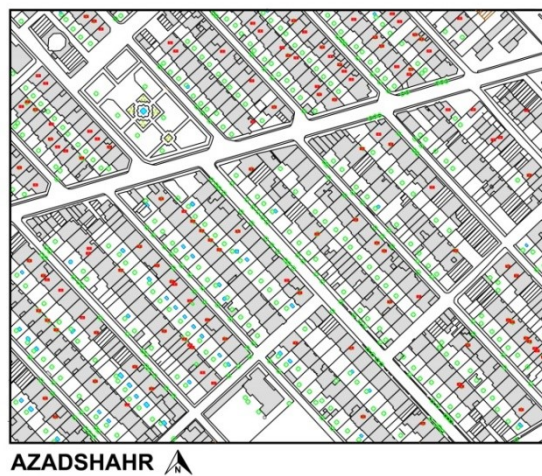
SHESH BADGIR

تصویر ۳.۸۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۸۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

- استقرار خارج از مرکز
- از یک سو در مجاورت حاشیه زمین

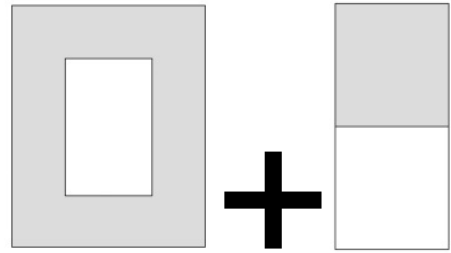

تصویر ۳.۸۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۸۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳۸۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

- استقرار مختلط و مختلف

GONBAD-E SABZ

تصویر ۳۸۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منطقه گذار گنبد سبز، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

SHEYKHDAD

تصویر ۳۸۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منطقه گذار شیخداد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

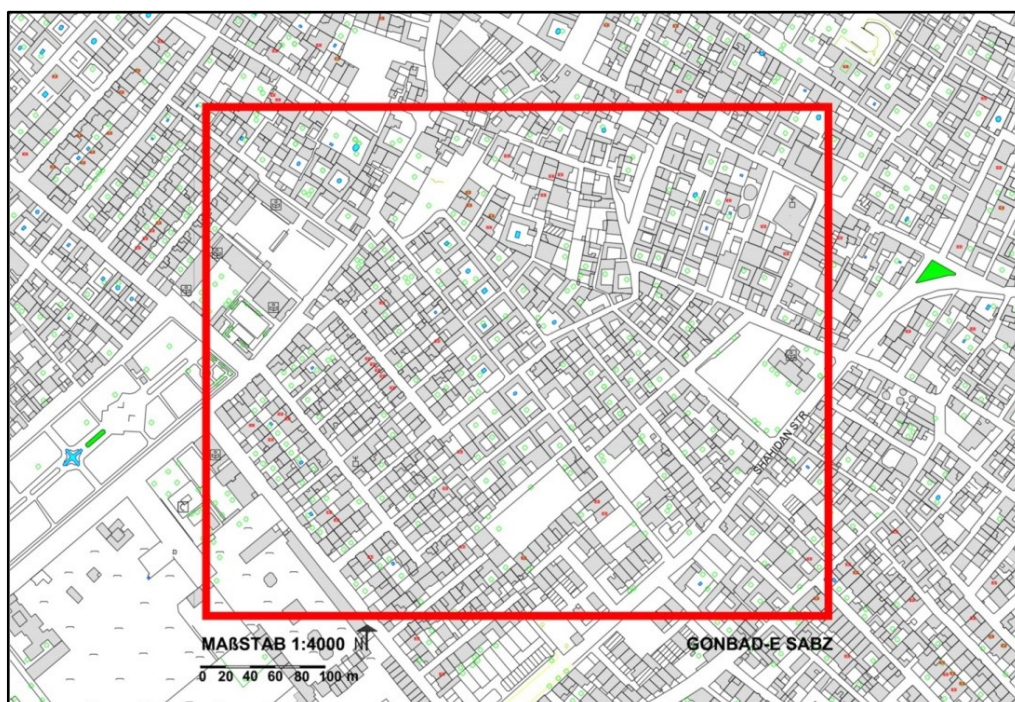

تصویر ۳.۸۹ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه تاریخی فهادان ، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۹۰ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه تاریخی شش بادگیر، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

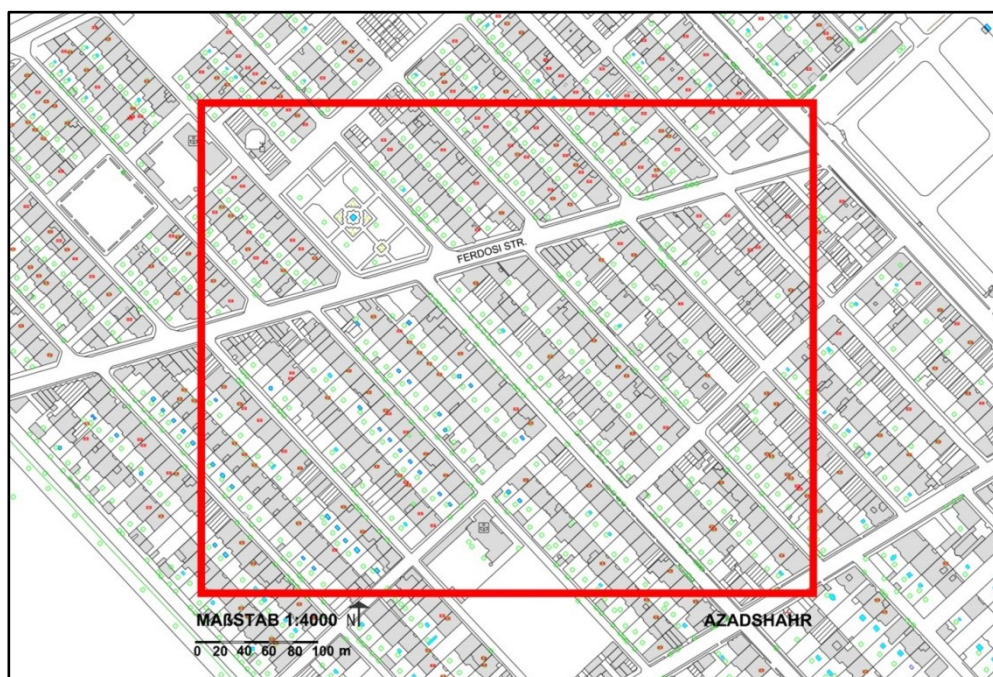

تصویر ۳.۹۱ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه گذار گنبد سبز، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۹۲ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه گذار شیخداد، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۹۳ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه جدید آزادشهر، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

تصویر ۳.۹۴ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه جدید صفاویه، منبع: نویسنده، ترسیم کد.

فصل ۴. اصول و روش های طراحی شهر های جدید

۴.۱ مقدمه

ایران کشوری با تاریخ طراحی شهری بسیار قدیمی می باشد. تحقیقات در مورد طراحی شهری قبل از میلاد مسیح نشان می دهند که انسان ها در دوران نخستین مناطق مسکونی خود را با آب و هوا، اکولوژی و عوامل اجتماعی تطبیق داده اند. به طور مثال در دوره «مادها» (۴۰۰۰ سال قبل از میلاد) مناطق مسکونی از «سیالک در کاشان» واجد اصول طراحی معماری و شهری دارای کیفیت بالا بوده اند. پیشتر نیز خودآگاهی از شرایط اقلیمی وجود داشته است: آجرهای صیقلی و مربعی شکل به جای آجرهای بیضی شکل سابق و قطعات بزرگ سرامیک برای دیوارهای منازل جهت جلوگیری از رطوبت مورد استفاده قرار گرفت. دیوارهای خارجی به منظور دریافت نور یا سایه بیشتر در سطوح مختلف ساخته شدند. تمرکز بر ابعاد اجتماعی با تعبیه پنجره برای گذرگاه های عمومی یا تقسیم مناطق مسکونی به محله های کوچک تر از طریق باغراه های باریک، ویژگی خاص این دوران بود. در گذر قرن ها طراحی و معماری شهری ایران تحت تاثیر ملت های دیگر واقع شد. البته ریشه آن محفوظ باقی ماند. در «سلسله هخامنشی» (۵۵۹-۴۰۰ قبل از میلاد) شهرهایی مانند «پاسارگاد» و «پرسپولیس» احداث گردیدند.^۱

حفاری های باستان شناسی عناصر طراحی را که در شهرهای سنتی قابل یافت می باشند، در معرض نمایش قرار داده است. وجود کانال کشی در پرسپولیس نشان می دهد که طراحان در این دوره بر کانال های فاضلاب که آب پسماند را از ساختمان ها و خیابان ها جمع کرده و به خارج شهرها هدایت می ساختند، متمرکز بودند. کانال کشی پرسپولیس، حفر خندق و کانال های زیرزمینی موید توجهی هستند که به زیر ساخت شهری در طراحی در این زمان معطوف داشته شد. تحلیلگران شهر و باستان شناسانی مانند گیرشمن (باستان شناس فرانسوی که از سال

^۱ «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»، جهان شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمان شهر؛ تهران، ۱۳۹۱، صفحه ۲۳

۱۳۳۰ تا ۱۳۴۱ در «چغا زنبیل» در جنوب ایران کار می کرد) معتقدند که پیوند فرهنگی ایران با کشورهای همسایه مبتنی بر جنگ ها و مناسبات تجاری بود. نتیجه این برخورد فرهنگی تاثیر متقابل جلوه هنری بود.^۲

۴.۲ ویژگی های ساختاری شهرهای ایرانی

شهر در فرهنگ ایرانی توسعه یافته ترین منطقه می باشد، در شهر افراد بسیار متفاوت با یکدیگر زندگی می کنند. در شهرهای مدرن با وجود تحولات صورت گرفته رابطه عمیقی میان افراد و گذشته حاکم است. افرادی که به معماری و عناصر شهری محیط خود توجه دارند، برای تصویر شهر خود نیز احترام قائل هستند.^۳

هر ساختمان که در گذشته احداث گردیده است، بیانگر روابط میان افراد و محیط پیرامون خود می باشد. خانه ها با مصالح ساختمانی موجود در محل بنا گردیدند. به این ترتیب هر شهر ویژگی های خاص خود را یافت. هویت خانه های سنتی مبتنی بر عوامل محیطی محلی و نیز روابط اجتماعی و فرهنگی می باشد.^۴ تنها اسناد کتبی محدودی در مورد معماری و طراحی شهری ایرانی سنتی وجود دارد. به همین دلیل ما باید بر ویژگی ها و روش های سنتی ساختار شهری متمرکز شویم. فلامکی در کتاب خود با عنوان «از ونیز به شیراز» شهرهای تاریخی در ایران را تحلیل می نماید. او چنین استدلال می کند که ویژگی های شهرهای سنتی، متاثر از ترکیبی از عوامل اکولوژیک و فرهنگی، مهمترین روش ها و اصول طراحی شهرسازی این شهرها هستند.

وی این ویژگی ها را به صورت زیر دسته بندی می نماید:^۵

- ارتباط ساختار شهری با محیط جغرافیایی و اکولوژیک خود
- ساخت متوازن شهر و تقسیم قابل قبول اجزای سازنده آن
- درک شیوه های زندگی فرهنگی در طراحی محیط های شهری توسط معماران بومی
- توسعه عناصر شهری و معماری در گذر تاریخ
- توسعه متوازن بخش های مختلف بافت شهری

۴.۳ گسست سنت

توسعه شهری در ایران از طریق توسعه متوازن شهرهای بزرگ و نسبتا بزرگ تا آغاز دوران مدرن صنعتی شناخته شده است. دلایل این هارمونی و توازن، رشد کند جمعیت، فقدان پیشرفت اقتصادی، روابط اجتماعی تنگاتنگ و نرخ مهاجرت پایین بودند.^۶

صنعتی شدن و تحولات اجتماعی دو پدیده غیر قابل تفکیک در توسعه شهری در همه جای دنیا هستند. در بحبوحه انقلاب صنعتی در اروپا تغییرات اجتماعی مبتنی بر اشکال جدید تولید و پیشرفت اقتصادی بودند. در

^۲ «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»؛ جهان شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمان شهر؛ تهران، ۱۳۹۱، صفحه ۱۳۱

^۳ «تاریخ معماری و سکونت»؛ محمد حسن ابراهیمی؛ مرکز پژوهش ساخت مسکن، تهران ۱۳۶۲، صفحه ۵۹.

^۴ «احیای ساختمان ها و شهرهای سنتی»؛ منصور فلامکی؛ دانشگاه تهران؛ تهران

^۵ «از ونیز به شیراز»؛ تلاشی برای بازسازی شهری»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات نقره، تهران ۱۳۵۷، صفحه ۱۹۱.

^۶ «بازسازی شهری در ایران»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات جهاد دانشگاهی؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۱۶۹.

کشورهایی مانند ایران تغییر اجتماعی مشابهی بدون ارتباط مستقیم با روند صنعتی شدن صورت گرفت. نو-آوری ها در ایران بدون حمایت و پشتیبانی اجتماعی و اقتصادی لازم آغاز شد. این حرکت موجب فرایند شهرگرایی در ایران گردید. رشد جمعیت در شهرها و تغییرات جمعیتی توسعه صنعتی در ایران را تحت تاثیر قرار دادند. این دوره مهم قبل از حدود هفت دهه قبل آغاز شد. فرایند شهرگرایی در ایران همزمان با شروع «سلسله پهلوی» (۱۳۲۰-۱۳۰۳) و با وضع مقررات حقوقی جدید و تشکیل نهادهای سیاسی صورت گرفت. با حرکت اجتماعی مدرن که تا امروز تداوم دارد، تحولات صنعتی مهم و پیشرفت اقتصادی در شهرها تואمان شد و تاثیر قابل توجهی بر بافت شهر داشتند. با شروع عصر صنعتی مدرن، پنج ویژگی اصلی برنامه ریزی و روش-های طراحی شهرهای سنتی که فلامکی بر می شمرد، به تدریج اهمیت خود را از دست داده و با معیارهای حمایت اجتماعی جدید جایگزین گردیدند. بخش اصلی تغییرات اقتصادی- اجتماعی در شهرها پس از قانونگذاری اصولی و حکومت سیاسی جدید در ایران به وقوع نپیوست، بلکه پس از جنگ جهانی دوم بود.^۷

مشکلات اساسی در شهرها در سال های ۶۰ و ۷۰ میلادی آشکار شدند، یعنی زمانی که سرمایه گذاری های خصوصی در بخش اقتصاد عمران و تامین دانش فنی آغاز شد. در این دوره کوتاه نیاز به نوآوری ها در زمینه شهرسازی در بخش عمومی و خصوصی برخلاف ملاحظات معقول شهرسازی و معماری و بدون توجه به طرح-های فرهنگی و فکری موجود شهرها غالب بود. طراحی شهری بر بافت قدیمی شهرهای بزرگ متمرکز بود و میراث فرهنگی را نابود ساخت. هیچ کدام از شهرهای ایران از این فرایند مصون نماند.

۴.۴ روندهای طراحی شهری جدید

از سال های دهه ۱۹۷۰ میلادی به استناد قوانین جدید برای ساخت مسکن و مقررات طراحی شهری، تغییرات فیزیکی کلانشهرها به طور روز افزون سرعت گرفت. آنچه قدیمی بود ارزشمند محسوب نشد و باید با چیز تازه ای جایگزین می گردید. فضاهای خالی و تخریب شده بقایای این مرحله توسعه هستند. خیابان های جدید ساخته شدند تا دسترسی بهتری برای ساکنان مناطق قدیمی فراهم شود. تا امروز توسعه خیابان ها با وجود تجربیات دردناک در اغلب شهرهای تاریخی بزرگ صورت گرفته است. علاوه بر این خیابان ها نمی توانند نقش مهمی در تامین سیستم حمل و نقل کاربردی جدید به عنوان جایگزین شبکه خیابان های قدیمی ایفا نمایند.^۸

طرح طراحی شهر جدید به تدریج بخش تاریخی شهرها را کنار زده و هسته تاریخی شهر را به محلات فقیرنشین تنزل داد. این قانون که به عنوان مشوقی برای محله فقیرنشین پیش بینی شده بود، به تهدید جدی برای شهرهای تاریخی بدل شد. این اثرات در منطقه جلفا (اصفهان) بسیار مشهود بود. این نوع برنامه ها موضع مالکان ساختمان ها را تقویت کرد. در کلانشهرها تخریب خانه های حیاط دار قدیمی بزرگ به مالکان امکان داد زمین ها را تقسیم کرده یا بلوک های ساختمانی چند طبقه بسازند تا سریع پول به دست بیاورند. بسیاری از

^۷ «از ونیز به شیراز»؛ تلاشی برای بازسازی شهری؛ منصور فلامکی؛ انتشارات نقره، تهران ۱۳۵۷، صفحه ۱۳۵.

^۸ «اصول طراحی شهر سازی و توسعه فضای مسکونی در ایران؛ محمود توسلی؛ مرکز مطالعات معماری و شهر سازی؛ تهران ۱۳۶۵، صفحه ۱۲۳.

خانه‌ها توسط ساختمان‌های جدید و مدرن جایگزین شدند که با ساختار شهری قدیمی همخوانی نداشتند. با وجود تخریب‌ها طراحی مدرن جایگاه خود را در طراحی شهری ایرانی توسط نسل جدید معمارانی که در خارج تحصیل کرده بوده و تجربه خود را در خارج به ایران آوردند، پیدا کرد. تولید طرح‌های تفصیلی و متوازن با نسخه برداری از طرح‌های سایر کشورها شروع شد. کارشناسان این طرح‌ها را بدون اصلاحات به ایران تعمیم دادند، به این امید که این طرح‌ها مشکلات طرح ریزی شهری را مرتفع سازند.

آن‌ها در این مورد دو اشتباه تاثیر گذار مرتکب شدند: کارشناسان به مشکلات طرح‌های انجام شده در کشورهای دیگر توجه نکردند و مردم ایران، رابطه آن‌ها با فضاهای شهری و سنت‌های آن‌ها را نادیده گرفتند. با وجود آن که پس از مدت کوتاهی مشخص شد که این طرح‌ها به شکل فعلی آن‌ها قادر به رفع مشکلات شهری نبودند، آن‌ها به شکل اولیه خود ادامه یافتند. افراد سنت گرای اندکی وجود داشتند که در برابر روند طراحی شهری مدرن موضع می‌گرفتند. آن‌ها به تکنیک‌های طراحی سنتی علاقه بیشتری داشتند. آن‌ها به این امر آگاه بودند که شهرهای ایرانی شاهد تغییرات اساسی در مدت زمان نسبتاً کوتاه بودند که این تغییرات فراتر از ظرفیت‌های موجود بوده و ممکن بود به نتایج تاثیر گذاری منجر شوند. بسیاری به معماری شهر ایرانی فقط از جنبه‌های کارکردی می‌نگریستند، اما دیگران که از شیوه‌های زندگی سنتی اطلاع داشتند، اهمیت کیفیت مکانی اشکال سنتی را می‌دیدند. آن‌ها سعی می‌کردند در معماری ایرانی چیزی بیش از عناصر زیباشناسی صرف را ببینند. آنها به دنبال یک ایده جامع طراحی شهری سنتی بودند که می‌توانست در معماری معاصر نیز تاثیر گذار باشد.

تا اواسط سال‌های دهه ۱۹۸۰ سنت گرایان نتوانستند بر طراحی شهری کشور تاثیر بگذارند، اما نسل جدید با فعالیت مختلف مانند نشر آثار سعی می‌کرد دیدگاه‌های خود را منتشر نماید. البته فعالیت‌های پراکنده در برابر سیستم‌های طراحی به شدت متمرکز و نوین خیلی موثر نبود. برای آموزش و اعتراض موثر سنت‌گرایان به منظور جلب توجه طراحان شهر و سیاستمداران سال‌ها زمان لازم بود. مشکلات شهری در ایران آن چنان پیچیده و اساسی بود که موجب نگرانی در میان طراحان روشنفکر و نیز دولت شدند. آن‌ها افراد را در ایران متوجه ضرورت طرح طراحی جامع و سیستماتیک نوین شهری نمودند.

۴.۵ فعالیت‌های طراحی شهری مدرن

پس از جنگ جهانی دوم با افزایش تحرک و الگوی در حال تغییر ملک، شهرک‌های اقماری کوچک بسیاری پیرامون شهرها به وجود آمدند. آن‌ها یکی از مهمترین اشکال توسعه شهر در تهران و سایر شهرهای بزرگ ایران را تشکیل می‌دهند. توسعه این نواحی شکلی از نظارت بر طراحی قبل از قانون سال ۱۳۴۵ که فرایند توسعه را منوط به موافقت وزارت کشور می‌نمود، نبود. این قانون مصوب ۱۳۵۳ و ۱۳۵۵ بود که چارچوب تعیین کننده برای این نوع توسعه را فراهم نمود و از نواحی می‌خواست که در خواست مجوز ساخت نمایند.^۹

^۹ «شهرهای جدید، فرهنگ جدید در زندگی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ ج. زارع، تهران، ۱۳۶۹، صفحه ۱۶۳.

توسعه سریع تهران پس از جنگ جهانی دوم تا سال ۱۳۵۵ «شورای نظارت منتخب» را قانع نمود در مورد توسعه تهران در سال ۱۳۵۸ شهرهای اقماری جدید در محدوده اداری این شهر پیشنهاد نمایند.^{۱۰}

دولت پیش از انقلاب به توسعه شهری کنترل نشده شهرهای بزرگ به دو صورت واکنش نشان داد:

- اولاً: کاهش نرخ مهاجرت از روستاها به شهرها با عرضه تجهیزات و زیر ساخت بهتر مانند آب، برق، تلفن، دفع فاضلاب، بهبود کشاورزی، دامپروری و آموزش روستائیان
  - ثانیاً: امکانات نظری و عملی متکی بر آنها جهت کاهش رشد جمعیت.
- در عمل این دو شیوه موثر واقع نشد.

به همین دلیل تاسیس شهرهای جدید به عنوان جایگزین و راهکار مکمل سوم مورد توجه قرار گرفت. این سیاست در سال ۱۳۶۲ توسط مجلس ایران تصویب شد. اهداف اصلی توسعه شهرهای ایران عبارت بودند از:^{۱۱}

۱. باز توزیع جمعیت به خصوص در مناطق پر جمعیت با تقسیم جمعیت مازاد شهرهای بزرگ
۲. غیرمتمرکز نمودن خدمات، برخی از آنها باید به شهرهای جدید منتقل می شدند، به این امید که ارتباطات، یعنی مبادله بین شهرهای کوچک و بزرگ تشویق شود.
۳. بهبود و تقویت فضاها و استاندارد زندگی خدمات در شهرهای بزرگ
۴. جلوگیری از افزایش قیمت بی ضابطه املاک و خانه ها، توسعه شهرک ها و تخریب زمین های کشاورزی پیرامون کلانشهرها

به منظور تحقق این اهداف، شهرهای جدید کنونی و آتی باید ابعاد زیر را محقق می نمودند:

- زیرساخت ضروری و تجهیزات شهری به منظور عرضه فرصت های شغلی و کسب اعتماد ساکنان شهر موجود باشند.
- فاصله قابل قبول تا کلانشهرها تا رشد طبیعی «مادر شهر» را جذب نماید.
- میزان مناسب خدمات شهری در مقایسه با شهرهای بزرگ
- استاندارد اجتماعی استاندارد محیط زیست بالا از نظر کیفی

احداث شهرهای جدید از یک سو به عنوان پاسخ و واکنش به توسعه شهری سریع، نیاز شدید به مسکن و پیشگیری از ایجاد شهرک های خلق الساعه تلقی شده و از سوی دیگر به عنوان عنصری جهت تغییر توزیع مهاجران و به عنوان نقطه شروع توسعه شهری امروزی و آتی دیده می شد. وزارت مسکن و شهرسازی نقش اصلی را در تدوین سیاست ها به همراه تحقیقات لازم و طرح ریزی بازتوزیع جمعیت مازاد در مناطق از پیش تعیین شده ایفا می نماید. ناحیه تهران و اصفهان مانند شهرهای بزرگ دیگر، مراکز این برنامه های طرح ریزی هستند. در اوایل سال ۱۳۶۵ بخش دولتی با احداث شهرهای اقماری پیشنهاد شده پیرامون شهر تهران در زمین ۱۶۰۰۰ هکتاری

^{۱۰} «ویژگی های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۲۲۰.

^{۱۱} «تلفیق معماری سنتی و مدرن در طرح شهرهای جدید آینده»؛ روزنامه اطلاعات، شماره ۲۰۰۶۴؛ تهران، ۱۳۷۲، صفحه ۵.

موافقت نمود. سه سال بعد طرح های توسعه جامع و مطالعات مقدماتی برای چند شهر جدید در این منطقه مقرر گردید. در سال ۱۳۶۹ «شورای عالی معماری و طراحی شهری» ایران به طور رسمی احداث این شهرها را تایید نمود. این کلانشهرها و شهرهای بزرگ در غرب «هشتگرد» با جمعیت پیش بینی شده ۵۰۰.۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۰، در جنوب «پرنده» با ۳۰۰.۰۰۰ نفر، در غرب «اندیشه» با ۶۰۰.۰۰۰ نفر و در شمال لتیان با ۱۰۰.۰۰۰ نفر، «زاویه» با ۲۰۰.۰۰۰ نفر و «اشتهدارد» با ۳۰۰.۰۰۰ نفر در جنوب غربی تهران هستند.^{۱۲}

اهمیت جنبه انسانی در طراحی شهرهای جدید، وزارت مسکن و شهرسازی را ترغیب نمود که مطالعات تحلیلی در مورد این موضوع را شروع نماید. در سال ۱۳۷۱ اولین گروه های تحقیقاتی و طرح ریزی امور فرهنگی اجتماعی شهرهای جدید در اصفهان با اهداف زیر تاسیس گردید:^{۱۳}

۱. مطالعه مشکلات ساختاری، فیزیولوژیک، فرهنگی اجتماعی و جمعیتی شهرهای جدید موجود در منطقه اصفهان

۲. یافتن دلایل مشکل

۳. پیش بینی مشکلات آینده شهرهای جدید موجود و در حال تکوین در این منطقه

۴. راهکارهای نظری و عملی جهت پیشگیری از مشکلات آینده

مطالعه مقدماتی این گروه در شهر جدید «شاهین شهر» در منطقه اصفهان شروع شد. این شهر جدید از ۲۰ سال پیش تا کنون وجود داشته و برای مطالعه موردی با هدف پیشگیری یا کاستن از بحران های فرهنگی اجتماعی احتمالی در توسعه شهرهای جدید آینده در این بخش از کشور، انتخاب شد.^{۱۴}

۴.۶ شهر جدید در سیستم طراحی شهری ایرانی

«شهر جدید» طرح جدیدی در سیستم طراحی شهری ایران می باشد. از سال ۱۳۵۱ با تاسیس «شورای عالی معماری و طراحی شهری» شهرهای جدید به عنوان جزئی از طرح های جامع به وجود آمدند. در این شرایط شهرهای جدید درون محدوده اداری مراکز استان ها طرح ریزی گردیدند.^{۱۵}

در سال ۱۳۵۶ قانون جدیدی تصویب شد که احداث شهرهای جدید خارج از مادرشهرها را مجاز می شمرد. از آن زمان شهرهای جدید دیگر به عنوان مناطق مسکونی یا حومه کلانشهرها قابل طرح ریزی نبودند. این شهرها بسته به فاصله تا مادرشهر باید بیش از فقط زیر ساخت فنی عرضه می نمودند.^{۱۶}

با وجود آن که شهرهای جدید در هر دو مورد قادر به جلوگیری از تمرکز جمعیت در کلانشهرها بودند، نتوانستند خود را در تامین خدمات اساسی مستقل نمایند. به این ترتیب مشکلات اولیه کلانشهرها علیرغم وجود شهرهای جدید پابرجا ماند. صرف نظر از چند شهر جدید که توسعه صنعتی را نیز تجربه نمودند (مانند «پولاد شهر» با

^{۱۲} «تلفیق معماری سنتی و مدرن در طراحی شهرهای جدید آینده»، روزنامه اطلاعات، شماره ۲۰۰۶۴؛ تهران، ۱۳۷۲، صفحه ۶

^{۱۳} «شهرهای جدید، فرهنگ جدید شهرگرایی»، وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران؛ ۱۳۷۰، صفحه ۴.

^{۱۴} «گزارش در مورد شهر شاهین شهر»، وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۲

^{۱۵} «شهرهای کوچک، نشانه دیگری در توسعه منطقه ای؛ زهره فنی؛ وزارت کشور؛ تهران ۱۳۸۲، صفحه ۸

^{۱۶} «شهرهای جدید، فرهنگ جدید شهرگرایی»، وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران؛ ۱۳۷۰، صفحه ۳۵.

کارخانه آسیاب فولاد در منطقه اصفهان)، سایر شهرها فقط اقامتگاه های با قیمت مناسب تر برای مهاجران و طبقه متوسط و فرودست شهرهای مهم عرضه نمودند.

اولین شهرهای جدید که به عنوان بخشی از توسعه صنعتی در مناطق مختلف کشور ایجاد شدند، موفق بودند. این شهرها بر اساس شرایط جغرافیایی خاص دور از کلانشهرها احداث گردیدند. آن ها به دلیل عدم وابستگی خود قادر به پذیرش نقش کلانشهرها و ارائه شغل و خدمات برای ساکنان شهر به میزان کافی بودند. این شهرهای جدید که به شهرهای نسبتاً بزرگ تبدیل شدند، شامل آبادان، مسجد سلیمان، بندر شاه، آغاجری و هفت گل به عنوان شهرهای نفتخیز و اندیمشک به عنوان شهر خدماتی که در جنوب ایران واقع شده است، هستند.^{۱۷}

صرف نظر از آن که شهرهای جدید موجود تحت چه شرایطی طراحی گردیدند، آن ها از دو ویژگی مشترک برخوردارند: این شهرها فاقد ویژگی های معماری سنتی بوده و منافع خصوصی در تکوین آن ها نقش غالب را داشته است.

مواردی که در آن ها اطلاعات اصولی در مورد طراحی ها و معماری شهری بومی وجود دارند، بسیار اندک است. این شهرها توسط برخی افراد شخصی حمایت می شوند. برخی از این شهرهای اقماری موجود پیرامون شهرهای بزرگ («کباتان»، شهر جدید در ناحیه تهران) بیشتر اقامتگاه دسته جمعی هستند تا شهر. سیاست وزارت مسکن و شهرسازی قادر بود جهت بهبود شرایط سکونت و حل مشکلات در مناطق مسکونی شهری سازمان های مختلفی را که در حال حاضر در کل کشور فعال هستند، به یکدیگر مرتبط ساخته و تاسیس نماید. یکی از این سازمان ها «بانک مسکن» است که سرمایه گذار اصلی مسکن و پروژه ای توسعه در ایران می باشد. این بانک با تاسیس «شرکت سرمایه گذاری» شروع به احداث واحدها و مجتمع های مسکونی در بخش های مختلف کشور نمود. این شرکت مجری پروژه های توسعه در شهرهای جدید می باشد. هدف اصلی این شرکت سرمایه گذاری و تولید واحدهای اندازه گیری ساخت مسکن با استانداردهای ساخت و ساز فنی مدرن تولید نیمه صنعتی است. مزیت مالی این سرمایه گذاری ها نقش مهمی به عنوان اصول طراحی سنتی ایفا می کند.^{۱۸}

۴.۷ تیپولوژی و مکان یابی شهرهای جدید

تفاوت اصلی میان شهرهای سنتی و جدید عبارت از آن است که شهرهای جدید در یک مدت زمان نسبتاً کوتاه، در یک فضای به سرعت آماده شده یا در منطقه تقریباً به طور کامل خالی از سکنه با هدف اسکان جمعیت و ایجاد فرصت های شغلی تاسیس می شوند.

بدیهی است که چنین شهرهایی باید الزامات شهرهای معاصر را برآورده نمایند. شهرهای جدید به دلایل مختلف به وجود می آیند. در نتیجه این شهرها از همان اول کارکردهای شهری معینی دارند.

وظایف شهر جدید شامل تعیین یک محل مناسب، سازماندهی داخلی، قابلیت اسکان و قابلیت ایجاد فرصت های شغلی متناسب برای شهروندان خود می باشد.

^{۱۷} «توسعه شهری و طراحی شهری در ایران»؛ سعد الدین رشیدی، وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۶۹.

^{۱۸} «نسل دوم شهرهای جدید ایران»؛ ناهید سجادیان، ماندانا مسعودی راد، مجتبی رشیدی نهال؛ انتشارات ..؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۲۴.

شهرهای جدید اهداف زیر را تعقیب می نمایند:

- انجام فعالیت های اقتصادی یا عرضه خدمات معین
- ساماندهی منظم مناطق و نواحی کلانشهرها

از جمله شهرهای جدیدی که اهداف اقتصادی را دنبال می نمایند، شهرهای صنعتی جدید هستند که عمدتاً خارج از شهر و در نزدیکی معادن استخراج زغالسنگ، سنگ آهن، نفت خام و گاز تاسیس می شوند. اهداف این شهرها توزیع جمعیت، استخراج منابع زیرزمینی، احداث مراکز و موسسات صنعتی و غیره می باشد. از این شهرها مثال های متعددی در دنیا وجود دارند، از جمله شهرهای صنعتی جدید شوروی سابق. این شهرها در سیبری در نزدیکی معادن سنگ آهن و نفت خام مانند نریلسک و براتسک و به عنوان شهر صنعتی در اروپای شرقی، که به خصوص پس از جنگ جهانی دوم تاسیس گردید، به طور مثال استالووالوا، سیویدنچ در لهستان، ورپلوتا در مجارستان وجود دارند. در ایران نیز مثال های بسیاری از شهرهای صنعتی از زمان پیش و بعد از انقلاب وجود دارد، مانند مسجد سلیمان، آبادان، اندیمشک، مس سرچشمه، شاهین شهر و فولاد شهر و نیز شهرهای جدید بسیار که پس از انقلاب در نزدیکی مناطق صنعتی ساخته شده اند یا در زمان قابل پیش بینی تاسیس می گردند، مانند مهاجران در حومه اراک که در نزدیکی کارخانجات نفت خام و پتروشیمی ساخته شده است. شهر جدید سیراف در بندر عسلویه، شهر جدید شاهین شهر در حومه اهواز که با صنایع نیشکر مرتبط می باشد، یا شهر جدید مجلسی در حومه اصفهان که جهت اسکان افراد شاغل در شرکت صنایع فولاد مبارکه احداث گردید؛ از جمله این شهرها می باشند.

صرف نظر از شهرهای صنعتی جدید، شهرهای جدید متعددی نیز برای اهداف معینی ساخته شده اند، به طور مثال شهرهای آکادمیک یا علمی که مراکز علمی و تحقیقاتی را به منظور آموزش و تربیت نیروهای متخصص تحصیل کرده مجرب به یکدیگر مرتبط می سازند. این شهرها عمدتاً در حومه کلانشهرها و در نزدیکی کارخانجات صنعتی بزرگ که از فناوری های بالاتری استفاده می کنند، واقع شده اند. از جمله این شهرها به طور مثال آکام، گرادوک در سیبری، دوبنا و سلنوگراد در حومه مودکا، ویل ندسک در شمال شهر فرانسوی لیل هستند. تنها نمونه در ایران پارک فناوری در شهر جدید پردیس می باشد که هنوز در دست ساخت می باشد.

بسیاری از شهرهای جدید جهت ساماندهی امور اقتصادی، مالی یا سیاسی کلانشهرهای کشور ساخته شده اند. این کلانشهرهای جدید خارج از محدوده شهری یا در مسافت زیاد مانند برازیلیا، اسلام آباد و شانیدگار قرار دارند.

(۱-نریلسک، ۲- براتسک، ۳- استالووالوا، ۴- سیدیکا، ۵- وارپالوتا، ۶- آکادمگرادک، ۷- دوبنا، ۸- زلنوگراد، ۹- ویلنو داسک، ۱۰- لیل، ۱۱- برازیلیا).

همچنین قبلاً چنین شهرهایی در بستر یکسانی احداث می گردیدند مانند سنت پترزبورگ در روسیه، اتاوا در کانادا، کامبرا در استرالیا. در ایران قبلاً بسیاری از مراکز استان ها با انگیزه های سیاسی، نظامی، اقتصادی و مذهبی و به دلایل امنیتی احداث گردیدند. این شهرها هم در دوران پیش از اسلام و هم در دوران پس از اسلام به وجود آمدند. شهرهای هگمتانه، پاسارگاد، شوش، تخت جمشید، پرسپولیس اولین شهرهایی هستند که به عنوان پایتخت در زمان پیش از اسلام در منطقه ایران ساخته شدند. حدود ۱۵۰۰ سال قبل در دوران مادها، هخامنشیان، ارشکیان

و ساسانیان در ایران پایتخت های مختلفی وجود داشتند. قلمروی کشور ایران منطقه جغرافیایی وسیعی را در بر می گرفت که در شرق در شهرهای آسیای میانه و در غرب تا دجله و فرات امتداد داشت. بقایای شهرهای قدیمی مانند مرو، نکا، صد دروازه (۱۲ دروازه)، استخر، تیسفون، تخت سلیمان، نیشابور، که توسط باستان شناسان کشف و توسط مورخان توصیف شده اند، به شکوه بی مانند دوران باستان اشاره می کنند.

پس از این دوره در زمان اسلام زرنگ یا سیستان، غزنه، بخارا، نیشابور و ری پایتخت بودند. شهرهای خوارزم، قزوین، تبریز، اصفهان، مشهد، شیراز و تهران پایتخت های سلسله های سلجوقیان، خوارزمیان، صفویان، زندیه، قاجاریه بودند که در گذر زمان گسترش یافتند. تهران در آن زمان روستایی در نزدیکی ری بود که در دوران قاجار به پایتخت ایران تبدیل شد و در زمان شاه پهلوی اول و دوم و نیز پس از انقلاب اسلامی گسترش یافت، به طوری که در حال حاضر جزء کلانشهرهای جهان می باشد. تهران از شمال به رشته کوه البرز، از جنوب به کویر نمک، از شرق به کوه ها، از غرب به بنگاه های اقتصادی و صنعتی بزرگ محدود می گردد. این مرزهای طبیعی و جغرافیایی تهران گسترش و توسعه این شهر را محدود می نمایند. پیدایش شهرهای جدید در حومه پایتخت نه تنها از گسترش ناخواسته پایتخت جلوگیری می نمایند، بلکه توسعه و گسترش پایتخت را از طریق اسکان جمعیت در شهرهای جدید محدود می کند.^{۱۹}

شهرهای جدید که در حومه کلانشهرها ساخته می شوند، بر اساس تیپولوژی و کارکرد آن ها به عنوان شهرهای اقماری نامیده می شوند. هدف اصلی تاسیس این شهرها ساماندهی نواحی و مناطق شهری است. از جنبه کارکردی این شهرها باید نرخ جمعیت و فعالیت های اقتصادی کلانشهرها را کاهش دهند. به دلیل آن که شهرهای اقماری جدید اخیرا باید به صورت دقیق طرح ریزی و طراحی گردند، همه آن ها می توانند کارکردهای شهری را در ارتباط با اهداف مسکونی، فعالیت و آموزشی و غیره بر عهده بگیرند.

انتخاب مکان یک شهر جدید بستگی به کارکرد آن و هدف آن دارد. چنانچه شهرهای جدید با انگیزه های صنعتی ایجاد گردند، عمدتا در نزدیکی معادن ساخته می شوند. همچنین شهرهای آکادمیک جدید در نزدیکی مراکز تحقیقاتی، دانشگاه ها و موسسات علمی ساخته می شوند. از آنجا که این شهرها باید نقش معینی بر عهده بگیرند، در آن ها اقشار اجتماعی معین مانند کارگران، کارمندان، تکنسین ها، افراد متخصص و دانشمندان اسکان می یابند. این شهرها از سایر شهرهای جدید که در حومه شهرهای میلیونی احداث گردیدند و قرار است مازاد ساکنان کلانشهرها و فعالیت مازاد آن ها را در خود جذب نمایند، متمایز می شوند. شهرهای اقماری جدید به صورت نامنظم در فاصله ۲۰ تا ۱۰۰ کیلومتری از کلانشهر ایجاد می گردند. نوع دیگری از شهرها وجود دارند که جهت اتصال به مراکز استان ها به مسیرهای مواصلاتی کلانشهر مربوطه متصل می گردند. شهرک های حومه استکهلم و هلسینکی چند نمونه از این شهرها هستند.

مکان یابی یک شهر اقماری که قرار است احداث شود و دور از کلانشهر یا مراکز استان های مربوطه ساخته می شود، نیازمند تحقیقات و ملاحظات جامع تری است که در اینجا به اختصار ذکر می شوند. عوامل اصلی که در مکان یابی

^{۱۹} «دیدگاهی در مورد فرایند تدوین طرح های جامع در شهر سازی»؛ انتشارات شرکت طراحی شهری و ارزیابی؛ تهران؛ ۱۳۸۰، صفحه

شهرهای اقماری باید توسط معماران و طراحان شهر مورد توجه قرار گیرند، شامل جنبه های فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می شوند. عوامل فیزیکی وضعیت جغرافیایی و آب و هوایی، پستی و بلندی های زمین، آب های سطحی و زیرزمینی، ایمنی در برابر زلزله، ویژگی زمین، زمین شناسی، خاک شناسی، ویژگی سطح زمین، در دسترس بودن، امکانات مواصلاتی، تامین انرژی و غیره را مد نظر قرار می دهند.

عوامل جمعیتی مبتنی بر اطلاعات در مورد مناطق، نواحی و محلات شهری هستند که بر مبنای آنها تعداد جمعیت احتمالی یک شهر جدید پیش گویی می گردد.

عوامل اقتصادی شامل تخمین هزینه و سرمایه گذاری ها جهت اجرای بخش های مختلف پروژه ها، از قبیل مراکز مسکونی، تجاری و تفریحی و بخش های مذهبی می گردند. پس از تعیین مکان مناسب تدارکات آغاز می شوند: زمین صاف می شود، مسیرهای عابر پیاده کشیده می شوند، املاک تفکیک می گردند، ویژگی های هندسی راه ها تعیین می گردند، سیستم ارتباطی طراحی می گردد، کانال های فاضلاب تاسیس می گردند و غیره. فعالیت های پر هزینه مانند شبکه تامین برق، لوله کشی آب، شبکه حمل و نقل که نیازمند سرمایه گذاری بیشتری هستند، در هنگام ساخت فازهای مختلف شهر محقق می گردند.

۴.۸ شبکه های ارتباطی شهرهای جدید

شبکه های مواصلاتی عامل مهمی هستند که از گذشته دور در شتاب بخشیدن به فرایند تمدن و شهرسازی نقش مهمی ایفا نمود. شبکه های مواصلاتی مانند جاده ها و راه آهن حمل و نقل کالاها و اشخاص را تسهیل می نمایند. توزیع جمعیت، پیدایش بنگاه های صنعتی، توسعه شهرها، پیدایش حومه ها به خصوص تاسیس شهرهای جدید متکی بر توسعه شبکه جاده ها و راه آهن می باشند.

توسعه اقتصادی کشور، به خصوص در چهل سال اخیر از یک سو گسترش و توسعه شبکه های مواصلاتی به خصوص در حومه کلانشهرها را به دنبال داشته است. از سوی دیگر کوچ داخلی جمعیت به مراکز اقتصادی، به خصوص به پایتخت رخ داده است. اسکان افراد مهاجرت کرده به شهرها جزء پدیده هایی محسوب می شود که سیاستمداران و کارشناسان مدت ها به آن مشغولند. مهاجران به دلیل وضعیت اقتصادی و مالی خود مجبور به سکونت در حاشیه کلانشهرها و و در منطقه ای می شوند که دیگر از اقتضائات لازم یک شهر برخوردار نیست. در گذر زمان این مناطق به دلیل افزایش جمعیت به طور روز افزون اهمیت می یابند. یک مثال در این مورد اسلامشهر است. تفاوت زیادی بین این شهرها و شهرهایی که از همان ابتدا بر اساس طرح مشخص ساخته شدند، وجود دارد. شهرهای اخیر الذکر از امکانات شهری زیربنایی برخوردار بوده و دارای دسترسی مناسب می باشند. به همین دلیل شهرهای جدید الاحداث با مشکلات شهرهای دارای تراکم جمعیت بالا مواجه نیستند.

اغلب شهرهای جدید کشور در حومه کلانشهرها قرار دارند. به همین دلیل برای این شهرها امکانات تردد مناسب که از همان ابتدا توسط طراحان و معماران مد نظر قرار می گیرند، تعیین کننده می باشند. این امر مبتنی بر این فرض است فقدان سیستم حمل و نقل عمومی مناسب اتلاف وقت ساکنان شهر و افزایش ترافیک جاده را به دنبال دارد. امکانات تردد مناسب شهرهای تازه تاسیس نمی تواند فعالیت های مازاد و تراکم جمعیت کلانشهرها را کاهش

دهد. همچنین این عامل می‌تواند به شهرهای جدید در رونق اقتصادی و افزایش شمار جمعیت کمک نماید. به همین دلیل علاوه بر خیابان‌ها و مسیرهای مواصلاتی موجود پروژه‌هایی طراحی یا قبلاً اجرا گردیدند که شهرهای جدید را به یکدیگر و به شهرک‌های دیگر متصل می‌نمایند. از جمله پروژه امتداد خط متروی تهران-کرج به شهر جدید هشتگرد و امتداد خط متروی شمالی جنوبی تهران از فرودگاه بین‌المللی امام خمینی به شهر جدید پرنده و نیز امتداد خط مترو تا شهر جدید پردیس. در حال حاضر اتوبان شهید بابایی به مقصد شهر پردیس ساخته می‌شود. یک خط راه آهن ایستگاه راه آهن را به شهر جدید پرنده متصل می‌کند. یک خط راه آهن دیگر مشهد را به شهر جدید الاحداث بینالود متصل می‌نماید. برای سایر شهرهای جدید ایران پروژه‌های ریلی طراحی شده است که در سال‌های بعد اجرا می‌گردند. از جمله پروژه خط آهن اصفهان به شهرهای جدید دارای تراکم جمعیت بالای بهارستان و فولادشهر و تبریز به سهند و نیز مشهد به گلبهار. شهرهای تازه تاسیس از کلانشهرهای اقتصادی که عمدتاً جمعیت در آن ساکن گردیده‌اند، خیلی دور نیستند.

شهرهای جدید در ایران حدود ۶۵-۱۵ کیلومتر از مادر شهر خود فاصله دارند. شهرهای جدید که عمدتاً در ارتباط با یک هدف صنعتی تاسیس شده‌اند، مانند مهاجران در حومه اراک که جهت سکونت کارگران و کارمندان صنعت نفت و پتروشیمی ساخته شده است. یا فولاد شهر و مجلسی در حومه اصفهان که برای شرکت صنایع آهن و فولاد مبارکه احداث گردیدند، از کلانشهر یا مادر شهر خود خیلی دور نیستند.

چهار شهر تازه تاسیس در حومه تهران نسبتاً در نزدیکی پایتخت قرار داشته و از امکانات مواصلاتی مناسب برخوردارند. شهر جدید پردیس در ۳۰ کیلومتری شرق پایتخت و در مجاورت جاده ترانزیت تهران-آمل قرار دارد. شهر جدید اندیشه در ۲۰ کیلومتری تهران و به عبارت دقیق‌تر در فاصله مناسبی از شهرهای دارای تراکم جمعیت بالای کرج و شهریار و منطقه صنعتی غرب تهران قرار دارد. این قضیه در مورد شهر جدید پرنده نیز که در فاصله ۴۰ کیلومتری جنوب غربی تهران قرار دارد، در ۱۰ کیلومتری حاشیه شهر با تراکم جمعیت بالای رباط کریم و ۷ کیلومتری فرودگاه امام خمینی، صدق می‌نماید.

چهارمین شهر جدید در حومه پایتخت هشتگرد است. این شهر در حاشیه ساوجبلاغ در غرب تهران واقع شده است. در مقایسه با سه شهر جدید مذکور، هشتگرد در مسافت ۶۵ کیلومتری تهران واقع شده و دورترین شهر جدید در حومه تهران می‌باشد. با این وجود این شهر از امکانات تردد مطلوبی از قبیل بزرگراه تهران-قزوین در جنوب و جاده قدیم تهران-قزوین برخوردار می‌باشد. علاوه بر این شهر در مجاورت مسیر راه آهن غرب کشور قرار دارد. در آینده نزدیک متروی تهران-کرج تا هشتگرد امتداد می‌یابد. به این ترتیب این شهر در فاصله زمانی مناسبی از تهران و شهر میلیونی کرج قرار دارد.

شهر جدید صدرا در حومه کلانشهر شیراز در مسافت ۱۲ کیلومتری از شیراز قرار دارد. از جمله سایر شهرهای تازه تاسیس که در فاصله مناسبی از مادرشهر خود قرار دارند، سه شهر جدید در حومه اصفهان هستند. اولین شهر تازه تاسیس دارای تراکم جمعیت بالا شهر بهارستان در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی اصفهان است. دومین شهر تازه تاسیس در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی اصفهان است و سومین شهر تازه تاسیس مجلسی است که در ۶۵ کیلومتری جنوب غربی اصفهان قرار داشته و در مقایسه با دو شهر مذکور در دورترین فاصله از اصفهان قرار دارد. این شهر نه

تنها قرار بود مازاد جمعیت اصفهان را جذب نماید، بلکه نقش قابل توجهی در اسکان کارگران و کارمندان شرکت صنایع فولاد مبارکه ایفا می کند. این شرکت صنعتی در مسافت ۶ کیلومتری این شهر جدید قرار ارد.

از جمله دیگر شهرهای جدید شهر سهند است که در دامنه کوه سهند در مسافت ۲۸ کیلومتری غرب اراک قرار دارد. این شهر جهت اسکان کارگران و کارمندان صنعت پتروشیمی و پالایشگاه اراک احداث گردید.

شهر جدید علیشهر در یک سطح هموار در ۲۴ کیلومتری جنوب شرقی بوشهر قرار دارد. به دلیل محدودیت های موجود در گسترش شهر بوشهر و به دلیل شرایط زیست محیطی، ممنوعیت سکونت تا شعاع ۱۶ کیلومتری نیروگاه هسته ای بوشهر، این شهر جهت جذب مازاد جمعیت بوشهر و اسکان کارمندان سازمان انرژی اتمی احداث گردید.

شهرهای جدید گلبهار و بینالود در نزدیکی شهر میلیونی مشهد، در فاصله ۴۵ کیلومتری یا ۴۰ کیلومتری از این شهر قرار دارند. همان طور که گفته شد، این شهرها از امکانات تردد مطلوبی برخوردار بوده و در فاصله مناسبی از کلانشهرها قرار دارند، به طوری که این شهرها حداکثر یک ساعت از مادر شهر خود فاصله دارند. در آینده نزدیک با توسعه مسیر ریلی اتصال از نظر زمانی بهینه می گردد. تحقیقات در مورد شبکه های مواصلاتی شهرهای جدید به مسیرهای مواصلاتی خارج از شهر محدود می گردند. طراحی مدرن شبکه مواصلاتی درون شهری و اتصال آن با شبکه های مواصلاتی خارج شهری نیز دارای اهمیت می باشند، این امر در هنگام تاسیس شهرهای جدید توسط معماران و کارشناسان ترافیک مد نظر قرار گرفت.

با وجود آن که ساختمان ها، مراکز تجاری، موسسات آموزشی، محل تجمعات مذهبی و غیره بر جلوه شهر تاثیر گذار می باشند، بافت یک شهر از طریق شبکه های مواصلاتی بارز می گردد. مقررات در هنگام ساماندهی خیابان ها و راه های درون شهری می تواند برای مناطق مسکونی و سایر مناطق شهر ارتباط مطمئن آمد و شد را تضمین نماید. در هنگام تقسیم شهر به نواحی و بخش ها، شبکه های مواصلاتی درون شهری نقش قابل توجهی در انتقال مسافران و کالاها ایفا می کنند. به منظور طرح ریزی شبکه های مواصلاتی درون شهری شهرهای جدید تحقیقات و بررسی هایی توسط کارشناسان ذیربط صورت گرفت، از جمله بررسی شیب، توپوگرافی زمین، آرایش خیابان، ویژگی های امکانات تردد از نظر سرعت حرکت، ظرفیت، تعداد خطوط، شیب های افقی، عرض خطوط، حاشیه خیابان.

سیستم وسائط نقلیه عمومی مانند اتوبوس، مینی بوس، تاکسی و مکان های پارک مناسب، ترمینال ها، ایستگاه ها و غیره باید رد طرح ریزی شهرهای جدید به طور اساسی مورد تامل قرار گرفته و طرح ریزی گردند. به دلیل تحقیقات و بررسی های مذکور شهرهای جدید دارای مشکلات ترافیک معمول و امکانات تردد نامناسب شهرهای موجود نیستند. افزایش جمعیت کلانشهرها و مهاجرت روز افزون به مراکز اقتصادی کشور، طرح ریزی و اجرای پروژه های عمرانی و احداث شهرهای جدید را اجتناب ناپذیر ساخته است. تجربه حاصله از ساخت شهرهای جدید در سراسر دنیا به خصوص در کشورهای صنعتی اهمیت شهرهای جدید در کاهش فعالیت ها و کاستن از افزایش جمعیت کلانشهرها را اثبات نموده است. شهرهای جدیدی که در حومه شهرهای بزرگ کشور احداث گردیدند از همان ابتدا برای این منظور تاسیس گردیدند.

به دلیل تمرکز فعالیت های سیاسی و اقتصادی و امور اداری در تهران، این شهر از مدت ها پیش یک شهر مهاجر پذیر بوده است. گران شدن زمین ها و خانه ها در پایتخت ساکنان و مهاجران را ناگزیر به سکونت در حاشیه تهران

نمود که این امر منجر به پیدایش مناطق مسکونی برای این قشر جامعه گردید. این مناطق مسکونی در گذر زمان به شهرستان های مهم تبدیل شدند. اسلامشهر نمونه ای در این زمینه است.

تفاوت اصلی میان شهر های جدید که بدون طرح و برنامه احداث گردیدند و شهر هایی که از ابتدا به تاسیسات زیربنایی مجهز گردیدند، در این است که شهر های خوب طراحی شده در یک مکان با دسترسی مناسب قرار دارند. به همین دلیل شهر های جدید مشکلی با مازاد جمعیت ندارند.

وضعیت جغرافیایی و اقلیمی تهران به دلیل رشته کوه های شمالی و شرقی و بیابان های جنوبی، محدودیت های قابل ملاحظه ای به این شهر تحمیل نموده است. سراسیمی دارای شیب تند در شمال تهران، سطح بالای آب زیرزمینی در جنوب تهران، زمین نامرغوب در این مناطق، خطر زمین لرزه و محدودیت های موجود این شهر با توجه تاسیسات زیربنایی اساسی از جمله کانال های فاضلاب، شبکه های حمل و نقل و شبکه تامین آب گسترش این شهر را به طر اساسی محدود می سازند.

شهر های جدید در حومه تهران دارای این موانع و محدودیت ها نیستند. کاهش جمعیت مازاد تهران، ایجاد اشتغال، طبیعت بکر در شهر های جدید اهدافی هستند که این شهر ها دنبال می کنند.

هدف اصلی شهر های جدید در حومه تهران به شرح زیر می باشند:

- توزیع مناسب جمعیت در جاهایی که در ارتباط مستقیم با پایتخت قرار ندارند.
- تمرکز زدایی از پایتخت و انتقال برخی از کارکردها و وظایف آن به به شهر های تازه تاسیس، به طوری که این کارکردها و وظایف شهرستان های کوچک را با این کلانشهر مرتبط سازند.
- کاهش جمعیت و فعالیت ها در پایتخت به منظور ارتقای عوامل زیست محیطی
- جلوگیری از افزایش نامطلوب قیمت زمین ها و خانه ها در پایتخت که ممکن است منجر به اسکان جمعیت در حاشیه شهر و نابودی زمین کشاورزی گردد.

مکان یابی شهر های جدید در منطقه شهری تهران به دلیل اهداف برشمرده صورت گرفت. موقعیت تهران، تراکم جمعیت و ساخت و ساز ساخت شهر های جدید را توجیه نمودند. از یک دهه پیش تا کنون در ایران شهر های جدید احداث می گردند.

در حومه تهران تا کنون چهار شهر جدید پردیس، پرنده، اندیشه و هشتگرد احداث شده است. پردیس، همان طور که قبلا تشریح گردید، در ۳۰ کیلومتری شرق تهران قرار دارد، اندیشه و پرنده در ۲۵ کیلومتری یا ۴۰ کیلومتری جنوب غربی تهران، هشتگرد در ۶۵ کیلومتری غرب و ۲۵ کیلومتری شهر میلیونی کرج قرار دارد. با پروژه خط متروی تهران-کرج به هشتگرد رد آینده نزدیک زمان اندکی برای رسیدن به پایتخت لازم است. در ادامه شهر های تازه تاسیس در حومه تهران تشریح می گردند.

۴.۹ نمونه‌هایی از شهرهای جدید در ایران

نمونه‌های زیر وضعیت شهرهای جدید موجود و آینده در ایران را توصیف می‌کنند. این توصیف مبتنی بر اطلاعات موجود می‌باشد.

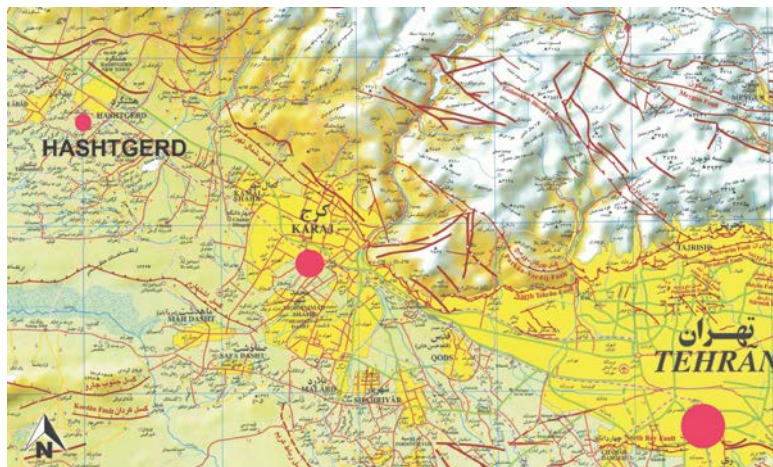
۴.۹.۱ شهرهای جدید در ناحیه تهران

۴.۹.۱.۱ هشتگرد

همان طور که شرح داده شد، تمرکز فعالیت‌های سیاسی، اداری، اقتصادی در پایتخت، افزایش جمعیت و مهاجرت را در پی داشته است. ادامه این روند ممکن است به ساختار شهری پایتخت لطمه زده و موجب مشکلاتی نظیر تراکم جمعیت بسیار بالا، تخریب محیط زیست، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، نابودی زمین‌های کشاورزی و باغ‌ها شود.

احداث شهرهای جدید به رفع مشکلات برشمرده کمک می‌کند. ساخت این شهرها در سال‌های دهه ۶۰ توسط وزارت مسکن و شهرسازی پیشنهاد و به تصویب دولت رسید. شهرهای تازه تاسیس در حومه تهران و سایر مناطق کشور ایران بیش از ده سال قدمت ندارند. در همان زمان عملیات عمرانی مهاجران در شهرهای جدید سکنی گزیدند. در اثر پیش رو شهر جدید هشتگرد در نزدیکی شهر ساوجبلاغ، غربی ترین شهر در استان تهران به تفصیل تشریح می‌گردد.

هشتگرد در ۶۵ کیلومتری غرب تهران واقع شده و ۲۵ کیلومتر از شهر دارای جمعیت میلیونی کرج فاصله دارد. هشتگرد در شمال بزرگراه تهران-قزوین قرار دارد. جاده قدیمی تهران-قزوین متعلق به این شهر بوده و این شهر در مسیر خط آهن غرب واقع شده است. هشتگرد در مقایسه با سه شهر جدید دیگر، یعنی پرنده، پردیس و اندیشه در مسافت دورتری از تهران واقع شده است. البته امکانات تردد، دسترسی به تهران در مدت ۴۰ دقیقه طی مسیر با خودرو را امکان پذیر می‌سازند، در آینده نزدیک از طریق مسیر ریلی تهران-کرج پس از ۲۰ دقیقه این امکان میسر می‌گردد. این مسیر ریلی هشتگرد را به شهر چند میلیونی کرج نیز متصل می‌سازد. به دلیل محدودیت‌های گسترش کرج احتمالاً هشتگرد مازاد جمعیت کرج را جذب خواهد کرد. علاوه بر امکانات ارتباطی موجود و طرح ریزی شده، هشتگرد از پتانسیل‌های طبیعی مناسبی برخوردار می‌باشد. این شهر جدید در دامنه رشته کوه البرز قرار دارد. هوا در این شهر تمیز بوده و محیط زیست آلوده نمی‌باشد.

تصویر ۴.۱ محل و راه های ارتباطی شهر جدید هشتگرد، شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

اراضی مرغوب که عمدتاً جزء اموال عمومی محسوب می گردند، دارای شیب مناسبی برای شهرسازی و بلند مرتبه سازی هستند. برای آبرسانی به این شهر آب زیرزمینی و سدهایی که در نزدیکی این شهر بنا شده است، به حد کافی وجود دارد. شهرک صنعتی حافظ محیط زیست با طراحی معماری جالب، وضعیت مطلوب دسترسی این شهر برای افراد متخصص و نیروی کار ساکن غرب تهران، زمین کشاورزی حاصلخیز در نزدیکی شهر هشتگرد و نظر آباد، توان بالقوه ممتاز این شهر برای توسعه بیشتر و جذب افراد مهاجر را اثبات می نماید. شهر جدید هشتگرد به طول ۶ کیلومتر در مجاورت بزرگراه تهران-قزوین قرار گرفته و به عبارت دقیق تر به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم شده است. مناطق مسکونی، اداری و تجاری به مساحت کلی ۴۰۰۰ هکتار در بخش شمالی واقع شده اند. در بخش جنوبی شهر، بخش های صنعتی و تجاری قرار دارند که می توانند در حدود ۳۵۰ هکتار گسترش یابند. بخش صنعتی شهر از معماری ممتازی برخوردار بوده و جزء زیباترین شهرک های صنعتی کشور محسوب می گردد. شرکت های صنعتی حافظ و حامی محیط زیست می باشند. شهرک صنعتی توسط یک فضای سبز از منطقه مسکونی جدا می شود.

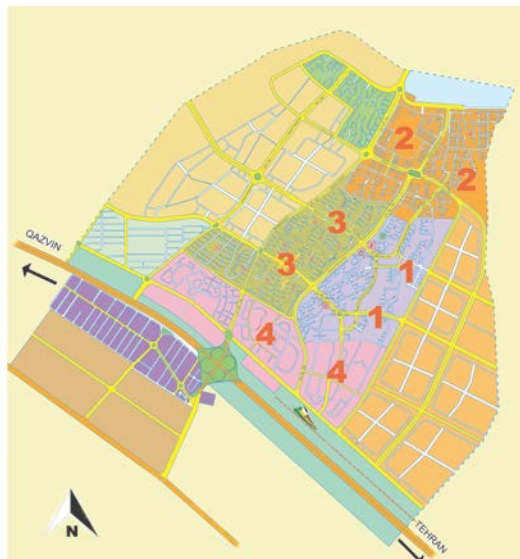
منطقه مسکونی دارای ساختار مربعی شکل بوده و به چهار قسمت یا فاز ساختمانی تقسیم شده است. منطقه مسکونی این شهر تاکنون دارای ۳۰.۰۰۰ سکنه می باشد. طرح تفصیلی این شهر در سال ۱۳۷۱ توسط شورای عالی معماری و شهرسازی ایران تصویب گردید. شهر هشتگرد احتمالاً در سال ۲۰۲۱ حداکثر ۵۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. این شهر نیز مانند سایر شهرهای تازه تاسیس در حومه تهران پس از مدت زمان نسبتاً کوتاه از زمان احداث آن از کلیه تشکیلات و امکانات ساختاری برخوردار می باشد.

اماکن مسکونی دارای معماری چند وجهی هستند. خانه های آپارتمانی، ویلاها، برج ها در مناطق شهری جداگانه بنا شده و به شهر چهره جذابی بخشیده اند. در این شهر انواع مختلف مدرسه، از جمله دبستان، مدرسه راهنمایی، دبیرستان، مدرسه پیش دانشگاهی و نیز مراکز تجاری، درمانگاه ها، بیمارستان ها، باشگاه ها و سالن های ورزشی، آتش نشانی و اداره پلیس وجود دارد. مسجد جامع که از نظر معماری و ویژگی های فنی آن منحصر بفرد می باشد، در زمینی به مساحت ۳۵۰۰ متر بنا گردیده و دارای کتابخانه می باشد. به منظور ایجاد فضای سبز به حد کافی در داخل این شهر، در سمت جنوبی بزرگراه تهران-قزوین در منطقه صنعتی و نیز در سمت شمالی بزرگراه به طول ۶

کیلومتر و مساحت ۹ هکتار درختکاری شده است. به منظور کاهش مصرف آب، این فضاها با سیستم آبیاری قطره‌ای آبیاری می‌گردند. فضای سبز گلستان، یکی از بوستان‌های قدیمی موجود در این منطقه، توسط شرکت عمران شهر جدید هشتگرد مجدداً درختکاری شده و به عنوان پارک عمومی معرفی شده است.

از جمله ویژگی‌های این شهر اولین مجموعه گلخانه‌ای است که مطابق با جدیدترین فناوری‌های کشاورزی و از طریق کشت گلخانه‌ای محصولات کشاورزی مختلف تولید می‌کند. هشتگرد به منظور تحقق اهداف زیر به صورت یک شهر مستقل احداث گردیده است:

- اسکان بخشی از جمعیت تهران
- توقف رشد بسیاری از مراکز شهری طرح ریزی نشده در این ناحیه
- جذب کارکنان صنایع سبک و بخش خدمات
- حفظ توازن اکولوژیک محیط زیست^{۲۰}

تصویر ۴.۲ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۴، شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۳ شهرک های مسکونی تازه ساز، منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۴ نگاهی به خیابان اصلی، منبع: نویسنده .

^{۲۰} گزارش در مورد شهر هشتگرد، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران ۱۹۸۷.

تصویر ۴.۵ نگاهی به خیابان اصلی و مرکز اصلی شهر ، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۶ محله مسکونی در شهر جدید هشتگرد، منبع: نویسنده.

۴.۹.۱.۲ اندیشه

تحركات مهاجرتی بسیار شدید، گسترش بخش‌های با تراکم جمعیت بالا، شهرک‌های بدون اصول و قاعده در حاشیه کلانشهر، شرایط جغرافیایی و آب و هوایی، از جمله رشته کوه‌های شمالی و شرقی و بیابان‌های جنوبی، تهران را با مشکلات شدید اقتصادی، اجتماعی و مکانی نظیر مناطق و نواحی شهری با تراکم جمعیت بالا، آسیب‌های محیط زیست، تخریب اراضی کشاورزی و باغ‌ها و نیز با محدودیت‌های مکانی مواجه ساخته است.

به منظور رفع یا کاستن از این مشکلات، ساخت شهرهای جدید در حومه تهران و سایر کلانشهرهای کشور توسط وزارت مسکن و شهرسازی پیشنهاد و مورد موافقت دولت قرار گرفت. تاکنون چهار شهر جدید در حومه تهران احداث شده‌اند. در ادامه شهر اندیشه معرفی می‌گردد.

اندیشه در ۳۰ کیلومتری غرب یا جنوب غربی تهران واقع شده است. این شهر در مجاورت خود دارای مناطق صنعتی و شرکتی در غرب تهران و نیز نواحی کشاورزی در جنوب غربی و غرب کرج می‌باشد. امکانات تردد، از جمله بزرگراه تهران-قزوین، جاده شهریار به اشتهارد، رباط کریم به تهران در جنوب و نیز خط متروی تهران-کرج در جنوب، این شهر را به کلانشهر مربوطه متصل می‌سازد.

همچنین تعریض جاده چیتگر و تبدیل آن به بزرگراهی به طول ۱۴ کیلومتر و دو پل روی جاده به سمت اندیشه آغاز شده و تا کنون ۱۰ کیلومتر از آن تکمیل گردیده است. این بزرگراه که اجرای پروژه ساخت آن بر عهده شرکت عمران شهر جدید اندیشه، وزارت راه سازی و حمل و نقل و استانداری تهران می‌باشد، تردد ایمن و سریع به این شهر را تضمین می‌کند. پروژه تکمیل خط ۱ متروی کرج از میدان دانشگاه تا چهارراه اندیشه به طول ۲۴/۸ کیلومتر به تصویب شورای عالی ترافیک کشور رسیده است. این پروژه شهر اندیشه را از طریق مسیر ریلی به شهر پرجمعیت کرج متصل می‌سازد.

مساحت کل این شهر جدید ۱۴۹۵ هکتار می‌باشد. در شمال و غرب این شهر شهریار، در جنوب شرقی کرج و در سمت شرق ملارد قرار دارد. ساختار شهری اندیشه مبتنی بر خطوط مواسلاتی درون شهری بوده و دارای ساختار مربعی شکل می‌باشد. عملیات عمرانی در پنج منطقه یا ناحیه شهری اجرا گردید. عملیات اجرایی در چند فاز انجام شد. با وجود آن که تازه ده سال از عمر این شهر می‌گذرد، اندیشه شهر کاملی است. نزدیکی به پایتخت و شهرهای

پر جمعیت و نیز مناطق صنعتی، این شهر را بسیار پرجمعیت نموده است. اندیشه در حال حاضر حدود ۶۰.۰۰۰ نفر را در خود جای داده است. توسعه شهری و افزایش جمعیت این شهر به موازات اجرای عملیات عمرانی خانه ها و تاسیسات جریان داشته است.

فاز ۱ مربوط به سمت جنوبی و به عبارت دقیق تر در کنار ساختمان های جدید تر بوده و شهرک اندیشه نامیده می شود. عملیات طراحی و اجرایی این شهر از پیش از انقلاب آغاز شد. شهرداری شهریار مسئول مدیریت عملیات عمرانی را بر عهده دارد. طراحی فاز ۲ به مساحت ۱۲ هکتار اوایل دهه ۶۰ آغاز شد. خانه های آپارتمانی و ویلاها به تعداد انبوه ساخته شد و ساکنان این شهر از مدرسه، مسجد، بیمارستان، مراکز تجاری و غیره برخوردار هستند. فاز سوم توسعه این شهر که طرح ریزی و مقدمات آن همزمان با عملیات عمرانی فاز دوم آغاز گردید، مساحت ۳۶۰ هکتاری را در بر می گیرد. عملیات عمرانی خانه های آپارتمانی و ویلاها به خصوص توسط تعاونی مسکن معلمان، تعاونی مسکن کارگران و تعاونی مسکن ادارات و سازمان های مختلف و نیز اشخاص حقیقی صورت گرفت. یک مرکز تجاری بزرگ با در مجموع ۲۵۰ مغازه در آنجا احداث شد. موسسات آموزشی مختلف، باشگاه های ورزشی همراه با سالن های ورزشی، استخرهای شنا، سونا، درمانگاه ها و مراکز درمانی، اداره مخابرات، بانک ها و موسسات مالی، نیروهای امنیتی و انتظامی، ایستگاه آتش نشانی و پلیس در این فاز احداث گردید. فاز ۴ مساحت در مجموع ۲۲۰ هکتار را در بر می گیرد. آماده سازی زمین در دهه ۷۰ از سر گرفته شد. خانه های آپارتمانی دو تا چهار طبقه و ویلاها توسط تعاونی مسکن معلمان، کارمندان و کارگران احداث گردیدند. فاز پنجم توسعه این شهر که شمال این شهر را در بر می گیرد، مساحت ۱۹۴ هکتاری را شامل می شود. تعاونی مسکن وزارت دفاع در این جا خانه های آپارتمانی و ویلاهای متعدد ساخته است. علاوه بر فازهای مذکور، مقدمات ساخت فاز ۶ که حاشیه غربی شهر به مساحت ۴۰۰ هکتار را شامل می شود، انجام شده است. به موازات احداث ساختمان های مسکونی مراکز تجاری، مجتمع های آموزشی، درمانگاه ها و بیمارستان ها، محل های تجمعات مذهبی و تاسیسات، اماکن تفریحی مانند پارک ها، بوستان ها، سینماها، سالن های ورزشی ساخته شده و مورد بهره برداری قرار گرفتند.

این شهر احتمالا ۱۱۸.۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. ده سال پس از احداث این شهر نیمی از تعداد ساکنین پیش بینی شده تحقق یافته است. فاصله اندک از پایتخت و شهرهای مجاور، نزدیکی به منطقه صنعتی در غرب تهران و دسترسی مناسب به شهرهای مجاور دارای تراکم جمعیت بالا از عوامل اصلی تاثیر گذار در رشد سریع این شهر محسوب می شوند.

تعیین محل شهر اندیشه مبتنی بر معیارهای تحقق یافته زیر می باشد:

- توان بالقوه فراهم کردن فرصت های شغلی برای ساکنان آینده
- دسترسی آسان به شبکه جاده منطقه ای از جمله بزرگراه تهران-قزوین و راه آهن تهران-هشتگرد
- تامین آب از منابع مختلف موجود در این منطقه (حوضچه های زیرزمینی، چاه و سد)
- وجود حومه شهری غیر قابل دسترس
- نزدیکی به کرج و شهریار به منظور تامین نیازهای اساسی در فازهای توسعه در حال شروع^{۲۱}

^{۲۱} «گزارش ها در مورد شهر اندیشه»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران ۱۳۶۸

تصویر ۴.۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید اندیشه، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۴۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۱۰ محل و راه های ارتباطی شهر جدید اندیشه، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۱۱ ساختار شهر جدید اندیشه، منبع: نویسنده.

۴.۹.۱.۳ پردیس

شهر جدید پردیس در منطقه ای نیمه کوهستانی واقع شده است که در شمال و غرب در مجاورت رشته کوه البرز، در جنوب در مجاورت روستاهای کرشت، سیاه سنگ و طاهرآباد و در شرق در مجاورت بومهن قرار دارد. این شهر در ۳۰ کیلومتری شرق پایتخت در مجاورت جاده ترانزیت تهران-آمل قرار دارد. نزدیکی به تهران، موقعیت آن در مجاورت یکی از بزرگراه های اصلی کشور، جمعیت انبوه، منطقه جذاب، هوای پاکیزه و هوای مطلوب در مکان یابی این شهر مد نظر قرار گرفتند. منطقه کوهستانی، شیب ملایم برای شهرسازی، رودخانه ها، گیاهان و غیره جزء مزیت های طبیعی و جغرافیایی این شهر محسوب می شوند. رودهن، بومهن، آبعلی و دماوند شهرهای مجاور پردیس هستند. مناطق تجاری در حومه پردیس منطقه توریستی آبعلی و منطقه صنعتی جاجرود هستند.^{۲۲}

موقعیت پردیس به عنوان شهری در میانه شرقی تهران دارای اهمیت می باشد، زیرا افزایش جمعیت در دو دهه اخیر در شهرها و روستاهای واقع در حومه تهران و در حاشیه جاده مازندران و نیز به وجود آمدن شرکت های صنعتی مجاز و غیر مجاز در این منطقه این نکته را اثبات می نمایند که مازاد جمعیت تهران در این مناطق سکنی گزیدند. پردیس بر اساس طرح سنجدیده و حساب شده احداث شده است و مازاد جمعیت و فعالیت تجاری تهران را در خود جای داده است. بخشی از قسمت ها و نواحی این شهر هم اکنون دارای سکنه می باشد.

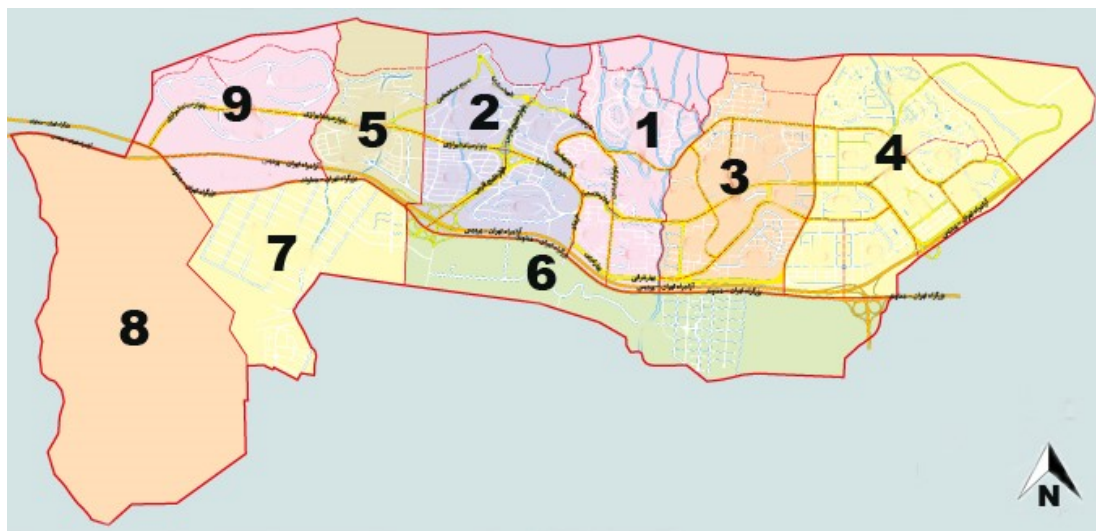
با وجود آن که قدمت پردیس ده سال است، این شهر توانسته است در یک مدت زمان نسبتاً کوتاه نیازهای ساکنان خود را تامین نماید. مدارس از دبستان تا دانشگاه و هنرستان، مراکز تجاری مختلف، محل های تجمعات مذهبی، مسجد جامع، درمانگاه ها و بیمارستان ها، باشگاه ها و سالن ورزشی، پارک اصلی با زمین بازی برای کودکان فضاهای سبز کوچک متعدد از امکانات این شهر به شمار می روند. این شهر دارای اداره پلیس نیز می باشد. به دلیل آن که این شهر دارای سکنه است، از همان ابتدا تاسیسات و ساختارهای شهری نیز طرح ریزی و به مرحله اجرا درآمدند. لوله های آب و برق جزء تاسیسات اصلی محسوب می شوند که اجرایی گردیدند. پروژه انتقال آب از سدها و سایر منابع آب که برای آن باید ۱۳ کیلومتر لوله کشی شود، در دو سال آینده محقق می گردد. از طریق امتداد لوله های موجود به طول ۱۲ کیلومتر نه تنها آب پردیس، بلکه آب شهرهای مجاور نیز، یعنی رودهن و بومهن به حد کافی تامین می گردد. لازم به ذکر است که در حال حاضر نیاز مردم به آب لوله کشی از طریق چاه تامین می گردد.

^{۲۲} «گزارش در مورد شهر پردیس، وزارت مسکن و شهرسازی»، تهران ۱۳۶۸

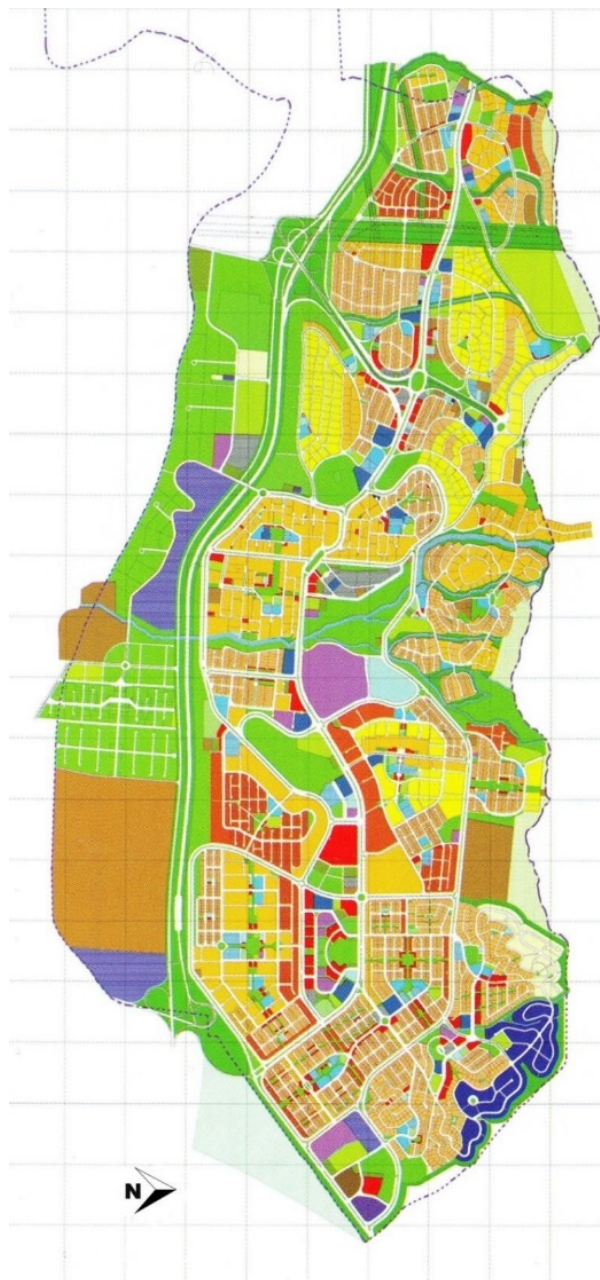
تصویر ۴.۱۲ محل و راه های ارتباطی شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۱۳ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۹، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

از جمله پروژه های مهم دیگر شهر پردیس، بزرگراه تهران-پردیس می باشد که هنوز در حال ساخت می باشد. طول این بزرگراه احتمالا به ۲۳ کیلومتر می رسد. کار ساخت این بزرگراه از سال ۱۳۸۱ آغاز شده و احتمالا چهار سال دیگر به طول خواهد انجامید. از طریق این بزرگراه مسیر پردیس-تهران حدود نیم ساعت طول خواهد کشید. با امتداد دادن خط ۲ مترو در سال های آینده پردیس به شبکه متروی پایتخت متصل خواهد شد. این شرایط آینده پروتقی را برای این شهر نوید می دهد.^{۲۳}

^{۲۳} «نگاهی به شهرهای جدید ایران»، مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید، تهران ۲۰۰۵، صفحه ۵۵-۴۵

Feuerwehr	Gesundheitszentrum	Friedhof	Wohngebiete mit sehr hoher dichte
Passagier Terminals	Einfamilien(Mittlere)	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt	Wohngebiete mit sehr geringe dichte
Tankstelle	Gemeinschaft (Niedrig)	Die grenzen von Städtische Einrichtungen	Moschee und Hosseiniyeh
Parkplatz	Fachkrankenhaus	Landfläche von Neustadt	Hotel,Motel,Wohnheim und Gasthaus
Kleinindustrie	Terrasse Apartments	Berufliche Bildung	Viertel,Gebiet und Stadt Park
Verwaltung	Grünfläche	Kindergarten	Landwirtschaftliche Grundstücke
Industriegebiet	Turnhalle,Sportplatz	Grundschule	Langfristige Entwicklung von Wohngebäuden
Marktplatz	Gärten	Mittelschule	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)
Haus Garten	Umliedenden Dörfern	Gymnasium	Einzelhandel (Gebiet,Viertel)
Mehrfamilienhaus (Hoch)	Wasserauf	Hochschule und Universität	Bank,Kaufhaus,Stadtzentrum

تصویر ۴.۱۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید پردیس، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۴۸. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۱۵ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۱۶ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید

تصویر ۴.۱۷ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۱۸ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۱۹ نگاهی به پشت بام های شهر جدید پردیس. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۲۰ نگاهی به پشت بام های شهر جدید پردیس. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

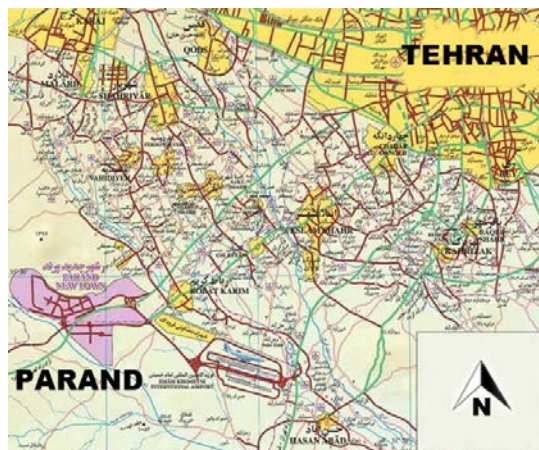
تصویر ۴.۲۱ محله مسکونی در شهر جدید پردیس. منبع: نویسنده.

۴.۹.۱.۴ پرند

شهر جدید پرند در ۲۵ کیلومتری جنوب غربی تهران در مجاورت بزرگراه تهران-ساوه و خط راه آهن تهران-جنوب قرار دارد.

پرند در منطقه ای هموار و مسطح قرار دارد. این شهر در شمال توسط رشته کوه های تخت رستم، در جنوب توسط رودخانه شور و در شرق توسط فرودگاه امام خمینی احاطه شده است. در سمت غرب و شمال غربی شهر، نواحی فاقد پوشش گیاهی و خالی از سکنه می باشد. با توجه به محدودیت ها و پتانسیل های پرند، این شهر احتمالا تا ۲۰۲۵ در مجموع ۸۰.۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت.

در طراحی شهر پرند جلوه بصری طبیعی شهر در مرکز توجه قرار گرفت، به طوری که احداث این شهر متأثر از شیب و توپوگرافی زمین می باشد. جلوه این شهر می بایست با خواسته های فرهنگی و ورزشی، با اهداف تفریحی و نیازها به مسکن و خدمات ساکنان همخوانی داشته باشد. علاوه بر این این شهر می بایست از امکان تردد مناسب برخوردار باشد. علاوه بر اهداف مذکور، این شهر دارای یک شهرک صنعتی با طراحی معماری جذاب می باشد. این شهرک صنعتی در فاصله مناسبی از شهر و در مجاورت یک نوار سربسز جدا کننده یک منطقه مسکونی قرار دارد. فعالیت های اقتصادی این شهرک صنعتی سازگار با محیط زیست می باشد. برخی واحدهای صنعتی هنوز در دست ساخت می باشند. برخی از آن ها قبلا به بهره برداری رسیده است، از جمله شرکت های فلزی، شرکت های صنایع شیمیایی، شرکت های نساجی و مواد غذایی و غیره. ساختمان های مسکونی در این شهر به صورت انبوه سازی ساخته می شود. در حال حاضر در این شهر پروژه ساخت ۶۰۰۰ خانه آپارتمانی و ویلا توسط تعاونی مسکن در مساحت کلی ۸۱ هکتار در حال اجرا می باشد. همزمان تاسیسات آموزشی، تجاری، درمانی، تفریحی و ورزشی مختلف در زمینی به مساحت کلی ۶ هکتار احداث می گردند.

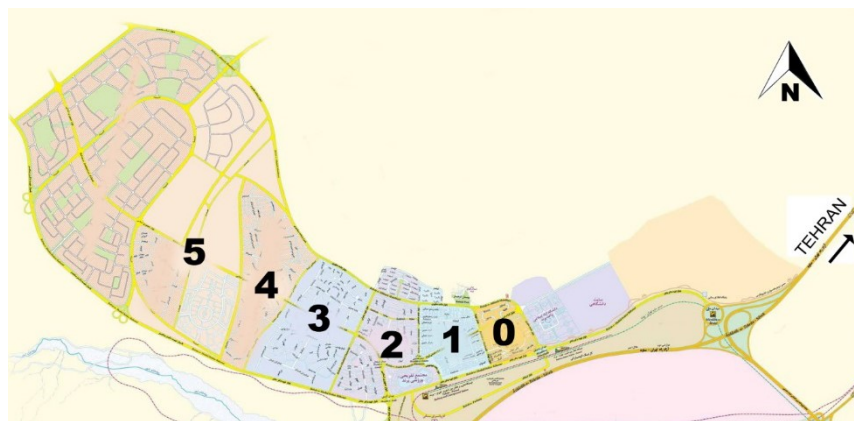

تصویر ۴.۲۲ محل و راه های ارتباطی شهر جدید پرند، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

احداث اماکن آموزشی مدرسه از ابتدایی تا دانشگاه قبل از احداث این شهر برنامه ریزی شده و اجرا گردید. دانشگاه آزاد اسلامی در پرند شعبه ای تاسیس کرده است که در آن در حال حاضر ۶۵۰ دانشجو در رشته های مختلف مانند زبان های خارجه، نرم افزار، فناوری اطلاعات و علوم پایه تحصیل می کنند. دانشگاه پیام نور به دانشجویان رشته های

حقوق، حسابداری و غیره را عرضه می نماید. احداث بیمارستان بین المللی ابو علی سینا در مساحت ۲۰ هکتار که مجهز به کلیه امکانات درمان سرپایی و بستری می باشد، تعیین یک مکان برای دهکده المپیک، پروژه لوله کشی گاز که قرار است در سال بعد راه اندازی شود، از دیگر طرح ها می باشد.

پرنده از طریق بزرگراه تهران-ساوه به پایتخت مرتبط می باشد. علاوه بر این مسیر ریلی دو بار در روز این شهر را با مدت زمان حرکت ۴۵ دقیقه به تهران متصل می سازد. علاوه بر این خطوط اتوبوسرانی به مقصد میادین اصلی تهران وجود دارد. همچنین پروژه خط ۱ مترو از میدان تجریش در تهران به سمت پرنده طراحی گردیده و به زودی اجرا خواهد شد.^{۲۴}

تصویر ۴.۲۴ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۵، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

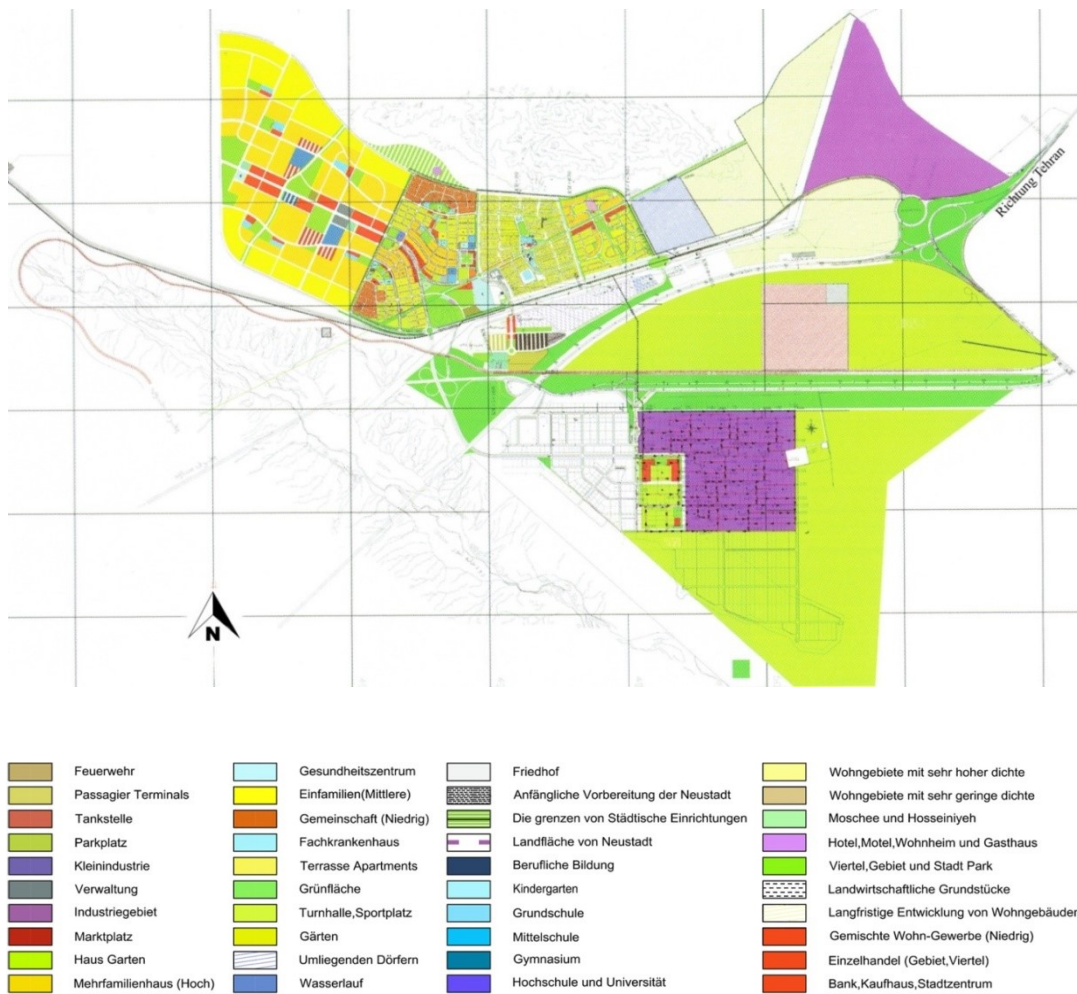

تصویر ۴.۲۵ خانه های ردیفی در شهر جدید پرنده. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۲۶ منطقه مسکونی در شهر جدید پرنده. منبع: نویسنده.

^{۲۴} «گزارش در مورد شهر پرنده، وزارت مسکن و شهرسازی»؛ تهران ۱۳۶۸

تصویر ۴.۲۳ طرح جامع شهر جدید پرند. (مراجعه شود به تصویر ۴.۱۱۷). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۵۴. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

۴.۹.۲ شهرهای جدید در ناحیه مشهد

استان خراسان با مساحت ۲۴۷.۶۲۲ کیلومتر مربع بزرگترین استان ایران است. طبق آمار سالانه سالنامه آمار کشور، این استان در سال ۲۰۰۲ بیش از ۶.۲۸۰.۰۰۰ نفر را در خود جای داد که از این تعداد ۳.۸۶۷.۰۰۰ نفر ساکن شهر و ۲.۱۶۰.۰۰۰ نفر ساکن روستا بودند. این نکته بسیار مهمی است که بیش از ۵۰٪ جمعیت در مشهد سکونت دارند. تا سال ۱۳۶۵ این شهر دومین شهر دارای جمعیت چند میلیونی ایران پس از تهران بود. با وجود کاهش نرخ رشد جمعیت، این شهر همچنان پرجمعیت ترین شهر چند میلیونی کشور پس از تهران می باشد. مشهد در حال حاضر حدود ۲.۰۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت دارد. جمعیت این شهر از زمان انقلاب تقریباً سه برابر شده است.

بر اساس طرح جامع تفصیلی مشهد، تا سال ۲۰۱۷ حدود ۵ تا ۵/۸ میلیون نفر در این شهر و حاشیه آن سکونت خواهند داشت. در خود این شهر فقط ۳/۸ میلیون نفر می توانند سکونت داشته باشند. مازاد جمعیت یعنی ۱/۲ تا

۲/۵ میلیون نفر باید در حومه شهر اسکان یابند. به دلیل توزیع ناموفق جمعیت و فعالیت های کسب و کار در استان خراسان و به دلیل آن که مشهد یک مکان زیارتی و یک مرکز اقتصادی است، همیشه ناگزیر بوده است که ساکنان زیادی را در خود جای دهد.^{۲۵}

افزایش سریع جمعیت و توسعه کنترل نشده شهر موجب ساخت غیرمجاز ساختمان های مسکونی و گروه های حاشیه نشین ساکن حاشیه شهر به خصوص در شمال و شمال شرقی این شهر و به عبارت دقیق تر در زمین کشاورزی حاصلخیز گردید. از آنجا که لازم بود وضعیت نابسامان این شهر مجددا سامان یابد، دولت در سال ۱۳۶۶ تصمیم به احداث شهرهای جدید در حومه شهر مشهد گرفت. سپس مکان های مناسب برای شهرهای جدید تعیین گردید. مسیرهای مواصلاتی به طرف مشهد در سطح کشوری در ارتباط با فعالیت های کسب و کار و چشم انداز ایجاد شغل طراحی گردید. در طرح ریزی، طول مسافت تا مشهد، حفاظت از اراضی کشاورزی، ویژگی های آب و هوایی و جغرافیایی شهر و غیره توسط معماران و طراحان شهر مورد لحاظ واقع شدند.

به دلیل مطالعات و بررسی های صورت گرفته، مکان های شهرهای جدید در مجاورت سه مسیر تردد مهم به مسافت ۴۰ تا ۶۰ کیلومتر از مشهد تعیین گردید. این سه مسیر تردد عبارتند از جاده مشهد به قوچان در شمال غربی مشهد، جاده مشهد به نیشابور در جنوب غربی مشهد و جاده مشهد به سرخس. تا کنون دو شهر جدید گلبهار و بینالود در حاشیه دو جاده مشهد-قوچان و مشهد-سرخس احداث گردیدند. در ادامه این شهرها بیشتر معرفی می-گردند.

۴.۹.۲.۱ گلبهار

شهر جدید گلبهار جزء اولین شهرهای تازه تاسیس در حومه شهر مشهد می باشد. این شهر در ۴۰ کیلومتری شمال غربی مشهد در مجاورت مسیر مواصلاتی مشهد-قوچان واقع شده است. گلبهار در شمال در مجاورت کوه هزارمسجد و رودخانه کشف رود و در جنوب در مجاورت کوه بینالود قرار دارد.

همان طور که شرح داده شد، قرار بود در گلبهار نه تنها مازاد جمعیت مشهد جذب شوند، بلکه فرصت های شغلی نیز ایجاد گردند.

در فاز دوم توسعه این شهر احتمالاً حدود ۱۳۵.۰۰۰ نفر در این شهر اسکان خواهند یافت. این شهر در حاشیه شهر قدیمی خنج که نقش قابل توجهی در حمل و نقل اشخاص و کالاها دارد، واقع شده است. در این فاز عملیات عمرانی در مرکز شهر که در فاز اول شروع گردید، تکمیل می گردد.

فاز سوم توسعه شهر احتمالاً حدود ۳۶۵.۰۰۰ نفر را شامل می گردد. تاسیس مراکز تجاری، مدارس و غیره این شهر را تکمیل خواهد نمود. در فاز آخر، قسمت جنوبی شهر گسترش خواهد یافت. با توجه به طرح های توسعه، طرح جامع تفصیلی شهر در سال ۱۳۷۲ توسط شورای عالی معماری و شهرسازی تصویب شد. بر اساس طرح جامع، این شهر مساحت حدود ۴۰۰۰ هکتار و ۴۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت را در خود جای خواهد داد. مساحت اصلی شهر ۲۸۰۰

^{۲۵} «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران ۱۳۸۴، صفحه ۱۵۹

هکتر می باشد که در سال ۱۳۷۷ توسط کمیسیون مسئول اجرای ماده ۵ شورای عالی معماری و شهرسازی تصویب گردید.

مساحت کل طراحی شده این شهر شامل چهار بخش می گردد.

- بخش اول شهر که قسمتی از آن جزء مرکز شهر می باشد، از ۱۱ ناحیه شهری و دو مرکز ناحیه تشکیل شده است. مرکز اصلی شهر نیز در این بخش شهر واقع شده است. در این بخش احتمالا حدود ۱۱۰.۰۰۰ نفر سکونت خواهند داشت.

- بخش دوم شهر از ده ناحیه شهری و دو مرکز ناحیه تشکیل شده است. این بخش شهر حدود ۱۱۵.۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. در این بخش شهر ساخت اماکن فرهنگی، مذهبی و ورزشی و نیز مراکز تفریحی برنامه ریزی شده است.

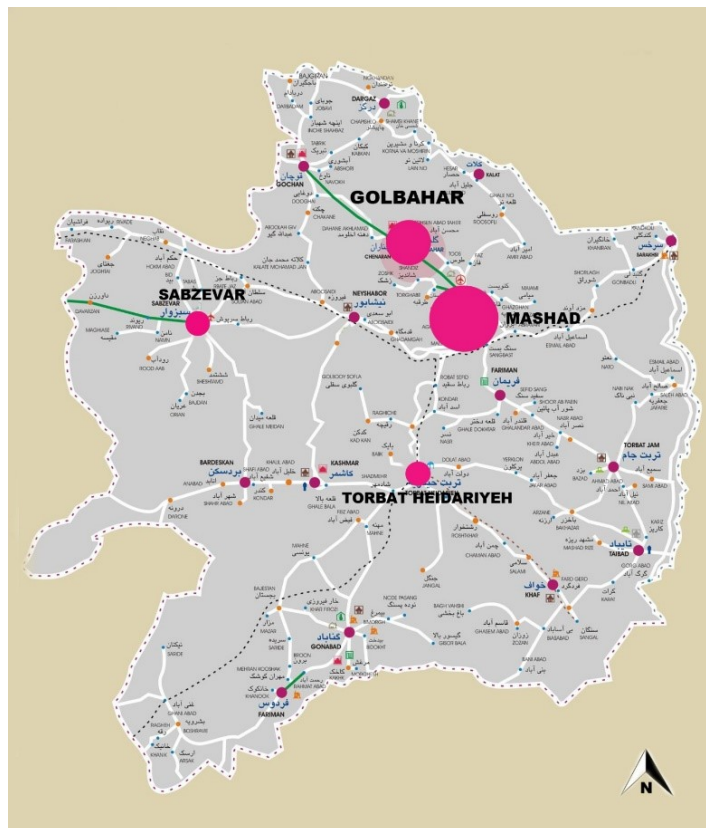
در طراحی طرح تفصیلی شهر از الگوی مربعی شکل بهره گرفته شده است. در حال حاضر تاسیسات شهری و تاسیسات خدماتی مراکز ناحیه فاز اول شروع خواهد شد و در یک امتداد خطی ادامه می یابد.

مرکز شهر که بر اساس الگوی خطی توسعه می یابد، با مراکز ناحیه دیگر مرتبط می باشد. به این ترتیب نیاز بخش های شهر به خدمات شهری تامین شده و به مرکز شهر متصل می گردند. به دلیل طرح ریزی کاملا سنجیده شهر جدید گلبهار، تاسیسات ساختاری و خدماتی از همان ابتدا توسط معماران و طراحان شهر مورد لحاظ قرار گرفت. این شهر جدید در حال حاضر از شبکه برق، لوله کشی گاز، آب و فاضلاب و شبکه مخابرات برخوردار می باشد. برق شهر توسط نیروگاه حرارتی ۶۰۰ مگاواتی توس که در مسافت ۲۰ کیلومتری گلبهار قرار دارد، تامین می گردد. با راه اندازی تامین کننده برق ۱۳۲ کیلوواتی در فاز ۲ روشنایی خیابان ها و تاسیسات عمومی بهبود می یابد.^{۲۶}

یک دروازه (گیت) شهری برای گازرسانی و هدایت گاز از طریق لوله کشی در مسیر ۷ کیلومتری در چهار بخش شهر احداث گردید. شبکه مخابرات با ظرفیت ۴.۰۰۰ خط تلفن راه اندازی گردید و در پنج ناحیه شهر مورد بهره برداری قرار گرفت.

آب آشامیدنی شهر از چاه های عمیق و دو مخزن آب هرکدام با ظرفیت ۲۰۵.۰۰۰ مترمکعب که تحت نظارت شبکه سلامت به سیستم کلر اتوماتیک مجهز گردیده اند، تامین می گردد. رودخانه فریضی (چناران) در نزدیکی شهر نیز یکی از منابع تامین آب شهر بوده و طرح ریزی بلند مدت را ضروری می سازد. علاوه بر این این شهر دارای ۱۵۰ کانال آبیاری زیرزمینی می باشد. همه این موارد ثابت می کند که این شهر قادر به تامین آب آشامیدنی ساکنان خود می باشد.

^{۲۶} «گزارش ها در مورد شهر گلبهار»، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۶۹

تصویر ۴.۲۷ محل و راه های ارتباطی شهر جدید گلبهار در محدوده شهر مشهد. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

از دیگر پروژه های عمرانی این شهر که برای حفظ محیط زیست اهمیت دارند، ساخت تاسیسات تصفیه فاضلاب در مسافت ۷ کیلومتری می باشد. این تاسیسات در زمینی به مساحت ۴۰ هکتار واقع شده و شامل تاسیسات جذب پسماند، دو حوضچه جمع آوری و دو حوضچه رسوب می باشد. این تاسیسات قادر به زلال نمودن و تصفیه فاضلاب ۵۰.۰۰۰ نفر می باشد. حوضچه های جمع آوری ممکن است به ۱۷ حوضچه افزایش یابد که این تعداد برای حداکثر جمعیت پیش بینی شده شهر کافی است. این تاسیسات تصفیه فاضلاب به تدریج و هنگام افزایش جمعیت راه اندازی می گردند.

از جمله امکانات دیگری که این شهر می تواند به ساکنان خود عرضه نماید، مدارس، موسسات آموزشی، مراکز فرهنگی، مساجد، مراکز تجاری، باشگاه ها و سالن های ورزشی، درمانگاه ها و بیمارستان ها و مراکز تفریحی هستند. در این شهر مهد کودک های دولتی و خصوصی، مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان و نیز هنرستان وجود دارد. علاوه بر این یک دانشگاه خصوصی وجود دارد که حدود ۸۰۰ دانشجو می تواند در آن در پنج رشته تحصیل نمایند.

مسجد شهر به مساحت ۱۱۰۰ متر مربع در مجاورت یک فضای سبز قرار داشته و مکان جذابی برای راز و نیاز با خدا می باشد.

همچنین در این شهر مراکز تجاری و امکانات پزشکی از جمله مطب، داروخانه، پایگاه های امداد و نجات و آمبولانس وجود دارد. علاوه بر این اداره پلیس و آتش نشانی نیز وجود دارد.

فضاهای سبز، پارک ها و مراکز تفریحی واقع در شهر دارای اهمیت فوق العاده ای می باشند. برنامه ریزی شده است که شهر با بوستان ها و پارک ها به مساحت ۱۲۰ هکتار و وسعت ۱۵۰ متر احاطه گردد. این کمربند سبز در امتداد جاده اصلی امتداد یافته و کل منطقه این شهر جدید را در بر خواهد گرفت. انتظار می رود که این کمربند سبز هنگام وزش باد شدید، هوا را تمیز نموده و از آلودگی ها پاک نماید. علاوه بر این عملیات اجرایی ساخت یک دریاچه به مساحت ۵ هکتار در پارکی به مساحت ۵۰ هکتار که از همه امکانات تفریحی برخوردار می باشد و جزء اماکن دیدنی گردشگری شهر محسوب می گردد، آغاز شد. به منظور ایجاد فرصت شغلی، یک شهرک صنعتی در زمینی به مساحت ۱۵۰ هکتار طراحی گردید. کارخانجات سازگار با محیط زیست، از جمله کارخانجات سلولزی، کارخانجات غیر فلزی، کارخانجات نساجی، مواد غذایی و صنایع الکترونیک در این شهرک صنعتی احداث می گردند.

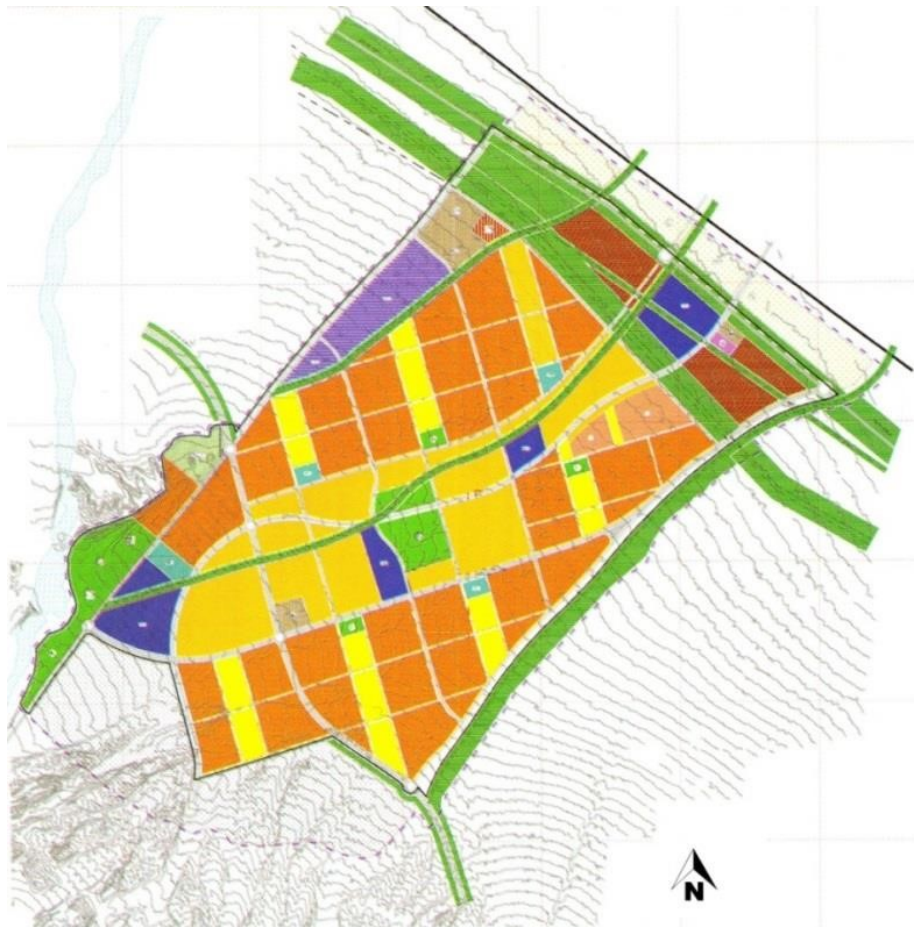
از جمله ویژگی های اصلی این شهر، تنوع ساختمان ها و لایه های جمعیتی نامتجانس است. بسیاری از خانه های آپارتمانی و ویلاها در این شهر توسط تعاونی های مسکن و شخصیت های حقیقی احداث گردیده اند و یا در حال ساخت می باشند. بخش های این شهر به اعضای تعاونی های مسکن، کارمندان وزارتخانه آموزش و پرورش، فارغ التحصیلان و نیروهای متخصص دانشگاهی واگذار شده اند. ویلاهای واقع در فضاهای سبز به خریداران متمکن واگذار می گردند.

لازم به ذکر است که سفر از گلبهار به مشهد با امتداد یافتن خط متروی مشهد به گلبهار کمتر از نیم ساعت به طول خواهد انجامید. اجرای این پروژه می تواند سفر دانشجویان و ساکنان شهر را به مشهد تسهیل نموده و موجب رونق اقتصادی شهر گردد. در حال حاضر گلبهار از طریق خطوط اتوبوسرانی به سایر شهرها و مناطق مرتبط می باشد.

شهر جدید گلبهار در شمال غربی مشهد واقع شده است. اهداف اصلی این شهر عبارتند از:

- جذب مازاد جمعیت در ناحیه مشهد
- ارائه خدمات ضروری در این منطقه
- ایجاد فرصت های شغلی جدید برای جمعیت آینده
- جذب کارخانجات و شرکت ها
- ایجاد محیط مسکونی شهری مطلوب
- پیشگیری از آسیب به زیست بوم طبیعی موجود^{۲۷}

^{۲۷} «نگاهی به شهرهای جدید ایران»، مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۷۰

Feuerwehr	Gesundheitszentrum	Friedhof	Wohngebiete mit sehr hoher dichte
Passagier Terminals	Einfamilien(Mittlere)	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt	Wohngebiete mit sehr geringe dichte
Tankstelle	Gemeinschaft (Niedrig)	Die grenzen von Städtische Einrichtungen	Moschee und Hosseiniyeh
Parkplatz	Fachkrankenhaus	Landfläche von Neustadt	Hotel,Motel,Wohnheim und Gasthaus
Kleinindustrie	Terrasse Apartments	Berufliche Bildung	Viertel,Gebiet und Stadt Park
Verwaltung	Grünfläche	Kindergarten	Landwirtschaftliche Grundstücke
Industriegebiet	Turnhalle,Sportplatz	Grundschule	Langfristige Entwicklung von Wohngebäuden
Marktplatz	Gärten	Mittelschule	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)
Haus Garten	Umliegenden Dörfern	Gymnasium	Einzelhandel (Gebiet,Viertel)
Mehrfamilienhaus (Hoch)	Wasserlauf	Hochschule und Universität	Bank,Kaufhaus,Stadtzentrum

تصویر ۴.۲۸ ساختار عمومی شهر جدید گلبهار. (مراجعه شود به تصویر ۴.۱۱۷). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۶۴. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۲۹ عکس هوایی از شهر گلبهار. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۳۰ نمایی از مجموعه مسکونی شهر جدید گلپه‌هار. منبع: نویسنده

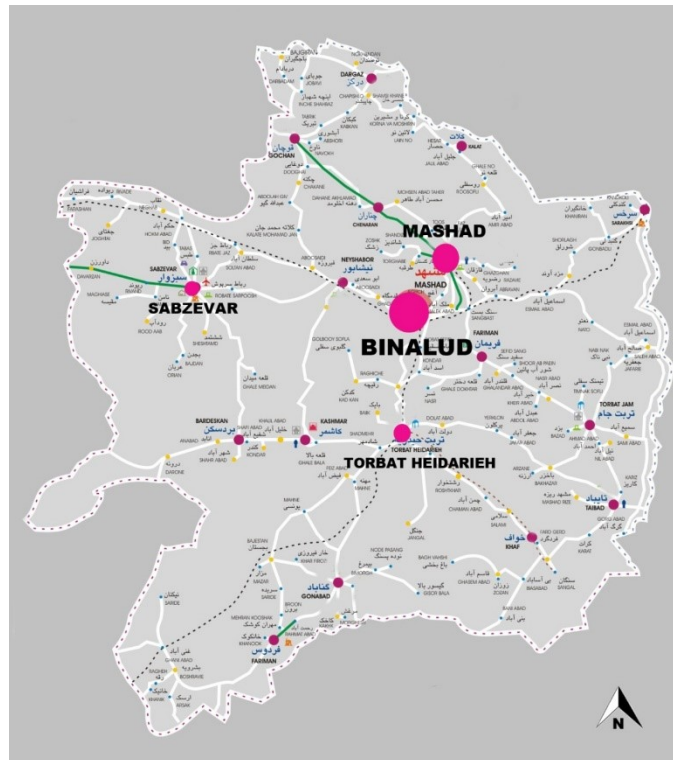
تصویر ۴.۳۱ پارکی کوچک در مرکز شهر. منبع : نویسنده.

۴.۹.۲.۲ بینالود تصویر ۴.۳۲ محله مسکونی در شهر جدید گلپه‌هار. منبع: نویسنده.

افزایش سریع ساکنان شهر در استان خراسان و در مشهد – بیش از نیمی جمعیت استان خراسان در مشهد سکونت دارند- این شهر را به دومین شهر پرجمعیت ایران پس از تهران تبدیل نمود. به دلیل موقعیت مکانی این شهر، کارکرد آن به عنوان مکان زیارتی و فعالیت‌های اقتصادی پر رونق، مشهد با افزایش سریع جمعیت مواجه گردیده است. فاصله اندک این شهر به کشورهای آسیای میانه و افغانستان و نیز آرامگاه امام هشتم شیعیان در مشهد، از قدیم الایام موجب شده است که زائران، تجار و مهاجران داخلی و خارجی به این شهر مسافرت نموده و در آنجا اقامت گزینند.

به دلیل شش سال جنگ مداوم و نیز تحولات داخلی در افغانستان، بسیاری از مهاجران داخلی و خارجی به استان خراسان و به خصوص به شهر مشهد مهاجرت کردند و در آنجا ماندند. این پدیده نه تنها به ساختار اجتماعی و اقتصادی مشهد لطمه زد، بلکه ساختار شهری این شهر را نیز متأثر از خود ساخت. به عنوان ویژگی های اصلی این پدیده، افزایش جمعیت، گسترش این شهر، شکل گیری روز افزون گروه های حاشیه نشین، به خصوص در نواحی شمالی و شمال شرقی این شهر، به زیان اراضی حاصلخیز کشاورزی قابل ذکر می باشند.

تصویر ۴.۳۳ محل و راه های ارتباطی شهر جدید بینالود در محدوده شهر مشهد. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

به منظور اجتناب از این مشکلات و ساماندهی و کنترل افزایش و توزیع جمعیت، دولت در اواخر دهه ۶۰ احداث شهرهای جدید در نزدیکی مشهد را تصویب نمود. از جمله این شهرهای جدید بینالود است که در ادامه مورد تشریح قرار می گیرد.

در چارچوب تحقیقات در مورد توسعه و گسترش شهر مشهد، احداث بینالود به عنوان دومین شهر جدید در حومه مشهد تصویب گردید. این شهر با هدف جذب مازاد جمعیت مشهد و به منظور احداث کارخانجات صنعتی در نزدیکی مشهد ایجاد گردید.

تصویر ۴.۳۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید بینالود، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۷۰. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

بینالود در ۴۵ کیلومتری جنوب غربی مشهد در مجاورت جاده مشهد-نیشابور واقع شده است. این شهر در دامنه جنوبی کوه بینالود در جوار جاده تاریخی موسوم به جاده ابریشم قرار دارد. محل تلاقی دو شبکه ریلی اصلی و جاده‌های اصلی از ویژگی‌های اصلی این مکان محسوب می‌گردد. بینالود دارای مساحت ۲۵۰۰ هکتار و جمعیت احتمالی حداکثر ۱۳۰.۰۰۰ نفر می‌باشد. منطقه شهری بینالود شامل مناطق مسکونی و صنعتی است.

ساخت کارخانجات صنعتی قبل از اسکان در این شهر نیز از جمله ویژگی‌های اصلی این شهر محسوب می‌گردد. در حال حاضر این شهر دارای کارخانجات خودروسازی، کارخانه محصولات آردی با ظرفیت تولید ۵۰۰ تن، کارخانه

بتن (برای بتن آماده و بلوک های بتنی)، کارخانه تولید پروفیل (برای درها و پنجره ها) و نیز کارخانه تولید نوشیدنی های بدون گاز (در دست ساخت) می باشد. کارخانه خودروسازی ایران خودرو با ظرفیت تولید سالانه ۵۰.۰۰۰ خودرو که ۴۰.۰۰۰ فرصت شغلی ایجاد کرده است، بینالود را به یکی از شهرهای اقتصادی کشور تبدیل نموده است.

شهرک صنعتی با ساختار زیبا از تاسیسات ساختاری ضروری، از جمله لوله کشی آب، برق، گاز و شبکه مخابرات برخوردار بوده و در فاصله مناسبی از مناطق مسکونی قرار دارد. با شروع فعالیت های کارخانجات صنعتی، در بینالود در کوتاه ترین زمان رشد جمعیت آغاز می گردد. مقدمات ساخت و ساز در فازهای مختلف این شهر در مقیاس انبوه فراهم گردیده است. امکانات و تاسیسات ساختاری، از جمله سیم کشی برق، لوله کشی آب و شبکه مخابرات و نیز خیابان ها، بلوارها، فضای سبز، پل های عابر پیاده که بخش های شهر را به یکدیگر متصل می سازند، از جمله امکانات شهری محسوب می گردند.

علاوه بر این مناطق مسکونی بسیاری در حال ساخت می باشد. در حال حاضر دو بلوک از خانه های آپارتمانی، شامل ۴۸ و ۶۷ واحد، در زمینی به مساحت ۳۱۰۰ و ۶۴۰۰ متر مربع ساخته شده است. عملیات ساخت ۱۶ مغازه در نزدیکی ساختمان های مسکونی و فضای سبز دارای مراکز تفریحی به زودی پایان خواهد یافت. یک هنرستان شبانه روزی در حال احداث می باشد. لازم به ذکر است که بینالود یک ساختمان به قدمت بیش از ۶۰۰ سال را در خود جای داده است. ساختمان تاریخی رباط فخر داوود که یکی از کاروانسراهای تاریخی باستانی در مسیر به اصطلاح جاده ابریشم محسوب می گردد، داخل شهر واقع شده و به آن جذابیت توریستی خاصی می بخشد. این ساختمان که با سرمایه گذاری شرکت عمران شهر بینالود و با نظارت و کمک کارشناسان و اساتید سازمان میراث فرهنگی استان خراسان مرمت گردید، موقتاً به عنوان دفتر شرکت عمران استفاده می شود. این ساختمان مورد بازدید گردشگران داخلی و خارجی نیز قرار می گیرد.

شهر جدید بینالود از شبکه ریلی مشهد به نیشابور برخوردار می باشد. با احداث ایستگاه اتوبوس های ریلی در نزدیکی این شهر می توان در مدت زمان کوتاه از مشهد به نیشابور رسید. حمل و نقل مسافران و کالاها از طریق شبکه جاده ها از مزیت های دیگر این شهر می باشد. با بهره برداری از بزرگراه مشهد-باغچه و امتداد دادن آن تا نیشابور از طریق ملک آباد و بینالود مسیر ارتباطی کوتاه و امنی به سمت مشهد ایجاد می گردد.^{۲۸}

بینالود در مجاورت مسیرهای مواصلاتی مهمی در دامنه کوه بینالود قرار داشته و از هوای تمیزی برخوردار است. هنگام جانمایی شهرک صنعتی استانداردها و اصول حفظ محیط زیست لحاظ گردیدند، به طوری که ساکنان شهر می توانند با آرامش در این شهر زندگی و کار کنند. شهرک صنعتی این شهر رونق اقتصادی ایجاد نموده و می تواند از مهاجرت وسیع به کلانشهر مشهد جلوگیری نماید.

^{۲۸} «گزارش ها در مورد شهر بینالود»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران ۱۳۷۰

تصویر ۴.۳۵ محله مسکونی در شهر جدید بینالود. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۳۶ پارکی کوچک در مرکز شهر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۳۷ محله مسکونی در شهر جدید بینالود. منبع: نویسنده.

۴.۹.۳ شهرهای جدید در ناحیه اصفهان

شهرهای جدید استان اصفهان بر مبنای تحقیقات مفصل در مورد طرح جامع تفصیلی این استان در آذر سال ۱۳۶۴ با هدف جذب مازاد جمعیت افراد جویای کار تصویب گردیدند.

استان اصفهان یکی از مهمترین مناطق صنعتی ایران می باشد. بسیاری از کارخانجات صنایع سنگین، از جمله صنایع ذوب آهن، شرکت فولاد سازی مبارکه، پالایشگاه و پتروشیمی، صنایع نظامی، صنایع نیروی هوایی و بسیاری از بخش های صنعتی دیگر مانند صنایع نساجی، سیمان و الیاف مصنوعی در اصفهان فعالیت دارند.

بر اساس آخرین آمار سال ۱۳۸۱ از مجموع ۴۴۰۰۰۰۰ نفر جمعیت استان اصفهان، بیش از ۳۶۰۰۰۰۰ نفر ساکن شهر و حدود ۷۴۰۰۰۰ نفر ساکن روستا می باشد. تقریباً نیمی از جمعیت استان در اصفهان زندگی می کنند. رشد سریع جمعیت این استان، افزایش دوبرابری جمعیت اصفهان پس از انقلاب و نیز تجمع صنایع سنگین موجود کشور در این استان، احداث شهرهای جدید را ضروری ساخته اند. شهرهای جدید استان اصفهان در ده سال اخیر توانسته اند حدود ۱۳۰۰۰۰ نفر را جذب نمایند.^{۲۹} تا کنون سه شهر جدید بهارستان، پولادشهر و مجلسی در این استان بنا گردیده اند. در ادامه شهر بهارستان معرفی می گردد.

۴.۹.۳.۱ بهارستان

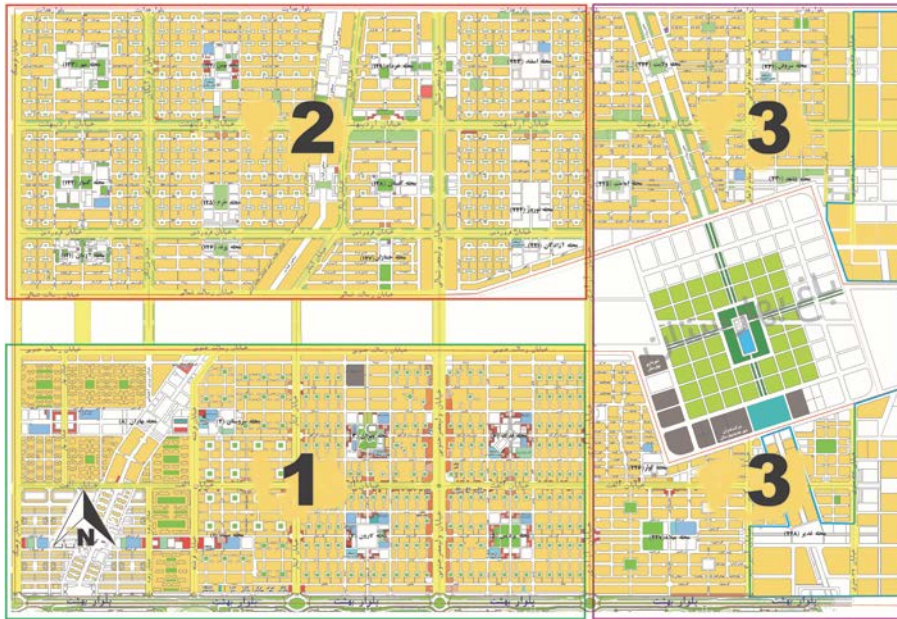
شهر جدید بهارستان در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی اصفهان در مجاورت جاده اصفهان- شیراز قرار دارد. این شهر در منطقه ای پر جاذبه در دامنه رشته کوه های لشت و میانکوه قرار داشته و از آب و هوای مطلوبی برخوردار می باشد. بهارستان در یک دشت نسبتاً مسطح با شیب تنها ۲ تا ۷ درصد از شمال به جنوب قرار دارد. این شهر بسیار بزرگ و وسیع است. طبق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی کشور، مساحت کلی بهارستان ۳۲۰۰ هکتار بوده و دارای یک منطقه شهری حفاظت شده به وسعت ۱۵۰۰۰ هکتار است. به دلیل مساحت زیاد این شهر، بهارستان احتمالاً در سال های آتی حدود ۵۰۰۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت.

با وجود آن که بهارستان ده سال پیش احداث گردید، در این مدت کوتاه جمعیت بسیاری توانستند در این شهر اقامت گزینند. در حال حاضر این شهر حدود ۶۰۰۰۰۰ نفر جمعیت دارد. اغلب ساکنان این شهر جوانان و افراد میانسال هستند. فقط ۱ درصد جمعیت سالخورده می باشد.

اهداف اصلی احداث بهارستان در نزدیکی اصفهان به شرح ذیل می باشند:

- جذب مازاد جمعیت اصفهان به منظور ایجاد محدودیت در گسترش این کلانشهر و به منظور حفاظت از ابنیه و ویژگی های خاص تاریخی ارزشمند آن
- حفاظت از اراضی کشاورزی و پیشگیری از مشکلات مرتبط با محیط زیست به دلیل ساخت و سازهای غیر مجاز نامتناسب در این استان.
- تأسیس مراکز خدماتی، موسسات آموزشی، مراکز تحقیقاتی، امکانات گردشگری و مراکز تفریحی جهت کاستن از فشار وارده به کلانشهر اصفهان
- احداث مراکز صنعتی کارگاهی سازگار با محیط زیست جهت ایجاد فرصت های شغلی. نزدیکی به مراکز اقتصادی استان اصفهان و اسکان شاغلان این استان در این شهر در مکان یابی این شهر نقش مهمی داشتند.

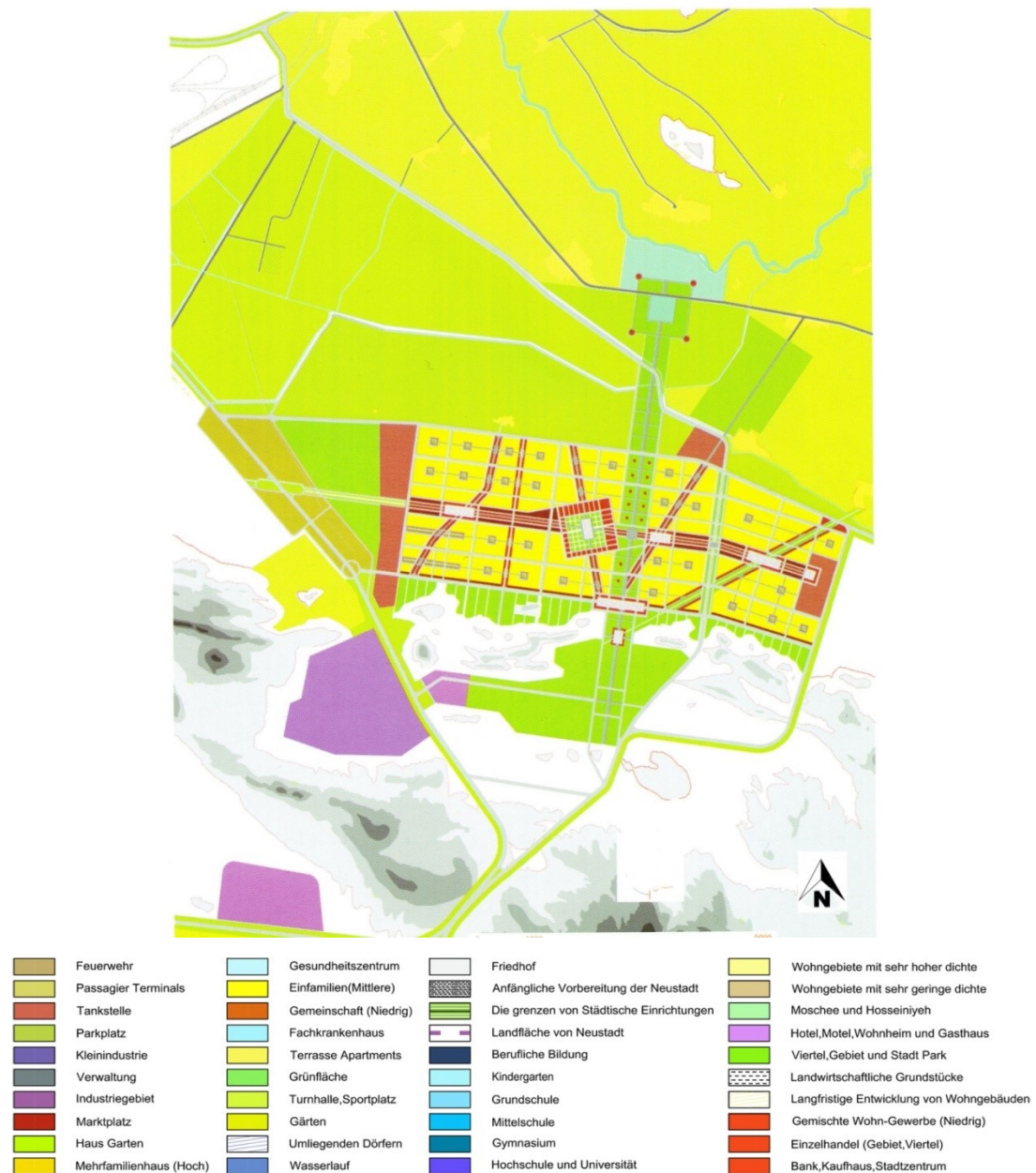
^{۲۹} «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۱۴۹

تصویر ۴.۳۸ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۳، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

- طرح شهر بهارستان دارای ساختار مربعی شکل می باشد. این طرح از دو محور عمودی شرق به غرب و شمال به جنوب تشکیل شده است. محور شرق به غرب از داخل شهر عبور کرده و در غرب به جاده اصفهان-شیراز متصل می گردد. مراکز تجاری، اداری و خدماتی در این محور طراحی گردیده است. محور اصلی دوم از شمال به جنوب جریان داشته و روی دشت مسطح امتداد می یابد. این محور دره مسطح کوه میانکوه را به رودخانه زاینده رود متصل می سازد. این محور برای مراسم فرهنگی و مقاصد تفریحی طراحی شده است. در محل تقاطع محورهای اصلی بوستان بزرگ بهارستان واقع شده است که یک قلعه تاریخی قدیمی را در خود جای داده و در احداث آن از باغ هزار جریب اصفهان الهام گرفته شده است.

این دو محور اصلی بخش های شهر را به یکدیگر متصل می سازند. هر بخش شهر دارای مساحت ۴۰ تا ۵۰ هکتار بوده و دارای تراکم جمعیت حدود ۶۰۰-۷۰۰ خانواده می باشد. بهارستان بر مبنای طرح کاملاً حساب شده بنا گردیده و از کلیه امکانات لازم یک شهر کامل برخوردار می باشد. امکانات شهری که اکنون در اختیار ساکنان این شهر قرار گرفته است، شامل موسسات آموزشی، مهد کودک، مدرسه ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان و یک دانشگاه خصوصی است که در حال حاضر ۱۲۰۰ دانشجو می توانند در آن در هشت رشته تحصیل نمایند. مراکز فرهنگی و مذهبی این شهر شامل ۱۸ تشکیلات فرهنگی و موسسات آموزشی هنری، دو تالار فرهنگی و سه کتابخانه می باشد. مراکز مذهبی شامل ۵ مسجد، ۸ دارالقرآن و یک باشگاه قرآن است. مراکز سلامت شامل ۱۸ مطب، درمانگاه های شبانه روزی، مراکز درمانی، آزمایشگاه های پزشکی، درمانگاه های دندانپزشکی و ۱۸ داروخانه است. در این شهر ۱۱ مرکز تجاری، ۲۵۱ دکان و مغازه، باشگاه ها و سالن های ورزشی، شعب بانکی و نیز خطوط اتوبوسرانی و مینی بوسرانی، آتش نشانی، پمپ های بنزین و غیره وجود دارد.

تصویر ۴.۳۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید بهارستان، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۸۴، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

از آنجا که جمعیت این شهر عمدتاً از افراد جوان تشکیل شده است، شرکت عمران شهر جدید بهارستان امکانات زیادی برای این گروه سنی پیش بینی نموده است، از جمله تاسیسات ورزشی، سالن ورزشی سر باز، زمینهای ورزشی، استخرهای شنا، پیستهای دو میدانی و غیره. برای امنیت ساکنان این شهر، ادارات پلیس نیز وجود دارد. عملیات اجرایی در شهر بهارستان با ساخت خانه و مقدمات ساخت و ساز آغاز شد. ضرورت سرعت بخشیدن به عملیات عمرانی برای لایه های جمعیتی مختلف، طراحان شهر را بر آن داشت که پروژه های عمرانی زیربنایی کوتاه و بلند مدت تاسیسات خدماتی را به طور همزمان اجرا نمایند، به همین دلیل به موازات ساخت ساختمان های

مسکونی و امکانات عمومی، تاسیسات و امکانات زیربنایی بنا گردیدند، از جمله انتقال آب اصفهان به بهارستان، زیرا آب زیرزمینی بهارستان قابل آشامیدن نیست، شبکه آبرسانی برای آب آشامیدنی، تامین آب مناسب برای آبیاری فضاهای سبز از طریق آب زیرزمینی، احداث کانال های فاضلاب و هدایت آن به تاسیسات تصفیه فاضلاب که در زمینی به وسعت ۴۵ هکتار در دست ساخت می باشد.

تصویر ۴.۴۰ نگاهی به خیابان اصلی، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۴۱ چشم انداز پشت بام های شهر جدید بهارستان. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید

تصویر ۴.۴۲ محله مسکونی در شهر جدید بهارستان. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۴۳ مجموعه مسکونی نوساز. منبع: نویسنده.

در حال حاضر تاسیسات تصفیه فاضلاب سرشار از باکتری در حال بهره برداری می باشد. انتقال شبکه برق فشار قوی از اصفهان به بهارستان، ساخت و تجهیز تاسیسات برق فشار ضعیف، اجرای شبکه روشنایی خیابان ها، بلوارها و پارک ها به طول ۱۰۰ کیلومتر از جمله امکانات زیربنایی این شهر جدید می باشد که قبلا احداث گردیده است. از جمله پروژه های عمرانی دیگر، شبکه مخابرات، شبکه گازرسانی، محوطه عابر پیاده، پارک ها و فضای سبز می باشد.

با کاشت درختان به خصوص در منطقه جنوبی شهر که شهر را مانند یک کمربند سبز از غرب به شرق در بر می گیرد، در مدت ده سال جنگل و مکان تفریحی برای ساکنان شهر به وجود آمد. همچنین در آنجا یک سد مصنوعی ساخته می شود که این سد نیز به عنوان مکان تفریحی مورد استفاده ساکنان شهر قرار می گیرد.^{۳۰}

^{۳۰} «گزارش در مورد شهر بهارستان»، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۶۸

۴.۹.۳.۲ مجلسی

افزایش جمعیت و افراد شاغل در استان اصفهان، معماران و طراحان شهر را بر آن داشت که در طرح جامع تفصیلی استان، چند مکان را جهت اسکان تعیین نمایند.

بر مبنای تحقیقات مفصل اواخر دهه ۶۰ شهرهای بهارستان و مجلسی احداث گردیدند. شهر فولاد شهر که در ابتدا شهرکی کوچک برای اسکان نیروهای کار بود، با تصویب شورای عالی معماری و شهرسازی به یک شهر جدید مستقل تبدیل شد.

در ادامه شهر مجلسی، سومین شهر جدید استان اصفهان توصیف می گردد.

در مقایسه با دو شهر مذکور استان اصفهان، مجلسی از اصفهان بسیار دور می باشد. این شهر در ۶۵ کیلومتری جنوب شرقی اصفهان در مجاورت جاده اصفهان-مبارکه-بروجن-خوزستان و نیز در فاصله ۶ کیلومتری از کارخانه صنایع فولاد مبارکه واقع شده است.

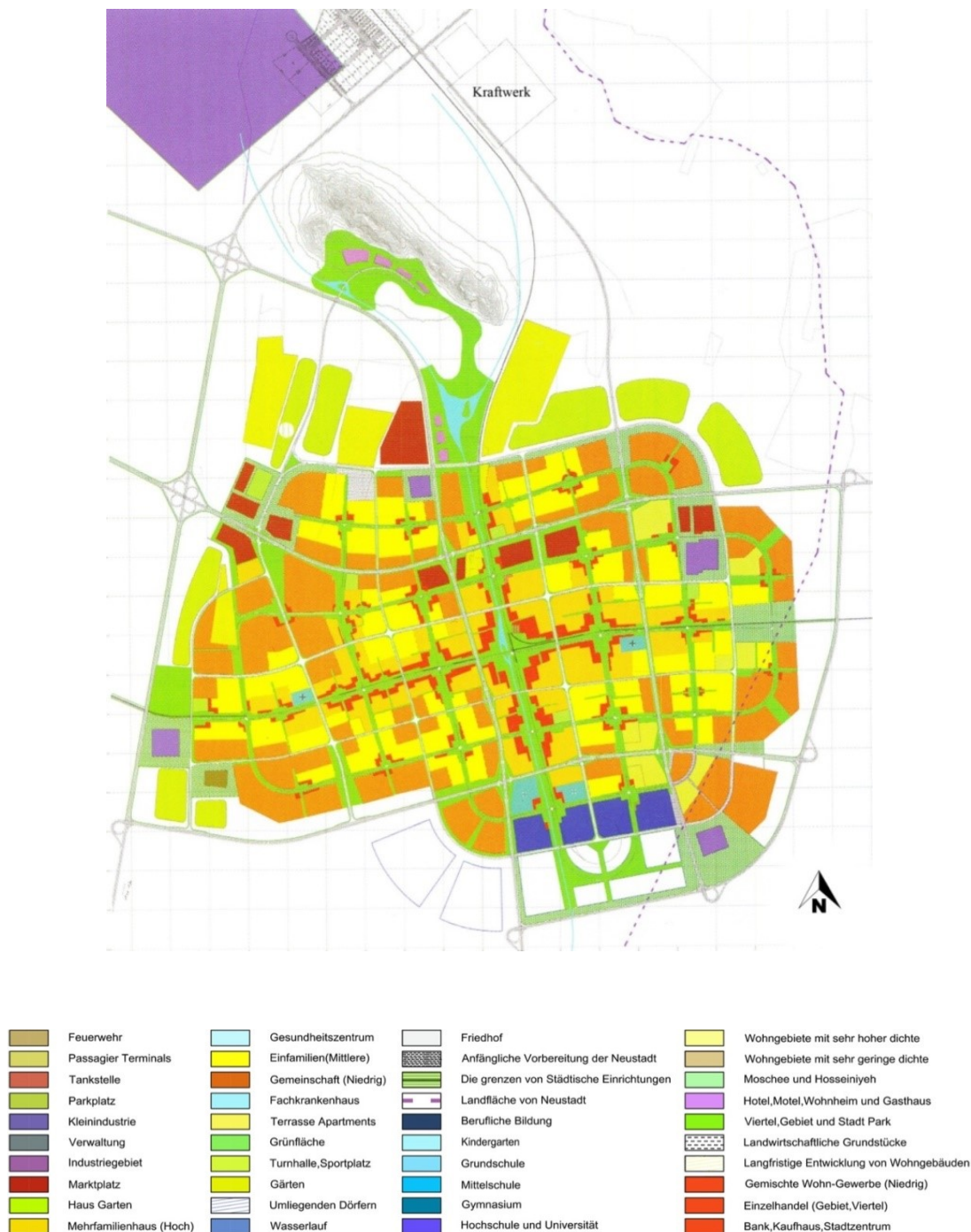
مجلسی با مساحت ۱۰۰۰۰ هکتار یکی از وسیع ترین شهرهای جدید ایران می باشد. نقشه کشی و طراحی این شهر پس از تهیه طرح جامع تفصیلی و با تصویب شورای عالی معماری و شهرسازی در سال ۱۳۸۱ آغاز گردید. توسعه و گسترش زیربنایی شهر جدید مجلسی بر اساس الگوی بسیار دقیق صورت گرفت. فضاهای شهری از جزئیات معماری گرفته تا فضاهای بزرگ تر مانند مراکز خدماتی و آموزشی و بناهای فرهنگی و مذهبی حس و برداشت طرح بلندپروازانه شهر را ایجاد می نمایند.

گسترش این شهر جدید بر اساس الگوی مربعی شکل حول محورهای اصلی که مسیرهای مواصلاتی درون شهری و فعالیت های خدماتی را در بر می گیرند، صورت گرفت. خانه های آپارتمانی و ویلاها، به خصوص در چارچوب پروژه های انبوه سازی در حال ساخت می باشد. میدان اصلی شهر به مساحت ۸۰۰۰ مترمربع، که با الهام از میدان نقش جهان اصفهان ساخته شده است، نقطه مرکزی شهر را تشکیل داده و کلیه فعالیت های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی این شهر را در بر می گیرد. کوه کلک در شمال این شهر به آن جلوه جذابی می بخشد. فضاهای مرکزی و اصلی شهر طوری طراحی گردیده اند که نگاه بیننده ناخودآگاه به منطقه کوهستانی واقع در شمال شرق معطوف می گردد.

در دامنه این کوه قرار است بناهای گردشگری و فرهنگی و نیز مراکز تفریحی برپا گردند. صرف نظر از هدف اصلی احداث این شهر که اسکان افراد شاغل در کارخانجات صنعتی به خصوص شرکت فولاد سازی مبارکه می باشد، دانشگاه آزاد اسلامی، شعبه علامه مجلسی با تعداد بیش از ۴۰۰۰ دانشجو که در رشته های علوم کامپیوتر، مکانیک خودرو، علوم برق و الکترونیک و غیره تحصیل می کنند، این شهر را به یک مرکز فرهنگی تبدیل نموده است، به طوری که در حال حاضر تعداد جمعیت این شهر با تعداد دانشجویان تناسب دارد. به این ترتیب این شهر دیگر شهری برای اسکان افراد شاغل نیست. با وجود آن که این شهر خیلی جوان است، اما دارای موسسات آموزشی، نهادهای فرهنگی و دینی، باشگاه های ورزشی، مراکز تفریحی، درمانگاه ها و بیمارستان ها و نیز مراکز تجاری، مغازه ها و بانک ها می باشد.

نهادهای فرهنگی و مذهبی این شهر شامل یک مسجد در نزدیکی بناهای یادبود شهیدان گمنام دفاع مقدس، دار القرآن، کتابخانه علامه مجلسی، سینمای سر باز و غیره می باشد. موسسات آموزشی شامل همه نوع مدارس، دانشگاه، هنرستان، خانه فرهنگ مخصوص بانوان و غیره می شوند.

تصویر ۴.۴۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید مجلسی، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۹۰. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۴۵ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع : نویسنده.

تصویر ۴.۴۶ خط آسمان شهر جدید مجلسی. منبع : نویسنده.

تصویر ۴.۴۷ چشم انداز پشت بام های شهر جدید مجلسی. منبع : شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۴۸ مجموعه مسکونی نوساز. منبع : نویسنده .

مراکز ورزشی شامل تاسیسات تفریحی و ورزشی، سالن های ورزشی، زمین های ورزشی سر باز، دریاچه مصنوعی برای قایق سواری، فضای سبز و پارک ها در بخش های شهر با مساحت کلی ۱۰۰ هکتار است که بالاتر از استانداردهای موجود می باشد.

علاوه بر این شهر فاقد عوامل آلوده کننده محیط زیست، آلودگی های صوتی، ترافیک و آلودگی هوا می باشد. دفع مکانیزه زباله، تفکیک و بازیافت زباله های خانگی و بیمارستانی با توجه به مقررات و استانداردهای بهداشتی از مزیت های این شهر محسوب می گردند. علاوه بر این در این شهر درمانگاه های متعدد، بیمارستان ها، درمانگاه های دندانپزشکی، داروخانه ها و غیره وجود دارد. سایر امکاناتی که از زمان شروع ساخت و ساز شهرها تا امروز در اختیار ساکنان شهر قرار دارد، شبکه آبرسانی، شبکه برق، شبکه مخابرات، شبکه گازرسانی و غیره می باشد. تردد خارج شهری از طریق وسائط نقلیه عمومی مانند اتوبوس و مینی بوس صورت می گیرد. همچنین خطوط اتوبوسرانی و مینی بوسرانی که توسط شرکت فولاد سازی مبارکه و دانشگاه آزاد اسلامی اداره می گردند، و نیز تاکسی و سواری های شخصی وجود دارند.

لازم به ذکر است که شهر جدید مجلسی، تنها شهر در نزدیکی شهر مبارکه است که دارای طرح دقیق و مجهز به کلیه امکانات زیربنایی می باشد. به دلیل سطح فرهنگی بالای این استان، شهر مجلسی می تواند در سال های آتی به توسعه خود ادامه دهد.^{۳۱}

۴.۹.۹.۳ پولاد شهر

در صفحات اخیر دلایل پیدایش شهرهای جدید در استان اصفهان ذکر گردید. به منظور توزیع مناسب جمعیت و فعالیت ها در استان، به خصوص به منظور کاستن از افزایش جمعیت و فعالیت در شهر اصفهان، جهت اسکان افراد شاغل در کارخانجات صنعتی در شهرک های جدید و جهت حفاظت از اراضی کشاورزی در آذر ماه سال ۱۳۶۴ در طرح جامع استان اصفهان تصویب شد که چند مکان جدید برای شهرهای جدید تعیین گردد. در حدود اواخر دهه ۸۰ طرح شهرهای جدید توسط وزارت مسکن و شهرسازی به دولت پیشنهاد و مورد پذیرش دولت قرار گرفت. مکان یابی شهر جدید پولادشهر، یکی از بزرگترین شهرهای جدید ایران و عملیات عمرانی همزمان با طراحی شرکت صنعت ذوب آهن که با کمک کارشناسان روسی ساخته شده بود، صورت گرفت. پولاد شهر ابتدا با هدف اسکان کارگران و کارمندان این شرکت ساخته شد، البته هدف از تاسیس این شهر با تصویب طرح جامع تفصیلی اصفهان در سال ۱۳۶۴ به طور اساسی تغییر نمود. این شهر در نهایت به یک شهر مستقل جدید تبدیل شد. در سال ۱۳۶۶ شرکت عمران شهر جدید پولاد شهر، یکی از شرکت های تحت نظر وزارت مسکن و شهرسازی، با مأموریت طراحی و ساخت این شهر تاسیس گردید. در طرح جامع تفصیلی اصفهان، شهر جدید پولاد شهر به عنوان دومین شهر جدید بزرگ استان و به عنوان شهر صنعتی برای اسکان حدود ۵۰۰.۰۰۰ نفر، عموماً برای جمعیت شهری و روستایی اصفهان تعیین گردید.

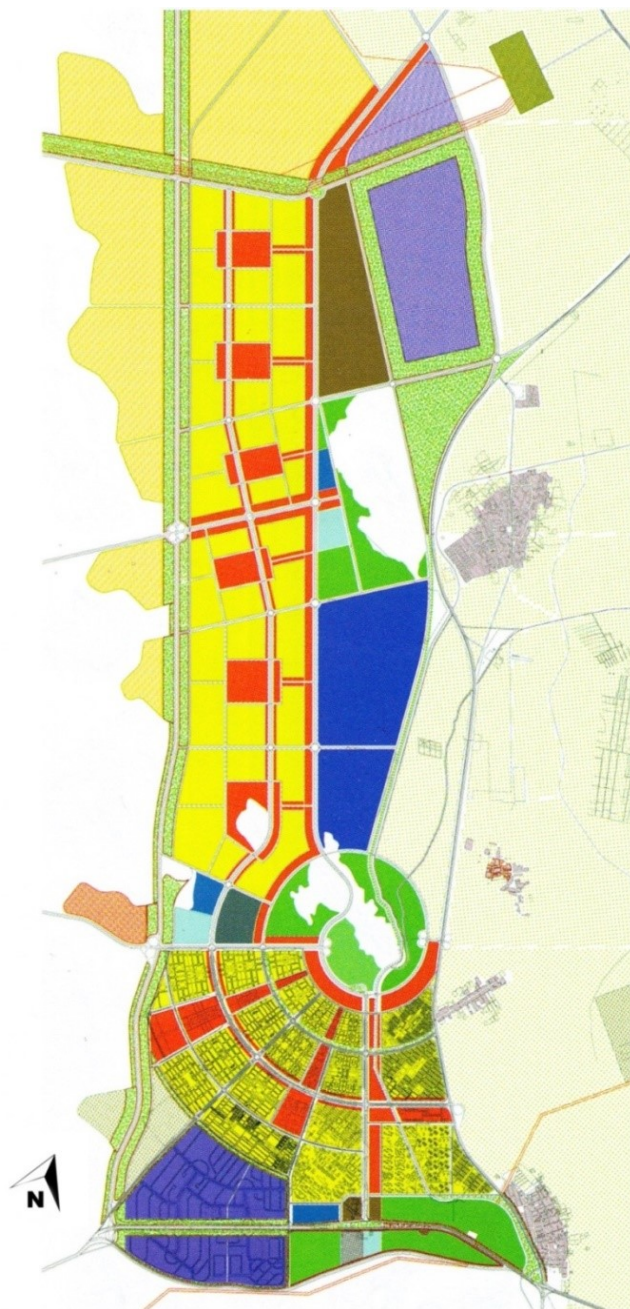
^{۳۱} «گزارش در مورد شهر مجلسی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۴

پولادشهر با بیش از ۶۰.۰۰۰ نفر جمعیت یکی از پرجمعیت ترین شهرهای جدید ایران می باشد. این شهر در ۲۵ کیلومتری جنوب غربی اصفهان و در مجاورت بزرگراه اصفهان-شهرکرد در یک منطقه پر جاذبه قرار گرفته است. این شهر در جنوب و غرب در مجاورت منطقه کوهستانی اشترجان و زرد مطبخ و در شمال در مجاورت منطقه نجف آباد قرار دارد. این شهر با مساحت مجاز حدود ۷۷۰۰ هکتار و مساحت کلی ۱۶.۰۰۰ هکتار از بزرگترین شهرهای جدید ایران محسوب می گردد.

در طرح جامع پولاد شهر دو تپه موجود به عنوان اجزای مهم ساختار مکانی این شهر را شکل داده و این شهر را به محدوده شمالی و جنوبی تقسیم می کنند. محدوده شمالی دارای ساختار مربعی شکل بوده و محدوده جنوبی ساختار شعاعی دارد. محدوده های مذکور شامل مناطق و نواحی شهری می باشند. در مجموع در پولاد شهر ۹ منطقه و ۵۰ ناحیه وجود دارد. هر ناحیه احتمالاً ۵۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. ساختار شهر مبتنی بر مسیرهای مواصلاتی برای خودروها می باشد.

با وجود آن که از زمان تاسیس این شهر هنوز ده سال سپری نشده است، این شهر دارای دو ساختار قدیمی و جدید می باشد. برخلاف بخش منطقه قدیمی شهر که در آن برج های متعدد دارای حداکثر ۱۲ طبقه ساخته شده اند، در منطقه جدید شهر ویلاها و خانه های دارای چهار یا پنج طبقه وجود دارند. این تضاد به فولاد شهر ظاهر خاصی می بخشد. پولاد شهر مانند سایر شهرهای جدید استان اصفهان نظیر بهارستان از کلیه امکانات و ساختمان های شهری برخوردار می باشد، یعنی مراکز خدماتی مختلف، موسسات آموزشی، موسسات فرهنگی، هنری و مذهبی، باشگاه ها و سالن های ورزشی، مراکز درمانی، درمانگاه ها و مراکز تفریحی. این شهر جدید از امکانات زیربنایی از جمله کانال های فاضلاب، شبکه مخابرات، شبکه برق و شبکه گاز رسانی نیز برخوردار می باشد. همان طور که شرح داده شد، پولادشهر برای نیروی کار ذوب آهن ساخته شد. البته در این شهر به دلیل افزایش جمعیت، یک شهرک صنعتی نیز به منظور اشتغال احداث گردید. این شهرک صنعتی دارای مساحت ۴۰۰ هکتار بوده و شامل مشاغل کارگاهی و صنعتی و نیز کارخانجات خدماتی، انبار و ترمینال می باشد. از جمله سایر امکانات شهری این شهر، یک ورزشگاه، یک سالن ورزشی و یک زمین بازی است که در حال حاضر در حال بهره برداری هستند. همچنین در زمین به مساحت ۲۵۰ هکتار دانشگاه امور مخابرات شامل ساختمان های اداری و دانشکده رشته های علمی کاربردی ساخته و به بهره برداری رسید. اماکن فرهنگی و موسسات آموزشی این شهر شامل مهدکودک ها، مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان، مراکز فرهنگی و هنری، آموزشگاه های موسیقی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سالن تجمعات چند منظوره و کتابخانه های متعدد می باشد. امکانات درمانی این شهر شامل بیمارستان ها، درمانگاه ها و مطب پزشکان است. علاوه بر این مراکز تجاری، مراکز تفریحی، سالن های ورزشی، شبکه خطوط اتوبوس و مینی بوسرانی، ایستگاه های تاکسی، ایستگاه های آتش نشانی، پمپ بنزین ها و غیره نیز در این شهر وجود دارند.^{۳۲}

^{۳۲} «گزارش در مورد شهر پولاد شهر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۳

Feuerwehr	Gesundheitszentrum	Friedhof	Wohngebiete mit sehr hoher dichte
Passagier Terminals	Einfamilien(Mittlere)	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt	Wohngebiete mit sehr geringe dichte
Tankstelle	Gemeinschaft (Niedrig)	Die grenzen von Städtische Einrichtungen	Moschee und Hosseiniyeh
Parkplatz	Fachkrankenhaus	Landfläche von Neustadt	Hotel,Motel,Wohnheim und Gasthaus
Kleinindustrie	Terrasse Apartments	Berufliche Bildung	Viertel,Gebiet und Stadt Park
Verwaltung	Grünfläche	Kindergarten	Landwirtschaftliche Grundstücke
Industriegebiet	Turnhalle,Sportplatz	Grundschule	Langfristige Entwicklung von Wohngebäuden
Marktplatz	Gärten	Mittelschule	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)
Haus Garten	Umliegenden Dörfern	Gymnasium	Einzelhandel (Gebiet,Viertel)
Mehrfamilienhaus (Hoch)	Wasserlauf	Hochschule und Universität	Bank,Kaufhaus,Stadtzentrum

تصویر ۴.۴۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید پولادشهر، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۹۶. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۵۰ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع : شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۵۱ محله مسکونی در شهر جدید پولادشهر. منبع : شرکت عمران شهرهای جدید.

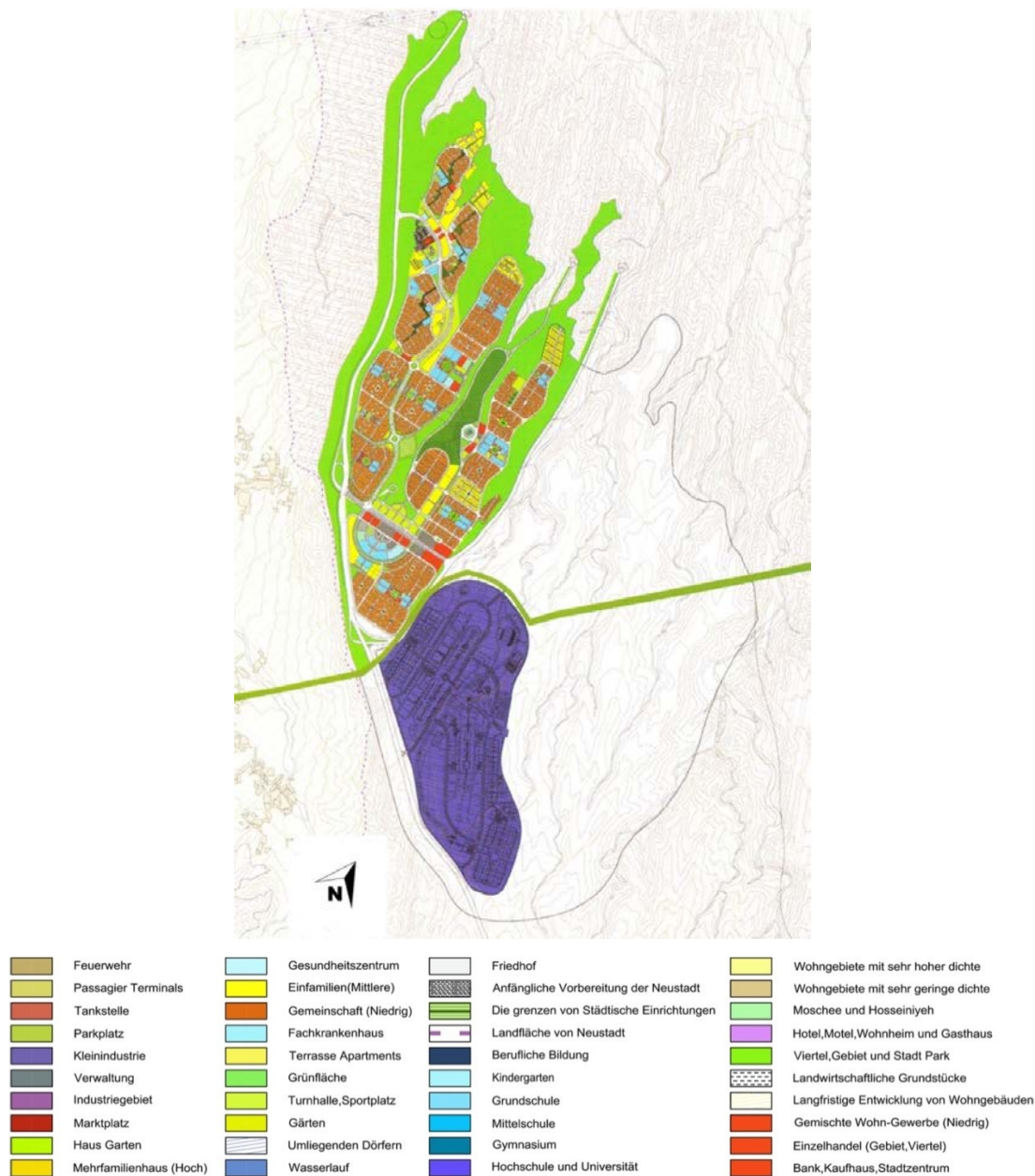
۴.۹.۴ شهرهای جدید در ناحیه تبریز

۴.۹.۴.۱ سهند

سند از جمله شهرهای تازه تاسیسی است که در حومه کلانشهر تبریز به منظور ایجاد محیط زندگی سالم برای سکونت و کار احداث شد. کلانشهر تبریز به عنوان مرکز کارخانجات صنعتی و تولیدی شامل کارخانه های متعدد، از تراکتور سازی، ساخت ماشین آلات، یاتاقان نورد تا پالایشگاه و مشاغل صنعتی کارگاهی و نیز کارگاه های قالی بافی می باشد.

یک سوم کل جمعیت استان آذربایجان شرقی با جمعیت حدود ۱.۲۰۰.۰۰۰ نفر یعنی حدود نیمی از ساکنان شهر در این استان، در تبریز سکونت دارند. در حال حاضر ۶۰ درصد کارخانجات صنایع سبک و سنگین استان آذربایجان شرقی در تبریز و حومه آن قرار دارند. تراکم جمعیت و کارخانجات صنعتی در تبریز مشکلات زیست محیطی متعدد، از جمله آلودگی هوا، فاضلاب آلوده کارخانجات صنعتی و مناطق مسکونی، انباشته شدن زباله های صنعتی و خانگی، آلودگی های ناشی از ترافیک و غیره به بار آورده است. شهر جدید سهند به منظور رفع مشکلات مذکور در ۲۰ کیلومتری تبریز در جاده مواصلاتی تبریز- آذرشهر در مجاورت دامنه کوه سهند احداث گردید. این شهر قرار است جنبه های زیر را محقق سازد:

- محافظت از اراضی کشاورزی، باغ ها و فضاهای سبز موجود در حاشیه کلانشهر تبریز.
- کاستن از تراکم جمعیت و فعالیت های اقتصادی و نیز پیشگیری از افزایش روز افزون آلودگی محیط زیست در تبریز.
- جذب مازاد جمعیت به منظور کند شدن رشد جمعیت تبریز.
- ایجاد فرصت های شغلی، احداث موسسات آموزشی، مراکز فرهنگی و دینی، مراکز تفریحی، مرکز دانشگاهی و مرکز تحقیقاتی.

تصویر ۴.۵۲ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید سهند. منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۷۶. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

موقعیت جغرافیایی این شهر، مرتفع بودن منطقه، دامنه کوه سهند و مجاورت با دره های اسکو و زین جناب و فضای سبز غرب تبریز به این شهر جلوه زیبا و هوای پاکیزه ای بخشیده است. این شهر فاقد آلودگی های زیست محیطی می باشد.

طرح جامع تفصیلی سهند در سال ۱۳۶۷ توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تصویب گردید. این شهر دارای مساحت کلی ۳۱۴۸ هکتار بوده و حداکثر ۹۰.۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. نقشه شهر از الگوی خطی

پیروی می کند. جاده اصلی از داخل شهر عبور کرده و در امتداد مسیرهای دره می باشد. برای این شهر پنج محور پیش بینی شده است.

در امتداد محور میانی، مرکز شهر قرار دارد. در مجاورت محورهای دیگر، مناطق مسکونی، موسسات فرهنگی و دینی، مراکز تفریحی و غیره قرار دارند. عملیات عمرانی در چارچوب چهار فاز آماده سازی انجام شد.

- فاز اول در مجاورت دره اسکو در جنوب غربی شهر امتداد داشته و شامل سه منطقه شهری و یک مرکز شهر می گردد. در این فاز مراکز تجاری، ساختمان های اداری، موسسات آموزشی، خانه های آپارتمانی و ویلاها توسط تعاونی های مسکن و سرمایه گذاران خصوصی ساخته می شود. مناطق شهری در این فاز طوری طراحی گردیده اند که در هر یک از مناطق شهری محوطه عابر پیاده از محوطه خیابان تفکیک شده است.

ساخت معابر جداگانه نه تنها امنیت عابران پیاده، بلکه ترغیب به پیاده روی به عنوان فرهنگ و غنای جلوه بصری شهر را به دنبال دارد. این کار ممکن است در رابطه اجتماعی با مناطق شهری مجاور نیز تاثیر مثبت بر جای گذارد.

- فاز دوم در کنار فاز اول امتداد یافته و به منطقه ۳ و ناحیه ۹ مربوط می گردد. ارتفاع متفاوت سطح زمین، به خصوص در مسیرهای دره به این شهر جلوه خاصی بخشیده و ایجاد پاگردهای پله مانند را توجیه می نماید.

- فاز سوم در زمینی به مساحت ۴۵۰ هکتار طرح ریزی شده است. این فاز برای حداکثر ۴۰۰۰ نفر پیش بینی شده و به سه منطقه شهری تقسیم می گردد.

- علاوه بر فازهای مذکور در مسافت ۱۰ کیلومتری از شهد و در ۲۴ کیلومتری جنوب غربی تبریز در یک دشت مسطح، شهرک صنعتی این شهر با مساحت ۳۳۶ هکتار در حال ساخت می باشد.

این شهرک صنعتی با هدف کارآفرینی برای ساکنان سهند و تبریز احداث می گردد. در حال حاضر در این شهرک کارخانجات صنعتی مواد غذایی، ساخت وسایل چوبی، کارخانجات فلزی و غیر فلزی، کارخانجات شیمی، صنایع مواد عایق و غیره در حال فعالیت می باشند. علاوه بر این پروژه کشاورزی مدرن با استفاده از روش های گلخانه ای در حال احداث می باشد.

تصویر ۴.۵۳ مجموعه مسکونی نوساز. منبع : نویسنده.

تصویر ۴.۵۴ ساختمان های بلند مرتبه مدرن. منبع : نویسنده.

عملیات عمرانی در مناطق مسکونی اجرا می گردند. از جمله ویژگی های دیگر این شهر نیز پارک های آن، فضاهای سبز و کاشت درخت است که در حجم وسیع در ورودی شهر و در دامنه جنوب غربی کوه سهند در دره اسکو انجام می شود. جهت استفاده مفید از آب، از روش آبیاری قطره ای استفاده می شود. همزمان با عملیات عمرانی جمعیت در سهند اقامت می گیرند، به طوری که این شهر در حال حاضر بیش از ۱۰۰۰۰ نفر جمعیت دارد.

تصویر ۴.۵۵ منطقه مسکونی در شهر جدید سهند. منبع : شرکت عمران شهرهای جدید.

عملیات عمرانی زیربنایی همزمان با تدارکات ساخت و ساز و احداث تدریجی شهر انجام شد. سیستم تامین آب هم برای آب آشامیدنی و هم برای آب مصرفی ایجاد شد. در آینده نزدیک شبکه های تامین آب نیز جهت آبیاری پارک ها و فضاهای سبز، کانال های فاضلاب، شبکه برق، شبکه مخابرات و شبکه گازرسانی راه اندازی خواهد شد. همچنین انتقال آب رودخانه زاینده رود به شهر جدید سهند و شهرک صنعتی و نیز تاسیسات تصفیه آب از جمله پروژه های دیگر این شهر می باشد.

پروژه ساخت بزرگراه تبریز-سهند به مسافت ۱۲/۸ کیلومتر همراه با پل معروف لاله در تبریز آغاز گردید و تا حریم قانونی سهند امتداد یافت.

در حال حاضر ۴ کیلومتر این بزرگراه ساخته شده و به بهره برداری رسیده است. این بزرگراه تردد ساکنان شهر به شهر جدید سهند را تسهیل می نماید. با وجود آن که از قدمت شهر سهند حدود ده سال می گذرد، این شهر از امکانات فرهنگی، مذهبی و بهداشتی، موسسات آموزشی، مراکز تجاری، باشگاه های ورزشی و غیره برخوردار می باشد. مسجد این شهر با معماری سنتی ممتاز، یک حسینیه (محل عزاداری برای امام حسین شهید)، کتابخانه عمومی، درمانگاه های متعدد، باشگاه های ورزشی، مرکز تجاری و شعبه بانک و غیره در حال ساخت بوده و به زودی تکمیل می گردند. از جمله ویژگی های برجسته این شهر دانشگاه فنی و مرکز تحقیقاتی سهند می باشند. این دانشگاه در زمینی به مساحت ۴۸۰ هکتار ساخته شده است که در آن دانشجویان احتمالا در ۳۶ رشته در زمینه های تخصصی مهندسی مواد، معدن، عمران، شیمی، برق، مهندسی علوم پایه از مقطع لیسانس تا دکترا تحصیل خواهند کرد.

پتانسیل های طبیعی این شهر، ظاهر جذاب آن، محیط زیست سالم و تشکیلات و سازمان های خدمت رسان که در یک مدت زمان نسبتاً کوتاه تاسیس و افتتاح گردیدند، این نکته را نوید می دهند که سهند در آینده نزدیک یکی از موفق ترین شهرهای ایران خواهد شد.^{۳۳}

۴.۹.۵ شهرهای جدید در استان مرکزی

۴.۹.۵.۱ مهاجران

شهر مهاجران نیز مانند سایر شهرهای جدید ایران بر مبنای یک طرح حساب شده در فاصله مناسبی از مادر شهر خود احداث گردید. این شهر در ۲۸ کیلومتری غرب اراک در مجاورت شاهراه کشور و خط راه آهن تهران-اهواز-بندر امام قرار دارد.

کل مساحت این شهر ۸۳۰ هکتار بوده و از شمال به جاده اراک-ملایر، از شرق به شاهراه اصلی کشور، از جنوب به جاده اراک-پروچرد و از شمال غربی به منطقه کوهستانی خونین و قیراج محدود می گردد. مهاجران در ابتدا برای پرسنل صنعت پتروشیمی و پالایشگاه هفتم تفت و نیز جهت جذب مازاد جمعیت اراک احداث شد. البته کارخانجات صنعتی مذکور مانع از تبدیل این شهر به شهر خوابگاهی می شوند.

تصویر ۴.۵۶ محل شهر جدید مهاجران در محدوده اراک. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

دو کارخانجات صنعتی مهم یعنی پتروشیمی و پالایشگاه از یک سو و گزینه های فعالیت و اشتغال این شهر و دسترسی مناسب آن به اراک از سوی دیگر این شهر را به یکی از شهرهای صنعتی و مولد مهم تبدیل ساخته است. صنعت ساخت ماشین آلات و صنعت ساخت کمباین، بزرگترین کارخانجات تولیدی برای ساخت آلومینیوم، دیگ های چدنی، واگن سازی و صدها کارخانه صنعتی کوچک و متوسط، اراک را به قطب صنایع فلزی تبدیل کرده است. صنعت پتروشیمی و پالایشگاه نفت در حومه شهر مهاجران و نیز تجمع کارخانجات صنعتی مهم در این استان، به این شهر چهره یک شهر صنعتی داده است. کارخانجات صنعتی مذکور نه تنها موجب رونق اقتصادی این شهر شده است، بلکه علاوه بر این افزایش جمعیت و توسعه نابسامان این شهر را در پی داشته است. محدوده های جغرافیایی اراک و ساخت و سازهای غیر مجاز بدون طرح و نقشه در حاشیه شهر از پیامدهای توسعه غیر حرفه ای شهر می باشد.

^{۳۳} «گزارش در مورد شهر سهند»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۰.

شهر جدید مهاجران همانند سایر شهرهای جدید نظیر مجلسی و سیراف در بندر عسلویه که هنوز در دست ساخت می باشند، از معدود شهرهایی محسوب می گردد که از ابتدا جهت اسکان کارمندان و افراد شاغل در کارخانجات صنعتی مجاور احداث گردیدند.

فرصت های شغلی موجود در صنایع بزرگ در نزدیکی شهر مهاجران بسیاری از نیروهای کار و افراد متخصص شاغل در این شاخه های صنعت را بر آن داشت تا در این شهر سکونت نمایند. پیدایش شاخه های صنایع جانبی نیز افزایش جمعیت و فعالیت های اقتصادی را به دنبال داشت، به طوری که این شهر هم اکنون ۱۴۰۰۰ نفر جمعیت دارد. بر اساس طرح جامع تفصیلی این شهر، که در سال ۱۳۷۷ تصویب گردید، مهاجران حداکثر ۶۰۰۰۰ نفر جمعیت خواهد داشت. این شهر از الگوی مربعی شکل تبعیت کرده و از منطقه کوهستانی شمالی تا اراضی کشاورزی در جنوب این شهر گسترده شده است. بر این اساس طرح این شهر متناسب با ویژگی های زمین، نقش و کارکرد مهمی در ایجاد جاده های اصلی و فرعی دارد.

شبکه حمل و نقل و جاده های مواصلاتی مناطق این شهر را همچون شبکه ای به یکدیگر متصل ساخته و مبتنی بر جاده های اصلی می باشند که انتظار می رود محور اصلی این شهر را تشکیل داده و به عنوان مرکز شهر تلقی گردند. سایر مناطق و نواحی شهر حول این محور ساخته می شوند. این مناطق و نواحی از طریق شبکه های ارتباطی به یکدیگر متصل می گردند.

منطقه کوهستانی شمال این شهر، شیب مناسب سطح زمین که برای مقاصد کشاورزی مناسب نمی باشد، پوشش گیاهی و منظره طبیعی جذاب از ویژگی های برجسته این شهر محسوب می شوند. عملیات عمرانی خانه های آپارتمانی و ویلاها توسط تعاونی های مسکن، سازمان ها و اشخاص حقیقی اجرا می گردند. با وجود آن که از زمان احداث این شهر هنوز ده سال نگذشته است، این شهر قادر به عرضه و در اختیار قرار دادن کلیه امکانات و خدمات لازم به ساکنان خود می باشد.

موسسات آموزشی و مراکز فرهنگی، از جمله مهدکودک ها، مدارس ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، سالن آمفی تئاتر و سینما نیز موجود می باشند. علاوه بر این تاسیسات ورزشی شامل استخرهای شنا، سالن های ورزشی چند منظوره و زمین های فوتبال نیز احداث گردیده است.

مراکز تجاری متعدد، مساجد، درمانگاه ها و بیمارستان ها از دیگر امکانات این شهر محسوب می گردند. عملیات اجرایی ساخت مناطق مسکونی دیگر آغاز شده و ساختارها و تاسیسات زیربنایی در حال فعالیت هستند. احداث شبکه انتقال آب آشامیدنی و برق پروژه دیگری است که همزمان با کارهای مقدماتی عمرانی اجرا گردید.

مهاجران به دلیل دسترسی مناسب به کارخانجات صنایع جانبی از ویژگی های ممتازی برخوردار می باشد. به دلیل آن که جمعیت این شهر از اقشار اجتماعی مختلف، از جمله معلم، افراد متخصص، کارشناس، کارمند، تکنسین، پرسنل دفتری، تجار و کارگران تشکیل شده است، این امر بر مناطق و نواحی این شهر تاثیر گذار بوده است، به طوری که ویلاها و خانه های آپارتمانی به پرسنل پتروشیمی و پالایشگاه اختصاص یافته و در مرکز شهر مغازه ها و مراکز تجاری احداث شدند.^{۳۴}

^{۳۴} «گزارش در مورد شهر مهاجران»، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۶۴

Feuerwehr	Gesundheitszentrum	Friedhof	Wohngebiete mit sehr hoher dichte
Passagier Terminals	Einfamilien(Mittlere)	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt	Wohngebiete mit sehr geringe dichte
Tankstelle	Gemeinschaft (Niedrig)	Die grenzen von Städtische Einrichtungen	Moschee und Hosseiniyeh
Parkplatz	Fachkrankenhaus	Landfläche von Neustadt	Hotel,Motel,Wohnheim und Gasthaus
Kleinindustrie	Terrasse Apartments	Berufliche Bildung	Viertel,Gebiet und Stadt Park
Verwaltung	Grünfläche	Kindergarten	Landwirtschaftliche Grundstücke
Industriegebiet	Turnhalle,Sportplatz	Grundschule	Langfristige Entwicklung von Wohngebäuden
Marktplatz	Gärten	Mittelschule	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)
Haus Garten	Umliegenden Dörfern	Gymnasium	Einzelhandel (Gebiet,Viertel)
Mehrfamilienhaus (Hoch)	Wasserlauf	Hochschule und Universität	Bank,Kaufhaus,Stadtzentrum

تصویر ۴.۵۷ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید مهاجران. منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۰۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۵۸ شهر کوچکی در دامنه کوه. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۵۹ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۶۰ نمایش هوایی از مهاجران. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

۴.۹.۶ شهرهای جدید در استان بوشهر

۴.۹.۶.۱ عالیشهر

به دلیل موقعیت جغرافیایی شهر بوشهر، گسترش و افزایش جمعیت فقط در حد محدود امکان پذیر می باشد. قرار داشتن خلیج فارس در شمال و غرب این شهر، پادگان های موجود در این ناحیه، ضرورت فاصله ایمن تا نیروگاه اتمی بوشهر بر اساس استانداردهای رایج آژانس بین المللی انرژی اتمی و نیز جنبه های زیست محیطی، از جمله شیب زمین، ارتفاع سطح آب زیرزمینی که ساخت تاسیسات زیرزمینی و زیربنایی از قبیل شبکه تصفیه فاضلاب، شبکه تامین آب و غیره را مشکل می سازند، از جمله محدودیت هایی هستند که گسترش جغرافیایی این شهر را با دشواری مواجه می سازند.

با وجود آن که بوشهر در مقایسه با سایر شهرهای ایران پرجمعیت نیست (۱۴۳۶۴۱ نفر در سال ۱۳۷۵)، اما این شهر پس از انقلاب پیشرفت نموده است. بر اساس اطلاعات اداره آمار کشور در سال ۱۳۸۱، آمار جمعیت شهرنشین در فاصله سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ ۲/۳۴ درصدی افزایش یافته است. فقط شهر بوشهر در این مدت رشد ۱/۴۲ درصدی را تجربه کرده است.

به منظور جذب جمعیت و توسعه قابل ارزیابی شهر با توجه به قانون حفظ محیط زیست و به منظور بهره گیری از اراضی دولتی و ساخت مقرون به صرفه تشکیلات و تاسیسات زیربنایی در پنج منطقه از استان بوشهر، منطقه دلوار در ۲۴ کیلومتری جنوب شرقی بوشهر در مجاورت جاده دلوار و در نزدیکی روستاها و جنگل های درختکاری شده باز سازی شده و توسط شورای عالی شهر سازی و معماری ایران تصویب گردید.

بر اساس طرح جامع تفصیلی شهر جدید عالی شهر، این شهر در زمینی به مساحت کل ۱۰۰۰ هکتار برای حدود ۱۰۰.۰۰۰ نفر جمعیت ساخته شد. عملیات اجرایی در سه فاز در چارچوب پروژه اصلی تصویب شده در سال ۱۳۶۵ آغاز گردید. فاز اول عملیات عمرانی در زمینی به مساحت ۳۵۰ هکتار به دو فاز فرعی تقسیم و در زمینی به مساحت ۸۵ و ۱۲۰ هکتار اجرا می گردد. در این فاز احتمالاً ۷۰۰۰ واحد مسکونی برای ۳۵.۰۰۰ نفر احداث خواهد شد. در حال حاضر شهر عالی شهر توانسته است حدود ۷۰۰۰ نفر را در خود اسکان دهد. عالی شهر ۳۰ متر بالاتر از سطح دریا قرار دارد و در نتیجه به وضوح در ارتفاع بالاتری نسبت به بوشهر قرار دارد. این مساله به این شهر امکان بهره مندی از بادهای شدید منطقه بوشهر را می دهد. به همین دلایل عالی شهر در مقایسه با بوشهر از شرایط آب و هوایی مطلوب تری برخوردار می باشد. این شهر با یک شیب ملایم در مجاورت دامنه کوه کلاتک و در مجاورت حوضه های آبریز واقع در شمال غربی این منطقه کوهستانی واقع شده است. طرح این شهر از الگوی خطی شمال به جنوب تبعیت می کند.

شبکه حمل و نقل این شهر بر اساس شیب سطح زمین و ویژگی آن طراحی شده است. به این ترتیب مسیرهای مواصلاتی شمال به جنوب در ارتباط با مسیرهای ارتباطی شرقی و غربی، شبکه حمل و نقل این شهر را تشکیل می دهند.

عملیات عمرانی تاسیسات زیربنایی و روبنایی آغاز شده است. عملیات عمرانی زیربنایی فاز اول شامل شبکه جمع آوری آب های سطحی، شبکه آبرسانی، شبکه برق و غیره می باشد.

تصویر ۴.۶۱ رویکرد عمومی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید عالیشهر، (به تصویر ۴.۱۱۷ مراجعه شود). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۰۸. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

نیاز به برق در حال حاضر از طریق تاسیسات تامین برق ۱۳۲ کیلو واتی تامین می گردد. آب آشامیدنی از طریق خط دوم انتقال آب به طول ۱۲ کیلومتر تامین می شود. دو مخزن آب با ظرفیت هر یک ۵۰۰۰ متر مکعب در ارتفاع ۷۲ متری ساخته شده و آب آشامیدنی این شهر را تامین می کنند. طرح ریزی کانال های فاضلاب این شهر به زودی خاتمه خواهد یافت. در حال حاضر از چاه ها و تانکر آب سرشار از باکتری استفاده می شود. شبکه مخابرات این شهر با ظرفیت ۵۰۰۰ شماره تلفن راه اندازی شده است و به زودی در اختیار ساکنان شهر قرار می گیرد. از جمله دستاوردهای زیربنایی دیگر، خیابان ها، پارک ها و فضاهای سبز درختکاری شده می باشد. درختان اکالیپتوس، سدر و اقاقیا بر غنای جلوه بصری این شهر می افزایند. باغ زیتون به مساحت ۱۰ هکتار و یک پرورشگاه درخت برای گیاهان مختلف از جمله فضاهای سبز دیگر این شهر محسوب می گردند. دریاچه ای در فضای سبز نیز جزء مکان هایی از شهر محسوب می شود که در آن مرکز تفریحی برای مقاصد گردشگری طراحی شده است. علاوه بر این یک پارک با امکانات متنوع، از قبیل زمین های ورزش و بازی احداث شده است. منطقه ساخت و ساز با توجه به شرایط آب و هوایی بوشهر طراحی و بنا گردید. این منطقه شامل ویلاهای یک و دو طبقه و خانه های آپارتمانی چهار طبقه است که توسط اشخاص حقیقی یا تعاونی های مسکن ساخته می شوند. از جمله تاسیسات دیگر این شهر، موسسات آموزشی، مراکز دینی، مراکز تجاری، باشگاه ها و سالن های ورزشی و درمانگاه ها هستند. موسسات آموزشی از مدرسه ابتدایی تا دانشگاه در این شهر وجود دارند. یک دانشگاه خصوصی بزرگ که قرار است کارکرد منطقه ای داشته باشد، به این شهر اهمیت و اعتبار فرهنگی بخشیده است. در حال حاضر بیش از ۵۰۰۰ دانشجو در این دانشگاه تحصیل می کنند. مسجد شهر در زمینی به مساحت کلی ۶۰۰ متر مکعب، کتابخانه، درمانگاه عمومی، درمانگاه خصوصی، مطب پزشک، داروخانه، مراکز تجاری و مغازه ها از دیگر امکانات خدماتی این شهر هستند. همچنین ادارات پلیس نیز وجود دارند.^{۳۵}

۴.۹.۷ شهرهای جدید در استان فارس

۴.۹.۷.۱ صدرا

استان فارس با مساحت کل ۱۲۱.۸۲۵ کیلومتر چهارمین استان بزرگ ایران می باشد. طبق آمار مرکز انفورماتیک این استان در سال ۱۳۸۱ با جمعیت ۴۱۳.۴۲۵ نفر پس از استان تهران، خراسان و اصفهان چهارمین استان با تراکم جمعیت بالای ایران با ۲۵۱.۱۳۲ نفر جمعیت شهری و ۱۶۲.۲۹۳ جمعیت روستایی بود. نیمی از جمعیت این استان در کلانشهر شیراز سکونت دارند. شیراز دارای ۱.۵۳۰.۰۰۰ نفر جمعیت بوده و در سال ۱۳۷۵ پس از کلانشهرهای تهران، مشهد و اصفهان چهارمین شهر بزرگ ایران بود. طبق آمار شیراز در سال ۱۳۸۱ حدود ۱.۶۰۰.۰۰۰ جمعیت داشت. این بدان معنی است که جمعیت این شهر پس از انقلاب چهار برابر شده است (آمار سال ۱۳۵۵). با وجود افزایش جمعیت، شیراز از امکانات توسعه به حد کافی برخوردار نیست.

^{۳۵} «گزارش در مورد شهر عالیشهر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۴

گسترش مساحت این شهر به دلیل مناطق کوهستانی، سطح بالای آب زیرزمینی و باغهای موجود و کارخانجات کشاورزی تقریباً امکان پذیر نیست.

علاوه بر این شیراز می تواند از نظر ابعاد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مختلف نقش ملی و فراملی ایفا نماید. این شهر می تواند با خدمات گردشگری و تقبل تعهدات تخصصی به طور مثال در ارتباط با آموزش عالی، سلامت و درمان و نیز در زمینه صنایع سبک نقش پشتیبانی در منطقه جنوب و مرکز ایران ایفا نماید. به دلیل واقعیت های فوق الذکر، تاسیس شهرهای جدید در حومه این کلانشهر کاملاً ضروری است. به دلیل وزش باد مشاغل کارگاهی و کارخانجات صنعتی در زمینی به مساحت حدود ۲۰۰ هکتار در جنوب غربی این شهر و در حاشیه جاده صدرا-دوکوهک احداث گردیدند.

علاوه بر این از جاذبه های اصلی این شهر چهار فضای سبز در چهار منطقه شهر، هر یک به مساحت ۱۰۰۰ متر مربع و در زمینی به مساحت کل ۲۵۰ هکتار می باشند. این فضاهای سبز در دامنه منطقه کوهستانی جنوبی واقع شده و قرار است این شهر را به صورت کمربند سبز احاطه نمایند. تا کنون بیش از ۳۰۰۰ واحد مسکونی در این شهر احداث گردیده و این واحدها حدود ۱۲۰۰۰ نفر را در خود جای می دهند.

تاسیسات شهری که در اختیار ساکنان شهر قرار گرفته اند عبارتند از موسسات فرهنگی و آموزشی، از دبستان تا دانشگاه که ۸۰۰۰ نفر دانشجو در آن ثبت نام کرده اند. همچنین در سمت جنوبی فاز دوم قطعه زمینی قرار دارد که به دانشگاه فنی شیراز اختصاص داده شده است. بناهای مذهبی و فرهنگی شامل مسجد، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و نیز مرکز فرهنگی بانوان است که هنوز در دست ساخت می باشد. مسجد جامع این شهر در زمینی به مساحت ۵۰۰۰ متر مربع طراحی گردید.

این شهر دارای ۵ مطب پزشکی، یک درمانگاه و یک مرکز درمانی می باشد. علاوه بر این از دیگر ویژگی های این شهر بیمارستان بزرگ مخصوص پیوند اعضا با ۲۰۰ تخت و یک مرکز تحقیقات پزشکی است که به طور حتم جایگاه ملی و فراملی این شهر را ارتقا خواهد داد. از آنجا که اغلب ساکنان این شهر را جوانان تشکیل می دهند، این شهر امکانات بسیاری را جهت رفع نیازهای این قشر از جامعه پیش بینی کرده است، از جمله تاسیسات ورزشی، صالون ورزشی مسقف، زمین فوتبال به مساحت ۳ هکتار و نیز باشگاه های ورزشی که هنوز در حال ساخت می باشند.

تاسیسات تجاری این شهر شامل مراکز تجاری بزرگ است که کلیه خدمات ضروری را ارائه می نمایند. عملیات عمرانی در صدرا با تمهیدات ساخت و ساز آغاز شد و طراحی نقشه های کوتاه و بلند مدت جهت ساخت خانه های مسکونی و تاسیسات خدماتی، شبکه های آبرسانی، آبیاری فضاهای سبز و پارک ها، انتقال شبکه برق فشار قوی و ضعیف، ایجاد شبکه روشنایی معابر، انجام گاز رسانی و غیره از جمله تاسیسات زیربنایی محسوب می گردد که اجرا و راه اندازی گردیده اند. علاوه بر این این شهر به دلیل موقعیت طبیعی آن، منظره زیبا، زمینی به مساحت ۱۰۰ هکتار درختکاری شده است، چشم انداز ممتازی دارد. چهار پارک و مراکز تفریحی گردشگری در زمینی به مساحت کل ۱۲۰ هکتار قبلاً در اختیار شهروندان قرار گرفته اند. همچنین یک مجتمع گلخانه با مساحت کل ۵ هکتار به همراه مرکز آموزشی آن از دستاوردهای مهم این شهر هستند.^{۳۶}

^{۳۶} «گزارش در مورد شهر صدرا»؛ وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۲

Feuerwehr	Gesundheitszentrum	Friedhof	Wohngebiete mit sehr hoher dichte
Passagier Terminals	Einfamilien(Mittlere)	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt	Wohngebiete mit sehr geringe dichte
Tankstelle	Gemeinschaft (Niedrig)	Die grenzen von Städtische Einrichtungen	Moschee und Hosseiniyeh
Parkplatz	Fachkrankenhaus	Landfläche von Neustadt	Hotel,Motel,Wohnheim und Gasthaus
Kleinindustrie	Terrasse Apartments	Berufliche Bildung	Viertel,Gebiet und Stadt Park
Verwaltung	Grünfläche	Kindergarten	Landwirtschaftliche Grundstücke
Industriegebiet	Turnhalle,Sportplatz	Grundschule	Langfristige Entwicklung von Wohngebäuden
Marktplatz	Gärten	Mittelschule	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)
Haus Garten	Umliegenden Dörfern	Gymnasium	Einzelhandel (Gebiet,Viertel)
Mehrfamilienhaus (Hoch)	Wasserlauf	Hochschule und Universität	Bank,Kaufhaus,Stadtzentrum

تصویر ۴.۶۲ رویکرد عمومی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید جدید صدرا. (به تصویر ۴.۱۱۷ مراجعه شود). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۱۴. (نسخه اصلاح شده از نویسنده).

تصویر ۴.۶۳ نمایش هوایی از صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۶۴ خط آسمان شهر صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۶۵ چشم انداز پشت بام های شهر جدید صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

تصویر ۴.۶۶ ترتیب محله ها بر اساس شبکه شطرنجی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید.

۴.۹.۸ شهرهای جدید در استان خوزستان

۴.۹.۸.۱ شوشتر

-مقدمه

شهرها محصولات عمل طراحی شهر هستند که توسط ساکنان و شهرداران خود نگهداری شده و توسعه می یابند. شهرها در گذر زمان ایجاد می گردند. گاهی هویت و ماهیت شهرها در معرض خطر قرار می گیرند. یک مثال در این زمینه شهر فاتح پور سیکری است. هنگامی که شاه عباس به احداث و توسعه اصفهان مشغول بود، این شهر توسط آگرا در هند ساخته شد. اصفهان در حال حاضر یکی از بزرگترین شهرهای در حال توسعه در ایران است. برخلاف اصفهان، فاتح پور سیکری در یک زمان نسبتاً کوتاه ذخایر آب خود را از دست داد تقریباً ۴۰ سال پس از پیدایش آن غیر مسکونی گردید. امروزه این شهر به عنوان شهر موزه ای محسوب شده و توسط گردشگران بسیاری مورد بازدید قرار می گیرد. البته این شهر غیر مسکونی تقریباً خالی از سکنه می باشد.

- مشخصات استان خوزستان و شهر شوشتر

در سال های دهه هفتاد میلادی هنگامی که اغلب معماران و طراحان شهر به معماری غربی مدرن روی آوردند، کامران دیبا، موسس شرکت ساختمانی DAZ به معماری، طراحی و فرهنگ ایرانی تمام ناشدنی پرداخت. وی توانست با تدریس طراحی شهری به عنوان یک رشته جدید در دانشگاه تهران واژه تا آن زمان ناشناخته طراحی شهری را در ایران معرفی و تعریف نماید.

دیبا در طرح ریزی و طراحی شهر جدید شوشتر از خلاقیت خود در تحقق ارزش های فرهنگ ایرانی و معماری بومی در شهرهای شوش و شوشتر بهره گرفت.

وی در بخش اول مقاله خود اصول و اهداف اصلی به کار گرفته شده در طراحی شهر جدید شوشتر را به طور مفصل بر می شمرد.

در بخش دوم وضعیت این شهر جدید مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد. در نهایت وی چند پیشنهاد ارائه می دهد که چگونه می توان شهر جدید شوشتر را احیا نمود.^{۳۷}

- طراحی شهر جدید شوشتر توسط متخصص معماری آقای دیبا

در سال های دهه ۷۰ میلادی به دلیل افزایش روز افزون قیمت نفت، تعداد زیادی پروژه اقتصادی در خلیج فارس و در ایران طراحی و اجرا گردید. شهر جدید شوشتر در ابتدا به سفارش شرکت کشت و صنعت کارون ساخته شد. به دلیل آن که طرح جامع تفصیلی شهر جدید شوشتر توسط ما طراحی شده بود، ما مامور طراحی شهر جدید شوشتر شدیم. در آن زمان هیچ گونه خط مشی معتبر کلی برای طراحی شهرهای جدید در ایران وجود نداشت. به همین دلیل باید این تکلیف بدون مشاوره فنی انجام می گردید. کامران دیبا به نسل دوم فارغ التحصیلان تحصیل کرده در غرب که دانش تخصصی خود را به همراه خود به ایران آوردند، تعلق دارد. آنچه که این افراد با خود به ایران آوردند،

^{۳۷} «گزارش در مورد شهر جدید شوشتر» وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۴۹.

مدرنیسم بود. منظور من از مدرنیسم ابعاد فیزیکی نیست، بلکه منظور طرز نگرش های فیزیولوژیک، تصورات انسان از جهان و جهان بینی و ایده آل های غربی می باشد.

طبیعتا مفاهیم مذکور برای ترویج جهان بینی ها و تصورات بیگانه در کشور ما کافی نبود. مهمترین خواسته فراگیری سنت ها، ارزش های اساسی، نگرش های فرهنگی ایرانی و نیز تجزیه و تحلیل جامعه ایرانی و تلفیق جهان بینی غربی با فرهنگ و جهان بینی ایرانی بود.

وی به این منظور ردیفی افقی از خانه های چسبیده به یکدیگر را طراحی نمود. هر خانه باید دارای حیاط کوچک مخصوص خود بود. وی شخصا به رابطه افراد با زمین و طبیعت علاقمند بود. باغچه ای که مالکان خانه می توانستند در آن سبزیجات و درخت میوه بکارند. به همین دلیل وی از ساخت ساختمان ها بلند چند طبقه صرف نظر نمود. به این ترتیب این شهر ویژگی های خاص یک شهر افقی را پیدا کرد. بر اساس پلان طراحی شده شهر، مناطق شهری باید از یکدیگر تفکیک شده و از ویژگی های خاص آن برخوردار می شدند. البته قرار بود ساکنان مناطق شهری مختلف بتوانند با یکدیگر رابطه مسالمت آمیز داشته و غم و شادی را با یکدیگر تقسیم نمایند. آن ها قرار بود در مراسم های شهر شرکت کنند و با یکدیگر ارتباط داشته باشند.

همه خیابان ها مستقیم و بدو تقاطع نبودند. بعضی از آن ها کوچه بن بست بودند و ظاهر جذابی داشتند. بعضی خیابان ها در قسمت های مشخص کمی عریض تر شدند، به طوری که بتوانند در آنجا بازی کنند. بنابراین خیابان ها فقط برای عبور و مرور مورد استفاده قرار نمی گرفت. قرار بود خیابان ها مکانی باشند که مردم در آن ها تجمع کرده و خوش بگذرانند. بنابراین قرار نبود خیابان ها فقط به عنوان مسیرهای تردد نقش ایفا کنند، بلکه قرار بود محل تجمع نیز باشند.

علاوه بر این آن ها از الگوی معمول منازل غربی که از اتاق غذاخوری، اتاق نشیمن و اتاق خواب تشکیل می شوند، صرف نظر کردند. آن ها آن طور که در روستا معمول است، اتاق های بزرگتری را ترجیح می دادند تا ساکنان بتوانند در آنجا اسباب و اثاثیه خود را، اصطلاحا مبیل راحتی را که از بالش و تشک تشکیل می شوند، به راحتی جا بدهند. ساکنان روستا برای خواب تشک های مبیل را مستقیم روی زمین قرار می دهند. آن ها صبح ها تشک ها را تا کرده و در گوشه اتاق می گذارند. برای غذا خوردن پارچه ای روی زمین پهن می کنند. به این ترتیب اتاق بزرگ کاربرد متنوعی دارد. هدف ما تحقق این ایده ها بود. آن ها نمی خواستند بر اساس الگوهای غربی به خانه های ما جلوه و ظاهر مدرن بدهند. طرح و مدلی که آن ها انتخاب کردند، جدید بود و از پروژه های اجرا شده تا آن زمان متفاوت بود.

نقش معمار یا طراح شهر مشابه نقش کارگردان تئاتر یا فیلم است. او تصمیم می گیرد و به ساختمان ها اشکال و ایده های زندگی را تحمیل می نماید. این نوع مدیریت ربطی به نظافت شهر و غیره ندارد. هدف و خواسته وی، مدیریت زندگی روزمره ساکنان شهر است که به نظر من مهمترین تعهد و وظیفه یک معمار است. هنگام طراحی شهر آن ها می خواستند فضاهای عمومی را طوری ساماندهی نمایند که فضاهای به وجود آمده ویژگی های خاص خود را داشته باشند. این فضاها باید مردم را ترغیب نمایند از خانه بیرون رفته و در این فضاها جمع شوند. این امر می توانست ارتباط اجتماعی آن ها را تقویت نماید.

آن‌ها یک محور اصلی طراحی کردند که به صورت رشته‌ای قرمز رنگ در کل طرح امتداد می‌یابد. ما از ابتدا می‌خواستیم فضای بازی داشته باشیم که در آن دهقانان و کشاورزان بتوانند محصولات خود را عرضه نمایند. در سمت راست یک بازار بدون سقف بود که در امتداد مسیر رو به فضای سبز عمومی قرار داشت. علاوه بر بازار یک مرکز تجاری و یک مسجد وجود دارد. از این جا یک خیابان به سمت محور اصلی امتداد یافته و به شهرنشینان امکان می‌داد که خدمات خود را عرضه نمایند. در سمت دیگر خیابان ما مرکز فرهنگی را طراحی کردیم. این خیابان به یک جنگل مصنوعی و مسجد جامع و سپس به یک محل عابر پیاده می‌رسید که مغازه‌ها در آن در سطح پایین تری قرار دارد، و در نهایت به یک کاخ رو به میدان اصلی شهر و کنار رودخانه می‌رسید که این رودخانه منطقه قدیمی شهر را از منطقه جدید شهر تفکیک می‌نماید. ما تصمیم گرفتیم این دو بخش شهر را از طریق پل عابر پیاده به یکدیگر متصل سازیم. آن‌ها می‌خواستند همه فعالیت‌های تجاری شهر را روی این محور قرار دهند. برای آسان کردن کارهای باغبانی آن‌ها همه فضاهای سبز را روی این محور متمرکز نمودند

آن‌ها برای این که جلوه‌ای رمانتیک و شاعرانه به این شهر بدهند، نصف خیابان‌ها را با نام «شیرین» (معادل ژولیت) یک، دو، سه و الی آخر و نصف دیگر را با نام «فرهاد» (معادل رومئو) یک، دو، سه و الی آخر نامگذاری کردند. قرار بود خیابان‌ها در محور اصلی شهر که می‌بایست به منزله محل ملاقات اجتماعی شهرنشینان باشد، با یکدیگر تلاقی داشته باشند. در نواحی شهری که فاقد فضای سبز بودند، شهرنشینان می‌توانستند با یک پیاده روی کوتاه به محل اصلی برسند.

همان طور که تشریح گردید، این شهر دارای یک بافت ساختاری افقی متراکم می‌باشد. یک مسیر باریک بین خانه‌ها، منازل و خیابان‌ها وجود دارد. آن‌ها نمی‌خواستند که خیابان‌ها چهره کسل کننده‌ای داشته باشند. به همین دلیل آن‌ها چند فضای باز یا محصور طراحی کردند که مردم بتوانند در آن‌ها جمع شده و کودکان بازی کنند. به این ترتیب خیابان‌ها شاداب شدند. برای هر خانه یک باغچه طراحی گردید که به عنوان فضای سبز خصوصی محسوب می‌شد و ساکنان می‌توانستند در آن گل و گیاه بکارند. وی معتقد بود که آن‌ها موفق شده‌اند با خیابان‌های باریک به خصوص خیابان‌های شمالی به جنوبی که اندکی باد و سایه ایجاد می‌کنند، برای ساکنان شهر مسیری خنک فراهم نمایند.

در نهایت این طور به نظر می‌رسد که اهداف انتخاب شده بدون تفاهم و همکاری طراحان شهر و ارگان‌های اداری به سختی قابل تحقق هستند.

آن‌ها می‌خواستند مانع از آن شوند که شهر مانند یک محل کار به نظر برسد. چه بسا آن‌ها می‌خواستند که شهر مانند همه شهرهایی که به طور طبیعی توسعه می‌یابند، از پتانسیل توسعه و گسترش اجتماعی برخوردار باشد. آن‌ها حتی به کارفرما پیشنهاد کردند که به ساکنان منطقه قدیمی شهر چند خانه واگذار نماید تا ارتباط انسانی و اجتماعی میان منطقه قدیمی و منطقه جدید شهر تضمین گردد.

آن‌ها نمی‌خواستند شهر شرکتی یا خوابگاهی بسازند، زیرا کارمندان و کارگران شرکت نباید تعهدات کاری خود را با خود به خانه می‌بردند. در غیر این صورت میر نه تنها در محل کار مدیریت را برعهده داشت، بلکه در محیط زندگی

نیز نفوذ می نمود. در شهرهای موسوم به شهرهای شرکتی هیچ گونه حرکت اجتماعی وجود ندارد. در صورتی هم که وجود داشته باشد، به امور شرکت محدود می گردد.

کارگران ساختمانی رده مدیریت میانی پروژه تفکیک گردیدند، به طوری که آن ها چند کیلومتر دور از یکدیگر سکونت داشتند که این یکی از مشکلات ما با کارفرما بود. در این مورد بسیار بحث شد. آن ها به عنوان معماران فقط می توانستند نارضایتی خود را ابراز نمایند. آن ها می خواستند یک شهر واقعی احداث نمایند که در آن کودکان یک کارگر با کودک یک مهندس به یک مدرسه بروند. آن ها تمایلی به تشکیل طبقات اجتماعی مختلف نداشتند. یک فرد مهندس طبیعتاً انتظار بالاتری از آموزش تحصیلی فرزندش دارد. دقیقاً همین مساله سطح فرهنگی و سطح تحصیل جامعه را ارتقا دهد. آن ها نه تنها می خواستند خانه بسازند، بلکه قصد داشتند یک طرح اجتماعی طراحی نمایند.

آن ها امیدوار بودند که بتوانند با اتصال دو شهر از پتانسیل های انسانی موجود استفاده نمایند. به طور مثال در صورتی که یک برقکار مورد نیاز بود، بهترین راه حل آن بود که به جای آن که به جامعه ایجاد یک فرصت شغلی جدید را تحمیل نمایند، یک برقکار از منطقه قدیمی شهر را به کار بگمارند. مشکلات شهری چندان پیچیده نیست. در واقع زندگی روزمره شامل غذاخوردن، خنده و بازی کودکان در زمین بازی است. برای تضمین این امر نیاز به فلسفه نیست. مشکلات شهری از طریق پرسش های علمی پیچیده یا متافیزیکی حل نمی شوند. بر اساس تجربه من مسئولیت یک معمار در یک پروژه ابتکاری با پایان یافتن پروژه خاتمه نمی یابد. چه بسا وی باید در اداره شهر سهیم گردد. شهر جدید الاحداث از این حیث مانند یک کودک می باشد. معمار یا طراح شهر باید دست شهر را گرفته و به او گام به گام راه رفتن را بیاموزد. وی باید ارگان های شهری لازم را تاسیس و پشتیبانی نماید. به این ترتیب امور و فعالیت های شهری طبق برنامه قابل ساماندهی می باشند. به محض آن که مدیران شهری یاد گرفتند که شهر چگونه اداره می شود، حضور و مشاوره طراحان شهر یا معماران دیگر ضرورت ندارد.^{۳۸}

- بررسی شهر امروزی شوشتر

پروژه شوشتر تلاشی برای پیوند زدن اصول قدیمی شهرسازی و معماری ایرانی با جدیدترین فناوری ها و الگوهای هندسی غیر پیچیده بود. می توان ادعا نمود که این یک پروژه پست مدرن بود. با وجود آن که در آن زمان در ایران اصطلاح پست مدرنیسم هنوز ناشناخته بود، وی در غرب یک سبک معماری جدید نامگذاری نمود.

طرح ریزی این شهر از الگوی چهار لایه (four fold) که گنبد چهار لایه را در معماری ایرانی و چهار باغ را در طراحی شهری ابداع نمود. این پروژه چنان که در معماری ایرانی مرسوم است، بر فضاهای نگاتیو متمرکز بود. عنصر اصلی پلان مسیر عابر پیاده است که همه فضاهای عمومی را به یکدیگر متصل می نماید. اصولاً همه خیابان ها و راه ها برای پیاده روی طراحی شده اند و تردد خودرو به چند خیابان و فضاهای پارک محدود می گردد.

فاز اول این پروژه قبل از انقلاب انجام شد. این فاز با ناحیه شهری و مرکز تجاری در محل تلاقی چهار ناحیه شهری مختلف شروع شد.

^{۳۸} «شهر جدید شوشتر»؛ کامران دیبا و فریار جواهریان؛ مجله معمار؛ شماره ۳۶؛ تهران، ۱۳۸۴.

به منظور ایجاد نمای هماهنگ و متوازن شهری، خط بام خانه‌ها به طور دقیق تعیین شد. رب کریر اظهار داشت که نمای یک شهر توسط خط بام خانه‌ها تعیین می‌گردد. از منظر طراحی شهری، شهر جدید شوشتر از جمله متوازن ترین و موفق ترین شهرها در ایران محسوب می‌گردد.^{۳۹}

فرسودگی ساختمان‌ها که به صورت نامطلوب حفظ و مراقبت گردیدند و تکمیل بخش‌های جدید شهر، که توسط سایر شرکت‌های ساختمانی طراحی و احداث گردیدند، در گذر زمان توازن هارمونیک این شهر را از آن گرفت.

از جمله عناصر اصلی پلان شهری ایرانی که در طرح ریزی شهر جدید شوشتر نیز مورد توجه قرار گرفت، میدان‌های آزاد بزرگ می‌باشند. میدان نقش جهان در اصفهان یکی از زیباترین و باشکوه ترین میدان‌های ایران است. مانند میدان نقش جهان در اصفهان، در شهر جدید شوشتر نیز میدان‌های چهار ضلعی به نسبت ۱ به ۳ برای جوانب طویل تر احداث شدند. طراحان شهر به این مساله اطمینان داشتند که ساکنان شهر در نهایت در فضای آزاد بزرگ مقابل خانه‌های خود گل و گیاه کاشته و - مانند فضاهای آزاد گل و گیاه کاری شده مقابل خانه‌های آمریکایی در ایالات متحده- کمربند سبزی تا میدان عمومی تاسیس می‌نمایند.

البته مالکان خانه حیاط خود را با حصار یا دیوار محصور نموده و باغ‌های گیاه کاری شده ایجاد نمودند. گذار از محیط خصوصی به عمومی در جوامع اسلامی همواره دشوار بوده و فضای آزاد پیوسته عمومی برای ایجاد یک مکان باقی نمی‌گذارد.

به دلیل آن که ساکنان شهر خانه‌های خود را بر اساس سلیقه خود تغییر شکل داده‌اند، به همان ترتیب تصویر شهر تغییر نمود. برخی نماهای خانه‌های خود را تغییر دادند. به طور مثال نمای یک خانه به سبک یونانی و رومی تغییر یافت. مرکز تجاری یا مراکز نواحی شهری که قرار بود مرکز فاز اول این پروژه باشند، به مسیرهای عبور و مرور و مکان‌های پارک خودرو تبدیل شده و کارکرد اولیه خود را از دست دادند. با وجود این که این مجموعه از معماری فاخری برخوردار است که یادآور کارهای «لوئیس خان» بود، عمدتاً برای اهداف مسکونی مورد استفاده قرار گرفت و در مجموع مانند فضایی مرده بود. با وجود تغییرات یا تغییر شکل‌ها، مسیرهای سایه نواحی شهری هنوز هم یادآور بازار سنتی بوده و هنوز زیبایی خود را از دست نداده است.

بررسی نمای پیوسته ساختمان‌ها در میدان اصلی که حدود ۲۷ سال قدمت دارد، نشان می‌دهد که این ساختمان‌ها در وضعیت بسیار نامطلوب نگهداری شده‌اند. خودروها به مسیرها یا محوطه‌های عابر پیاده نفوذ کرده و آن‌ها را اشغال نموده‌اند که این نشان می‌دهد که این پروژه تا چه اندازه قدیمی است. فرایند پیر شدن شهرها عامل مهمی است که توسط مدیران شهرها تعیین می‌شود. فازهای بعدی شهر جدید شوشتر توسط شرکت‌های ساختمانی دیگر اجرا شد و واجد هیچ رابطه متناسب با فازهای قدیمی تر نمی‌باشد.

مقایسه شهر جدید بوشهر با پروژای دیگر که کارفرمای آن نیز شرکت ساختمانی کشت و صنعت کارون بود و ۱۰ سال پیش اجرا گردید، چند نکته اساسی را اثبات می‌نماید که در طراحی شهری باید مورد توجه قرار گیرند. فضای پروژه زمین تسطیح شده‌ای بود که با حصار تفکیک شده و در آن انواع مختلف ساختمان‌های آپارتمانی و خانه‌ها در

^{۳۹} «شوشتر جدید از دیروز تا امروز»؛ ساناز حائری؛ مجله معماری؛ شماره ۴۴؛ تهران، ۱۳۸۶؛ صفحه ۲۹-۲۶.

دو ردیف منظم و خیابان های عریض با مکان های پارک خودروی مناسب ساخته شدند. با این وجود این احتمال وجود داشت که این شهر به شهر خوابگاهی تبدیل شود. دیبا در شهر جدید شوشتر بیش از هر چیز می خواست از ساخت یک شهر مرده جلوگیری نماید. با این وجود این شهر به این وضع درآمد.

از منظر زیبایی شناسی شهر جدید شوشتر به طرح های حسن فتحی بسیار شباهت دارد. البته آن ها دو فرایند طراحی متفاوت را تجربه کردند. آثار معماری حسن فتحی را می توان به عنوان نتیجه یک فرایند تلقی نمود که در آن ساکنان شهر به بهره گیری از فناوری های متفاوت در ساخت خانه های خود سهیم بودند. برخلاف این امر دیبا از مدرن ترین فناوری ها بهره گرفت. وی ساخت بخش های این پروژه را از طریق مناقصه به معروف ترین و بهترین شرکت های ساختمانی واگذار نمود.

البته زیبایی هر دو پروژه اجرا شده مبتنی بر معماری بومی سنتی آن ها بود.

در صورتی که از همان ابتدا طرح جامع تفصیلی شهر جدید بوشهر دقیقاً اجرا شده بود، بخش عمده اهداف اولیه طراحان محقق می گردید. البته کارفرمایان - شرکت ساختمانی کشت و صنعت کارون و شرکت ساخت مسکن- این پروژه را پس از اتمام فاز اول رها ساختند. در طی جنگ هشت ساله ایران و عراق افرادی که در اثر جنگ بی خانمان شدند، به طور موقت در این شهر اسکان یافتند. امروزه نیز شهرداری تعداد زیادی از واحدها را به ادارات دولتی فروخته است. مرکز این ناحیه از شهر مثل سابق در تملک جانبازان بوده و کل مجموعه فقیرانه به نظر می رسد.

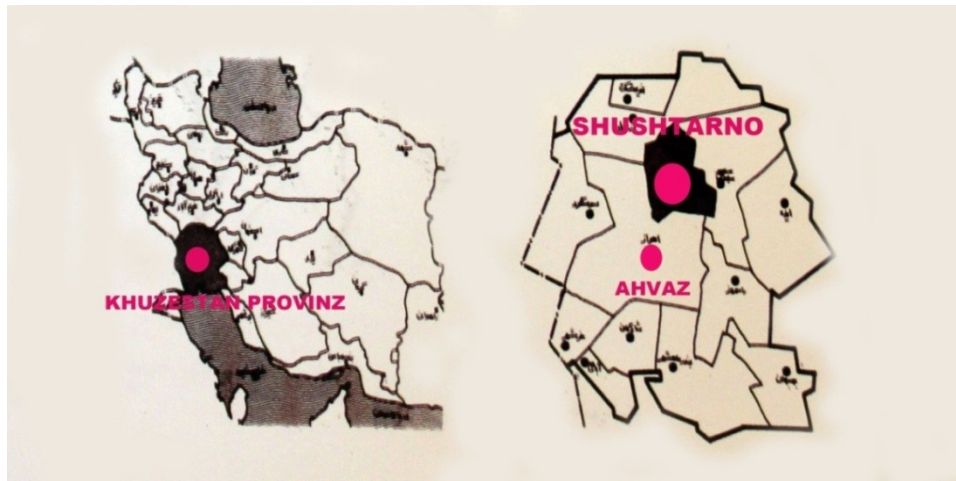
این شهر در حال حاضر در وضعیت بسیار نامطلوبی به سر می برد. ارزش املاک به شدت افت کرده است. خیابان ها و معابر پوشیده از پسماند است. فاضلاب به چاه های خیابانی سر باز سرازیر می گردد. این ناحیه از شهر تنها ناحیه ای است که هنوز فاقد لوله کشی گاز می باشد.

مرکز این ناحیه از شهر که ساختمان های بلند شهر در آن واقع شده اند و به عنوان اصطلاحاً مرکز شهر محسوب شده و از کلیه نواحی قدیمی شهر دیده می شود، تخریب شده است. جهت احیای شهر جدید شوشتر، بازسازی این ناحیه و نیز فعال کردن زندگی کاری و فرهنگی ضروری است. در این حالت این ناحیه به ناحیه اصلی چهار ناحیه دیگر شهر که باید خدمات لازم را به آن ها عرضه نماید، تبدیل می گردد.

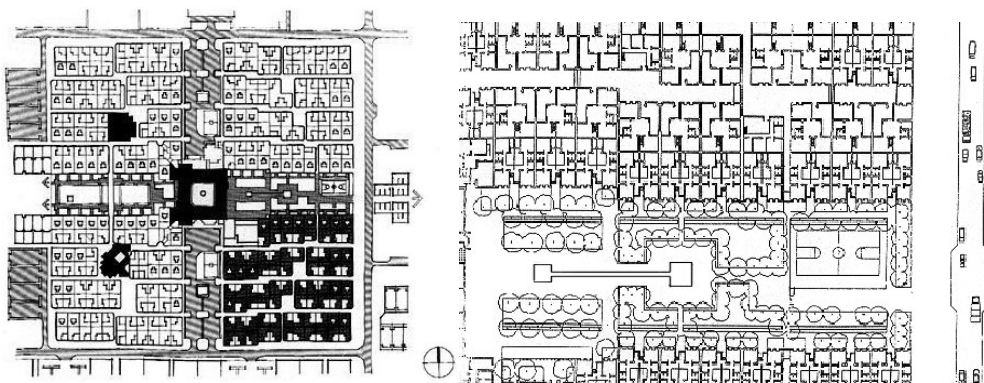
امکان دیگر احیای این شهر تبدیل ناحیه قدیمی به ناحیه ای برای طبقه متوسط است. این کار می تواند از طریق خرید برخی خانه ها و منازل و بازسازی آن ها صورت گیرد. در آن صورت بهای این خانه ها افزایش خواهد یافت. مشابه این اتفاق برای یک ساختمان دارای معماری مدرن، برای به اصطلاح «ساختمان مسکونی»، خانه ای آپارتمانی در مارسی که توسط لوکو برسیط طراحی شد، اتفاق افتاد. کلاسه ملویش به تفصیل در این مورد می نویسد که چگونه این ساختمان در سال های دهه ۷۰ و ۸۰ میلادی به تدریج تخریب گردید و بهای آن به سرعت کاهش یافت. البته پس از آن برخی دفاتر معماری چند واحد از آپارتمان ها را خریدند. آن ها این واحدها را بازسازی کرده و تصاویر واحدهای نوسازی شده را در روزنامه ها و مجلات منتشر ساختند. به تدریج این ساختمان احیا و مسکونی

گردید، به طوری که شهرداری تصمیم گرفت کل ساختمان را بازسازی نماید. اکنون ملک «ساختمان مسکونی» - آن چنان که سزاوار آن است - جزء گرانیقیمت ترین املاک در ماری محسوب می گردد.^{۴۰}

شهر جدید شوشتر تنها شهر جدید در ایران است که ویژگی های معماری آن دارای هویت ایرانی می باشند. این شهر الگوی شهر های جدید ایرانی می باشد که در آینده بنا می گردند. طراحی این شهر با جایزه آغاخان مورد تحسین قرار گرفته است. این شهر به عنوان نقطه عطف محسوب شده و باید حفظ گردد. ساکنان شهر معتقدند که این شهر بسیار قدمت دارد. حتی برخی ادعا می کنند که این یک شهر تاریخی است که تا امروز پابرجا مانده است. این شهر ارزش آن را دارد که بازسازی گردد. جایگاه این شهر باید ارتقا یابد و در نهایت باید به یک شهر سرزنده و پرجمعیت - آن گونه که با هدف طرح اولیه مطابقت دارد - تبدیل گردد.

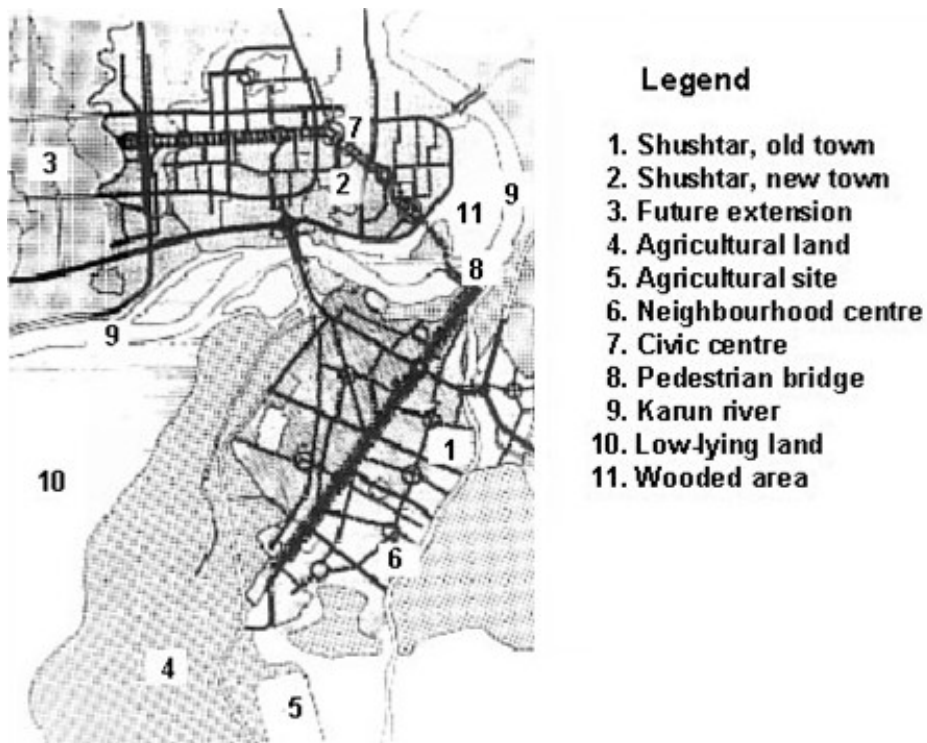
تصویر ۴.۶۷ طرح کلی، شهر جدید در امتداد محور مرکزی طراحی شده که منتهی به شهر قدیمی میشود. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۱۸.

تصویر ۴.۷۰ طرح کلی سایت از ساخت فاز ۱ در شوشتر جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۳.

تصویر ۴.۷۱ جزئیات بخشی از فاز ۱. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۵.

^{۴۰} «طراحی از دفتر مهندسی D.A.Z»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۲۷-۲۵.

تصویر ۴.۶۸ طرح ساختار یکپارچه، که شهرهای قدیمی و جدید و مناطق اطراف آن نشان میدهد. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۰.

تصویر ۴.۶۹ شوشتر، نقشه جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۱.

۴.۱۰ ویژگی های ساماندهی

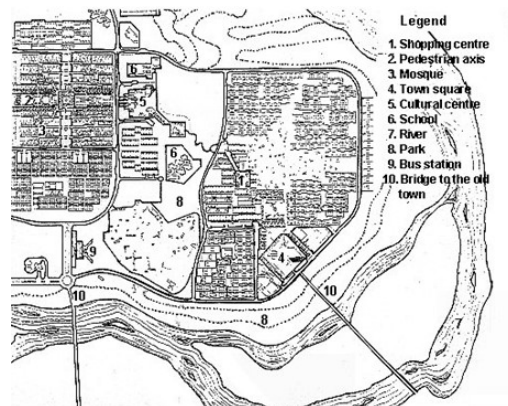
معیارهای طراحی شهر شوشتر و مناطق مسکونی را می توان به شرح زیر خلاصه نمود.

الف) در مورد شهر

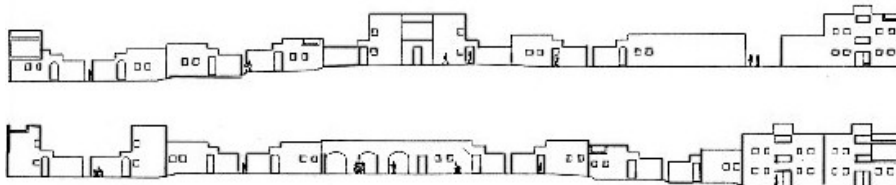
- ساختار شهر جدید در اصل تداوم شهر قدیمی است. طراحی شهر جدید مبتنی بر قواعد اولیه طرح اصلی شهر سنتی شوشتر است که با زندگی و استاندارد زندگی مدرن سازگار گردیده است.
- طراحی بلوک اصلی این شهر به عنوان نقطه توسعه و یکپارچه سازی فضای شهری بین شوشتر قدیمی و جدید.
- تاثیر توپوگرافی در طراحی داخلی شهر جهت شکستن یکنواختی واحدهای تکرار شده.
- تصویر خاص و هویت شهر جدید شوشتر با استفاده از شیوه های ساخت و مصالح سنتی
- بازار و ساختمان چهار طبقه آن به عنوان نما و نقطه شناسایی شهر
- طراحی بازار به عنوان مکان عمومی محصور و احاطه شده توسط دیوارهای بلند برای ایجاد حس ایمنی در یک فضای باز
- دارای بلوار عابر پیاده شرقی-غربی به عنوان مهمترین محور شهری و جایگزین بازار سنتی. کوچه های تنگ طوری طراحی گردیده اند که هر مجتمع مسکونی به این محور عابر پیاده قابل اتصال می باشد.
- طراحی ورودی ثانویه در مناطق مسکونی به شکل کوچه های تنگ در راستای معماری بومی و شرایط اقلیمی در این قسمت از کشور
- استفاده از حصارهای بومی در نماهای بیرونی ساختمان های عمومی و خصوصی برای ایجاد هماهنگی با محیط
- استفاده از مصالح بومی در سنگفرش کردن خیابان ها و باغراه ها برای کمک به آب و هوای محلی و تصویر سنتی محیط.

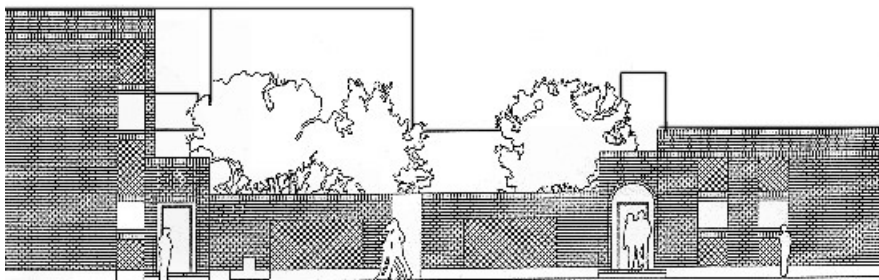
تصویر ۴.۷۲ بافت قدیمی و جدید شهرستان شوشتر. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۵.

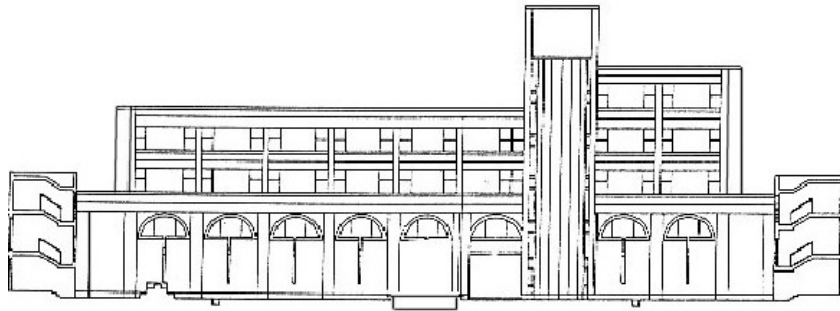
تصویر ۴.۷۳ میدان اصلی شهر جدید، به عنوان محل اتصال بین قدیم و جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۶۴.

تصویر ۴.۷۴ نمایی از خیابان داخلی. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۷.

تصویر ۴.۷۵ تفاوت در سطح خیابان. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۸.

تصویر ۴.۷۶ فضای بازار به عنوان یک نماد شهری و نقطه شناسایی. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۹.

تصویر ۴.۷۷ بازار با دیوارهای بلند آن، نمادی از معماری سنتی. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۷۸ سنگ فرش محل ورود به مناطق مسکونی از مواد محلی. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۷۹ کوچه های باریک دیوارهای بلند سازگار با آب و هوای خشک در منطقه. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۸۰-۴.۸۱ تکنیک بنایی های محلی در دیوارهای بیرونی ساختمان. منبع: نویسنده.

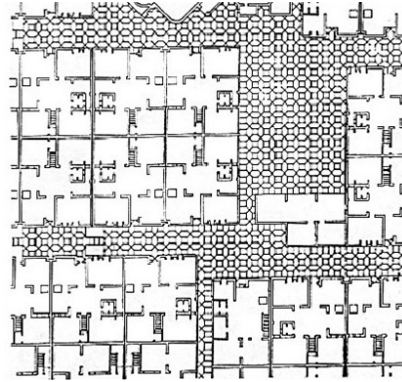
ب) در مورد مناطق مسکونی

طراحی مناطق مسکونی مستلزم خودآگاهی بالا و احترام معماران و طراحان به جنبه های فرهنگی و شیوه زندگی مردم در این بخش از ایران

مهمترین اصول در ساماندهی مناطق مسکونی عبارتند از:

- تفکیک خودرو از زندگی مشترک داخلی
- فضاهای نیمه خصوصی به عنوان فضای چند منظوره
- طراحی سیستم عابر پیاده در باغراه های کوچه بن بست
- به منظور فراهم نمودن نوعی زمین بازی برای کودکان و محل ملاقات برای ساکنان
- فراهم نمودن فضای نیمه خصوصی به عنوان مرز سنتی میان قلمروی خصوصی و عمومی جهت حفظ حریم خصوصی و هویت ساکنان شهر
- استفاده از راهروهای نیمه عمومی در ساختمان ها جهت تفکیک فعالیت های نیمه خصوصی از زندگی از زندگی عمومی. ایده طراحی که طرح های محلات در شیوه زندگی سنتی مردم ایران را تفسیر می کند.
- استفاده از دسترسی های نیمه محصور برای گروهی از منازل به عنوان نماد فرهنگی جهت احترام به جنبه سنتی زندگی خصوصی ساکنان شهر
- طراحی دسترسی به خانه ها با توجه به زندگی خصوصی فرهنگی در فضاهای داخلی
- استفاده از حیاط به عنوان یک فضای چند منظوره برای فعالیت های خصوصی
- استفاده از پشت بام به عنوان فضای اضافی برای برخی فعالیت های خصوصی مانند خوابیدن در شب های تابستان
- طراحی پشت بام های خانه ها به شکل بهار خواب
- طراحی بهار خواب ها که تا حد اندکی روی آن ها پوشانده شده تا حس راحت بودن را ایجاد نماید.

- استفاده از رنگ روشن در در مصالح ساختمانی برای نماهای داخلی جهت کاستن از گرما در فضاهای خصوصی

تصویر ۴۸۲ طرح یک گروه ساختمان مسکونی با سیستم عابر پیاده. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۷.

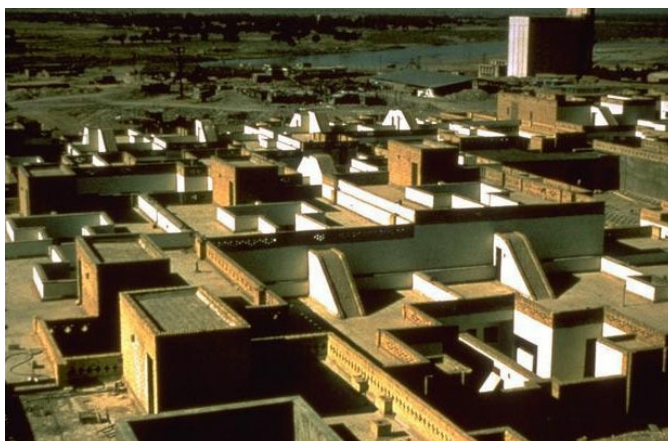

تصویر ۴۸۳ دسترسی به یک مجتمع مسکونی توسط یک راهرو نیمه خصوصی. منبع: نویسنده.

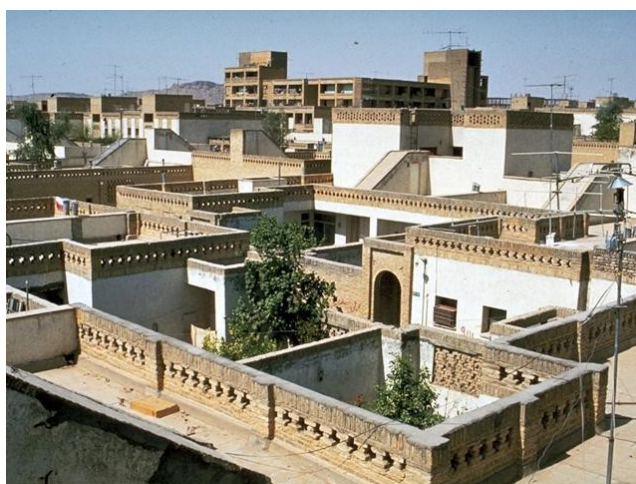

تصویر ۴۸۴ - ۴۸۵ دسترسی. استفاده از نمادهای فرهنگی در مسیرهای عابر پیاده جهت تأکید بر ورود به فضاهای نیمه خصوصی و خصوصی واحد های مسکونی. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۸۶ شهر مدرن و جدید شوشتر با تصویری سنتی. سقف به عنوان جنبه ای مهم از طراحی به عنوان تراس پشت بام. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۳۲.

تصویر ۴.۸۷ حیاط به عنوان مهم ترین عنصر فرهنگی حفظ حریم خصوصی. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۸۸ استفاده از آجرهای سنتی و محلی برای ساخت تراس پشت بام و نما از مواد ساختمانی با رنگ های روشن. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۸۹ فضای مستطیل شکل در یک محله. منبع: نویسنده.

۴.۱۱ تحلیل ویژگی ها و قواعد اساسی طراحی شهرهای جدید

هدف تحلیل ویژگی ها و روش های طراحی شهرهای جدید مورد بحث از نظر توسعه و قواعد اساسی طراحی شهرهای سنتی ایرانی که در فصل دوم تشریح و تفسیر می گردند.

هیچ سند کتبی مشخصی در مورد ویژگی ها و روش طراحی شهرهای سنتی در ایران وجود ندارد. شهرهای تاریخی موجود تنها اسناد با ارزش و به خصوص زنده محسوب می شوند. به همین دلیل نتایج فصل ۲ در اینجا به عنوان مبنای این تحلیل مورد استفاده قرار می گیرد. مطالعه عوامل و عناصر اساسی شهرهای ایرانی در فصل ۲ و مطالعه موردی شهر تاریخی یزد در مرکز ایران در فصل سوم بر اهمیت اصول طراحی اساسی پایدار شهرهای سنتی ایرانی برای جنبه های طراحی شهری زیر تاکید می نمایند:

- قواعد اساسی توسعه شهری
- قواعد اساسی در فرم و ساختار
- قواعد اساسی طرح ریزی شهری
- قواعد اساسی طراحی شهری
- قواعد اساسی طراحی شهری در فضاهای خصوصی

با نگاهی به شهر جدید شوشتر به عنوان محیط زندگی مدرن در برابر قواعد اساسی طراحی و روش های سنتی، این تحلیل مقایسه ای میان شوشتر و سایر شهرهای جدید بررسی شده در فصل ۴ خواهد بود.

۴.۱۱.۱ شهرهای جدید در مناطق تهران، مشهد، اصفهان و تبریز

۴.۱۱.۱.۱ ویژگی های کلی

با نگاهی به شهرهای جدید موجود مشخص می گردد که در این شهرها قواعد اساسی طراحی شهرهای سنتی ایرانی مورد توجه قرار نگرفتند. این شهرها بیشتر مبتنی بر ایده های شخصی و استانداردهای اروپایی می باشند. هدف این شهرها این نبوده است که شرایط اقلیمی و اکولوژیک در بخش های مختلف ایران را مبنای طرح های خود قرار دهند. مسئولان این شهرها معتقد بودند که طرح ریزی محیط های مدرن با کیفیت بالا به این معناست که به منظور تامین نیازهای زندگی مدرن، الگوهای شهری سنتی باید نادیده گرفته شوند. ویژگی ها، روش های طراحی و قواعد اساسی کلانشهرهای بزرگ و شهرهای واقع در ناحیه تهران در جنوب ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. صرف نظر از تفاوت های خاص آن ها می توان ویژگی های کلی آن ها را به شرح ذیل جمع بندی نمود:

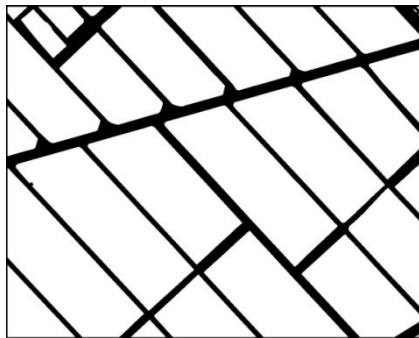
- صرف نظر از چند استثناء این شهرها در مسافت نزدیک احداث شده و شهرهای مسکونی یا اقماری محسوب می گردند.
- آن ها استانداردهای زندگی متفاوتی ارائه می دهند.
- صرف نظر از چند مورد خاص طرح ریزی شهری سنتی و ویژگی های معماری منطقه مورد توجه قرار نگرفتند.
- تصورات شخصی طراحان و سرمایه گذاران بر انتخاب روش های طراحی و معیارها تاثیر قابل ملاحظه ای داشته است.

۴.۱۱.۱.۲ قواعد اساسی طراحی

الف) قواعد اساسی توسعه

تاریخ توسعه شهر در طراحی شهرهای جدید در این بخش های ایران اهمیتی ندارد (منطقه تهران، مشهد، اصفهان تبریز).

- خیابان ها مناطق مسکونی را تفکیک و تقسیم نموده اند.
- طرح محله یا مرکز محله به عنوان شهرهای ساختاری. در شهرهای جدید مدرن، تفکیک فضاهای نیمه عمومی و عمومی اهمیت ندارد.
- تنها عناصر شهری که در توسعه شهرهای جدید همچنان اهمیت دارند، موسسات مذهبی هستند. مساجد و مناره ها تنها نمادهای شهری قابل شناسایی شهرهای مدرن هستند. علاوه بر عناصر مذهبی، ساختمان های بلند نقش اساسی در تصویر شهری ایفا نموده و به عنوان علامت مشخصه قابل شناسایی می باشند.

تصویر ۴.۹۰ توسعه مدرن با سیستم شطرنجی در شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی کد.

تصویر ۴.۹۱ مسجد به عنوان یک شاخص مهم، شهر جدید پرند. منبع: نویسنده.

(ب) فرم و ساختار

در توسعه شهرهای جدید مدرن جنبه های فرهنگی و توزیع خدمات نقش مهمی ندارند. مناطق مسکونی به خصوص به شکل اجزای اساسی سازماندهی شده اند. توجه به عابران، حتی در مناطق بیابانی که در آن ها حفاظت یک جنبه مهم بوده است، ارزش خود را از دست داده است. خیابان ها در شهرهای جدید عمدتاً به صورت بلوار طراحی شده اند. با وجود آن که روش های طراحی سنتی به شهرهای قدیمی امکان داده اند تا بر مشکلات اقلیمی و معضلات زیست محیطی غلبه نمایند، این روش ها جایگاه خود را در سیستم طراحی شهری مدرن از دست داده اند

تصویر ۴.۹۲ یک خیابان مدرن، شهر جدید بهارستان. منبع: نویسنده.

(ج) طرح ریزی شهری

- شهرهای جدید معمولاً حول شهرهای تاریخی بزرگ تر ساماندهی می گردند. ویژگی های موجود مادر شهر و ارزش های فرهنگی افراد بومی در طراحی شهرهای جدید اهمیت ندارند. طرح ریزی شهر جدید مدرن مانند لتیان در نزدیکی تهران نمونه ای در این زمینه می باشد. روش های طراحی مدرن اهمیت عناصر فرهنگی بافت شهری را مورد توجه قرار نمی دهند. ساختار مکانی شهرهای مدرن، صرف نظر از آن که در کدام قسمت از ایران ساخته می شوند، قابل مقایسه می باشد.

تصویر ۴.۹۳ نمای یک خانه در شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۹۴ نمایی از خیابان اصلی و میدان مرکزی در شهر مجلسی. منبع: نویسنده.

فقط در موارد معدود ابعاد اجتماعی فرهنگی زندگی شهری در ساختار مکانی مشهود می‌باشند. قصد و نیت طراحان تاثیر شدیدتری نسبت به رفتار اجتماعی افرادی که قرار است در این شهرها زندگی کنند، بر معیارهای طراحی این عناصر داشته است. به طور مثال «هشتی» مانعی بود میان فضاهای مطلقا خصوصی و عمومی. رابطه مستقیم میان فضای خصوصی و عمومی نتیجه تصمیمات شخصی است. در شهر جدیدی مانند شاهین شهر روش‌های طراحی از پیچیدگی کمتری برخوردار بوده و متناسب با رفتار اجتماعی افراد می‌باشند.

تصویر ۴.۹۵ ورودی یک خانه مدرن با دسترسی مستقیم به فضای عمومی در شوشتر جدید. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۹۶ ورودی خانه مدرن با تماس غیر مستقیم به فضای عمومی در بهارستان. منبع: نویسنده.

د) قواعد اساسی طراحی شهری

- فضاهای سبز درون و بیرون شهر نقش حیاتی در آب و هوای محلی شهرها در مناطق خشک ایفا نموده و همچنان به عنوان عنصر طراحی غیر قابل اجتناب در شهرها محسوب می‌گردند. درختان در نواحی خشک خیلی بیش از عنصر طراحی زیبایی شناختی هستند.

- طرح امنیت و فضاهای عمومی ساخته شده به خصوص در عناصر فرهنگی اجرا می‌گردند. در طراحی شهری مدرن، فضاهایی مانند میدان‌ها یا محوطه‌های عابر پیاده با فضاهای ساده بدون نوعی هویت خاص جایگزین می‌شوند.

در ساماندهی محوطه‌های عابر پیاده، حتی در اقلیم خشک و داغ، توجه به عابران پیاده با توجه با اقلیم سخت مورد بی توجهی قرار می‌گیرد. گذرها در برابر خورشید حفاظتی ایجاد نمی‌کنند. تنها حفاظت در برابر خورشید بادهای ساختمان‌ها در هر دو طرف باغراه‌هاست.

تصویر ۴.۹۷ دیوار سبز در اطراف شهر، شهر جدید مجلسی. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۹۸ نسبت فضای یک خیابان مدرن در شهرستان جدید پردیس، منبع: نویسنده.

ه) قواعد اساسی طراحی در فضاهای خصوصی

یک جنبه غیر قابل اجتناب در در فضاهای خصوصی در مناطق خشک، فراهم کردن وضعیت آب و هوایی مطلوب می‌باشد. عناصر طراحی مانند حیاطهای عمیق، سقفهای بلند، حیاطهای داخلی اصلی، سرسراهای ورودی، درختان، آب و مصالح ساختمانی به رنگ روشن جزء غالب ترین عناصر محسوب می‌گردند. در حال حاضر آب و درختان تنها اقدامات در برابر آب و هوای داغ و خشک در شهرهای مدرن هستند.

تصویر ۴.۹۹ نمونه ای از یک خانه در شهر جدید شاهین شهر. منبع: نویسنده.

۴.۱۲ شوشتر

۴.۱۲.۱ ویژگی‌های کلی

طراحی این شهر جدید بر امکان تلفیق طراحی شهری سنتی با الزامات شهرهای مدرن تاکید دارد. طراحان شهر شهرهای مدرن از اطلاعات اصولی در مورد ساکنان شهر، ضرورت‌های فرهنگی، عادات و شیوه زندگی آنها برخوردارند. آنها به دلیل تجربه و آگاهی خود در مورد ویژگی‌های سنتی شهرهای ایرانی قادرند محیطی ایجاد نمایند که با سبک زندگی بومی شهروندان سازگار باشد.

ویژگی های کلی و روش های طراحی را می توان به شرح ذیل جمع بندی نمود:

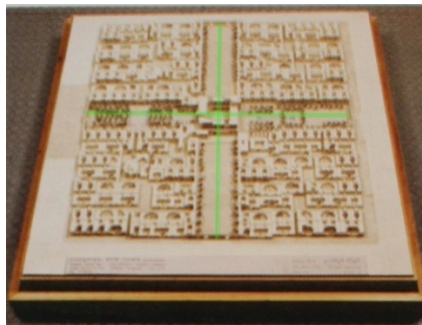
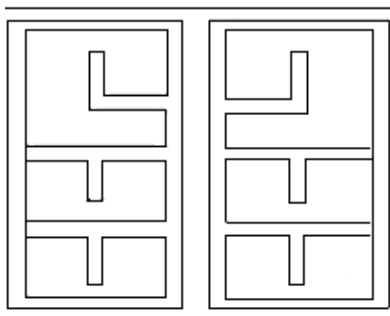
- در طراحی شهر جدید شوشتر توسعه ارگانیک بافت شهری موجود مد نظر می باشد.
- استاندارد زندگی با ارزش های فرهنگی افراد بومی سازگار می گردد.
- مصالح ساختمانی، انواع خانه ها و طرح های محله با این موارد در مورد شهر قدیمی شوشتر قابل مقایسه می باشند.
- مصالح ساختمانی بومی بوده و در محل تولید می گردد.

۴.۱۲.۲ قواعد اساسی طراحی

الف) قواعد اساسی طراحی

تقسیم مناطق مسکونی به گروه هایی از واحدهای مسکونی بازتاب دهنده طرح تیپولوژی محله شهرهای سنتی است. در شهر جدید حسینی، میدان هایی با سکوهای قوسی شکل یا بازارهای با سقف بلند که منعکس کننده سبک زندگی بومی هستند، طراحی نمی گردند. طراحان شهر شوشتر از روش های طراحی ساده استفاده نموده اند تا به این شهر مدرن ظاهری سنتی بدهند.

این شهر اصولاً در امتداد ورودی اصلی طراحی گردید که از طریق مناطق مسکونی به دو نیم تقسیم نمی شود اما خدمات از جانب های مختلف در دسترس قرار می گیرد. هدف آن است که بلوک های ساختمانی را خیابان های اصلی از طریق کوچه های باریک متصل گردند. طراحی این ورودی یادآور بازار سنتی می باشد.

تصویر ۴.۱۰۰ تقسیم شهر به واحدهای ساختمانی درونگرا، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی کد.

تصویر ۴.۱۰۱ اتصال مناطق مسکونی با هم توسط محورهای اصلی شهر. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۳۱.

شوشتر جدید در مقیاسی کوچک بسیاری از اصول طراحی معماری سنتی را به شیوه ای بسیار ساده در خود یکجا جمع نموده است. صرف نظر از عناصر دینی، ساختمان بلند مرکزی با ویژگی های معماری بومی نماد شهری است که آگاهی فرهنگی طراحان را نشان می دهد.

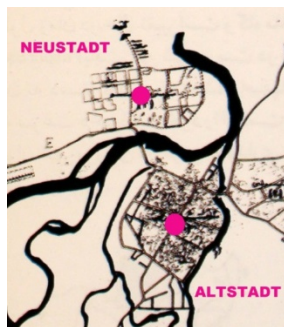

تصویر ۴.۱۰۲ ساختمان مرکزی شهر به عنوان نقطه برجسته شهر. منبع: نویسنده.

ب) فرم و ساختار

شهر جدید شوشتر در فرم و ساختار خود تداوم شهر قدیمی است. بخش اصلی شهر حول یک محور اصلی به عنوان بلوار عابر پیاده طراحی می‌گردد که از طریق مسیرهای گذر و خیابان‌ها به کل محلات متصل می‌شود. در طراحی شهر جدید انواع خانه‌های دارای حیاط داخلی سنتی و پیکربندی‌های محلات که به پیکربندی‌های شهر قدیمی شباهت دارند، انطباق می‌یابند. واحدهای مسکونی در امتداد کوچه‌های باریک در هر دو سمت محور اصلی احداث می‌گردند.

ساختار شهر جدید متأثر از واحدهای مسکونی دنج و راحت می‌باشد که از طریق بلوار عابر پیاده شرقی-غربی متصل می‌گردند. ساختار فیزیکی متراکم بلوار با خیابان‌های باریک واکنشی است به شرایط اقلیمی و شرایط فرهنگی.

تصویر ۴.۱۰۳ شکل و ساختار محل ارتباط. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده.

تصویر ۴.۱۰۴ ساختار تراکم شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

ج) طرح ریزی شهری

از محور اصلی عابر پیاده، گذرهای باریک از بلوک‌های خانه‌ها عبور کرده و به گروه‌های کوچک تر تقسیم می‌گردند. وجود کوچه‌های باریک فضای نیمه خصوصی بین میدان‌های عمومی و خانه‌ها ایجاد می‌کند. درهای خانه‌ها

مستقیما به محدوده عمومی باز نمی شوند، بلکه به فضاهای کوچک تری باز می شوند که در مورد خانه های مجلل تر به طور مشترک مورد استفاده قرار می گیرند. چنین عناصر طراحی ساده ای واکنش مثبت افراد را برانگیخته اند.

تصویر ۴.۱۰۵ فضای های عابر پیاده مابین فضاهای مسکونی در محل های اقامت شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۱۰۶ طراحی آگاهانه از فضاهای نیمه خصوصی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

ورودی های خانه ها مثال هایی برای طراحی عناصر شهری و معماری با توجه به رفتار فرهنگی اجتماعی ساکنان خانه می باشند. با وجود آن که گذرهای عابر پیاده، فضاهای نیمه خصوصی بین ساختمان ها را فراهم می کنند. ورودی های خانه ها مستقیما رو به این گذرها باز نمی شوند. یک تالار ورودی بین گذر عابر پیاده و ورودی اصلی وجود دارد که به عنوان جایگزین هشتی در شهرهای سنتی عمل می نماید.

تصویر ۴.۱۰۷ طراحی ورودی با در نظر گرفتن رفتار اجتماعی و فرهنگی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

د) قواعد اساسی طراحی شهری

ساماندهی فضاها با توجه به معیارهای سنتی در طراحی این گذرها نمود می یابد. مسیرهای عابر پیاده که از گروه های خانه ها عبور می کنند، اغلب مسقف می گردند. چنین گذرهای عابر پیاده به شهر جدید مدرن شوشتر ظاهری سنتی می بخشند.

امنیت همواره یک قاعده اساسی مهم در طراحی مکان های عمومی در شهرهای سنتی بوده است. بلوار اصلی عابر پیاده با درختان، بازار بین منازل، آرایش ساختمان ها پیرامون یک فضای باز و به خصوص طراحی منازل با حیاط داخلی مرکزی، ایده دنج بودن و امنیت را محقق ساخته اند.

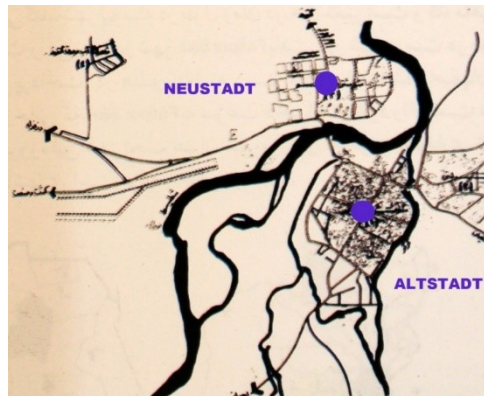

تصویر ۴.۱۰۸ مسیر پیاده بین خانه های به عنوان یک فضای نیم ساخته شده، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۱۰۹ فضای ساخته شده بازار، شهرستان جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

انتخاب محل احداث شهر جدید در آن سوی رودخانه با توجه به توپوگرافی غنی منطقه و نقش رودخانه کارون صورت گرفت. منطقه شوشتر توسط زمین های کشاورزی احاطه می گردند که در ایجاد تصویری سبز از این شهر سهیم هستند.

معیار انسانی و احترام به زندگی خصوصی ساکنان دو قاعده اساسی طرح اصلی هستند. ساماندهی گذرها از یک قاعده نسبی خاص تبعیت نکرده است، اما عرض و ارتفاع ساختمان های مجاور یک معیار انسانی عرضه می کنند.

تصویر ۴.۱۱۰ محل شهر جدید و قدیمی در ارتباط با توپوگرافی این منطقه. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲، نسخه اصلاح شده از نویسنده.

در طراحی مسیرهای عابر پیاده، یک جنبه جالب ورودی ها از خیابان اصلی می باشد. راهروهای نیمه عمومی این راه ها را از خیابان های اصلی تفکیک می نمایند. از یک سو این راهروهای نیمه عمومی در ساختمان ها نماد شروع مسیر عابر پیاده هستند و از سوی دیگر آن ها اهمیت تفکیک فضاهای عمومی و نیمه عمومی را نشان می دهند.

تصویر ۴.۱۱۱ یک گذر معمولی، در شهر شوشتر جدید. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۱۱۲ راهرو نیمه خصوصی در ساختمان به عنوان عنصر فرهنگی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

ه) قواعد اساسی طراحی در فضاهای خصوصی

- نقش حیاط داخلی به عنوان مرکز خانه ها و مسیرهای گذر به عنوان مسیرهای عابر پیاده بین منازل مهم است. این دو ابزار طراحی متناسب با زندگی خصوصی سنتی بوده و به مناطق مسکونی این شهر یک هویت خاص می-بخشند. خانه های یک یا دو طبقه با حیاط های داخلی و باغ ها با فعالیت های فرهنگی ساکنان تناسب دارند.
- استفاده از سقف های بلند و دیوارهای قوسی شکل در ساماندهی سطوح آزاد عمومی مانند بازارها در ایجاد تصویر سنتی از شهر تاثیر گذار بوده است. آگاهی از این قاعده اساسی طراحی، مانند سقف های بلند و دیوارهای قوسی شکل جهت کاستن از گرما ارتباط با معماری بومی و پذیرش آن را ثابت می نماید.

تصویر ۴.۱۱۳ حیاط، نمادی از حریم خصوصی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۱۱۴ ورودی قوسی شکل، نمادی از معماری محلی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

- در مناطق خشک کشور، درختان نقش قابل ملاحظه ای در فراهم کردن سایه و آب و هوای محلی درون ساختمان ها ایفا می کنند. طرح ریزی مسیرهای عابر پیاده باریک در مناطق مسکونی امکان کاشت درخت را نمی-دهد، اما ایجاد باغچه در درون منازل و کاشت گیاهان در مسیرهای گذر را امکان پذیر می سازد.

مصالح ساختمانی اصلی آجر است که در منطقه تولید می شود. بر شیوه های ساخت محلی دلالت داشته و نماهایی با ویژگی بومی ایجاد می نماید. با وجود آن که واحدهای مسکونی ارتفاع متفاوتی دارند، مصالح ساختمانی وحدت و هماهنگی ایجاد می کنند.

تصویر ۴.۱۱۵ درخت یک ابزار طراحی اقلیمی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

تصویر ۴.۱۱۶ هویت نمای بومی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده.

۴.۱۳ جمع بندی

توسعه تدریجی شهرهای سنتی ایرانی تا عصر صنعتی مدرن کامل شد. شروع شهرگرایی در ایران مقارن با «سلسله پهلوی»، مقررات حقوقی جدید و اصلاح اداری بود. تمرکز بخش های بزرگی از جمعیت در چند شهر ویژگی خاص شهرگرایی در ایران در نیمه دوم قرن بیستم میلادی است. توزیع نابرابر جمعیت مدت ها نادیده گرفته شد تا این که در سال های دهه ۶۰ میلادی مشکلات شهری از آن ناشی گردید. مشکل عمده شهری زمانی آغاز شد که سرمایه گذاران خصوصی کنترل بخش ساخت و ساز را در شهرهای بزرگ به دست گرفتند. در عمل وجود یک زیر ساخت لازم برای برنامه های توسعه یکی از دلایلی بود که شهرهای تاریخی بزرگ را در مرکز توجه برنامه های طرح ریزی شهری قرار داد.

با وجود آن که توسعه شهری کنترل نشده ابعاد تهدید کننده ای یافت، دولت ایران در دوران پیش از انقلاب این موضوع را کنار گذاشت. دولت جهت پرداختن به مشکل توزیع جمعیت از روش های ساده ای مانند کاهش نرخ مهاجرت از روستاها و شهرهای کوچک به تهران استفاده نمود.

البته اجرای این برنامه ها هنگامی که تعداد شهرهای کوچک و روستاها در ایران و ابعاد سرمایه گذاری در این شهرها مد نظر قرار گیرد، موفقیت آمیز نبود.

وضعیت تهدید کننده در منطقه تهران دلیل اصلی لحاظ نمودن باز توزیع جمعیت بود. توسعه شهرهای جدید در نزدیکی کلانشهرها تنها ابزاری بود که جهت حل این مشکلات مورد استفاده قرار گرفت. هدف اصلی توسعه شهرهای جدید در ایران تدوین استراتژی تمرکز زدایی به عنوان قاعده اساسی برنامه های آتی توسعه شهری بود.

این استراتژی قرار بود در چشم انداز دراز مدت بتواند:

از طریق این راهبرد تلاش شد که تمرکز جمعیت در تهران و برخی شهرهای بزرگ دیگر کاهش یافته و در نتیجه با مشکلات شهری مقابله شود.

شهرهای جدید آینده باید مازاد جمعیت کلانشهرها را جذب می نمودند. فرصت های شغلی باید فشار بر مادر شهر را کاهش می داد. بی شک از سال ۱۳۵۶ توسعه شهرهای جدید اطراف شهرهای اصلی کمبود شدید مسکن را مرتفع ساخت، البته ارائه فرصت های شغلی کافی جای سوال دارد.

شهرهای جدید برای مناطق مختلف کشور پیشنهاد می گردند. تحلیل روش های طرح ریزی و اصول ساماندهی نشان دهنده توجه اندک به معماری بومی و راهبردهای طرح ریزی مناطق مربوطه می باشد. شهر جدید شوشتر در استان خوزستان یک استثناء محسوب می شود. شهر جدید شوشتر تداوم شهر قدیمی با توجه خاص به قواعد اساسی طراحی و روش های شهرهای موجود است. آگاهی از شیوه های زندگی سنتی افراد در این بخش از کشور نکته فوق العاده این طرح است. احترام به تعامل انسانی که نسبت به جنبه فیزیکی در اولویت قرار می گیرد، ویژگی خاص طراحی این شهر جدید می باشد. در محیط زندگی مانند شوشتر فعالیت افراد و بهره گیری از فضا اهمیت بیشتری نسبت به جنبه های کاربردی ساختمان ها دارند. انطباق ساختمان ها، فضاهای ضروری و تحقق تولید آجر پخته بومی اهداف و نیت طراحان برای فراهم نمودن امکان زندگی انسانی و یکپارچه سازی جنبه های فرهنگی را اثبات می نمایند.

۴.۱۴ نتیجه گیری

در سیستم طرح ریزی مدرن ایرانی محل شهر جدید نامشخص است. هر جا که تراکم جمعیت بالا باشد، ایجاد یک شهر جدید، صرف نظر از تاثیرات بر منطقه، در دستور کار قرار می گیرد. مثال های شهرهای جدید موجود ثابت می کنند که در ایجاد شهر جدید نیازهای مالی اساسی و زیربنایی تنها و مهمترین معیارهایی هستند که مد نظر قرار می گیرند. طرح ریزی شهری به عنوان یک سیستم باید همواره تحت نظارت جامع قرار گیرد. کلیه طرف ها باید با هم همکاری نموده و به اتفاق برنامه ریزی نمایند. برای کار کردن فقط با یکی از ابزارها، پیشرفت از یک جنبه و پسرفت از جنبه دیگر صورت می گیرد. صرف نظر از آن که کار بر روی یک جنبه واحد تا چه حد موثر است، طرح توسعه موفق نخواهد بود و مشکلات به قوت خود باقی خواهند ماند. تجربیات در مورد شهرهای جدید در سه دهه اخیر این امر را اثبات می نمایند. در بسیاری از موارد شهرهای جدید پر هزینه ای طراحی می گردند، اما تقلیل توجه به چند جنبه منجر به آن شده است که مناطق مسکونی بدقواره وابسته به مادر شهر خود به وجود آیند. در توسعه یک شهر عوامل مختلفی دخیل هستند. از یک سو عواملی که طراحان شهر قادی به تاثیر گذاری بر آنان نیستند،

مانند افزایش جمعیت، تغییرات اقتصادی و صنعتی و نیز شرایط اقلیمی. از سوی دیگر عواملی که طراحان شهر می توانند آن ها را کنترل نمایند، مانند مدیریت و فرایندهای تصمیم سازی.

جنبه های زیر باید در توسعه شهرهای جدید مد نظر قرار می گرفت:

- نقش شهرهای جددی در برنامه های منطقه ای و ملی
- جنبه های مالی و زیر ساخت
- تاثیر بر بخش تاریخی شهرهای بزرگ
- کیفیت زندگی و هویت فرهنگی شهرهای جدید
- نقش مشاغل

۴.۱۴.۱ نقش شهرهای جدید در توسعه ملی و منطقه ای

توسعه اقتصادی شهرهای جدید، صرف نظر از روند اقتصادی کشور، با وضعیت جغرافیایی و برنامه های توسعه کشور مرتبط می باشد. به همین دلیل باید طرح ریزی هر شهر جدید از طریق یک طرح ملی و منطقه ای ساماندهی گردد. مکان یابی شهرهای جدید با توجه به معیارهای صنعت، خدمات، کشاورزی و فعالیت های گردشگری می تواند به کاهش مشکلات اقتصاد بازرگانی کشور کمک نماید. تعیین مکان یک شهر جدید به عنوان یک عنصر طرح ریزی منطقه ای نقش اساسی در تحول آینده یک منطقه ایفا می کند. شهرهای جدید در یک سیستم بسته به وجود نمی آیند. محیط پیرامون بر شهرها تاثیر می گذارد و بالعکس. در صورتی که موقعیت و نقش یک شهر جدید بخشی از برنامه های توسعه ملی و منطقه ای یک کشور نباشد، ممکن است در نتیجه این امر مشکلات اساسی به وجود آیند. در اغلب موارد روستاهای موجود پیرامون شهرهای جدید در یک منطقه نادیده گرفته می شوند. با توجه به تعداد زیاد روستاها، مشکلات موجود و کمبود در اغلب مناطق کشور، در صورتی که جمعیت روستایی به شهرهای جدید کوچ نماید، شهرهای جدید آینده در تعارض با زندگی روستایی قرار بگیرند.

۴.۱۴.۲ تامین مالی و زیرساخت لازم

علاوه بر جنبه های دیگر مشکل اصلی در شهرهای جدید ایرانی کمبود منابع مالی برای فراهم نمودن زیرساخت لازم است. تا زمانی که کمبود منابع مالی مشکل اصلی باشد، شهرهای تاریخی بزرگ موجود تنها جایگزین می باشند. باید پذیرفت که این شهرها به دلیل موقعیت طبیعی و زیرساخت خود از ظرفیت محدودی برای جذب افراد و توسعه فعالیت های اقتصادی برخوردارند. مطالعات و تحقیقات در مورد شهرهای جدید در کشورهای توسعه یافته نشان می دهند که به طور کلی شهرهای جدید فقط سهم و نقش ناچیزی در کاهش جمعیت کلانشهرها دارند. به همین دلیل تاسیس شهرهای جدید قرار نیست که تنها راه حل باشد. سایر جایگزین ها مانند ساماندهی مجدد شهرهای بزرگ موجود، توسعه استاندارد زندگی و ایجاد فرصت های شغلی در شهرهای کوچک و متوسط باید مد نظر قرار گیرند. تصمیمات سیاسی، سیاست جدید توزیع، تمرکز زدایی از صنایع و توسعه شهرهای جدید به روند

توسعه شهر در یک منطقه مرتبط می گردند. این تصمیمات بر تحولات فیزیکی در سایر مناطق نیز تاثیر گذارند. در هنگام طرح ریزی توجه به ظرفیت و قابلیت سازگاری منطقه با استناد به طرح توسعه پیشنهادی بسیار مهم است.

۴.۱۴.۳ شهرهای جدید و کلانشهرهای تاریخی

رشد شهرها در اواخر دهه ۵۰ میلادی تقریباً فقط در حاشیه شهرها اتفاق افتاد. در شهرهای تاریخی بزرگ عمدتاً مناطق حومه جمعیت را به صورت شهرهای اقماری جدید جذب نموده و مراکز نسبتاً با ثبات باقی ماندند.

امکان معکوس کردن این روند یا اسکان مجدد مهاجران یا از طریق بازگرداندن یا هدایت آن ها به شهرهای دیگر وجود نداشت. مناطق خارج شهر اکنون مناطق شهری جدید هستند. آنچه این شهرها فاقد آن هستند، زیرساخت شهری و امکانات اشتغال است. باید پذیرفت که بخش های تاریخی کلانشهرها محله های فقیرنشین نیستند، اگر چه خدمات محلی در بسیاری از موارد رضایتبخش نیستند. این تصور که فقط افراد فقیر در خانه های سنتی زندگی می کنند، بازتاب دهنده تصویر توسعه نیافتگی، فقر و بی ارزش بودن است. باید یک رابطه بین افراد و محیط آن ها وجود داشته باشد. مناطق سنتی هنوز نقش موثری دارند. برنامه های طرح توسعه می توانند به آن ها در ارتقای خود کمک نمایند، اما آن ها باید همان طور که هستند مورد احترام قرار گیرند. این مناطق باید از طریق طرح های بلند مدت محافظت گردند تا توسعه را به مناطقی هدایت نمایند که اقتضای آن را دارند. از منظر معماری بخش های تاریخی در مقایسه با مناطق حومه جدید که دارای استاندارد زندگی بالا و البته فاقد ساختمان شاخص خاص می باشند، فاقد ارزش هستند. این بخش ها نباید با مناطق مدرن مقایسه گردند، زیرا آن ها ارزش های اجتماعی خاص خود را دارند. بخش های تاریخی دارای هویت و نماد بوده و پیوندی با گذشته دارند. این بخش ها از منظر اجتماعی مهم بوده و نوعی اجتماع به وجود می آورند که با ارزش است: دائمی، متمدن و سازنده- از گذشته می توان آینده را آموخت.

۴.۱۴.۴ کیفیت طراحی و هویت فرهنگی

راهکار مشکلات شهری در سطح فیزیکی در پی گزینه های کمی بوده و در مقابل ارزش های اجتماعی نادیده گرفته می شوند. استانداردهای غربی که از طریق محصولات، تکنیک ها و شیوه عمل فضایی تاثیر گذار می باشد، به منظور تغییر ارزش های جوامع اسلامی ترویج می گردند. با به رسمیت شناختن این تغییرات در قالب نوگرایی، آن ها به فرهنگ و سبک زندگی ملل اسلامی توجه و اعتنایی ندارند، در نتیجه آن ها هویت و رابطه متوازن میان محیط طبیعی و اجتماعی را از بین می برند.

وجود شهرهای فاقد روح و نشاط توجه ما را به مفهوم هویت در طراحی محیط های جدید معطوف نموده است. برخی کارشناسان مفهوم نوگرایی وارداتی را زیر سؤال قرار داده اند، اما اغلب نمی خواستند این پیامدها را ببینند و بشنوند. انتخاب شهرهای تاریخی مهم به عنوان محل استقرار پروژه ها جهت تبدیل این شهرها به مناطق مسکونی و صنعتی نادرست بود. همچنین تصمیم به طرح ریزی پروژه ها در چند منطقه خاص، به جای توزیع آن ها در سراسر منطقه نیز نادرست بود. مهاجرت بالای مردم از شهرهای کوچک و روستاها به مناطق شهری بزرگ قبال پیش بینی

بود. این مشکل و مشکلات بسیار دیگر نتیجه این نوگرایی وارداتی بوده و برای مدت ها مشکل روز باقی خواهند ماند.

توسعه سریع شهرهای ایرانی فضاهایی بدون ارزش های فرهنگی ایجاد نموده است. این امر اجتناب ناپذیر است، زیرا فرهنگ برای توسعه یافتن نیاز به زمان دارد. در جامعه ایرانی با وجود همه تحولات شتابان اجتماعی و اقتصادی، فرهنگ هنوز هم نقش مهمی در شکل بخشیدن به محیط زندگی دارد.

در سیستم طرح ریزی شهری مدرن ایران، نیازهای کمی بر اهمیت کیفی قلمروی زندگی پویا غلبه کرده است. آنچه که در زندگی شهری مدرن نادیده گرفته شده است، روابط میان انسان ها و روابط انسان ها با محیط زندگی آن ها است. اهمیت مالکیت جنبه ای است که در زندگی مدرن از دست رفته است. فردیت مهمتر از نیازهای گروهی از افراد است. نسل جدید در ایران برای ارج نهادن به معماری شهری سنتی زمان زیادی لازم دارد. آموزش اصولی اولین گام در تقویت آگاهی این نسل است. این امر می تواند به طور غیر مستقیم به پیوند زدن معماری و طراحی شهری با هویت و فرهنگ ایرانی کمک نماید. البته آموزش به تنهایی کافی نیست. دولت که در برنامه توسعه سهیم است، باید این جنبه مهم را نیز مورد توجه قرار دهد. رابطه میان معماری و محیط پیرامون آن، بین معماری و فضای شهری و بین معماری و طبیعت انسانی هویت ایجاد می کند.

ایجاد هویت به خودی خود یک ارزش است. هویت شیوه بیان و تجلی ارزش ها و نمادها را توصیف می نماید. هویت بیان بی صدای ارتباط اجتماعی میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است. وجود هویت در یک جامعه به وجود خود جامعه بستگی داشته و در ذات آن تبلور می یابد. هر تغییر اساسی در فرهنگ یک جامعه ممکن است هویت آن را نابود سازد.

۴.۱۴.۵ نقش کارشناسان در ایجاد یک محیط زندگی پویا

طراحان و معماران برای کمک به شهرهای جدید در ایجاد یک محیط زنده چه کاری می توانند انجام دهند؟ این پرسشی است که احتمالاً هر طراح یا معمار قبل از آن که کار خودش را آغاز کند، از خود مطرح می سازد. ضرورت دانش اجتماعی پایه در طرح ریزی شهری قابل انکار نیست. مهمترین جنبه از نظر الگوی یک شهر جدید آن است که معیارهای مدرن و انتظار فرهنگی افراد چگونه به صورت رضایتبخش قابل پیوند زدن به یکدیگر می باشند؟

چنانچه سعی کنیم الگوی یکسانی را برای طرح ریزی شهرهای جدید در بخش های مختلف کشور مورد استفاده قرار دهیم، ویژگی های یکسان هر الگو را در پشت نمای بیرونی پنهان ساخته ایم. در زمانی که در آن شهروندان فرصت چندانی برای شکل بخشیدن به محیط زندگی خود را ندارند، نقش طراحان و معماران تعیین کننده است. در زمان های گذشته افراد قادر بودند محیط پیرامون خود را خود طراحی، همسایه ها را انتخاب و تعدد ارتباط با دیگران را تعیین نمایند. آگاهی آن ها در مورد ویژگی های محیط فیزیکی و نظم اجتماعی و اهمیت نیازهای فردی به آن ها امکان می داد محیط زندگی مناسب خود را ایجاد نمایند. امروزه این امر در حوزه مسئولیت طراحان شهر و معماران قرار دارد، البته این خواسته ها و مطالبات فراتر از ظرفیت ها و توانمندی های آن ها می باشد. تکنیک های ساده و معماری سنتی که به ضرورت ها در زمان خود واکنش می دهند، امروزه ارزش خود را از دست داده اند. قصد

مقایسه ساختمان های سنتی و با پروژه های مناسب از نظر هزینه و اثبات این که هزینه های ساختمان های سنتی در واقع بیش از سایر ساختمان ها نمی باشد، در میان نیست.

معماران ایرانی آموزش داده می شوند تا به جای شناسایی طرح سنتی، طرح های معماری مدرن را به ایران وارد نمایند. آن ها تکنیک ها و شیوه ساخت و ساز سنتی را نادیده می گیرند. معماری که از یک فرهنگ غنی مانند ایران می آید، باید سعی نماید تجربیات و تکنیک های غربی را با تکنیک سنتی آشتی دهد. او باید خود را با فرهنگی که چنین تشکیلات پیچیده و غنی مانند مساجد، مدارس، گرمابه های عمومی و بازارها را به وجود آورده است، آشنا نماید. او باید این میراث را ارج نهاده و حفظ نماید.

ایجاد یک محیط انسانی در تضاد با معماری شهری مدرن قرار ندارد. چنانچه معمار ارزش بیشتری برای جنبه اجتماعی معماری نسبت به جنبه فیزیکی آن قائل شود، می تواند در رفاه بیشتر افراد سهیم باشد. باید معماری به عنوان ابزاری برای تاثیر گذاشتن و تقویت تعامل انسانی تلقی گردد. هر معمار یا طراح باید آموزش خود را صرف درک فرهنگ خود نماید. معماران ایرانی باید قادر به خلق معماری ایرانی نوین باشند. مهمترین جنبه آن است که معماری در وهله اول به عنوان نیروی محرکه تحول اجتماعی و در وهله دوم به عنوان موضوع طراحی و تکنیک تلقی گردد.

هنگامی که ما در مورد به کار گیری شیوه های سنتی یا قواعد اساسی طرح ریزی صحبت می کنیم، اولین واکنش غالباً منفی است، اما وقتی ما به طور آگاهانه تاریخ معماری ایرانی و طرح ریزی شهری را بازسازی می کنیم، آشکار می گردد که عناصر معماری، جزئیات، مصالح ساختمانی، رنگ ها و نمادها ارزش و اهمیت خود را دارند. راهکارهای مناسب برای طرح ریزی شهرک ها به کمک روش های بومی کشورهای جهان سوم قابل ابداع می باشند. شیوه های طراحی فنی نوین روش های بومی ساخت و ساز را خود به خود بی اعتبار نمی سازد. روش های منطقه ای اغلب قادر به حل مشکلات جدید امروزه هستند. معماران و طراحان باید نقش جدید خود را در توسعه جهان سوم بپذیرند. این امر مستلزم کسب معلومات تخصصی و درک فرهنگ و شیوه زندگی انسان ها است.

LEGENDE

	Einrichtungen		Kindergarten
	Feuerwehr		Grundschule
	Passagier Terminals		Mittelschule
	Ladung Terminals		Gymnasium
	Tankstelle		Hochschule und Universität
	Parkplatz		Gesundheitszentrum, Radiologie, Labor
	Städtische Werkstätten		Apotheke
	Unstörende Kleinindustrien (Verfügbar)		Fachkrankenhaus
	Einzelhandel (Gebiet, Viertel)		Religiös kulturell, Moschee und Hosseiniyeh
	Bank, Kaufhaus, Laden, Restaurant (Stadtzentrum)		basar fuer Präsentation der künstlerischer Produktion
	Marktplatz		Kulturpark, Kulturhaus, Ausstellung und Kulturforums
	Haus Garten (Speziell)		Hotel, Motel, Wohnheim und Gasthaus
	Mehrfamilienhaus (Hoch)		Viertel, Gebiet und Stadt Park
	Wohngebiete mit sehr hoher dichte		Spezielle Grünen Park
	Einfamilien (Mittlere)		Promenade
	Gemeinschaft (Niedrig)		Waldpark
	Wohngebiete mit sehr geringe dichte		Blumen Zuchtgebiet
	Terrasse Apartments		Vögel Park
	Sehr langfristige Entwicklung von Wohngebäuden		Landwirtschaftliche Grundstücke
	Gemischte Wohn-Gewerbe (Niedrig)		Park, Karusell
	Gärten		Grünfläche
	Umliegenden Dörfern		Lagerfläche
	Wasser-Quelle		Erholungsgebiet
	Der vorgeschlagene Ort für den Bau der Kläranlagen		Turnhalle, Sportplatz
	Wasserlauf		Fahrrad-Strecke
	Satellit stelle		Motorrad-Strecke
	Verbot der Errichtung		Spezielle Sportplatz
	Friedhof		Verwaltung
	Lage		Disziplinarisch
	Spezielle Bezirk		Research Park
	Anfängliche Vorbereitung der Neustadt		Industriegebiet
	Die grenzen von Staetische Einrichtungen		Wetterstation
	Landfläche von Neustadt		Office park
	Berufliche Bildung		
	Strecken-Rahmenplan		

تصویر ۴.۱۱۷ نقشه راهنمای شهرهای جدید (صفحه ۲۹۶-۳۴۷)، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۱۶
 . نسخه اصلاح شده از نویسنده.

فصل ۵. نتیجه گیری و پیشنهادات

۵.۱ مقدمه

تحلیل اصول طراحی و عناصر شهرهای سنتی ایرانی در فصل ۲ و ۳ ثابت می‌کند که اصول و روش‌های طرح ریزی در این شهرها در فرهنگ مردم ریشه دارد. ارزش‌های سنتی در عصر مدرن تغییر نکرده است، اما معماران و طراحان آن را نادیده می‌گیرند. از آنجا که هدف طرح ریزی شهری ایجاد جو انسانی و مطلوب است، باید این اصول مورد بررسی قرار گیرند. اصول و روش‌های طراحی پایدار بوده و ممکن است امروزه نیز در جهت حمایت از ایجاد هویت فرهنگی اجتماعی در شهرهای مدرن کاربرد داشته باشند. این اصول و روش‌ها را می‌توان در کلیت خود به عنوان بخش‌هایی از یک سیستم تلقی نمود. برای بسیاری از معماران و طراحان مدرن که در شهری جدید مانند شوشتر زندگی می‌کنند، نگاه به عقب به معنای زندگی ساده و ابتدایی است، اما برای کسانی که از معماری جایگزین حمایت می‌کنند، «هویت فرهنگی» مهمترین عامل است. برای شفاف سازی فقدان هویت فرهنگی در شهرهای جدید ایرانی در بخش‌های مختلف ایران، مقایسه‌ای با یک شهر جدید مدرن با ویژگی‌های سنتی مانند شوشتر ارائه می‌گردد. این بخش مبنای مطالعاتی مقایسه‌ای در مورد اصول طراحی مشابه که در فصل ۴ مورد استفاده قرار می‌گیرد، خواهد بود.

- قواعد اساسی توسعه شهری
- قواعد اساسی در فرم و ساختار
- قواعد اساسی طرح ریزی شهری
- قواعد اساسی طراحی شهری
- قواعد اساسی طراحی در فضاهای خصوصی

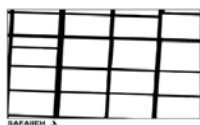
هدف این مطالعه تطبیقی نشان دادن عملکردها و ضعف‌های قواعد اساسی طراحی می‌باشد. این مطالعه به مقایسه تطبیقی تاثیر هر قاعده اساسی و روش در طراحی شهرهای مدرن و طراحی شهر شوشتر کمک خواهد نمود. این

مطالعه در بهترین حالت راهنمایی در انتخاب اصول طراحی و روش‌های صحیح برای پیشنهادات جایگزین در فصل پیش رو خواهد بود.

۵.۲ اصول طراحی در شهرهای جدید در مقایسه با شهرهای تاریخی (انتخاب نمونه)

الف. توسعه شهری در شهرها/مناطق شهری جدید

- توسعه شهری بر مبنای جهت گیری شمالی - جنوبی، شرقی - غربی / شهر شبکه‌ای عمودی

- نادیده گرفتن جداسازی ضروری مناطق مسکونی و مسیرهای حمل و نقل

- حاشیه خیابان‌های اصلی مانند مرکز محله مدرن

- میدان‌های مدرن به عنوان نمادهای شهری

- عناصر مذهبی به عنوان موضوع هویت و مکان‌های دیدنی شهری

- ایده‌های طراحی شخصی موجب برهم خوردن تصویر شهر و اختلال و تضعیف هویت می‌گردد.

تصویر ۵.۱ نقشه شهر بر اساس الگوی شطرنجی، شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۲ خیابانی در شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳ خیابانی در شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴ میدان مدرن در شهر قزوین. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵ منطقه تاریخی در شهر سبزوار. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۶ خیابانی در جنوب تهران. منبع: نویسنده.

الف. توسعه شهری در شهرها/مناطق شهری تاریخی

گذرهای با شکوه عابر پیاده شرقی-غربی مرکزی به عنوان محور

- شهر اصلی / بافت شهری ملایم تقسیم مناطق مسکونی به بلوک‌های خانه‌ها

- بازار مرکزی برای خرید روزانه = محل ملاقات اجتماعی

- فضاها و بناهای مذهبی = نماد شهر

- ساختمان‌های اصلی بلند/برج‌ها/مناره‌ها = هویت و جهت یابی

- عوامل فرهنگی و اقلیمی به عنوان مبنای هویت و چهره شهر

تصویر ۵.۷ مسیر یوزدارن. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۸ کاروانسرای گوگد در گوگد، گوگد شهرستانی در منطقه مرکزی گلپایگان، استان اصفهان، ایران است. طراحی دست، منبع: نویسنده. تصویر ۵.۹ آرامگاه شاه نعمت الله ولی، شهر ماهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۰ مناره علی و هارونیه، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ب. ساختار و دسترسی در شهرها/مناطق شهری جدید

- طرح شهری شبکه مانند و ساختمان‌های بلوکی و خیابان‌های عریض بدون توجه

به شرایط اقلیمی

- بافت شهری باز و عریض با خیابان‌ها و باغراه‌های مستقیم /سطور و ردیف‌ها

- دسترسی با خودرو اصل طراحی می‌باشد: به این ترتیب کوچه‌های خصوصی به

خیابان‌های معمولی تبدیل می‌گردند.

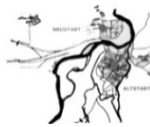
- و البته: تا حدودی کاهش تردد خودرو در مناطق مسکونی

- روابط دسته جمعی را بهبود می‌بخشد

تصویر ۵.۱۱ خیابان کارگر در منطقه جدید شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۱۲ شکل ساختار منطقه جدید آزادشهر در شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۱۳ برش از جاده، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۴ مجتمع مسکونی در شمال ایران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ب. ساختار و دسترسی در شهرها/مناطق شهری تاریخی

- گسترش بخش‌های قدیمی شهر تداوم ساختار فضایی شهر تاریخی است.

- بافت شهری متراکم با کوچه‌ها و باغراه‌های باریک

- موروفولوژی: خوشه‌ای، گروهی، بلوک

- تردد وسایط نقلیه موتوری در داخل شهر به سختی صورت می‌گیرد.

تردد آهسته امکان زندگی دسته جمعی را فراهم می‌نماید.

- گذرهای متفاوت با محوطه‌ها، فیلترها، مرزها: جوامع در رابطه متقابل قرار دارند.

تصویر ۵.۱۵. شکل و اتصال ساختاری. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲، نسخه اصلاح شده از نویسنده. تصویر ۵.۱۶. یزد مرکز محله و فضاهای ارتباطی. منبع: حسین سلطان زاده، تاریخچه شهر و شهرسازی در ایران، صفحه ۲۰۲، طراحی دست، نسخه اصلاح شده از نویسنده. تصویر ۵.۱۷. منطقه تاریخی جلفا، شهر اصفهان، منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۸. خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ج. فضای اجتماعی در شهرها/مناطق شهری جدید

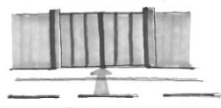
- فرهنگ تمایز و تشدید خصوصی و عمومی اهمیت اندکی دارد.

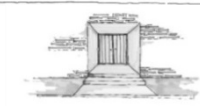
مثال ۱: تماس مستقیم فضای خصوصی با مناطق عمومی

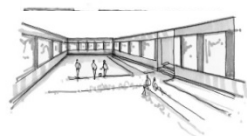
مثال ۲: عدم گذار بین فضای عمومی و خصوصی منجر به تفکیک سختگیرانه می‌شود.

مثال ۳: روزنه‌های فضاهای خصوصی به مکان عمومی همواره بسته می‌ماند.

- جابجایی یا ارزیابی غلط کارکردهای اجتماعی عمومی و نیمه خصوصی

تصویر ۵.۱۹. خیابانی در مرکز شهر، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۰. خیابانی در مرکز شهر، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۱. ورودی، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۲. ورودی، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۳. مجتمع مسکونی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ج. فضای اجتماعی در شهرها/مناطق شهری تاریخی

- تحول اجتماعی

- فضای باز بین خانه‌ها به عنوان فضای نیمه خصوصی

- کوچه بن بست جهت:

• ایجاد فضاهای نیمه خصوصی

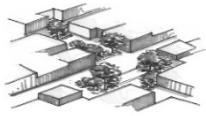

• فراهم کردن امکان حریم خصوصی و حمایت از شکل گیری هویت ساکنان

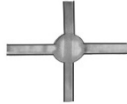
تصویر ۵.۲۴ محله جماله در اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۵ خیابانی در منطقه تاریخی فهادان شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۶ درخت به عنوان عنصر اصلی طراحی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۷ استفاده از عناصر تاریخی در شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

د. قواعد طراحی در شهرها/مناطق شهری جدید

- استفاده از فضاهای سبز به عنوان ابزار طراحی شهری مهم

- طراحی فضای باز به شکل میدان:

الف. بدون عناصر تاثیر گذار

ب. ساختمان به عنوان عنصر تاثیر گذار

- ایده احساس امنیت در فضاهای مذهبی

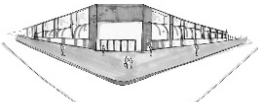
- دیوارهای خانه‌های بلند به عنوان محفظ در برابر شرایط اقلیمی در محوطه‌های

مدرن عابر پیاده

- درختان جهت بهبود آب و هوای محلی. مصالح ساختمانی پیش ساخته برای

مسکن مدرن

- استفاده از مصالح ساختمانی پیش ساخته، برای اسکان مدرن

- سنگفرش کردن کوچه‌ها با مصالح ساختمانی بومی به منظور ایجاد هماهنگی با

محیط

- فقدان هارمونی فرهنگی در نماهای ساختمان‌ها

تصویر ۵.۲۸ سبزی به عنوان ابزار مهم طراحی شهری. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۹ نمایندگی شماتیک از فضای باز در قالب مربع است. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۰ نمایش شماتیک از فضای باز در قالب میدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۱ کوچه های کوچک، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۲ منطقه در شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۳ خیابانی در شهر شاهرود. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۴ مرکز خرید در غرب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۵ محله جدید در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۶ نمای خیابانی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

د. قواعد طراحی در شهرها/مناطق شهری تاریخی

- استفاده از منابع طبیعی موجود به عنوان ابزار طراحی شهری

- جو مطلوب و امن در فضای عمومی - از طریق:

خانه‌های شهری بسیار رسیدگی شده و کاملاً خاص سنتی

پوشش گیاهی (درختان) به عنوان عنصر دارای اثر مثبت

تناسب بندی متمایز مطلوب فضاها

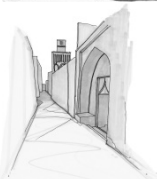

- فضاهای کاملاً تعریف شده امنیت را در فضای عمومی منتقل می‌نماید.

- دیوارهای بلند در امتداد مسیرهای عابر پیاده جهت محافظت در برابر گرما

(گذرهای باریک، کوچه‌های تنگ، کوچه‌های مسقف)

- راهروهای نیمه عمومی در ساختمان‌ها به عنوان فضای فرهنگی خاص

- ورودی قوسی شکل خانه‌ها به عنوان نماد فرهنگی (این ورودی‌ها کارکرد اقلیمی نیز دارد).

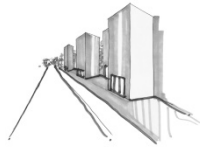
- تکنیک ساخت بومی، مصالح بومی = وحدت در فرم

(سنگ کاری/آجر کاری و کاشیکاری/ چوب و نیز سنگ طبیعی)

تصویر ۵.۳۷ خانه فکری در بندر لنگه. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۸ حسینیه وقت و ساعت، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۹ خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۰ راه یوزدارن و بازار. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۱ کوچه باریک در منطقه تاریخی فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۲ ورودی خانه شاه لیس، شهر کرمانشاه. منبع: نویسنده، طراحی دست.

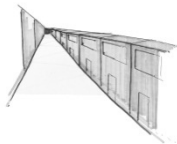
ه. سکونت/جزئیات در شهرها/مناطق شهری جدید

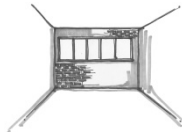
- واحدهای آپارتمانی به عنوان شکل غالب مسکن

- حیاط داخلی به عنوان عنصر فرهنگی و فضای خصوصی

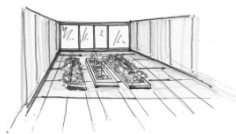
- سقف بدون شکل و کارکرد خاص

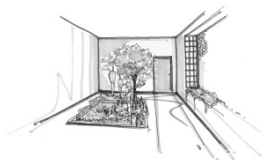
- آجر معمولی به عنوان عنصر تزئینی طبیعی برای نماهای داخلی

- سنگ‌های ساختمانی مدرن در نماهای بیرونی ساختمان‌ها

- آب به عنوان عنصر طراحی مهم برای بهبود اقلیم محلی در فضاهای خصوصی

- درخت به عنوان عنصر زیبایی شناختی، اقلیمی و «نماد فرهنگی»

تصویر ۵.۴۳ شهرک مسکونی در شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۴ باغچه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۵ شهرک مسکونی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۶ نمای آجری یک حیات در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۷ خانه با نمای سنگی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۸ حیات خانه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۹ حیات خانه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ه. سکونت/جزئیات در شهرها/مناطق شهری تاریخی

- حیاط به عنوان فضای باز رو به آسمان

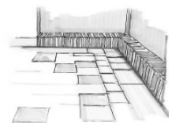
- دیوارهای بلند و قوسی شکل گردش هوا را امکان پذیر می سازد.

- بهار خواب با دیوارهای سایه بان دار جهت فراهم کردن حریم خصوصی

- مصالح ساختمانی به رنگ روشن برای نماهای درونی جهت کاستن از انعکاس گرما

- مصالح بومی، جهت سنگفرش کردن حیاطها و بهبود آب و

هوای محیطی درون فضاهای خصوصی

- آب به عنوان عنصر طراحی مهم جهت بهبود آب و هوای محیطی در فضاهای داخلی

- باغها به عنوان فضاهای باز جهت اهداف چند منظوره

تصویر ۵.۵۰ حیات خانه مرتاضها، یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۱ خانه لاریها، یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.
تصویر ۵.۵۲ آرامگاه شاه نعمت الله ولی، شهر ماهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۳ جریان هوای بهتر توسط دیوارهای بلند و قوسی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۴ سنگ فرش حیات، شهر نایین. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۵ خانه لاریها، یزد، منبع: نویسنده، طراحی دست تصویر ۵.۵۶ باغ فین کاشان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

۵.۳ نتیجه گیری

مطالعه عناصر طراحی و قواعد اساسی شهرهای سنتی، تحلیل معیارهای طراحی شهرهای جدید مدرن و نیز مقایسه آنها ضرورت راهبرد جدید در طرح ریزی و ساماندهی شهرها و روستاهای جدید را اثبات می‌نمایند.

در مورد ایران ضروری است که راهبرد گذشته را تغییر داده و به شهرها و روستاها در توسعه شیوه عمل سیاسی برای نظام طراحی مدرن کمک نماییم.

استفاده از تجربیات گذشته در تکمیل طرح شهرها و روستاها به این معنا نیست که برخی قواعد اساسی و عناصر را انتخاب نموده و شهرهای جدید آینده یا در جهت بهسازی شهرهای موجود تعمیم دهیم. نکته اساسی آن است که کارکرد آنها را بررسی نماییم.

الف. طرح ریزی

ب. معماری شهری

ج. کارکرد اجتماعی

طراحی یک محیط جدید مبتنی بر شرایط اختصاصی هر شهرک و نیز امکانات اقلیمی و جغرافیایی جهت انتخاب اصول طراحی و عناصر مناسب می‌باشد. همان گونه که در این مطالعه مشخص می‌گردد، عوامل، عناصر و اصول متعددی در شهرهای سنتی سهیم بودند تا این شهرها خود را کارامند و سودمند نشان دهند.

در نتیجه باید عوامل، عناصر و اصولی برگزیده می‌شد که بتوانند خود را با وضعیت و امکانات هر منطقه وفق دهند. مهمترین عواملی که دارای ویژگی پایدار بوده و باید در طراحی محیط زندگی دید مورد ارزیابی قرار می‌گرفتند، عبارت است از:

الف. جنبه طرح ریزی

مهمترین نقطه نظرات در طرح ریزی یک شهرک جدید یا بهسازی یک منطقه شهری عوامل زیر هستند:

- توپوگرافی
- اکولوژی
- اقلیم محلی

این عوامل به طور مستقیم بر بافت ساختاری و بافت یک شهرک تاثیر گذارند.

ب. جنبه معماری-شهری

جنبه معماری شهری یک طرح باید قادر به بیان ارزش‌های فرهنگی یک جامعه در قالب فیزیکی باشد. در این رابطه موضوعات زیر اهمیت دارند:

- نوع ساختمان
- روش ساختمان
- ساختمان‌های منفرد

این موضوعات تصویر روشنی در مورد فرم فضاهای نیمه خصوصی، خصوصی و ویژگی فضایی فضاهای باز در یک شهر ترسیم می‌نمایند.

ج. جنبه فرهنگی اجتماعی

فرم هر عنصر شهری باید کارکرد آن را به روشنی تعریف نماید. هر فضا یا ساختمان باید فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی افراد را مورد لحاظ قرار دهد. فضاهای شهری، فضاهای اجتماعی هستند که باید معرف ارزش‌های فرهنگی یک جامعه باشند.

-عناصر شهری

- شبکه عابر پیاده

یک فضای مسکونی باید با توجه به فعالیت‌های روزمره و شیوه‌های زندگی افراد ایجاد گردد. طراحی این فضاهای آزاد شهری بر بافت اجتماعی و امکانات ارتباطی شهروندان تاثیر می‌گذارد. به کمک این جنبه‌ها روش‌های طراحی و اصول مناسب در طرح ریزی و ساماندهی شهرهای جدید قابل انتخاب می‌باشند.

بر مبنای جمع بندی‌های فوق الذکر یک چارچوب نظری برای قواعد اساسی و روش‌های طراحی پایدار برگزیده در بخش بعد پیشنهاد می‌گردد.

۵.۴ مشاهدات کلی

در هر برنامه توسعه خواه قرار باشد یک شهر جدید طراحی گردد یا منطقه موجود بازسازی شود، باید ابعاد زیر به عنوان خط مشی‌های کلی مد نظر قرار گیرند:

- طرح ریزی برای افراد و نه برای تردد خودرو. رشد نباید در اولویت باشد، بلکه کیفیت زندگی باید در اولویت قرار گیرد.
- طرح ریزی باید گروه‌های درآمدی را لحاظ نموده و افراد مرفه را از افراد دارای درآمد پایین تفکیک ننماید.
- مستندات باید مبنای هر فرایند تصمیم گیری باشند. معماران و طراحان باید عوامل اقلیمی، نیازها و شیوه زندگی شهروندان را به طور اساسی مورد مطالعه قرار دهند.
- معماران و طراحان باید با فناوری‌های مناسب آشنا شوند. آن‌ها در توسعه واحدهای فضایی افراد مسئول جهت انتخاب اشکال و تعیین سطح فناوری هستند. باید رابطه مثبتی بین فناوری‌های جدید و فناوری‌های بومی وجود داشته باشد.

- با وجود آن که در طراحی شهرک‌های مدرن روش‌ها و اصول سنتی باید به کار روند، باید اولویت‌ها در هر طرح ریزی از نو تعیین گردند.
- درک این نکته ضروری است که استانداردهای زندگی در هر جامعه متفاوت بوده و به شدت تحت تاثیر عوامل فرهنگی اجتماعی قرار می‌گیرند.
- سیاست و استراتژی‌های مالیاتی، راه‌های جدید تامین منابع، برنامه‌های جدید و آگاهی از عملکردهای اجتماعی می‌توانند از توسعه مناطق تاریخی حمایت نموده و بازسازی و حفظ آثار را برای سرمایه‌گذاران خصوصی و عمومی جذاب نمایند.

۵.۵ راه‌هایی در جهت محیط مناسب برای ارگ‌های تاریخی

بخش اصلی این رساله بر وضعیت گذشته و حال شهرهای مهم متمرکز بود. برای طرح ریزی موفق برای آینده ارزش‌های تجربه گذشته ضروری می‌باشند. این رساله دکترا مشکلات موجود شهرهای جدید و تاریخی را در ارتباط با توسعه شهری تجزیه و تحلیل می‌نماید. با وجودی که یک رابطه مستقیم بین این دو طرح نمی‌تواند وجود داشته باشد، آن‌ها به مناطق اصلی شهری این کشور مربوط بوده و نقش مهمی در توسعه آن ایفا می‌کنند. تمرکز بر توسعه شهرهای جدید به عنوان هدف طرح ریزی اصلی آینده موجب غفلت از مناطق قدیمی موجود می‌گردد. در واقع مراکز تاریخی نباید مغفول واقع شده و از آن‌ها عبور شود و شهرهای جدید توجه نظام طرح ریزی شهری مدرن را به خود جلب نمایند. شهرهای تاریخی قادر به ذخیره دانشی هستند که جهت تحقق شرایط زندگی مد نظر در شهرهای کنونی و آینده سودمند می‌باشد. ارگ‌های تاریخی تا امروز نماد فرهنگی بوده و هویت شهرهای مهم را تعیین می‌نمایند. استمرار تاریخی در طرح ریزی شهری مدرن بدون حفظ مناطق تاریخی امکان پذیر نیست. احیای ویژگی فضایی و معماری که از طریق تجربه ویژگی خاص مکان حاصل می‌گردد. کمکی غیر قابل چشم پوشی در ساماندهی شهرهای آینده می‌باشد.^۱ حفظ این مناطق به معنای تبدیل بخش تاریخی به موزه نیست، با کارکردهای جدید می‌توان این بخش تاریخی را در زندگی شهری باز فعال نمود.

مشکلات اساسی شهرهای تاریخی را می‌توان در چند کلمه خلاصه نمود: عدم دسترسی رضایت بخش، کمبود عملکردها و تاسیسات نگهداری شده به صورت نامطلوب.^۲

از آغاز قرن نوزدهم میلادی حفظ و صیانت از ابنیه تاریخی مورد توجه چند کشور اروپایی قرار گرفت. دولت فرانسه از آغاز قرن ۱۹ میلادی به این مشکل پرداخت و علاقه به ساختمان‌های تاریخی در بریتانیای کبیر در همین مقطع زمانی شروع شد.^۳ «حفظ» و «احیا» ایده‌های جدید در نظام طرح ریزی شهری ایرانی هستند. در واقع این ایده‌ها عمدتاً در مورد برخی ساختمان‌ها صدق می‌کند. حفظ و احیای منطقه شهری هنوز یک نظریه نسبتاً جدید است.

^۱ «طرحی از دفتر مهندسی D.A.Z.»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۵۸

^۲ «طرحی از دفتر مهندسی D.A.Z.»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۵۹.

^۳ «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم)، صفحه ۴۴

وزارت مسکن و شهرسازی در کار تحقیقاتی مشترک با سازمان حفظ آثار تاریخی ایران در مورد ارگ‌های تاریخی می‌نویسد:

«بررسی بافت تاریخی شهرهای سنتی ثابت نمود که از تخریب و رهاسازی آثار تاریخی فقدان نهادهای شهری حاصل می‌گردند. فراهم نمودن امکانات شهری برای ساکنان محله‌های قدیمی تنها راه حل مثبت و عاقلانه جهت بازسازی و تجدید بنای این ساختمان‌های ارزشمند با توجه به برنامه‌های خدمت رسانی جدید به آن‌ها می‌باشد».^۴

با وجود آن که توجه اصلی معطوف به چند ابنیه و طرح شهری هسته درونی شهر تاریخی یزد می‌باشد، علاقه وزارت مسکن و شهرسازی به ایران به حفظ و بازسازی ارگ‌های باستانی در شهرهای تاریخی مشخص می‌گردد.

از نظر حفظ و بازسازی، می‌توان شهرهای ایرانی را به سه دسته کلی تقسیم نمود:

- گروه اول شامل کلانشهرهایی با رشد جمعیت کنترل نشده در دهه‌های اخیر می‌باشند. شهر تهران تنها شهری است که در این مقوله قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد که اجرای برنامه طرح ریزی موفق برای این شهر غیر ممکن باشد. البته اتخاذ تدابیر مناسب جهت تغییر توزیع جمعیت یا بازسازی فضاهای شهری موجود به توسعه آتی این شهر نظم و شکل می‌بخشد.
- گروه دوم شامل مراکز استان‌ها و شهرهای تاریخی ایران است. این شهرها با وجود رشد جمعیت بالای آن‌ها هنوز در راستایی مشخص و قابل کنترل توسعه می‌یابند. این شهرها به دلیل ارزش‌های تاریخی آن‌ها جهت جلوگیری از توسعه کنترل شده آتی و تضمین حفاظت از بخش‌های تاریخی آن‌ها در برابر تخریب نیازمند توجه خاص هستند.
- دسته سوم شامل شهرهای کوچک است که همچنان به دلایل مختلف در فرایند پیشرفت سریع تغییرات اقتصادی- اجتماعی قرار نگرفته‌اند. بافت فیزیکی این شهرها فرم سنتی آن‌ها را حفظ کرده است. مراکز تاریخی آن‌ها ز پتانسیل‌های خاص برخوردار بوده و نقش مهمی در زندگی روزمره شهر ایفا می‌کنند. این دسته ظرفیت پذیرش تغییرات را دارند. البته باید از تغییرات ناگهانی که ممکن است بر توسعه متوازن آن‌ها تاثیر گذار باشد، اجتناب گردد.

۵.۶ تاملاتی در مورد مراکز تاریخی

۵.۶.۱ طرح ریزی محیط

هسته هر شهر تاریخی مبتنی بر تاریخ و تجربیات انسانی طولانی می‌باشد. این مرکز بخش زنده و جالب شهر است. این نواحی نیازمند طرح‌هایی هستند که به حفظ بناهای تاریخی و پیشرفت بخش تاریخی شهر کمک نمایند. این برنامه‌ها باید بتوانند به نیازهای اقشار مختلف زیادی پاسخ دهند. طرح‌های فوق الذکر باید به جوامع کمک نموده و

^۴ «توسعه شهری و طرح ریزی در ایران»، سعد الدین رشیدی، وزارت کشور، تهران؛ ۱۳۸۹، صفحه ۲۵.

در بازسازی بخش قدیمی شهر سهمیم گردند. چنین برنامه‌هایی مستلزم همکاری میان سازمان‌های ذیربط و شهروندان می‌باشند.^۵

صرف نظر از چند بخشنامه صادره از وزارت مسکن و شهرسازی و نهادهای شهر و سازمان حفظ میراث تاریخی و فرهنگی هیچ معیار یا استاندارد وجود ندارد که بتواند در ترمیم، اصلاح یا تدوین برنامه‌ها در مناطق تاریخی مورد استفاده قرار بگیرد.

بر این اساس اجرای چنین برنامه‌هایی اغلب مبتنی بر تجربیات شخصی و پیش زمینه علمی می‌باشد. علاوه بر این عدم همکاری بین سازمان‌های مختلف قابل ذکر می‌باشد که مانع از موفقیت چنین برنامه‌هایی می‌گردد. با توجه به مشکلات همکاری موجود، نیاز به وجود کمیته‌ای است که به عنوان مرکز اطلاعات، منابع و مشاوره نقش ایفا نماید. این اداره قادر خواهد بود که کلیه اقدامات طرف‌های مشارکت کننده رد سازماندهی را هماهنگ نماید.

برای اهمیت مناطق تاریخی باید ابعاد طرح ریزی زیر مورد بررسی قرار گیرند :

- طرح‌های جایگزین باید با استناد خاص به هر یک از مناطق مد نظر قرار گیرند.
- در مراکز تاریخی کارها نیازمند معلومات تاریخی خاص می‌باشد.
- وسعت قلمروهای طرح ریزی باید طوری تعیین گردند که آن‌ها بتوانند بر تمهیدات و اجرای آن‌ها نظارت نمایند.
- طرح‌های جایگزین نباید با سنت‌ها و شیوه‌های زندگی موجود افراد تضاد داشته باشند.
- لازم است یک طرح رابطه ارگ‌های نوسازی شده را بر مبنای جنبه‌های مهمی نظیر بهره‌گیری، سنت و سهم اقدامات اقتصادی سازماندهی نماید.
- طرح باید ابعاد مختلف نوسازی را تلفیق نموده و حاصل تعامل پویا بین فضاها و فیزیکی و افراد باشد.
- طرح هسته تاریخی، تحت هر عنوان که باشد، باید مشتمل بر امکانات اصلاح سیستم‌ها و شرایط زندگی شهری موجود باشد. مهمترین نکته کنترل و مدیریت اجرای طرح است.
- طرح باید ساختاری را ارائه دهد که توسط افراد و سازمان‌های شهر پذیرفته شده و کیفیت زندگی کلیه افرادی که در این بخش تاریخی زندگی می‌کنند، ارتقا دهد.
- در هر برنامه طرح ریزی باید این محدودها به عنوان منابع با ارزش تلقی شوند، نه به عنوان موانعی برای طرح ریزی شهر مدرن.
- طرح حفظ و بازسازی این محدوده تاریخی باید بر مبنای ارزیابی مفصل هر محدوده باشد.
- هدف طرح حفظ و احیا در منطقه تاریخی باید حفظ کلیت شواهد تاریخی باشد.
- هدف اصلی هر طرح باید علاوه بر بهبود کیفیت زندگی کمک به استمرار تاریخی و نوسازی شیوه زندگی سنتی باشد. به این ترتیب یک مرکز تاریخی بخش مهمی از شهر باقی می‌ماند.

^۵ «بازسازی شهری در ایران»، منصور فلامکی؛ انتشارات جهاد دانشگاهی؛ تهران؛ ۱۳۶۸، صفحه ۱۵۹.

۵.۷ محیط فیزیکی

- ساختمان‌های قدیمی میراث فرهنگی و ملی محسوب می‌گردند. عناصر شهری مانند مساجد، گرمابه‌های عمومی، آب انبارها نمادهای مهم شهری هستند.
- بسیاری از بخش‌های این ساختمان‌ها می‌توانستند با تحولات جدید در جهت عملی شدن ارتباط سودمند بین جدید و قدیمی تلفیق گردند. مرمت، بازسازی یا بهره برداری مجدد نقش مهمی در بهبود ویژگی محیط ایفا می‌کنند.
- جدید و قدیمی باید نقش خود را ایفا نموده و از یکدیگر به طور متقابل پشتیبانی نمایند. اتحاد گذشته و آینده باید به عنوان تصمیم آگاهانه برای تحولات آتی شهرهای تاریخی حاصل شود.
- در مناطق قدیمی اغلب عناصر شهری یا مناطق خالی به حال خود رها شده‌اند. چنانچه برنامه‌های نوسازی نه تنها ابعاد فیزیکی بلکه ابعاد کاربردی را نیز مورد توجه قرار دهند، از طریق برنامه‌های نوسازی می‌توان زندگی را به این مناطق برگرداند.
- هسته تاریخی شهر باید همچنان مکانی برای زندگی و همزمان قلب فرهنگی شهر باشد.
- فضاهای بلا استفاده و خالی و نیز ساختمان‌های تخریب شده بر مناطق، خیابان‌ها و محدوده‌هایی که مناطق قدیمی و جدید شهر را به یکدیگر متصل می‌سازند، تاثیر منفی دارند.
- ساختمان‌های جدید جای فضاهای خالی، نواحی بلا استفاده و زمین‌های خالی را پر می‌کنند. کلیت موجود این نواحی باید حفظ گردد و تحولات جدید باید یک محیط محصور ایجاد نماید.
- بخش قدیمی باید دارای محله شهری باشد که به زندگی افراد دارای سطح درآمد مختلف کیفیت ببخشد. این ناحیه نباید برای افراد فقیر که به دلیل نداشتن جایگزین دیگر در آنجا سکونت دارند، در نظر گرفته شود.
- می‌توان در شرایط توسعه، احیا یا طرح‌های فیزیکی دیگر آسیب‌ها به ساختار ارگ‌های تاریخی را به حداقل رساند. ساختار سنتی موجود باید با توجه به ارزش تاریخی آن مد نظر قرار گیرد.
- بازسازی فضاهای قابل مرمت موجود
- نوسازی ساختمان‌های عمومی و واحدهای مسکونی که به چشم نیامده و آماده نشده‌اند، از طریق واحدهای جدید مشابه از نظر ویژگی‌های کلی
- استفاده مجدد از فضاهای آزاد برای محل‌های پارکینگ خصوصی
- استفاده مجدد از مکان‌های تخریب شده یا خالی برای نهادهای محلی مانند مدرسه ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، موسسات بهداشتی یا مرکز محله.
- تبدیل خیابان‌های مرکز خرید رو باز به کوچه‌های مسقف با بهره گیری از تیپولوژی بخش‌های مختلف بازارهای آسیب دیده

۵.۷.۱ نمونه‌هایی از بازسازی و نوسازی‌های اخیر در شهرهای تاریخی در بخش مرکزی ایران

از دو دهه پیش کشورهای اسلامی پس از مرحله سریع نوگرایی (مدرنیزاسیون) توجه خود را به حفظ میراث خود و بازسازی مناطق تاریخی معطوف داشته‌اند. شهرهایی مانند مکه، مدینه، بغداد، فز و آلیو نمونه‌های شایان توجه شهرهای تاریخی هستند.

استفانون بیانکا توسعه شهری در این شهرها را در کتاب خود با عنوان «فرم شهری در دنیای عرب» تجزیه و تحلیل می‌نماید.

وی به تفصیل تاثیرات عملی و فیزیکی تعارض فعلی میان اشکال متعارف توسعه مدرن و بافت شهری متفاوت شهرهای اسلامی تاریخی را نشان می‌دهد.

وی به این نتیجه می‌رسد که نه تنها مشکلات فنی وجود دارند که به آسانی در سطح حرفه‌ای قابل حل می‌باشند، بلکه تناقضات بسیار عمیق تر و فلسفه‌های متضاد، ایدئولوژی‌ها و گرایش‌های فرهنگی ریشه دوانیده و پا گرفته‌اند.^۶

توجه به گرایش‌های فرهنگی شهروندان یک موضوع اساسی است. هدف اصلی در تهیه طرح‌های توسعه برای شهرها یا مناطق تاریخی باید به جای خواست تحول اساسی، بهبود وضعیت و ارائه استانداردهای زندگی بهتر باشد. گاهی این اهداف از طریق اقدامات کوچک و ساده رد کوتاه ترین زمان قابل تحقق می‌باشند. هدف باید فراهم نمودن تاسیسات شهری، زیرساخت و بازسازی این نواحی با حداقل آسیب و خسارت باشد. نکته اساسی گستره این اقدامات است. تعیین و اجرای برنامه‌های کلی نیاز به زمان و کارشناس داشته و هزینه کلانی ایجاد می‌کند.

به نظر می‌رسد که تهیه طرح‌های کلی برای کلیه شهرهای تاریخی در چشم انداز دراز مدت نیز با توجه به وسعت مناطق شهری و وضعیت اقتصادی کشور غیر واقع گرایانه می‌باشد. همان طور که دکتر فلامکی تاکید می‌نماید، به همین دلیل اجرای بازسازی و اقدامات بهسازی که هزینه‌های کمتری به بار می‌آورند و در کوتاه ترین زمان قابل انجام هستند، واقع گرایانه تر می‌باشد.^۷

- طرح‌های فنی برای بازسازی، مرمت و بهداشت
- طرح‌های دکوراتیو
- طرح‌های تجدید بنا
- طرح‌های بازسازی معماری برای نواحی خاص
- طرح‌های کلی برای بازسازی

بخش‌های قدیمی شهر اصفهان و یزد جزء مهمترین موارد در ایران محسوب می‌شوند.

هدف نوسازی و طرح‌های نوسازی این شهرها احیای چهره تاریخی آن‌ها، بازسازی بخش‌های قدیمی و سازگار نمودن بافت سنتی با زندگی مدرن باشد.

^۶ «فرم شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طرح ریزی محل، منطقه و کشور ORL ETHZ، زوریخ ETH، آثار ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۳۳۲، ۳۳۹

^۷ «ساماندهی فضاهای شهری در ایران»؛ منصور فلامکی؛ مجله معماری و شهرسازی؛ شماره ۵، تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۸۳.

مهمترین اقداماتی که جهت تحقق این اهداف اخیراً انجام شدند، عبارتند از:

- بازسازی بخش‌های قدیمی که هنوز وجود دارند (شکل ۶.۱)
- ساماندهی مجدد بافت تاریخی بر مبنای تصویر ظاهری سنتی آن (شکل ۶.۲)
- وحدت نماهای بیرونی با بهره‌گیری از مصالح سنتی و معماری بومی (شکل ۶.۴)
- ساخت ساختمان‌های جدید با توجه ارزش‌ها، مصالح و اشکال سنتی جهت حفظ استمرار تاریخی این منطقه (شکل ۶.۵)
- بهسازی و تجدید ساختار محله و بازار در قالب سنتی (شکل ۶.۶)
- مرمت و استفاده از سنگ جهت مستحکم نمودن راه‌ها.
- فراهم کردن امکان دسترسی به ویرانه‌های عمومی موجود پس از بازسازی یا تحول
- تهیه پیشنهادات فرهنگی از طریق استفاده مجدد از فضای خالی (شکل ۶.۷ - ۶.۸)
- تبدیل مناطق ویرانه به فضای سبز (شکل ۶.۹ - ۶.۱۰)
- مرمت و استفاده مجدد از عناصر شهری قدیمی (شکل ۶.۱۱)
- بازسازی و بهسازی خانه‌های سنتی برای فعالیت‌های جدید. استفاده مجدد از برخی خانه‌های بزرگ در بخش قدیمی شهر یزد. گروهی از خانه‌های مرتبط با یکدیگر به عنوان مدرسه معماری یا به عنوان دفتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. این بهره‌گیری خلاقانه و متناسب برای ساختارهای معماری است که در غیر این صورت در معرض فرسودگی و تخریب قرار گرفته بودند (شکل ۶.۱۲ - ۶.۱۳).^۸
- فراهم نمودن فضای پارک با بهره‌گیری از ویرانه‌ها و فضاهای عمومی.

تصویر ۵.۵۷. مرمت دیوار شهر یزد. منبع: تالار شهر یزد.

تصویر ۵.۵۸. طراحی مجدد بخشی از بافت تاریخی شهر یزد. منبع: نویسنده.

^۸ «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم)، صفحه ۴۴.

تصویر ۵.۵۹ توسعه مجدد منطقه تاریخی پشت میدان نقش جهان در شهر اصفهان. منبع: نویسنده.

تصویر ۵.۶۰ نوسازی نمای بیرونی خانه های مسکونی با مواد محلی، برای حفظ تصویر معماری سنتی در محله جماله اصفهان. منبع: نویسنده.

تصویر ۵.۶۱ ساخت ساختمان جدید با مواد محلی، برای حفظ تداوم تاریخی در محله جماله ، شهر اصفهان. منبع: نویسنده

تصویر ۵.۶۲ - ۵.۶۳ بازسازی بازار محله در رابطه با فرم های سنتی خود در محله جماله در شهر اصفهان. منبع: نویسنده .

تصویر ۵.۶۴ - ۵.۶۵ کارکردهای جدید برای ساختمان های سنتی کم استفاده. تغییر حمام عمومی قدیمی به رستوران، در محله فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده.

تصویر ۵.۶۶ توسعه مناطق ویرانه به پارک ها و باغات. منطقه ویرانه پشت مکان تاریخی نقش جهان در شهر اصفهان در سال ۱۹۸۱. منبع: تالار شهر اصفهان.

تصویر ۵.۶۷ منطقه پشت نقش جهان در اصفهان در سال ۱۹۹۵. توسعه مناطق آسیب دیده به پارک تفریحی. منبع: تالار شهر اصفهان.

تصویر ۵.۶۸ تعمیر و استفاده مجدد از عناصر سنتی شهری تلاش برای بازگرداندن هویت تاریخی است. بازار گنج علی خان در شهر کرمان. منبع: نویسنده.

تصویر ۵.۶۹-۵.۷۰ احیای یک خانه سنتی در شهر قدیمی یزد و استفاده مجدد به عنوان یک دانشکده معماری تلاش برای نوسازی و بهبود خانه های ارزشمند سنتی برای فعالیت های جدید است. منبع: نویسنده.

۵.۸.۱ طرح ریزی خط مشی‌ها

- شهرهای جدید باید به عنوان بخشی از برنامه‌های ملی و منطقه‌ای طراحی گردند.
- نیاز به زیرساخت باید قبل از هر اقدام طرح ریزی روشن و مشخص باشد.
- هر شهر قدیمی باید به عنوان کلیت مستقل طراحی گردد.
- به منظور ارج نهادن بیشتر ابعاد کیفی طرح ریزی و ساماندهی، باید طراحان و معماران درک بهتری از ارزش‌های فرهنگی و شیوه‌های زندگی ساکنان آینده شهر داشته باشند.
- اصول و روش‌های طراحی شهر جدید باید با توجه به عوامل فرهنگی و ویژگی‌های طراحی مناطق انتخاب شوند.
- جو سکونت مطلوب و انسانی از طریق بهره گیری از معماری مدرن به همراه عناصر سنتی قابل تامین می‌باشد.
- وسائط نقلیه عمومی در ساماندهی شهرهای جدید اهمیت دارند. آن‌ها باید طراحی و با توجه به فضاهای عمومی و نیمه عمومی شهری توسعه یابند.
- تجمع متراکم خانه‌ها باید با امکانات تردد مطلوب و در مورد عابر پیاده با فضاها و اقدامات متعدد ساماندهی یابند.
- حرکت انسان‌ها و نه خودروها باید در طرح ریزی عبور و مرور شهری اولویت داشته باشد.
- خیابان‌ها باید به شیوه مختلف مورد استفاده قرار گیرند.
- وسائط نقلیه عمومی و معابر عابر پیاده در سراسر فضای شهری باید پیش از ورود ساکنان مورد توجه قرار گیرند.
- خیابان‌ها و مسیرهای عابر پیاده عناصر اصلی فضاهای عمومی و نیمه خصوصی شهر هستند.
- محیط نیمه عمومی و فضاهای گذر باید بهتر درک شده و باید در طرح ریزی شهری پیشرفته گنجانده شوند.
- ابعاد فرهنگی و اقتصادی در هنگام انتخاب نوع ساختمان و مصالح ساختمانی اهمیت دارند.

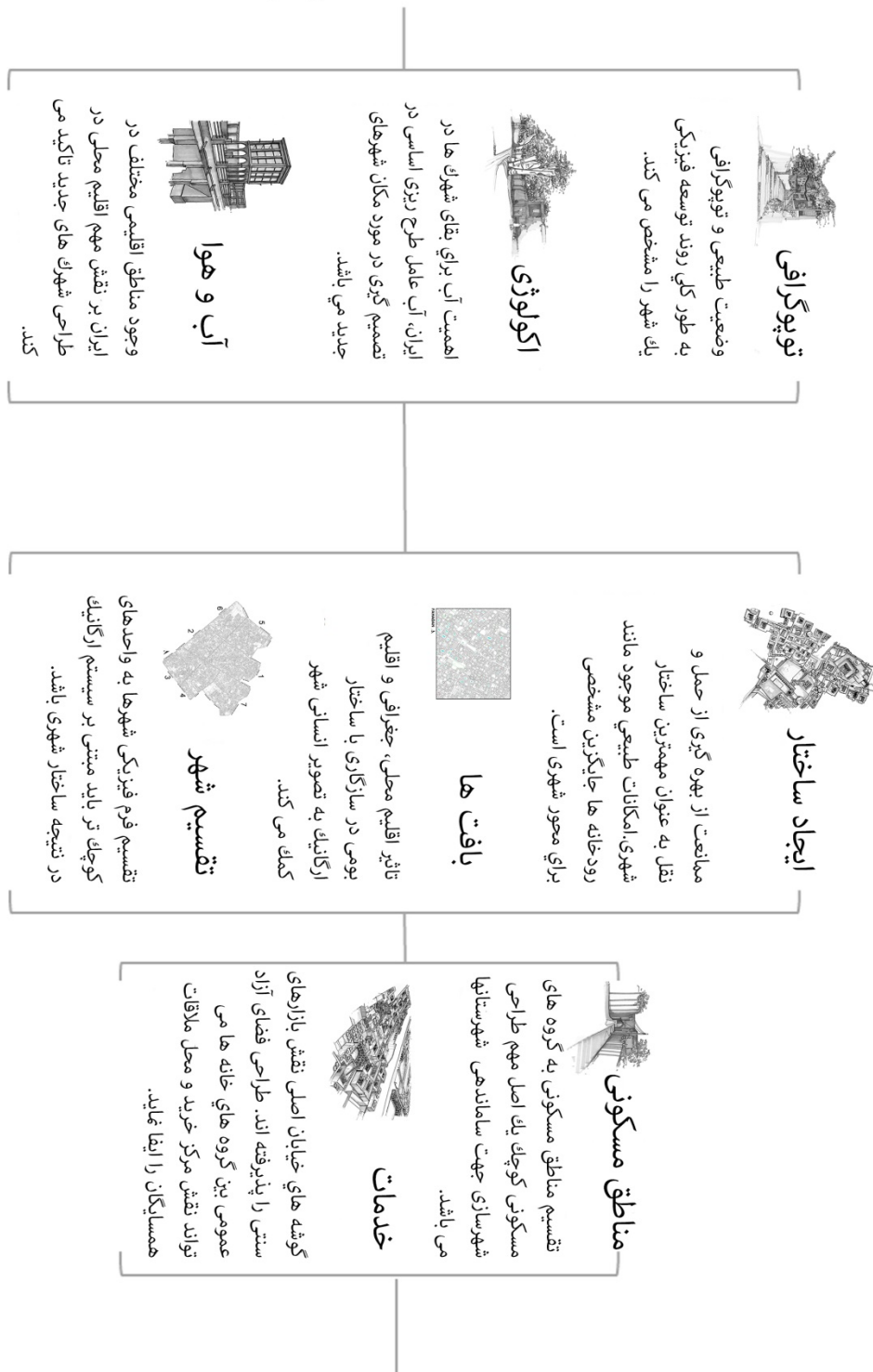
۵.۸.۲ پیشنهادهای طراحی جایگزین برای شهرهای جدید در ایران

- این طرح «پیشنهادات پایانی» را در یک نگاه کلی ترسیم می‌نماید.
- در این طرح کلیه عناصر ذکر شده نشان داده نمی‌شود، بلکه فقط چند نشانه برای درک بهتر وجود دارد.
- به دلیل این که شهرهای ایرانی ساختار متفاوتی دارند («شهر تاریخی» وجود ندارد)، باید این طرح نظری بر حسب مکان انطباق یابد.
- این نوع نگاه کلی به منظور شناسایی و استفاده از «ویژگی‌های شهری غیر وابسته به زمان» کاربرد دارد.

نکته ۱: ساختار این طرح تفاوت‌هایی نیز با بسیاری از شهرهای اروپایی نشان می‌دهد (به طور مثال کوچه‌های بن بست و توسعه شجره نامه‌ای)

نکته ۲: سطح C «جنبه‌های کاربردی اجتماعی» ارزش متفاوتی نسبت به سطوح A (طرح ریزی) و B (معماری شهری) دارد.

الف - جنبه های طرح ریزی

تصویر ظاهری

تصویر ۵.۷۱ چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده.

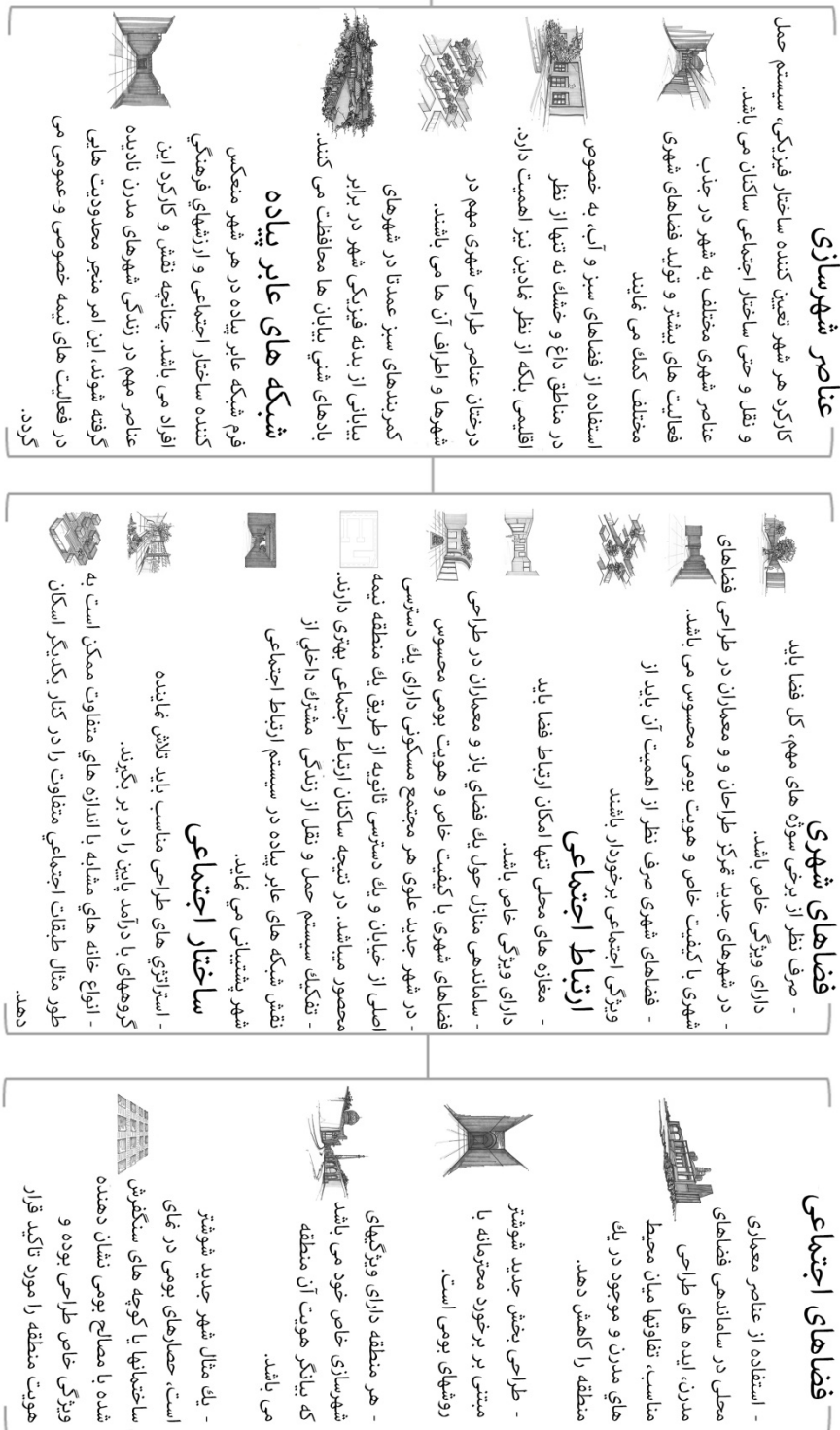
ب - جنبه معماری-شهری

تصویر ظاهری

تصویر ۵.۷۲ چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده.

ج - جنبه کاربردی اجتماعی

تصویر ظاهری

تصویر ۵.۷۲ چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده.

الف. جنبه‌های طرح ریزی

- **توپوگرافی:** وضعیت و الگوی شهرک‌ها در ایران به شدت متأثر از عوامل جغرافیایی می‌باشد. این عوامل وابسته به یکدیگر بوده و با یکدیگر مرتبط می‌باشند.
- برای طرح ریزی الگوهای توسعه شهرهای جدید در در مناطق مختلف کشور ضروری است مجموعه نیروهای که بر وضعیت شهرک‌ها تاثیر می‌گذارند، درک گردند.
- وضعیت طبیعی و توپوگرافی به طور کلی روند توسعه یک شهر را معین می‌سازد.

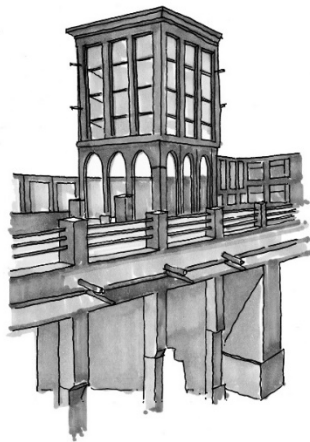
تصویر ۵.۷۴. راه پله ای، شهر ماسوله. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **اکولوژی:** اکولوژی یکی از مهمترین عوامل در انتخاب موقعیت یک شهرک می‌باشد. این عامل جغرافیایی در انتخاب بهترین محل استقرار ممکن یک شهر دارای محدودیت است. در بسیاری از نواحی کمبود آب (به ویژه در تابستان) کلانشهرها را تحت فشار قرار داده است. توسعه شهرهای در چنین مناطقی نه تنها کمکی به سازماندهی مجدد جمعیت نمی‌کند، بلکه مشکلات دیگری نیز ایجاد می‌نماید.
- اهمیت آب برای بقای شهرک‌ها در ایران. آب یک واقعیت طرح ریزی اساسی در تصمیم گیری در مورد محل شهرهای جدید می‌باشد.

تصویر ۵.۷۵. روستای کوچک، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **اقلیم:** ایران از مناطق آب و هوایی مختلف تشکیل شده است. از دریای خزر در شمال تا خلیج فارس در جنوب، تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای از نظر شرایط آب و هوایی وجود دارد. هر منطقه اقلیمی محدودیت‌های زیست محیطی و مشکلاتی در ارتباط با توسعه شهرک‌ها به همراه دارد. برای طرح ریزی شهری موفق و ساماندهی شرایط زندگی مطلوب باید امکانات بومی و فناوری‌های مناسب منطقه مربوطه به دقت مورد بررسی قرار گیرد.
- وجود مناطق آب و هوایی مختلف در ایران بر نقش مهم اقلیم محلی در طراحی شهرک‌های جدید تاکید می‌نماید.

تصویر ۵.۷۶ خانه معلمی، بندر کنگ. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **ایجاد ساختار:** طرح ریزی یک ساختار کلی مشخص از نابسامانی در تحولات آینده جلوگیری می‌نماید. به طور مثال در بخش جدید شهر شوشتر محوطه مرکزی شرقی-غربی عابر پیاده که به عنوان مهمترین محور شهری طرح ریزی شده است، یاد آور بازار در شهرهای سنتی می‌باشد.
- ممانعت از بهره گیری از حمل و نقل به عنوان مهمترین ساختار شهر. امکانات طبیعی موجود مانند رودخانه‌ها جایگزین‌های مشخص برای محور شهری می‌باشند.

تصویر ۵.۷۷ پل دوم شهر دزفول. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **تجهیزات:** جغرافیای محلی و آب و هوا به عنوان مهمترین عوامل در تعیین ساختار یک شهرک محسوب می‌شود. قدرت ابعاد فرهنگی و اجتماعی شیوه زندگی ایرانی، خود را همانند سایر عوامل در تعیین ساختار شهرهای ایرانی قدرتمند نشان می‌دهد.
- تاثیرات آب و هوای محلی، جغرافی و اقلیم محلی در سازگاری با ساختار ارگانیک به ایجاد تصویر انسانی از شهر کمک می‌کند.

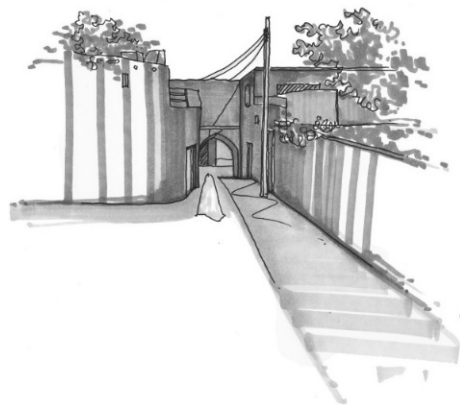

تصویر ۵.۷۸ محله فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

- **تقسیم شهر:** تقسیم فرم فیزیکی شهرها به واحدهای کوچک‌تر باید مبتنی بر سیستم ارگانیک در نتیجه ساختار شهرسازی مشخص باشد. ساختار شهری ساده و مشخص در ارتباط با توزیع خدمات و زیربنای شهری سودمند می‌باشد.

- مناطق مسکونی

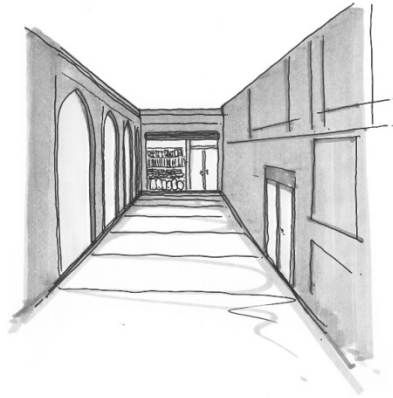
- تقسیم مناطق مسکونی به مجتمع‌های مسکونی کوچک یک اصل مهم طراحی شهرسازی جهت سازماندهی شهرستان‌ها می‌باشد که روابط و فعالیت‌های اجتماعی درون گروه را ترغیب می‌کنند.

تصویر ۵.۷۹ جاده‌ای قدیمی، شهر تفت. منبع: نویسنده، طراحی دست.

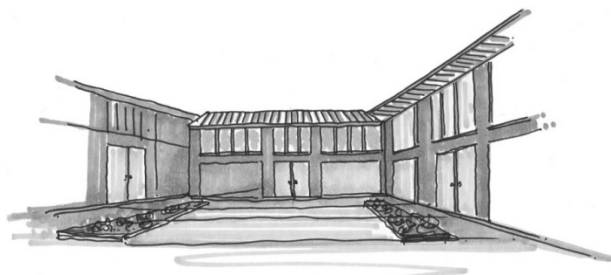
- خدمات:

- گوشه‌های خیابان اصلی نقش بازارهای سنتی را به خود گرفته است. در برخی موارد تامین روزانه نیازها از طریق مغازه‌های کوچک به شکل مراکز خرید در نزدیکی مناطق مسکونی صورت می‌گیرد.

تصویر ۵.۸۰ بن بستی باریک، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- طراحی فضای آزاد عمومی بین گروه‌هایی از خانه‌ها می‌تواند به عنوان مرکز خرید و محل ملاقات همسایگان نقش ایفا کند.

تصویر ۵.۸۱ محله درب نو، شهر گرگان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ب. جنبه معماری-شهری

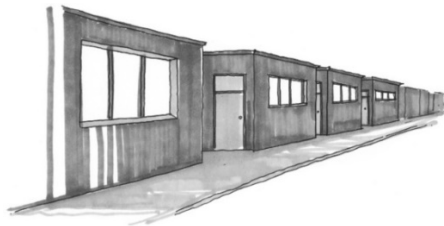
درک و احترام به ارتباط یک منطقه با الگوهای رشد سنتی خود جزء اصل و روش‌های اساسی شهرسازی محسوب می‌شود.

در عصر مدرن ساختار خانواده سنتی در ایران تغییر کرده است، اما زندگی خصوصی و ارزش‌های مذهبی در دنیای متغیر و بی ثبات، ثابت مانده است.

- نوع ساختمان: نوع ساختمان به آب و هوا، عوامل جغرافیایی، رفتار فرهنگی و شیوه زندگی افراد بستگی دارد. با وجود آن که فناوری‌های جدید در شهرهای مدرن بر ابعاد اقلیمی و جغرافیایی در هنگام ساختن خانه‌های مدرن غلبه دارند، رفتار فرهنگی و نیز ارزش‌های اجتماعی و مذهبی همچنان در راستای سنت‌ها می‌باشد. جنبه حریم

خصوصی در چهار دیواری هنوز هم مهمترین جنبه فرهنگی می باشد که به نوع ساختمان و روش ها مرتبط می گردد. خانه یک طبقه با حیاط داخلی همچنان جزء محبوب ترین نوع ساختمان در ایران در کلیه شرایط اقلیمی می باشد.

- خانه های یک طبقه در شهرهای کوچک به بهترین نحو با ارزش های مذهبی و تمایل به حریم خصوصی افراد سازگاری دارند.

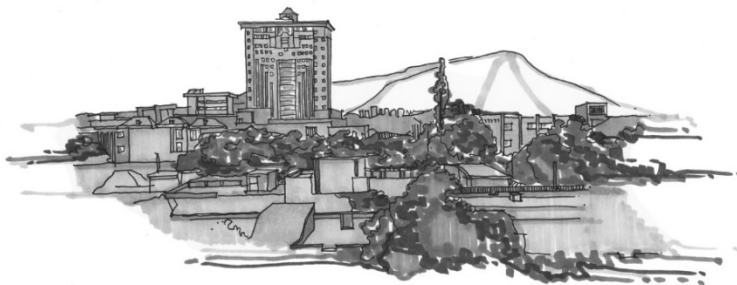
تصویر ۵.۸۲ خانه های شرکت های بزرگ در جنوب ایران، شهر آبادان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- ساختمان های با ارتفاع کم (سه تا چهار طبقه) به عنوان خانه های متعلق به یک خانواده در مناطق شهری جایگزینی است که گسترش فضایی شهرها را کاهش می دهد.

تصویر ۵.۸۳ خانه های ردیفی شهری و کسب و کارهای کوچک، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- نسل جدید قادر است شیوه زندگی مدرن را با شدت بیشتری بپذیرد. منازل و بخش های فضاهای مسکونی که مقررات خاص خود را دارند، بیشتر مورد پذیرش نسل جوان قرار می گیرند.

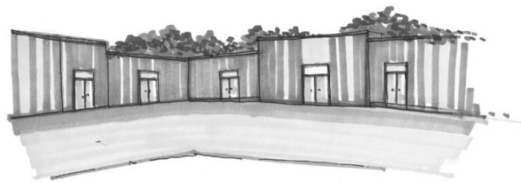

تصویر ۵.۸۴ برج پاستور، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- شیوه ساخت: نحوه استقرار ساختمان ها حول یک فضای باز مرکزی رایج ترین شیوه ساخت در ایران بود.

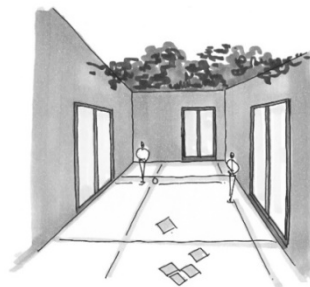
این شیوه ساخت احساس امنیت و راحتی را هم در فضاهای خصوصی و نیز عمومی ایجاد نموده و ریشه در فرهنگ این کشور دارد. در ساماندهی منازل باید این ابعاد مهم مورد توجه قرار گیرند. نظریات بسیار ساده مانند کوچه‌های بن بست و خانه‌های خوشه‌ای جهت تضمین یک فضای آزاد نیمه خصوصی ممکن است با این جنبه‌های فرهنگی سازگاری داشته باشند.

- نحوه استقرار خانه‌ها حول یک فضای باز مرکزی یا کوچه بن بست به عنوان مهمترین اصول طراحی تاسیسات مسکونی به ایجاد فضای خوشایند در منزل کمک می‌کند.

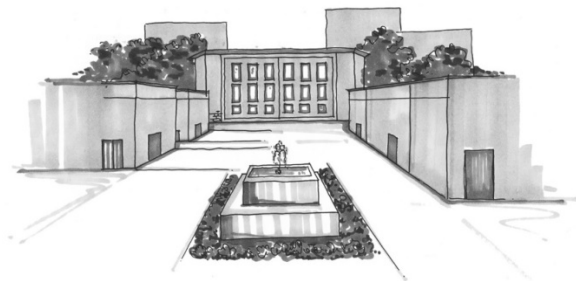
تصویر ۵.۸۵ خانه های کوچک در اطراف میدان، در جنوب شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- فضاهای کوچه بن بست می‌توانند به عنوان زمین بازی برای کودکان نقش ایفا کرده و برای هر گروه از ساکنان حریم خصوصی و هویت ایجاد می‌کنند.

تصویر ۵.۸۶ بن بستی کوچک در جنوب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

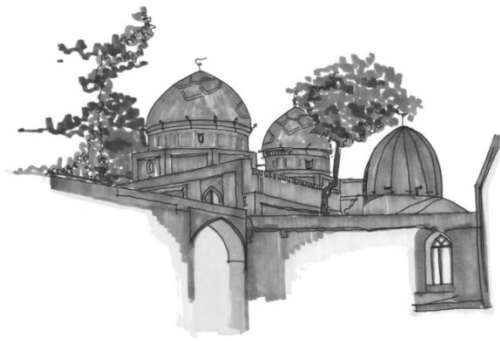
- برخی نمونه‌های قابل قبول آرایش خانه‌های متعدد در امتداد یک فضای نیمه خصوصی می‌باشد.

تصویر ۵.۸۷ فضای نیمه خصوصی و محله، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

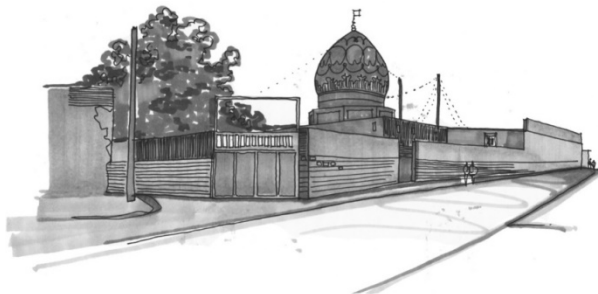
- **ساختمان‌های منفرد:** هر ساختمان باید در واکنش به کارکرد خود شکل و فرم بگیرد. ساختمان‌های منفرد با اشکال خاص خود سوژه‌های شناسایی در شهرهای سنتی ایرانی هستند. در شهرهای جدید

- مدرن و مناطق تازه به وجود آمده کلانشهرها توسعه‌های ناکارآمد و برج‌های بلند بر سیمای شهر تاثیر می‌گذارند. شباهت فرم ساختمان‌های مدرن درک بصری شهر را نیز متحول ساخته است.
- ساختمان‌های مذهبی کماکان مهمترین عناصر جهت شناسایی شهرهای اسلامی هستند. آن‌ها باید به وضوح قابل رویت تر از بخش خط افق شهر باشند.

تصویر ۵.۸۸ آرامگاه مشتاق علی شاه، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- فضاهای شهری مدرن می‌توانند از طریق نقش سنتی ساختمان‌های منفرد به عنوان سوژه مکان یابی ساماندهی گردند.

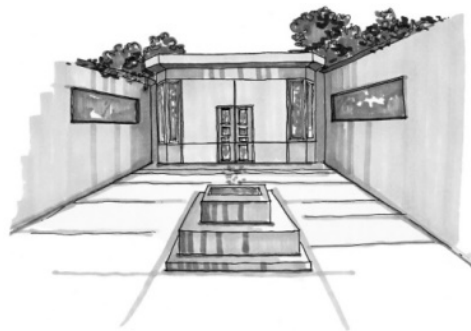
تصویر ۵.۸۹ مسجد، شهر بهبهان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- در شهرهای مدرن روزانه در حال رشد، ساختمان‌های منفرد با فرم خاص خود به جهت یابی افراد در منطقه شهری کمک می‌کنند.

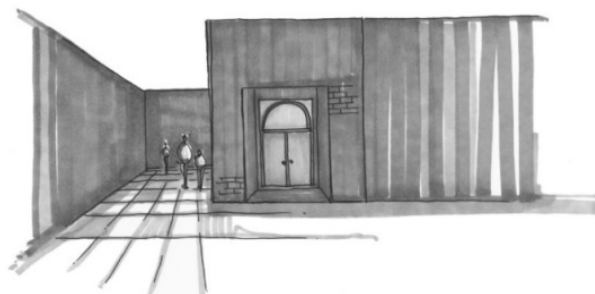
تصویر ۵.۹۰ یک محله، شهر سمنان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **فضاهای نیمه خصوصی:** محیط شایان اهتمام باید میان وحدت و کثرت و نیز بین فضاهای عمومی و خصوصی تعادل برقرار نماید. از منظر اجتماعی امنیت و راحتی یک فضای بسته از مهمترین اصول در ساماندهی فضای خصوصی محسوب می‌شوند. حتی در معماری مدرن فضاها که حریم خصوصی ایجاد نمی‌نمایند، غیر قابل قبول هستند.
- خانه‌های به شکل خوشه با فضای نیمه خصوصی در بین آن‌ها ارتباط اجتماعی ایده‌آل ایجاد می‌نمایند.

تصویر ۵.۹۱. خانه خوشه ای شکل با فضای نیمه خصوصی میانی، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- مناطق مسکونی شهر جدید شوشتر بر ارزش‌های فرهنگی فضاهای نیمه خصوصی تاکید می‌کنند.

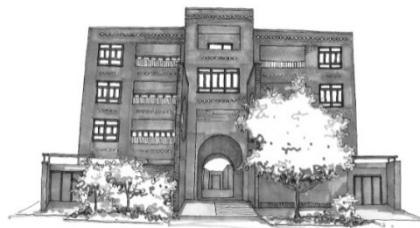
تصویر ۵.۹۲. نمای ورودی خیابان، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **فضاهای خصوصی:** جنبه حریم خصوصی در محیط‌های خصوصی اهمیت اولیه خود را در زندگی شهری مدرن نیز حفظ نموده است.
- هدف اساسی در ساماندهی فضاهای خصوصی محدود به فراهم کردن خانه نیست، بلکه شامل جو و حال و هوا نیز می‌شود. این راحتی در شهرهای کوچک تابع آب و هوا، عوامل اکولوژیک و فرهنگی اجتماعی می‌باشد. اما در شهرهای بزرگ معماران و طراحان از تکنیک‌های مدرن بهره می‌گیرند و سعی می‌کنند بر این عوامل غلبه کنند.
- پروژه‌های مسکونی آپارتمانی فقط باید در شهرهای بزرگ یعنی جایی که این پروژه‌ها مقبولیت بیشتری داشته و قابل اجرا هستند، محقق گردند.

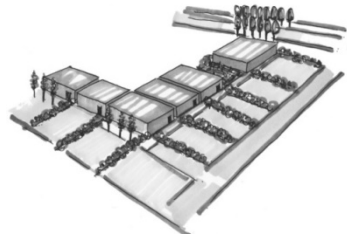
تصویر ۵.۹۳ خانه های کوچک شهری، مرکز شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- با توجه به شیوه زندگس سنتی در ایران باید محدودیت خانه های دو یا سه طبقه تک خانوار وجود داشته باشد.

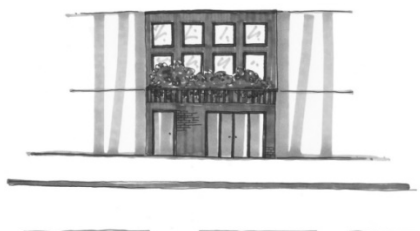
تصویر ۵.۹۴ خانه های طبقه ای، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- در برخی نواحی مدرن دیوارهای بلند به عنوان عنصر محافظ از طریق دیوارهای کوتاه تر یا درختان جایگزین گردیده اند. این ایده فقط در نواحی خاص مناسب می باشد.

تصویر ۵.۹۵ خانه های کوچک، شهر لاهیجان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

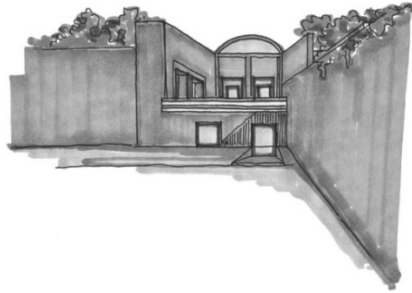
- دیوارهای بلند جنبه ای مهم در حفظ حریم خصوصی و امنیت در فضاهای خصوصی باقی می ماند. حیاط داخلی به عنوان مرکز فعالیت های خصوصی تنها عنصر طراحی است که می تواند این نیاز را محقق سازد.

تصویر ۵.۹۶ نمایی از خانه، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

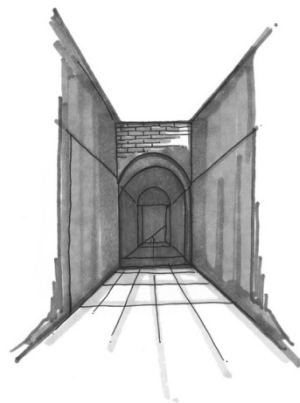

- **فضاهای عمومی:** فضاهای عمومی باید نیازهای فرهنگی اجتماعی افراد را در ساختار مکانی آشکار نمایند. برخی عناصر شهری بخش‌های مهم این ساختارهای فضایی می‌باشند و این ساختارها می‌توانند رفتار اجتماعی و فرهنگی افراد را تعیین نمایند. فضای عمومی می‌تواند یک بازار سرپوشیده سنتی، یک گذر، یک خیابان یا میدان بزرگ باشد که توسط ساختمان‌ها احاطه شده است. صرف نظر از آن که این فضاها از نظر فرم و ساختار تا چه حد متفاوت باشند، ابعاد اسلامی فرهنگ ایرانی شیوه‌های رفتاری خاصی را به هر نوع و شیوه اقتضا می‌کنند. تنها راه برای پاسخگویی به این شیوه‌های رفتاری انطباق فضایی مکان‌های عمومی با ارزش‌های فرهنگی و شیوه‌های زندگی بومی است. طرح‌های فضاهای عمومی در شهرهای جدید مدرن باید مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی بومی باشند که می‌توانند نیازهای اجتماعی و فرهنگی افراد را در فضاهای عمومی ساده و مشخص منعکس نمایند.

تصویر ۵.۹۷. فضاهای عمومی در محله، شهر سبزوار. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- با توجه به استانداردهای زندگی مدرن در طرح شهرهای جدید نباید ارزش‌های فرهنگی و اهمیت شیوه‌های رفتار اجتماعی در فضاهای عمومی مورد غفلت واقع شوند.

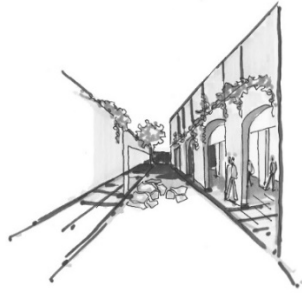

تصویر ۵.۹۸. کوچه سقف دار، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **ویژگی فضایی:** کیفیت یک فضا، خواه کوچه باشد، خواه میدان قابل دسترس یا فضای خصوصی، از آگاهی اصولی در مورد معماری بومی و تلفیق اقلیم و شیوه زندگی افراد ناشی می‌شود. استانداردهای سطح تکنولوژیکی ویژگی و کیفیت فضا را توصیف نمی‌نمایند. ویژگی یک فضا شامل روابط فرد و محیط شهری

خود می‌شود. این ویژگی از طریق ایجاد حس امنیت در یک فضای تنگ یا از طریق محافظت در یک خیابان باریک قابل توصیف می‌باشد.

- محیط‌های مدرن مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته باید استانداردهای مشخصی را محقق سازند. البته ساختارهای شهری باید بتوانند ارزش‌های فرهنگی ساکنان را دریافت و از آن‌ها بهره بگیرند.

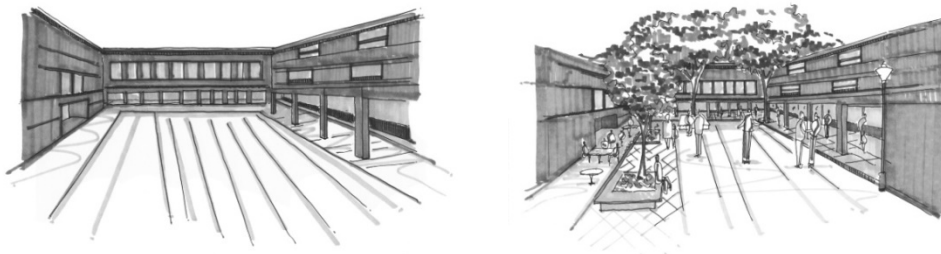
تصویر ۵.۹۹ مرکز خرید، شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- وحدت در فرم از طریق بهره گیری از شیوه‌های ساخت و ساز بومی و توجه به جنبه‌های اقلیمی قابل حصول می‌باشد. وحدت در فرم هویت ایجاد می‌کند.

تصویر ۵.۱۰۰ نمایی از خیابان، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- ویژگی فضاها مستلزم روش‌های طرح ریزی پیچیده نمی‌باشد. به طور مثال یک عنصر طراحی ساده مانند یک درخت می‌تواند خیابان بدون درخت را زیبا نماید.

تصویر ۵.۱۰۱ حیاط درونی یک مرکز خرید، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

تصویر ۵.۱۰۲ افزایش کیفیت فضا با استفاده از عناصر ساده طراحی. منبع: نویسنده، طراحی دست.

ج) جنبه کاربردی-اجتماعی

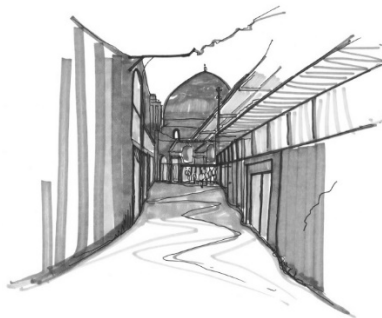
کارکرد هر شهر ساختار فیزیکی، سیستم حمل و نقل و حتی ساختار اجتماعی شهروندان خود را تعیین می‌کند. کارکرد یک شهر دلیل اصلی وجود آن می‌باشد.

به منظور ایجاد یک بخش جدید شهری سرزنده باید روش ساماندهی شهر کارکردهای متفاوتی عرضه نماید.

عناصر شهرسازی: تنوع عناصر شهرسازی بیانگر تنوع فعالیت‌های شهری است. امروزه بسیاری از این عناصر که قرار بود ساختار اساسی شهرهای مدرن را تشکیل دهند، دیگر نماد گذشته نیستند. عناصری مانند بازار نمی‌توانند در زندگی اقتصادی مدرن شهر وجود داشته باشند. میدان نمی‌تواند به عنوان مرکز فعالیت‌های اداری و سیاسی نقش ایفا نموده و کمربندهای سبز یا باغ‌ها در شهرهای بیابانی دیگر عناصر محافظ در برابر بیابان‌ها نیستند.

البته این پدیده‌های شهری باید به عنوان بخش غیر قابل تفکیک فرهنگ ایرانی پذیرفته شوند. وجود آن‌ها می‌تواند به طور نمادین به تحقق استمرار گذشته در محیط‌های مدرن کمک نماید.

- عناصر شهری مختلف به شهر در جذب فعالیت‌های بیشتر و تولید فضاهای شهری مختلف کمک می‌نمایند. یک مثال قانع کننده طرح مراکز خرید مدرن به عنوان بازار سنتی جهت بازتولید چهره سنتی شهر است.

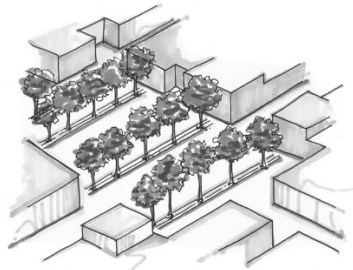
تصویر ۵.۱۰۳ بازار، خیابان شازده حسین، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- استفاده از فضای سبز و آب به خصوص در مناطق داغ و خشک نه تنها از نظر اقلیمی اهمیت دارد بلکه دارای اهمیت نمادین نیز می‌باشد. درختان و فضاهای سبز درون شهر باید به عنوان عنصر کیفیت محیط زیست رد فرهنگ ایرانی تلقی گردند.

تصویر ۵.۱۰۴ خانه‌های قدیمی در جنوب تهران، منطقه عودلاجان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- درختان عناصر مهم طراحی شهری درون شهرها و دور تا دور شهر هستند. امروزه فضاهای سبز مدرن به شکل پارک در کشورهای داغ و خشک مورد استفاده قرار می‌گیرند.

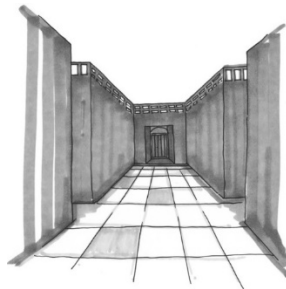
تصویر ۵.۱۰۵ خانه های کوچک در جنوب تهران و چشم انداز سبز. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- کمربند سبز اصولاً در شهرهای بیابانی از پیکره فیزیکی شهر در برابر بادهای شنی بیابانها محافظت می‌کند. فضاهای سبز یک عنصر طراحی شهرسازی مهم در مناطق داغ و خشک می‌باشند.

تصویر ۵.۱۰۶ منطقه حاجی، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **شبکه‌های عابر پیاده:** شکل شبکه عابر پیاده در هر شهر منعکس کننده ساختار اجتماعی و ارزشهای فرهنگی افراد است. چنانچه نقش و کارکرد این عنصر مهم در حیات شهرهای مدرن نادیده گرفته شود، این امر منجر به محدودیت‌هایی در فعالیت‌های نیمه خصوصی و عمومی می‌گردد. در ساماندهی شهرهای مدرن سیستم عبور و مرور از اهمیت برخوردار است، اما فعالیت‌های اجتماعی که به یک شهر در بقا کمک می‌کنند نیز باید مورد توجه قرار گیرند.
- سیستم مسیر عابر پیاده شهر جدید شوشتر یک نمونه موفق برای محیط سرزنده می‌باشد.

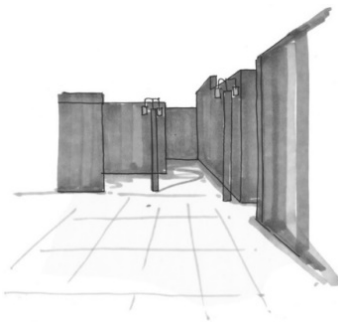
تصویر ۵.۱۰۷ بن بست، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **فضاهای شهری:** فضاهای عمومی شهری ویژگی‌های اجتماعی یک شهر را نشان می‌دهند. خیابان‌ها، میداين و حتی فضاهای کوچک در مناطق مسکونی تجسم کیفیت زندگی اجتماعی در شهر هستند. نه تنها الگوها، ساختارها و کارکردهای این فضاها کیفیت ساماندهی معماری را اثبات می‌نمایند، بلکه حتی نماکاری‌ها، پوشش گیاهی، نور، سنگفرش، مصالح ساختمانی، مجسمه‌ها و بانک‌ها کیفیت فضای شهری را بهبود می‌بخشند.
- در سیستم طرح ریزی مدرن باید توجه به فضاها و نه به ساختمان‌ها معطوف گردد. صرف نظر از برخی اشیاء مهم باید کل فضا دارای ویژگی خاص خود باشد.

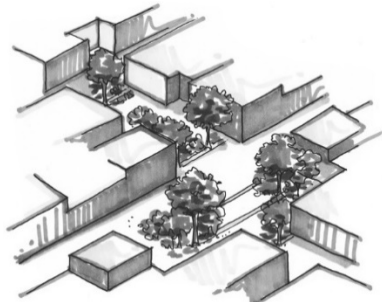
تصویر ۵.۱۰۸ خیابانی در شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- در شهر جدید علوی تمرکز طراحان و معماران در طراحی فضاهای شهری با کیفیت خاص و هویت بومی مشهود می‌باشد.

تصویر ۵.۱۰۹ کوچه‌های کوچک در شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- فضاهای شهری، صرف نظر از اهمیت آن باید از ویژگی اجتماعی برخوردار باشند.

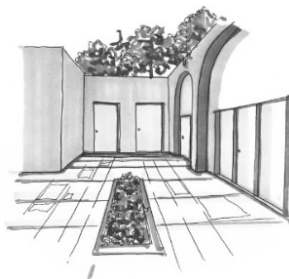
تصویر ۵.۱۱۰ کیفیت اجتماعی فضاها، جنوب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **ارتباط اجتماعی:** در شهرهای اسلامی ارتباط اجتماعی و زندگی دسته جمعی اهمیت خاص خود را دارند.
- در شهرهای سنتی انطباق ساختار فیزیکی با نیازهای فرهنگی و اجتماعی شهروندان مبنای ارتباط اجتماعی را شکل داده است. در فرهنگ ایرانی تنهایی جایی ندارد. حتی در شهرهای بزرگ افراد در جستجوی امکانات وسیله ارتباط اجتماعی هستند. در ساماندهی شهرهای مدرن نباید این جنبه اجتماعی به دلایل مدرنیته نادیده گرفته شوند.
- هر جا منازل به صورت ردیفی از خانه‌ها درآمده‌اند، امکان ارتباط اجتماعی کاهش می‌یابد. در این مورد مغازه‌های محلی تنها امکان برای ارتباط اجتماعی روزمره می‌باشند.

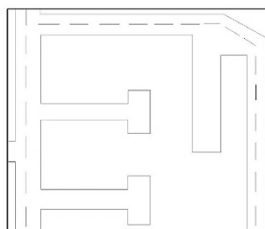
تصویر ۵.۱۱۱. مغازه‌های محلی در یک محله، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- ساماندهی منازل پیرامون یک فضای باز یا در کوچه بن بست امکان ارتباط اجتماعی و ارتباط میان شهروندان را افزایش می‌دهد.

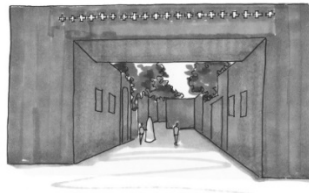
تصویر ۵.۱۱۲. فضای نیمه خصوصی، منطقه اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- در شهر جدید علوی سیستم حمل و نقل اولویت دارد.
- هر مجتمع مسکونی از یک دسترسی اصلی از خیابان و یک دسترسی ثانویه از منطقه نیمه محصور برخوردار می‌باشد. به این ترتیب امکان ساکنان برای برقراری ارتباط اجتماعی افزایش می‌یابد.

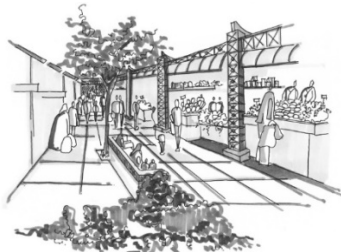
تصویر ۵.۱۱۳. سیستم حمل و نقل، شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، ترسیم کد.

- تفکیک سیستم عبور و مرور از زندگی دسته جمعی داخلی به نقش شبکه‌های عابر پیاده در سیستم ارتباط اجتماعی یک شهر کمک می‌نماید.

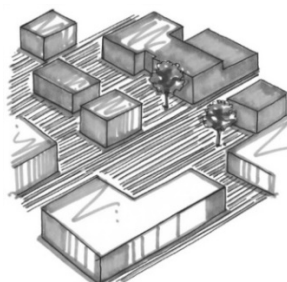
تصویر ۵.۱۱۴ ورودی سقفدار خیابان، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **ساختار اجتماعی:** ساختار اجتماعی افراد که در شهرستان‌های کوچک زندگی می‌کنند، دقیقاً به اندازه جنبه‌های معماری اهمیت دارد. در مراکز استان‌ها تمایز ساختار اجتماعی منجر به توسعه مناطق شهری با ویژگی شهری متفاوت می‌گردد. (مصالح، شیوه ساخت، اندازه، نمائندگی‌ها و غیره). شهرهای جدید نباید فقط برای طبقه‌های متوسط و پایین، بلکه باید با توجه به طیف گروه‌های اجتماعی مختلف ساماندهی گردند.
- هماهنگی در ساختار اجتماعی یک جنبه مهم در طرح ریزی شهرهای جدید و شهرستان‌ها می‌باشد. استراتژی‌های طراحی مناسب باید سعی کنند گروه‌های با درآمد پایین را مد نظر قرار دهند.

تصویر ۵.۱۱۵ بازار کوچک در نزدیکی پارک لاله، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

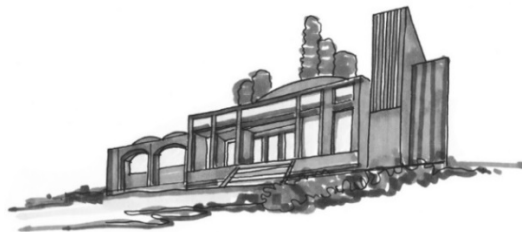
- از طریق استراتژی طراحی متناسب گروه‌های با درآمدهای متفاوت می‌توانند با یکدیگر زندگی کنند. انواع خانه‌های مشابه به طور مثال می‌توانند طبقات اجتماعی مختلف را در کنار یکدیگر اسکان دهند.

تصویر ۵.۱۱۶ خانه‌ها با اندازه‌های مختلف، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **فضاهای اجتماعی:** هر فضا اهمیت خاص خود را دارد. رابطه افراد با محیط خود بیانگر این اهمیت می-باشد. فضاهای سودمند آثار خود را به صورت خاطره بر جای می-گذارند. عناصر یک فضای سودمند ممکن است یک درخت در یک کوچه، نمای یک ساختمان، مسیر یک کوچه باریک یا شکل نامنظم یک گذر باشند.
- استفاده از عناصر معماری بومی در ساماندهی فضاهای جدید ابتدایی نبوده و قادر به شاداب سازی شهرهای مدرن می-باشد. ایده‌های طراحی مناسب تفاوت‌ها میان محیط‌های مدرن و موجود را در یک منطقه کاهش می‌دهند.

تصویر ۵.۱۱۷ یک خانه مدرن، با الهام از بادگیر، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- طراحی شهر جدید شوشتر مبتنی بر موضع همراه با احترام در قبال روش‌های بومی است که در تلاش برای کاهش تمایز میان بخش قدیمی و بخش جدید در این منطقه نمود می‌یابد.

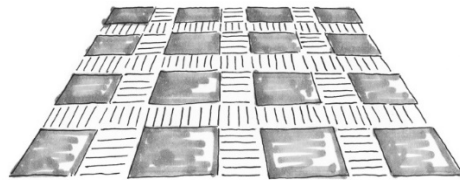
تصویر ۵.۱۱۸ استفاده از روش‌های طراحی محلی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- هر منطقه از ویژگی‌های شهرسازی خاص خود که بیانگر هویت آن می‌باشد، برخوردار است. به رسمیت شناختن ساختار خاص فضاهای شهری جنبه‌ای مهم در ایجاد هویت فرهنگی می‌باشد.

تصویر ۵.۱۱۹ مناره علی و هارونیه، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- یک مثال در این زمینه شهر جدید شوشتر می‌باشد: حصارهای بومی در نمای ساختمان‌ها یا کوچه‌های سنگفرش شده با مصالح بومی نشان دهنده ویژگی طراحی بوده و بر هویت این منطقه تاکید می‌کنند.

تصویر ۵.۱۲۰ ساختار کف، شوشتر جدید. منبع: نویسنده، طراحی دست.

- **تصویر ظاهری:** تصویر یک شهر نه تنها مبتنی بر ساختار فیزیکی و تصویر ظاهری معماری آن می‌باشد، بلکه تلفیقی از همه عواملی می‌باشد که مورد بررسی قرار گرفتند.
- شهرهای جدید نه تنها باید مسکن انبوه فراهم نمایند، بلکه همچنین باید محیط‌های مطلوب و و راحت عرضه نمایند. با استفاده از نظریه‌های سنتی ایرانی و به کمک شیوه‌های ساخت مدرن مناسب می‌توان استانداردهای بهینه برای شهرهای جدید ایجاد نمود. همچنین برقراری روابط سازنده بیشتر با ساکنان آینده شهر در چنین مکان‌هایی ضروری می‌باشد. سیمای یک شهر جدید یا یک بخش بازسازی شده شهر نباید از نواحی موجود متمایز گردد.
- هماهنگی میان طرح یک شهر جدید و طرح یک شهر قدیمی عنصر کلیدی است: استمرار بین قدیم و جدید.

۵.۹ نتیجه گیری

با تحول اجتماعی در اوایل قرن بیستم طبقه بالای اجتماعی به عنوان اولین گروه جمعیتی مجذوب سبک زندگی اروپایی گردید. ظهور فرهنگ غرب و اخذ آن توسط جامعه ایرانی خیلی سریع اتفاق افتاد. آن‌ها فرزندان خود را برای تحصیل به اروپا فرستادند. پوشش، رفتار اجتماعی حتی لوازم خانگی و مبلمان آن‌ها بیش از پیش به سبک زندگی غربی شباهت پیدا کرد. افول ارزش‌های اخلاقی به عنوان اولین گام در خود بیگانگی اجتماعی تلقی گردید. اخذ ارزش‌های اساسی غربی و ترجیح آن بر اصول سنتی ایرانی به عنوان مزیت خاص اجتماعی تلقی گردیدند. در سده‌های بعد این تفکر به طبقه متوسط نیز سرایت کرد. به همین دلیل ساکنان بخش قدیمی شهر ترجیح دادند مناطق مسکونی خود را ترک نموده و در حاشیه شهرهای مدرن زندگی کنند.

اکنون پس از نیم قرن این از خود بیگانگی بیش از گذشته در کلانشهرها قابل مشاهده است. تحول اجتماعی در کلانشهرها در سبک زندگی شهرنشینان نیز نمود می‌یابد. البته ارزش اساسی فرهنگی سنتی در شهرهای کوچک همچنان دست بالا را دارد. دولت دوران پیش از انقلاب در همکاری با مشاوران خارجی و سرمایه گذاران توانمند در بخش ساخت و ساز، ارزش بیشتری برای جنبه‌های کمی برنامه‌های اجرا شده توسعه شهری قائل بود. این واقعیت در ایران دلیل اصلی آن بود که معماران و مهندسان عمران پروژه‌های بزرگ توانستند سود کلانی به جیب بزنند. با

این سیستم نقش معماران و مهندسان عمران تقلیل یافت. در سال‌های دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی سرمایه‌گذاران بزرگ توانستند بازار ساخت و ساز را به تصرف خود درآورده و ساختمان‌های بلند در سطوح بزرگ بنا شدند. در این دوران توسعه کلانشهرها چیزی به جز ایجاد بهترین مناطق مسکونی ممکن نبود. چه بسا این توسعه معطوف بر تحقق پروژه‌های ساختمانی سودآور بود. شرکت‌های ساختمانی و رقبای آن‌ها بدون مراجعه به معماران مشاور و نقشه‌کشان خبره پروژه‌های خود را اجرا کرده و یا آن را گسترش می‌دادند. این امر به فقدان کیفیت پروژه‌های ساختمانی و استفاده از مصالح ساختمانی بی کیفیت نامرغوب منجر شد. تجارت کلان در بخش ساخت و ساز در این دوران در پی آن بود که نقش معماران را در امور ساختمانی تضعیف نماید. راهکارهای بیگانه با فرهنگ ایرانی برای مشکلات شهرسازی با وجود آن که با شرایط اجتماعی و فرهنگی ایران تناسب نداشتند، بر راه حل‌های بومی ترجیح داده شدند. با وجود آن که چند پروژه عمرانی با کیفیت بالا توسط معماران ایرانی و خارجی اجرا گردیدند، اما در نهایت این پروژه‌های عمرانی تنها نمونه و الگو بودند. این پدیده نابسامانی اجتماعی و سقوط اخلاقی را به دنبال داشت. جامعه غربی مدرن ریشه در نظام ارزشی ماده‌گرایانه دارد. البته تبادل فکری دائمی و تاثیر متقابل مستمر درون این نظام وجود دارد. وارد کردن این نظام به ایران بدون آبخشور فرهنگی مشترک و پشتوانه اخلاقی منجر به هرج و مرج فرهنگی و تضادهایی گردید. ایجاد یک نظام ارزشی مادی‌گرایانه با نابسامانی فرهنگی مرتبط با آن با فرهنگ اسلامی همخوانی نداشت. انقلاب ایران از این تضادهای فرهنگی و تعارض‌های ناشی از آن میان طبقات اجتماعی نشأت می‌گیرد. تجربیات آن زمان نشان داد که ارزش‌های اسلامی در طرح ریزی و ساماندهی از نظر توسعه شهری و شهرستان‌ها مورد لحاظ واقع نشدند. به منظور حفظ سنت و ارزش‌های اساسی باید مفاهیم جوامع مدرن با شرایط فرهنگی همخوانی داشته باشد. مدرنیته و فناوری نباید دستاویزی برای شکل‌گیری یک سبک زندگی نامناسب باشند. امروزه معماران و طراحان شهر نقش مهمی در ابداع روش‌های نوین دارند. آن‌ها نباید در طرح ریزی شهر سازی یا معماری خود را فقط محدود به ایدئولوژی بین المللی و الگوی بیگانه با اجتماع کنند، بلکه باید به فرهنگ خود، ارزش‌های اساسی دینی و اجتماعی و ایده‌های زیبایی‌شناسانه روی بیاورند. شیوه‌های ساخت و مصالح سنتی نباید فراموش و به خاطر ساختمان‌های پیش ساخته رها شوند. ایده سیاسی ارزش فرهنگی و زیبایی‌شناسی محیط فیزیکی باید موجود باشد. لازم است نیاز به معماران و طراحان شهرسازی به رسمیت شناخته شود. معماران و طراحان شهر سازی باید یاد بگیرند که جامعه را به عنوان نمایندگان قابل اعتماد نمایندگی کرده و باید به نقش خود در جهت حفظ محیط زیست واقف باشند. در جوامعی که جهل فرهنگی ایجاد همزیستی غنی فرهنگی، سنتی و انساندوستانه را دشوار ساخته و معماران در اجرای پروژه‌های ساختمانی جامع مسئولیت خود را در قبال جامعه فراموش کرده و تسلیم یک بوروکراسی کوتاه بینانه می‌شوند، انتظار هیچ گونه ویژگی زیبا شناختی در شهر سازی وجود ندارد. ویژگی شهرهای سنتی ایرانی منحصر به فرد است. شهرهای سنتی به عنوان تجسم فیزیکی ارزش‌های اساسی فرهنگی محسوب شده و در اصول طراحی شهرسازی سنتی ریشه دارند. در بخش دوم این کار سرفصل‌های اصلی جمع بندی می‌گردد. در بخش سوم این سر فصل‌ها به تفصیل تشریح می‌گردند. اهمیت این جنبه فرهنگی هنوز هم جزء ثابت جامعه مدرن ایرانی می‌باشد. به طور مثال می‌توان از یزد به عنوان یکی از شهرهای سنتی رد مرکز ایران نام برد که اصول سبک معماری سنتی گذشته را با عصر مدرن پیوند می‌زند.

تحولات طرز فکر اجتماعی در ارتباط با استانداردهای مدرن بر شیوه زندگی، هویت فرهنگی، رابطه فرهنگی و روحی با یکدیگر و رابطه با محیط زیست تاثیراتی داشته است.

بررسی اصول طرح ریزی و طراحی شهرهای مدرن در بخش چهارم روابط ذکر شده را اثبات می‌نماید. انقلاب اسلامی موجب جوانه زدن امید در طراحان شهر و معماران گردید که در آینده شیوه سنتی شهرسازی را دوباره محقق سازند. البته با وجود انقلاب سنتی ایران، تهران همچنان بر اساس الگوی غربی توسعه می‌یابد. شهرهای جدید سال‌های دهه ۱۹۸۰ میلادی این نکته را ثابت می‌کنند که شیوه شهرسازی پیش از انقلاب همچنان در دوران پس از انقلاب نیز اجرا می‌گردد.

مطالعات در مورد شهر جدید شوشتر در این رساله نشان می‌دهند که این شهر با ظاهر سنتی خود یک استثناء است. این شهر جهت برآورده ساختن نیازهای فرهنگی ساکنان خود طراحی گردید. شهر قدیمی شوشتر به عنوان منبع اطلاعات در مورد شیوه سبک زندگی ساکنان آن نقش ایف می‌کند. بسیاری از طراحان شهر و معماران از روش‌های معماری در ساخت شهر جدید شوشتر انتقاد کرده‌اند. آن‌ها این روش‌ها را ناپخته و غیر قابل قبول قلمداد نموده‌اند. البته این روش ساخت هر چیز که باشد ابتدایی و پیش پا افتاده نیست. چه بسا این تلاشی در بخشیدن هویت فرهنگی و اجتماعی به یک شهر مدرن باشد. ژاکلین روبرتسون در اثر خود با عنوان «شاهستان پهلوی» (گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی) توضیح می‌دهد که اصل طرح ریزی شامل انتقال ارزش‌های اساسی اجتماعی در یک جامعه اصلاح شده می‌باشد.^۹ جهت تحقق این هدف طراحان شهری باید یک تصور پایه از این که نیازهای زیست محیطی جمعیت در گذشته چگونه تشخیص و مرتفع می‌گردید و این که امروزه چه امکاناتی برای احیای این وضعیت وجود دارد، داشته باشند. چنانچه ما به جد در پی اصلاح سطح زندگی جمعیت باشیم، حق نداریم کار غیر معقولی انجام دهیم که چیزهای زیبای قابل تمایز را که در حال حاضر وجود دارند، نابود سازد. زیرا ما نه فقط در قبال زندگی خودمان بلکه در قبال زندگی نسل‌های بعدی نیز مسئول هستیم.

مواجهه با مشکلات بازسازی شهرهای قدیمی اثبات می‌نماید که فرهنگ و اداره میراث فرهنگی باید توسعه و حفظ محیط زیست را تضمین نمایند. درون شهرهای تاریخی فعالیت‌ها و گرایشاتی وجود دارد که افراد و محیط زیست آن‌ها را به دنیای تحول ارزش‌ها و تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی پیوند می‌زند.

حفاظت از مناطقی که به میراث فرهنگی تعلق دارند، باید بر مبنای تصور فلسفی و منافع افراد در رقابت اجتماعی و جغرافیایی معین باشد، نه بر مبنای حفظ ساختار. حفظ و مراقبت ویژه از میراث فرهنگی بسیار هزینه بر بوده و به خصوص در مورد ساختمان‌های قدیمی تاریخی و عام المنفعه مانند مدارس، مساجد، بازارها، گرمابه‌ها و نیز خانه‌هایی که هنوز قابل تعمیر هستند، (مثلا در مورد شهر یزد) انجام می‌شود. برخی ساختمان‌ها که دارای یک دکوراسیون ویژه یا برنامه خاص هستند، نیز بازسازی می‌گردند.

ترویج حفظ و بهسازی کل منطقه به جای ساختمان‌های معدود گام مهمی در جهت بازسازی قلعه‌های تاریخی است. مشکل اصلی در تمرکز بر چند ساختار این است که به این ترتیب آنچه بر سر کل بافت اتفاق می‌افتد نادیده

^۹ «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم).

گرفته می‌شود. اصل اساسی طرح یک جامعه، به رسمیت شناختن حقوق اعضاء در ابراز نظر خود در مورد تصمیمات اتخاذ شده‌ای است که بر فضاهایی که اعضای جامعه در آن‌ها سکونت، کار و زندگی می‌کنند، تاثیر می‌گذارد. این اثر نشان می‌دهد که ایران به استراتژی جدیدی برای سیستم طرح ریزی شهرهای مدرن نیاز دارد. این سیستم جدید باید مسائل مطروحه در این رساله را برطرف نماید و ادارات عمومی را به تدوین یک طرح مدرن در مناطق تاریخی ترغیب نماید.

این امر نباید به تعارض میان حفظ گذشته و آینده بیانجامد. هر دو باید به منظور ایجاد تصویری از شهر مورد استفاده قرار گیرد. افراد در یک جامعه مدرن شایسته نه در رقابت با یکدیگر بلکه باید در همکاری با یکدیگر به فکر حفظ میراث فرهنگی باشند.

استفانو بیانکا در اثر خود با عنوان «شهری در دنیای عرب» ادعا می‌کند:

«پیوستگی فرهنگی فقط از طریق بازتولید اشکال معماری یخزده قابل حصول نیست، بلکه باید از طریق احیای فرایندهای شکل دهی درونی پشتیبانی شوند.

تنها در صورتی این کار می‌تواند به ساخت یک محیط الهام بخش منجر شود که ویژگی‌هایی مانند سلامت جسمی، عاطفی و روحی افراد فراهم باشند.

شکل گیری هویت فرهنگی مبتنی بر وجود یک نگرش و درک صحیح از واقعیت است. معماران آینده می‌توانند در صورتی که بستر فرهنگی آن چنان بدیهی باشد که هیچ گونه تحلیل مشخصی در مورد روش خلاقانه ضروری نباشد، برای این هدف به شیوه اسلامی صنعتگرانی تربیت نمایند.

ایجاد بدون تفاوت معماری بی اهمیت و نامتناسب در کشورهای اسلامی (۹) باید خواسته همه کسانی باشد که به تاریخ و حفظ میراث معماری اسلامی که در طی مدت زمان طولانی آزمایش و خطا به وجود آمده است، علاقه دارند.^{۱۰}

آگاهی از تاریخ شهر می‌تواند راهنمایی برای طراحان باشد تا به این ترتیب شهر را بهتر درک نمایند و این که چرا یک شهر به این ترتیب به وجود آمده است. احتمالاً یافتن اصول شهرهای سنتی آسان تر از یافتن راه حل مناسب و متناسب برای طرح ریزی شهرها و شهرستان‌های جدید می‌باشد. ارتباط میان میراث فرهنگی و هویت شهری دلیل مهمی برای لحاظ نمودن محیط تاریخی در طرح ریزی شهرهای جدید است. در مورد ایران به عنوان یک کشور اسلامی، تجربیات غنی گذشته درس‌های ضروری می‌باشند که برای آینده بهتر باید یاد گرفته شوند.

سنت‌های اسلامی و شیوه‌های رفتاری و مطالبه حریم خصوصی تاثیرات اساسی بر فرم شهری داشته‌اند که در موارد مشخص شباهت‌هایی میان مناطق شهری قدیمی و جدید را تضمین کرده بودند.

^{۱۰} «فرم شهر در دنیای عرب، در گذشته و حال؛ استفانو بیانکا؛ موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور ORL ETHZ؛ زوریخ، آثار

پاورقی

فصل ۱:

۱. «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»؛ جهان‌شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمانشهر؛ تهران، ۲۰۱۲.
۲. «آب و هوا و معماری»؛ مرتضی کسمایی؛ ایران مسکن سازی جامعه؛ تهران، ۱۳۷۲.
۳. «دولت و توسعه تهران (۱۳۲۰-۱۳۰۴)»؛ محسن حبیبی؛ نشریه اکولوژی؛ شماره ۱۵؛ تهران ۱۳۶۸.
۴. «موانع تاریخی رشد کاپیتالیسم در ایران: قاجارها»؛ احمد اشرف؛ انتشارات زمینه، ۱۳۵۹، صفحه ۱۰۲.
۵. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۸۲.
۶. «شهرگرایی در ایران»؛ فرخ حسامیان، گیتی اعتماد، محمد رضا حائری؛ انتشارات آگاه؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۱۸.
۷. «شهرگرایی در ایران»؛ فرخ حسامیان، گیتی اعتماد، محمد رضا حائری؛ انتشارات آگاه؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۲۴.
۸. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۶۴.
۹. «دلایل شکست برنامه‌های جامع شهری در معماری و شهرسازی»؛ جواد حامدی حق؛ نشریه معماری و شهرسازی؛ شماره ۶؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۴۴.
۱۰. «پذیرش طرح هویت در فضای عمومی شهری»؛ سید عبداللہی دانش پور؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ، صفحه ۳۱۲.
۱۱. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهری در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۴۳-۲۳.
۱۲. «طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی»؛ مصطفی بهزادفر؛ انتشارات شهر؛ تهران، ۱۳۹۰، صفحه ۶۶-۵۷.
۱۳. «شروع شهرگرایی در ایران»؛ یوسف مجید زاده؛ انتشارات نشر دانشگاهی؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۳۲.
۱۴. «دلایل شکست برنامه‌های جامع شهری در معماری و شهرسازی»؛ جواد حامدی حق؛ نشریه معماری و شهرسازی؛ شماره ۶؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۴۹.
۱۵. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهری در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۳۹۳-۳۸۸.
۱۶. «شهرسازی و طراحی شهر در ایران»؛ سعد الدین‌رشدیه؛ وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۱۲۵-۱۱۷.
۱۷. «طراحی شهرهای جدید»؛ کرامت ا. زیاری؛ انتشارات سمت؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۴۳۷-۴۳۱.
۱۸. «تحول سریع شهرگرایی در ایران»؛ فیروز توفیق؛ نشریه آبادی؛ شماره ۹، تهران، ۱۳۷۱، صفحه ۷۲-۶۹.
۱۹. «شهرسازی و طراحی شهر در ایران»؛ سعد الدین‌رشدیه؛ وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۱۲۷.
۲۰. «درآمدی بر شهرسازی معاصر در ایران (۱۳۸۲-۱۳۴۲)»؛ محمد علی کامروا؛ نشریه هنر تجسمی؛ شماره ۸، تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۵۷.
۲۱. «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور ارتس، ETH زوریخ، نشریه ORL ، ۴۶/۲۰۰ ، صفحه ۱۶۷-۱۷۷.

۲۲. «شهرگرایی از منظر طراحی شهر و منطقه»؛ اداره طراحی منطقه‌ای؛ تورج دانشور، تهران، ۱۳۵۶، صفحه ۲۳۸.
۲۳. «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریلتس، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۱۹۰.
۲۴. «طراحی و سنت: در راستای همگرایی»؛ د. همر، روبرت فری استون، طراحی شهری در دنیای در حال تغییر، تجربه قرن بیستم، لندن ۱۳۸۹، صفحه ۲۰۱.
۲۵. «تهران، سیمای یک شهر در حال تحول»؛ ه. عالمی، در: «معماری ایرانی معاصر در جستجوی یک هویت جدید»، طراحی متناسب با محیط زیست (IEDRC)، رم ۱۳۷۵، صفحه ۳۱.
۲۶. توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق ایران و سیستم‌های شهری؛ محمد همسی؛ مرکز آموزش و تحقیقات در طراحی شهری؛ سازمان برنامه و بودجه؛ تهران، ۱۳۵۳، صفحه ۱۱۲.
۲۷. «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریلتس، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۳۳۰.
۲۸. «درآمدی بر شهرسازی معاصر در ایران (۱۳۸۲-۱۳۴۲)»؛ محمد علی کامروا؛ مجله هنر تجسمی؛ شماره ۸، تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۹۱.
۲۹. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۵۴۵-۵۴۱.
۳۰. «قالب شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور اریلتس، ETH زوریخ، نشریه ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۲۳، ۳۱. همان منبع، صفحه ۳۴۰.
۳۱. «قالب شهری در ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۲۳.
۳۲. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علوم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۵۴۹.

فصل ۲:

۱. «طرح ریزی برای بازسازی بخش تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری؛ حسین حاتمی نژاد؛ انتشارات فراگستر؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۷-۹.
۲. «راهنمای گردشگری استان یزد»؛ محمد رضا سید حسینی؛ چاپ توسط سازمان گردشگری استان یزد؛ ۱۳۸۱، صفحه ۵.
۳. «تصویر طبیعی یزد در ارتباط با مشکلات بیابانی»؛ عطاء الله قبادیان؛ انتشارات دانشگاه جندی شاپور؛ اهواز، ۱۹۸۵، صفحه ۱۲.
۴. «طرح ریزی برای بازسازی بخش تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری؛ حسین حاتمی نژاد؛ انتشارات فراگستر؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۵.
۵. «تحقیقی از سازمان میراث فرهنگی شهر یزد»، سازمان مسکن و شهرسازی شهر یزد، شهرداری محله تاریخی شهر یزد، ۱۳۷۷.
۶. «تاریخ جدید یزد»؛ احمد کاتب؛ ۱۳۳۵، صفحه ۴.
۷. «جغرافیای تاریخی ایران»؛ وسیلی ولادیمیروویچ بارتولد؛ ۱۳۳۲، صفحه ۱۸۵.
۸. «تاریخ یزد»، جعفر ابن محمد بن حسن جعفری و مساعی ایرج افشار، انتشارات علمی فرهنگی، تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۳۷.
۹. «شهر سازی و معماری در مناطق اقلیمی داغ و خشک ایران»؛ محمود توسلی، چاپ چهارم، مرکز مطالعات شهری و معماری ایران، تهران، ۱۳۶۱، صفحه ۲۲، ۲۳.
۱۰. «تاریخ جدید یزد»؛ احمد کاتب، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۶، صفحه ۱۲۱ و ۱۲۲.
۱۱. مولف، بر اساس پرس و جو در منطقه تاریخی شهر یزد.
۱۲. «طرح بازسازی بافت تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری خلیل آباد، ۱۳۷۸، صفحه ۱۰۳.
۱۳. «طرح بازسازی بافت تاریخی شهر یزد»؛ حسین کلانتری خلیل آباد، ۱۳۷۸، صفحه ۱۰۳.
۱۴. «محله تاریخی شهر یزد»؛ محمد حسن خادم زاده؛ سازمان میراث فرهنگی یزد، تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۱۷.

فصل ۴:

۱. «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»؛ جهان‌شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمانشهر؛ تهران، ۱۳۹۱، صفحه ۲۳.
۲. «تاریخ شهر و شهرسازی در ایران»؛ جهان‌شاه پاکزاد؛ انتشارات آرمانشهر؛ تهران، ۱۳۹۱، صفحه ۱۳۱.
۳. «تاریخ معماری و سکونت»؛ محمد حسن ابراهیمی؛ مرکز پژوهش ساخت مسکن، تهران ۱۳۶۲، صفحه ۵۹.

۴. «احیای ساختمان‌ها و شهرهای سنتی»؛ منصور فلامکی؛ دانشگاه تهران؛ تهران
۵. «از ونیز به شیراز»؛ تلاشی برای بازسازی شهری»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات نقره، تهران ۱۳۵۷، صفحه ۱۹۱.
۶. «بازسازی شهری در ایران»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات جهاد دانشگاهی؛ تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۱۶۹.
۷. «از ونیز به شیراز»؛ تلاشی برای بازسازی شهری»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات نقره، تهران ۱۳۵۷، صفحه ۱۳۵.
۸. «اصول طراحی شهر سازی و توسعه فضای مسکونی در ایران»؛ محمود توسلی؛ مرکز مطالعات معماری و شهر سازی؛ تهران ۱۳۶۵، صفحه ۱۲۳.
۹. «شهرهای جدید، فرهنگ جدید در زندگی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ ج. زارع، تهران، ۱۳۶۹، صفحه ۱۶۳.
۱۰. «ویژگی‌های تحلیلی طراحی شهر در ایران»؛ ناصر مشهدی زاده دهقانی؛ دانشگاه علم و فناوری؛ تهران، ۱۳۷۳، صفحه ۲۲۰.
۱۱. «تلفیق معماری سنتی و مدرن در طرح شهرهای جدید آینده»؛ روزنامه اطلاعات، شماره ۲۰۰۶۴؛ تهران، ۱۳۷۲، صفحه ۵.
۱۲. «تلفیق معماری سنتی و مدرن در طراحی شهرهای جدید آینده»؛ روزنامه اطلاعات، شماره ۲۰۰۶۴؛ تهران، ۱۳۷۲، صفحه ۶.
۱۳. «شهرهای جدید، فرهنگ جدید شهرگرایی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران؛ ۱۳۷۰، صفحه ۴.
۱۴. «گزارش در مورد شهر شاهین شهر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۲
۱۵. «شهرهای کوچک، نشانه دیگری در توسعه منطقه‌ای؛ زهره فنی؛ وزارت کشور؛ تهران ۱۳۸۲، صفحه ۸
۱۶. «شهرهای جدید، فرهنگ جدید شهرگرایی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران؛ ۱۳۷۰، صفحه ۳۵.
۱۷. «توسعه شهری و طراحی شهری در ایران»؛ سعد الدین رشیدی، وزارت کشور؛ تهران، ۱۳۸۹، صفحه ۶۹.
۱۸. «نسل دوم شهرهای جدید ایران»؛ ناهید سجادیان، ماندانا مسعودی راد، مجتبی رشیدی نهال؛ انتشارات ...؛ تهران، ۱۳۸۵، صفحه ۲۴.
۱۹. «دیدگاه‌هایی در مورد فرایند تدوین طرح‌های جامع در شهر سازی»؛ انتشارات شرکت طراحی شهری و ارزیابی؛ تهران؛ ۱۳۸۰، صفحه ۱۲۹.
۲۰. گزارش در مورد شهر هشتگرد، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران ۱۹۸۷.
۲۱. «گزارش‌ها در مورد شهر اندیشه»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران ۱۳۶۸
۲۲. «گزارش در مورد شهر پردیس، وزارت مسکن و شهرسازی»؛ تهران ۱۳۶۸
۲۳. «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید، تهران ۲۰۰۵، صفحه ۴۵-۵۵
۲۴. «گزارش در مورد شهر پزند، وزارت مسکن و شهرسازی»؛ تهران ۱۳۶۸
۲۵. «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران ۱۳۸۴، صفحه ۱۵۹
۲۶. «گزارش‌ها در مورد شهر گلبهار»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۹
۲۷. «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۷۰
۲۸. «گزارش‌ها در مورد شهر بینالود»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران ۱۳۷۰
۲۹. «نگاهی به شهرهای جدید ایران»؛ مرتضی طلاچیان؛ شرکت عمران شهرهای جدید؛ تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۱۴۹
۳۰. «گزارش در مورد شهر بهارستان»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۸
۳۱. «گزارش در مورد شهر مجلسی»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۴
۳۲. «گزارش در مورد شهر پولاد شهر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۳
۳۳. «گزارش در مورد شهر سهند»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۷۰.
۳۴. «گزارش در مورد شهر مهاجران»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۴
۳۵. «گزارش در مورد شهر عالیشهر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۶۴
۳۶. «گزارش در مورد شهر صدرا»؛ وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۲
۳۷. «گزارش در مورد شهر جدید شوشتر»؛ وزارت مسکن و شهرسازی؛ تهران، ۱۳۴۹.
۳۸. «شهر جدید شوشتر»؛ کامران دیبا و فریار جواهریان؛ مجله معمار؛ شماره ۳۶؛ تهران، ۱۳۸۴.
۳۹. «شوشتر جدید از دیروز تا امروز»؛ ساناز حائری؛ مجله معماری؛ شماره ۴۴؛ تهران، ۱۳۸۶؛ صفحه ۲۹-۲۶.
۴۰. «طرحی از دفتر مهندسی D.A.Z»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۲۷-۲۵.

فصل ۵:

۱. «طرحی از دفتر مهندسی D.A.Z»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۵۸
۲. «طرحی از دفتر مهندسی D.A.Z»؛ نادر تکمیل همایون؛ مجله هنر و معماری؛ تهران، ۱۳۸۸، صفحه ۵۹.

۳. «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم)، صفحه ۴۴
۴. «توسعه شهری و طرح ریزی در ایران»؛ سعد الدین رشیدی، وزارت کشور، تهران؛ ۱۳۸۹، صفحه ۲۵.
۵. «بازسازی شهری در ایران»؛ منصور فلامکی؛ انتشارات جهاد دانشگاهی؛ تهران؛ ۱۳۶۸، صفحه ۱۵۹.
۶. «فرم شهری در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا، موسسه طرح ریزی محل، منطقه و کشور ORL ETHZ، زوریخ ETH، آثار ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۳۳۲، ۳۳۹
۷. «ساماندهی فضاهای شهری در ایران»؛ منصور فلامکی؛ مجله معماری و شهرسازی؛ شماره ۵، تهران، ۱۳۶۸، صفحه ۸۳.
۸. «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم)، صفحه ۴۴.
۹. «شاهستان پهلوی»؛ گام‌هایی در جهت یک پایتخت جدید ایرانی؛ ج. روبرتسون؛ جایزه معماری آگا خان: در جهت معماری در اندیشه اسلام، فیلادلفیا، ۱۳۵۷ (شماره اول)؛ ۱۳۵۹ (شماره دوم).
۱۰. «فرم شهر در دنیای عرب، در گذشته و حال»؛ استفانو بیانکا؛ موسسه طراحی مکان، منطقه و کشور ORL ETHZ، ETH زوریخ، آثار ORL، ۴۶/۲۰۰۰، صفحه ۸۷.

فهرست مراجع

۱. آریان پور، علی. شهرهای ایرانی - سبزواری. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۷۸
۲. ابراهیمی، محمد حسن. پیشینه معماری و مسکن در ایران، دفتر اول، از آغاز تا هزاره دوم میلاد. تهران: مرکز تحقیقات مسکن. ۱۳۶۱
۳. ادیبی، حسین. مقدمه ای بر جامعه شناسی شهری. تهران: انتشارات شبگیر. ۱۳۵۶
۴. اردلان، نادر. ساختمان مفاهیم سنتی معماری و شهرسازی ایران. تهران: مجله معماری و هنر ایران، شماره ۲. ۱۳۶۶
۵. اشرف، احمد. موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران. تهران: انتشارات زمینه. ۱۳۵۹.
۶. اصیل، حجت الله. آرمانشهر در اندیشه ایرانی. تهران: نشر نی. ۱۳۷۱
۷. اطلس برنامه ریزی شهری و شهرسازی. تهران: سازمان نقشه برداری ایران. ۱۳۹۱
۸. افشار، ایرج. تاریخ یزد. تهران: نشر کتاب. ۱۳۴۳
۹. افشار، ایرج. یادگارهای یزد. تهران: انتشارات انجمن آثار ملی. ۱۳۵۴
۱۰. الگوهای برنامه ریزی شهری در ایران. تهران: وزارت کشور. ۱۳۶۹
۱۱. امانی، مهدی. دموگرافی شهر تهران، از تهران گرایی تا شهرنشینی. تهران: هنر و معماری، شماره بیست و دو. ۱۳۸۰
۱۲. امانی، مهدی. شهرگرایی و شهرنشینی در ایران (بازمأم موقعیت و نقش تهران). تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۵۰.
۱۳. امینی، مهدی. شهرنشینی و شهرسازی در ایران. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۵۹.
۱۴. انتظاری، م. عوامل و انگیزه های حاشیه نشینی در شهرهای ایران. تهران: مجله ساختمان، شماره هشت. ۱۳۶۸
۱۵. باختری، ه. از شهر تهران چه می دانیم. تهران: انتشارات صائب. ۱۳۴۵
۱۶. باری یر، جولیان. اقتصاد ایران. ترجمه مرکز تحقیقات حسابداری و حسابرسی. تهران: مرکز تحقیقات حسابداری و حسابرسی. ۱۳۶۳
۱۷. باور، سیروس. طرحهای جامع شهری. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۵۳
۱۸. بحرینی، حسین. تحلیل فضاهای شهری. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۸۶
۱۹. بحرینی، سید حسین. فرایند طراحی شهری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۸۲
۲۰. بهرامی، صدیقه. طبقه بندی شهرهای جدید ایران از لحاظ عملکرد و ساختار شهری و مقایسه آنها. تهران: فصلنامه آبادی، شماره ۳۰. ۱۳۸۸

۲۱. بهزادفر، مصطفی. هویت شهر، نگاهی به هویت شهر تهران. تهران: موسسه نشر شهر. ۱۳۹۰
۲۲. بهزادفر، مصطفی. طرح ها و برنامه های شهرسازی. تهران: موسسه نشر شهر. ۱۳۸۷
۲۳. بیگلری، اسفندیار. بازارهای ایران. تهران: مجله هنر و معماری، شماره ۳۳-۳۴. ۱۳۵۵
۲۴. پاکزاد، جهانشاه. بافت شهر های سنتی ایران. تهران: مجله تازه های ترافیک، شماره ۲۱. ۱۳۶۵
۲۵. پاکزاد، جهانشاه. تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران. تهران: آرمانشهر. ۱۳۹۱
۲۶. پاکزاد، جهانشاه. واحد همسایگی. تهران: مجله صفا، شماره ۱. ۱۳۶۹
۲۷. پرهیزکار، علی اکبر. جغرافیای یزد (طبیعی، انسانی، اقتصادی)، پایان نامه تحصیلی دوره لیسانس. اصفهان: دانشگاه اصفهان. ۱۳۵۰
۲۸. پیرنیا، محمد کریم. مساجد در معماری ایران. دوره اسلامی، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶
۲۹. پیرنیا، محمد کریم. آشنایی با معماری اسلامی. تدوین: غلامحسین معماریان. تهران: دانشگاه علم و صنعت. ۱۳۷۱
۳۰. ترکیبی از معماری سنتی و مدرن در طراحی شهرهای جدید آینده. تهران: روزنامه اطلاع، شماره ۲۰۰۶۴. ۱۳۷۲
۳۱. تقوی نژاد دیلمی، محمدرضا. معماری، شهرسازی و شهرنشینی ایران در گذر زمان. تهران: یساولی. ۱۳۶۶
۳۲. تکمیل همایون، نادر. شوستر نو، طرحی از شرکت مهندسی D.A.Z. تهران: مجله هنر و معماری. ۱۳۸۸
۳۳. توسلی، محمود. حسینه ها، تکایا، مصلی ها در معماری ایران، دوره اسلامی، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶
۳۴. توسلی، محمود. هنر نوکردن ساختار شهر همراه با چهار نمونه موردی. تهران: انتشارات محمود توسلی. ۱۳۹۰
۳۵. توسلی، محمود. اصل ارتباط در طراحی شهری. تهران: مجله هنرهای زیبا، شماره ۱۴. ۱۳۸۲
۳۶. توسلی، محمود، منصور برکشلو، ناصر بنیادی و محمدحسن مومنی. طراحی شهری در بافت قدیم شهر یزد. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری. ۱۳۶۸
۳۷. توسلی، محمود. اصول و روشهای طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران، جلد دوم (طراحی دسترسی). تهران: وزارت مسکن و شهرسازی - مرکز مطالعات و تحقیقات و شهرسازی و معماری. ۱۳۶۷
۳۸. توسلی، محمود. ساخت شهر و معماری در اقلیم گرم و خشک ایران. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۶۰
۳۹. توفیق، فیروز. گسترش شتابان شهرنشینی در ایران. تهران: مجله آبادی، شماره ۹. ۱۳۷۲
۴۰. جبل عاملی، عبدالله. بررسی تاریخچه فرهنگی - هنری شهر اصفهان. تهران: مجله معماری و هنر ایران، شماره دو. ۱۳۶۶
۴۱. جزییات طراحی شهر یزد. دانشگاه هنرهای زیبا در تهران. ۱۳۵۵
۴۲. جعفری، عباس. شناسنامه جغرافیایی طبیعی ایران. تهران: انتشارات گیتاشناسی. ۱۳۶۶
۴۳. جغرافیای استان گیلان، وزارت آموزش و پرورش تهران. ۱۳۶۳
۴۴. چشم انداز در فرآیند آماده سازی برنامه های مفصل در برنامه ریزی شهری، انتشارات شرکت آماده سازی و برنامه ریزی شهری. ۱۳۷۵
۴۵. حاجی قاسمی، کامبیز. خانه های یزد. تهران: مرکز تحقیقات و اسناد دانشگاه شهید بهشتی. جلد ۱۴. ۱۳۸۳
۴۶. حاجی قاسمی، کامبیز. بازارها. تهران: مرکز تحقیقات و اسناد دانشگاه شهید بهشتی. جلد ۹. ۱۳۸۴
۴۷. حائری، محمدرضا. قنات در ایران. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی. ۱۳۸۶
۴۸. حائری، ساناز. شوستر نو از دیروز تا امروز. تهران: مجله معمار، شماره ۴۴. ۱۳۸۶
۴۹. حامدی حق، جواد. علل عدم موفقیت طرحهای جامع شهری. تهران: مجله معماری و شهرسازی، شماره شش. ۱۳۶۸
۵۰. حبیبی، محسن. دولت و توسعه تهران ۱۳۰۴-۱۳۲۰. تهران: مجله محیط شناسی، شماره پانزده. ۱۳۶۸
۵۱. حسامیان، فرخ، گیتی اعتماد و محمدرضا حائری. شهرنشینی در ایران، تهران: انتشارات آگاه. ۱۳۶۳
۵۲. حسین زاده دلیر، کریم. برنامۀ ریزی ناحیه ای. تهران: انتشارات سمت. ۱۳۹۲
۵۳. حمصی، محمد. توسعه اجتماعی - اقتصادی مناطق ایران و نظام شهری. ترجمه منوچهر عینی، تهران: مرکز آموزش و پژوهش در برنامه ریزی منطقه ای، سازمان برنامه بودجه. ۱۳۵۳

۵۴. خادم زاده، محمد حسن. محلات تاریخی شهر یزد. یزد: سازمان میراث فرهنگی شهر یزد. ۱۳۸۹.
۵۵. خاکساری، علی. محله های شهری در ایران. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ۱۳۸۸.
۵۶. خیر آبادی، مسعود. شهرهای ایرانی. مشهد: نشر نیکا. ۱۳۷۲.
۵۷. دانشور، تورج. شهرنشینی و شهرگرایی در ایران از دیدگاه برنامه ریزی منطقه ای. تهران: دفتر برنامه ریزی منطقه ای، وزارت برنامه و بودجه. ۱۳۵۶.
۵۸. دانش پور، عبدالهادی. هویت فضاهای عمومی شهری. تهران: دانشگاه علم و صنعت. ۱۹۷۹.
۵۹. دانشپور، زهره. تکنیک برنامه ریزی شهری. جزوه درسی دانشگاه شهید بهشتی. ۱۳۷۵.
۶۰. دیبا، کامران، فریار جواهریان. شهر جدید شوشتر. تهران: مجله معمار، شماره ۳۶. ۱۳۸۴.
۶۱. راد، محمد جواد. معماری بومی و سنتی جنوب ایران (استان ساحلی). تهران: مجله هنر و مردم، شماره ۱۵۸. ۱۳۵۴.
۶۲. رضازاده، راضیه. بحران ادراکی رفتاری در فضای شهری. تهران: مجله شهرداریها. شماره دوازده. ۱۳۸۰.
۶۳. رضایی، رضا. راهنمای طراحی شهری. تهران: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۳۸۵.
- ۶۴.
۶۵. رشدیه، سعدالدین. شهرسازی و طرحریزی شهری در ایران. تهران: انتشارات اتحادیه شهرداریهای تهران. ۱۳۴۳.
۶۶. زبیری، کرامت الله. برنامه ریزی شهرهای جدید. تهران: انتشارات سمت. ۱۳۸۸.
۶۷. سجادیان، ناهید، ماندانا مسعودی راد، مجتبی رشید نهال. نسل دوم شهرهای جدید ایران: (مسکن مهر در شهرهای جدید). تهران: انتشارات پایگان. ۱۳۸۹.
۶۸. سعید نیا، احمد. جایگاه شهرهای جدید در نظام شهری ایران، در شهرهای جدید، فرهنگی جدید در شهرنشینی (مجموعه مقالات ارائه شده در سمینار شهرهای جدید. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، شرکت شهرهای جدید. ۱۳۶۹.
۶۹. سلطانزاده، حسین. مدارس در معماری ایران - دوره اسلامی، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶.
۷۰. سلطانزاده، حسین. روند شکل گیری شهر و مراکز مذهبی در ایران. تهران: انتشارات آگاه. ۱۳۶۲.
۷۱. سلطانزاده، حسین. ناپین، در شهرهای ایران، جلد دوم، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶.
۷۲. سلطان زاده، حسین. تاریخ مختصر شهر و شهرنشینی در ایران. تهران: انتشارات چهارطاق. ۱۳۹۰.
۷۳. سلیمانی، محمد. درآمدی بر مبانی برنامه ریزی شهری. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی تربیت معلم. ۱۳۷۶.
۷۴. سمسار، محمد حسین. شهر تهران در نظری اجمالی به شهرنشینی و شهرسازی در ایران، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: هواپیمایی ملی ایران. ۱۳۶۵.
۷۵. سید حسینی، محمدرضا. راهنمای گردشگری استان یزد. یزد: سازمان گردشگری استان یزد. ۱۳۸۱.
۷۶. سید صدر، سید ابوالقاسم. دایره المعارف معماری و شهرسازی (مصور). تهران: انتشارات آزاده. ۱۳۸۰.
۷۷. سیروس صبری، رضا. نقش دسترسی ها در کیفیت زندگی شهری. تهران: مجله صفا، شماره بیست و نه. ۱۳۷۸.
۷۸. شکبیا منش، امیر. محلات شهری در ایران. تهران: انتشارات مرکز پژوهشهای علوم انسانی کشور. ۱۳۸۵.
۷۹. شهرهای جدید، فرهنگ جدید. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۹.
۸۰. شهری، جعفر. طهران قدیم. تهران: انتشارات معین. ۱۳۷۱.
۸۱. شیعه، اسماعیل. شبکه راهها در شهرسازی سنتی ایران، قسمت اول. تهران: مجله تازه های تراقیک، شماره ۲۶. ۱۳۶۷.
۸۲. شیعه، اسماعیل. شبکه راهها در شهرسازی سنتی ایران، قسمت دوم. تهران: مجله تازه های تراقیک، شماره ۴۷. ۱۳۶۷.
۸۳. شیعه، اسماعیل. مبانی برنامه ریزی شهری در محیط زیست، تهران: دانشکده مهندسی معماری، دانشگاه علم و صنعت. ۱۳۶۷-۶۸.
۸۴. شیعه، اسماعیل. مقدمه ای بر برنامه ریزی شهری. تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران. ۱۳۶۹.

۸۵. شیوه‌های تحقق طرح‌های توسعه شهری (بررسی تجارب و تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری در جهان). تهران: شرکت مهندسين مشاور شارمند. وزارت کشور، مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری. ۱۳۷۷
۸۶. صالحی، بهرام. انگیزه حفظ و احیای بافت‌های قدیمی و سنتی. تهران: مجله معماری و شهرسازی، شماره ۱. ۱۳۶۷
۸۷. طرح جامع شهر یزد، دانشگاه هنرهای زیبا در تهران. ۱۳۵۳
۸۸. طلاچیان، مرتضی. نگاهی به شهرهای جدید ایران. تهران: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۳۸۴
۸۹. طلا مینایی، اصغر. تحلیلی از ویژگی‌های منطقه ای در ایران (بر اساس مطالعات منطقه نمونه اصفهان). تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۵۳
۹۰. عدل، شهریار. تهران، پایتخت دویست ساله. تهران: سازمان مهندسين مشاور تهران. ۱۳۷۷
۹۱. عزیزی، محمد مهدی. تراکم در طرح‌های شهری دیدگاهی نظری در شناخت مسئله، عوامل و آثار. تهران: مجله هنرهای زیبا، شماره ۲. ۱۳۷۶
۹۲. علیزاده، محمد و کاظم کازرونی. مهاجرت و شهرنشینی در ایران و برنامه ریزی برای توسعه شهرها. تهران: انتشارات دانشکده هنرهای زیبا. ۱۳۴۹
۹۳. فاضلی، ابوالقاسم. مطالعات بر روی ماسوله، پایان نامه کارشناسی. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۵۲
۹۴. فقیه، نسرین. اصفهان شهری برای عابر پیاده. تهران: مجله هنر و مردم، شماره ۱۵۲. ۱۳۵۴
۹۵. فلامکی، منصور. سیری در تجارب مرمت شهری- از ونیز تا شیراز. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۵۷
۹۶. فلامکی، منصور. شکل‌گیری شهرهای ایران. جلد دوم، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶
۹۷. فلامکی، منصور. باز زنده سازی بناها و شهرهای تاریخی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۶۴
۹۸. فلامکی، منصور. سازماندهی فضاهای کالبدی شهرهای ایران. تهران: مجله معماری و شهرسازی، شماره ۵. ۱۳۶۸
۹۹. فلامکی، منصور. فارابی و سیر شهروندی در ایران. تهران: انتشارات نقره. ۱۳۶۸
۱۰۰. فنی، زهره. شهرهای کوچک، رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای. تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور. ۱۳۸۲
۱۰۱. قبادیان، عطالله. سیمای طبیعی استان یزد در رابطه با مسائل کویری. اهواز: دانشگاه جندی شاپور. ۱۳۶۴
۱۰۲. قبادیان، وحید. طراحی اقلیمی. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۸۴
۱۰۳. کاتب، احمد. تاریخ جدید یزد. انتشارات: ---. ۱۳۳۵
۱۰۴. کامروا، سید محمد علی. مقدمه ای بر شهرسازی معاصر ایران: ۱۳۴۲ - ۱۳۸۲. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۸۶
۱۰۵. کرblایی نوری، رضا. فرزانه ریاحی دهکردی. مجموعه مقالات طرح‌های توسعه شهری، اقتصاد، مدیریت، حمل و نقل در شهرهای جدید. تهران: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۳۸۵
۱۰۶. کسای، رضا. نگاهی به بناهای خشتی در معماری ایران. گردآورنده، آسیه جوادی. تهران: نشر مجرد. ۱۳۶۳
۱۰۷. کسمایی، مرتضی. اقلیم و معماری. تهران: شرکت خانه‌سازی ایران. ۱۳۷۲
۱۰۸. کلانتری، حسین، حسین حاتمی نژاد. برنامه ریزی مرمت بافت تاریخی شهر یزد. تهران: انتشارات فراگستر. ۱۳۸۵
۱۰۹. کیانی، محمد یوسف. کاروانسراها در معماری ایران - دوره اسلامی، تهران: تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۶
۱۱۰. کیانی، محمد یوسف. شهرهای ایران. تهران: جهاد دانشگاهی. ۱۳۶۵
۱۱۱. گزارش شهر جدید هشتگرد. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۶
۱۱۲. گزارش شهر جدید اندیشه. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۷
۱۱۳. گزارش شهر جدید پردیس. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۷
۱۱۴. گزارش شهر جدید پرند. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۷
۱۱۵. گزارش شهر جدید گلپه‌ار. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۹
۱۱۶. گزارش شهر جدید بینالود. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۷۰
۱۱۷. گزارش شهر جدید بهارستان. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۸

۱۱۸. گزارش شهر جدید مجلسی. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۴
۱۱۹. گزارش شهر جدید پولادشهر. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۷۳
۱۲۰. گزارش شهر جدید سهند. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۷۰
۱۲۱. گزارش شهر جدید مهاجران. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۹
۱۲۲. گزارش شهر جدید عالی شهر. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۴
۱۲۳. گزارش شهر جدید صدرا. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۸۲
۱۲۴. گزارش شهر جدید شوشتر نو. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۴۹
۱۲۵. گلستانی، سعید، سمیه شریف زاده. کنکاشی در ویژگی های خیابان صفوی. تهران: فصلنامه علمی پژوهشی باغ نظر، شماره ۱۷. ۱۳۹۰
۱۲۶. مجتهدی، احمد. شهرها و مسائل مربوط به آنها. اصفهان: انتشارات مشعل. ۱۳۴۹
۱۲۷. مجیدزاده، یوسف. آغاز شهرنشینی در ایران. تهران: مرکز نشر دانشگاهی. ۱۳۶۸
۱۲۸. مدنی پور، علی، حمید زرآزوند. تهران، ظهور یک کلان شهر. تهران: شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری. ۱۳۸۱
۱۲۹. مردم و شهرنشینی. تهران: مجله یونسکو. ۱۳۶۶
۱۳۰. مزینی، منوچهر. مقالاتی در باب شهر و شهرسازی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۸۸
۱۳۱. محمدی، جمال. نگرش تئوریک بر ضرورت توجه علمی و منطقی به بافتهای کهن و فرسوده شهری. سمینار مشهد. ۱۳۷۶
۱۳۲. محمودی، مهناز. بادگیر، نماد معماری ایران. تهران: انتشارات یزدا. ۱۳۸۸
۱۳۳. مرکز آمار ایران. سالنامه آماری استان یزد. ۱۳۷۹
۱۳۴. مشهدیزاده دهقانی، ناصر. تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران. تهران: مرکز انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران. ۱۳۹۰
۱۳۵. معصومی اشکوری، سید حسین. اصول و مبانی برنامه ریزی منطقه ای. تهران: انتشارات پیام. ۱۳۹۰
۱۳۶. معماریان، غلامحسین. آشنایی با معماری مسکونی ایرانی گونه شناسی برونگرا. تهران: انتشارات سروش دانش. ۱۳۸۷
۱۳۷. معماریان، غلامحسین. آشنایی با معماری مسکونی ایرانی گونه شناسی درونگرا. تهران: انتشارات سروش دانش. ۱۳۸۷
۱۳۸. مهدی زاده، جواد. برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران). تهران: انتشارات پیام سیماگران. ۱۳۸۶
۱۳۹. نگارندگان، توصیف بر اساس پرسشنامه های خانوار و کالبدی تکمیل شده در بافت قدیم شهر یزد. ۱۳۷۷
۱۴۰. نگارندگان، تحقیق از سازمان میراث فرهنگی استان یزد و شهرداری ناحیه تاریخی یزد. ۱۳۷۷
۱۴۱. نظریان، اصغر. جغرافیای شهری. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور. ۱۳۸۳
۱۴۲. هاشمی، فضل الله. حقوق شهری و قوانین شهرسازی. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری-وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۷
۱۴۳. هاشمی، فضل الله. حقوق شهری و قوانین شهرسازی. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۶۷

فهرست تصاویر

- تصویر ۱.۱ نقشه استانهای ایران همراه با مراکز استانها، منبع: مرکز جغرافیایی ایران، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۵
- تصویر ۱.۲ ، نقشه جغرافیایی ایران، منبع: مرکز جغرافیایی ایران، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۵
- تصویر ۱.۳ جمعیت کل و شهری کشور بین سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ (به هزار نفر)، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۲۹، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۹
- تصویر ۱.۴ میزان و روند رشد جمعیت شهری و شهرنشینی بین سالهای ۱۳۳۵-۶۵ (جمعیت به هزار نفر)، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۰، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۹
- تصویر ۱.۵ نمودار رشد جمعیت کل، شهری و روستایی ایران بین سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۶۵، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۱، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۰
- تصویر ۱.۶ تحول جمعیت روستایی و شهری در سالهای ۱۳۳۵-۶۵، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۳۳، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۱
- تصویر ۱.۷ تحول جمعیت شهری بین سالهای ۱۳۳۵ تا ۶۵، بر حسب تعداد نقاط شهری و جمعیت (به هزار نفر)، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۴۲، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۲
- تصویر ۱.۸ رده بندی جمعیتی ۲۰ شهر بزرگ کشور در سال ۱۳۶۵ و جمعیت آنها طی چهار دوره سرشماری ۱۳۳۵-۶۵، منبع: تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهری در ایران، ناصر مشهدیزاده دهقانی، صفحه ۱۶۰، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۳
- تصویر ۱.۹ عکس هوایی از یک محله در تهران سال ۱۳۰۰، منبع: تهران قدیم، جعفر شهری، صفحه ۲۳۹. .... ۱۵
- تصویر ۱.۱۰ ایجاد خیابان های جدید در تهران در سال ۱۳۱۶، منبع: تهران پایتخت دویست ساله زیر نظر شهرداری عدل و برنار اورکاد، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران و انجمن ایران شناسی فرانسه در ایران، صفحه ۲۲۵، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۶
- تصویر ۱.۱۱ نوسازی شهر همدان سال ۱۳۱۰، منبع: کنکاشی در ویژگی های خیابان صفوی، سعید گلستانی وسمیه شریف زاده، صفحه ۱۶۱، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۹
- تصویر ۱.۱۲ روند رشد شهر سلماس بین سالهای ۱۳۰۸-۱۳۷۹، منبع: شهرداری سلماس، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۲۰
- تصویر ۱.۱۳ تطبیق بافت جدید شهری با مرکز تهران سال ۱۳۲۰، منبع: تهران پایتخت دویست ساله زیر نظر شهرداری عدل و برنار اورکاد، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران و انجمن ایران شناسی فرانسه در ایران، صفحه ۲۲۶، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۲۱
- تصویر ۱.۱۴ ساختار سنتی شهر سبزوار در سال ۱۲۹۹، منبع: تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران، حسین سلطانزاده، نسخه اصلاح شده از نویسنده، ترسیم کد. ۲۷
- تصویر ۲.۱ موقعیت جغرافیایی استان یزد، منبع: شهرداری یزد، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۳۷
- تصویر ۲.۲ موقعیت جغرافیایی شهر یزد، منبع: شهرداری یزد، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۳۷
- تصویر ۲.۳ ویژگیهای طبیعی شهر یزد، منبع: شهرداری یزد، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۳۷

- تصویر ۲.۴ منطقه تاریخی شهر یزد، منبع: شهرداری یزد. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۴۰
- تصویر ۲.۵ شبکه خیابانهای شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد از گوگل ارت. ۴۱
- تصویر ۲.۶ شبکه خیابانهای منطقه تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد از گوگل ارت. ۴۱
- تصویر ۲.۷ سیر تحول و گسترش بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۲
- تصویر ۲.۸ محدوده بافت قدیم و مرکز شهر قدیمی یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۳
- تصویر ۲.۹ دیوار و دروازه های شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۴
- تصویر ۲.۱۰ محلات اصلی بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۵
- تصویر ۲.۱۱ کاربرد اراضی محله فهادان در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۶
- تصویر ۲.۱۲ کاربرد اراضی محله گودال مصلی در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۷
- تصویر ۲.۱۳ کاربرد اراضی محله شش بادگیر در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۸
- تصویر ۲.۱۴ کاربرد اراضی محله گازرگاه در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۴۹
- تصویر ۲.۱۵ کاربرد اراضی محله شیخداد در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۰
- تصویر ۲.۱۶ کاربرد اراضی محله دولت آباد در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۱
- تصویر ۲.۱۷ کاربرد اراضی محله گنبد سبز در شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۲
- تصویر ۲.۱۸ زیر محلات بافت تاریخی شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۷
- تصویر ۲.۱۹ آثار و ابنیه تاریخی با ارزش شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۸
- تصویر ۲.۲۰ گذر های با ارزش شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۵۹
- تصویر ۲.۲۱ خیابان سید گل سرخ، منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۰
- تصویر ۲.۲۲ گذر یوزداران، منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۶۰
- تصویر ۲.۲۳ گذر یوزداران و بازار، منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۱
- تصویر ۲.۲۴ نمایی از فهادان از سمت شمال، منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۱
- تصویر ۲.۲۵ گذر یوزداران، مسیر پیاده در سمت چپ، بادگیر خانه لاریها در محله فهادان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۱
- تصویر ۲.۲۶ نمایی از مسجد یوزداران، نرده ها و سایه بانها که قابل استفاده هستند. گنبد مدرسه ضیاییه، منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۱
- تصویر ۲.۲۷ نتایج حاصل از معرفی بافت تاریخی شهر یزد. منبع: نویسنده. ۶۲
- تصویر ۲.۲۸ مرکز محله فهادان و دو خانه مسکونی. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۶۳
- تصویر ۲.۲۹ عکس هوایی - محله فهادان. منبع: شهرداری یزد. ۶۴
- تصویر ۲.۳۰ عکس هوایی - محله گودال مصلی. منبع: شهرداری یزد. ۶۴
- تصویر ۲.۳۱ عکس هوایی - محله شش بادگیر. منبع: شهرداری یزد. ۶۴
- تصویر ۲.۳۲ عکس هوایی - محله گازرگاه. منبع: شهرداری یزد. ۶۴
- تصویر ۲.۳۳ عکس هوایی - محله شیخداد. منبع: شهرداری یزد. ۶۵
- تصویر ۲.۳۴ عکس هوایی - محله گنبد سبز. منبع: شهرداری یزد. ۶۵
- تصویر ۲.۳۵ عکس هوایی - محله دولت آباد. منبع: شهرداری یزد. ۶۵
- تصویر ۲.۳۶ بازار یزد، بانک شاهی، منبع: نویسنده. ۶۶
- تصویر ۲.۳۷ بازار یزد، بانک شاهی. منبع: گنجنامه، بازار، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۷۰، ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۶۷
- تصویر ۲.۳۸ بازار یزد، بانک شاهی. منبع: گنجنامه، بازار، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۷۱، ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۶۷
- تصویر ۲.۳۹ ارتباط فضایی بین عناصر مجموعه مسجد جامع، بازار. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۶۸
- تصویر ۲.۴۰ خانه لاریها در محله فهادان. منبع: نویسنده. ۷۰
- تصویر ۲.۴۱ خانه لاریها در محله فهادان، آکرنومتریک، پلان طبقه همکف و زیرزمین، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۲. .... ۷۱
- ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۷۱
- تصویر ۲.۴۲ خانه لاریها در محله فهادان، مقطع، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۳. ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۷۲
- تصویر ۲.۴۳ خانه لاریها در محله فهادان، مقطع، منبع: گنجنامه، کامبیز حاجی قاسمی، صفحه ۱۲۳. ترسیم کد، (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۷۲

- تصویر ۲.۴۴ گونه شناسی محله. منبع: نویسنده. ترسیم کد ۸۴
- تصویر ۲.۴۵ ارتباط و تعادل بین فضای خالی، نیمه خالی و پر، خیابان پشت مسجد جامع، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست .. ۸۵
- تصویر ۲.۴۶ نمادهای شهری، امیر چخماق، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست ۸۵
- تصویر ۲.۴۷ ارگهای تاریخی. منبع: نویسنده، طراحی دست ۸۵
- تصویر ۲.۴۸ تقسیم شهری توسط شبکه های عابر پیاده. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۸۵
- تصویر ۲.۴۹ روش طراحی سنتی برای حل مشکلات اقلیمی. گذر یوزداران، مسیر پیاده در سمت چپ، بادگیر خانه لاریها در محله
فهادان. منبع: نویسنده، طراحی دست..... ۸۶
- تصویر ۲.۵۰ تاثیر ویژگیهای فرهنگی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۶
- تصویر ۲.۵۱ رابطه متقابل بین فرهنگ و ساختار، حسینه وقت و ساعت، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۶
- تصویر ۲.۵۲ تجلی ارزش های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و اقتصادی انسان، بازار محمد علی خان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی
دست ۸۷
- تصویر ۲.۵۳ طراحی عناصر شهری و معماری در پاسخ به رفتار اجتماعی و فرهنگی ساکنان، کوچه باریک در محله تاریخی فهادان، شهر
یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۷
- تصویر ۲.۵۴ وجود کانال های آب زیر زمینی (سیستم قنات)، طرح کلی قنات. منبع: نویسنده ۸۷
- تصویر ۲.۵۵ طراحی بازار پایین تر از سطح زمین، بازار خان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۸
- تصویر ۲.۵۶ طراحی باغ ها و فضاهای سبز. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۸
- تصویر ۲.۵۷ احساس امنیت در فضای باز با ایجاد دیوارهای بلند. ۸۸
- تصویر ۲.۵۸ گذرهای مسقف و نیمه مسقف، خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۸
- تصویر ۲.۵۹ بی نظمی در ساختار کوچه ها و معابر. کوچه ای باریک که به میدان خان ختم می شود، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی
دست ۸۹
- تصویر ۲.۶۰ استفاده از تکنیک های بومی، حیاط خانه مرتاض، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۸۹
- تصویر ۲.۶۱ فراهم کردن سایه در فضاهای باز و خصوصی، (عکس از شهر یزد). منبع: نویسنده. ۸۹
- تصویر ۲.۶۲ عناصر معماری، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست..... ۹۰
- تصویر ۲.۶۳ ایجاد اقلیم محلی درون منازل بوسیله آب، خانه لاریها، شهر یزد، منبع: نویسنده، طراحی دست. ۹۰
- تصویر ۲.۶۴ استفاده از سقف های بلند و دیوارهای قوسی شکل، خانه لاریها، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۹۰
- تصویر ۲.۶۵ مصرف مصالح ساختمانی به رنگ های روشن، نمایی از مسجد یوزداران، نرده ها و سایه بانها که قابل استفاده هستند. گنبد
مدرسه ضیاییه. منبع: نویسنده، طراحی دست ۹۰
- تصویر ۳.۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد
سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴). ۹۲
- تصویر ۳.۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۳
- تصویر ۳.۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۳
- تصویر ۳.۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۳
- تصویر ۳.۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۴
- تصویر ۳.۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۴
- ۹۴
- تصویر ۳.۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فضاهای آزاد، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۴
- تصویر ۳.۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد
سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم اتوکد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴). ۹۵
- تصویر ۳.۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های غیر جهت دار، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد.
..... ۹۶
- تصویر ۳.۱۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار و غیر جهت دار، منطقه گذار گنبد سبز. منبع:
نویسنده، ترسیم کد. ۹۶
- تصویر ۳.۱۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۹۶

- تصویر ۳.۱۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های غیرجهت دار، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۷.....
- تصویر ۳.۱۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار و غیرجهت دار، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۷.....
- تصویر ۳.۱۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، توزیع انبوه، حجم های جهت دار، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۷.....
- تصویر ۳.۱۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابان ها و راه ها، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم اتوکد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴) ۹۸.....
- تصویر ۳.۱۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی غیر جهت دار، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۹.....
- تصویر ۳.۱۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی جهت دار و غیر جهت دار، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۹.....
- تصویر ۳.۱۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی جهت دار، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۹۹.....
- تصویر ۳.۱۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی غیر جهت دار، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۰.....
- تصویر ۳.۲۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی جهت دار و غیر جهت دار، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۰.....
- تصویر ۳.۲۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، خیابانها و راهها، دسترسی جهت دار، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۰.....
- تصویر ۳.۲۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کرد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴) ۱۰۱.....
- تصویر ۳.۲۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی نا منظم، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۲.....
- تصویر ۳.۲۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی منظم و نا منظم، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۲.....
- تصویر ۳.۲۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی عمودی، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۲.....
- تصویر ۳.۲۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی نا منظم، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۳.....
- تصویر ۳.۲۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی منظم و نا منظم، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۳.....
- تصویر ۳.۲۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، قطعه بندی، قطعه بندی عمودی، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۳.....
- تصویر ۳.۲۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کرد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴) ۱۰۴.....
- تصویر ۳.۳۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم بالا، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۵.....
- تصویر ۳.۳۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم مختلف، منطقه گذار گنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۵.....
- تصویر ۳.۳۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم متوسط، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۵.....
- تصویر ۳.۳۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم بالا، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۶.....
- تصویر ۳.۳۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم مختلف، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۶.....
- تصویر ۳.۳۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، تعداد سطوح، تراکم متوسط، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۶.....
- تصویر ۳.۳۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار (گنبد سبز، شیخداد)، جدید (آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کرد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴) ۱۰۷.....
- تصویر ۳.۳۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۰۸.....

- تصویر ۳.۳۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۰۸
- تصویر ۳.۳۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۰۸
- تصویر ۳.۴۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۰۹
- تصویر ۳.۴۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۰۹
- تصویر ۳.۴۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، جهت گیری، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۰۹
- تصویر ۳.۴۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)..... ۱۱۰
- تصویر ۳.۴۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، ساختار غیر جهت دار، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۱
- تصویر ۳.۴۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه غیر یکنواخت، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۱
- تصویر ۳.۴۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه یکنواخت، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۱
- تصویر ۳.۴۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، ساختار غیر جهت دار، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۲
- تصویر ۳.۴۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه غیر یکنواخت، منطقه گذار شیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۲
- تصویر ۳.۴۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، الگوی شطرنجی، شبکه یکنواخت، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۲
- تصویر ۳.۵۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)..... ۱۱۳
- تصویر ۳.۵۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار ناهمگون، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۴
- تصویر ۳.۵۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار ناهمگون، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۴
- تصویر ۳.۵۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار همگون، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۴
- تصویر ۳.۵۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار ناهمگون، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۵
- تصویر ۳.۵۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار ناهمگون، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۵
- تصویر ۳.۵۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، ساختار ساختمان، ساختار همگون، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۵
- تصویر ۳.۵۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، راستا، حجمهای تقسیم شده، مناطق جدید. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۶
- تصویر ۳.۵۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، راستا، حجمهای تقسیم شده، مناطق تاریخی. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۶
- تصویر ۳.۵۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان، شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز، شیخداد)، جدید(آزادشهر، صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کد. (مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴)..... ۱۱۷
- تصویر ۳.۶۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۸
- تصویر ۳.۶۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۸
- تصویر ۳.۶۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک یکپارچه از خانه های مجاور، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۸
- تصویر ۳.۶۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی، تفکیک متمایز از خانه های مجاور، منطقه تاریخی شش بادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کد..... ۱۱۹

- تصویر ۳.۶۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۱۹.....
- تصویر ۳.۶۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، همسایگی ، تفکیک یکپارچه از خانه های مجاور ، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۱۹.....
- تصویر ۳.۶۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمان ها ، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان،شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز،شیخداد)، جدید(آزادشهر،صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کرد.(مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴). ۱۲۰.....
- تصویر ۳.۶۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۱.....
- تصویر ۳.۶۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۱.....
- تصویر ۳.۶۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۱.....
- تصویر ۳.۷۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه تاریخی شش یادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۲.....
- تصویر ۳.۷۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۲.....
- تصویر ۳.۷۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، فاصله ساختمانها ، تفکیک متمایز از خانه های مجاور ، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۲.....
- تصویر ۳.۷۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار، شش منطقه مورد مطالعه-تاریخی (فهادان،شش یادگیر)، گذار(گنبد سبز،شیخداد)، جدید(آزادشهر،صفاییه). منبع: نویسنده، ترسیم کرد.(مراجعه شود به تصویر ۳.۸۹-۳.۹۴). ۱۲۳.....
- تصویر ۳.۷۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۴.....
- تصویر ۳.۷۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه گذارگنبد سبز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۴.....
- تصویر ۳.۷۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، تقسیم بندی عمودی، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۴.....
- تصویر ۳.۷۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه تاریخی شش یادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۵.....
- تصویر ۳.۷۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، دسترسی باریک/ عریض ، منطقه گذارشیخداد. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۵.....
- تصویر ۳.۷۹ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار ، تقسیم بندی عمودی، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۵.....
- تصویر ۳.۸۰ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۶.....
- تصویر ۳.۸۱ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین. منطقه تاریخی فهادان. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۶.....
- تصویر ۳.۸۲ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار پیرامون زمین، منطقه تاریخی شش یادگیر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۶.....
- تصویر ۳.۸۳ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۷.....
- تصویر ۳.۸۴ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز، منطقه جدید آزادشهر. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۷.....
- تصویر ۳.۸۵ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار خارج از مرکز، منطقه جدید صفاییه. منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۷.....
- تصویر ۳.۸۶ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۸.....
- تصویر ۳.۸۷ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منطقه گذارگنبد سبز، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۸.....
- تصویر ۳.۸۸ مطالعاتی در مورد ساختار شهر یزد، استقرار مختلط و مختلف، منطقه گذارشیخداد ، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۸.....
- تصویر ۳.۸۹ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه تاریخی فهادان ، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۹.....
- تصویر ۳.۹۰ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه تاریخی شش یادگیر ، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۲۹.....
- تصویر ۳.۹۱ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه گذار گنبد سبز، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۳۰.....
- تصویر ۳.۹۲ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه گذار شیخداد، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۳۰.....
- تصویر ۳.۹۳ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه جدید آزادشهر، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۳۱.....
- تصویر ۳.۹۴ منطقه مورد مطالعه در یزد، منطقه جدید صفاییه، منبع: نویسنده، ترسیم کرد. ۱۳۱.....

- تصویر ۴.۱ محل و راه های ارتباطی شهر جدید هشتگرد، شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۴۷.....
- تصویر ۴.۲ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۴، شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۴۸.....
- تصویر ۴.۳ شهرک های مسکونی تازه ساز، منبع: نویسنده. ۱۴۸.....
- تصویر ۴.۴ نگاهی به خیابان اصلی، منبع: نویسنده. ۱۴۸.....
- تصویر ۴.۵ نگاهی به خیابان اصلی و مرکز اصلی شهر، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۴۹.....
- تصویر ۴.۶ محله مسکونی در شهر جدید هشتگرد، منبع: نویسنده. ۱۴۹.....
- تصویر ۴.۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید اندیشه، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۴۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۱.....
- تصویر ۴.۱۰ محل و راه های ارتباطی شهر جدید اندیشه، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۲.....
- تصویر ۴.۱۱ ساختار شهر جدید اندیشه، منبع: نویسنده. ۱۵۲.....
- تصویر ۴.۱۲ محل و راه های ارتباطی شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۳.....
- تصویر ۴.۱۳ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۹، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۳.....
- تصویر ۴.۱۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید پردیس، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۴۸. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۴.....
- تصویر ۴.۱۵ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۵.....
- تصویر ۴.۱۶ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۵.....
- ..... ۱۵۵.....
- تصویر ۴.۱۷ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۵.....
- تصویر ۴.۱۸ خط آسمان شهر جدید پردیس، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۵.....
- تصویر ۴.۱۹ نگاهی به پشت بام های شهر جدید پردیس. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۶.....
- تصویر ۴.۲۰ نگاهی به پشت بام های شهر جدید پردیس. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۵۶.....
- تصویر ۴.۲۱ محله مسکونی در شهر جدید پردیس. منبع: نویسنده. ۱۵۶.....
- تصویر ۴.۲۲ محل و راه های ارتباطی شهر جدید پرند، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۷.....
- تصویر ۴.۲۳ طرح جامع شهر جدید پرند. (مراجعه شود به تصویر ۴.۱۱۷). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۵۴. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۹.....
- تصویر ۴.۲۴ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۵، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۵۸.....
- تصویر ۴.۲۵ خانه های ردیفی در شهر جدید پرند. منبع: نویسنده. ۱۵۸.....
- تصویر ۴.۲۶ منطقه مسکونی در شهر جدید پرند. منبع: نویسنده. ۱۵۸.....
- تصویر ۴.۲۷ محل و راه های ارتباطی شهر جدید گلپهار در محدوده شهر مشهد. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۶۲.....
- تصویر ۴.۲۸ ساختار عمومی شهر جدید گلپهار. (مراجعه شود به تصویر ۴.۱۱۷). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۶۴. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۶۴.....
- تصویر ۴.۲۹ عکس هوایی از شهر گلپهار. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۶۴.....
- تصویر ۴.۳۰ نمایی از مجموعه مسکونی شهر جدید گلپهار. منبع: نویسنده. ۱۶۵.....
- تصویر ۴.۳۱ پارکی کوچک در مرکز شهر. منبع: نویسنده. ۱۶۵.....
- تصویر ۴.۹.۲.۲ محله مسکونی در شهر جدید گلپهار. منبع: نویسنده. ۱۶۵.....
- تصویر ۴.۳۳ محل و راه های ارتباطی شهر جدید بینالود در محدوده شهر مشهد. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۶۶.....
- تصویر ۴.۳۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید بینالود، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۷۰. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۶۷.....
- تصویر ۴.۳۵ محله مسکونی در شهر جدید بینالود. منبع: نویسنده. ۱۶۹.....
- تصویر ۴.۳۶ پارکی کوچک در مرکز شهر. منبع: نویسنده. ۱۶۹.....
- تصویر ۴.۳۷ محله مسکونی در شهر جدید بینالود. منبع: نویسنده. ۱۶۹.....
- تصویر ۴.۳۸ توسعه و عمران اراضی، مکان فاز ۱ تا فاز ۳، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۷۱.....

- تصویر ۴.۳۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید بهارستان، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۸۴. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۷۲.....
- تصویر ۴.۴۰ نگاهی به خیابان اصلی، منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۷۳.....
- تصویر ۴.۴۱ چشم انداز پشت بام های شهر جدید بهارستان. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۷۳.....
- تصویر ۴.۴۲ محله مسکونی در شهر جدید بهارستان. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۷۳.....
- تصویر ۴.۴۳ مجموعه مسکونی نوساز. منبع: نویسنده. ۱۷۳.....
- تصویر ۴.۴۴ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید مجلسی، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۹۰. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۷۵.....
- تصویر ۴.۴۵ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع: نویسنده. ۱۷۶.....
- تصویر ۴.۴۶ خط آسمان شهر جدید مجلسی. منبع: نویسنده. ۱۷۶.....
- تصویر ۴.۴۷ چشم انداز پشت بام های شهر جدید مجلسی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۷۶.....
- تصویر ۴.۴۸ مجموعه مسکونی نوساز. منبع: نویسنده. ۱۷۶.....
- تصویر ۴.۴۹ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید پولادشهر، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۹۶. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۷۹.....
- تصویر ۴.۵۰ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۰.....
- تصویر ۴.۵۱ محله مسکونی در شهر جدید پولادشهر. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۰.....
- تصویر ۴.۵۲ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید سهند. منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۷۶. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۸۱.....
- تصویر ۴.۵۳ مجموعه مسکونی نوساز. منبع: نویسنده. ۱۸۲.....
- تصویر ۴.۵۴ ساختمان های بلند مرتبه مدرن. منبع: نویسنده. ۱۸۵.....
- تصویر ۴.۵۵ منطقه مسکونی در شهر جدید سهند. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۳.....
- تصویر ۴.۵۶ محل شهر جدید مهاجران در محدوده اراک. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید، نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۸۴.....
- تصویر ۴.۵۷ طرح کلی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید مهاجران. منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایران، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۰۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۸۶.....
- تصویر ۴.۵۸ شهر کوچکی در دامنه کوه. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۷.....
- تصویر ۴.۵۹ نگاهی به خیابان اصلی در میدان مرکزی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۷.....
- تصویر ۴.۶۰ نمایش هوایی از مهاجران. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۸۷.....
- تصویر ۴.۶۱ رویکرد عمومی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید عالیشهر، (به تصویر ۴.۱۱۷ مراجعه شود). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۰۸. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۱۸۹.....
- تصویر ۴.۶۲ رویکرد عمومی برای توسعه و سازماندهی فضایی شهر جدید صدرا. (به تصویر ۴.۱۱۷ مراجعه شود). منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۱۴. (نسخه اصلاح شده از نویسنده). ۱۹۲.....
- تصویر ۴.۶۳ نمایش هوایی از صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۹۳.....
- تصویر ۴.۶۴ خط آسمان شهر صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۹۳.....
- تصویر ۴.۶۵ چشم انداز پشت بام های شهر جدید صدرا. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۹۳.....
- تصویر ۴.۶۶ ترتیب محله ها بر اساس شبکه شطرنجی. منبع: شرکت عمران شهرهای جدید. ۱۹۳.....
- تصویر ۴.۶۷ طرح کلی، شهر جدید در امتداد محور مرکزی طراحی شده که منتهی به شهر قدیمی میشود. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۱۸. ۲۰۰.....
- تصویر ۴.۶۸ طرح ساختار یکپارچه، که شهرهای قدیمی و جدید و مناطق اطراف آن نشان میدهد. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۰. ۲۰۱.....
- تصویر ۴.۶۹ شوشتر، نقشه جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۱. ۲۰۱.....
- تصویر ۴.۷۰ طرح کلی سایت از ساخت فاز ۱ در شوشتر جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۳. ۲۰۰.....
- تصویر ۴.۷۱ جزئیات بخشی از فاز ۱. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۵. ۲۰۰.....
- تصویر ۴.۷۲ بافت قدیمی و جدید شهرستان شوشتر. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲۵. ۲۰۲.....

- تصویر ۴.۷۳ میدان اصلی شهر جدید، به عنوان محل اتصال بین قدیم و جدید. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۶۴. ۲۰۳.....
- تصویر ۴.۷۴ نمایی از خیابان داخلی. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۷. ۲۰۳.....
- تصویر ۴.۷۵ تفاوت در سطح خیابان. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۸. ۲۰۳.....
- تصویر ۴.۷۶ فضای بازار به عنوان یک نماد شهری و نقطه شناسایی. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۹. ۲۰۴.....
- تصویر ۴.۷۷ بازار با دیوارهای بلند آن، نمادی از معماری سنتی. منبع: نویسنده. ۲۰۴.....
- تصویر ۴.۷۸ سنگ فرش محل ورود به مناطق مسکونی از مواد محلی. منبع: نویسنده. ۲۰۴.....
- تصویر ۴.۷۹ کوچه های باریک دیوارهای بلند سازگار با آب و هوای خشک در منطقه. منبع: نویسنده. ۲۰۵.....
- تصویر ۴.۸۰ - ۴.۸۱ تکنیک بنایی های محلی در دیوارهای بیرونی ساختمان. منبع: نویسنده. ۲۰۵.....
- تصویر ۴.۸۲ طرح یک گروه ساختمان مسکونی با سیستم عابر پیاده. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۲۷. ۲۰۶.....
- تصویر ۴.۸۳ دسترسی به یک مجتمع مسکونی توسط یک راهرو نیمه خصوصی. منبع: نویسنده. ۲۰۶.....
- تصویر ۴.۸۴ - ۴.۸۵ دسترسی. استفاده از نمادهای فرهنگی در مسیرهای عابر پیاده جهت تأکید بر ورود به فضاهای نیمه خصوصی و خصوصی واحد های مسکونی. منبع: نویسنده. ۲۰۶.....
- تصویر ۴.۸۶ شهر مدرن و جدید شوشتر با تصویری سنتی. سقف به عنوان جنبه ای مهم از طراحی به عنوان تراس پشت بام. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۳۲. ۲۰۷.....
- تصویر ۴.۸۷ حیاط به عنوان مهم ترین عنصر فرهنگی حفظ حریم خصوصی. منبع: نویسنده. ۲۰۷.....
- تصویر ۴.۸۸ استفاده از آجرهای سنتی و محلی برای ساخت تراس پشت بام و نما از مواد ساختمانی با رنگ های روشن. منبع: نویسنده. ۲۰۷.....
- تصویر ۴.۸۹ فضای مستطیل شکل در یک محله. منبع: نویسنده. ۲۰۸.....
- تصویر ۴.۹۰ توسعه مدرن با سیستم شطرنجی در شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی کد. ۲۱۰.....
- تصویر ۴.۹۱ مسجد به عنوان یک شاخص مهم، شهر جدید پرند. منبع: نویسنده. ۲۱۰.....
- تصویر ۴.۹۲ یک خیابان مدرن، شهر جدید بهارستان. منبع: نویسنده. ۲۱۰.....
- تصویر ۴.۹۳ نمای یک خانه در شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۱.....
- تصویر ۴.۹۴ نمایی از خیابان اصلی و میدان مرکزی در شهر مجلسی. منبع: نویسنده. ۲۱۱.....
- تصویر ۴.۹۵ ورودی یک خانه مدرن با دسترسی مستقیم به فضای عمومی در شوشتر جدید. منبع: نویسنده. ۲۱۱.....
- تصویر ۴.۹۶ ورودی خانه مدرن با تماس غیر مستقیم به فضای عمومی در بهارستان. منبع: نویسنده. ۲۱۱.....
- تصویر ۴.۹۷ دیوار سبز در اطراف شهر، شهر جدید مجلسی. منبع: نویسنده. ۲۱۲.....
- تصویر ۴.۹۸ نسبت فضای یک خیابان مدرن در شهرستان جدید پردیس. منبع: نویسنده. ۲۱۲.....
- تصویر ۴.۹۹ نمونه ای از یک خانه در شهر جدید شاهین شهر. منبع: نویسنده. ۲۱۲.....
- تصویر ۴.۱۰۰ تقسیم شهر به واحد های ساختمانی درونگرا، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی کد. ۲۱۳.....
- تصویر ۴.۱۰۱ اتصال مناطق مسکونی با هم توسط محورهای اصلی شهر. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان. صفحه ۳۱. ۲۱۳.....
- تصویر ۴.۱۰۲ ساختمان مرکزی شهر به عنوان نقطه برجسته شهر. منبع: نویسنده. ۲۱۴.....
- تصویر ۴.۱۰۳ شکل و ساختار محل ارتباط. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۲۱۴.....
- تصویر ۴.۱۰۴ ساختار تراکم شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۴.....
- تصویر ۴.۱۰۵ فضای های عابر پیاده مابین فضاهای مسکونی در محل های اقامت شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۵.....
- تصویر ۴.۱۰۶ طراحی آگاهانه از فضاهای نیمه خصوصی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۵.....
- تصویر ۴.۱۰۷ طراحی ورودی با در نظر گرفتن رفتار اجتماعی و فرهنگی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۵.....
- تصویر ۴.۱۰۸ مسیر پیاده بین خانه های به عنوان یک فضای نیم ساخته شده، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۶.....
- تصویر ۴.۱۰۹ فضای ساخته شده بازار، شهرستان جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۶.....
- تصویر ۴.۱۱۰ محل شهر جدید و قدیمی در ارتباط با توپوگرافی این منطقه. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲. نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۲۱۶.....
- تصویر ۴.۱۱۱ یک گذر معمولی، در شهر شوشتر جدید. منبع: نویسنده. ۲۱۷.....

- تصویر ۴.۱۱۲ راهرو نیمه خصوصی در ساختمان به عنوان عنصر فرهنگی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۷.....
- تصویر ۴.۱۱۳ حیاط، نمادی از حریم خصوصی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۷.....
- تصویر ۴.۱۱۴ ورودی قوسی شکل، نمادی از معماری محلی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۷.....
- تصویر ۴.۱۱۵ درخت یک ابزار طراحی اقلیمی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۸.....
- تصویر ۴.۱۱۶ هویت نمای بومی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده. ۲۱۸.....
- تصویر ۴.۱۱۷ نقشه راهنمای شهرهای جدید (صفحه ۲۹۶-۳۴۷)، منبع: نگاهی به شهرهای جدید ایرانی، مرتضی طلاچیان، صفحه ۱۱۶ . نسخه اصلاح شده از نویسنده. ۲۲۴.....
- تصویر ۵.۱ نقشه شهر بر اساس الگوی شطرنجی، شهر یزد، منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۲ خیابانی در شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳ خیابانی در شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴ میدان مدرن در شهر قزوین. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵ منطقه تاریخی در شهر سبزوار. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۶ خیابانی در جنوب تهران. منبع: نویسنده. ۲۲۶.....
- تصویر ۵.۷ مسیر یوزدارن. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۸ کاروانسرای گوگرد در گوگرد، منطقه مرکزی گلپایگان، استان اصفهان، ایران است. طراحی دست، منبع: نویسنده. تصویر ۵.۹ آرامگاه شاه نعمت الله ولی، شهر ماهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۰ مناره علی و هارونیه، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۲۷.....
- تصویر ۵.۱۱ خیابان کارگر در منطقه جدید شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۱۲ شکل ساختار منطقه جدید آزادشهر در شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. تصویر ۵.۱۳ برش از جاده، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۴ مجتمع مسکونی در شمال ایران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۲۷.....
- تصویر ۵.۱۵ شکل و اتصال ساختاری. منبع: شهر شوشتر، کامران دیبا و فریار جواهریان، صفحه ۲، نسخه اصلاح شده از نویسنده. تصویر ۵.۱۶ یزد مرکز محله و فضاهای ارتباطی. منبع: حسین سلطان زاده، تاریخچه شهر و شهرسازی در ایران، صفحه ۲۰۲، طراحی دست، نسخه اصلاح شده از نویسنده. تصویر ۵.۱۷ منطقه تاریخی جلفا، شهر اصفهان، منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۱۸ خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۲۸.....
- تصویر ۵.۱۹ خیابانی در مرکز شهر، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۰ خیابانی در مرکز شهر، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۱ ورودی، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۲ ورودی، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۳ مجتمع مسکونی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۲۸.....
- تصویر ۵.۲۴ محله جماله در اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۵ خیابانی در منطقه تاریخی فهادان شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۶ درخت به عنوان عنصر اصلی طراحی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۷ استفاده از عناصر تاریخی در شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۲۹.....
- تصویر ۵.۲۸ سبزی به عنوان ابزار مهم طراحی شهری. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۲۹ نمایندگی شماتیک از فضای باز در قالب مربع است. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۰ نمایش شماتیک از فضای باز در قالب میدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۱ کوچه های کوچک، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۲ منطقه در شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۳ خیابانی در شهر شاهرود. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۴ مرکز خرید در غرب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۵ محله جدید در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۶ نمای خیابانی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۳۰.....
- تصویر ۵.۳۷ خانه فکری در بندر لنگه. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۸ حسینیه وقت و ساعت، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۳۹ خیابان گاراژ ناجی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۰ راه یوزدارن و بازار. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۱ کوچه باریک در منطقه تاریخی فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۲ ورودی خانه شاه لیس، شهر کرمانشاه. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۳۱.....
- تصویر ۵.۴۳ شهرک مسکونی در شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۴ باغچه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۵ شهرک مسکونی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۶ نمای آجری یک حیات در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۷ خانه با نمای سنگی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۸ حیات خانه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۴۹ حیات خانه در خانه قدیمی در تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۳۲.....
- تصویر ۵.۵۰ حیات خانه مرتاضها، یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۱ خانه لاریها، یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۲ آرامگاه شاه نعمت الله ولی، شهر ماهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵.۵۳ جریان هوای بهتر توسط دیوارهای بلند

- و قوسی، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵۵۴. سنگ فرش حیات، شهر نایین. منبع: نویسنده، طراحی دست. تصویر ۵۵۵. خانه لاریها، یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست تصویر ۵۵۶. باغ فین کاشان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۳۳.....
- تصویر ۵۵۷. مرمت دیوار شهر یزد. منبع: تالار شهر یزد. ۲۴۱.....
- تصویر ۵۵۸. طراحی مجدد بخشی از بافت تاریخی شهر یزد. منبع: نویسنده. ۲۴۱.....
- تصویر ۵۵۹. توسعه مجدد منطقه تاریخی پشت میدان نقش جهان در شهر اصفهان. منبع: نویسنده. ۲۴۲.....
- تصویر ۵۶۰. نوسازی نمای بیرونی خانه های مسکونی با مواد محلی، برای حفظ تصویر معماری سنتی در محله جماله اصفهان. منبع: نویسنده. ۲۴۲.....
- تصویر ۵۶۱. ساخت ساختمان جدید با مواد محلی، برای حفظ تداوم تاریخی در محله جماله، شهر اصفهان. منبع: نویسنده. ۲۴۲.....
- تصویر ۵۶۲ - ۵۶۳. بازسازی بازار محله در رابطه با فرم های سنتی خود در محله جماله در شهر اصفهان. منبع: نویسنده. ۲۴۲.....
- تصویر ۵۶۴ - ۵۶۵. کارکردهای جدید برای ساختمان های سنتی کم استفاده. تغییر حمام عمومی قدیمی به رستوران، در محله فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده. ۲۴۲.....
- تصویر ۵۶۶. توسعه مناطق ویرانه به پارک ها و باغات. منطقه ویرانه پشت مکان تاریخی نقش جهان در شهر اصفهان در سال ۱۹۸۱. منبع: تالار شهر اصفهان. ۲۴۳.....
- تصویر ۵۶۷. منطقه پشت نقش جهان در اصفهان در سال ۱۹۹۵. توسعه مناطق آسیب دیده به پارک تفریحی. منبع: تالار شهر اصفهان. ۲۴۳.....
- تصویر ۵۶۸. تعمیر و استفاده مجدد از عناصر سنتی شهری تلاش برای بازگرداندن هویت تاریخی است. بازار گنج علی خان در شهر کرمان. منبع: نویسنده. ۲۴۳.....
- تصویر ۵۶۹ - ۵۷۰. احیای یک خانه سنتی در شهر قدیمی یزد و استفاده مجدد به عنوان یک دانشکده معماری تلاش برای نوسازی و بهبود خانه های ارزشمند سنتی برای فعالیت های جدید است. منبع: نویسنده. ۲۴۳.....
- تصویر ۵۷۱. چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده. ۲۴۶.....
- تصویر ۵۷۲. چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده. ۲۴۷.....
- تصویر ۵۷۳. چارچوب نظری پیشنهادی برای اصول و روش های طراحی پایدار در شهرهای سنتی ایران. منبع: نویسنده. ۲۴۸.....
- تصویر ۵۷۴. راه پله ای، شهر ماسوله. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۴۹.....
- تصویر ۵۷۵. روستای کوچک، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۴۹.....
- تصویر ۵۷۶. خانه معلمی، بندر کنگ. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۰.....
- تصویر ۵۷۷. پل دوم شهر دزفول. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۰.....
- تصویر ۵۷۸. محله فهادان، شهر یزد. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۲۵۱.....
- تصویر ۵۷۹. جاده های قدیمی، شهر تفت. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۱.....
- تصویر ۵۸۰. بن بستی باریک، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۲.....
- تصویر ۵۸۱. محله درب نو، شهر گرگان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۲.....
- تصویر ۵۸۲. خانه های شرکت های بزرگ در جنوب ایران، شهر آبادان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۳.....
- تصویر ۵۸۳. خانه های ردیفی شهری و کسب و کارهای کوچک، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۳.....
- تصویر ۵۸۴. برج پاستور، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۳.....
- تصویر ۵۸۵. خانه های کوچک در اطراف میدان، در جنوب شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۴.....
- تصویر ۵۸۶. بن بستی کوچک در جنوب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۴.....
- تصویر ۵۸۷. فضای نیمه خصوصی و محله، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۴.....
- تصویر ۵۸۸. آرامگاه مشتاق علی شاه، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۵.....
- تصویر ۵۸۹. مسجد، شهر بهبهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۵.....
- تصویر ۵۹۰. یک محله، شهر سمنان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۵.....
- تصویر ۵۹۱. خانه خوشه ای شکل با فضای نیمه خصوصی میانی، شهر کرمان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۶.....
- تصویر ۵۹۲. نمای ورودی خیابان، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۶.....
- تصویر ۵۹۳. خانه های کوچک شهری، مرکز شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۷.....
- تصویر ۵۹۴. خانه های طبقه ای، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۷.....
- تصویر ۵۹۵. خانه های کوچک، شهر لاهیجان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۷.....

- تصویر ۵.۹۶ نمایی از خانه، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۷.....
- تصویر ۵.۹۷ فضاهای عمومی در محله، شهر سبزوار. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۸.....
- تصویر ۵.۹۸ کوچه سقف دار، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۸.....
- تصویر ۵.۹۹ مرکز خرید، شمال تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۹.....
- تصویر ۵.۱۰۰ نمایی از خیابان، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۹.....
- تصویر ۵.۱۰۱ حیاط درونی یک مرکز خرید، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۹.....
- تصویر ۵.۱۰۲ افزایش کیفیت فضا با استفاده از عناصر ساده طراحی. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۵۹.....
- تصویر ۵.۱۰۳ بازار، خیابان شازده حسین، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۰.....
- تصویر ۵.۱۰۴ خانه های قدیمی در جنوب تهران، منطقه عودلاجان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۰.....
- تصویر ۵.۱۰۵ خانه های کوچک در جنوب تهران و چشم انداز سبز. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۱.....
- تصویر ۵.۱۰۶ منطقه حاجی، شهر همدان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۱.....
- تصویر ۵.۱۰۷ بن بست، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۱.....
- تصویر ۵.۱۰۸ خیابانی در شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۲.....
- تصویر ۵.۱۰۹ کوچه های کوچک در شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۲.....
- تصویر ۵.۱۱۰ کیفیت اجتماعی فضا ها، جنوب تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۲.....
- تصویر ۵.۱۱۱ مغازه های محلی در یک محله، تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۳.....
- تصویر ۵.۱۱۲ فضای نیمه خصوصی، منطقه اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۳.....
- تصویر ۵.۱۱۳ سیستم حمل و نقل، شهر جدید علوی. منبع: نویسنده، ترسیم کد. ۲۶۳.....
- تصویر ۵.۱۱۴ ورودی سقفدار خیابان، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۴.....
- تصویر ۵.۱۱۵ بازار کوچک در نزدیکی پارک لاله، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۴.....
- تصویر ۵.۱۱۶ خانه ها با اندازه های مختلف، شهر تهران. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۴.....
- تصویر ۵.۱۱۷ یک خانه مدرن، با الهام از بادگیر، شهر یزد. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۵.....
- تصویر ۵.۱۱۸ استفاده از روش های طراحی محلی، شهر جدید شوشتر. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۵.....
- تصویر ۵.۱۱۹ مناره علی و هارونیه، شهر اصفهان. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۵.....
- تصویر ۵.۱۲۰ ساختار کف، شوشتر جدید. منبع: نویسنده، طراحی دست. ۲۶۶.....

واژه نامه

آب انبار: بنایی برای ذخیره آب، متشکل از مخزنی که معمولاً در زیرزمین است و سقفی گنبدین دارد.

آجر: خشت پخته مربع شکل، معمولاً به ضلع ۲۰ سانتی متر.

آجر تراش: آجری که پس از پخت آن تراش داده و به شکل دلخواه درآورده باشند.

آجرچینی: چیدن آجرها به شیوه های مختلف در بنایی.

آجر کاری: تزئینی با نقوش گوناگون که از چیدن آجرها با زوایای مختلف حاصل می شود.

آستانه: (۱) بخش زیرین، و توسعاً زیرین، افقی چارچوب در. (۲) زیارتگاه اولیا.

آسمانه: سقف

آتش خانه ← تون

آهک بری: تزئینی که با بریدن و تراشیدن اندود آهک به اشکال مختلف پدید می آورده اند و معمولاً در فضاهای مرطوب، چون حمام، به

جای گچ بری به کار می رفته است.

آلت: هر یک از جای طرح تزئینی یا تزئین.

آب نما: حوضی کم عمق و نسبتاً وسیع که بیشتر برای نمایش آب ساخته می شود.

آفتاب شکن: تیغه ای کم عمق در بین پنجره ها، که مانع ورود مستقیم نور آفتاب به فضا می شود.

ایجد: نام مجموع صور هشت گانه حروف حمل که بدین شرح است. ایجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، تجد، ضطغ در حساب ایجد

این حروف به ترتیب نماینده این اعداد است، ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۲۰، ۳۰، ۴۰، ۵۰، ۶۰، ۷۰، ۸۰، ۹۰، ۱۰۰، ۲۰۰، ۳۰۰.

۴۰۰، ۵۰۰، ۶۰۰، ۷۰۰، ۸۰۰، ۹۰۰، ۱۰۰۰ مرتبه عددی چهار حرف مختص زبان فارسی «پ»، «چ»، «ژ» و «گ» نیز برابر با حرف قبل

از آنها در ترتیب حروف الفبای فارسی است پ=ب؛ چ=ج؛ ژ=ز؛ گ=ک، مرتبه عددی نیز برابر با «ت» است (تیز ← ماده تاریخ)

اُرسی: پنجره بزرگ چوبی که غالباً یک جبهه اتاق را می پوشاند و بازشوهای کشویی بالا رونده و شیشه های معمولاً رنگین دارد.

اتاق ارسی: اتاقی که پنجره اصلی آن ارسی باشد.

استخر: حوض وسیع و عمیق.

ارگ / ارگ: قطعه ای در درون باروی شهر، که مقر حکومت بوده است.

امام زاده: فرزند یا نواده یکی از ائمه اطهار، و توسعاً، بنایی که مدفن ایشان باشد.

ازاره: پوششی از سنگ یا کاشی و ... قسمت پایین دیوار.

اسلیمی: نوعی نقش گیاهی، متشکل از اجزای گیاهوار تجریدی در ترکیبی دوار که بر هندسه ای پنهان مبتنی است. در نقوش گیاهی

مرکب، اسلیمی معمولاً نقش اصلی است.

اندرونی: بخشی از خانه که مخصوص اهل خانه و محارم آنان است.

اندود: روکشی که با مالیدن ملاطی بر سطح بنا ایجاد می شود.

ایوان: فضایی نیم باز که معمولاً از سه طرف بسته و از یک طرف مشرف به فضای باز است.

ایوانچه: ایوان کوچک

بادگیر: عنصری مترفع بر روی بام بنا که هوای بیرون بنا را به درون آن و هوای درون را به بیرون منتقل می کند و موجب خنکی هوا می شود. به مجموعه این عنصر و مجاری و دریچه های آن نیز توسعاً «بادگیر» می گویند.

بارانداز: محل بارگیری تخلیه بار.

بازار: مرکز تجاری - تولیدی شهر، متشکل از شبکه ای از محوره های تردد به نام «راسته» و واحدهایی به نام «حجره» در کنار آنها. بازارگاه شامل بناهایی چون تیمچه و سرا و کاروان سرا و نیز برخی ابنیه عمومی، مانند مسجد و مدرسه و حمام، است.

بازارچه: بازار کوچک.

باغ: محوطه ای معمولاً محصور، با درختان بسیار و گل و گیاه، که ممکن است بنا و حوض و نهر و معبر و باغچه و ... داشته باشد. در باغ، سطح فضای باز بر سطح فضای بسته غلبه کامل دارد.

باغچه: (۱) قسمتی از فضای باز که در آن گیاه می کارند. (۲) باغ کوچک

بافت: نظام و شیوه هم نشینی و درهم تنیدگی عناصر گوناگون در شهر یا روستا یا بخشی از آنها.

بالاخانه: فضا یا مجموعه فضاهایی در گوشه ای از بام بنا.

بام: وجه بیرونی آخرین سقف بنا

بانی: بنیان گذار و کارفرمای بنا و تامین کننده هزینه احداث آن

بارگاه: (۱) محل ملاقات عمومی پادشاهان (۲) مقبره اولیا

بارو: دیوار بلند پیرامونی قطعه یا شهر

برج: بنای بلند، با قاعد منظم، که حجم بیرونی آن در معرض دید است نوع منفرد و منفصل برج معمولاً مقبره یا بنای یادبود یا نشانه است؛ و نوع متصل آن غالباً در کنج بازوی شهر، قلعه، کاروان سرا و جز اینها قرار می گرفته و گاه کاربرد دفاعی، از جمله دیده بانی، داشته است.

بقعه: بنایی که بر مزار اولیا می سازند.

بینه ← سر بینه

بستر: محدوده ای از زمین که طرح در آن اجرا می شود.

بیرونی: عرصه ای از خانه یا کاخ که غیر محارم را در آنجا می پذیرفته اند.

برش افقی: تصویر دو بعدی بنا، که از طریق برش فرضی بنا با صفحه ای فقی حاصل می شود.

برش عمودی: تصویر دو بعدی بنا، که از طریق برش فرضی بنا با صفحه ای عمودی حاصل می شود.

بنایی ← خط بنایی

بهاربند: (۱) حیاط کوچک و فرعی. (۲) طویله ای بی سقف که در فصل بهار و تابستان چارپایان را در آن می بندند.

پاکار: محل شروع قوس یا طاق.

پاگرد: سطحی افقی در پلکان برای تعبیر جهت یا استراحت

پیچ: عنصری تزئینی به شکل مارپیچ در لبه قوس

پایاب: مکانی پایین تر از سطح زمین برای دسترس به آب چاه یا قنات.

پستو: فضایی کوچک در پشت فلزای اصلی و مرتبط با آن، که معمولاً انباری است.

پشت بغل ← لچکی

پشت بند: دیوار یا قوسی برای مهار کردن رانش جرز یا طاق.

پی: بخشی از سازه بنا در زیر ستونها و دیوارهای باربر که بار بنا را به زمین منتقل می کند.

پنج دری: اتاقی بزرگی که پنج پنجره قدی در کنار هم و رو به حیاط در ضلع بزرگ تر خود دارد و تناسباتش بر مبنای آنها شکل گرفته و

ورودی یا ورودی های آن در طرفین - در اضلاع کوتاه تر - واقع است.

پنجره بندی: نظام ترکیب و هم نشینی پنجره ها در نما.

پوش: (۱) هر یک از لایه های سقف یا گنبد چند لایه. (۲) سقف سبک پارچه ی

پیشانی: بخش بالایی نما بنا.

تالار: فضای بسته مرتفع و مجلل با دهانه وسیع و با قاعده مستطیل شکل. در خانه ها، معمولاً ضلع بزرگ تالار مجاور حیاط است و ارسی دارد.

تالار چلیپا: تالاری که قاعده اش به شکل چلیپا باشد. این شکل معمولاً حاصل وجود عناصری چون: بادگیر و کفش کن و پستو در چهار گوشه تالار است.

تالار سرداب: سرداب مفصل و تالار مانند.

تراز: ارتفاع نقطه یا خط یا سطح افقی نسبت به مبدا معین.

ترک: یال؛ محل تلاقی دو وجه یا دو بخش طاق یا گنبد.

ترنج: (۱) از اجزای اصلی نقش گیاهی، شبیه به لوزی، یا اضلاع منحنی و پیچ و خم دار و با تقارن دو محوری. (۲) از آلت های نقش هندسی یا رسمی بندی، شبه به لوزی کشیده و با تقارن تک محوری.

تکیه: مکانی عمومی برای برگزاری مراسم مذهبی، به ویژه عزاداری امام حسین (ع) که ممکن است باز یا بسته و تک کارکردی یا چند کارکردی باشد. تکیه چند کارکردی اغلب میدان و میدانچه یا بخشی از بازار است.

تنورخانه: محلی که تنور در آن قرار دارد.

تویزه: قوس برجسته در سقف، که اغلب باربر و گاه تزیینی است.

تون: مکانی در حمام که کوره در آن است به این مکان «گلخن» و «آتش خانه» نیز می گویند.

تیان: طرفی فلزی در کفل حزینه حمام، بر روی تون، برای گرم کردن آب حزینه.

تیر: عنصر سازه ای افقی یا شیب دار.

تیم ← تیمچه.

تیمچه: بنایی در بازار، متشکل از فضای مرتفع سرپوشیده میانی و حجره هایی در پیرامون آن، این بنا مرکز مبادله و محل نگهداری کالاست.

جان پناه: مانعی کوتاه که در جایی که خطر سقوط ییاشد می سازند (دست انداز).

جرز: دیوار باربر.

جلوخان: محوطه ای باز، از اجزای دستگاه ورودی، که پیش از سردر و در جلو آن قرار می گیرد.

چارسو / چارسوق: فضایی گشاده با طاق مدور در محل تقاطع دو یا چند راسته بازار.

چال حوض / چاله حوض: در حمام، حوضی بزرگ و نسبتاً عمیق از آب سرد - معمولاً در کنار گرم خانه - برای آب تنی و شنا.

چارپارخانه: بنای میان راه برای تعویض مرکب پیک نامه بر (چاپار) و استراحت او

چشمه: دهانه بین چهار ستون که طاق آن را می پوشاند.

چفت: خط یا نهواری برجسته یا فرو رفته در نما و کف و سقف بنا، که مفصل میان دو سطح است.

چهار طاقی: فضایی با قاعده مربع و متشکل از چهار ستون و چهار قوس بر روی آنها که طاقی مدور آن را می پوشاند.

چهار ایوانی: الگوی در طرح بنا که در آن هر چهار ضلع حیاط ایوانی در وسط داشته باشد.

حجاری: (۱) تراشیدن سنگ یا کنده کاری بر روی آن. (۲) تزیین حاصل از تراشیدن یا کنده کاری سنگ.

حجره: اتاق کوچک در بناهای عمومی.

حجره بندی: نظام ترکیب و هم نشینی حجره ها.

حسینیه: بنا یا بخشی از بنا که برای برگزاری مراسم عزادای امام حسین (ع) ساخته می شود و در آن بعضی مراسم مذهبی دیگر نیز برگزار می شود.

حوضخانه: فضایی سر پوشیده با حوضی در میانه، که معمولاً مرتفع است و از سقف نور می گیرد.

حیاط: فضای باز محصور بنا.

حیاط خلوت: حیاطی کوچک در پشت فضاهای اصلی بنا، که معمولاً فضاهای خدماتی در کنار آن قرار می گیرد.

حیاط مرکزی ← حیاط میانی

حیاط میانی: (۱) حیاطی که فضاهای بسته و نیم باز آن را احاطه کرده باشند. (۲) الگویی برای طرح بنا که عامل شکل دهنده و قوام بخش ترکیب آن صحن یا حیاط محاط با فضاهای بسته و نیم باز باشد.

حیاط: فضای باز محصور بنا.

حیاط زاویه: حیاطی کوچک واقع در گوشه بنا

حیاط سازی: طرح آرایش و ترکیب اجزای درون حیاط، مانند حوض و باغچه و معبر، یا اجرای آن.

خانقاه: محلی که صوفیان برای ذکر و عبادت و به جا آوردن مراسم تصوف در آن سکوت و تجمع می کنند.

ختایی: نوعی نقش گیاهی که در ترکیب با اسلیمی یا تنها به کار می رود. این نقش ساده تر و طبیعی تر و فرعی تر از اسلیمی است.

خشت: گل قالب زده نپخته به شکل مربع، معمولاً به ضلع ۲۰ سانتی متر.

خط بنایی: کوفی بنایی؛ خط کوفی ای که با خطوط مستقیم و معمولاً با زوایای قائمه نوشته و با مصالح مختلف در بنا اجرا می شود.

خیز: (۱) نسبت ارتفاع قوس یا طاق به دهانه آن. (۲) فاصله راس طاق یا قوس یا قاعده آن.

دالان: (۱) فضای سرپوشیده کشیده ای که معمولاً معبر است. (۲) راسته کوتاه و باریک و سرپوشیده. که معمولاً آغاز و انجام مشخصی دارد.

داربست / داربند: (۱) شبکه ای از تیرهای عمودی و افقی که برای ساخت یا تعمیر بنا در ارتفاع دور از دسترس برپا می کنند. (۲) شبکه ای چوبی که برای واداشتن گیاهان رونده، چون مو، یا نگاه داشتن چتر درختان پربار می سازند.

دو ایوانی: الگویی در طرح بنا که در آن حیاط فقط دو ایوان در وسط دو ضلع رو به روی هم داشته باشد.

دورویه: صفت فضای بسته یا نیم بازی که از دو جانب به فضای باز یا فضای سرپوشیده گشاده رو کرده باشد.

درون گرا: صفت بنایی که اجزای آن به گونه ای انتظام یافته باشند که بیش از بیرون بنا، به درون آن متوجه باشند.

درگاه: قسمتی از دیوار که در را در درون آن قرار می دهند؛ جای در مدخل.

دروازه: بنای مدخل شهر یا قلعه، که غالباً سر در دارد.

دست انداز ← جان پناه

دستگاه ورودی: مجموعه فضاهای ورودی، که ممکن است شامل همه یا بعضی از این عناصر باشد: جلوخان، سردرد، درگاه، هشتی، دهلیز.

دهانه: فاصله میان جرزها یا ستونهای حامل سقف یا قسو

دهانه بندی: نظام ترکیب و هم نشینی دهانه ها.

دهلیز: دالانی که در حد فاصل مدخل و درون بنا باشد.

راسته ← راسته بازار

راسته بازار: محور تردد در بازار، با حجره هایی در طرفین آن.

راهرو: فضای کشیده ای که دو یا چند فضا را به هم مرتبط می کند.

رباط: کاروان سرای برون شهری دبرخی از رباطها احتمالاً سربازخانه یا خانقاه برون شهری بوده است.

رخ بام: (۱) خط اختتام فوقانی نما. (۲) حاشیه فوقانی نما.

رسمی بندی: نوعی از کاربردی، متشکل از شبکه ای هندسی از قوس های متقاطع که معمولاً باربر نیستند.

رف: فرو رفتگی ای در بالای دیوار اتاق، بالاتر از طاقچه، بیشتر برای نهادن اشیای زینتی.

رواق: (۱) فضای نیم باز طویل تک لایه، با ستون های متعدد، در کنار فضای باز، که معمولاً از تکرار چهار طاقی های مشابه در یک راستا

پدید می آید. (۲) فضای بسته پیرامون گنبد خانه در برخی از بناهای عمومی، خصوصاً مقابر.

روزن: (۱) منفذی در دیوار یا سقف برای عبور هوا یا نور. (۲) پنجره کوچک

زاویه: (۱) چله خانه؛ خلوت خانه؛ اتاقی در خانقاه برای خلوت و ریاضیت. (۲) کنج یا گوشه.

زیرزمین: فضایی که کف آن پایین تر از کف حیاط باشد.

سازه: استخوان بندی باربر بنا

ستون دو قلو: (۱) دو ستون نزدیک به هم (۲) ستونی به شکل دو ستون به هم چسبیده

ساروج: ملاطی مقاوم در برابر آب که از آهک و خاکستر و ماسه بادی و خاک رس و مود دیگر می سازند.

سربازخانه: محل اقامت و تمرین نظامی سربازان

سربینه: محل رخت کردن و استراحت و گفتگو در حمام که پس از مدخل و پیش از گرم خانه قرار می گیرد.

سفال لعاب دار: سفالی که تمام یا قسمتی از روی آن را لعاب داده باشد.

سرکار: کسی که مدیریت ساخت بنا را معمولاً در بناهای حکومتی برعهده دارد.

سنگ لاشه: قطعه سنگ بدون تراش و اندازه ای معین

سنتوری: دیواره تزیینی مثلث شکل در بالای نما

سنگاب: طرفی بزرگ از سنگ یکپارچه که در اماکن دبی قرا می دادند و در آن آب برای آشامیدن می ریختند.

سرا: (۱) خانه (۲) در بازار، بنایی متشکل از یک صحن و حجره هایی در پیرامون آن. این بنا مرکز مبادله و محل نگهداری کالا است.

سرداب / سردابه ← زیرزمین

سردر: از اجزای دستگاه ورودی، که با آن مدخل بنا را در بیرون به طرق مختلف، چون قاب بندی و تزیین و تغییر سطح و ارتفاع، تشخیص می بخشد. گاه سردر فضایی است نیم باز و ایوان مانند.

سرسون: برآمدگی بالای ستون در محل اتصال ستون به سقف، که معمولاً تزیینی است.

سفال: (۱) قطعه گلی پخته برای تزیین بنا، که آن را پیش از پخت مطابق طرح تزیینی مورد نظر شکل می دهند. سفال ممکن است نقش برجسته یا لعاب داشته باشد. (۲) ظرف گلی پخته یا سفالینه. (۳) قطعه گلی پخته، معمولاً به شکل نیم گلدان، که برای پوشش بام به کار می رود.

سقف ثانوی: سقفی غیر باربر، برای تنظیم شکل و ابعاد و تناسبات و ... فضای داخلی.

سه دری: اتاقی با قاعده مربع یا مطبیل که سه پنجره قدی در کنار هم و رو به حیاط دارد و تناسبانش بر مبنای آنها شکل گرفته و ورودی یا ورودی های آن در اضلاع طرفین آن است.

سیم گل: ملاطی برای اندود، که از ترکیب کاه ریز و خاک رس نرم و آب می سازند.

شاه نشین: (۱) فضایی فرو رفته در میان ضلع اصلی (صدر) تالار یا ایوان یا فضاهای دیگر، که محلی مناسب برای نشستن است. (۲) در کاروان سرا، اتاقی با سقفی بلند در پشت ایوان و مشرف بر صحن، برای اقامت خواص.

شباک: روزن مشبک

شترخان: مکان نگهداری و تیمار شتران.

شش: شش ضلعی منظم.

شمسه: آلتی خورشید ماند در مرکز نقش هندسی یا در راس طاق

شیروانی: سقف شیب دار سبک با رویه فلزی

صحن: حیاط یا فضای باز بناف خصوصاً در بناهای عمومی.

صفه: سکویی وسیع در جلو یک جبهه از بنا و مشرف بر فضای باز. گاه به معنای ایوان نیز به کار می رود.

ضراب خانه: مکان ضرب سکه؛ دارالضرب

ضرباهنگ: وزن یا آهنگ بصری حاصل از توالی یا هم نشینی عناصر معماری، مانند: طاقها و حجره ها و پنجره ها.

طارمی ← جان پناه

طاق: سقف منحنی

طاق آهنگ: طاقی که شکل آن از حرکت یک قوس در امتداد یک محور پدید می آید.

طاق بندی: نظام ترکیب چند طاق یا تقسیم یک طاق.

طاقچه: فرو رفتگی ای در کمر دیوار برای نهادن اشیا.

طاقچه بندی: نظام ترکیب و هم نشینی طاقچه ها.

طاق گهواره ای ← طاق آهنگ

طاق نما: فرو رفتگی کم عمق و قوس دار در دیوار.

طاق مدور: طاقی که قاعده آن دایره باشد.

طره: (۱) تیر به سطح افقی که به صورت معلق و بدون ستون از دیوار بیرون زده و فقط از یک سمت به بنا متصل باشد. (۲) پیش آمدگی جلو رخ بام، غالباً از چوب منقوش، که رخ بام را زیبا می سازد و نما را اختتام می بخشد و دیوار را از باران محفوظ می دارد.

طوقه: دایره قاعده گنبد

عصارخانه: کارگاه روغن کشی

عرصه: حوزه یا مجموعه ای از فضاهای بنا که به اعتباری از دیگر قسمتها قابل تشخیص بقاشد مانند عرصه بیرونی و عرصه اندرونی.

عرقچین: (۱) طاق مدور کم خیز که برش عمودی میانی آن از نیم دایره کمتر باشد. (۲) قسمت کم خیز بالای بعضی از گنبدها یا طاقهای مدور، که ممکن است به نحوی از بقیه طاق تفکیک شده باشد.

غرفه: فضای کوچکی که در کنار فضای باز یا بسته می نشیند و به آن وابسته و گشوده است.

فضای ایستا: فضایی که به سبب تمیهدات معمارانه انسان را به مکث بخواند.

فضای باز: فضای بدون سقف، اعم از محصور یا غیر محصور

فضای بسته: فضای مسقفی که همه جوانب آن بسته باشد.

فضای پویا: فضایی که به سبب تمیهدات معمارانه انسان برا به حرکت بخواند.

فضای نیم باز: فضای مسقفی که یک یا چند وجه آن به فضای باز گشوده باشد.

فضای ارتباطی: فضایی که کارکرد اصلی آن ایجاد ارتباط در بین فضااست.

فضای خدماتی: فضایی با کارکردهایی چون شستشو و آشپزی و انبار.

قاب: عنصری معمولاً چهارگوش به صورت مسطح یا فرو رفته یا برجسته بر سطح نما، که غالباً یک یا چند جزء از نما، مانند در و پنجره و تزئینات در بر می گیرد.

قاب بندی: نطاء ترکیب و هم نشینی قابها.

قاعده: کف یا وجه زیرین هر فضا.

قلعه: بنا یا مجموعه ای بناها در میان دیوارهای مستحکم دفاعی.

قنات: مجموعه ای از چها ها و مجرای در زیرزمین، که آبهای زیرزمینی را به سطح زمین هدایت می کند.

قوس: عنصری، باربر یا غیر باربر، در صفحه قائم، که شکل آن از یک کمان یا ترکیب چند کمان پدید می آید.

قوس تیزه دار: قوسی مرکب از دو یا چند کمان، که راس یا تیره داشته باشد.

قوس جناغی ← قوس تیزه دار

قوس کلیل: نوعی قوس مرکب کم خیز سه قسمتی یا سه کمانی.

قوس کمانی: قوس تک کمانی کم خیز.

قوس تک کمانی: قوسی که با یک کمان دیاره ساخته می شود.

قوس جناغی ← قوس تیزه دار

قوس تیزه دار: قوسی مرکب از دو یا چند کمان، که راس یا تیره داشته باشد.

قوه خانه: مکانی برای تجمع و صرف چای و قهوه و غذا و گاه تماشای تقالی.

قیصریه: راسته بازاری که به جهتی، مانند اندازه یا نوع کالاهایش شاخص باشد.

کاخ: بنای محل سکونت شاه و حاکم یا محل پذیرایی از مهمانان ایشان.

کاربندی: انواع طاق سازی تزئینی، مانند: مقرنس، رسمی بندی، یزدی بندی، کاسه سازی

کاروان سرا: محل توقف و اقامت کاروانیان، معمولاً شامل صحن و حجره هایی در پیرامون آن و امکاناتی برای تخلیه بار و نگهداری ستوران.

کاروان سرا بر دو نوع است: درون شهری و برون شهری.

کاسه سازی: نوعی ازر کاربردی، متشکل از چند جزء کاسه مانند و آویز.

کاشی: صفحه رنگین سفالی برای تزیین بنا، که روی آن کاملاً لعاب دار است و معمولاً به اشکال ساده هندسی پخته می شود. به عکس

سفال، شکل کاشی در پیش از پخت تابع طرح تزیینی خاصی نیست یا، حداکثر تابع طرح تزیینی ساده - و نه پیچیده - است.

کتیبه: (۱) نوشته ای که برای تزیین یا تیمن یا رساندن پیام بر قسمتی از بنا نقش می کنند. (۲) قابی در بالای نما یا در یا پنجره شبیه به محل کتیبه (در معنای ۱)، اما بدون نوشته.

کرسی: سکویی که بنا بر آن می نشینند.

کشکولی: مستطیلی که گوشه هایش به یک اندازه پخ خورده باشد.

کفش کن: فضایی نیم باز با دهانه کوچک، که در بین فضاهای پیرامون حیاط قرار می گیرد و آنها را به حیاط مرتبط می کند.

کلاهک: (۱) قسمت کلاه مانند نوک گنبد و طاق و مناره و مانند آنها. (۲) نورگیری برجسته بر بالای طاق یا گنبد.

کاشی خستی: کاشی مربع شکل با اندازه ای نزدیک به خشک

کاشی کار: کسی که کاشی را مطابق طرح در بنا نصب می کند.

کاشی هفت رنگ: نوعی کاشی خستی که آن را پیش از پخت نهایی یا طرح ها و رنگ های متفاوت نقاشی می کنند.

کاهگل: ملاطی برای اندود مرکب از کاه و خاک رس و آب

کمرپوش: سقفی که در کمر یا میانه فضایی زده می شود و آن را به دو طبقه تقسیم می کند.

کنگره: دندان بالای دیوار که کاربرد دفاعی و تزیینی داشته است.

کشکولی: مستطیلی که گوشه هایش به یک اندازه پخ خورده باشد.

کوشک: بنای منفرد در میان محوطه باز و مشرف بر آن متشکل از یک فضای میانی و ایوانها و ایوانچه ها و اتاقهایی در پیرامون آن

گاورو: فضایی طویل برای حرکت گاو به منظور کشیدن آب از چاه

گره رو: (۱) مجرای هوان در زیر کف برای دفع رطوبت (۲) در حمام مجرای که هوای گرم و درد نور را از زیر کف حمام عبور می دهد و کف و هوای حمام را گرم می کند.

گرم خانه: (۱) شبستان زمستانی (۲) در حمام محل اصلی استحمام و جای ممت مال که خزینه از ملحقات آن است.

گلجام: شیشه های رنگین در درون سقف یا دیوار

گلخن ← نون

گنبد رک: نوعی گنبد تیره دار به شکل مخروط یا هرم

میدان در: فضای بین سرینه و گرم خانه حمام که «آ» دو را از هم جدا می کند و از تبادل حرارت بین آنها می کاهد.

گچ بری: نوعی تزیین، حاصل بریدن و تراشیدن اندود گچ به اشکال مختلف.

گذر: مسیر فرعی در شهر و بازار

گره: نقش هندسی؛ شبکه ای منظم و همگون از اشکال هندسی که تکرار شونده و قابل گسترش است.

گره چینی: گره سازی با چوب، که بیشتر در ساختن مشبک به کار می رود.

گره سازی: ساختن گره با موادی چون چوب و کاشی و آجر و سنگ یا نقش کردن گره بر آنها.

گلدانی: عنصر تزیینی به شکل گلدان.

گنبد: پوشش مرتفع برای دهانه ای وسیع، که شکل های گوناگونی چون نیم کره، شلجمی، مخروط یا هرم دارد.

گنبد رنگ: نوعی گنبد تیزه دار به شکل مخروط یا هرم.

گنبد شلجمی: نوعی گنبد مدور و تیزه دار، که به سبب شباهت به شلجم (شلغم) به این نام خوانده می شود.

گنبد هرمی: نوعی گنبد رک

گودال باغچه: حیاطی گود نشسته در میان حیاطی دیگر، که معمولاً عمقش در حدود یک طبقه است و باغچه دارد.

گوشه سازی: (۱) ساختن گوشواره (۲) تزیین گوشواره یا کنج طاق به شیوه های گوناگون، همچون رسمی بندی و مقرسن.

گنبد خانه: فضای گنبددار، غالباً در بناهای دینی

گنبد مخروطی: نوعی گنبد رک

گوشوار: فضاهایی متقارن در طبقه بالا و در طرفین فضاهای مرتفعی چون تالار و ایوان و معمولاً مشرف بر آنها.

گوشواره: طاقی که در کنج بالایی فضا برای استقرار طاق مدور و گنبد بر ذاقعه چهار گوش ساخته می شود همانند طاقی که پایه مربع

گنبد را به هشت بدل می کند.

لاچورد: سنگی معدنی به رنگ آبی تیره، که ساییده آن را در نقاشی و ساختن لعاب کاشی به کار می برند.

لایه: هر ردیف از فضاها یا مجاور هم در برش افقی بنا

لچکی: سطحی سه گوش در بین قوس و قاب آن

لوح / لوحه: صفحه ای از سنگ یا کاشی و ... که بر آن نوشته باشند.

ماده تاریخ: کلمه یا عبارتی که جمع ارزش عددی حروف آن در حساب حمل یا تاریخ واقعه ای تطبیق کند.

محراب: نشانه سمت قبل هدر بنا از حد طلاق نمایی ساده تا فرو رفتگی عمیقی در دیوار، که معمولاً تزئین می شود.

محوطه سازی: آرایش و ترکیب اجرای محوطه یا ایجاد آن

مقبره: بنا یا فضایی که برای قبر کسی سازند یا قبر شخص مهمی در آن باشد و بدان شناخته شود.

محور: (۱) خطی مستقیم که حاصل پیوند ذهنی دو نقطه شاخص در بنا یا چند نقطه مهم واقع بر یک راستاست. (۲) خطی که حاصل پیوند ذهنی عناصر فضایی مشابه و پی در پی در یک بنا یا یک مجموعه است.

محور تقارن: خطی ذهنی که عناصر و اجزای طرح نسبت به آن متقارن اند.

مدرسه: بنایی خاص تعلی مو تعلم اقصا معلوم زمانه، اعم از دینی و غیر دینی، با صحنی در میان و حجره هایی برای اقامت طلاب، امروزه این بنا بیشتر به آموزش علوم دینی اختصاص یافته است.

معرق: نوعی تزئین که از کنار هم نهادن قطعات یک یا چند نوع ماده به شکل ها و رنگ های مختلف مطابق طرحی معین پدید می آید.

معقلی: تزئینی مرکب از آجر و کاشی.

معمار: طراح و ناظر ساخت بنا که معمولاً هماهنگی مختصان و هنرمندان مختلف را برعهده داشته و گاه خود در ساخت بخش هایی از بنا شرکت می کرده است.

مرکزگرا: صفت بنا یا فضا یا شکلی که اجزای آن از لحاظ ترکیب هندسی متوجه مرکز باشند.

مهمان خانه: بنایی برای اسکان و اطعام و استراحت مسافران و نیازمندان.

مهمان سرا ← مهمان خانه

محل: از تقسیمات شهر قدیم، که امل وحدت اجزای آن اشتراک در بناهای عمومی یا شغل و طبقه اجتماعی ساکنان بوده است.

محوطه: فضای باز وسیع، معمولاً در پیرامون بنا.

مقبره: بنا یا فضایی که برای قبر کسی سازند یا قبر شخص مهمی در آن باشد و بدان شناخته شود.

مقرنس: نوعی کاربندی، متشکل از آلهای سه بعدی سوار بر هم و گاه آلهای مستوی.

مقطع افقی ← برش افقی

ملاط: ماده ای ترکیبی و خمیری برای چسباندن قطعات مصالح بنایی به یکدیگر یا اندود کاری و بندکشی.

منار / مناره: بنایی منفرد یا جزئی از بنا، معمولاً مرتفع و کشید، که نوعی نشانه است و گاه بر آن اذان می گویند.

منبت کاری: کندن نقش بر روی چوب

منبر: کرسی پله داری که خطیب برای سخن گفتن بر آن می نشیند.

مهتابی: فضای باز پس نشسته در جبهه ای از بنا، مانند ایوانی بدون سقف، که از سه طرف بسته و از یک طرف به فضای باز مشرف است.

میدان: (۱) فضای باز وسیع عمومی در شهر، که معمولاً معابر به آن ختم می شود. (۲) فضای باز وسیع برای بازی ها و ورزشها و مشقهایی چون چوگان بازی و اسب دوانی و تیراندازی یا برگزاری جشن.

میدانچه: میان کوچک.

نقش گیاهی: نوعی نقش با آلهای گیاهوار، که معمولاً انتزاعی و درهم تنیده است.

نما: (۱) نقشه ای که از تصویر کردن وجوه بنا بر صفحه ای قائم حاصل آید. (۲) سطح ظاهری بنا در درون یا بیرون. (۳) سیمای کلی بیرونی بنا.

نورگیر: روزنی که مدخل نور باشد.

نیم ستون: قسمتی بیرون زده از دیوار به شکل نیمه ای از ستون، که ممکن است تزئینی یا باربر باشد.

نیم شش: شکلی که از نصف شدن شش ضلعی منتظم (شش) پدید می آید.

نیم طاق: نیمی از طاق مدور.

نیم هشت: شکلی که از نصف شدن هشت ضلعی منتظم (هشت) پدید می آید.

نیم ستون: قسمتی بیرون زده از دیوار به شکل نیمه ای از ستون، که ممکن است تزیینی یا باربر باشد.

نیم طبقه: فضایی که سقف آن معمولاً هم تراز فضای اصلی و ارتفاعش در حدود نصف ارتفاع آن است.

ورودی: بخشی از بنا که بیرون بنا را به داخل آن مرتبط می کند.

هشت: هشت ضلعی منتظم.

هشت و نیم هشت: مربعی که گوشه هایش به یک اندازه پخ خورده و به هشت ضلعی ای نیمه منتظم بدل شده باشد.

هشتی: فضای مکث سرپوشیده در ورودی، که معمولاً بلافاصله بعد از سردر و مدخل قرار می گیرد و قاعده آن ممکن است به شکل های مختلف باشد.

هفت دری: اتفاقی مشابه پنج دری، ولی با هفت پنجره قدی

هلالی: عنصری تزیینی بر بالای نما، که به شکل قطعه ای از دایره از امتداد اصلی رخ بام بیرون می زند.

یزدی بندی: نوعی کاربرندی که از حیث ترکیب ظاهری میان رسمی بندی و مقرنس است.

یخچال: چاله ای بزرگ برای ذخیره یخ، که سقفی گنبدین دارد معمولاً در کنار یخچال محلی برای ساخت یخ وجود دارد که متشکل از دیواری باشد و برکه ای در سایه ساز آن است به یخچال «یخدان» نیز می گویند.

رزومه

اطلاعات شخصی :

نام : آرش

نام خانوادگی : نوحی تهرانی

تاریخ تولد : ۱۳۵۵/۶/۹

محل تولد : ایران / تهران

تحصیلات :

۱۳۷۹ شروع دوران تحصیل در کشور آلمان

۱۳۷۹ - ۱۳۸۰ دوران فراگیری زبان آلمانی

۱۳۸۱ - ۱۳۸۵ تحصیل در رشته مهندسی معماری در دانشگاه Bauhaus Universität Weimar

۱۳۸۵ اخذ مدرک Vordiplom از Bauhaus Universität Weimar

۱۳۸۵ - ۱۳۸۷ تحصیل در رشته مهندسی معماری در دانشگاه فنی و مهندسی RWTH Aachen

موضوع پایان نامه : نقشه اصلی برای یک محوطه دانشگاهی در دانشگاه U.KA Tschumbe

۱۳۸۸ اخذ مدرک Diplom-Ingenieur از RWTH Aachen

ارزیابی شده در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان کارشناسی ارشد در مهندسی معماری

۱۳۸۸ - ۱۳۹۳ تحصیل در مقطع دکتری مهندسی معماری / شهرسازی در دانشگاه صنعتی TU DARMSTADT

۱۳۹۳ - اخذ مدرک دکترا در مقطع دکتری مهندسی معماری / شهرسازی از دانشگاه صنعتی TU DARMSTADT

موضوع پایان نامه : مدرن سازی شهری با رعایت معماری سنتی و شهرسازی تاریخی در ایران